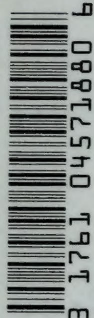

О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И ПРАВОПИСУ

Karadžić, Vuk Stefanović

СКУПЉЕНИ

Skupljeni gramatichki i polemichki

ГРАМАТИЧКИ И ПОЛЕМИЧКИ

Spisi

СПИСИ

ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА

КЊИГА ПРВА

(v. 1-2 in 1v.)

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

(ДРЖАВНО ИЗДАЊЕ)

513769
9. 11. 50

БЕОГРАД
ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
1894.

УРЕДНИКОВ ПРЕДГОВОР

Овде није потребно говорити о значају Вукову у повесници нове српске књижевности: реформа и књижевног језика и правописа нашега његова је творевина; напредак и данашње стање науке о српском језику његова је прва заслуга. Али, да се правилно сазна *како* је извршена ова реформа; да се види *шта* је Вук желео променити и *чиме* га заменио — и у језику и у правопису —: потребан је што потпунији преглед његова, на радост нашу, обилата рада на пољу српске граматике, лексикографије и ортографије. Многобројни пак Вукови послови ове врсте, почевши од г. 1814., па све до године 1864., стајали су до сада растурени или у засебним, данас и у сувише ретким, његовим списима или, још више, у туђим, данас такође врло ретким, повременим издањима (политичким и књижевним листовима). Прикупити све њих и издати их у целини по готову је најзначајнији задатак у раду Одбора за издавање Вукових списа. Колика је незгода, што до сада Вукови списи о језику и правопису нису били издати сакупљени, знаће како они, који писаху или хтедоше писати, тако и они, који и само бејаху ради што више сазнати, о Вуку и његовим заслугама за нову српску књижевност.

Прибравши све што се, према данашњим књижевним и просветним приликама нашим, могло изнаћи,[1]) и издвојивши на једну страну све оне, веће и ситније, Вукове радове, који не иду ни у који од других редова,[2]) потписани је уредник морао одмах после

---

[1]) Тешкоћа овога прибирања долази како од непотпуне досадашње нам библиографије и оскудних књижевних збирака, тако и од начина издања појединих Вукових списа: не само што су многи растурени по многим и разним листовима, него их има доста и штампаних без икаква потписа или само с каквом шифром и псевдонимом. Види о том и стр. VI—VIII.

[2]) Као што се и по самом предмету могу распоредити, Вукови се списи, према одлуци одборској, издају у ових шест група:

1. Српске народне песме (раније штампане и друге до сад необјављене);
2. Српске народне приповетке, пословице и загонетке;
3. Историски, етнографски и географски списи;

тога одговорити на питање: како да распореди све ове и многобројне и разноврсне расправе и чланке *о српском језику и правопису*, писане или самостално или поводом чијега туђег списа. Можда ће се коме учинити да би било правилније издвојити и засебно штампати оне граматичке, ортографске и литерарно-историске радове, које је Вук писао самостално и који не стоје у врло тесној вези с чијим туђим (особито противничким) радом, а засебно оне, у којима је главно критика туђега посла или одговори и полемика с доста великим бројем његових противника. Али се таквој подели веома противе ова два разлога: 1) што је за многе послове тешко одлучити која страна претеже: чисто граматичка или полемичка; 2) што, баш да се то и може учинити, опет ни један ни други део не би чинио целине, и што би се ради разумевања кога било места из првога морало загледати у више места̂ другога дела. И сама природа ових послова је таква, да се они један у други преливају, да су једни од других нераздвојни: тек у заједници разгледани, они могу показати какав је био у истини развитак Вукових погледа на ова, за постанак данашњег нам књижевног језика пресудна, питања: о српском народном, о црквеном старом словенском и руском словенском језику и њихову правопису, о потреби да се узме овај или онај српски народни дијалекат за књижевни језик, о природи и изговору ових или оних гласова у народном језику и њихову уношењу у књижевни, и т. д. и т. д.

Одлучивши се пак на овакав само хронолошки ред, потписани је, по већ показаној основи, начинио три одељка у том реду, као *три карактеристична периода*[1]) у свем пословању Вукову на овом пољу. **Први** обухвата списе рађене у времену од г. 1814. па готово до краја 1818., почевши дакле с „Писменицом" па завршујући с другим одговором „господину — ц —," у ком се износе (мало јаче и отвореније) главни разлози за реформу, у „Српском Рјечнику" потпуно изведену. Рјечником се почиње — **други** период, што обухвата време од г. 1818. па до краја г. 1835. или до почетка 1836.: из овога су периода Вукови списи, у којима нема више колебања у основним питањима данашњега правописа (уведено *ј* и начињена три нова слова, а избачена сва стара српском језику непотребна, па међу њима и слово *х* из српских речи). —

---

4. Српски Рјечник и Deutsch-serbisches Wörterbuch;
5. Граматички и полемички списи (о српском језику и правопису);
6. Преписка Вукова и друге ситније ствари.

[1]) Њих је истакао и разлоге за то изнео **Армин Павић** у својој расправи *„Ђуро Даничић* и т. д." у 77. књизи „Rada jugosl. akad. znan. i umjetn." у Загребу.

Трећи се, најпосле, период почиње годином 1836., у којој је први пут Вук издао „Српске нар. пословице“ и у њихову предговору показао и разлог и потребу, да се нашој буквици врати слово *х*, па да опет буде сачувано раније постављено правило: „пиши као што говориш.“ Можда би се и сваки од ова три периода згодно могао пресећи на по два одсека [у I периоду *први* (г. 1814. без полемике, и с једним, — *други* (г. 1815.—1818.) с много критике и полемике, и с другим правописом; у II пер. *први* (г. 1819.—1821.) претеже полемиком, — *други* (г. 1822.—1835.) готово без ње; у III пер. *први* (г. 1836.—1847.) с много филолошке полемике, — *други* г. 1848.—1861.) с врло мало такве полемике], али у овом издању није означивана и та подела, јер се лако може видети и по самим натписима појединих радова у сваком периоду.

Да би се могао, с једне стране, што боље познати сам Вук, с друге пак уочити што правилније развитак нашега данашњег књижевног језика, — потписани је мислио да ће бити врло потребно уза саме Вукове списе, изазване туђим (било противничким или пријатељским) расправама, овом приликом штампати и те радове, од којих су многи данас исто тако ретки — ако не и ређи — као и Вукови. И ако је Вук већином доста опширно наводио оно што критикује или чему одговара, опет се и он и његов сабеседник тачно могу разумети тек кад се има пред очима и један и други разговор у целини.[1] А да ове ствари не би заузеле у књизи много места, штампане су ситнијим словима.[2])

Из истих разлога, ради објашњења и ради бољег управљања читаочева, стављани су код свакога броја и тачни библиографски записи и потребне краће напомене, које не полажу на исцрпност, будући писане више узгред, према оном што је на ком месту могло доћи до руку. А ради кориснијe употребе свих ових расправа и чланака Вукових биће додат на крају III књиге и регистар за сва три периода.

Овде још треба нагласити и то, да у самим овим (граматичким и полемичким) списима и није баш све, што је Вук где рекао о чем било из простране области српскога језика и правописа; јер, као год што је, према напред реченом, нераздвојна веза међу његовим граматичким расправама и полемичким чланцима, исто ће се тако наћи и у његовим етнографским списима, па и у издањима

---

[1]) Потреба ових туђих ствари још ће се боље видети у II књизи, бр. XVI.

[2]) Тога ради је овде и формат прилично увећан према досадашњем формату „Српских народних пјесама.“

народних песама приличан број места̂. која се тичу језика и правописа. Тога ради. да би преглед овога *првог периода* био што потпунији. нек се овде има на уму: да се језика тичу и нека места у „Предсловиу“ и „Примѣчанiе“ у I књизи I издања народних песама („Мала простонародньа Славено-сербска песнарица, у Вїенни 1814..“ стр. 15.—17.. 20.. 21. и 120.. те управо *прве* књиге Вукове. која је изишла на свет пре првога броја („Писменице“) у овој књизи, — а тако и једно место у „Предсловїю“ II књизи првог издања, па и „Толкованïе Рѣчїй“ уз ту књигу („Народна Србска пѣснарица, частъ втора. у Вїенни 1815..“ стр. 2га 4ог и 1ва 5ог непагин. листа и стр. 256.—262..[1])

На реду је показати како је која ствар овде штампана. Као што се из саме књиге може видети, уредник је био рад приказати штампом све онако или дајбуди приближно онако, како је први пут било издано. Тога ради су на маргиналијама означиване ситнијим цифрама и стране[2] књиге Вукове или издања у ком је која његова ствар била објављена. Тога ради је и све штампано, колико је то било могућно, од речи до речи верно; а с тога. што је у свима овим списима пуно значаја не само *која* је реч употребљена, него и *како* је она написана. морао се у сваком чланку и Вукову и туђем верно задржати онај особити правопис, којим се ко служио, па и све недоследности његове и у самом једном чланку. Тога ради је, најпосле, свуда, по могућности, верно сачувана и оригинална интерпункција. Једине су промене. у спољашњој више страни, учињене у том. што су истакнуте речи у Вука у овом I периоду свуда штампане обичним. само разређеним словима овде сада штампане курсивним словима,[3] — као што је у доцнијим годинама особито у III периоду и Вук радио. — и што су напомене под линијом означиване арапским цифрама место звездица̂.[4] А. да би се што боље сачувао колорит ових Вуко-

---

[1]) Види стр. VI. VII. X, XIV. XV—XXIV државног издања I књиге „Српских Нар. Пјесама“ (Београд, 1891.).

[2]) Арапске или римске цифре у загради значе да у оригиналу није означена само поједина страна: цифре пак с додатим словима *а* и *б* означују који је (непагиновани) лист и прву или другу страну његову.

[3]) То вреди и за поједина (сама) слова. кад их треба истаћи. па је Вук, тога ради, иза њих стављао запету или их писао велика.

[4]) Уредникове се напомене. кад су под линијом. означују звездицама. и линија иде преко целе стране: иначе су све (и оне под текстом и ове под линијом) означене угластим заградама и штампане друкчијим словима.

вих књижевних првина, остављене су и многе очите штампарске погрешке неисправљене (велико слово место малога и обратно, један — или и никакав — реченични знак место другога, пропуштено истицање појединих речи или слова, растављање или састављање речи противно оном како је обично рађено, и т. д.), само ако не кваре смисао.

Од себе се разуме да ни у овој ни у потоњим књигама не може бити постигнут жељени идеални смер: овим издањем *потпуно заменити* сва она разноврсна издања, у којима су поједини списи Вукови и други први пут били објављени свету. Томе су узрок, с једне стране, тешкоћа самога задатка: сачувати и верно приказати поменуту разноликост и недоследност у ортографији и интерпункцији, с друге пак, и честа немогућност, разабрати се у многим из онога времена техничким недостацима и погрешкама (оне могу бити понекад, у чланцима у новинама штампаним, тројаке: пишчеве, уредникове и штампарске). С тога, да би слика свега садржаја ове I књиге била што вернија, треба — сем онога што је речено на свом месту код појединих чланака — обратити пажњу и на ове појединости:

1.) у „*Писменици*" реч Сарра (22. стр., 6. вр.) није требало исправљати, јер се онда и тако писала; у оригиналу су састављене и речи: **нетреба** (10,35), **поставлъасе** (15,23), **зовусе** (16,18), **скланъасе** (24,10); испуштен је или промењен акценат: **немогу̑** (19. стр., 31. вр.), **могу̑** (25,41), **бӣваїући, бӣвавши** (45,30 и 31); **промїенъуїе** (24,20) поправљено је тако према другим местима; у речима: **ждребади** (24,6) и **дателном** (26,27) била су почетна слова велика, а у **човек** (21,8) мало; иза **дервлъад** (24,37) испуштена је запета; у **ћедосмо** (46,19) у оригиналу нема *с*; поправљено је и **с помоћу** (56,23) место **с моћу**.

2. у „*Рецензији Усамљ. Јуноше*" требало је **родъ** (83. стр., 29. вр.) поправити у **род.** (родителный), јер овако, како је и у оригиналу, квари смисао: — у Видаковићеву одговору: **сливено** (90,20) у оригиналу је **славенски**, а то нема смисла; и место оригин. **при-чищавати** овде је штампано **пречищавати** (90,46).

3. у „*Првој објави о Српском Речнику*" можда је требало презиме *Во*лпчь (96,12) поправити у *Б*олпчь, а реч **внутрен*н*ѣм'** (94,1) требало је оставити тако (с два *н*).

4. у Мркаљевој „*Палинодији*" поправљена је, ради смисла, реч **одтиснут*у*** (100,3), м. оригин. **одтиснут*и***.

5. у „*Рецензији I и II књиге Љубомира у Елисиуму*" цитати из Видаковића су поређени с оригиналом, те је овде исправљена ортографија према I издању „Љубомира:" тако је на више места стављено ть место ћ и ь м. ъ (особито: у речима на -чь, -щь: самь, нисамь), Вы м. вы и т. д.; тако је и цитат „отъ руке до рук*у*" исправљен према оригиналу: „— — до рук*е*:" цитат пак „при *чест*ныхъ мыслей" остављен је неисправљен (треба — *чист*ыхъ —)

с тога, што га Вук баш тако, погрешно, понавља на три места стр. 155. и 165.); тако је и реч Мелиса (и Мелисса, стр. 122. и д.) у рецензији свуда тако написана, и ако у оригиналу редовно стоји Милисса. У интерпункцији је учињена највлавнија исправка, ради лакшега читања, у том, што је стављен потребан знак онде, где није било никаквог: тако су стављени где им је место и натписи: „Садржаніе“ стр. 118. и Єзыкъ стр. 148., и ако у Давидовићевим новинама долазе доцније први на стр. 416., овде 120., а други на стр. 525., овде 154. Још треба, смисла ради, ставити испуштене запете иза: године (118,31), у себи (123,14), далеко (165,29).

6.) у *„Малом Одвраћку“* исправљено је више штампарских погрешака и недоследност у писању слова *ы* према Вуковој опомени о том у „Србским Новинама“ за 1817. г. на стр. 654.: тако треба и: пастыревъ, пастыровъ (стр. 171., вр. 30.).

7.) у *„Одговору господину — ц —“* навлаш је остављено неколико речи на сугласник без ъ непоправљено стр. 198., 199., 201., 206., и ако би се исправка могла с правом извршити према правопису у целом чланку: из ових (и других неких нехотичних погрешака види се да је тада Вук већ био освојио нову правописну реформу, јер се у то време у велике штампао његов „Српски Рјечник“ новим његовим) правописом. — У чланку пак писца — *ц* — једина је знатнија исправка учињена у реченици „Залуд *му* г. Меркаил джигерицу наместьа“ (стр. 195., вр. 9. и 10.), где је место *му* у оригиналу стајало *ми*, а тако би, како се чини, било без смисла: тако и место С*и*рпскиема у оригин. треба Сарпскием*и* (194.47): иза премда и буни (194.6.7) потребне су запете, а не валя (197.37) треба да је тако растављено.

8.) У Мркаљеву *„Салу дебелога јера“* (у оригиналу штамп. црквеном буквицом није било разлике између великога *Е* и великога *Є* у натпису и у почетку речи које треба писати првим словом великим: али с тога, што Мркаљ то слово употребљава и у почетку оних речи, које иначе пише малим *є*, а не *е*, овде је у тим случајима стављано велико *Є* у речима: *Єра*, *Єдинозвучна*, *Єри* и т. д.): у *ιω*гунство (171,30) треба мало ι (без тачке).

Још је овде онде стављено у угласту заграду што је у оригиналу било испуштено или погрешно.

На чланцима у овој књизи под бројевима II, IV и V нема никаква потписа, а под бр. VI је потпис „Рецензентъ.“ какав би према натпису морао бити потпис и чланку под бр. VII: чланци пак под бр. IX и X имају само потпис „В.“ Да су то све радови Вукови, јасно казује и сам језик и тон њихов, а да су рецензије Видаковићевих романа и ова полемика с њим (бројеви II, V и VI) Вуков посао, још се може потврдити, с једне стране, критичарским чланчићем и управо завршетком полемике с Вида-

ковићем у II периоду „Неколико рјечи о другом објављенију на трећу частъ Любомира у Елїсїуму“ у II књизи бр. XIII), који је писан новим правописом с потписом *Ненад Новаковић*, а с друге стране и преписком Вуковом, до сада на свет објављеном. Посебице о рецензији I и II књиге „Љубомира у Елисиуму“ (коју је Вук такође писао уз помоћ Копитарову, у време кад је и Речник рађен), лепих нам података пружа и преписка између *Добровскога* и *Копитара*,[1] из које видимо да се и Вук, као пре њега Видаковић (стр. 115. ове књиге), обраћао — преко Копитара — на суд Добровскоме. У њој читамо и Добровскога одговор на писмо Копитарово од 27. јуна (9. јула) 1817. г. заједно с одговорима на нека Вукова питања о српском језику.[2] Бројеви 57.—68. Давидовићевих новина, у којима је штампана Вукова рецензија, излазили су од 14. јула до 24. августа 1817. г. — Исто се тако објављеном преписком Вуковом с Мушицким (75. Гласник Срп. Уч. Друштва, стр. 271., писмо 11. и 12.) сазнаје да је Вук с Копитаром уредио 41. и 42. број (од 19. до 25. маја) Давидовићевих новина за 1817. (по многим знацима, а поглавито по језику, готово са свим поуздано се то може рећи и о бројевима 43. и 44., од 26. маја до 1. јуна 1817.),[3]) а у том је времену у тим новинама штампана и Мркаљева „Палинодија“ и Вуков одговор на њу (бр. IV ове књиге). — Најпосле, да је потпис *В.* у чланцима под бр. IX и X Вуков, најбоље казује, покрај самога садржаја и језика њихова, онај извадак из „Српске Граматике“ о придевима (стр. 200. и 201. ове књиге).

Још би остало питање: чије се име крије под шифром — *ц* —? Кад се скраћенице: „у С . . . . .“ и „— Ц —“ (стр. 189. ове књиге) упореде с фактима: да писац ових ортографских расправа не пише ъ, а да је још на годину дана пре тога (25. број Давид. новина, у

---

[1]) **Источники для Исторїи Славянской Филологїи.** *Томъ I.* Изданїе втораго отдѣленїя императорской Академїи Наукъ. Санктпетербургъ, 1885. — *Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar*, herausgegeben von ord. Akad. **V. Jagić**. Mit einem Porträt und zwei lithographischen Beilagen. Berlin. 1885. — 8°. стр. CVII и 751.

[2]) И ако тим одговорима нису могли бити потпуно задовољни Копитар и Вук, јер и овде Добровски жели неке поправке у „простом“ језику, опет се њима још мање даје за право Видаковићу: и Добровски осуђује, исто као и Вук, Видаковићеве граматичке и синтактичке погрешке и показану му недоследност у облицима и правопису. Овде је исказао Добровски и жељу (Вук вели — стр. 166. ове књиге — „колико га мы познаемо изъ нѣгови кньига“), да се за српски књижевни језик усвоје облици: слза, слнце, влк, видил.

[3]) Било би довољно разлога и ова 4 и оних доцнијих 5 бројева (в. стр. 221. под 5.) „Србских Новина“ за г. 1817. штампати, ради језика, у „Додатку“ овим Вуковим списима; али је због главнога им садржаја (у 97. је и Вуков чланак о М. Обилићу) у одбору одлучено: издати их све као прилог етнографским и историским списима Вуковим.

ком је његов први чланак, изишао је 29. марта г. 1818. у 26. броју Давидовићевих новина од 28.—30. марта за г. 1817. стр. 208. изишао оглас *Павла Атанацковића*, катихете у Сомбору, о књизи „Сербскій Катихета“ без дебелога јера (види и стр. 195., и 216. и 217. у напомени о Немчету и јеровима), — излази готово несумњиво да је „господин — ц —“ — потоњи будимски и бачки владика Платон Атанацковић, који је с Вуком и доцније остао у пријатељству.

Зашто није и чланак „Примѣч. о дат. и творит. падежу и т. д.“ штампан у реду осталих чланака *Вукових* овога I периода, но у „Додатку“, види се из уредникове напомене на стр. 224. Ни по језику (између осталог је у њему карактеристична речца „инди“, које нигде нема у Вука), ни по стилу и целоме тону писања обраћање у другом лицу противницима и она колебљивост у извођењу оно не може бити Вуково, а потписа нема никаква, нити какве везе с којим другим послом Вуковим. Међу тим баш по том особито по оном дијалогизовању с противницима и по другим неким знацима можда би се могло нагађати да је и ово био посао Павла Атанацковића: и овде и у чланцима „господина — *ц* —“ узима се за судију народни језик и народни изговор, ни овде се не пишу два *н* у партиципима, а особито је значајно тврђење „да се у Бачкой тако говори — то е истина“. Једино би противу овога домишљања била употреба ъ којега тамо нема и *Ђ* за које — *ц* — вели да га мрзи).

Зашто су, најпосле, штампане у „Додатку“ остале ствари, казује сам њихов садржај, особито Мркаљева „Сала дебелога јера“, ове данас врло велике библиографске реткости, којој — покрај свега несумњивог јој значаја за познање како је ишао развитак нашега данашњег правописа — мучно да би се игде указала згоднија прилика, да се овако објави и учини приступачном широј образованијој публици нашега народа. А Мркаљеви чланци „Аутокритика Палинодије“ и „Отпор“ нису до сад били ни познати свима нашим књижевним повесничарима.

21. марта 1894. Београд.

П. П. Ђорђевић

ПРЕГЛЕД

I.

1814.—1818.

ДОДАТАК

Исправке.

Треба исправити: на стр. 8., вр. 14: *н.* п.; 10,26: ѽ; 10,28, 34: писме; 15,8: *нь*ега; 20,8: ïед.; 47,8: он, а, *о* ће; 80,26: у *другој*; — 83,39: *бы*ло: 84,6: Писме*н*ицы; 84,41: єдинстве*нног*'; 85,41; оваково*ы*хъ; 91,13: т*и*хой; — 94,8: *бы*ти; 94,19: сам*ы*мъ, народно*м*'; — 98,25: м*ы*; 100,2: ов*ы*мъ; 104,14: кодъ; 104.41: свет*ы*ньомъ; — 106,4: Буду*гь*и, почин*ье*мо; 106,14: треть*ї*и; 107,5: Нигда *!*; 107,19: каковомъ; 108,13: *бы*; 110,9: *ли*; 111,5: ез*ы*къ; 112,24: *са* самогласнымъ; 116,26: почин*ѣ*мо; 117,2,18: дру*г*чïе; 118,13: изъ; 119,19: м*ы*; 120,6: отъ; 121,24: Професора; 123,15: по*й*ти; 124,4: *бы*ла; 124,25: ов*и*; 137,18: кою су *му*; 139,19: *и* онъ; 146,18: землѣд*ѣ*лци; 151,41: сум*ля*; 153,41: общество; — 195,1: разкаянï*я*; 195,24: Човек *!*; — 216,23: Iезикопротресу; 218,12: св*и*; 220,18: безъ. — *Још је гдегде у крупном слогу* т *изишло нејасно, а на стр. 138,31 и 151,35* п *место* н; *у ситном пак слогу, особито на стр. 195., 214. и 215., слово* и *нејасно или место њега* п.

О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И ПРАВОПИСУ

СКУПЉЕНИ

ГРАМАТИЧКИ И ПОЛЕМИЧКИ

СПИСИ

ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА

КЊИГА ДРУГА

(ДРЖАВНО ИЗДАЊЕ)

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1894–1895

У овој су књизи прештампане Вукове расправе и полемички чланци **о српском језику и правопису** *из времена од краја 1818. па до краја 1835. године, које се узима као* **други период** *у раду Вукову на граматичком пољу. Уношење у ову књигу и уређење чланака (и Вукових и његових пријатеља и противника) извршено је на онај исти начин, како је рађено у I. књизи и како је то објашњено у уредникову предговору тој књизи. Библиографске и друге најпотребније напомене стављене су и овде уз поједине чланке (у угластим заградама и под линијом) на својим местима. Потпуности ради нека је овде још поменуто да је о српском језику нешто речено и у Вуковим предговорима: првом издању „Српских народних приповиједака“ (у Бечу, 1821.) и другом издању I књиге „Српских народних пјесама“ (у Липисци, 1824., стр. XXV—XXXVII; беогр. држ. изд. стр. XLIX—L). — Друга потребна и могућна књижевноповесничка објашњења биће изложена у предговору III-ој, последњој, књизи ових „Скупљених граматичких и полемичких списа“ Вукових.*

П. П. Ђорђевић.

ПРЕГЛЕД

II.

1818.—1835.

ДОДАТАК

А.

I.

1814.—1818.

I.

ПИСМЕНИЦА (I)

СЕРБСКОГА ІЕЗИКА,

ПО

ГОВОРУ ПРОСТОГА НАРОДА

НАПИСАНА

ВУКОМ СТЕФАНОВИЋЕМ

СЕРБІЯНЦЕМ.

У ВИЕННИ, 1814.

У печатньи Г. Іоанна Шнирера.

[На 8⁰, страна XII и 106, и 5 листова без пагинације.]

ПРЕЧЕСТНЬЕІШЕМУ ГОСПОДИНУ (III)

МЕЛЕНТИУ НИКШИЋУ

Свето-Студеничке Лавре Архимандриту,
садашньем Настоїательу монастира Фенека,

ПОСВЕЋЕНА.

(V) ## ПРЕЧЕСТНЬЕІШИ ГОСПОДИНЕ,

МЕНИ ВИСОКОПОЧИТАЇЕМИ!

Познана їе ВАША пламенита льубов, коїом род Сербски обимавате, трудећисе о срећи и о благостоїанью ньеговом: познана су и многа благодїетельства штедре деснице ВАШЕ, коїима сузе бїедне и невольне браће наше неуспипно сушите: но преко свега тога ВИ сте и к овоі струци обштеполезнога добра милостиво сердце ВАШЕ приклонили, и штедро сте изволили платити трошак за печатанье ове Писменице, коїу їа ВАМА сада за знак благодарности и искренного високопочтенья посвећуїем. Іа признаїем да їе ово дїело од стране моїе малено, зато и не мислим с ньиме благодїетелноме серцу ВАШЕМ, и милостивоі благонаклонности и льубови к мени,
(VI) толико соотвїетствовати, колико дужности и чувствителности сердца мога. Да їе Бог дао, да род Сербски има доста таковн ревнителья, онда би на другом степену било кньижество наше, нити би се различне новосписане и преведене кньиге, код сиромашни Списателья, вальале по бучжацима.

Повторително благодарећи ВАМА Пречестньеїши и Високопочитаїеми Господине! и о особитом високопочтенью моїем ВАС увїераваїући: и далье препоручуїућисе ВАШОІ милостивоі благонаклонности остаїем

У Виенни 30га Вресньа
1814.

ВАШЕ ПРЕЧЕСТНОСТИ

наініжи слуга

Вук Стефановић.

ПРЕДСЛОВЛЬЕ. (VII)

Благонаклоньени Читательу!

Ево ти обїавльене Писменице Сербскога їезика, коїу сам се їа, из ревности к Сербскоме кньижеству и из льубови к матерньем їезику, потрудио написати по малим силама знанья мога. Іа сам увїерен да у народу Сербском има доста льуди, коїи би к овоме дїелу били много способниїи од мене, но, по несреħи Сербскога рода, такови слабо мâре за ово дїело: свакога правог Сербльина душу и сердце мора отчаїателна туга обузети, и срамота главу к церноï земльи оборити, кад се опомене, да су до сад четири мудра и научена Сербльина тудьи їезика Писменице писали, и Сербльима незнаїуħим свога матерньег їезика пут к ту|дьим їезицима отворали! — Іа дальe VIII
затворам очи од овога неповольног позоришта, и обрħемсе опет к теби благонаклоньени читательу! к теби, коїи льубиш своï матерньи їезик, као наїдрагоцїенниїе благо народа, и коїи желиш ньегову чистоту и можно совершенство:

Іа сам, їошт прие почетка овога дїела, познавао како теготу, тако и недостатак сила моїи к писанью їедне Писменице (коїу їа никад, а особито на матерньем їезику, ни їесам учио као што би требало); а и при самом дїелу све сам ово їошт веħма осїетио и искусио; но ништа манье, мене їе истинита ревност к роду моме ободрила, и принудила ме́ да зажмурим и да їедан пут тумарим главом кроз ово терньe, макар на ону страну сав подеран и крвав изишао: само нека се зна стаза, коїом би се други могао лагше усудити да подье. Ни из какове моїе собствене користи ни їесам їа ово дїело

предузео, него из їедине ревности, и из желье да би другу од мене способниїу браћу побудио к овоме обштеполезном дїелу; к дїелу, коїе сваки разумно мислећи и судећи мора признати да їе ступ и необорима подпора їедног народа и цїене ньегове.

IX Сад благонаклоньени Читательу! познаїући ти намїеренье моїе, и моїу горећу жельу, надам се да ћеш ме благонаклоньено извинити, и опростити, како дерзновенье моїе с прама важности овога дїела, тако и слабости мога разсудьенья и од туда проистекавше погрїешке и недостатке. Іа теби їошт у напредак кажем, да нетражиш овде оний танкий и дубокий правила їезика, с коїима їе Г. Аделунг код Ньемаца, и Г. Добровски код Бохемаца, и код свиїу Славенски народа, безсмертну славу задобио. Ова їе моїа Писменица само їедан перви опит, у коїему сам се їа потрудио, по силама знанья мога, само нека правила о *склоньанью имена и мїестоимениїа*, и о *срезанью глагола*, у їедно саставити, и со тим, ако не внутренье вештество, а оно барем вид Сербске Писменице предложити.

Труд ће мої довольно бити наградьен, и моїа ће сва желья бити испуньена, ако їа с овим почетком моїим, макар наїманьу ползу кньижеству Сербскоме принесем; ако ревностним дїелательима ньеговим наїманьу препону будем уклоX нио с пута; и ако с недостатцима и с погрїешкама побу|дим каковога способниїег од мене Сербльина, коїи їе из тудьи їезика веће искуство к овоме дїелу добио, да нам напише больу и колико їе можно совершену Писменицу. А мени би заиста жао било да на мене опет ред спадне, да ову моїу Писменицу поправьам и пространиїу по други пут да печатам.

Перва и наївећа критика, коїа ће срести ову моїу Писменицу, бит' ће сверху начина правописанья: и їа сам истина о овоме много сумньао и размисльавао, но наїпосле ми сé учинило да їе овако наїлагше дотерати Сербско Правописанье

под оно заглавлье: *Пиши, као што говориш; а читаї, као што їе написано.* Да їе оно правописанье наїболье и наїлагше, коїе може под речено заглавлье доћи, то ће сваки признати; а водили оваї мої правописанья начин у право к томе заглавлью, то нека суде разумни ревнительи Сербскога кньижества. Само їа молим свакога: нека ни їедан не осудьуїе, из воображенья, или по чувенью, приє док све не прочита, и док о свему безпристрастно не просуди; пак ако се и онда коме невиди по вольи, а он нека ми опрости, їербо їа свима не би могао учинити по вольи макар како да сам XI писао. Нити се може изискивати од їеднога човека, коїи му драго он био, да сад на їедан пут постави и да опредїели Сербским Списательима правила у правописанью; него би нуждно било да учени Сербльи учине їедну скупштину ради тога, пак то у договору да рїеше, и свима да їаве чрез їедну обштеначиньену и од свиїу одобрену Писменицу, по коїої би се после сваки драговольно владао, макар писао и їус (ѫ), акамоли дебело їер (ъ) и їаћ (ѣ).

А што се тиче скланьанья имена и мїестоимениїа, и спрезанья глагола, їа сам се у овоме держао говора просто-народньег, т. їе: говора они Сербалья, коїи живе по селима далеко од градова, коїе ће ми признати сваки Сербльин, коїи зна како народ Сербски говори.

В. С.

ПРИМІЕТБА. (XII)

Погрїешки печатанья овде има премного. Іа сам неке коїе сам могао примїетити, назначио на країу кньиге; а друге, коїе се гди надью, молим свакога нека извини и опрости, їербо овде печатаїући тежко сé од ньи сачувати.

1 # ПИСМЕНИЦА
СЕРБСКОГА ІЕЗИКА.

Писменица Сербскога їезика їест наука коїа садержава правила како треба *Сербске риечи писати, уписане изговарати; по том познавати, и у различном употребльаваньу скланьати (прегибати), и из риѐчи разговоре составльати.* И из тога се види даби се Писменица Сербскога їезика могла раздїелити на три главне части, коїе їесу:

I. *Правописанье и Правоизговаранье риѐчи.*

II. *Познаванье и скланьанье риѐчи.*

II. *Составльанье разговора из риѐчи.*

Примїетба.

Свака од ови триїу части има своїа оддїеленьа коїа би требало простраио толковати, као н п. у первої части требало би говорити: *о писменима; о срицаньу, о читаньу, о гласоу-*
2 *дареньу; о употребльаваньу различни знáка* (као што їе точка, запїата и пр.) *и велики писмѐна.* По будући да їе намїера моїа само наїглавниїу и наїважниїу част Писменице, т. їе. *Познаванье и скланьанье* риѐчи представити, зато све оно друго, што ми се за сад не види тако нуждно, оставльам: само о писменима (їербо с ньима пишем) и о Гласоударенью (да би ме други болье разумїети могли) морам мало у кратко пробесїедити:

А.) О ПИСМЕНИМА.

Писмѐна у Славенским кньигама, кад се сва скупе, има 44, коїа їесу сльедуїуħа: а, б, в, г, д, е, ж, ѕ, з, и, ї, к, л, м, н, о, п, р. с, т, ȣ, у, ф. х. ѿ, ц, ч, ш, щ, ъ. ы, ь, ѣ, є, ю, ѫ, ω, *ја,** ѽ. я, ξ. ψ, ѳ, ѵ. И кад се їошт додаду она 2, коїа се коїе-гди виде: ħ, џ, онда ħе бити 46.

[* Знаком *ја* хтео је Вук, по свој прилици, да покаже знак ѩ.]

Ова сва писмена, осим *ѫ*, Сербльи су у писаньу употребльавали како їе коїи знао, као и сад што употребльаваїу; а коїи їе што печатао и на свиет издавао, онаї се́ тврдо држао штила и правописанья церковни кньйга до первога списателья Сербског Г. Доситеа Обрадовића. Оваї перви Списатель Сербски почео їе прие 30. година просто Сербски писати и печатати, и друге учене Серблье ободравати да и они нье|му посльедуїу.[1]) Он како се ни їе держао штила Славен- 3
скога, тако ни правописанье оно ни їе набльудавао, него іе изоставио *ы*, узео *ћ*; їер дебело *(ъ)* и танко *(ь)*, иже *(и)* и *ї* поміешао, и писао їе само да га род своі разуміети може. После тога на много година неко їе извадио из Доситееви Басни неколике Басне[2]) у коїима їе *ћ* сбог двоїакога значенья изоставио а на міесто ньега *дь* и *ть* поставио, и такодьер на міесто *и* пометао *ы* гди їе требало по Славенском правописаньу. По том почео їе Г. Атанасие Стоїковић, издаїући Сербски Секретар.[3]) нешто мислити о писменима Славенским, и о Сербскоме правописаньу, но ништа више ни їе смео казати него да їе *ξ* сложено из *кс*, *ψ* из *пс*, *ѿ* из *ωт*; и да їер дебело *(ъ)* у Сербскоме іезику не треба, него да је као 5ти точак у колима: но он їе то само казао, а ни їе опет смео да га изостави. — Г. Савва Текелиа, ревнитель и ди́ка Сербскога рода, одма по том издао їе їедну кньигу без дебелога їера,[4]) коїа, кад їе изишла, сматрана їе била као говече без рогôва. — У то време и Г. Павле Соларић ступио їе на позориште Сербскога кньижества и издао Гражданско 4
землеописание.[5]) у коїему їе *ъ* їошт задержао био, но *ы* раздвоїио од *и*, и почео га употребльавати само као *ь* и *ї*; а по том издао друге кньиге у коїима їе обадва їера *(ъ, ь)* изоставио, само танко *(ь)* задержао као умегшателни знак. Медьутим и Г. Лукиан Мушицки (садашньи Архимандрит) у своїим Одама изостави обадва їера, и на міесто *ћ* почне писати у неким риечма *ть*, а у неким *чь*. И тако, їедан избацуїући їедно, а други домећући друго, роди се бу́на у Славенским писменима, и постану различна мисленьа о Сербскоме правописаньу: їедни почну говорити да медьу Славенским

[1]) Живот и приключеніїа Димитриа Обрадовића. у Лаїпсигу. льета 1783.
[2]) Избране Басне, у Будиму 1800. без имена издательева.
[3]) Сербски Секретар. у Будиму 1802.
[4]) Римльани у Шпаниїи. у Будиму 1805.
[5]) Гражданско землеописание. у Млетцима 1804.

писменима има много писмена коїа Сербскоме їезику нетребаїу, а нека опет да недостаїу; а други на против почну потврдьивати да се ни дебело їер ни под коїи начин неможе, нити смие изоставити. Г. Савва Меркаило, желеђи даби се та бу́на утишала и да би сви учени Сербльи, коїи Сербски писати желе, на їеднаке мисли о томе дошли и согласили се, предузео їе то и издао на свиет коїа су из медьу Славенски писмена Сербскоме їезику потребна, коїа ли нетребаїу, и коїа їошт недостаїу.[1])

Но ово рїешенье Г. Меркаила (коїе їе тако истинито, и тако їасно дага сваки Сербльин коїи здрав разум има, и безпристрастно судити оће, мора одобрити) нашло їе льуди ко-
5 їима се недопада. Но шта| се́ до сад, и шта ли ђе се и кад свим льудма допасти? Али овде чини ми се, колико сам до сад познати могао, даби готово сви учени Сербльи радо Меркаилу посльедовали, али несмиїу да со тим коме вольу непокваре, него за свої добитак и дебело їер, премда му се и сами подсмїеваїу, пишу.

Іа сад овде имаїуђи за намїеренье успїех Сербскога Княжества не могу друге Азбуке употребити него Меркаилову, їербо за Сербски їезик лагша и чистиїа неможе бити од ове. Г. Меркаило избрао їе из Славенски писмена за Сербски їезик сльедуїуђа: а, б. в, г, д. е, ж, з, и, ї, к. л. м, н. о, п, р, с, т, у. ф, х. ц, ч. ш, ь. А изоставио їе као Сербскоме їезику непотребна: ѕ, ȣ, ѿ, щ, ъ, ы, ѣ, є. ю, ѫ, ω, *ја*, ѽ. я, ξ, ψ, ѳ. ѵ. Што се тиче овие 13. писмена: ѕ. ȣ. ѿ. щ. ъ, ѣ, ѫ. ω, *ја*. ѽ, ξ. ψ. ѵ. неђе и́ нико зажалити, нити ђе ређи да нам требаїу; но остаїе нам распра само за овие 5: ы, є. ю. я, ѳ.

Ово писмо *ы* онолико їе нуждно у Сербскоме їезику колико и дебело їер: како год. што се писме согласно изговара їеднако та с дебелим їером та без нега, тако исто и *ы* Сербльи изговараїу као *и;* а онаї нєгов глас, кога їе оно код стари Славена имало, Сербльи непознаїу нити га могу́ изговорити; а да їе он угодан био за Сербска уста неби га Сербльи ни заборавили. Даклем кад їе писмо *ы* равно писмену *и*, то нам перво *(ы)* не треба: на што би нам два їеднака
6 писмена? Ако ли писме *ы* другчиїи глас има него *и*, то нам опет не треба; їербо Сербльи тога гласа непознаїу нити га могу изговорити. Али ређи ђе ко-год: Да како ђемо ми́ без *ы* разликовати риечи їеднаке по писанью, а по значенью раз-

[1]) Са̀ло дебелога їера, либо Азбукопротрес. у Будиму 1810.

личне? їа одговарам: Онако као и народ прости у говору што разликуїе и разумїева, т. їе: из смисла, и по гласу: їербо ни їедна риеч нећe ни гди стаїати сама на зиду, нити на путу, на писана, пак да се погадьа шта значи, него свака стоїи, и стаїаће у соїузу с другим риечма. У кньигама Г. Доситеа нигди неїма *ы*, пак и наїпростиїи Сербльин разуме све, као што Г. Мушицки са́м у своїої Оди[1]) свїедочи говорећи:

Минервин кому дом неприступан їест,
Толмач же нуждан в' бесїеди Праотцев,
Таї тебе чита; чтома слуша
Буквонеискусан: все им їасно.

Пак, кад прости народ разуме, како неби кньижевници могли разумїети? А баш кад би ми́ и *ы* задержали, опет не би могли све їеднаке риечи с ньиме разликовати, їербо ми́ имамо їеднаки риечи и на друга писмена осим *ы* н. п.

Дуга, їедна качна дуга.

Дуга, много ду̂га, у род. множ.

Дуга, Ду́га на небу што после кише бива.

Дуга, дугачка.

Дуга, у родит. їедин. од дуг.

И овима подобни много риечи има у нас, коїе кад би ми́ све хотїели писменима разликовати, то би нам требало неколико стотина писмена.

Ово писме *є* (или *э*) да узмемо да може на свакоме мїесту стаїати и пребити као сливено *їе*[2]) пак ће нам онда бити сливено самогласно писме као што їе *я* и *ю*, и онда ћемо имати три самогласна сливена писмена т. їе: *їа*, *їе*, *їу*, но ми́ имамо прости самогласни писмена пет, а колико год имамо прости толико морамо имати и сливени: даклем неїмамо сливено *їи*, *їо*, коїа у їезику нашему требаїу н. п. *козїи, їошт*, и пр. Сад кад би ми́ имали и ова два писмена сливена, као што она три имамо, онда би могли писме *ї* изоставити, али неимаїући тие морамо *ї* задержати; а кад ћемо ми́ писме *ї* само за ова два писмена задержати, то їе больe (и лагше ће бити) нека и она три сливена, са слитном (˘) заїедно, изостану, пак ћемо све са *ї* сливати. Но ово писме *ї* никад

[1]) Сїени Доситеа Обрадовића, у Будиму 1811.

[2]) Као што сам га їа у *малої Пїеснарици* употребио, а иначе би у среди и на країу морало *ѣ* после согласнога, а *е* после самогласнога писмена бити; а *є* само у почетку, а на другом мїесту ни пошто, као ни *ѣ* упочетку, или после самогласнога писмена.

више у Сербскоме їезику да неумегшава согласни писмêна, као што у Славенскоме умегшава *л* и *н*, н. п. *земля, любов, лѣто; светиня, матернїй, гнюрац, гнѣв;* ово се чита у Славенскоме:
8 *землъа, лъу|бов, лъето; светинъа, матернъи, гнъурац, гнъев,* и пр.

Писме ѳ никакав родьени Сербльин неможе изговорити макар колико намїештао уста и подвиїао їезик; залуду стоїи написано: *Ѳомо, Апоѳека;* кад сви Сербльи говоре: *Томо, Апотека.* Него ако оће ко нека пише на мїесто ѳ, *тх*, као што Ньемци и Французи пишу, и као што Г. Меркаило каже: ако ли неће, а он нека пише као што се и говори, їербо ни Грци за Сербске риечи ни їесу нови писмена правили, него су писали, и пишу, *в* на мїесто *б*.

Сад к овим писменима, коїа їе Г. Меркаило избрао, требаїу Сербскоме їезику їошт 3 писмена: дье, ель,[1]) ень, а четверто имамо *ћ*, коїе ништа друго ни їе него у їедно саставльено *т* и *ъ*, само што їе прýга од оздо изоставльена, а од озго додат репић льепшега вйда ради; зато мислим да више ни їе потребно на їедним мїестима писати *ћ* или *чь*, а на другим *ть*, него свуда *ћ* где се год ньегов глас чуїе.

Сад їа мислим: кад сé ъ са *т* саставити могло, оно се може (барем у печатаньу) и са *д, л, н,* саставити, ево їа велим овако: ђ, љ, њ.[2]) ето готов посао.

9 Сад наша Азбука, или, како прости Сербльи по Сербиїи и по Херцеговини говоре, *Буквица,* има 29 писмена, медьу коїима ни їедно ни їе сувише, ни їедно звукопремїенльиво, нити коїе недостаїе, него ѝ їе таман онолико, колико своїство Сербског їезика изискуїе:

а, б, в, г, д, ђ, е, ж, з, и, ї, к, л, љ, м, н, њ, о, п,
р, с, т, ћ, у, ф, х, ц, ч, ш.[3])

Раздїеленье писмêна.

Писмена се раздїельуїу на *самогласна* и на *согласна*.

1. *Самогласна.* Самогласно писме зовесе оно, коїе само од себе глас дати може и риеч представити без помоћи другога писмена; или: самогласно писме їест оно, коїега се звук

[1]) Свакп разуман човек, само ако оће, може ласно видьети да писме *л* ни їе ель, него їе ел, иначе не би му требало тапко їер н. п. *учител*ь, *пол*ьe и пр.

[2]) Ово ако се види коме да ни іе лиепо начиньено, а он нека изволи начинити льепше, пак ће онда и мени бити милиїе.

[3]) Стоїе ли ова писмена у добром реду, и именуїу ли се добро, о томе нека размишльаваїу они, коїи Сербски Буквар усправе, пак онде то нека уреде.

самом паром на отворена уста изговорити може; и такови писмена у нас има 5. коïа ïесу: а, е, и, о, у.

2. *Согласна.* Согласно писме зовесе оно, коïе само од себе неможе дати гласа, ни риечи представити без помоћи самогласнога писмена; или: согласно писме ïест оно, коïега се звук самом паром из ӯста не|може изговорити без помоћи 10
ӯстана, ïезика, зӯба и остали орудиïа говоренья, и такови писмена у нас има 24. коïа ïесу: б, в, г, д, ђ, ж, з, ï, к, л, љ, м, н, њ, п, р, с, т, ћ, ф, х, ц, ч, ш.

Іедно самогласно писме само, или саставльено са ïедним, или са више согласни писмена, зовесе *слог.*

Примïетба.

1. Ово писме *ï*, по имену његовом доста ïе налик на самогласно писме, али кад се погледа како се оно слива са писменима самогласним, а само по себи никакву риеч означити неможе, онда друго ништа неможе се рећи, него да ïе оно писме согласно, као што и ïест. Оно кад стоïи пред самогласним писменима: ïа, ïе, ïи, ïо, ïу, изговарасе као у Славенскоме я, є, ю, н. п. *ïабука*, *ïелен*, *Божïи*, *ïошт*, *ïуг.* и пр. А кад стоïи после самогласнога, онда значи као у Славенскоме иже сасвитном (й) н. п. даï, хеï, пиï, моï, чуï, и пр.

2. Писме *ф* само ïе за туђе риечи, а Сербске ни ïедне риечи неïма гди би оно требало; и зато га прости Сербльи у говору, свуд готово, промïеньуïу на *в.*

3. Писме *х* Сербльи прости верло тежко изговараïу; него, или га са свим изоставе н. п. *Христос*, *хоћу*, *орах*, они говоре: *Ристос*, *оћу*, *ора*; или га промïене у друго какво писме, а особито у *в* и *к* н. п. *сухи*, *жених*, они говоре *суви*, *женик.* А Сербльи по Херцеговини и по Церноï Гори у глаголима у времену прошавшем простом 2ом промïеньуïу га у *г* н. п. *убих*, *видïех*, *наïдох*, они говоре: *убиг*, *видьег*, *надьог*. *додьог* и пр. Зато ово писме *х* кад стоïи у почетку пред самогласним писменом, или у среди медьу два самогласна, онда се може у Сербскоме ïезику изоставити н. п. *хоћу*, *маховина*, *духовник*, може се писати: 11
оћу, *маовина*, *дуовник.* Или, могло би се учинити, да се пише свуда, гди се год у Славенском ïезику находи, али да се неизговара тверде него Ньемецко h без с; и на таï начин могло би нам *(х)* на много мïеста од велике потребе и од помоћи бити.

Б. О ГЛАСОУДАРЕНЬУ.

Свака риеч состоïисе из ïеднога, или из више слогова; но ови слогови како уговору, тако и учитанью неизговараïу се свуд ïеднаким гласом, него се на неким слоговима глас мање или више продужуïе, на неким пак скраћуïе, а на неким подиже; зато су измисльени неки знаци, с коïима се назначуïе то промïеньиванье гласа. Такова знака имаïу 4 и именуïусе *пригласила.*[1])

---

[1]) Као што й Г. Лука Милованов, у Опиту наставленьа к Сербскоï сличноречности, именуïе.

1. *Пригласило одулъуїуħе* (´), коїе се пише над оним самогласним писменом, на коме се самом, глас протеже н. п. тра́ва, ра́на, ду́га, во́з, стру́к.

2. *Пригласило преодулъуїуħе* (̑), коїе се пише над оним самогласним писменом, на коме се глас тако верло протеже да и сльедуїуħим ньему самогласним писменима (їербо оно по наївише у среди, а рїедко на країу или упочетку долази) од свога продуживанья нешто предаїе н. п. *десет льу̑ди; шест*
12 *ко̑ньа; седам їе̑зика;* и пр. Ово пригласило сваки може ласно разликовати од первога, їербо перво продужуїе само оно їедно писме, над коїим оно стоїи, а под овим се другим писме веħма продужуїе, и од продужаванья свога нешто и другим ньему сльедуїуħим писменима предаїе, као овде у риечи *льу̑ди*, *у̑* предаїе продужаванье писмену *и*; у риечи *ко̑ньа*, писме *о̑* предаїе продужаванье писмену *а*; а у риечи *їе̑зика*, писме *е̑* предаїе продужаванье писменима *и* и *а*.

3. *Пригласило подижуħе* (`), коїе се пише над оним самогласним писменом, на коме се глас мало подиже и берзо изговара н. п. но̀га, во̀да, ра̀на, вра̀на, ка̀д, са̀д и пр.

4. *Пригласило преподижуħе* (̂). коїе се пише над оним самогласним писменом на коме се глас мало више подиже и развлачи, и од развлаченьа мало сльедуїуħем писмену предаїе н. п. бла̂го, дра̂го, зла̂то. и пр.

Сад ħе се овде у следуїуħем примїеру сва четири пригласила, и ньнова разлика, болье и їасниїе показати н. п. *Іа сам несреħна дру́га; Нас има седам дру̑га; Ова їе лагка и лиепа дру̀га;* [1]) *Ово їе писмо од мога дру̂га.* У овом примїеру сваки Сербльин може ласно примїетити разлику свиїу пригласила.

13 **Употреблья́ванье пригласила.**

Ова пригласила ни їе нуждно на свакої риечи поставльати, їербо то не само што би уписанью било дангубно и у печатанью много скуплье, него и оно напечатано било би као да їе каквим труньем посуто. Но будуħи да има неки риечи код коїи нуждно їе пригласило поставити, зато се овде на кратко назначуїе:

1. *Пригласило одулъуїуħе* (´) нуждно їе поставити код риечи коїе су по писанью їеднаке с другим риечма, а позначенью и по гласу различне н. п.

[1]) Дру̀га зовесе орудие, подобно вретену, но веħе їе много од вретена, на коїе Сербкинье конце препредаїу, и предьу за поньаве преду.

Ра́на, чим се ра̑ни.
ра̀на, ї́азва на тїелу.
са́д, гди ї́е што посадьено.
са̀д, нарїечие (jetzt)
ка́д, чим се ка̑ди.
ка̀д, нарїечие (когда)
са́м, сам їедан (allein)
са̀м, од їесам.
пи́тати, вопрошавати.
пѝтати, ранити диете.
ку́пити, узети за новце (kaufen)
ку̀пити, скупльати.
ду́га, што на небу бива после кише.
ду̀га, качна дуга.
ми́, лично мїестоимен. у имен. множ. (wir)
мѝ. — — дател. їедин. (mir)
и́, скраћено од *ньи* (их)
ѝ, соїуз (und).

И код прочи ри̑ечи, коїе су овима подобне, или у обштем 14
говору непознате, а овима подобно продужуїусе.

В прочем глас овога пригласила чуїесе код свиїу прилагателни имена у родителном падежу множ. броїа; н. п. добри́ льу̀ди.

2. *Пригласило продульуїуће* (ˆ) поставльа се код свиїу имена суштествителни, у родителном падежу броїа множественога н. п. *Он познаїе много тра̑ва; учитель на̑рода*[1]) и пр.

Ово пригласило їошт їе нуждно поставити код неки їедносложни, или двоїесложни риечи, коїе се тако протежу н. п. *Го̑, као од маїке* родьен.

3. Пригласило подижуће (`) рїедко ће доћи дага їе нуждно поставити, їербо се свуд без нєга може разумїети.

4. Пригласило преподижуће (̑) такодьер у рїедкоме їе употребленьу. осим ако би се какова риеч догодила, да би се безньега могла с другом каквом риечи помїешати.

---

[1]) Кад стоїи прилагателно са суштествителним у род. пад. множ. броїа, онда нетреба на обадва пригласило поставльати, него само на їедно да се може разумїети; а на много мїеста не треба ни код кога, їербо друге риечи показуїу да їе у род. множественом.

15 # ВТОРА ЧАСТ ПИСМЕНИЦЕ

О

ПОЗНАВАНЬУ, И СКЛАНЬАНЬУ РИЕ̂ЧИ.

Гласови они из уста, чрез коїе льуди мисли своїе їедан другоме изїавльуїу и сообштаваїу, зовусе риечи, а све риечи у їедно зовусе *їезик* или *говоренье*.

Све риечи, коїе Сербско говоренье саставльаїу, раздїельуїусе на 8 сльедуїуђи дїелова:

1. Име
2. Мїестоимение
3. Глагол
4. Причастие
5. Нарїечие
6. Предлог
7. Соїуз
8. Междометие.

Од ови 8 дїелова говореньа перва 4 (име, мїестоимение, глагол, причастие) зову се *скланьаїеми дїелови говореньа*; їербо се у различном употребльаваньу премїеньуїу на країу;
16 а она друга 4 (нарїечие, предлог, соїуз, междометие) зо|вусе *нескланьаїеми дїелови говореньа*; їербо се они ни укаквом случаїу непремїеньуїу, него свуда свакад їеднаки остаїу.

ПЕРВА ГЛАВА

О СКЛАНЬАЇЕМИМ ДЇЕЛОВИМА ГОВОРЕЊА.

1. О ИМЕНУ.

Име їест скланьаїеми дїел говореньа, коїи означуїе какову извїестну ствар или качество ньезино, или количество н. п. земльа, вода, камен, жути, биели, два, три и пр.

Име їест трогубо: *име суштествително, име прилагателно,* и *име броїително.*

А. О ИМЕНУ СУШТЕСТВИТЕЛНОМ.

Име суштествително зовесе оно, коїе показуїе какво лице, или ствар, коїа се сама по себи разумїети може н. п. човек, град, трава, вода, овца и пр.

Име суштествително їест двогубо: *собствено* и *нарицателно.*

Име собствено показуїе їедну їедину извїестну ствар или лице н. п. Европа, Банат, Дрина, Радован и пр. А име нарицателно показуїе їедно обште наименованье под коїим се многе ствари разумїеваїу и наоде н. п. човек, град, манастир, риека, кньига и пр.

Име Суштествително има четири своїства, коїа їесу: *род,* 17
броï, падеж, скланьанье.

I. Род. Имена суштествителна имаїу четири рода: *мужески, женски, средньи,* и *обшти.*

Мужескога рода iесу имена:

Сва коїа се окончаваїу на согласно писме н. п. гроб, лав, праг, град, нож, Кнез, роï, лоï, учитель, пань и пр.

Из тога се ваде: нарав, крв, ноћ, моћ, пећ, льубов, маст, кост, кокош, риеч, ствар, пропаст, страст, милост, радост, и овим подобна особито коїа се производе на *ост* н. п. радост, сїаїност, лудост, мудрост и пр. їесу сва женскога рода. Такодьер и она коїа женско лице показуїу н. п. сваст.

Женскога рода iесу:

1. Имена коїа се окончаваїу на *а* н. п. вода, ватра, кућа, землья, светинья, и пр.

Овде се ваде:

а, Имена, коїа льудма принадлеже н. п. Воївода, слуга, и пр. овим подобна їесу мужескога рода.

б, Имена, коїа неимаїу їедин. броїа, него само множест. на *а,* їесу средньега рода н. п. врата, уста, и пр.

18 2. Имена, коїа се окончаваїу на *е* и на *и,* само у множественом броїу н. п. гаће, вериге, виле, рогулье, гусле, мошти и пр. такодьер и мати.

Средньега рода іесу:

1. Сва имена, коїа се окончаваїу на *е*, н. п. сунце, теле, полье, писанье и пр.

2. Коїа се окончаваїу на *о,* н. п. злато, льето, дерво, и пр.

Овде се ваде:

а, Имена собствена мужеска на *о,* и їесу мужескога рода н. п. Здравко, Мирко, и пр.

б, Имена, коїа се у Славенском їезику окончаваїу на *л*, а у Сербскоме проміеньуїу *л* на *о*, н. п. свердао, витао, котао, вȍ, узао, соко, и пр. овим подобна їесу мужескога рода.

Обштега рода іесу:

Имена, коїа могу̂ означавати и мужески, и женски и средньи род н. п. пиїаница, лажа и пр.

II. Броï. Имена сушгествигелна имаїу 2. броїа:

1. *Іединствени,* коїи само їедно лице, или їедну ствар показуїе н. п. човек, камен, вода. и пр.

2. *Множествени,* коїи више лйпа, или ствâри показуїе н. п. льуди, каменье, воде и пр.[1])

19 *III. Падеж.* Падеж се зове оно преміеньиванье имена суштествителнoга на країу, а такови преміеньйванья има 6. даклем и пâдежа толико.[2])

1. *Именителни,* с коїим се што именуїе, или одговара на питанье ко? или што? н. п. човек, вода.

2. *Родителни,* с коїим се показуїе чиїе їе што н. п. човека, воде.

[1]) Броїа двоїственога у Сербском іезику неїма нити се игди у говору може чути, осим *нога* и *рука*, што има у множест. родителном падежу: ногу̂, руку̂, а у осталом нигди.

[2]) Пâдежа истина има у Славенском іезику 7, али у Сербскоме неїма више него 6, їербо іе код свиїу имена, и код міестоимениїа сказателни раван дателноме; зато код нас сказа. падежа неїма, него ћемо казати, да предлог *о* иште дат. падеж. А у броїу множест. ми би могли имати само 5. падежа, їербо їе онде и твор. свуд раван дателноме.

3. *Дателни*, с коїим се што даіе, или се одговара на питанье коме? н. п. човеку, води.

4. *Винителни,* с коїим се одговара на питанье кога? или шта? н. п. човека, воду.

5. *Звателни,* с коїим се зове н. п. човече, водо.

6. *Творителни,* с коїим се што ради, или се одговара на питанье ким? или чим? н. п. човеком, водом.

IV. Скланьанье. Скланьанье їест начин, по коїему се имена 29
суштествителна на країу премїеньуїу, а такови има четири.

ПЕРВО СКЛАНЬАНЬЕ.

По коме се скланьаїу сва имена мужескога рода, коїа се год на согласно писме окончаваїу.

Примїер первога скланьанья.

ІЕДИНСТВЕНИ БРОІ.	МНОЖЕСТВЕНИ БРОІ.
и. Апостол	и. Апостоли
р. Апостола	р. Апостôла
д. Апостолу	д. Апостолима
в. Апостола	в. Апостоле
з. Апостоле	з. Апостоли
т. Апостолом	т. Апостолима

ИЗУЗИМАНЬА.

1. Имена бездушни ствâри имаїу у їединственом броїу винителни падеж раван именителноме.

2. Имена, коїа се окончаваїу на *дь, ж, ї, ль, нь, ћ, ч, ш,* у звателном їединственом на мїесто *е* узимаїу *у;* а у творителном їединственом на мїесто *о е* н. п. смудь, нож, змаї, учитель, пань, броћ, колач, миш у звателн. їед. смудьу, ножу, змаїу, учительу, паньу, броћу, колачу, мишу; а у твор. смудьем, ножем, змаїем, учительем, паньем, броћем, колачем, мишем.[1])

[1]) Нека имена, коїа се окончаваїу на *р*, могла би такодьер у зват. їед. имати *у* н. п. Господар, Писар, воденичар, а друга опет немогу н. п. Петар, вїетар, дьевер, Цар и пр. а у твор. само Цар има на *е* Царем, а остала сва могу имати правилно н. п. Господаром, Писаром, воденичаром, дьевером, їавором, и пр. Но сва имена и у зват. сва би се могла натерати у обште правило, осим *Господар,* їербо їе од честог употребльаванья ушло у обичаї.

21 3. Сва готово їедносложна, и многа двоїесложна имена овога склањања у множественоме броїу нарасћуїу на *ови* или на *еви*:

а, на *ови* нарасћуїу сва она, коїа у твор. їед. имаїу *о*: н. п. род, град, Поп, двор, пут; голуб, їастреб, гавран, у множ. родови, градови, Попови, дворови, путови; голубови, їастребови, гавранови и пр.

б, на *еви* нарасћуїу она, коїа у твор. їедн. имаїу на мїесто *о* *е*: н. п. смудь, нож, змаї, маль, пань, Цар, броћ, мач, миш, у множ: Смудьеви, ножеви, змаїеви, мальеви, паньеви, Цареви, броћеви, мачеви, мишеви и т. д.[1])

4. Имена, коїа се окончаваїу на *г, з, к, х*, у зват. їедин. премїеньуїу *г* и *з* на *ж*, *к* на *ч*, а *х* на *ш*: а у множ. име-
22 нит. и у дат. *г* на *з*, *к* на *ц*, а *х* на *с*, н. п. рог, кнез, путник, Влах, у зват. їед. роже, кнеже: путниче, Влаше; а у множ. имен. рози или рогови, путници, Власи, у дат. и у твор. розима или роговима; путницима, Власима.

5. Имена, коїа се окончаваїу на *ац*, у свим осталим падежима, осим родит. множ. губе оно *а*, што їе пред *ц*, а у звател. їедин. промїеньуїу *ц* на *ч* (као и сва имена, коїа се на *ц* окончаваїу) н. п. Светац, у род. їед. светца, у зват. светче; а у родит. множ. свѐтаца.[2]) К овима принадлеже їошт многа имена, коїа се окончаваїу на *ак*, *ам*, *ан*, *вань*, *тар*, їербо и она, оно последнье *а*, што їе пред согласним губе н. п. пѐтак, їарам, ован, жервань, вїетар, у род. їед. петка, їарма, овна, жервнья, вїетра; а у род. множ. пѐтака, їармова, овнова, жервньева, вїетрова. Подобно овима иду и она имена, коїа се у Славенском їезику окончаваїу на *л*, а у Сербскоме у именит. їед. промїеньуїу *л* на *о*, н. п. котао, свердао, витао, дьетао, у род. їедин. котла, свердла, витла, дьетла; а у множ. сва нарасћуїу: котлови, свердлови, витлови, дьетлови, орлови, соколови, и пр.

6. Имена, коїа се окончаваїу на *ин*, а показуїу отечество, у множ. броїу у свим падежима губе оно *н*, н. п. Бу-

---

[1]) Но ова сва и овим подобна могу̀ имати и правилни множ. без нарасћенья, но риедко се у простом говору употребльава, него се у пїеснама може чути, и верло лиепо звечи н. п. *Камо теби ножи из потаїе? Гди се виїу орли и гаврани; Што су твоїи танки скути, то су моїи чести пути; Мачи звече* и пр.

[2]) И ова имена имаїу у творит. їедин. *е*, а не *о* н. п. Светцем, їарцем.

гарин, Бачванин, Мачванин, у множ. Бугари, Бачвани, Ма- 23
чвани, и т. д.[1])

7. Нека имена, коїа се окончаваїу на *н* и на *т*, у множ. броїу проміеньуїу *н* на *нь*, а *т* на *ћ*, и онда постаїу средньега рода, н. п. камен, кремен, корен, терн; цвиет, прут, лист: у множ. каменье, кременье, кореньe, терньe; цвиеће, лисће, пруће.

8. Брат има у множ. броїу браћа, и їест онда женскога рода. Човек има у множ. броїу льуди, р. льŷди, д. льудима или льудма, в. льуде, з. льуди.

Примїетба.

Конь има у дат. и у твор. множ. коньма; но друго ни какво име овога скланьаньа, у Сербском їезику не губи оно *и* пред *м*, као што неки пишу: Господарма, Кньазевма и пр. коїе їе против говореньа народньега.

ВТОРО СКЛАНЬАНЬЕ.

По коме се скланьаїу сва имена женскога и мужескога рода, коїа се окончаваїу на *а*.

Примїер второга скланьаньа.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.		МНОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.	
и.	вода	и.	воде
р.	воде	р.	вôда
д.	води	д.	водама
в.	воду	в.	воде
з.	водо	з.	воде
т.	водом	т.	водама

Овако се исто скланьа Воївода, Божа, срећа, врећа, браћа, 24
светиньа, землья, Судиїа, и пр. Судиїа, и овим подобна имаїу у дателн. їед. Судиїи; само се оно последнье *а* проміеньуїе, како год и у воде.

ИЗУЗИМАНЬА.

1. Имена, коїа се окончаваїу на *га, ка, ха*, у дат. їед. проміеньуїу *г* на *з*, *к* на *ц*, а *х* на *с*, н. п. кньига, їабука, снаха,[2]) дателн. кньизи, їабуци, снаси.

---

[1]) Турчин има у множ. Турци, р. Тŷрака, д. Турцима или Турком, в. Турке, з. као имен.

[1]) Ово *х* код Сербальа слабо се у оваким риечма чути може, него кажу снаа, а у дат. говоре и снаи, и снаси; али рука, їабука, нога и пр. Сербльин никад неће казати у дат. їед. руки, їабуки, ноги; него: носи у руци: виси на їабуци; има рану на нози и пр.

2. Имена, коїа се окончаваїу на *ца* у зват. їед. имаїу *е* на міесто *о* н. п. приїательица, воденица, житница, у зват. приїательице, воденице, житнице.

3. Женска имена собствена, коїа се окончаваїу на *а*, видесе да имаїу у звател. нека правилно на *о* н. п. Стана, Цвиета, Сара; а нека опет имаїу звател. раван именителн. н. п. Круниїа, Спасениїа, Обрениїа, Богдана, Милица.

4. Имена коїа пред *а* имаїу два согласна писмена їедно до другога, она имаїу двоїако у родителноме множественом:

а, Нека добиваїу међу она два согласна писмена їедно *а* н. п. пушка, крушка, тиква, земльа; у родит. множ. пушака, крушака, тикава, земальа, оваца.

б, Нека опет непримаїу *а*, їербо би верло ружно било, него она два согласна писмена остаїу заїедно, а она на країу на міесто *а* добиваїу *и* н. п. бразда, верста, глиста, Слованка, Бугарка, колевка, сватба, ватра, чавка, у род. множест. брȁзди, вȅрсти, глȉсти, Слȏванки, Бȗгарки и т. д.

5. Рука и нога имаїу у родит. множ. руку́, ногу́: такођер и слуга, слугу́.

Приміетба. По овоме скланьаньу скланьаїусе и она женска имена, коїа неимаїу іедин. броїа, него само множ. н. п. гаће, вериге, виле, рогулье, граблье и пр.

ТРЕЋЕ СКЛАНЬАНЬЕ.

По коме се скланьаїу сва имена женскога рода, коїа се окончаваїу на согласно писме.

Приміер трећега скланьаньа.

ІЕДИНСТВЕНИ БРОІ.	МНОЖЕСТВЕНИ БРОІ.
и. сласт	и. сласти
р. сласти	р. сласти
д. сласти	д. сластима, сластма
в. сласт	в. сласти
з. сласти	з. сласти
т. сласти, сласћу	т. сластима, сластма

ИЗУЗИМАНЬА.

1. Матер скланьасе неправилно сльедуїућим начином: и. матер или мати, р. матере, д. матери, в. матер, з. мати, т.

матером, множ. броі̂ и. матере, р. ма̑тера, д. матерама, в. 26
матере, з. матере, т. матерама.

2. Перси, мошти, имаі̂у у родит. персиу, моштиу.

Примі̂етба.

а, Код овие имена прави і̂е Сербски творит. падеж броі̂а і̂ед. на *и*, н. п. *Намазао се масти; Потопиласе лађа са соли; Лиепом се риечи гвоздена врата могу̑ отворити*; и више овом подобно і̂а се опоминьем да сам много пута слушао гди говоре прости Сербльи, кои̂и незнаду за Славенски і̂език. А оваі̂ падеж творит. на *у*, по свої̂ прилици изишао і̂е из церковни кньи̂га, і̂ербо онамо има: сластію, радостію, пак і̂е ласно било оно *ї* проміенити у *ь*, као и на више міеста.

б. Код имена овога складньаньа можесе у дат. и у твор. множ. броі̂а оно *и* пред *м* изоставити (і̂ербо га народ у говору изоставльа) скраћеньа ради; али опет оно і̂е перво и обичниі̂е у говору, и старииі̂е.

ЧЕТВЕРТО СКЛАНЬАНЬЕ.

По коме се складньаі̂у сва имена, коі̂а се окончаваі̂у на *е* и на *о*, средньега рода.

Примі̂ери четвертога складньаньа.

ІЕДИНСТВЕНИ БРОІ.

и. польe	и. село
р. польа	р. села
д. польу	д. селу
в. польe	в. село
з. польe	з. село
т. польем	т. селом

МНОЖЕСТВЕНИ БРОІ. 27

и. польа	и. села
р. по̑льа	р. се̑ла
д. польима	д. селима, сели
в. польа	в. села
з. польа	з. села
т. польима	т. селима, сели

ИЗУЗИМАНЬА.

1. Имена, коі̂а се окончаваі̂у на *е*, а показуі̂у младе животинье, она сва нарасћуі̂у у і̂един. броі̂у на *та*, а у множ. имаі̂у двоі̂ако н. п. ждребе, теле, пиле, і̂агнье, і̂аре, пра̑се,

диете, момче, маче, и од ови начиньена умалителна: ïаренце, прасенце и пр. У родит. ïед. ждребета, телета и т. д. а у множ. броïу: ждребад, телад или теоци, пилад или пилићи, ïагньад или ïаганьци, ïарад или ïарићи, прасад или прасци, момчад, мачад или мачићи, дïеца.

Оваï множ. на *ад* има у родит. ждребади, пилади, у дат. ждребадма, пиладма, а вин. и зват. равни су именит. код свиïу имена средньега рода, у обадва броïа. А онаï множ. на *ћи*, и на *ци*, већ ни ïе средньега рода, него мужеского, и скланьа се по первоме скланьанъу н. п. им. пилићи, теоци, род. пилића, телаца и т. д. А дïеца скланьа се по второме скланьанъу, ïербо ïе постало женского рода у ïедин. броïу.

2. Имена, коïа се окончаваïу на *ме*, она нарасћуïу са
28 *на*, н. п. име, сïеме, тïеме, раме, племе у род. ïедин. имена, сïемена и т. д. а у броïу множ. имѐна, сïемѐна, у род. имêна, сïемêна, у дат. именима, сïеменима. Сва ова имена на *е*, коïа нарасћуïу макар како, имаïу у ториг. ïединст. *о* на мïесто *е* н. п. телетом, именом, раменом и пр.

3. *Дерво* нарасћуïе на *та*, а *о* промïеньуïе у *е*, и има у род. дервета и т. д. у ïединственом броïу; а у множ. има двоïако:

а, Кад значи дерво отсïечено за ватру (das Holz) онда има у множ. броïу дерва[1]) родит. дêрва, дат. дервима.

б, Кад значи дерво живо коïе расте (der Baum) онда има у множ. *дервѐта*, или *древће*; и ово на *ће* постаïе средньега рода у броïу ïедин. као цвиеће.

4. Имена на *о*, коïа пред *о* имаïу два согласна писмена ïедно до другога, она у роди: падежу множ. броïа добиваïу *а* међу она два согласна писмена н. п. ïутро, добро, седло, у род. множ. ïŷтара, добâра, весâла, седâла[2]) и пр. Овима подобна имена и на *е* могу̂ овако имати н. п. сунце, сердце, ïаïце, род. множ. сŷнаца, сêрдаца, ïаïаца; но ова могу̂ имати и без *а* н. п. сŷнца, сêрдца, ïаïца.

29 5. Мужеска имена собствена на *о* скланьаïусе по овоме скланьанъу, но она имаïу у винит. *а*, а не *о* н. п. Льубинко, Ранко, вин. Льубинка, Ранка и пр.

---

[1]) А може се чути и *дервльад* коïе се као у неком маньем количеству употребльава н. п. Метни двоïе троïе дервльади на ватру.

[2]) *Уво* има у множ. *уши*, *око очи*, *чудо чудеса*, небо небеса; *уши* и *очи* скланьаïусе као *перси*.

Примïетба.

1. Имена средньега рода на *о* имаïу у множ. броïу дат. и твор. двоïак:

а, На *има* н. п. селима, бердима, колима, перима, правилима и пр. многи у овоме погрïешаваïу и на мïесто *и* меħу *а* н. п. правилама, дервама и пр. А у нас никакова имена, осим второга склањања на *а*, неимаïу дат. и твор. множ. на *ама*, него све на *има*; а оно нетреба гледати што у Славенским књигама има *ам*, него треба окренути и приклонити уво народњем говорењу.

б, На *и* н. п. коли, сели, берди и пр. ово ïе скраħени дат. множ. коïи правилно само код ови имена има; но можесе чути у народу и код имена мужескога рода, коïа у множ. нараспуïу на *ови* или на *еви* н. п. *по путови*, *по брегови*, *са орлови* и пр. но ово се наïвише употребљава у пïеснама, и то са извïестним предлогом, коïи дат. или твор. падеж изискуïе; али код имена женскога рода, тога скраħења неïма, нити ваља, као што неки говоре и пишу: по шума, по гора и пр.

Б. О ИМЕНУ ПРИЛАГАТЕЛНОМ.

Прилагателно име зовесе оно, коïе показуïе качество какова лица или ствари н. п. добри човек, биели камен, жути цвиет, и пр.

Прилагателна имена имаïу 6. следуïуħи своïства: *род*, *усïеченье*, *броï*, *падеж*, *склањанье*, и *уравненье*.

1. Род. Прилагателна имена имаïу три рода:
а, мужески н. п. добри човек
б, женски н. п. добра жена
в, средньи н. п. добро диете

2. Усïеченье. Сва Прилагателна имена окончаваïусе у мужеском роду на *и*, у женскоме на *а*, а у средньему, нека на *о*, а нека на *е*, н. п. питоми, питома, питомо; риђи, риђа, риђе. Но многа Прилагателна имена могу́ имати двоïако окончење у мужеском роду: ïедно на *и*, а друго без *и*, на согласно писме н. п. жути или жут, биели или биел, питоми или питом, и т. д. Ово окончење прилагателни имêна без *и*, зовесе усïечено. Даклем прилагателно име кад оħе да се усïече, треба му само одузети оно последње *и;* аколи би се догодило прилагателно да има пред *и* два согласна писмена заïедно, онда усïеченом треба уметнути *а* међу она два согласна писмена н. п. славни, танки, плитки, мудри: усïечено: славан, танак, плитак, мудар, и т. д.

Примïетба. Но има прилагателни имена, коïа се немогу́ усïеħи: такова су наïвише она, коïа неко присвоïаванье показуïу н. п. Божïи, човечïи, женски, козïи, матерньи и пр. овим подобна; но и ова само у имен. немогу се усïеħи, а у род. и у дат. могу̂.

3. Броі. 4. Падеж. Броїева и пȁдежа има код имена прилагателни колико и код суштествителни.

5. Скланьанье. Прилагателна имена имаїу два скланьанья.

31 ПЕРВО СКЛАНЬАНЬЕ.

По коме се скланьаїу сва прилагателна имена, коїа се у мужеском роду окончаваїу на *би, ви, ги, ди, зи, ки, ли, ми, ни, пи, ри, си, ти, хи,* а у средньему на *о.* н. п. слаби, суви, убоги, млади, берзи, дубоки, дебели, питоми, тупи, мудри, славни, боси, жути, тихи.

Примїер первога скланьанья.

ІЕДИНСТВЕНИ БРОІ.

род муж. цїело,	усїечено.	р. женск.	род средньи.
и. питоми	питом	питома	питомо
р. питомога	питома	питоме	питомога
д. питомоме, му	питому	питомої	питомоме, му
в. питомога	питома	питому	питомо
з. питоми	питом	питома	питомо
т. питомим	питомим.	питомом	питомим.

МНОЖЕСТВЕНИ БРОІ.

и. питоми	питоме	питома
р. питомие, ми́	питомие, ми́	питомие, ми́
д. питомим	питомим	питомим
в. питоме	питоме	питома
з. питоми	питоме	питома
т. питомим	питомим	питомим

Примїетба.

1. У дателном падежу броїа їединственога у мужескоме и у средньему роду има двоїако: *Питомоме* или *питомому;* перво (на *ме*) їест падеж простога народа: а онаї су други (на *му*) кньижевници извадили из церковни кньи̑га: сад ко коїе воли.

2. У родителном падежу броїа множ. у сватри рода има двоїако: *питомие* или питомѝ, и овде їе перво по говоренью простога народа: свакн Сербльин,
32 коїи се́ у селу родио, и узрастао, може се опоменути да Сербльи по селима говоре: *сувие крушака, зрелие їабука* и пр. А у пїеснама особито:

Од кундака нашие пушака,
Од ножница нашие мачева,
Да ми живи огань наложимо. и пр.

А онаї други падеж род. множ. начиньен їе од Славенскога само што му їе отсїечено *х*; но може поднпети и їедно и друго.

3. Прилагателна средньега рода могу́ имати усїечени падеж у род. и у дат. їедин. како год и у мужеском роду.

4. Прилагателна присвоїавателна на *ов* и на *ев*. скланьаїу се по овоме скланьаньу како год *питом*: но могу́ имати у род. и у дат. їедин. броїа, мужескога и средньега рода, како год и цїело прилагателно н. п. Льубинков, Милоїев; род. Льубинкова или Льубинковога, дат. Льубинкову, или Льубинковоме.

ВТОРО СКЛАНЬАНЬЕ.

По коме се скланьаїу сва прилагателна имена, коїа се у мужескоме роду окончаваїу на *дьи, їи, льи, ньи, шти, ћи*, а у средньему на *е* н. п. Ридьи, Божїи, дивльи, матерньи, общти, врући.

Примїер второга скланьаньа.

ІЕДИНСТВЕНИ БРОІ.

р. муж. цїел.,	усїечен.	женски.	средньи.
и. врући	врућ	врућа	вруће
р. врућега	врућа	вруће	врућега, врућа
д. врућему	врућу	врућої	врућему, врућу
в. врућега	врућа	врућу	вруће
з. врући	врућ	врућа	вруће
т. врућим	врућим	врућом	врућим

МНОЖЕСТВЕНИ БРОІ. 33

род муж.	женски.	средньи.
и. врући	вруће	врућа
р. врућие, врућй	врућие, ћй	врућие, врућй
д. врућима	врућима	врућима
в. вруће	вруће	врућа
з. врући	вруће	врућа
т. врућима	врућима	врућима

Примїетба. Осим ови прилагателни имена, имаїу нека. коїа се неправилно, сльедуїућим начином скланьаїу:

ІЕДИНСТВЕНИ БРОІ.

мужеск.	женск.	средньи.
и. сав	сва	све
р. свега	све	свега

д.	свему	своï	свему
в.	свега	сву	све
з.	сав	сва	све
т.	свим	свом	свим

МНОЖЕСТВЕНИ БРОІ.

	мужеск.	женск.	средньи.
и.	сви	све	сва
р.	свиïу. свй	свиïу. свй	свиïу. свй
д.	свима	свима	свима
в.	све	све	сва
з.	сви	све	сва
т.	свима[1])	свима	свима

34 ***6. Уравненье.*** Уравненье имена прилагателнога ïест мïеренье качества ïеднога лица, или ствари, с другим: а она мïера, коïа показуïе, коïе ïе ствари качество у веђему станьу, коïе ли у маньему, зовесе: *степени сравньаванька*, коïи ïесу:

1. *Степен положителни*, коïи качество лица или ствари у простоме станьу показуïе н. п. Оваï ïе човек учен.
2. *Степен сравнителни*, коïи качество лица или ствари у веђему станьу показуïе н. п. Оваï ïе човек учениïи него онаï.
3. *Степен превозносителни*, коïи качество лица или ствари у наïвеђему станьу показуïе н. п. Оваï ïе човек наïучениïи.

Правило, о саставльанью степена сравнителнога.

По обштему правилу треба додати степену положителноме (неусïеченоме прилагателном мужеского рода) слог *ïи*, пак ђе онда бити степен сравнителни н. п. слаби слабиïи, славни славниïи, храбри храбриïи, лукави лукавиïи, окорели окорелиïи, богати богатиïи, питоми питомиïи и т. д.

35 Но имаïу многа прилагателна, коïа се из овога правила изузимаïу, и неправилно сравнителни праве, такова ïесу:

[1]) Кад ово прилагателно стоïи са суштествителним именом у дат. или творит. множественога броïа, онда се у сва три рода оно *а* с краıа изостави; али кад прилагателно само стоïи, онда *а* заостане, н. п. *Іеси ли га тражио по свим кућама? ïесам баш по свима.* Овом подобно бива и код остали прилагателни имена у род. и у дат. ïедин. броïа, у мужескоме, и у средньем роду.

1. Коїа се окончаваїу на *ди*, она измїеньуїу *д* на *дь* н. п. млади младьи, луди лудьи, тверди твердьи и пр.

2. Коїа се окончаваїу на *ки*, она имаїу различно:

а. Коїа имаїу *а* пред *к*, изменьуїу *к* на *ч* н. п. їаки їачи, млаки млачи.

б. Коїа имаїу *д* пред *к*, изменьуїу *д* на *дь*, а *к* избацуїу, како год и она на *ди*, н. п. сладки, сладьи, гладки гладьи, риедки рїедьи и пр.

в. Коїа имаїу *з* пред *к*, измїеньуїу *к* на *ж* н. п. узки узжи, снизки снизжи[1]) и пр.

г. Коїа имаїу *н* пред *к*, измїеньуїу *н* на *нь*, а *к* избацуїу н. п. танки таньи.

д. Коїа имаїу *т* пред *к*, измїеньуїу *т* на *ћ*, а *к* избацуїу н. п. кратки краћи, плитки плићи и пр.

е. Нека различно, свако по себи, имаїу сравнителни н. п. лагки лагши, дубоки дубльи, високи виши, широки шири, велики већи, горки горчи, тежки тежи.

3. Коїа се окончаваїу на *ути*, измїеньуїу *т* на *ћ* н. п. жути жући, льути льући, крути крући и пр.

4. Различнй оконченьа неправилна: мали маньи, церни 36
церньи, суви сувльи, глуви глувльи, дуги дужи, дебели дебльи,
биели бїельи, лиепи льепши, тупи тупльи, глупи глупльи,
берзи бержи.

Правило, о саставльаньу степена превозносителнога.

Степену сравнителноме кад се представи слог *наї*, онда буде степен превозносителни н. п. храбриїи, наїхрабриїи, славниїи, наїславниїи, маньи наїманьи и т. д.

Примїетба.

1. У обадва степена (у сравнителнога, и у превозносителнога) кад се измїени последнье *и* на *а*, онда постане женски род; а кад се *и* промїени на *е*, онда средньи н. п. учениїи, учениїа, учениїе.

2. Обадва ова степена скланьаїусе по примїеру прилагателни имена второга скланьаньа.

---

[1]) Ово се *з* пред *ж* нечуїе уговору код народа, али мислим да га треба писати.

В. О ИМЕНУ БРОІИТЕЛНОМЕ.

Име броїително (или име броїенья) зовесе оно, коїе броï ствâри показуїе н. п. ïедан, два, три, четири, пет, и т. д.

Броїителна имена имаïу 5. сльедуïуħи своïства: род, броï, падеж, скланьанье, преобразност.

1. Род. имена броїителна показуïу четири рода:

а. мужески н. п. ïедан град.

б. женски н. п. ïедна гора.

в. средньи н. п. ïедно полье.

г. обшти н. п. пет льŷди, пет жêна.

37 *2. Броï.* броїителна имена имаïу два броïа: ïединствени. и множествени.

3. Падеж. броїителна имена имаïу 6. падежа, као и остала имена.

4. Скланьанье. Скланьанье броїителни имена ïест двоïако, то ïест: или по примïеру прилагателни имена, или ïе особито.

5. Преобразност. Преобразност имена броїителнога ïест таково своïство, по коме се оно, у слаганьу с другим именима, преобрази, или у суштествително име. или се измïени у други род броїителнога имена.

Броїителна имена ïесу петорогуба: *Основна, самостоïна, редна, саставна, умножна.*

1. Основна.

Основна, или корена имена броїителна зовусе она. коïа сами броï ствâри показуïу, и с коïима се одговара на питанье *колико?* н. п. *ïедан, два, три, четири, пет, шест, седам*, и т. д.

Имена броїителна основна. нека се могŷ скланьати, а нека се нескланьаïу н. п. *ïедан, два, три, четири,* могŷ се скланьати; *пет, шест, седам* и т. д. нескланьаïусе, осим онû, коïа су суштествителна постала н. п. стотина, тисешта, и пр.

Іедан, ïедна, ïедно, показуїе сватри рода, подобно имену прилагателноме, и скланьасе равним начином, као усïечено
38 прилагателно первога скланьанья, и то не само у ïединственом, него и у множественом броïу; ïербо ту или добива значенье имена прилагателнога н. п. *ïедни веле;* или се прилаже имену суштествителноме, коïе се само у множественом броïу употребльава н. п. *ïедне виле.*

Два има своїе собствено скланьанье н. п.

	мужески.	женски.	средньи.
и.	два	двиїе	два
р.	— двиїу[1])	двиїу	двиїу
д.	двима	двима, двїема	двима
в.	два	двиїе	два
з.	два	двиїе	два
т.	двима	двима. двїема	двима

Овим начином скланьасе *три, четири,* само што ова неимаїу више, него їедан обшти род.

2. Самостоїна. 39

Самостоїна имена броїителна їесу такова, коїа су, у спрезаньу с другим дїеловима говоренья, подобна имену суштествителноме. Такова їесу: обоїе, двоїе. обадвоїе, троїе, светроїе, четворо и пр. Коїа се скланьаїу сльедуїуЋим начином:

и.	двоїе	троїе	четворо
р.	двога	трога	четворога, четворга
д.	двоме, ма	троме, ма	четворме, четворма
в.	двоїе	троїе	четворо
з.	двоїе	троїе	четворо
т.	двоме, ма	троме, ма	четворме, четворма

Ова, и сва друга самостоїна броїителна имена, коїа су из основни броїителни имена с додатком *оро* произведена (*четворо, седморо, осморо*. їесу скраЋена благогласности ради), їесу само у їединственом броїу самостоїателна, и употребльаваїусе само у средньему роду, кад їе говор о животиньи тога истог рода: *двоїе дїеце*, *троїе пилиЋа*, *четворо гôведа, петоро прасади* и пр. У множественом броїу биваїу ова броїителна имена у значенью и у скланьанью подобна прилага-

[1]) Броїително име основно *два* верло се риедко може чути да се у коме предїелу Сербскога народа употребльава у род., дат. и у твор. падежу мужескога и средньега рода. него їе на мїесто тога свуда обично: у мужескоме роду основно броїително име *два* преобразити у суштествително *двоица*, н. п. *два Господара*, род. *двоице господâра*, дат. *двоици Господâра:* а у средньему роду преобразисе основно име *два* у самостоїно *двоїе* н. п. *два ћунета*, род. *двога їунади* и пр. Али кад їе говор о бездушним стварма, онда се неможе казати, ни у мужескоме роду *двоице*, ни у средньему *двога*, него онда ако се неби могло употребити *двиїу*, *двима*, а оно мора остати нескланьаїемо, и суштествително и броїително, као што и употребльаваїу Сербльи н. п. два камена, два берда, код два камена и т. д.

телним именима, и употреблѣаваїусе не само у средньему, него и у мужеском и у женском роду н. п. *двоїи рози; четвора врата; троїе виле.*

40 ### 3. Редна.

Редна имена броїителна зовусе она, коїа у ред поставльену ствар означуїу н. п. перви, други, трећи, и т. д.

Перви, перва, перво: други, друга, друго: трећи, трећа, треће, їесу особно произведена; четверти производисе од самостоїног четворо: а остала сва производесе од основни броїителни имена с додатком *и* н. п. пети, шести, девети, десети и пр. (седми, осми, благогласности ради избацуїу *а*.) Сва редна броїителна имена (осим *трећи*, коїе се по второме скланьанью прилагателни имена склань) скланьаїусе по первоме скланьанью прилагателни имена.

4. Саставна.

Имена броїителна саставна зовусе она, с коїима се одговара на питанье *коликогуб*, или *коликострук?* н. п. *двогуб* или *двострук, трострук, четворострук* и т. д. Ова броїителна имена ништа друго ни їесу, него имена прилагателна произведена од самостоїни броїителни имена с додатком *губ*, или *струк;* и скланьаїусе у обадва броїа, како год прилагателна имена первога скланьанья.

5. Умножна.

Умножна имена броїителна зовусе она, с коїима се одговара на питанье *коликопут?* И производесе од основни бро-
41 їителни имена с додатком *пут* н. п. їеданпут, двапут, трипут, и т. д. Ова броїителна имена нескланьаїусе.

2. О МїЕСТОИМЕНИЮ.

Мїестоимение їест скланьаїеми дїел говоренья, коїи се на мїесто имена суштествителнога употребльава н. п. *їа, ти,* и пр.

Мїестоимениїа їесу петорогуба:

I. *Лична*

II. *Присвоїавателна*

III. *Указателна*

IV. *Воиросителна.*
V. *Повраћателна.*

Міестоименіїа имаїу 5 сльедуїуħи своїства: род, броі, падеж, лице, скланьанье.

1. Род. Міестоименіїа показуїу четири рода:
а. мужески н. п. таї, оваї
б. женски н. п. та, ова
в. средньи н. п. то, ово
г. општи н. п. їа, ти.

2. Броі, 3. падеж. броїева, и па̑дежа имаїу міестоименіїа као и суштествителна имена.

4. Лице. Лица имаїу три:
а. їа.
б. ти.
в. он.

5. Скланьанье. Міестоименіїа скланьаїусе двоїако: нека 42
имаїу своїа особита скланьанья; а нека се скланьаїу као прилагателна имена.

I. Лична.

Міестоименіїа лична зовусе она, коїа лице показуїу н. п. *їа, ти, он,* и она се скланьаїу овако:

Іединствени броі.

			мужеск.	женск.	средн.
п.	їа	ти	он	она	оно
р.	мене	тебе	ньега	нье	ньега
д.	мени, ми	теби, ти	ньему, му	ньоі, їоі	ньему, му
в.	мене, ме	тебе, те	ньега, га	ньу, їе, їу	оно
з.	—	ти	—	—	—
т.	мном	тобом	ньим	ньом	ньим.

Множествени броі.

п.	ми	ви	они	оне	она
р.	нас	вас	ньи	ньи	ньи
д.	нама, нам	вама, вам	ньима, им	ньима, им	ньима, им
в.	нас	вас	ньи, й	ньи, й	она
з.	—	ви	—	—	—
т.	нама	вама	ньима	ньима	ньима

43 *Примѣтба.* У винителном іединственом, у женском роду има троіако: нью, іе, ïу, ово последнье (ïу) извадили су Сербски Списательи из церковни кньйга, али медьу простим Сербльима нигди се чути неможе, него свуда оно друго (іе) на мïесто ньега н. п. *іа сам ïе видио; Они су ïе звали*, и пр. Ово истина видисе да іе неправилно скраћено (од нью) али ïе код народа у обичаю.

II. Присвоïавателна.

Присвоïавателна мïестоимениïа зовусе она, коïа присвоïаванье по сватри лица показуïу н. п. моï, твоï, ньегов, своï, наш, ваш, ньиов, ньен, ньезин.

Моï, твоï, своï, скланьаïусе сльедуïућим начином:

Іединствени броï.

	род мужеск.	женск.	средньи.
и.	моï	моïа	моïе
р.	моïега, моïег, мога, мог	моïе	моïега, моïег, мога, мог
д.	моïему, моïем, моме, мом	моïоï	моïему, моïем, моме, мом
в.	моïега, моïег мога, мог	моïу	моïе
з.	моï	моïа	моïе
т.	моïим	моïом	моïим

44 Множествени броï.

	род мужеск.	женск.	средньи.
и.	моïи	моïе	моïа
р.	моïие, моïй	моïие, моïй	моïие, моïй
д.	моïима, моïим	моïима, моïим	моïима, моïим
в.	моïе	моïе	моïа
з.	моïи	моïе	моïа
т.	моïима, моïим	моïима, моïим	моïима, моïим

Ньегов, ньиов, ньен, ньезин, скланьаïусе, у сва три рода, као прилагателна имена первога скланьанья; а *наш* и *ваш*, скланьаïусе као прилагателна второга скланьанья, такодьер у сватри рода.

III. Указателна.

Указателна міестоимениїа зовусе она, коїа што указуїу или опредіельуїу н. п. таї, оваї, онаї: коїи, такови, овакови, онакови.

таї, оваї, онаї, скланьаїусе сльедуїуђим начином:

Іединствени броі.

	род мужески.	женски.	средньи.
и.	таї	та	то
р.	тога, тог	те	тога, тог
д.	томе, тому, том	тої	томе, тому, том
в.	тога, тог	ту	то
з.	—	—	—
т.	тим	том	тим

Множествени броі. 45

	род мужески.	женски.	средньи.
и.	ти	те	та
р.	тие, тӣ	тие, тӣ	тие, тӣ
д.	тима, тим	тима, тим	тима, тим
в.	те	те	та
з.	—	—	—
т.	тима, тим	тима, тим	тима, тим

Коїи, коїа, коїе, скланьасе као присвоїавателно міестоимение *мої;* но у именителном їединствен. муж. рода, може имати двоїако: *коїи,* или *кої;* и у овоме случаїу видисе ово міестоимение подобно имену прилагателноме, коїе се може усіеђи н. п. жути, или жут, и пр.

Такови, овакови, онакови, скланьаїусе, у сватри рода, као прилагателна имена первога склаиьаньа.

IV. Вопросителна.

Вопросителна міестоимениїа зовусе она, коїима се што пїта н. п. коїи? тко? што? чиї? какови?

Коїи, казато їе како се склаиьа;[1]) *чиї, чиїа, чиїе,* такодьер склаиьасе као присвоїавателно міестоимение *мої; какови,*

[1]) Ово міестоимение *коїи,* у неким случаїима употребльаваньа їест опредіелително-указателно, а у неким вопросително; но у склаиьаньу свуда їе їеднако.

складьасе у сватри рода по примїеру прилагателни имена первога складьанья.

46 *Тко* и *што* складьаїусе овако:

и.	тко,	ко		шта,	што,	что
р.	кога,	ког		чега		
д.	коме,	кому,	ком	чему,	чем	
в.	кога,	ког		шта,	што,	что
з.	—	—		—	—	—
т.	киме,	ким		чиме,	чим.	

V. Повраћателна.

Повраћателно мїестоимение зовесе оно, коїе неїма именителнога падежа. него има у родителном *себе*, и ово се склань̂а овако:

и.	—
р.	себе
д.	себи
в.	себе, се
з.	—
т.	собом

3. О ГЛАГОЛУ.

Глагол їест складьаїеми дїел говоренья, коїи показуїе дїеїство, или страданье каковог лица или ствари; или показуїе само станье, у коїему се лице или ствар находи, и то са означеньем времена у коїему то бива н. п. їа пишем: ти си био мучен; льуди спаваїу; дерва гора у.

Глаголи се различним пригледом дїеле различно:

I. Пригледом знаменованьа.
47 II. Пригледом залога.
III. Пригледом лица.
IV. Пригледом спрезанья.

I. Пригледом **знаменованьа** могу бити глаголи:

1. *Совершителни.*
2. *Несовершителни.*
3. *Учесћивателни.*

1. *Совершителни* глагол їест онаї, коїи означуїе дїело као неким начином совершено н. п. чути, видити, викнути, умрети. Овде кад се рекне: їа чуїем; ти си видио; он викну: он умре, показуїе се да їе дїело чувенъа, видьенъа, вике и пр. као совершено.

2. *Несовершителни* глагол їест онаї, коїи показуїе као неко траїанъе дїела глаголова, коїе їошт ни їе совершено н. п. писати, копати, слушати: овде кад се рекне: їа пишем; ти копаш: он ће слушати, показуїе се као да би неко траїанъе писанъа, копанъа, и слушанъа било.

Примїетба. Несовершителни глаголи могу с додатком предлога постати совершителни н. п. писати, записати, уписати, подписати; копати, закопати, укопати, обкопати, и пр.

3. *Учестивателни* глагол їест онаї, коїи показуїе као да би дїело глаголово чесће бивало н. п. давати, навалъивати, записивати и пр.

II. Пригледом **залога** їесу глаголи: 48

1. *Дїеїствителни.*
2. *Страдателни.*
3. *Средньи.*
4. *Повраћателни.*

1. *Дїеїствителни* глагол їест онаї, коїи показуїе дїеланье какове ствари, коїе изван нье бива н. п. їа пишем писмо; ти учиш дїецу; он лови рибу и пр.

2. *Страдателни* глагол їест онаї, коїи показуїе страданье каковога лица, или ствари н. п. їа бивам мучен; ти ћеш бити везан; он їе био псован.

3. *Средньи* глагол їест онаї, коїи нити се односи на вньешнье дїеланье, ни на страданье (прем да се кад їедно, кад друго разумїети може) него само станье каковога лица, или ствари показуїе н. п. їа спавам; ти болуїеш; дерво гори.

Примїетба. Из дїеїствителнога глагола бива страдателни, но из средньега неможе бити.

4. *Повраћателни* глагол їест онаї, коїи показуїе да се дїеланье лица повраћа на оно исто лице, од кога и произлази н. п. їа се радуїем, ти се срамотиш; Он се крсти, и пр.

Примїетба. Под видом глагола повраћателног догадьасе често знаменованье дїеїствителног, страдателног, и средньег глагола.

49 III. Пригледом **лица** їесу глаголи:

1. *Лични.*
2. *Безлични.*

1. *Лични* глагол їест онаї, коїи сва три лица у їединственом, и у множественом броїу има н. п. їа говорим, ти говориш, он говори; ми говоримо, ви говорите, они говоре.

2. *Безлични* глагол їест онаї, коїи се само с трећим лицем у їединственом броїу спреже н. п. грми, догодилосе, наоблачићесе, боли, и пр.

IV. Пригледом **спрезанъа** їесу глаголи:

1. *Правилни.*
2. *Неправилни.*

1. *Правилни* глагол зовесе онаї, коїи се по їедном од трију спрезанъа примїеру по свему спрезати може: а такови сви глаголи (у Сербском говоренъу) окончаваїусе, у первом лицу броїа їединственога садашнъег времена на *ам, ем, им,* н. п. шарам, орем, лъубим.

2. *Неправилни* глагол їест онаї, коїи од предреченог правила одступа н. п. могу, оћу.

Примїетба. Осим ови глагола имаїу їошт глаголи *помагателни*, коїи се тако зову зато, їербо друге глаголе, или сами себе, у спрезанъу подпомажу: такови глаголи їесу слъедуїућа три: *їесам, бивам, оћу.*

50 Код глагола имамо примїетити 7. слъедуїући своїства: *залог, наклоненъе, време, броï, лице, род, спрезанъе.*

1. **Залог** показуїе, или їе ствар, о коїоï се што говори, дїелаїућа или страдаїућа; и из тога слъедуїе да су два залога, т. їе: *залог дїеїствителни,* и *залог страдателни.*

2. **Наклоненъе** показуїе, коїим се начином што сказуїе о ствари каковоï; а такови начина има пет:

а. *Наклоненъе изїавително*, у коїему се што о ствари каковоï опредїелено и їавно сказуїе н. п. їа пишем: ти си купио.

б. *Наклоненъе заповїедателно*, у коїему се што заповїеда, наговара, моли, или понудъава н. п. пиши: да купимо, подаїте.

в. *Наклоненье сослагателно,* у коїему се сказуїе нешто о ствари под предходом нечега н. п. да купим: ти би писао; ако он чуїе.

г. *Наклоненье неопредїелено,* у коїему се неопредїелено, никаково неразумїеваїући лице, или броі, нешто сказуїе н. п. писати, радити.

д. *Наклоненье причастно,* у коїему се нешто глаголом, на подобност имена прилагателнога, а у извїестном времену сказуїе; и то су *причастиїа.*

3. ***Време*** показуїе, укоїему времену ствар, о коїої се 51
што сказуїе, дїеиствуїе или страда.

Времена су у право просто сматраїући само 3. *садашнье, прошавше,* и *будуште,* или *долазеће;* но будући да глаголи употребльени показуїу нешто скоро прошавшег, или давно прошавшег времена: тако їе дакле време прошавше, како у сматранью знаменованьа, тако и у пригледу писаньа различно: има време просто прошавше, коїе їе самоставно из глагола свога произведено: а има време прошавше, коїе їе из глагола главног, и глагола помагателног сложеним начином произведено. Оба ова прошавша времена (просто и сложено) їесу опет двострука: тако їе дакле време прошавше четвороструко: и тим начином код нас има 6. времена, коїа їесу сльедуїућа:

а. *време садашнье,* коїе показуїе, да сказиванье о чему сад бива н. п. їа говорим, ти пишеш, он заповїеда, и пр.

Примїетба. И у садашньем времену видисе као да има нека различност: има *време садашнье општеобично,* коїе їе глаголу несовершителноме, и учећивателном природно: а има *време садашнье приповїедателно,* коїе їе само совершителним глаголима природно н. п. їа додьем, он напише, ми ударимо и пр.

б. *време полу прошавше,* коїе показуїе да їе дїело глагола їошт траїало, кад їе нешто друго настало н. п. їа говорах а он додье; їа льубльах, и пр.

в. *време скоро прошавше,* у коїему глагол неїма одно- 52
шенья к дїелу другог нечега н. п. їа льубих, ми говорисмо, и пр.

г. *Време давно прошавше 1во,* коїе їе из свога глагола, с додатком глагола помагателног у садашньем времену, сложено н. п. їа їесам, или їа сам, говорио: ти си писао, и пр.

д. *време давно прошавше 2го*, коїе їе из свога глагола. и помагателног. у полу прошавшем. или у давно прошавшем 1вом поставльеногa. саставльено н. п. їа биах дошао: ти бiаше донео: їа сам био купио: мисмо били чули.

Примїетба. Време полу прошавше, служи само за глаголе несовершителне: а остала сва за глаголе ког му драго рода.

е. *време будуште*. коїе показуе да дїеланье или страданье їошт ниїе настало. али ће заиста настати н. п. їа ћу говорити. он ће писати, ми ћемо чути. и пр.

4. ***Броі*** у глагола їест їединствени и множествени н. п. їа говорим, ми говоримо.

5. ***Лица*** имаїу три у їединственом. а толико у множественом броїу. коїа се означуїу различним окончаваньем. а спред мїестоимениїама сльедуїућим: у броїу їединст. їа. ти. он, она, оно: у множ. ми. ви. они. оне. она.

53 6. ***Рода*** показуїу глаголи четири:
а. мужески н. п. писао їе
б. женски н. п. писала їе
в. средньи н. п. писало їе
г. общти н. п. писати ће он. она. оно.

7. ***Спрезанье.*** Што їе год код имена склоньанье. то їе код глагола спрезанье, и такова имаїу три.

Примїетба. Будући да се помагателни глаголи *(їесам, бивам, оћу)* свим осталим глаголима, у спрезаньу, додаїу у помоћ, зато нуждно їе наїпре знати како се они спрежу.

А. СПРЕЗАНЬЕ ГЛАГОЛА **ІЕСАМ**.

Наклоненье изіавително.

Време садашнье.

Іедин. броі.

їа їесам	или,	їа сам
ти їеси	—	ти си
он. а, о їест	—	он, а. о їе

Множ. броі.

ми їесмо или, ми смо
ви їесте — ви сте
они, е, а їесу — они, е, а су[1])

Време полу прошавше. 54

Іед. бр.	Множ. бр.
їа биах[2])	ми биасмо
ти биаше	ви биасте
он, а, о, биаше	они, е, а биау

Време скоро прошавше.

Іед. бр.	Множ. бр.
їа бих	ми бисмо
ти би	ви бисте
он, а, о би	они, е, а бише

Време давно прошавше 1во

Іед. бр.	Множ. бр.
їа сам био, ла, о	ми смо били, е, а
ти си био, ла, о	ви сте били, е, а
он, а, о їе био, ла, о	они, е, а су били, е, а

Време давно прошавше 2го

Іед. бр.	Множ. бр.
їа биах био, ла, о	ми биасмо били, е, а
ти биаше био, ла, о	ви биасте били, е, а
он, а, о биаше био, а, о	они, е, а биау били, е, а

Време будуште.

Іед. бр.	Множ. бр.
їа ћу бити	ми ћемо бити
ти ћеш бити	ви ћете бити
он, а, о ће бити	они, е, а ћé бити

---

[1]) Оваї глагол спрежесе у садашньем времену, у обадва броїа, двоїако, перво се употребльава кад оваї глагол стоїи сáм за себе; а друго, кад помаже каквом глаголу, или самом себи.

[2]) Ово писме *х* овде се неизговара деблье, него Ньемачко h.

55 **Наклоненье заповіедателно.**

Време садашнье, и будуште.

Іед. бр.	Множ. бр.
—	да будемо ми
буди ти	будите ви
нека буде он, а, о	нека буду они, е, а

Наклоненье сослагателно.

Време садашнье.

Іед. бр.	Множ. бр.
да сам їа	да смо ми
да си ти	да сте ви
да їе он, а, о	да су они, е, а

Време полу прошавше.

Іед. бр.	Множ. бр.
да їа биах	да ми биасмо
да ти биаше	да ви биасте
да он, а, о биаше	да они, е, а биау

Време скоро прошавше.

Іед. бр.	Множ. бр.
да їа бих	да ми бисмо
да ти би	да ви бисте
да он, а, о би	да они, е, а бише

Време давно прошавше 1^{во}

Іед. бр.	Множ. бр.
їа би био, ла, о	ми би били, е, а
ти би био, ла, о	ви би били, е, а
он, а, о би био, ла, о	они, е, а би били, е, а

56 *Време давно прошавше 2го*

Іед. бр.	Множ. бр.
да їа биах био, ла, о	да ми биасмо били, е, а
да ти биаше био, ла, о	да ви биасте били, е, а
да он, а, о биаше био, ла, о	да они, е, а биау били, е, а

Време будуште.

Іед. бр.	Множ. бр.
ако їа будем	ако ми будемо
ако ти будеш	ако ви будете
ако он, а, о буде	ако они, е, а буду

Наклоненье неопредіелено.

Време садаш. бити.

Наклоненье причастно.

Време садаш. сушти, а, е.
Време прош. бивши, а, е.
Време будуш. будушти, а, е.[1]

Б. Спрезанье глагола **бивам**.[2]

Наклоненье изіавително.

Време садашнье.

Іед. бр.	Множ. бр.
їа бивам	ми бивамо
ти биваш	ви бивате
он, а, о бива	они, е, а биваїу

Време полу прошавше. 57

Іед. бр.	Множ. бр.
їа бивах	ми бивасмо
ти биваше	ви биваете
он, а, о биваше	они, е, а бивау

[1]) Ни код їедноѓа глагола неїма код нас причастиїа у будуштем времену; но код глагола *їесам* ушло їе у обичаї и у потребльавасе.

[2]) Оваї глагол *бивам*, видисе као да їе учесћивателни глагол од *їесам*. и спрежесе правилно као и сви остали глаголи коїи се окончаваїу на *ам*, но будући да се он употребльава, као помагателни глагол у залогу страдателном у садаш. и у полу прошавшем времену, зато се овде наїпре и спреже.

Време скоро прошавше.

Іед. бр.	Множ. бр.
їа би́вах	ми би́васмо
ти бива	ви бивасте
он, а, о бива	они, е, а биваше

Време давно прошавше $1^{во}$

Іед. бр.	Множ. бр.
їа сам бивао, ла, о	ми смо бивали, е, а
ти си бивао, ла, о	ви сте бивали, е, а
он, а, о їе бивао, ла, о	они, е, а су бивали, е, а

Време давно прошавше $2^{го}$

Іед. бр.	Множ. бр.
їа биах бивао, ла, о	ми биасмо бивали, е, а
ти биаше бивао, ла, о	ви биасте бивали, е, а
он, а, о биаше бивао, ла, о	они, е, а биау бивали, е, а

58 *Време будуште.*

Іед. бр.	Множ. бр.
їа ћу бивати	ми ћемо бивати
ти ћеш бивати	ви ћете бивати
он, а, о ће бивати	они, е, а ће́ бивати

Наклоненье заповіедателно.

Време садашнье, и будуште.

Іед. бр.	Множ. бр.
—	да бивамо ми
биваї ти	биваїте ви
нека бива он, а, о	нека они, е, а биваїу

Наклоненье сослагателно.

Време садашнье.

Іед. бр.	Множ. бр.
да їа бивам	да ми бивамо
да ти биваш	да ви бивате
да он, а, о бива	да они, е, а биваїу

Време полу прошавше.

Іед. бр.	Множ. бр.
да їа бивах	да ми бивасмо
да ти биваше	да ви бивасте
да он, а, о биваше	да они, е, а бивау

Време скоро прошавше.

Іед. бр.	Множ. бр.
да їа бивах	да ми бивасмо
да ти бива	да ви биваете
да он, а, о бива	да они, е, а биваше

Време давно прошавше 1во 59

Іед. бр.	Множ. бр.
їа би бивао, ла, о	ми би бивали, е, а
ти би бивао, ла, о	ви би бивали, е, а
он, а, о би бивао, ла, о	они, е, а би бивали, е, а

Време давно прошавше 2го

Іед. бр.	Множ. бр.
да їа биах бивао, ла, о	да ми биасмо бивали, е, а
да ти биаше бивао, ла, о	да ви биасте бивали, е, а
да он, а, о биаше бивао, ла, о	да они, е, а биау бивали, е, а

Време будуште.

Іед. бр.	Множ. бр.
ако їа узбивам	ако ми узбивамо
ако ти узбиваш	ако ви узбивате
ако он, а, о узбива	ако они, е, а узбиваїу

Наклоненье неопредіелено.

Време садаш. бивати.

Наклоненье причастно.

Време садаш. би́ваїуђи, а, е.
Време прош. би́вавши, а, е.

В. СПРЕЗАНЬЕ ГЛАГОЛА **ОЋУ**.

Наклоненье изіавително.

Време садашнье.

Іединствени брої.

Іа оћу	или, ïа ћу[1])
ти оћеш	—	ти ћеш
он, а, о оће	—	он, а, о ће.

Множествени брої.

ми оћемо	или,	ми ћемо
ви оћете	—	ви ћете
они, е, а оћé	—	они, е, а ћé[2])

Време полу прошавше.

Іед. бр.	Множ. бр.
ïа ћадиах[3])	ми ћадиасмо
ти ћадиаше	ви ћадиасте
он, а, о ћадиаше	они, е, а ћадиау

51 *Време скоро прошавше.*

Іед. бр.	Множ. бр.
ïа ћедох	ми ћедосмо
ти ћеде	ви ћедосте
он, а, о ћеде	они, е, а ћедоше

Време давно прошавше 1во

Іед. бр.	Множ. бр.
ïа сам ћео, ла, о	ми смо ћели, е, а
ти си ћео, ла, о	ви сте ћели, е, а
он, а, о ïе ћео, ла, о	они, е, а су ћели, е, а

[1]) И оваï глагол спрежесе у садашньем времену двоïако, како-год и глагол *ïесам;* и онако се исто употребльава.

[2]) Неки су садашньи Списательи Сербски пришили овоме глаголу, у садашньем времену у трећем лицу множественога броïа, *ду* (а неки *ïу*) и пишу: *оћеду* или *оћеïу*, *доћи ћеïу*, *чува ћеïу* и пр. Но ово код народа у говору нигди се неможе чути, нити ïе нуждно; него само даïе льудма повод, те то и другим глаголима пришиваïу, и кваре ïезик, као што већ овуда по градовима сви готово говоре: *можеду*, *пиïеду*, *радеду* и пр.

[3]) Ово време има и: *ћах*, тако и скоро прошавше *ћех:* но онако се више употребльава уговору, него овако.

Време давно прошавше 2го

Іед. бр.		Множ. бр.	
ïа сам био, ла, о	ћео, ла, о	ми смо били, е, а	ћели, е, а
ти си био, ла, о		ви сте били, е, а	
он, а, о ïе био, ла, о		они, е, а су били, е, а	

Време будуште.

Іед. бр.	Множ. бр.
ïа ћу ћети	ми ћемо ћети
ти ћеш ћети	ви ћете ћети
он, а, о ће ћети	они, е, а ћé ћети

Наклонење заповіедателно.

Време садашнье, и будуште.

Іед. бр.	Множ. бр.
—	дела ми
дела ти[1])	дете ви
нека он, а, о	нека они, е, а

Наклонење сослагателно. 62

Време садашнье.

Іед. бр.	Множ. бр.
да ïа оћу	да ми оћемо
да ти оћеш	да ви оћете
да он, а, оће	да они оћé

Време полу прошавше.

Іед. бр.	Множ. бр.
да ïа ћадиах	да ми ћадиасмо
да ти ћадиаше	да ви ћадиасте
да он, а, о ћадиаше	да они, е, а ћадиау

---

[1]) Ако ни ïе овако, ïа незнам како би другчиïе било, а ова ïе риеч *дела* верло обична код нашега народа, и свакад значи на против *немоï*.

Време скоро прошавше.

Іед. бр.	Множ. бр.
да їа ћедох	да ми ћедосмо
да ти ћеде	да ви ћедосте
да он, а, о ћеде	да они, е, а ћедоше

Време давно прошавше 1во

Іед. бр.	Множ. бр.
їа би ћео, ла, о	ми би ћели, е, а
ти би ћео, ла, о	ви би ћели, е, а
он, а, о би ћео, ла, о	они, е, а би ћели, е, а

Време давно прошавше 2го

Іед. бр.		Множ. бр.	
да сам їа био, ла, о	ћео, ла, о	да смо ми били, е, а	ћели, е, а
да си ти био, ла, о		да сте ви били, е, а	
да їе он, а, о био, ла, о		да су они, е, а били, е, а	

63 *Време будуште.*

Іед. бр.	Множ. бр.
ако їа ћетбудем	ако ми ћетбудемо
ако ти ћетбудеш	ако ви ћетбудете
ако он, а, о ћетбуде	ако они, е, а ћетбуду

Наклоненье неопредіелено.

Време садаш. ћети

Наклоненье причастно.

Време садаш. хотећи, а, е.
Време прошавш. хотїевши, а, е.[1])

---

[1]) Ово причастие, у обадва времена, види се да їе начиньено од Славенскога *хотѣти*; но їа незнам како би другчиїе могло бити, већ ако: *оћећи*, а у прошавшем времену *оћевши*, но ово би било са свим необично; а код народа їа га ни їесам чуо никако.

ПЕРВО СПРЕЗАНЬЕ. 64

По коме се спрежу сви глаголи, коïи се у первоме лицу (залога дïеïствителног наклоненьа изïавителног, у садашньем времену у ïединственом броïу) окончаваïу на *ам*.

ПРИМIЕР ПЕРВОГА СПРЕЗАНЬА.

ЗАЛОГ ДIЕIСТВИТЕЛНИ.

Наклоненье изïавително.

Време садашнье.

IЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа карам	ми карамо
ти караш	ви карате
он, а, о кара	они, е, а караïу

Време полу прошавше.

IЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа карах	ми карасмо
ти караше	ви карасте
он, а, о караше	они, е, а карау

Време скоро прошавше.

IЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа ка́рах	ми ка́расмо
ти кара	ви карасте
он, а, о кара	они, е, а караше

Време давно прошавше 1во 65

IЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа сам карао, ла, о	ми смо карали, е, а
ти си карао, ла, о	ви сте карали, е, а
он, а, о ïе карао, ла, о	они, е, а су карали, е, а

Време давно прошавше 2го

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа сам био, ла, о	карао, ла, о	ми смо били, е, а	карали, е, а
ти си био, ла, о		ви сте били, е, а	
он, а, о їе био, ла, о		они, е, а су били, е, а	

Време будуще.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа ћу карати	ми ћемо карати
ти ћеш карати	ви ћете карати
он, а, о ће карати	они, е, а ћé карати

Наклонење заповіедателно.

Време садашње, и будуще.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
—	да карамо ми
караї ти	караїте ви
нека он, а, о кара	нека караїу они, е, а

Наклонење сослагателно.

Време садашње.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да їа карам	да ми карамо
да ти караш	да ви карате
да он, а, о кара	да они, е, а караїу

66

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да їа карах	да ми карасмо
да ти караше	да ви карасте
да он, а, о караше	да они, е, а карау

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да їа карах	да ми карасмо
да ти кара	да ви карасте
да он, а, о кара	да они, е, а караше

Време давно прошавше $1^{во}$

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ї̈а би карао, ла, о	ми би карали, е, а
ти би карао, ла, о	ви би карали, е, а
он, а, о би карао, ла, о	они, е, а би карали, е, а

Време давно прошавше $2^{го}$

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да сам ї̈а био, ла, о	карао, ла, о	да смо ми били, е, а	карали, е, а
да си ти био, ла, о		да сте ви били, е, а	
да ї̈е он, а, о био, ла, о		да су они, е, а били, е, а	

Време будуште.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ако ї̈а ускарам	ако ми ускарамо
ако ти ускараш	ако ви ускарате
ако он, а, о ускара	ако они, е, а ускараї̈у

Наклонење неопредіелено. 67

Време садаш. карати.

Наклонење причастно.

Време садаш. кȃраї̈ући, а, е.
Време прош. кȃравши, а, е.

ЗАЛОГ СТРАДАТЕЛНИ.

Наклонење ізіавително.

Време садашње.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ї̈а бивам каран, а, о	ми бивамо карани, е, а
ти биваш каран, а, о	ви бивате карани, е, а
он, а, о бива каран, а, о	они, е, а биваї̈у карани, е, а

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа бивах	каран, а, о	ми бивасмо	карани, е, а
ти биваше		ви бивасте	
он, а, о биваше		они, е, а бивау	

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа бих каран, а, о	ми бисмо карани, е, а
ти би каран, а, о	ви бисте карани, е, а
он, а, о би каран, а, о	они, е, а бише карани, е, а

68 ### *Време давно прошавше $1^{во}$*

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа сам био, ла, о	каран, а, о	ми смо били, е, а	карани, е, а
ти си био, ла, о		ви сте били, е, а	
он, а, о їе био, ла, о		они, е, а су били, е, а	

Време давно прошавше $2^{го}$

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа биах каран, а, о	био, ла, о	ми биасмо карани, е, а	били, е, а
ти биаше каран, а, о		ви биасте карани, е, а	
он, а, о биаше каран, а, о		они, е, а биау карани, е, а	

Време будуще.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа ћу бити	каран, а, о	ми ћемо бити	карани, е, а
ти ћеш бити		ви ћете бити	
он, а, о ће бити		они, е, а̂ ће́ бити	

Наклоненье заповіедателно.

Време садашнье, и будуште.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
—	каран, а, о	да будемо ми	карани, е, а
буди ти		будите ви	
нека он, а, о буде		нека они, е, а буду	

Наклоненье сослагателно. 69

Време садашнье.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да їа бивам	каран, а, о	да ми бивамо	карани, е, а
да ти биваш		да ви бивате	
да он, а, о бива		да они, е, а биваїу	

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да їа бивах	каран, а, о	да ми бивасмо	карани, е, а
да ти биваше		да ви бивасте	
да он, а, о биваше		да они, е, а бивау	

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да їа бих	каран, а, о	да ми бисмо	карани, е, а
да ти би		да ви бисте	
да он, а, о би		да они, е, а бише	

Време давно прошавше 1во

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа би каран, а, о	био, ла, о	ми би карани, е, а	били, е, а
ти би каран, а, о		ви би карани, е, а	
он, а, о би каран, а, о		они, е, а би карани, е, а	

70 *Време давно прошавше 2го*

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да ïа биах каран, а, о	био, ла, о	да ми биасмо карани, е, а	били, е, а
да ти биаше каран, а, о		да ви биасте карани, е, а	
да он, а, о биаше каран, а, о		да они, е, а биау карани, е, а	

Време будуште.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ако ïа будем	каран, а, о	ако ми будемо	карани, е, а
ако ти будеш		ако ви будете	
ако он, а, о буде		ако они, е, а буду	

НАКЛОНЕНЬЕ НЕОПРЕДІЕЛЕНО.

Време садаш. каран бити.

НАКЛОНЕНЬЕ ПРИЧАСТНО.

Време садаш. и будуш. караïеми, а, о.[1])
Време прошавш. карани, а, о.

71 САСТАВЛЬАНЬЕ ВРЕМЕНА ПЕРВОГА СПРЕЗАНЬА.

I. Залога дïеïствителнога.

а. НАКЛОНЕНЬА ИЗІАВИТЕЛНОГ.

Примïетба.

Код глагола у Сербском ïезику морасе сльедуïуће примïетити:

а. Да би се могло познати, коïи глагол коме спрезанъу принадлежи, нуждно ïе знати како има у первом лицу ïединственог броïа, садашньег времена, наклоненьа изïавителног; и ово лице ïа именуïем *перво окончень глагола.*

б. У саставльаньу времена морасе знати, осим первог окончены, како има у *наклоненьу неопредïеленом.*

---

1) Ово причастие садашньег времена код народа нечуïесе, него ïе узето из Славенског, и веħ ïе ушло у обичаï.

1. *Време полу прошавше* саставльасе од первог оконченьа глагола, с измїеном *м* на *х*, н. п. чувам чувах, карам карах, вребам вребах, и пр. а остала лица производесе од первога; у втором и у трећем їедин. бр. промїеньуїесе *х* на *ше;* а у множ. броїу промїеньуїесе *х:* у первом лицу на *смо,* у втором на *сте,* а у трећем на *у.*

2. *Време скоро прошавше* саставльасе, код овога спрезаньа, на исти начин као и полу прошавше, и у первом лицу само се по гласу разликуїе н. п. чу̑вах, вре́бах, ка́рах и пр. И овде се производе остала лица од первога: у втором и у трећем лицу їед. бр. изостаїе *х;* а у множ. броїу промїеньуїесе: у первом лицу на *смо*, у другом на *сте*, а у трећем на *ше*.

3. *Време давно прошавше* $1^{во}$ саставльасе од первога 72
лица їединственог броїа, времена скоро прошавшег, с измїеном *х* на *о,* и с додатком помагателног глагола *їесам* у садашньем времену н. п. чувах, їа сам чувао; вре́бах, їа сам вребао и пр.

4. *Време давно прошавше* $2^{го}$ їест како-год и давно прошавше $1^{во}$; само што му се дода помагателни глагол у полу прошавшем, или у давно прошавшем $1^{вом}$ времену н. п. їа биах чувао, или їа сам био чувао и пр.

5. *Време будуште* саставльасе од наклоненьа неопредїеленог, с додатком помагателног глагола *оћу* у садашньем времену н. п. чувати. їа ћу чувати, знати, їа ћу знати и пр.

б. Наклоненье заповїедателно.

У Наклоненьу заповїедателном неїма первога лица у їедин. броїу, а друго се саставльа од первог оконченьа с измїеном *м* на *ї*, н. п. чувам, чуваї ти, играм играї; а треће лице їед. броїа саставльасе од трећега лица їед. броїа садашньег времена наклоненьа изїавителнога, с додатком *нека,* н. п. нека он чува; а у множ. броїу саставльасе перво и треће лице такодьер од исти лӣца садашньег времена наклоненьа изїавителнога, с додатком первоме лицу *да,* а трећему *нека;* а второ лице множ. броїа производисе од второга лица овога наклоненьа, с додатком *те,* н. п. да чувамо ми, чуваїте ви, нека они, е, а, чуваїу.

73 в. **Наклоненье сослагателно.**

Наклоненье сослагателно у свим временима (осим будуштега) равно їе изїавителноме, само што му се додаїу сослагателни соїузи *да,* или *би,* кад коїи у говору додье. А време будуште саставльасе од первога оконченьа с додатком слога *ус* (или *уз*) и соїуза *ако*, н. п. чувам, ако усчувам и пр.

Примїетба. Глаголи, коїи су с додатком предлога начиньени совершителни, они непримаїу *ус* ни *уз*, у будуштем времену наклоненьа сослагателнога, него саставльаїу будуште време од *времена Приповїедателног*, с додатком *ако*, н. п. їа запїевам, ако їа запїевам, сачувам, ако сачувам и пр.

г. **Наклоненьа причастнога.**

1. *Време садашнье* саставльасе од трећега лица множественог броїа, садашньег времена наклоненьа изїавителног, с додатком слога *ћи,* н. п. чуваїу, чуваїући, играїу, играїући и пр.

2. *Време прошавше* саставльасе од первог оконченьа с измїеном *м* на *вши,* н. п. чувам чувавши и пр.

II. **Залога страдателнога.**

Залог страдателни саставлья се од первога оконченьа с измїеном *м* на *н,* и с додатком помагателног глагола бивам н. п. чувам, бивам чуван; варам, бивам варан и пр. и тако
74 у свим осталим наклоненьима, и временима главни глагол остаїе несклоньаїем, само се с помоћу помагателни глагола спреже; осим наклоненьа причастнога, коїе сė саставлья у садашньем времену од первога оконченьа с измїеном *м* на *їеми,* н. п. чувам, чуваїеми и пр; а у прошавшем, од первога лица їединственог броїа, садашньег времена залога страдателнога, с додатком писмена *и,* н. п. чуван чувани, каран карани и пр.

По коме се спрежу сви глаголи, коїи се у первоме оконченьу окончаваїу на *ем*.

ПРИМІЕР ВТОРОГА СПРЕЗАНЬА.

ЗАЛОГ ДІЕІСТВИТЕЛНИ.

НАКЛОНЕНЬЕ ИЗІАВИТЕЛНО.

Време садашнье.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа орем	ми оремо
ти ореш	ви орете
он, а, о оре	они, е, а ору

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа орах	ми орасмо
ти ораше	ви орасте
он, а, о ораше	они, е, а орау

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа орах	ми орасмо
ти ора	ви орасте
он, а, о ора	они, е, а ораше

Време давно прошавше 1во 76

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа сам орао, ла, о	ми смо орали, е, а
ти си орао, ла, о	ви сте орали, е, а
он, а, о їе орао, ла, о	они, е, а су орали, е, а

Време давно прошавше 2го

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа сам био, ла, о	орао, ла, о	ми смо били, е, а	орали, е, а
ти си био, ла, о		ви сте били, е, а	
он, а, о їе био, ла, о		они, е, а су били, е, а	

Време будуште.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа ћу орати	ми ћемо орати
ти ћеш орати	ви ћете орати
он, а, о ће орати	они, е, а ће́ орати

Наклоненье заповіедателно.

Време садашнье. и будуште.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
—	да оремо ми
ори ти	орите ви
нека оре он, а, о	нека ору они, е, а

Наклоненье сослагателно.

Време садашнье.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да їа орем	да ми оремо
да ти ореш	да ви орете
да он, а, о оре	да они, е, а ору

77 *Време полу прошавше.*

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да їа орах	да ми орасмо
да ти ораше	да ви orасте
да он, а, о ораше	да они, е, а орау

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да їа орах	да ми орасмо
да ти ора	да ви орасте
да он, а, о ора	да они, е, а ораше

Време давно прошавше 1во

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа би орао, ла, о	ми би орали, е, а
ти би орао, ла, о	ви би орали, е, а
он, а, о би орао, ла, о	они, е, а би орали, е, а

Време давно прошавше 2го

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да сам їа био, ла, о	орао, ла, о	да смо ми били, е, а	орали, е, а
да си ти био, ла, о		да сте ви били, е, а	
да їе он, а, о био, ла, о		да су они, е, а били, е, а	

Време будуще.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ако їа узорем	ако ми узоремо
ако ти узореш	ако ви узорете
ако он, а, о узоре	ако они, е, а узору

Наклоненье неопредіелено. 78

Време садаш. орати.

Наклоненье причастно.

Време садаш. ȏрући, а, е.

Време прошав. ȏравши, а, е.

ЗАЛОГ СТРАДАТЕЛНИ.

Наклоненье изіавително.

Време садашнье.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа бивам оран, а, о	ми бивамо орани, е, а
ти биваш оран, а, о	ви бивате орани, е, а
он, а, о бива оран, а, о	они, е, а биваїу орани, е, а

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа бивах оран, а, о	ми бивасмо орани, е, а
ти биваше оран, а, о	ви биваисте орани, е, а
он, а, о биваше оран, а, о	они, е, а бивау орани, е, а

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа бих оран, а, о	ми бисмо орани, е, а
ти би оран, а, о	ви бисте орани, е, а
он, а, о би оран, а, о	они, е, а бише орани, е, а

79 *Време давно прошавше 1во*

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа сам био, ла, о	оран, а, о	ми смо били, е, а	орани, е, а
ти си био, ла, о		ви сте били, е, а	
он, а, о їе био, ла, о		они, е, а су били, е, а	

Време давно прошавше 2го

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа биах оран, а, о	био, ла, о	ми биасмо орани, е, а	били, е, а
ти биаше оран, а, о		ви биасте орани, е, а	
он, а, о биаше оран, а, о		они, е, а биау орани, е, а	

Време будуште.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа ћу бити	оран, а, о	ми ћемо бити	орани, е, а
ти ћеш бити		ви ћете бити	
он, а, о ће бити		они, е, а ће бити	

Наклоненье заповіедателно.

Време садашнье, и будуште.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
—	оран, а, о	да будемо ми	орани, е, а
буди ти		будите ви	
нека он, а, о буде		нека они, е, а буду	

80 ### Наклоненье сослагателно.

Време садашнье.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да їа бивам	оран, а, о	да ми бивамо	орани, е, а
да ти биваш		да ви бивате	
да он, а, о бива		да они, е, а биваїу	

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да їа бивах	оран, а, о	да ми бивасмо	орани, е, а
да ти биваше		да ви бивасте	
да он, а, о биваше		да они, е, а бивау	

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да їа бих	оран, а, о	да ми бисмо	орани, е, а
да ти би		да ви бисте	
да он, а, о би		да они, е. а бише	

Време давно прошавше 1во

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа би оран, а, о	био, ла, о	ми би орани, е, а	били, е, а
ти би оран, а, о		ви би орани, е, а	
он, а, о би оран, а, о		они, е, а би орани, е, а	

Време давно прошавше 2го 81

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да їа биах оран, а, о	био, ла, о	да ми биасмо орани, е, а	били, е, а
да ти биаше оран, а, о		да ви биасте орани, е, а	
да он, а, о биаше оран, а, о		да они, е, а биау орани, е, а	

Време будуште.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ако їа будем	оран, а, о	ако ми будемо	орани, е, а
ако ти будеш		ако ви будете	
ако он, а, о буде		ако они, е, а буду	

Наклоненье неопредіелено.

Време садаш. оран бити.

Наклоненье причастно.

Време садашн. ораїеми, а, о.
Време прошав. орани, а, о.

САСТАВЛЬАНЬЕ ВРЕМЕНА ВТОРОГА СПРЕЗАНЬА.

I. Залога дїеїствителнога.

а. Наклоненьа изіавителног.

1. *Време полу прошавше* саставльасе, код овога спре-
82 заньа, од наклоненьа неопредїеленог, с измїеном *ти* на *х*, н. п. писати писах, стругати стругах и пр.

Изузимаіусе:

а. Глаголи коїи се у первом окonченьу окончаваїу на *бем*, *дем*, *зем*, *сем*, *тем*, а у наклоненьу неопредїеленом на *сти*, саставльаїу полу прошавше време од первога окончена, с измїеном *ем* на *ах*, н. п. гребем гребах, їедем їедах, гризем гризах, тресем тресах, плетем плетах, и пр.

б. Различни глаголи, коїи ово време од первога окончења различно саставльаїу, н. п. стрижем стрижах, жежем жежах, венем веньах, тонем тоньах, кунем куньах (или куниах), пиїем пиїах, шиїем шиїах, чуїем чуїах, жаньем жаньах, мельем мельах, тарем тарах, печем пециах, тучем туциах, сїечем сїециах, вучем вуциах.

2. *Време скоро прошавше* саставльасе на исти начин као и полу прошавше, и у первом се лицу само по гласу разликуїе н. п. пи̏сах пи́сах, стру̏гах стру́гах, и пр.

И овде се изузимаіу:

а. Глаголи, коїи се у первом окончењу окончаваїу на *бем*, *дем*, *зем*, *сем*, *тем*, саставльаїу скоро прошавше време од полу прошавшега с измїеном *ах* на *ох* н. п. гребах гребох, їедах їедох, гризах гризох, тресах тресох и пр.

б. различни неправилно саставльаїући: жежем жегох, стрижем стригох, печем пекох, вучем вукох, сїечем сїекох, тучем тукох.

Остала лица у обадва броїа, како времена полу прошавшег, тако и скоро прошавшег, производесе од перви ли̑ца,
83 како-год и код первога спрезаньа; само се изузимаїу у времену скоро прошавшем они глаголи, коїи имаїу у первом лицу *ох:* у втором и у трећем промїеньуїу *ох* на *е*, н. п. їа

гребох, ти гребе, он гребе; а у множ. броїу *х* промїеньуїу: у первом лицу на *смо*, у втором на *сте*, а у трећем на *ше*, н. п. гребосмо, гребосте, гребоше. А сльедуїући глаголи саставльаїу второ и треће лице їедин. броїа од первог окончења с изоставленьем *м*: жежем, жегох жеже; стрижем, стригох стриже; печем, пекох пече; вучем, вукох вуче; тучем, тукох туче; сїечем, сїекох сїече.

3. *Време давно прошавше 1^{во}* саставльасе од первога лица їединственог броїа, времена скоро прошавшег, с измїеном *х* на *о*, и с додатком помагателног глагола *їесам* у садашньем времену, н. п. писах, їа сам писао; стругах, їа сам стругао, и пр.

Изузимаїусе: они глаголи, коїи скоро прошавше време имаїу на *ох*; од коїй неки узимаїу *а*, пред *о*, н. п. зебох, їа сам зебао, гребох гребао, стригох стригао и пр; а неки избацуїу, или промїеньуїу, оно согласно писме што їе пред *о*, н. п. їедох, їа сам їео, предох прео, крадох крао, бодох боо, плетох плео, метох мео, идох ишао, додьох дошао, удьох ушао, надьох нашао.

4. *Време давно прошавше 2го* їест како-год и давно прошавше 1^{во}, само што се с помагателним глаголом разликуїе, као што їе казано код первога спрезанья.

5. *Време будуће* саставльасе од наклоненьа неопредїе- 34
леног, с додатком помагателног глагола *оћу* у садашньем времену н. п. писати, їа ћу писати; жећи, їа ћу жећи; гребсти, їа ћу гребсти и пр.

б. Наклоненье заповїедателно.

У Наклоненьу заповїедателном второ лице їедин. броїа саставльасе од первог окончења с измїеном *ем* на *и*, н. п. пишем пиши, везем вези, и пр. А остала лица производесе као и код первога спрезанья.

Изузимаїусе сльедуїући глаголи:

а. Коїи се окончаваїу на *їем*, саставльаїу заповїедателно наклоненье с изоставленьем *ем*, н. п. милуїем милуї, тергуїем тергуї, и пр.

б. Неки, коїи се окончаваїу на *чем*, промїеньуїу *ч* на *ц*, н. п. печем пеци, вучем вуци, тучем туци, сїечем сїеци; но ови се глаголи изузимаїу само у втором лицу їед. и мн. броїа, а остала лица саставльаїу, као и остали глаголи.

в. Наклоненье сослагателно.

Ово се саставльа како-год и код первога спрезанья.

Примїетба. И овде треба примїетити, како-год и код первога спрезанья, да совершителни глаголи у будуштем времену непримаїу ус (или уз) него само *ако*, н. п. ако додьем, ако стигнем, ако умрем и пр.

85 г. Наклоненьа причастнога.

1. *Време садашнье* составльасе, као и код первога спрезаньа, од трећега лица множественог броїа, садашньег времена наклоненьа изїавителнога, с додатком слога *ћи*, н. п. пишу, пишући; везу, везући, и пр.

2. *Време прошавше* составльасе од первога лица їединственог броїа, времена давно прошавшега 1[вог], с измїеном *о* на *вши*, н. п. писао, писавши; стригао, стригавши, и пр.

II. Залога страдателнога.

Залог страдателни составльасе, код овога спрезанья, следуїући начином:

а. Глаголи, коїи се у наклоненьу неопредїеленом окончаваїу на *ати*, составльаїу залог страдателни с измїеном *ти* на *н*, н. п. мазати, бивам мазан; писати, бивам писан, и пр.

б. Коїи се окончаваїу у наклоненьу неопредїеленом на *ути*, само изоставльаїу писме *и*, н. п. венути, бивам венут, и пр.

в. Код глагôла, коїи се у наклоненьу неопредїеленом окончаваїу на *сти*, и на *ћи*, составльасе залог страдателни од первога окончeньа, с измїеном *м* на *н*, н. п. гребсти гребем, бивам гребен; стрићи стрижем, бивам стрижен, и пр.

86 Сльедуїући глаголи имаїу особито страдателни залог: мльети, бивам мльевен; жньети жньевен, пиїти пиїен, шиїти шивен, чути чувен, клети клет.

А у свим осталим временима и наклоненьима (осим причастнога) спрежесе с помоћу помагателни глагôла, као и код первога спрезанья. А наклоненьа причастнога садашнье време составльасе од времена давно прошавшег, с измїеном *о* на *їеми*, н. п. писао писаїеми, стругао стругаїеми, издао издаїеми, и пр. А време прошавше составльасе од первога лица їединственог броїа, времена садашньег залога страдателнога, с додатком писмена *и*, н. п. писан писани, стрижен стрижени, и пр.

По коме се спрежу сви глаголи, коїи се у первоме окончаньу окончаваїу на *им*.

ПРИМІЕР ТРЕЋЕГА СПРЕЗАНЬА.

ЗАЛОГ ДІЕІСТВИТЕЛНИ.

Наклоненье изіавително.

Време садашнье.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа творим	ми творимо
ти твориш	ви творите
он, а, о твори	они, е, а творе[1])

Време полу прошавше. 88

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа творах	ми творасмо
ти твораше	ви тв速расте
он, а, о твораше	они, е, а творау

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа творих	ми творисмо
ти твори	ви твористе
он, а, о твори	они, е, а творише

---

[1]) *Примїетба.* Ово треће лице мн. броїа треба добро примїетити; їербо не само што *сви* Сербльи овуда по градовима против овога грїеше у говору, него тежко ће се наћи и коїа кньига Сербска (осим Соларићеви́) у коїої неїма: *живу, молу, говору, раду, льубу,* и пр. Али Сербльи, коїи живе по селима далеко од градова, у овоме неће́ никад погрїешити, нити ће́ рећи: *раду льуди у польу; косу и купу* (или *купиду) сїено;* него: *раде, косе, купе,* и пр.

Време давно прошавше 1во

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа сам творио, ла, о	ми смо творили, е, а
ти си творио, ла, о	ви сте творили, е, а
он, а, о ïе творио, а, о	они, е, а су творили, е, а

Време давно прошавше 2го

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ïа сам био, ла, о	творио, ла, о	ми смо били, е, а	творили, е, а
ти си био, ла, о		ви сте били, е, а	
он, а, о ïе био, ла, о		они, е, а су били, е, а	

Време будуште.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа ћу творити	ми ћемо творити
ти ћеш творити	ви ћете творити
он, а, о ће творити	они, е, а ћé творити

89 Наклоненье заповіедателно.

Време садашнье, и будуште.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
—	да творимо ми
твори ти	творите ви
нека твори он, а, о	нека творе они, е, а

Наклоненье сослагателно.

Време садашнье.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да ïа творим	да ми творимо
да ти твориш	да ви творите
да он, а, о твори	да они, е, а творе

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да ïа творах	да ми творасмо
да ти твораше	да ви твористе
да он, а, о твораше	да они, е, а творау

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да ïа творих	да ми Творисмо
да ти твори	да ви твористе
да он, а, о твори	да они, е, а творише

Време давно прошавше 1во

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа би творио, ла, о	ми би творили, е, а
ти би творио, ла, о	ви би творили, е, а
он, а, о би творио, ла, о	они, е, а би творили, е, а

Време давно прошавше 2го 90

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да сам ïа био, ла, о	творио, ла, о	да смо ми били, е, а	творили, е, а
да си ти био, ла, о		да сте ви били, е, а	
да ïе он, а, о био, ла, о		да су они, е, а били, е, а	

Време будуште.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ако ïа устворим	ако ми устворимо
ако ти уствориш	ако ви устворите
ако он, а, о уствори	ако они, е, а устворе

Наклоненье неопредіелено.

Време садаш. творити.

Наклоненье причастно.

Време садаш. твôреħи, а, е.
Време прошав. твôривши, а, е.

ЗАЛОГ СТРАДАТЕЛНИ.

Наклоненье изіавително.

Време садашнье.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа бивам творен, а, о	ми бивамо творени, е, а
ти биваш творен, а, о	ви бивате творени, е, а
он, а, о бива творен, а, о	они, е, а биваïу творени, е, а

91 *Време полу прошавше.*

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ïа бивах	творен, а, о	ми бивасмо	творени, е, а
ти биваше		ви бивасте	
он, а, о биваше		они, е, а бивау	

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ïа бих	творен, а, о	ми бисмо	творени, е, а
ти би		ви бисте	
он, а, о би		они, е, а бише	

Време давно прошавше 1во

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ïа сам био, ла, о	творен, а, о	ми смо били, е, а	творени, е, а
ти си био, ла, о		ви сте били, е, а	
он, а, о ïе био, ла, о		они, е, а су били, е, а	

Време давно прошавше 2го

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ïа биах творен, а, о	био, ла, о	ми биасмо творени, е, а	били, е, а
ти биаше творен, а, о		ви биасте творени, е, а	
он, а, о биаше творен, е, а		они, е, а биау творени, е, а	

Време будуште. 92

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
їа ћу бити	творен, а, о	ми ћемо бити	творени, е, а
ти ћеш бити		ви ћете бити	
он, а, о ће бити		они, е, а ћé бити	

Наклоненье заповіедателно.

Време садашнье, и будуште.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
—	творен, а, о	да будемо ми	творени, е, а
буди ти		будите ви	
нека буде он, а, о		нека они, е, а буду	

Наклоненье сослагателно.

Време садашнье.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да їа бивам	творен, а, о	да ми бивамо	творени, е, а
да ти биваш		да ви бивате	
да он, а, о бива		да они, е, а биваїу	

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да їа бивах	творен, а, о	да ми бивасмо	творени, е, а
да ти биваше		да ви бивасте	
да он, а, о биваше		да они, е, а бивау	

93 *Време скоро прошавше.*

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да ïа бих	творен, а, о	да ми бисмо	творени, е, а
да ти би		да ви бисте	
да он, а, о би		да они, е, а бише	

Време давно прошавше 1во

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ïа би био, ла, о	творен, а, о	ми би били, е, а	творени, е, а
ти би био, ла, о		ви би били, е, а	
он, а, о би био, ла, о		они, е, а би били, е, а	

Време давно прошавше 2го

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да ïа биах творен, а, о	био, ла, о	да ми биасмо творени, е, а	били, е, а
да ти биаше творен, а, о		да ви биасте творени, е, а	
да он, а, о биаше творен, а, о		да они, е, а биау творени е, а	

Време будуще.

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ако ïа будем	творен, а, о	ако ми будемо	творени, е, а
ако ти будеш		ако ви будете	
ако он, а, о буде		ако они, е, а буду	

94 **Наклоненье неопредіелено.**

Време садаш. творен бити.

Наклоненье причастно.

Време садашнь. творими, а, о.
Време прошав. творени, а, о.

САСТАВЛЬАНЬЕ ВРЕМЕНА ТРЕЋЕГА СПРЕЗАНЬА.

I. Залога дїеїствителнога.

а. Наклоненьа изіавителног.

1. *Време полу прошавше* саставльасе, по обштему правилу, од первога окончeньа с измїеном *им* на *ах*, н. п. мїерим мїерах, точим точах, тражим тражах, и пр.

Но имаїу многи глаголи, коїи од овога правила мало одступаїу; такови їесу:

а. Коїи се у первом окончeньу окончаваїу на *бим*, *вим*, *мим*, *пим*, промїеньуїу *им* на *льах*, н. п. льубим льубльах, славим славльах, мамим мамльах, терпим терпльах.

б. Коїи се у первом окончeньу окончаваїу на *дим*, *зим*, *лим*, *ним*, *сим*, *тим*, промїеньуїу *д* на *дь*, *з* на *ж*, *л* на *ль*, *н* на *нь*, *с* на *ш*, *т* на *ћ*, н. п. судим судьах, газим гажах, жалим жальах, звоним звоньах, носим ношах, пратим праћах.

Изузимасе стоїим, има стаїах.

2. *Време скоро прошавше* саставльасе од первога окон- 95
ченьа, с измїеном *м* на *х*, н. п. мїерим мїерих, радим радих, славим славих и пр. (и овде стоїим, има стаїах).

А остала лица у обадва броїа, производесе, како код скоро прошавшег, тако и код полу прошавшег времена, од первога лица, као што їе казано код первога и второг спрезаньа.

3. *Време давно прошавше 1*[во] саставльасе од первога лица їед. броїа, времена скоро прошавшег, с измїеном *х* на *о*, и с додатком помагателног глагола *їесам* у садашньем времену н. п. льубих, їа сам льубио; радих, їа сам радио, и пр.

4. *Време давно прошавше 2*[го] їест како-год и давно прошавше 1[во], само се с помагателним глаголом разликуїе, као што їе казано.

5. *Време будуште* саставльасе од наклоненьа неопредїеленог, с додатком помагателног глагола *оћу* у садашньем времену, н. п. льубити, їа ћу льубити; радити, їа ћу радити, и пр.

б. Наклоненье заповїедателно.

Второ лице їед. броїа наклоненьа заповїедателнога саставльасе од первога окончeньа, с изоставленьем *м*, н. п. льубим, льуби ти, говорим говори, и пр.

Изузимаїусе, само у втором лицу їед. броїа, глаголи, коїи се окончаваїу на *їим,* они саставльаїу ово наклоненье с изоставльеньем *им,* н. п. броїим, брої, кроїим крої, и пр.

А остала лица производесе као и код первога и второг спрезанья.

96 ### в. Наклоненье сослагателно.

Ово се саставльа као и код первога и второг спрезанья.

г. Наклоненья причастнога.

1. *Време садашнье* саставльасе, као и код первога и второга спрезанья, од тређега лица множ. броїа, садашньег времена наклоненья изїавителног, с додатком слога *ђи,* н. п. льубе, льубеђи; раде, радеђи, и пр.

2. *Време прошавше* саставльасе од первог окончены с измїеном *м* на *вши,* н. п. льубим, льубивши; радим, радивши и пр.

II. Залог страдателни.

Залог страдателни саставльасе, код овога спрезанья, од первога лица їед. броїа, времена полу прошавшег, с измїеном *ах* на *ен*, и с додатком помагателног глагола *бивам*, н. п. льубльах, бивам льубльен; мучах, бивам мучен и пр. И такосе у свим временима и наклоненьима (осим причастнога) саставља и спреже, као и код первога и второг спрезанья: а наклоненья причастног време садашнье саставльасе од первог окончения с додатком писмена *и,* н. п. льубим льубими, славим славими; а време прошавше производисе од залога страдателнога, као и код остали спрêзанья, с додатком писмена *и,* н. п. льубльен, льубльени; мїерен, мїерени, и пр.

97 *Примїетба.* Истина да се спрежу и повраћателни глаголи, по примїерима поставльеним; но будући да оно *се*, на неким мїестима иде за глаголом, на неким се мїестима мало удальава, а на неким опет пролази напред; зато се види нуждно поставити овде їедан пример повраћателни глагôла, коїи се готово може назвати:

ЗАЛОГ ПОВРАЋАТЕЛНИ.

Наклоненье изїавително.

Време садашнье.

ЇЕД. БР.	МНОЖ. БР.
їа се карам	ми се карамо
ти се караш	ви се карате
он, а, о се кара	они, е, а се караїу

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа се карах	ми се карасмо
ти се караше	ви се карасте
он, а, о се караше	они, е, а се карау

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа се карах	ми се карасмо
ти се кара	ви се карасте
он, а, о се кара	они, е, а се караше

Време давно прошавше 1во 98

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа сам се карао, ла, о	ми смо се карали, е, а
ти си се карао, ла, о	ви сте се карали, е, а
он, а, о се[1]) карао, ла, о	они, е, а су се карали, е, а

Време давно прошавше 2го

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
ïа сам се био, ла, о	карао, ла, о	ми смо се били, е, а	карали, е, а
ти си се био, ла, о		ви сте се били, е, а	
он, а, о се́ био, ла, о		они, е, а су се били, е, а	

Време будуще.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа ћу се карати	ми ћемо се карати
ти ћеш се карати	ви ћете се карати
он, а, о ће се карати	они, е, а ће́ се карати

НАКЛОНЕНЬЕ ЗАПОВІЕДАТЕЛНО.

Време садашнье, и будуще.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
—	да се ми карамо
караïсе ти	караïтесе ви
нека се он, а, о кара	нека се они, е, а, караïу

---

[1]) Овде би управо морало бити: *он се ïе карао*; но ово *ïе*, у овом случаïу, народ неизговара, него само *се* разтегне.

99 **Наклоненье сослагателно.**

Време садашнье.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да се ïа карам	да се ми карамо
да се ти караш	да се ви карате
да се он, а, о кара	да се они, е, а караïу

Време полу прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да се ïа карах	да се ми карасмо
да се ти караше	да се ви карасте
да се он, а, о караше	да се они, е, а карау

Време скоро прошавше.

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
да се ïа карах	да се ми карасмо
да се ти кара	да се ви карасте
да се он, а, о кара	да се они, е, а караше

Време давно прошавше 1во

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ïа би се карао, ла, о	ми би се карали, е, а
ти би се карао, ла, о	ви би се карали, е, а
он, а, о би се карао, ла, о	они, е, а би се карали, е, а

Време давно прошавше 2го

ІЕД. БР.		МНОЖ. БР.	
да сам се ïа био, ла, о	карао, ла, о	да смо се ми били, е, а	карали, е, а
да си се ти био, ла, о		да сте се ви били, е, а	
да сé он, а, о био, ла, о		да су се они, е, а били, е, а	

100 *Време будуште.*

ІЕД. БР.	МНОЖ. БР.
ако се ïа ускарам	ако се ми ускарамо
ако се ти ускараш	ако се ви ускарате
ако се он, а, о ускара	ако се они, е, а ускараïу

Наклоненье неопредіелено.

Време садаш. каратисе.

Наклоненье причастно.

Време садаш. кâраїућисе, асе, есе.
Време прошав. кâравшисе, асе, есе.

О ГЛАГОЛИМА НЕПРАВИЛНИМ.

Неправилни глаголи зовусе они, коїи у спрезаньу од поставльени примїера одступаїу: такови їесу:

а. Коїи се у первом окончаньу не окончаваїу на *ам*, или на *ем*, или на *им*, н. п. *оћу*, *могу*.

б. Коїи се у неким временима у други глагол подобног знаменованьа претвараїу н. п. *велим*.

Већ їе казано како се спреже глагол *оћу*; а *могу* спрежесе по второме спрезаньу, н. п. *могу, можеш, може*, у времену полу прошавшем: *могах*; у скоро прош. *могох*; у давно прошав. *могао*; у наклоненьу заповїедателном: *мози ти, нека он може*, и т. д.

Глагол *велим*, у времену полу прошавшем има: *вельах*, 101
а у скоро прошав. *говорих*; и одавде се већ претвара, у глагол *говорим*, у свим временима и *наклоненьима*.

О ГЛАГОЛИМА БЕЗЛИЧНИМ.

Глаголи безлични код нас їесу: *боли, герми, облачисе, догодисе, треба*, и пр. и спрежусе у свим временима какогод и лични у трећем лицу, н. п. *боли, больаше, боли, болило їе, било їе болило*, болит'ће; и т. д. у свим наклоненьима: а по окончаньу се познаїе, коїи коме спрезаньу принадлежи.

4. О ПРИЧАСТИІУ.

Причастиїа їесу имена прилагателна произведена од глагола, коїа при своїем обичном значеньу и време показуїу. Причастиїа залога дїеїствителнога скланьаїусе, у обадва броїа, по второме скланьаньу прилагателни имена; а залога страдателнога по первоме, такодьер у обадва броїа.

102 **ВТОРА ГЛАВА**

О

НЕСКЛАНЬАІЕМИМ ДІЕЛОВИМА ГОВОРЕНЬА.

1. О НАРІЕЧИІУ.

Нарїечие їест несклањаїеми дїел говореньа, коїи се понаївише глаголима прилаже, и показуе, како ствар дїеїствуїе, или страда.

Наріечиіа іесу различна:

1. Коїа показуїу мїесто, на питанье *гди?* и *куда?* н. п. овде, онде, ту, тамо, амо. онамо, свагди, нигди, негди, игди, гди му драго, спольа, унутра, далеко, близу. доле, горе, пред, гдигод, на другом мїесту, према (прама), овуда, онуда, и пр.

2. Коїа показуїу време, на питанье *кад?* н. п. сад, тада, прие, онда, одма, одавно, скоро, сваки дан, свакад. никад, некад, увїек, одсад, досад. рано, доцкан, їутрос, данас, сутра, ноћас, синоћ, вечерас, довечер, їучер, прекоїучер, ономадне, лани, преколани, и пр.

103 3. Коїа показуїу качество, на питанье *како?* н. п. сладко, горко, добро, равно, високо, широко, дубоко, лиепо, ружно, и пр.

Примїетба. Овакова нарїечиїа могу се од свакога прилагателног имена начинити, и могу се сравньавати, како-год и прилагателна имена н. п. равно равниїе, дубоко дублье.

4. Коїа показуїу количество, н. п. мало, много, довольно, и пр.

5. Коїа показуїу уподобльаванье, н. п. тако. овако, онако, толико, оволико, као то, и пр.

6. Нарїечиїа питанья н. п. зашто? како? гди? куда? одкуда? їе ли? и пр.

7. Нарїечиїа одрицанья, н. п. не, нипошто, никако. и пр.

2. О ПРЕДЛОГУ.

Предлог їест нескланьаїеми дїел говоренья, коїи се именима и мїестоимениїама предлаже, и различне падеже изискуїе.

Предлози їесу сльедуїуħи: у, од, без, са или с, на, над, о, пред, под, по, код, до, к, за, иза, око (или около), изнад, испод, испред, и пр.

3. О СОІУЗУ.

Соїуз їест нескланьаїеми дїел говоренья, коїи риечи, и разговоре саставльа.

Соіузи іесу различни:

1. Коїи саставльаїу н. п. и, да, не само, їошт, а.
2. коїи раздїельуїу н. п. ни, или, нити, нити пак, или 104
пак, веħ ако.
3. Противителни н. п. но, него, ако и, їербо, опет, премда, да би.
4. Сослагателни н. п. да, да би, ако, ако би, би, неби, кад би.
5. Винителни н. п. зато, тога ради, сльедователно, будуħи.

4. О МЕЖДОМЕТИІУ.

Междометие їест нескланьаїеми дїел говоренья, коїи различне страсти показуїе.

Междометиіа іесу различна:

1. Удивителна: о! а!
2. Поносителна: уа! аа!
3. Указателна: ето, ено, погледаї, нуто, гле.
4. Жалостна: ах! ох! їао! куку! леле! помагаї! тежко мени!
5. Звателна: О! еї! ої!
6. Радостна: Благо мени!
7. Желателна: о, о да би, Боже даї.
8. Одзивателна: á, что їе.

105 # ПРИМІЕТБА.

Ни їедан народ (премда говори їедним їезиком) не говори свуд їеднако, него у сваком готово предїелу налазисе, гди маньа гди веħа, разлика у говору. Ова иста по предїелу разлика има и у Сербском їезику, и по ньої се може раздїелити Сербски їезик на 3. предїелна нарїечиїа, коїа їесу:

1во ХЕРЦЕГОВАЧКО, коїему принадлеже сви Сербльи, коїи живе по Херцеговини, по Босни (како Греческога, тако и Мухамеданскога вїероисповїеданьа), по Церноï гори, по Далмациїи, по Хорватскої, и по Сербиїи озго до Мачве, до Вальева, и до Карановца.

2го СРЕМСКО, коїему принадлеже Сербльи, коїи живе по Срему, по Бачкої, по Банату, и по Сербиїи око Саве и око Дунава, као н. п. по нахиїи (окружїу) Шабачкої, до пола Вальевске, по свої Београдскої, по Смедеревскої, Крагуїевачкої, по Ресави, по свої нахиїи Пожаревачкої, по Церноï риеци, и по Краини Неготинскої до Тимока.

3ħе СЛАВОНСКО, коїему принадлеже Сербльи Римокатолическог Вїероисповїеданьа, коїи живе по Славониїи, по Хорватскої, и по Далмациїи.

106 Наївеħа разлика из медьу ови предїела їест у изговараньу писмена *ѣ*: сви су Сербльи примїетили (као да им їе нетко ишао редом те казивао) да їе писме *ѣ* сложено из *ї* и *е;* зато су га ХЕРЦЕГОВЦИ и у говору раздїелили у неким риечма, и изговараїу га као *ие*, н. п. свиет, риеч, лиек, сниег, свиеħа, стиена, риека, биеда, лиеп, циел, цвиет, диете, смиешно, риедко, слиепац, ниемац, гниездо, и пр. А у неким риечма узели су оно *ї*, за умегшателни знак, као *ь*, н. п. дьевоїка, дьед, овдье, гдье (или дье), льето, льекар, льепота, дьеца, и пр. А у неким опет риечма изговараїу га цїело, као сливено *їе*, н. п. вїера, вїетар, сїера, мїера, сїеме, тїеме, пїесна (или пїесма) мїесто, невїеста и пр.

А СРЕМЦИ су са свим ї изоставили, и из писмена ѣ само *е* изговараїу, н. п. вера, мера, девоїка, цвет, свет, леп, и пр. Тако су опет СЛАВОНЦИ изоставили *е*, и само *ї* изговараїу, као *и*, н. п. вира, дите, липо, и пр.

А у осталом (што се тиче скланьанья имена, мїестоименниїа, и спрезанья глагола и пр.) код простога народа, нигди неїма разлике ни учему: осим мало у гласоударенью: будући да Херцеговци све риечи изговараїу берже и остриїе, него Сремци, а Славонци опет разтежу више. А што їедни зову дїевоїку цуром, а други ложицу кашиком, то їе мала разлика у говору.

[1. После стране 106. има у „Писменици“ још 5 непагинованих листова: на две стране 1. листа означене су штампарске „Погрїешке“, а на 2., 3. и 4. листу и на првој страни 5. листа штампана су „Имена Госп. Предкупитеља“.

2. ***„Новине Сербске изъ царствующега града Вїенне*** (учредницы Димитрїи Давїдовичь и Фрушичь)“, за годину 1814., јављају у броју 192. (на стр. 782.), од 1. септембра, да је с тим бројем разаслато скупљачима „по єдно обявленїе Г. ***Вука Стефановића*** о ***Писменницы*** плити ***Грамматїцы Сербской.“*** У броју пак 208. (на стр. 846.), од 22. сепі. 1814., јавља се да се опет шаље скупљачима по једна објава о Писменици, с напоменом: „да є Писменница иста већ готова, и да Г. Стефановичь Пренумеранте само чека, пакъ да и свима разшлѣ“. Још у броју 223. (на стр. 906.), од 9. окт. 1814., уредници јављају: код којих се трговаца у Будимпешти, о пештанском сајму те године, могу купити — „по 1 фор. В. В.“ — и „Пѣснарица“ и „Писменница“ Вукова.

3. У ***„Wiener allgemeine Literaturzeitung“*** за 1815. годину изишла је (на стр. 721.—731.) доста опширна и похвална рецензија ове Писменице од ***Јернеја Копитара*** (види и „*Bart. Kopitars* Kleinere Schriften etc. Herausgegeben von *Fr. Miklosich;* I Theil; Wien, 1857.“ стр. 310.—320.). — Рецензију Копитар почиње ре-

чима: „Willkommen erste serbische Grammatik mit cyrillischen Lettern! Und zweimal willkommen, dass du getreu nach der Rede des gemeinen Volkes aufgeschrieben bist!“ Одмах за тим помиње Вукову посвету (па и сам захваљује) архимандриту Мелентију; укратко излаже Вуков предговор, па му разбија наду, да ће учена друштва поставити правописна правила; хвали начело: „пиши као што говориш“, због чега црквени (словенски) језик треба да остане у свом светом кругу, а Срби (као што већ и Руси раде) да пишу својим народним језиком; тога ради и правопис треба допунити и поправити; не одобрава спајање слова *д*, *л*, *н* с *ъ*, па ни облик слова *ћ*; говори о потреби слова *ј*; жели српском правопису идеално савршенство; мисли да би Вук могао радити и српски речник; нада се да ће ова граматика доживети друго издање; хвали Вукову прецизност и енергичан стил у одбрани чистога српског језика од списалачког (градског, црквенословенског и т. д.) кварења. Друга половина рецензије има 24 тачке, у којима Копитар или исправља по коју погрешку Вукову или му даје потребне савете и упуте, како ће и боље израдити ново издање ове Писменице и иначе се усавршити у послу граматичарском.

4. Први јавни одзив у српској књижевности о овој првој *српској* граматици налазимо у Давидовићевим „Новинама Сербскимъ“ за 1815., у Видаковићеву одговору на Вукову рецензију „Усамл. Юноше“, на стр. 939.; тај одговор види даље у овој књизи на страни 90.

5. Као друго издање „Писменице“ може се узети Вукова „Српска Граматика“, штампана пред „Српским Рјечником“ од 1818. г. (на страни XXIX—LXXI), коју види даље у овој књизи под бројем XII.]

II.

РЕЦЕНЗІА

(ПОСЛАНА УЧРЕДНИКОМЪ НОВ. СЕРБ. НА УПОТРЕБЛЕНІЕ)

о Книзи зовомой: **УСАМЛЕНЫЙ ЮНОША, повѣсть нравоучителна, отъ МИЛОВАНА ВИДАКОВИЋА наукъ любителя, на простому діалекту Сербскомъ сачинѣна. Въ Будинѣ Градѣ, писмены Кралевскаго Всеучилища Венгерскаго 1810.**

[Давидовићеве **„Новине Сербске"** *за г. 1815.,*) бр. 205., 206. и 208., стр. 819. и др., у одељку „Смѣсице Книжественне" (штамп. преко целе стране).]*

Садржаніе ове Книге есть романическо; но овай повѣ- 819
стонравоучителный романъ (у коему е главно лице *Тихомилъ*, сынъ *Мусића Стефана* бывшега войводе Србскогъ, кой е у ономе цѣломъ свѣту познатомъ, и за Срблѣ несрећномъ бою погинуо на полю Косову л. Хр. 1389 Юніа 15га) садржава у себи доста истини подобну приповѣдку. Онъ е повѣстнымъ догадьайма и сходно одъ туда произведенымъ нравоучителнымъ наукамъ обиланъ, кое су свакоме невинномъ срцу благопріятне, а они не само што на паметъ доводе многе бойне случаеве и имена храбрыхъ мужева и Србскихъ юнака (кое свакій Србльинъ са особитымъ чувствованіемъ чита и слуша), него се у ньима чини споменъ многихъ некада знаменитыхъ мѣста, отъ коихъ нека и данась стое, а нека любопытльивомъ желателю или се у развалинама показую, или имъ се само име у садашнѣга онде потомства задржало. Све ово знао е Гд. Сачинитель сладкимъ штиломъ тако саставити, да га свакъ радо чита, особито, кой у историческомъ призрѣнію и народностима любопытству своме рану тражи.

[*) **Новине Сербске** *изъ царствующега града Віенне. 1815.* Съ дозволеніемъ Его Кес. Крал. Величества. Печатано писмены Г. Іоанна Шнирера. — На 4°, 290 бројева, 1160 стр. (по 2 ступца); уредници *Давідовичь и Фрушичь.*]

Въ прочемъ, што се разныхъ намѣренія савршеногъ Романа едногъ тиче, внутренѣ цѣне нѣгове, благовкусногъ кроя, и союза свію частій къ едномъ или двома главнымъ намѣреніяма, силныхъ и чистыхъ фігура, плодоносногъ воображеня, Карактера лица дѣйствуюћегъ, станя и положенія нѣговогъ, обычая, землѣ, лѣта и пр. не можемо се овде у дубоко упу-
820 стити, да пока|жемо, да истой, иначе *вообще* изредной, книжицы *много* заиста недостае къ савршенству некомъ у сачиненіяма вида овогъ. Задржавамо себи о томе у будуще, када позднія дѣла нѣгова рецензірали будемо, више говорити: засадъ Аукτору срећю за будућа дѣла желећи, упућуемо га на читанье добры Романа у страннымъ езыцыма, на размышленя о потреби, концу и благовкусномъ виду Романа едногъ вообще, и прелазимо на *чистоту* езыка, коимъ е писано. — Овде ће мо обширніе мало изяснити се, намѣравајући, да у будуще и другіи ово за управленіе свое пріимити, а мы се на ово у подобнымъ догадьайма позвати можемо.

Што се чистоте езыка тиче, и свойства нѣгова, у томе се на многимъ мѣстима свѣдочи, да е Г. Сачини. у Србіи родьенъ; а на некимъ пакъ мѣстима видисе, да е одонуда у дѣтинству изишао, и тудье езыке учећи, и на ньима науке слушаюћи, свой позаборавіо, зато се усудьуе Рец. назначити слѣдуюћа примѣчанія своя о езыку:

Да се свакій списатель мора старати колико за ствaрь, о коіой пише, толико (ако се несмѣ рећи више) за чистоту и за свойство онога езыка, на коемъ пише, о томъ не треба ни говорити: то знаду и читательи акамоли Списательи. Свакій Списатель мора имати у езыку постоянна правила, по коима се онъ влада. Србльи будући да їошть тыхъ правила не имаю скуплѣнныхъ, зато се ньїови Списательи (кадъ Србски пишу) мораю владати по чистомъ и непокваренномъ говору народа Србскога: Ербо Аделунговъ рѣчникъ, и све нѣгове Грамматіке ништа друго нису, него изъ народа Нѣмачкогъ скуплѣнна правила о нѣмачкомъ езыку. Кой Списатель Србскій грѣши противъ говора свогъ народа, онай грѣши противъ правила свога езыка. Ево Гд. Видаковића у томъ погрѣшке:

1. *И мурїсомъ исполненый воздухъ* (1); *у коему се полно удовольство находи* (2); *Стефана и Волка* (11); *коса длга* (7); и на више мѣста: *длжность*, *длженъ* и пр. Ово бы правый Србльинъ казао: И мирисомъ испунѣный воздухъ; у коему се пуно удовольство находи; Стефана и Вука; коса дуга; дужность, дужанъ и пр. Ербо е народъ у то име дао правила и показао, гдѣ се *л* предъ согласнымъ промѣнуе на *у* гдѣ ли на *о*, на пр. *Влкъ* Вукъ, *длгъ* дугъ, *слнце* сунце; *писалъ* писао, *училъ* учїо; и пр. као што и самъ Гд.

Сачин. има: дужность свою (22), *дужанъ* (48), *Георгій Вуковъ*. Пакъ кадъ є валяло овде, валя и свуда, него треба имати позоръ, и постоянство, кое є обадвое у овомъ дѣлу найнужднія стварь.

2. *Ове зелене цвѣтми преиспещренне ливаде* (1); цвѣт- 823
ми посутымъ ливадами (13). Ово бы обадвое Србльинъ казао: Ове зелене цвѣћемъ преукрашене ливаде; цвѣћемъ посутимь ливадама. *Цвѣтми* то є Славенски, и у Србскомъ єзыку како се не говори, тако га є ружно и чути: А *испещренъ* премда є Славенска рѣчь, но мы бы є могли узети, кадъ не бы имали Србску рѣчь, коя то исто значи, али кадъ имамо на што намъ? Зашто бы чинили одъ ясна дана помрчину, или отъ готовыхъ новаца вересію?

3. *По верховы листнатыхъ древесъ Зефіра* колебаніе (2) ово бы Србльинъ казао: По врховима листнатыхъ древета зефіра колебанье (или *люлянье). Али особито ово по верховы* треба примѣтити, као што и на више мѣста има: *Да бы све дівіе козе по дубрава попласшіо* (65); Цѣлу ноћ по гудура и по шума гнюраюћи (87); И птичице по шума узвреле (87) и пр. и пр. Ово є кодъ Г. Сачин. дателный множественный, но Рецензентъ мора се чудити, по каквомь правилу! Србски ніє, а ніє ни Славенски. Ербо се Србски дат. множ. кодъ 824
свію существителныхъ имена окончава на *ма* н. пр. *прстима, водама, кокошма, польима, брдима* и пр. Истина да се може чути у народу кодъ некихъ имена (и то рѣдко), да се оно *ма* изостави н. пр. *онъ сѣди на коли, иде по сели* и пр. Али ово не може се узети за правилный дат. множ. падежъ, а особито кодъ имена женскога рода, коя се окончаваю на *а*, єрбо долази управо на родъ множественный: Ко бы садъ овде могао погодити, да є ово дат. множ. *Овіе дубрава?* а кадъ се метне предлогъ *по* онда є іошть чудніе! него оно треба да буде, као што народъ говори: по шумама, по собама, по гудурама и пр. И ова є погрѣшка противъ дат. множ. *по школами идемъ; у нами, по ливадами* и пр. и ово бы требало казати: по школама, по ливадама, у нама, и пр. А *по школами* и *по ливадами* нити є дат. Србскій нити Славенскій, него Слав. творителный на мѣсто дат. Србског.

4. *Са свѣтскимъ попеченми, са свимъ силами* и пр. и пр. И ово нити є Србски ни Славенски: да є *Славенски* било бы: *со всѣми силами*, да є Србски: са свимъ силама; са свѣтскимъ попеченіяма!

5. *Онъ сый упуштенъ у лѣпе мысли* (2); и на више мѣста: *ревностїю распаленъ сущъ; страстїю ослѣпленъ сущъ* и пр. Ово причастїе (сый и сущъ) на овакимъ мѣстима нїє отъ потребе у Србскоме єзыку; садъ кадъ се каже: Онъ упуштенъ у *лѣпе мысли, и благоумна о єстеству разсужденїя упоисе сладкимъ чувствомъ; аколи каквомъ страстїю ослѣпленъ дѣла твоя противъ разума предузмешь* и пр. овде ни на єдномъ, ни на другомъ мѣсту не види се, да што не достае, него се ясно разумѣ и безъ *сый* и безъ *сущъ;* или ако се креме тавно види, а онъ може додати *будуħи* на мѣсто *сый,* пакъ ħе се онда яснїе разумѣти.

6. *За нѣколико часовъ* (3); на више мѣста: *мїллїонъ мїллїоновъ животныхъ; мѣста нѣка градовъ; трудовъ своихъ; Татаровъ, помощїю себи наклонитыхъ прїятелей;* и бистрыхъ преко каменїя поточиħахъ шумъ (4) и пр. Ово су све оконченїя славенскихъ падежа, коя се са Србскимъ рѣчма тако слажу као гуска и прасе: А Србинъ бы то овако казао: за неколико часова; мїллїонъ мїллїона животыня; мѣста нѣкихъ градова; трудова своихъ; Татара; помоħу себи наклонѣныхъ (а не *наклонитыхъ)* прїятеля; и шумъ преко каменя быстрыхъ поточиħа; а особито ово *поточиħахъ* нити є србски ни славенски, єрбо у цѣломъ славенскомъ єзыку не има род. множеств. падежа на *ахъ*.

7. *А кадъ насъ Богъ съ болестїомъ посѣти* (7) и на више мѣста *твоїомъ паметїомъ, прїятелностїомъ своїомъ* и пр. Ово [је] што годъ са свимъ ново у Србскомъ єзыку! валя да є овде Г. Сач. хотѣо да натера *болесть, паметъ* и остала имена женскога рода да се скланяю као *растъ*, и *мостъ* (єрбо *ї* кодъ нѣга овде значи као ъ) и їоштъ смѣшнїе! А на више мѣста: *радостїю*, *помощїю* и пр. но болѣ є и тако славенски него извртати наопако.

881 8. *Између она два холмиħа, што се виду.* (9): и на више мѣста *раду, сразусе, полету, воду, говору, молу да га сарану, наводу му се очи, заболеду уста* и пр.

Ова є погрѣшка подобна предходеħой: Какогодь што є Г. Видаковиħь мало предье помѣшао *растъ* и *болестъ*, тако опетъ овде хоħе да натера све глаголе да се спрежу по єдном' примѣру спрезанья: *радити* и *орати*, *писати* и *говорити,* све є то кодъ нѣга єднако, а нїє могао да види, да се *орати* и *писати* окончава у садашнѣм' времену, наклоненїя изявителног', числа єдинственог' у првом' лицу, на *емъ*, а

говорити и *радити* на *имъ* н. п. *оремъ*, *пишемъ*; *радимъ*, говоримъ. Но, за несрећу Србскога кньижества, ова погрѣшка нїе само кодъ Г. Видаковића, него се налази готово у свима Србским' кньигама, и Србльи у Мачжарской по варошима тако говоре. Али се Списательи могу ласно (и мораю) чувати отъ тога; а правило є о том' найпостояннїе у Писменницы Г. Вука Стефановића на страни 87. Нити треба у смотренїю тога испытывати: или є у трећем' лицу множеств. Числа садаш. времена *я* или *у*; ербо є то преварило гдѣ кога, кой се иначе отъ тога чувао, те є уписао *живу*, на мѣсто *живе*. — — — И ове су погрѣшке сбогъ непаженья на окончен́їя глагола: а, *Машећи главомъ* (20—35), на мѣсто *машући главомъ*; ербо се причастїя садашнѣг' времена праве отъ трећег' лица множ. числа садаш. врем. накл. изяв. с' додаткомъ *ћи* (види у Писменицы Србског' єзыка на страни 73. 85. 96). б, *Кадъ їой се єдна глава отсѣче, друга таки нарасти* (44); *древо горе као лучъ*. Ово бы требало казати: *глава нарасте, дрво гори*; ербо Србльи некажу: *растимъ, горемъ*, него *растемъ, горимъ*.

9. *Они ћеду приповѣдати* (20); и на више мѣста: *ћеду, нећеду, моћи ћеду, да ћеду* и пр. Ово су *ду* (а неки *ю* на мѣсто *ду*) пришили нови Списательи Србски к' глаголу *хоћу*; а кодъ народа, у непоквареном' говору Србском', нити се може чути, нити є отъ потребе, него само дае людма поводъ, те то и другим' глаголима пришиваю и кваре єзыкъ, као што већъ у Мачжарской по варошима говоре: *можеду, воледу, моледу, боледу, пїеду, еледу* и пр. (у Писменицы Србског' єзыка на страни 60).

10. *Све у примѣтнымъ успѣху* (38), овде є име существително *(успѣхъ)* у дател. падежу, а прилагателно (примѣтанъ) у творителном'! И оваковихъ погрѣшака може се чути и осимъ Г. Видаковића, у Мачжарской по варошима!

11. *Хоће ли кадъ моя рана зарастити?* (10); *Я имамъ мелемъ, подъ коимъ ће ти за нѣколико дана зарастити* (64). Ово *зарастити* нїе добро, него да буде *зарасти*, као што 832
Србльи говоре, а другчїе не може ни быти: ербо Србльи не имаю ни єднога глагола, кои бы се окончавао у наклон. неопредѣ. на *ити*, а у садашнѣм' времену накл. изяв. на *емъ*, него сви глаголи кои се у садаш. врем. окончаваю на *емъ*, онїи се у накл. неопред. окончавају на *ати*, *сти*, *ћи* н. п. оремъ *орати*, *плетемъ плести*, *растемъ расти* (а растити

кодъ Србаля значи друго штогодь. —). *жежемъ жеħи*. Овде принадлежи и ова погрѣшка, кою не само Г. Видаковићь чини, него многи Србски Списательи: *ити* на мѣсто *иħи* или *исти*; Истина да у Славенскимъ и у Россійским' кньигама стои: *ити, итти. идти*, но мы нетреба да се тимъ варамо као дѣца, него да гледамо како Србльи говоре: а они заиста не говоре ни гдѣ *ити*. него по Херцеговини *исти*, а по Срему *иħи*, а по правилу може быти обадвое, н. п. *едемъ ести*, *предемъ прести*, *идемъ исти*; *жежемъ жеħи*, *печемъ пеħи*, *вучемъ вуħи*, *стрижемъ стриħи*; истина да є измедьу *стрижемъ* и *идемъ* по велика разлика. но опеть є много маня, него измедьу *идемъ* и *радимъ*.

12. *Ово му се име Захаріе* (66): *Како ти се имє? Мени се име Павлимиръ* (106); *Я се на то сидьемъ* (141): *Коме се Любивой име* (158): и на више мѣста: *овому се име; Съ неба се сити* и пр. Ово є правый гадъ у Србском' єзыку! и ово бы срамота было чути и отъ Грка, кой учи Србски, акамо ли у Србским' кньигама читати! — — Србльи кажу: *како ти є име? мени є име; с' неба сиħи* и пр. А ово *се* друго ништа нїе, него скраħено *себе*. и додаесе повраħателным' глаголима. а овде не има мѣста ни какова, него стои наопако.

13. *Три своя слуге отреди* (71): *Ни гди ни кога, ни они двоице* (87). Ово бы Србльинъ казао: *три свое слуге отреди; ни оне двоице;* ербое и слуга и двоица женскога рода.

14. *Узе ю онъ подъ руку* (178). То бы Србльинъ казао: *узе є за руку*. А подъ руку узети значи: узети подъ пазухо: или узети подъ свою властъ.

15. *Поредъ свирала играле* (215). Србльи не кажу: *игра поредъ гайдїй; пѣва поредъ гусала*, него *игра узъ гайде, пѣва узъ гусле:* тако бы и овде требало: *играле уза свирале*.

16. Осимъ овыхъ назначенныхъ погрѣшака имаю їоште гдѣ што манѣ н. п. *съ нимъ*, на мѣсто *съ ньимъ*; *о нему*, и *ему*, на мѣсто *о нѣму* и *нѣму; помощь*, на мѣсто *помоħь;* на неким' мѣстима има: *кровь*, на другим' *крвь, крвца, отъ крви свое;* на неким' мѣстима: *ело*, на другим' *ястїе* и *питїе*, и пр.

(Конацъ)

[Давидовићеве „Новине Сербске“ од г. 1815. имају у бр. 233., 234. и 235. (стр. 931.) и др.), у одељку „Смѣсице Књижественне,“ и овај Видаковићев]*

ОТГОВОРЪ 931

НА КРІТІЧЕСКУ РЕЦЕНСІЮ ИЗДАНУ СВЕРХУ КНИГЕ

УСАМЛЕНЫЙ ЮНОША

У СЕРБСКИ НОВИНА У ЧИСЛУ 205, 206, И 208.

Concordia etiam parvae res crescunt, discordia et magnae dilabuntur.

У первомъ своемъ Параграфу мой Г. Рецензентъ усудіосе нѣкій тонъ учителскій узети, и мени као съ Катедре ретьи „упутьуемо га, да болѣ чита Романе и у страннымъ єзыцыма.“

Радбысамь быо знати, за какова онъ себе мужа признае; и у каковому са мномъ отношенію стои, кадъ онъ оваковый сверху мене Аукторітетъ узыма? Да є ученъ, быо бы поне учтивъ, и овымъ бы рѣчма, ако є и што у дѣлу разумѣвао, мислы свое изразити могао: да є рекао: добро бы было кадъ бы овый нашъ сочинитель и на странномъ єзику читао романе, а не „упутьуемо га да чита Романе!“ Као да онъ мени у тому што заповѣдати може! срамота! изъ самихъ рѣчій нѣговыхъ познаесе, изъ какове є школе изишао, и да ми є знати, кои су то Романи по нѣговому вкусу? —

Я самъ више позорствовао на *Моралъ* нежели на Романъ; и у овый самъ се толико токмо забаве, и невинногъ увеселенія ради упущао, колико ми є Характеръ благообразногъ народа нашегъ дозволити могао. —

Видими се вели, да є овый сочинитель у Сербіи родьенъ, но да є у дѣтинству отъ онудъ изишао, и свой Єзыкъ позаборавіо — Я незнамъ, да є онъ ово у другому смыслу могао ретьи, кромѣ 1во што я имамъ у моіой Книги, кою онъ рецензіра, нѣке рѣчы, и падеже праве Сербске, онъ ихъ обаче ніе добро разумѣо. 2ро Што я погдѣкою рѣчь изъ Славенскаго Єзыка мѣшамъ са Сербскимъ рѣчма. Но зато онъ ніє могао ретьи, да самъ Єзыкъ мой заборавіо, како што тьу му сада и доказати, и сотымъ засвѣдочити, да я, не само нисамь матерній мой Єзыкъ, съ коимъ самь изъ отечества овамо пре|шао, заборавіо; него самь га у овымъ странамъ 932 чрезъ толике године све по варошма, и све съ просвѣщены Сербы живетьи, котому и Славенске Книге читаютьи, и по школама ходетьи; болѣ

[*) Испред самога одговора има (на стр. 931.) ова напомена уредничка:] У Ч. нов. нашы 205, 206, и 208, стояла є рецензіа, илити разсмотреніе о кньиги отъ Г. *Милована Видаковича* подъ именомъ *„Усамленный Юноша“* изданной. Рецензіа та посланна є нама са стране съ молбомъ, да ю у новине наше ставимо. Мы смо име Г. Рецензента преѣутити морали, онъ самъ хтѣо ни є, да га Читателѣмъ явимо, а то є обычно право Рецензента. И какогодь што смо съ радостю рецензію о усамлѣнномъ Юноши ставили, тако съ радостю и отговоръ Г. *Милована Видаковича* на ню ставлямо: цѣломъ Роду приключеніе ово привѣствуюћи, да су ученніи наши препиратисе почели, и да ћемо тако за кратко време, ако се єданъ съ другимъ у новина договарали буду, до истине доћи, коимъ начиномъ сви Србскіи Списательи треба да пишу. Ево ти Читателю благопаклонный, рѣчій самога Г. *Видаковича*!

їошть научїо. Но що я рекохъ, по варошма, кадъ онъ каже да сви наши у Мажарской земли по варошма Серби ружно и покварено Сербски говоре? Истина немогу му у свему то ни отретьи, но опеть много є рекао. — Да наши у Мажарской по варошма Серби у свое говоре мѣшаю и чужихъ рѣчїй, и да и свое нѣке са свимъ, као што бы требало, не изговараю; то му допущамъ (но пытамъ га я, кому є онъ то казао? оному, кой є прежде нѣга то исто примѣчанїе учинїо, и у своїой, ово є веть друга година, изданой Книги Любомиру, читателѣмъ своимъ сообщїо) – Но при свему тому наши у овымъ землямъ граждани, као люди просвѣщени, кои и друге Езыке знаю, и кои и Славенске Книге читаю, обширнїе и пространїе нашъ Езыкъ разумѣваю, нежели наши у оныме землямъ, гдѣ никаковы школа, ни какова просвѣщенїя неима! то ми нитко, ако тье право мислити, противословити не може. — Хотя да има нѣкихъ рѣчїй, кое не само и отъ оныхъ изъ оне стране, но и отъ нашихъ Селяна чути можемо, кое мы не знамо, какъ: наименованїя оныхъ вещїй, коими се они сами служе н. пр. штогодь около плуга, около кола; котому и имена нѣкимъ, намъ не познанимъ травамъ, и проч. но можели се за то ретьи, да они болѣ и пространїе Єзыкъ свой знаю нежели наши у Мажарской по варошма граждани? — Као люди научени? — не воистину! – И я первый моему Г. Рецесенту за таковый гражданомъ нашымъ Комплїментъ не захвалюемъ; и онъ нек' се увѣри, да мене нигда къ своему мнѣнїю привутьи не буде, да онай, кой книге пише, кодъ простыхъ селяна болѣ у Єзику успѣти може, нежели кодъ граждана: понеже изъ нѣгове Сентенцїе то слѣдуе, да бы самъ я спрѣчь, што се Єзыка тиче, способнїй доданасъ быо Книге писати, да сам у Сербїй остао быо, нежели што самь у Мажарской, у Срему и у Новомсаду, при наиветьемъ обществу Сербскомъ, толике године провео. Можели му тко у тому дати заправо; не знамъ. — Понеже, гдѣтье мени простый єданъ Сербїянацъ, а и нашъ Бачванинъ, кой нїе науке слушао, нїє *Идее* свое на оне субтилне предмете возводїо, нїе умъ свой истончавао, кой незна што є Грамматїка, и кой нигда ни чуо заръ нїе штое то Реторїка, гдѣтье велимъ онъ болѣ єзыкъ знати нежели наученый гражданинъ. Могу я нѣму колико ми драго говорити ове рѣчы „Изразити чувства своя, испытати Законе Єстества; сматрати отъ єдне вещь на другу отношенїе, познати оный измежду ньи союзъ, посредствомъ коего єдна вещь содѣиствуе съ другомъ“ и т. д. — Ова є свака рѣчь Сербска, но запытаймо простака, шта є то, онъ тье намъ на мѣсто отговора двигнути рамена.

935 Ретьитье ми може быти, да су ове рѣчи Славенске: а да откудъ намъ єзыкъ и происходи? и што су и были Славяни, но наши праотцы и древнїи Серби, само подъ инымъ именемъ? — О! имали бы овдѣ много дивапити, но зашто да споримо рѣчы, нек' деръ се вратимо опеть къ оной точки, отъ кое се мало удальисмо, да скорїе дойдемо на оне рѣчы, на кое онъ процесъ диже, да му се не допадаю, обаче много бы наметнїе и то рекао, да му се не допадаю зато, што су Славенске, и помѣшане са Сербскимъ, нежели што є рекао, да самъ я єзыкъ мой заборавїо; а пословицу є ону могао са свимъ изоставити, коїомъ онъ мене исмѣвавають каже, да се оне Славенске рѣчи слажу са Сербскимъ рѣчма, као гуска и прасе! Ово уподобленїе мѣста овдѣ неима: приличнїе бы нешто было, наметнїе и притомъ и учтивїе, даѥ рекао: звону ми оне

Славенске рѣчы у ушима са Сербскимъ, као она мусїка, на коїой нису 936
еднако жице натегнуте. По гуска и прасе! — аферїмъ момче! — А незна, да се и ова существа, кадъ су печена сложити могу, о! те како! Пакъ їоще кадъ се лѣпымъ Фрушкогорскимъ залїю вїномъ: но мал' да онъ ово болѣ незна нежели и я, премда и самъ у тому нисамъ последный.

Но на страну шалу, да видимо што тьемо съ овымъ рѣчма, кое су моему вкусу лѣпе и прїятне, а онъ скочїо противъ ньы, да може чакъ бы ихъ заръ у Камчатку оттерао. Ово су оне: *Мирисомъ исполненый воздухъ*, — *Полно удоволствїе*, — *должность*, — *долга Коса* — и т. д. Я мыслимъ, да ове рѣчи не само у моимъ ушесемъ, но и у свакога изображеногa гражданина Сербскогъ лѣпше и прїятнїе звоне, нежели нѣгове: мирисомъ *испунѣнъ, пуно удоволство, дужность, дуга*, и проч. Као што се у кујни говори! —

Ове зелене цвѣтми преиспещрене ливаде: Каже ми да є лѣпше речено: *Цвѣћемъ украшене ливаде*! мысли сирома да рѣчь *Преиспещрене* значи *украшене*! о мой Сербине! не значи оно *украшене* него *шарене*, ал' треба имати терпѣнїе, и постоянство; треба книге читати, и стваръ разумѣти. — А *цвѣћемъ*! и овдѣ є, да ми се опростиретьи, поклизнуо: понеже нити Сербинъ, ни Славянинъ каже *цвѣћъ* него *цвѣтъ* или *цвѣтъ*; требало є убо да напише съ *ть* цвѣтьемъ, а не съ *ћ*!

Я имамъ у Книги *верхъ, колебанїе лиственыхъ древесъ;* а онъ хотье да му пишемъ *врхъ, колебанѣ, листнатыхъ древета* и т. д. Као да я за Шїяке книге пишемъ! — Најпосле — можему тко дати и за право, но я не могу, особито оно мутаво *вр* и *др'* не могу да терпимъ. И молимъ, зашто мудри Нѣмцы не пишу као што имъ свиняри и козари говоре? —

А што ми се ополчава противъ овыхъ рѣчи: по *шума*, по *дубрава* и цѣлу ноть по *гудура*, и каже, да нитису оне Сербске ни Славенске, нити зна у коему су падежу! О! якое се и овдѣ преварїо! понеже оне су управ' Сербске у числу множ. падежу дателномъ: по *Шумамъ*, по *дубравамъ*, по *гудурамъ*; тко ми може ово отретьи да є дателный падежъ? Но Сербинъ сокращенїя ради послѣдне оно *мъ* избацуе, и чистїя му рѣчь изиде: по *шума, дубрава, гудура* и т. д. а што прости люди кажу и: по *шумама*, по *дубравама* и проч. то овый падежъ нек' онъ задержи. —

Я му овдѣ на нѣке маленности нетьу ни отговарати, понеже сваку рѣчь толкуютьи излази много за печатанїе, но што є важнїе.

Ове рѣчы *Паметїомъ, прїятностїомъ* (кое онъ нїє добро ни ви- 939
дїо, но написао прїятелностїомъ), *болестїомъ, милостїомъ* и т. д. не знамъ, отъ куда є могао ретьи, да я оно *ї* подразумевамъ за ъ, и да я ова имена склонямъ као *растъ* и *мостъ*! погоди човекъ! — Оно мое *ї*, како кодъ мене, тако и кодъ свїю мои читателя остае *ї* и изговарасе *ї*: но само кратко треба изговорити аки бы съ *о* сливено было. Понеже овыи є творителный падежъ у Сербскомъ єзыку лѣпшїй, нежели као што наши простацы, и у кујни говоре: *паметьу, болештьу, милоштьу* и *прїятноштьу*. Но до душе ни онъ у своїой крїтїки нїє смѣо овако написати, а другоячїе нїє знао, како є дакле ону стваръ крїтїзирати могао, о коїой извѣстанъ самъ нїе? — А незна да Сербинъ и на

више мѣста отъ старога падежа славенскога производи себи по начину своега говора новъ падежъ, кои и у посведневнимъ говору чуемо, н. п. Не кажели Славянинъ (старый Сербинъ) у творителному падежу: *моею, твоею, водою, божїею, скинїею* и проч.: а Сербинъ каже *моїомъ, твоїомъ, водомъ, Божїомъ, скинїомъ* и т. д. Зашто не бы рекао, и *болестїомъ*, *милостїомъ*, *прїятностїомъ*: него *болештъу, милоштъу, прїятноштъу*, како ли онъ хотье? —

А што ме шилѣ у Г. Вука Стефановича писменицу, нека ми опрости! — Я Г. Вука Стефановича любимъ као моега земяка, любимъ и почитуемъ у нѣму и у топлымъ персима нѣговымъ ону, кою онъ роду своему показуе ревность; обаче некасе по оной писменицы мой Г. Рецензентъ, кадъ книге успише, влада, онъ и ако тьеду и стотина съ ньымъ, но я не. Я самъ желїо да се изда Сербска грамматїка, и первый Г. Вукъ мое є у тому желанїе исполнїо, но сочини ю са свимъ просто, по коїой книгописецъ неможе владатисе; нити є онъ ню писао за просвѣщене наше у овымъ землямъ Сербле. —

Но ово ми право да исповѣдимъ смѣшно пада, гдѣ мой Г. Рецензентъ мени пише, да є кодъ насъ *слуга* женскога рода! — Я знамъ да сви наши Серби кажу: *мой слуга*, а не *моя слуга*; и я, чини ми се кадъ бы онако у мои книга писао, сви бы ме изсмѣяли, а то нисамь радъ, акосамь и малыи между братїомъ моїомъ.

Каже ми у своїой крїтїки и то, да я нисамь добро рекао: *узео ю подъ руку*, него *узе ю за руку*! вѣруемъ, но како у коему смыслу: кодъ мене є *подъ руку*, понеже тако є младить Милену и узео, како што се и узму двое кадъ се шетати поиду; а *за руку* значи као кадъ водьа свога слѣпца узме. —

940 *Зарастити рана?* Мислимъ дае и ово болѣ у неопредѣленому времену речено нежели што онъ каже *зарасти*: понеже и Славянинъ каже *зарастѣти*, и мы токмо оно *ѣ* промѣнюемо на *и*; а *зарасти*, ово є у времену повелителномъ, а не као што онъ мысли у неопредѣленомъ. Нек' опрости мой Г. Рецензентъ! други су оно глаголи: *сѣдимъ, бодемъ, гребемъ* и т. д. кои имаю у неопредѣленомъ: *сѣсти, бости, гребсти;* но нека види како имаду у повелителномъ: сѣди, боди, греби и проч. дакле се онъ и овдѣ преварїо. Но ни шта зато, человѣческо є погрѣшити: humanum est errare. Обаче како ми є могао ово ретьи: *треба толико на чистоту єзыка пазити, колико и на само дѣло*, кадъ самъ я ово исто у моему Любомиру рекао, и признавши чистосердечно мою погрѣшку, учтиво и друге младитье опоменуо, да даю позоръ на своиство єзыка! шта напинѣ дакле онъ сада свой писакъ, и оно хотье да затруби, кое самь я веть затрубїо? — Могао є мое рѣчи онъ повторити кому другомъ а не мени; а да нїе читао у моему Любомиру, тко бы му замѣрити могао, но я знамъ да є читао. —

Щастливи Нѣмцы! Они у почетку своего просвѣщенїя ни су се стыдили, ни холи были и Латїнске и Францускe рѣчы коесу лѣпе, узимати, и у свой Єзикъ умѣшавати, докле нису пароду своему Сердце къ сладкимъ наукамь отворили, и потомъ, као просвѣщени стану пречищавати єзикъ свой; и сада видимо на каково су га совершенство довели: а мы на кукавногъ Сербина, кои текъ што є у свою, їощь слабу руку перо узео, сви скочимо, и хотьемо да му заповѣдамо, да не смѣ ни сла-

венску — свою — стару — рѣчь, коя се лѣпо слаже узети! и захтевамо отъ нѣга да на єданъ путь тако совершено дѣло испослуе, какогодь и найсовершеній Нѣмацъ! — О! — овое неразумно, а при томъ и немилостиво захтеваніе! — треба да гледимо на каковой высини Нѣмцы спрамъ насъ стое, и каковый ньы чистъ воздухъ, и свѣтъ озарява! Я судимъ да є доволно засада да мы Любезномъ нашемъ Нѣмцу узъ Парнасъ подражавамо, а ïощь є за насъ рано, да се мы съ ньимъ сподредимо.

Зато я бы изъ чистосердечне мое къ просвѣщенію нашегъ народа любови желïо, да будемо сви кои понешто за свой родъ писати почнѣмо, єданъ другомъ благодушнïи, єданъ другогъ да ободравамо, и съ кротостïомъ исправлямо: пакъ бы и Богъ насъ благословïо, тако бы и мудрость на смирено наше Сердце, као благодатна у тыхой нотьи роса на неразвитый цвѣтъ, падала, и солнце бы намъ душевно грануло и намъ разумъ развило: а не да єданъ надругогъ нападамо и у нѣговому дѣлцу погрѣшке чрезъ увеличително стакло тражимо, пакъ да га изобличавамо и озлоблявамо. — Шесту веть я Книгу на свѣтъ издаемъ, и ни кога не дирну: но зато ништа, време тье показати намъ све — Я се тѣшимъ сотымъ, да Любезный мой читатель свакïй, колико самъ разумѣти могао, дѣла моя досада издана, радо чита, и довольно похвалюе, кое мене ободрава и у напредакъ све любезне мое читателе и читателнице съ новы мои книга што скорïе послужити. Рекохъ у Пожуну 15. Окт. 1815.

М. Видаковичь. (м. п.)

[На овај одговор није Вук ништа нарочито одговарао, али га се доцније (г. 1817.) дотиче у рецензији I и II књиге Видаковићева „Љубомира у Елисијуму“, коју види даље под бројем V.]

III.

1a **ОБЯВЛЕНІЕ**

о

СЕРБСКОМЕ РѢЧНИКУ (СЛОВАРЬ, ЛЕКСІКОНЪ, WÖRTERBUCH).

[Засебан додатак (2 непагин. листа на 4^0, преко целе стране) уз Давидовићеве **„Новине Србске“** *за год. 1816.,*) слат скупљачима уз бројеве 88., 112. и 172.]*

Сви Славенски народи, кромѣ Сербаля восточног' вѣроисповѣданія имаю свое Рѣчнике. Већъ и наши мили именяцы — Сербльи у горньой и доньой Лужицы (Лаузицу) — коихъ едва 100.000 душа има, дичесе печатаным' Рѣчницыма своихъ діалекта. А нашег' Рѣчника за 2 до 3 міліона Сербаля іоште не'ма.

Славный Полякъ, Г. Линде, сочинивши не давно свой Польскій Словникъ, сравніо е съ Польскимъ езикомъ све проче Славенске, кромѣ Сербскога, у коем' печатана Рѣчника піе нашао.

Были лѣпо за насъ было, да мы изъ овога честнога и умилног' содружества нашег' цѣлога Славенског' рода и далѣ изостанемо?

Но ніе то една причина, коя насъ побудити може ко изданію Сербског' Рѣчника.

Мы га сами требамо. Овде ће благоображена часть народа Сербскогъ возопити: Али какавъ Рѣчникъ требамо мы? Правый є отговоръ на то: требамо найпре *Рѣчникъ народнога Сербског' езыка*, у коем' ће се содержавати само оне рѣчи, кое народъ Сербскій употреблява: да по том' совокупленію собственныхъ нашихъ рѣчій познамо цѣло полье нашег' езыка:

[*) **Новине Србске** *у Віенни. 1816.* Печатано кодъ Г. благород. Шмитбауера. — На 4^0, у 2 ступца, 1902 стране у 199 бројева; уредници до 23. маја (бр. 1.—117.) *Давідовичь и Фрушичь*, а после сам *Димитрій Давідовичь.*]

да видимо на чему смо; да смотре писательи и образовательи езыка, како народъ производи рѣчи, како ихъ слаже, како ихъ умекшава и учинява за общенародне разговоре и сообщенїе мыслїй; да вникнемо у разнообразїе рѣчїй по различным’ предѣлима народа Сербскогъ; да изъ свега тога Фїлологъ правила за себе изведе; да Иностранцы, како што желе, и сама наша проча Славенска браћа нашъ прекрасный дїалектъ (нарѣчїе) познаду; наконацъ да видимо колико нам’ оскудѣва за изображенїе, усовершенїе и обогащенїе езыка, кои нам’ е едино средство, коимъ лакше, извѣстнїе и скорїе къ нашему общем’ просвѣщенїю и нравственном’ усовершенїю доћи можемо.

Славенскїй езыкъ остае источникъ обогащенїя Сербском’ езыку, као и Россїйском’. Но Рѣчникъ Сербскїй мора (садъ за первый кратъ) представити Серблемъ ньиовъ собственный єзыкъ — найсветїю народность — онако какавъ онъ самъ по себи есть. Онъ мора изъ самог’ народа, кои ньимъ говори, почерпанъ быти. —

Я самъ таковый Рѣчникъ предузео, и већъ скупїо. Онъ ће поменутым’ потребама удовлетворити. Содержаваће све Сербске рѣчи, кое се налазе у Рѣчницыма: *Курцбековомъ* (кои е само именомъ Сербскїй), *Деллабелли*, *Белостенцу*, *Ямбрешићу*, *Стуллїю*, *Волтичжїю*, *Хайму*; и имаће їошт’ едну третину правыхъ Србскихъ рѣчїй, кое се ни у едноме, отъ реченыхъ Рѣчника, не налазе.

Мени е као у Сербїи родьеном’, и бавившемусе непрестанно до садъ съ сонародницыма, по различным’ предѣлима, пространство и разлика народног’ езыка довольно познато. Зато самъ могао и кодъ многихъ рѣчїй различне нашега истог’ езыка дїалекте назначити.

Многе ће рѣчи Сербльинъ съ радостїю и удовольствїемъ 16
овде читати, кое се иначе само у пѣснама чую.

Право изговаранье рѣчїй представїо самъ постояным’ знацыма гласоударенїя.

Свакой Сербской рѣчи приложїо самъ, по могућству моме и по сили Нѣмачког’ езыка, равнозначеће Нѣмачке рѣчи.

Будући да се множество Турскихъ рѣчїй у нашъ езыкъ уселило, такове самъ на концу Рѣчника заедно ставїо, и старао самъ се, колико є могуће было, Сербскима замѣнити.

За воспоминанїе старыхъ Сербскихъ имена — мужескихъ и женскихъ лица — придао самъ не мало число оныхъ.

О прочем' внутренѣм' расположенїю овде не ћу говорити.

Мыслимъ да самъ дао їдею о правоме Сербском' Рѣчнику. Онъ нїе богатъ, но отвора путь коимъ ћемо га обогатити. За Славенске Рѣчи, кое благоображенна и учена часть народа већъ и устменно и писменно употреблява, къ тому и за друге, кое нам' требаю за прїятїе богатства и красоте чужег' кньижества, нуждань нам' е другїй Рѣчникъ, као прибавленїе Сербскоме, о коем' бесѣдимо. Медьу ньима ће бити тѣсанъ, лакъ и прїятанъ союзъ. Совокупленїе таковог' Рѣчника другїй е искусанъ кньижникъ Сербскїй на себе узео. — Оба ће се Рѣчника, съ временомъ, у едно слити за утвержденїе, возвышенїе и отличїе кньижества Сербскога.

Я садъ препоручуемъ мое по народолюбїю предузето дѣло всеобщему Роду Сербскоме. Єзыкъ е хранитель народа. Докле годъ живи езыкъ, докле га любимо и почитуемо, ньимъ говоримо и пишемо, прочишћавамо га, умножавамо и украшавамо, дотле живи и народъ: може се медьу собомъ разумѣвати и умно саединявати: не преливасе у другїй, не пропада. — Колико се већма самимъ дѣломъ сви о езыку народномъ старамо, толико смо далѣ протегнули нравственный животъ и вѣчность нашег' рода и цѣлог' потомства.

Зато може ли Сербльинъ Рѣчникъ Сербскїй иначе сматрати, развѣ као кньигу народну?

Онъ се само и общенароднομъ помоћ'ю на свѣтъ издати, и по народу распрострети може. Да бы то удобнїе за све насъ и скорїе было, избрао самь путъ предчисленїя. — Цѣна е кньиге на писаћой хартїи (Schreibpapier) у крутой полукожной свези 20*) фор. у В. В. Време предчисленїя траяће до 15 Юлїя текућег' лѣта.

На конацъ препоручуемъ обще наше намѣренїе освѣдоченной ревности ко общему благу Господе Совокупителя, кое самъ овде назначїо систематїческимъ редомъ зато, ибо сам' радъ и предчислителье тимъ истымъ редомъ поставити, да бы се лакше осмотрѣти могао, ели у свакой области и предѣлу народа Сербскогъ равна любовь и почитанїе къ своме езыку.

[*) У 112. бр. Давидовићевих новина (16. маја 1816.) на стр. 444. има објава уредничка: да се и уз тај број новина шаље овај Вуков позив, и да је у том позиву погрешно штампана цена 20, него да треба *10* фор. — То се понавља и у бр. 172. на стр. 784., где се још казује и да је време пренумерације продужено до фебруара 1817., и да се имена и новци шаљу у Беч „на Г. Теодора Тирку и Ком.“]

2а

А, За Серблье по Обществама.

Државе.	Области.	Епархіе.	Места	Г. Г. Совокупительи
Аустрія.	Славонїя	А. Е. Митрополїтска.	Карловцы	Гд. Константїнъ Стойшичь, А. Е. М. Експедїторъ.
			Иригъ	— Мїхаилъ Владисавлевичь, Учитель.
			Каменица	— Г. Өеофанъ Іоанновичь, Парохъ.
			Земунъ	— П. Г. Евөумїй Івановичь, Протопр. и Г. Мїх. Павковичь.
			Дмитровица	Г. Димитрїй Янковичь, Дїаконъ.
			Рума	— Стефанъ Фїлїповичь.
			Шидъ	— П. Г. Максїмъ Максїмовичь, Протопр.
			Вуковаръ	— Гаврїилъ Гаврїиловичь.
			Вїнковцы	Іоаннъ Станиславъ Поповичь.
			Осѣкъ	— Г. Алексїй Стояновичь, Парохъ.
			Монастыри	— Іоаннъ Поповскїй, Пупїларный Кураторъ.
		Пакрачка.	Пакрацъ, Монастыри	— П. Г. Стефанъ Станковичь, Протосvггелъ.
			Н. Градишка	— Георгїй Антоновичь.
			Загребъ	— Мировичь и Поповичь.
	Хорватска.	Карлштадтска.	Карлштадтъ	— Сvмеонъ Кисичь.
			Костайница	— ГГ. Сынови Радаковича.
			Петриня	— Петръ Чакоя.
			Трїестъ	— Драга Өеодоровичь.
	Далмацїй.		Рѣка	— Г. Мїхаилъ Травица, Парохъ.
			М. Гомирье	— П. Г. Іосифъ Раячичь, Архїмандрїтъ.
		Далматинска.	Шибеникъ, Монастыри	— Преосвящ. Бенедїктъ Кральевичь, Епїскопъ.
	Мађарска.	Бачка.	Новый Садъ	— Г. Димитрїй Стефановичь, Парохъ.
			Футогъ	— Гаврїилъ Николичь, Нотарїй.
			Сомборъ	— Г. Авраамъ Максїмовичь, Парохъ.
			Бая	— Самуилъ Ненадовичь.
			Субботица	— Г. Іоаннъ Вуичь.
			Сегединъ	— Петръ Чавргова младьїй.
			Бечей ст.	— Г. Аөанасїй Влаховичь, Ф. Д. Парохъ.
			Жабаль	— П. Ч. Савва Беркичь, Протопр.
			Монастыри	— Препод. Сvмеонъ Сарайличь, Игуменъ М. Ковиля.
		Будимска.	Будимъ	— Высокоуч. Іоаннъ Беричь, Актуарїй.
			Пешта	— Мїхаилъ Іоанновичь.
			Сент-Андрей	— Г. Павелъ Аөанацковичь, Катихета.

ДЕРЖАВЕ.	ОБЛАСТИ.	ЕПАРХІЕ.	МѢСТА	Г. Г. СОВОКУПИТЕЛЬИ
АУСТРІЯ.	Мачжарска.	Будимска.	Столный Београдъ	Гд. П. Ч. Емануилъ Малешевичь, Протопр.
			Мохачь	— Г. Іоаннъ Живковичь, Парохъ.
			М. Грабовацъ	— Препод. Даніилъ Чупичь, Игуменъ.
		Арадска.	Арадъ	— Савва Арсичь, Быргермайстеръ.
			М. Ходошъ	— П. Г. Моїсей Мануиловичь, Архімандрітъ.
	Банатъ.	Темишварска.	Темишваръ	— П. Г. Аѵгустінъ Петровичь, Архімандрітъ.
			В. Бечкерекъ	— Петръ Бошковичь.
			Кикинда	— Высокоуч. Діректоръ Кенгелацъ.
			Панчево	— Г. Іоаннъ Поповичь, Парохъ.
			Монастыри	— П. Г. Павелъ Кенгелацъ, Архімандрітъ.
		Вершачка.	Вершацъ Монастыри	— Урошъ Воличь, Консїст. Нотарій.

26 Б, **За Серблье по Обществама.**

АУСТР.	Банатъ.	Вершачка.	Бела Церква	Гд. П. Г. Рафаилъ Милошевичь, Протопр.
			Ковинъ	— Аѵксентій Купусаровичь.
			Оршава	— Петраки Д. Кулаоглу.
П. ТУРСКА.	Сербія.	Београдска.	Београдъ	— Петеръ Ніколаевичь.
			Монастыри	— Препод. Іоакімъ Груичь, Іеромонахъ Рачанскій, пребываюћій у Келіяма.
		Ужичка.	Ужица	— Мирко Апостоловичь.
			Ваљево	— П. Ч. Матѳей Ненадовичь, Протопр.
			Шабацъ Монастыри	— Г. Янко Петровичь, Парохъ.

В, **За единствене разсѣяне Серблье.**

Віенна	Гд. Васілій Демеличь отъ Панѣве.
Венеція	— Высокоуч. Павелъ Соларичь.
Хотинъ	— Яковъ Ненадовичь, бывшій у Сербіи внутреннихъ дѣла попечитель, и Кавалерь Россійскій.

Г, **За проче любителье Сербскога езыка.**

Віенна	— Высокоуч. Копытаръ, Ц. К. Бібліоѳекарь.

Господу Совокупителье покорнѣйше молимъ, да изволе имена и презимена своихъ предчислителя съ назначенїемъ нъїовыхъ достоинства и мѣста, откуд' су, купно съ новцыма у ова три главна мѣста слѣдующым' Г Г. послати:

изъ	Славонїе Мачжарске Баната	у Н. Садъ Г Г. Еvѳvмїю и Ѳеодору Захарїичу.
изъ	Хорватске Далмацїе Сосѣдиныхъ предѣла Хотина	у Бечь Господ. Васїлїю Демеличу отъ Панѣве.
изъ	Сербїе	у Земунъ Г. Мїхаилу Павковичу.

У Фрушкогорском' Монастыру Шишатовцу 20[га] марта 1816.

Вукъ Стефановићь.

[Осем ове изашла је о „С. Рјечнику" и друга објава у години 1818. Види у овој књизи бр. VIII.]

IV.

[У 41. броју Давидовићевих ***„Новина Србских“*** *за г. 1817.,*) на стр. 326.—328., штампана је (преко целе стране) ова]*

ПАЛИНОДІА

326 ЛИБО

ОБ҃РАНА ДЕБЕЛОГА Ъ.

(ПОСЛАНА. ОДЪ Г. САВВЕ МРКАЙЛА, УЧРЕДНИЧЕСТВУ НОВИНА СРБСКИ).

— — — — — — — retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. *Hor.*

Када ће гласъ постати, мора паре (воздѕхъ) или одъ саме бѣле жигерице непосредственно, или одъ коега дїела ууста, или одъ становитога положеня, што єданъ дїо ууста прама другомъ добыя, крозъ одтворена уста ванъ истиснутисе. На тай начинъ постае разумльиви гласъ, не само кодъ льууди, него и кодъ безсловесне животынѣ, али съ томъ великомъ разликомъ, да безсловесно животно пару само одъ бѣле жигерице, и къ тому одъ ни єднога дїела ууста не може да отисне, човекъ пако такову одъ различные дїела ууста и ньповы различны положеня и састаяня крозъ одтворена уста истиснути, и тако свой гласъ различно уначинити може, кое различно уначиненѣ и премѣняванѣ сочленнену бесѣду човечїю чини. Налазесе пако у таковомъ сочленненомъ гласу свагда двострука уначиненя: 1.) такова, коя одъ оны дїела ууста зависе, одъ кои пара одтискуесе, 2.) такова, коя прїимаю бытїе свое одъ различны одтвораня ууста, крозъ коя пара истискуесе. Она перва именую *согласныма*, ова *самогласныма.* Наименованя, коя неисправна и неоснователна єсу, но коя мы овде исправляти не канимо. Ми ођемо само, да наше дебело ъ одъ незаслуженогъ напаствованя и прогона ослободимо, што сирота много пуута и онога трпи, кой бы му, да га запыта, што є скривило, исповѣдити морао, *да га не позна;* не другачъ, него што є одговорїо Градьанинъ Адинейски праведномъ Арїстїду, кадъ

[*) **Новине Србске** *у Вїени. 1817.* Печатано кодъ Г. благород. Шмитбауера. — На 4⁰, у 2 ступца, 105 бројева, 822 стране и више додатака на листовима без пагинације; уредник *Димитрїй Давїдовичь.*]

га є овай упытао, што є сагрѣшїо Арїстїдъ, да га онъ оће имати протерана изъ отечества: se ignorare Aristidem. Али да видимо.

Самогласныма, рекосмо, именую она гласоуначиненя, коя зависе одъ 327 различнога одтвора ууста. Толико є дакле у рѣчи самогласные (или двоегласные), колико устоодтвоора къ нѣзиномъ изговору изыскуесе; у цѣломъ єзыку пако толико їй є, колико различные одтвора уста одъ найвећега до найманѣга све нѣгове требую рѣчи, и зато налазимо, када више єзыка, или само више нарѣчїя єдногъ истога єзыка, узмемо, велику множину самогласные. Тако їй є Госп. *Ламбертъ* у своему Орудїю (Organon Th. 2. S. 47.) само у Нѣмачкомъ и Французскомъ єзыку 17 нашао, кое число изъ много нарѣчїя исты єзыка їоште бы умножитисе могло. Нѣмцы означую 8 различны устоодтвоора своїи крозъ 9 слѣдуюћи видны знаака либо писмена: a, ä, e, i, o, ö, u, ü, y. Мы у данашнѣмъ Србскомъ єзыку нашемъ имамо само 5 ясно различны одтвоора уста, кои єсу: a, e, i, o, u. У родьаака наши Орваата око Загреба єсть їй 7. то єсть, оные 5, кое имамо мы и їоштъ єданъ одтворъ ууста измедьу a и o, како што имаду Мачжари, други пакъ измедьу a и e, Нѣмачкому ä раванъ. У црковномъ єзыку нашемъ єсть 6 самогласные, зашто ы тако валя изговарати, како Нѣмцы свое ü произносе. За нъи 6 имамо мы 11, Орвати за свои 7 устоодтвоора само 6 видны знаменя; дакле мы више, него требуемо, они манѣ. И то є была рѣчь о разумльивымъ одтворима ууста.

Но има равно тако различные неразумльивые, већїе и маньїе, устоодтвоора либо самогласнїйка. Узмимо рѣчице наше: *въ*, *къ* и *съ;* када мы ньи произносимо, уста одтворамо: дакле оне окромъ согласнога имаду и самогласно, али, єрбо є одтворъ маленъ, самогласно неразумльиво. Кадъ бы рѣчице *въ*, *къ* и *съ* не имале самогласно, не бы оне ни рѣчице, ни гласчићи, быле, нити бы могле произноситисе, зашто ако ће найманьи гласакъ постати, валя пару одтиснути (согласно), алъ ако ћешъ пару истиснути, морашъ уста одтворити (самогласно). Одкудъ не само то видисе, да согласно безъ самогласнога не може изговоритисе, него їоште и то, да самогласномъ свагда согласно предъодити мора, и да самогласно безъ согласнога равно тако не може произнеститисе, какогодъ ни согласно безъ самогласногъ. И согласные, и самогласные гласови су несавршени, крозъ ньиово садруженѣ пако доспѣва гласъ къ савршенству; али овай савршени гласъ нїе простъ, него сложенъ, и *слогомъ* именуесе. у свакомъ слогу дакле єсть найманѣ єданъ согласникъ, и свагда само єданъ самогласникъ (или двоегласникъ). Никада не може самогласно рѣчъ починяти. Оно звателце (spiritus lenis), кое мы самогласномъ у почетку рѣчїй надмећемо, нїе беспосленни батачићъ *(Стойков.* Секретаръ стр. 19. и 20.). него є предъодно согласно писме означавајуће умѣренни бѣложигерични тисакъ паре. Но да се вратимо къ предузетой нашой ствари. То исто, што смо рекли о рѣчицама *въ*, *къ* и *съ*, можемо и о гласчићима *бъ*, *гъ*, *дъ*, *жъ* и осталымъ согласнима на краю рѣчїй утврдити. Согласно, на примѣръ, писме *ж* їоште не означава гласакъ *жъ*, какогодъ ни *жа*. Да будне гласакъ *жъ*, тако треба къ *ж* дометнути самогласно, како и да 328 постане гласакъ *жа*, то єсть, треба оба пута уста одтворити, да пара истиснесе; нити медьу *жа*, *же*, *жи*, *жо*, *жу*, *жъ*, друга какова разлика налазисе, осимъ различни одтворъ ууста, то єсть, за сваки тай гласакъ морамъ уста одтворити, одтиснуту пару да истиснемъ, али за гла-

сакъ *жа* найвећма, за друге послѣ нѣга маньма и маньма, за гласакъ *жъ* найманьма. У овимъ рѣчима: ***благъ, снѣгъ, живъ, постъ, шумъ***, по два самогласника, єданъ разумљивъ, други неразумљивъ, налазесе; зашто кадъ ньи произносимо, пара двапутъ крозъ отворена уста истискуесе. *Да што*, велишъ ли, ***знаменуе, писме*** ж, ***ако не гласакъ*** жъ? — — Писме *ж* саамо не означава никаковъ цыо гласакъ, нити може произнестисе, докле самогласно не приметнешъ му. Приправи себе къ произношеню гласка *жъ*, али уста не одтворай. Та медьу єзыкомъ и зубима стѣснѣна пара быти ће топервъ одтиснута (ж) и крозъ одтворена уста (ъ) истиснута гласакъ *жъ*.

Такове неразумљиве, но найманѣ одтворе уууста, или, ако волишъ, нѣме самогласнике, означава наше дебело ъ, коє зато я свимъ писменнымъ народима къ савршенству ньиовога писма изъ оны темеля препоручити могао бы, изъ коп є Госп. *Майнеръ* звателце наше свимъ западньимъ народима препоручїо, явно желећи, да бы єдиноплеменницы нѣгови умѣсто, на примѣръ, Art, са звателцемъ Artъ писали (Philosophische Sprachlehre S.); самые пако насъ што се тиче, то мы у простонароднѣмъ єзыку нашемъ, коимъ почннѣмо писати, їоште већма дебело ъ требуемо, него у црковномъ. Неколико рѣчїй, кое ми долазе у паметъ сада, конечно ће насъ о томъ увѣрити. Србльинъ не вели: ***на верху***, него ***на връу***; не ***верхови***, него ***връови***; не ***я самъ трео***, него ***я самъ трьо***; не ***попаде ме нек[ак]ова дерхадъ***, него ***дръадъ***; не ***прхати*** или ***перхати***, него ***пръати***; не ***съ верха***, него ***съ връа***; не ***метале га себи подъ грхоца*** или ***герхоца***, него ***гръоца***; не ***врхомъ ножа***, него ***връомъ ножа***. Ово и подобно што тко є кадаръ тако добро безъ дебелога ъ записати? Нитко. Тко дакле не ће оћети, таковоо и одъ старине већ наше родноо дебелоо ъ пустити на миру?

In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem
Numina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo. *Virg.*

Савва Меркайль.

[На страни 236., у самом почетку „Палинодије," код речи „воздѹхъ" *стоји под линијом уредничка (Вукова) напомена: да је ту* „и їошт' на неколика мѣста" *место* ѹ *употребљено* 8, *јер штампарија није имала знака за слово* ѹ; *у одговору пак Вуковом, на страни 343. (види овде стр. 103.), у одељку* „на 8)", *има код речи* „уѹста" *опет напомена под линијом: да у рукопису* „тако стои свуда написано" *(биће дакле* уѹ *и* ѹѹ *место овде штампанога* уу), *али да се није могло штампати, што нема ука,* „а и другїй се некїй особитый случай быо догодїо;" *најпосле, и на дну стране 444. (овде стр. 104.) има Вукова напомена: да је у „Палинодији", поред осталих штампарских погрешака, „на много мѣста напечатано* у *мѣсто* ука *(8)."* *Види и чланак* „Бѣда ово наше Немче...," *у „Додатку," на крају ове књиге.]*

[Вук је у ово доба (крајем маја 1817. г.) заступао Давидовића и заједно с Копитаром уређивао „Србске Новине", те је одмах за Мркаљевим чланком у њима штампао и овај свој]

ОДГОВОРЪ 336

НА ПАЛИНОДІЮ, ИЛИ ОБРАНУ ДЕБЕЛОГА ЕРА Ъ.

*[Давидовићеве **„Новине Србске** у Вѣсни"; година 1817., бр. 42., 43. и 44.; стр. 336. и др. (штамп. преко целе стране).]*

Кадъ е Орацій онако певао, као што е Г. Меркайль садъ запевао, нѣга е была уплашила грмлява на ведромъ небу: али шта е уплашило Г. Меркайля, да онъ, овако изненада, удари на трагъ одъ свога *сала дебелога ера*, то не знамо Мы се надамо да ће онъ и одъ ове палинодіе ударити на трагъ, зато му препоручуемо нека узме за мото другу Орацїеву истинитїю палинодїю, у коїой онъ говори одзбыля оно што мысли: O matre pulcra filia pulcrior.

Айде медьутимъ да мы ову садашню палинодїю промотримо мало. Она каже:

1) Да млоги вичу на дебело ерь (ъ) не знаюћи зашто.

2) Да се самогласна слова изговараю само отиснутомъ паромъ изъ беле чжигерице на отворена уста, безъ помоћи езыка и грла.

3) Да безсловесне животынѣ само самогласна слова изговараю.

4) Да Немцы и Французи (по Ламберту) имаю 17 устотвора.

5) Да *ы* треба изговарати као што Немцы изговараю свое ü.

6) Да се (по Майнеру) ни едно самогласно слово не може изговорити безъ согласнога, као ни согласно безъ самогласнога!

7) Да се *нож* не може изговорити безъ ъ. (ово е онъ самъ изнашао, а ни е Ламбертъ ни *Майнеръ)*.

8) Види се изъ нѣгове ортографїе (премда ништа не говори о томъ), да е онъ радъ (Холландески) свуда писати по два самогласна слова, где е годъ слогъ дугачакъ н. п. *льууди*, *ууста, дебелоо* и т. д.

9) Да Србльинъ говори: на *връу* а не на *врху, връови* не *врхови, тръо* не *трео, гръоца* не *грхоца* или *герхоца*.

Нека намъ допусти Г. Меркайль да и мы о томъ кажемо наше мнѣнїе:

на 1) Онъ е найвећу буну подигао на дебело еръ (испорїо га, и сало му извадїо на полѣ), а ако ни е знао зашто, то е нѣгова штета и срамота.

на 2) Нека огледа самъ може ли изговорити свепетъ наши самогласны слова, едно за другимъ, да не помакне езыка никудъ. Како изговори *а*, одма ће видети да мора езыкъ подигнути и помакнути мало унапредакъ да изговори *е*.

312 на 3) Како бы безсловесне животынье говориле само самогласна слова, кадъ се ньиове речи могу слагати и по *метруму* н. п. у Аристофановымъ комедїама пева славуй *тїо тїо тїо тїо тїо тинксъ;* а жаба *Врекекекъ Коаксъ, Коаксъ!* А не треба намъ у томъ тражити Аристофана; само да погледамо коса, или другу какву тицу, коя лепо пева, па ћемо видети, да онако исто превр̂ће езыкомъ и ради устима, као и мы кадъ говоримо, а што мы ню не разумемо, то ни е она крива. —

на 4) Акоће Немцы и Французи имати и 50 устоотвора; што имъ драго; мы само видимо да и не пишу као што бы требало.

на 5) Да е рекао да су га (т. е. *ы*) некадъ изговарали некаквы люди као Немачко ӥ, и то му не бысмо сви веровали, а камоли, да га садъ почнемо мы изговарати. Не треба нѣга (ы) кодъ насъ другчїе изговарати (нити се може), него као *и;* и зато може свакїй слободно *и* писати место *ы*, као што и чине готово сви Србльи, кои пишу, особито трговцы.

на 6) Има Майнеръ мало и право, што каже, да се обычно при изговараню самогласны слова потера изгрла, као кадъ оће човекъ да *блюе;* али се може и безъ тога свако самогласно слово тако чисто изговорити у почетку, као и у среди и на краю. О томъ се може сваки самъ уверити. Тако Майнеръ ту ни е ништа ново изнашао, као ни што се ни е могло доказати да су Грцы свой spiritus lenis, или Чивути ньиовъ *алефъ*, зато писали.

на 7) Тако *нож* безъ *ъ* не значи ништа, нити се може изговорити? А кадъ му се дода *ъ* (ножъ) онда валя да е (како Г. *Меркайль* каже) двоесложна речъ? На тай начинъ мы (и сви остали народи) не бы имали ни едне едносложне речи, коя бы се окончавала на согласно слово. *Ножъ, Богъ, Човекъ, мостъ* и остале овыма подобне речи, требало бы овако делити у писаню: *но-жъ, Бо-гъ, чо-ве-къ, мо-стъ;* а валяда бы се овако срицале: *нашъ онъ но — живѣте ержъ, Буки онъ бо — глаголь*

ергъ, Черъ онъ чо — вѣди есте — ве — како еркъ, мыслѣте онъ мо — слово твердо ерстъ и т. д. Заиста е за чудо како су могли стари Римляни (и како садъ могу остали народи, кои пишу ньиовымъ словыма) изговарати на краю своя сагласна слова безъ ъ! Но ласно е и за тудье чудо, него ево неволѣ! како ћемо мы у о|вой *палинодїи* Г. Меркайля изговорити безъ ъ 343
Србскомъ, црковномъ, одтиснути, воздухъ, Францускомъ и т. д.? Ово бы све требало писати са ъ (т. е. *Сръбъскомъ, одътиснути, возъдухъ, Франъцузъскомъ)*, него валяда е заборавїо Г. *Меркайль.*

Заръ не зна Г. *Меркайль* да су їоштъ стари Римляни делили согласна слова на *нема* (ſtumme) и *полугласна* (halblautende? И имали су право; зашто f, l, m, n, r, s, t (и наше ц, ч, ш) могу се готово изговорити безъ икаквога самогласнога (одъ овы 5, коя мы имамо, и коя су Римляни имали); а особито р, с, ц, ш; са гласомъ слова *р* могао бы човекъ поплашити читавъ чжелепъ волова или Чопоръ свиня.

на 8) Што су Немцы, већъ има неколико година, почели оставляти[1]), то е садъ Г. *Меркайль* примїо. То є башъ као каква мода кадъ продье у Бечу, а у Новомъ Саду и у Земуну онда текъ настае. — Ако Г. Меркайль пише (у род. множ.) *уѕста, пуѕта, езыйка, самогласнїйка* и т. д. да разликуе падеже, то бы требало и на краю да метне їоштъ едно *а* (н. п. *уѕстаа, пуѕтаа,* и т. д.); зашто, какогодъ што се на *у* протеже гласъ у множ. већма него у ед. тако исто и на *а.* А *рѣчъ* требало бы да пише (у род. множ.) *рѣѣчїй* (или *рѣечїй?)*, а не *рѣчїй,* као што е онъ написао. Збыля кадъ бы Г. *Меркайль* писао какве *стихове*, или бы му *уста* у род. множ. была двоесложна речъ, или троесложна, или четворосложна? Колико ли бы сложне быле *родноо* и *дебелоо?*

Заиста е тешко себи представити, како е Г. *Меркайль,* после *сала дебелога ера,* могао доћи на оваково мисли!!

на 9) Само ове неколике речи *(гръоце, връови, умръо, сатръо* и т. д.) могле су доказати да намъ треба ъ. Него се и овде морамо чудити, где е чуо, или видео, Г. *Меркайль грхоце* и *грехоце!!* Шта ће овде *х?* одъ *грло* е постало *грлце* (као *дрво дрвце, слово словце, перо перце* и т. д.). а Србльи

[1]) отпре су Немцы у многи речи писали по два самогласна слова, где се гласъ отеже н. п. die Heerde, der Schooß, и т. д. а садъ такове речи сви пишу са еднымъ словомъ (die Herde, der Schoß).

л предъ согласнымъ (као и на краю) меняю на *о* (н. п. *жетеоцы*, *купїоцы*, *пратїоцы* и т. д.) и тако е постало *гроце* (троесложно: *гр-о-це);* а да не бы то ко могао читати двоесложно (гро-це), метнуто е (у второй части народне Србске пѣснарице, на стр. 158. у 2рой врсти одозго) измедьу *р* и *о* ъ, да се зна да оно *о* не принадлежи къ слову *р*, него да е само *гр* за себе слогъ, као и на више мѣста у нашемъ езыку
344 н. п. *грнути, гртанье* и т. д. —| Нека не мысли Г. *Меркайлъ* да оно ъ онде значи друго штогодъ, него е метнуто само да растави *р* и *о*. И у таковомъ случаю нужно намъ е ъ само кодъ слова *р*, а особито кодъ неки глагола у прошавшемъ времену н. п. *умръо, сатръо, подупръо, навръо, подувръо* и т. д. Може быти да у целомъ нашемъ езыку нема 10 речїй где бы морали писати ъ место *х* (и то све код *р)* као н. п. *връови, скръати* и т. д. Кадъ бы имали мы какво слово, кое бы значило као латинско *h*, онда бы могли писати *врћ, врћа, врћу, крћати* и т. д. Таково бы нама слово врло требало и за млоге друге речи, где ъ не може ништа помоћи н. п. *маћати машемъ*, *яћати яшемъ*, *ораћ ораћа ораси;* а особито за тудьа имена собствена (людїй и градова) н. п. Hagedorn, Haller, Hamburg и остала таква имена како ћемо записати? Русси пишу *Гагедорнъ, Галлеръ, Гамбургъ.*

Тако дебело еръ, у осталымъ речма. остае 5тый точакъ у колима, као што е їоштъ Г. Стойковићъ казао. Кога не мрзи да му тандрче острагъ, нека га привеже, а ко воли безъ нѣга, нека се не бои да ће га кола издати, само ако су му она друга 4 точка здрава и оправлѣна. — Него шта ћемо радити съ *малымъ еромъ* (ь)? *Дебело* ако не чини вайде (кадъ се упише) а оно не чини ни штете; али *мало* чини штету: квари намъ речи и смета Читателѣ. Зашто да мы пишемо *лабудь, прстень, дань, радость, зеть, голубь, Царь* и т. д.? кадъ се тако упише, онда мора быти у род. *лабудьа* (као *смудь смудьа)*, *прстеня, даня* (као пань паня, врань враня); а кодъ оны, кои не пишу *ћ*, него умекшавају *т* са ъ, мора *радость* имати у род. *радостьи* (као *моть мотьи, ноть нотьи);* кодъ ньи кадъ видимо написано *петь*, морамо погадьати или значи fünf (петъ), или der Ofen (пећъ). Зато може быти да бы найболѣ было, да *мало еръ* пишемо само онде где се умекшава *д, л,* и *н* н. п. *смудь, тудь, предьа, маль, учитель, кольи, мельи, пань, врань, конь, пеньи, стеньи, светиньомъ* и т. д. А остале све речи да пишемо са *дебелымъ*

еромъ, или ни съ каквымъ. Кадъ бысмо имали ѣоштъ 3 слова, т. е. *дьервъ*, *ель* и *ень*, онда бы мало ерь могли бацыти са свымъ.

Већъ е доста о еровима; само ѣоштъ мало о некимъ 350
речма; истина да бы се ово могло и изоставити, али будући да мы, већъ има 7 година, очекуемо одъ Г. Меркайля *езыкопротресъ*, зато морамо пазити и на сваку речъ нѣгову: а) Не знамо ели добро речено *гласчићъ* (умалително одъ *гласъ)?* Може быти дабы требало да буде *гласићъ* (као *поясъ поясићъ*, *носъ носићъ, тасъ тасићъ* и т. д.), или hypocoristicum *гласакъ* (као што има и онъ на више мѣста); ако ли бы се оно *ч* могло у метнути (као у неки други речїй н. п. *рогъ рошчићъ* или *рожчићъ)*, онда бы се *с* променило на *ш* (и было бы *глашчићъ)*, као што обично бива предъ *ч*, н. п. *даска дашчица, кость кошчица* и т. д. б) Одъ *рѣчъ* валяло бы да буде *рѣчца* (као *крвъ крвца*, *зобъ зобца*, *ноћъ ноћца* и т. д.) а *рѣчица* е одъ *рѣка.* в) Кои Србльи говоре *дїо* (или *дїелъ) дїела*, и *цыо* (или *цыелъ) цыела, цыело,* они не говоре *бѣлый бѣла бѣло*, него *бїелый, бїела, бїело*; нити кажу *рѣчъ* него *рїечъ*, и т. д., зато ако ћемо писати као што народъ говори, треба да пишемо свуда еднако; ако ли ћемо народный езыкъ поправляти (као што смо сви почели), а оно треба свуда да га поправлямо. г) Србльи не говоре *жигерица*, него *чжигерица*. д) *Црковный* е одъ *црковъ*, а одъ *црква* требало бы да буде *црквеный*. е) Зашто е написано *льуди,* а не *люди?* Кадъ се *ля* може читати *льа* (н. п. *валя)*, зашто се небы могло *лю* читати *льу?* ж) Да ли бы болѣ было писати *отворити* и *отиснути* (као што сви говоримо), него *одтворити* и *одтиснути?* На овакове мале ствари само кодъ Г. Меркайля треба пазити.

[У 48. броју истих „Новина Србских“ за г. 1817. (стр. 383. и 384., под натписом „Смѣсице Кньижественне“) штампана је и нека врста аутокритике од С. Мркаља противу „Палинодије.“ Тај Мркаљев чланак види у „Додатку“, на крају ове књиге.]

V.

[1. У првом издању Iве књиге ***„Љубомира у Елисиуму",*****) после посвете и предговора, почевши од 1. стране 15. листа, има ово]*

15а
ПРИМѢЧАНІЕ О СЕРБСКОМУ ЕЗЫКУ.

Будући да мы сада, кои помало за свой народъ писати починѣмо,
доста се у незгодному времену находимо: више насъ кртїзирају у езыку,
нежели и у дѣлу. но имаду и право: должность е како преводчика, тако
и самаго списателя, да толико позорствуе на езыкъ свой, колико и на
саму вещь, кою на нѣму изражава. Обаче камо намъ такова грамматїка,
коя бы чиста свойства Сербскогъ езыка содержавала, и коя бы правила,
по коими да се сви еднако водимо, имала? — Мы смо Господину Мра-
зовичу за Славенску Грамматїку вовѣки должни благодарити, но нуждна
е намъ їощь и Сербска. И доклегодь ову не будемо имали, правилно и
еднако писати неможемо: но увѣкъ ћемо тумарати, и едни писати као
што у срему говоре, другїи као у Славенїи, третьи као у Ерватской,
15б и т: д: Боемцы су чакъ ову нашу погрѣшку примѣтили. Добровскїй нѣ-
кїй у своей книги на Нѣмецкому езыку пише, да мы Серби у садање
време не имамо правилный и опредѣленый езыкъ, на коему бы книге
писали, но да едни пишемо церковнымъ стvломъ, другїи просто, као
што говоримо, или помѣшано! — Зашто дакле мы не бы отузели ово ихъ
поношенїе? зашто се не бы наши, кои се добро у своему езыку разу-
мѣвају, согласили, и едну писменицу на нашемъ езыку сочинили? Ово
бы перво основанїе было, на коему бы се наше просвѣщенїе съ много
болшимъ успѣхомъ оснивати почело.

Нѣкїи наши захтевају, да се пише Славенски а не Сербски, но молимъ понизно, за кога? — за наше учене? — здрави врача не потребую! — Кои е конецъ, просимъ, и намѣренїе едногъ списателя, на кой онъ, кадъ што писати предузме, дѣло свое управля? то, да своїомъ книгомъ, у коей онъ и пороке и добродѣтель ясно намъ преставля, насъ

[*) **Любомиръ у Елїсїуму.** Романтїческа, но при томъ и моралная повѣсть, сочинена *Миловановъ Видаковичемъ* дѣтовоспитателемъ, посвящена же господару Павлу Перишичу, младому купцу и гражданину Новосадскому. Въ Будимѣ. Писмены Кралевск: Всеучилища Пештанскаго. 1814. — На предњем листу (са сликом): *Любомиръ у Елїсїуму, Моралная Повѣсть, Сочинена отъ Милована Видаковича, Дѣтовоспитателя. Въ Будинѣ Писмены Всеучилища Пештанскаго. 1814.* — На 8°, 3 засебна листа са сликама, 24 непагин. листа, 547 страна и 1 лист.]

ползуе и поучи: да намъ пороке огнуси и омрази, а добродѣтель услади и у нами ю побуди. Но тко ово више потребуе, нежели они, кои нису толико учени: младићи, женскій полъ и простіи наши люди: обаче хотьеду ли ови славенску книгу и узети у руке, кадъ ю не разумѣваю? 16а Нигда? — Е дакле таковымъ начиномъ списатель не получава намѣреніе свое, и онъ нимало или весма мало кога са своимъ списаніемъ ползуе.

Та ово е наравно, да мы кадъ се съ каковымъ лицемъ и устменно разговарамо, морамо съ нимъ тако говорити, да оно насъ разумѣ! тако валя да поступамо, и кадъ што пишемо. Мы треба да будемо благодушніи, и настоимо о ползи народа нашего, а не пристрастніи, да се токмо покажемо нѣкимъ, да мы знамо славенски и высоко писати, и да насъ само учени разумѣваю! Перво е добродѣтель, и теплая любовь своему роду, коя е человѣколюбиве Персы доброгъ нашегъ Обрадовича оживлявала; а второ е гордость и суетно славолюбіе. Тко не чита радо блаженогъ Досіѳеа нашегъ? и мало, и велико; и старо, и младо охотно и съ услажденіемъ дѣла нѣгова чита, и ползуесе: понеже свакъ разумѣ, што му се у книги нѣговой каже. Хотя да овый Славныи мужъ нити е на орѳографію, нити на чуже рѣчи позоръ давао: обаче треба знати, у кое е онъ време и писао, има тому скоро 30. година; у каквомъ е дакле совершенству онда нашъ народъ и быо! —

Я по моему разсужденію за общее добро нашего народа находимъ, да 16б мы пишемо Сербски, да насъ весь народъ нашъ разумѣ: а да нашъ старый езыкъ Славенскій, кои намъ вовѣки у церковны книга остае, оставимо за Богослове, и за нѣка токмо на ученна и высоки лица относетьасе дѣла; да га взирамо као нашъ Священный езыкъ, и дичимосе съ нимъ, као грецы наши съ Еліїнскимъ. Да е славенскій нашъ езыкъ богато рѣчивъ, и правиленъ: да е у израженіями сладакъ, нѣжанъ и силанъ, то е истина: и да мы изъ нѣга, као изъ источника лѣпы рѣчій узимати и нашъ Сербскій езыкъ поправляти можемо, то намъ нитко не брани; не узимамо бо изъ чужегъ езыка, но опеть изъ нашего: Но да мы книге на нѣму за просвѣщеніе нашего народа пишемо, видимисе не разумно захтеванье: нисмо мы турцы, да не можемо, и не смѣмо на нашемъ езыку писати книге, но да се держимо другогъ езыка у тому, као они што се Аравійскогъ держе, зато и есу онако просвѣщени! Любезніи мои Читатели! за то што мы отъ славяновъ происходимо, нисмо више они, коисмо пріе были, но Серби; мы имамо нашъ езыкъ, кой уничтожити не можемо, нити се на ново у 17а Славяне претворити; а и за кой бысмо узрокъ то желили? — Зашто се Таліани и Францози у Латінскіи езыкъ, изъ коего происходе, не повратьаю? Ніе имъ нужда, да то чине; они своимъ езыкомъ говоре, на своему езыку и книге пишу, пакъ добро; ено до коваваго су совершенства дошли! — Сербски братіе моя Любезна! Сербски пишимо, да насъ народъ нашъ разумѣти и отъ насъ се што ползовати може. Обаче пробесѣдити будемо мало и о тому: како треба и Сербски писати, да намъ їоць каковый славянинъ не каже „ако тьемо писати Сербски, то можеду и наше бабе книге писати.“ Лѣпу честь дае своему езыку! — Онъ е хотѣо заръ да рекне: мы можемо писати Сербски, но не треба онако да пишемо, као што и просте наше баке говоре: и я кажемъ, да не треба онако: но отовудъ не слѣдуе, да морамо писати славенски: аки бы мы не имали езыкъ нашъ Сербскій совершеній, него као што бабе говоре:

та не видимо ли, да сви народи имаду свой особитый и книжевный езыкъ,
на коимъ книге пишу, и кой имъ се отъ Куйнскогъ езыка мало разли-
куе; обаче съ толико се разликуе, да га и простъ человѣкъ разумѣти
17б може; како не бы смо и мы таковый имали? — Него да пишемо Сла-
венски! — Какотье простый нашъ земледѣлецъ разумѣти, какотье женскій
полъ, и матере наше, кое перво основанїе воспитанїя дѣцы своїой по-
лажу? — Дакле нити валя да Славенски пишемо, будутьи да народъ общїй,
овый древный езыкъ не разумѣ! нити валя пуко просто писати, као што
народъ и найпростїй говори; понеже у свакой провїнцїи другоячїе говоре,
слѣдователно морали бы и списатели у свакому предѣлу другоячїе и книге
писати. Пакъ онда кадъ бы узео нашъ Сремацъ книгу, да чита, коя е у
Ерватской писана, онъ бы се смѣяо, понеже нѣке рѣчи, коимъ се онъ нїе
навыкао, курїозно бы му у ушесы звониле; а Ерватъ би се смѣяо нѣму:
као што ихъ доста пути и чуемо, гди се и устменно препиру и инате.

У Срему и Банату кадъ чую, да кой изъ Славонїе и Ерватске;
или изъ Босне, и Ерцеговине, рекне „вѣра ти Божїя гдїе си быо? то
нїе лѣпо отъ тебе! прїе самь и дѣте мое шиляо по тебе, и нїеси быо
дома: заръ ты не смѣшь мени дойти?“ и проч: — Одма му кажу „ово е
18а шїякъ! како говори!“ — А не види да е то лѣпо речено, и да е' свака
ова рѣчь нѣгова, управъ Славенска; судити можемо, да су у старо време
наши Серби тако и говорили. Засвѣдочавамъ то и нѣкїи древнїи нїовїи
рукописи. *Вѣра*, *гдїе*, *прїе*, *дѣте*, *нїеси*, *лѣпо*, не *смѣшь* и т: д: У
чему се ове рѣчи разликую отъ Славенски? Ни у чемъ! А мы у овы
земля кажемо: вера, гди, предье, дете, нисп, лепо, не смешь. Ова е
свака рѣчь отъ нашегъ старогъ езыка удалена.

Да е нашъ народъ Сербскїй у саданье време у Срему, у Бачкой
около Дунава, и у Банату къ Тїси, гдїе се, као у цесарски держава, у
найветьой масси находи: найпросвѣщенїи (штосе Сербовъ тиче) и най-
ученїи, то е истина. Понеже у Сремски Карловцы, у Новомсаду, а и у
Сомбору, давно веть школе, ако не велике, то поне грамматїкалне на
нашемъ езыку имамо; у коима е се юность наша колик' толик' исправ-
ляла и исправлясе. А наппаче у Карловцы, као при двору и прїе тог'
ималисмо, не токмо школе грамматїкалне, но и Богословїю и Гумнасїю
нашу, у коима су се лѣпе науке предавале: кольми у саданье наше време,
Гумнасїа Карловачка подъ мудримъ управленїемъ нїове Екселенцїе,
18б Господина нашего Архїепїскопа Стратимировича, мужа колико у науками
искуснѣйша, толико и за свой любезный народъ благоревнива, тако е за
ово 21. лѣто процвѣтала, и такове прекрасне успѣхе твори; да не само
што е намъ толике изрядне Священнике произвела; но и юность сва, коя
изъ нье у Академїе отлази, у полной мѣри свуда се похвалюе, свуда
честь Гумнасїи Карловачкой освѣдочава.

Поредъ свега тог' не слѣдуе, да и у Срему найболье Сербски го-
воре, и да бы мы ньїовъ дїалектъ управъ за Классическїй узети могли,
на коему бы книге писали. Понеже и ту какогодь и у Банату и Бачки,
кромѣ многихъ рѣчїй турскихъ, Нѣмецкихъ и Мажарскихъ, кое су яко
усвоили: многе су и своe собственне рѣчи извернули, и отъ Славенскогъ
ветьма, него и у други предѣли, удалили! Зашто да кажемо — но веть
нека у простому разговору и кажемо — обаче зашто да у книгами пи-
шемо: *дете, вера, дело, лепо, некїй, сести, смети, гди? ниси, нема:*

и проче оваковe безчисленне рѣчи? — Кадъ чуемо да савъ нашъ народъ и данъ данашній у оны земля, кое су перво наше отечество были, у коима су наши праотцы нѣколико стотина година царствовали, и изъ 19a
коихъ смо земаля и мы произишли, чуемо велимъ ихъ гдїе све ове рѣчи чисто, или гдѣ кою съ маломъ весма премѣномъ изговараю. Увѣримосе дакле, да е оно правый нашъ и старый езыкъ Сербскій, коимъ говоре наши отъ полъ Сербїе къ Македоніи, у цѣлой Босни, Ерцеговини, у Албанїй, Церной гори, а и у Далмацїй.

Истина, да и у овы речены предѣлы, отъ како су по нещастїю пали подъ турчина, силне су рѣчи турске усвоили, кое бы све требало избацыти: обаче и у овы Цесарски страна, кромѣ турскихъ рѣчїй (кое су заръ їощь отонудъ донели, а многе от-турака и овдїе узели, кадъ е турчинъ преко сто година ветьу скоро часть Мажарске держао) присвоише толике силне рѣчи Мажарске и Нѣмецке. Кое рѣчи изъ оны земаля Серби, кадъ овамо дойду, и незнаду: Какъ: *са́ла́шъ*, умѣсто *станъ*; *халасъ* умѣсто *рыбаръ; хаїошь* — *ладьаръ; марва* (отъ marha) *стока. Оцїло* — огнило; *шаргарепа* — мерква или жута репа. — Нѣмец: *Вїртшафтъ*. Домостроительство; *Айнрїхтунгъ*, покутьство; *Фруштукъ*. подручакъ: и т: д: тко бы ихъ изброити могао, само мало наспомнемъ, дасу наши у оны земля токмо съ турскими рѣчми свой 19б
езыкъ исквариии, а овдїе и съ Турскими, и съ Магьарскими, и съ Нѣмецкими; и преко свега тог' свое рѣчи собственне некако извернули! — Дакле да пишемо као што у оны земля говоре? — Не! — я на то не наводимъ: нигди мы предѣлъ земле нетьемо найти, гдѣ бы народъ тако чисто, и тако правилно, и по грамматїки говорїо, да бы мы нѣговъ дїалектъ за книжевный езыкъ узети могли. Сербинъ у оны страна многе рѣчи ружно, какогодь и мы, изговара, кое Книгописацъ треба да исправи. Као што и Нѣмцы не гледу, како имъ народъ вообще говори, да онако пишу, но пишу, како имъ свойство езыка доноси. Н: пр: Нѣмацъ, не токмо простъ но и гражданинъ, а и наученъ, у скоромъ говору каже: Homer kein! i hob ihm gjogt! — Но и у книгами да тако пише, Боже сохрани! Они пишу као што имъ грамматїка доноси: Haben wir kein; ich habe ihm gesagt и т: д: Тако треба да и мы радимо. Ако у скорому изговору и кажемо *тркъ, крвь, гркъ, трнъ, дрво, грмъ* и проч: треба да пишемо *теркъ, кровь. грекъ, тернъ, древо, гремъ*. Подобнымъ начиномъ. ако и кажемо, *вера, дете, лепо, дело, човекъ* и т: д: Пишимо у книгами 20a
вѣра, дѣте, лѣпо, дѣло, человѣкъ. Понеже не кажемо *благоверный*, него *благовѣрный*. не кажемо *детовоспитатель*. него *дѣтовоспитатель*; не говоримо *великолепный дворъ*, но *великолѣпный дворъ*; не велимо: *благодетель*, него *благодѣтель*, и не говоримо *човеколюбїе*, но *человѣколюбїе* и т: д: Зашто бы смо ове и овимъ подобне рѣчи у простому ихъ положенїю другоячїе писали, а у сложенному другоячїе? —

Оваковe велимъ рѣчи у писанїю исправляти треба. Ретьитье ми, може быти, тко „а зашто ты ниси у твои дѣлы досада изданы, точность езыка наблюдавао?“ — Као у первы мои дѣлы нисамь толико наблюдавао, но у овому сада есамь и отъ сада тьу заисто наблюдавати.

Дакле во крацѣ све штосамь досадъ казао, у тому се состои, да гледамо езыкъ нашъ исправити; перво отъ чужестранны рѣчїй очистити. и свое собственне рѣчи увести. Второ грамматїку СлавеноСербску со-

чинити, и по ньой сви еднако да пишемо. Трето извернуте рѣчи исправимо, тверде, и безъ самогласна писмена, кое се изговараю, умегкшаймо
20б и са самогласнымъ писменемъ растворимо, пакъ тьемо онда имати правый нашъ Сербскїй езыкъ и признати треба, да е се нашъ старый езыкъ Сербскїй, весма мало отъ Славенскогъ разликовао: то намъ свѣдоче они наши народи, кои у оны земля живе, као што рекосмо, коесу перво отечество наше были: свѣдоче и древни кое гдїе Сербскїи рукописи.

Сада Любезнїи мои Читатели да видимо откуда мы Серби происходимо? и зашто се овымъ именемъ зовемо? Зашто мы насъ Рацы наименоваше? — Ятьу овдїе укратко изъ Історїе довести, поне за оне наше, кои Історїе читали нису, налазимъ за добро.

У време оно, кадъ е се силный и многочисленный народъ Славенскїй изъ Асїе у Европу кренуо, первый кратъ населисе при Церному морю у Цїркасїи: потомъ прейду у малу тартарїю: отовудъ повуку се къ Дунаву, у садашню Бесарабїю, Молдавїю, и Валахїю; но будутьи толико ихъ е много было, да се ни у тїи исты предѣлы сви смѣстити нису могли, пружесе и преко Дунава у Греческе провїнцїе, у долню сирѣчь и горню Муссїю, нынѣшну Болгарїю и Сербїю, кое земле отъ Грековъ отму, и на нима се поселе. Они сви, докле су као еданъ ве-
21а ликїй народъ ове земле съ обе стране Дунава обитавали, звалисусе славяни. Но потомъ кадъ су вожди ихъ, еданъ едну, а другїй другу часть изъ истогъ народа узимали, и ово къ востоку, ово къ сѣверу, или къ западу отводили, и по ветьой части Европу исполнявали: прїиму себи и нова имена. Едни отъ вождовъ своихъ, као Москови, отъ Мосока, кой почти величайшу часть славяновъ узме, и къ востоко-сѣверу отведе, и као другїй именемъ Чехъ съ едномъ частїомъ оде къ западу, и насели землю, кою по имену нѣговомъ, Ческомъ назову. Нѣкїи пакъ отлучесе къ сѣвернымъ странамъ, прейду Карпатїческе горе, и установесе у нѣки поля, кою землю Польскомъ наименую, и народъ Поляцы. И тако далше часть отъ части дѣлиласе, и разни народи отъ едногъ Славенскогъ народа постану. Као Моравцы, отъ рѣке Мораве, при коей се населу; Ервати отъ глагола ерватисе; Крайнцы отъ крайне и т: д:

Заоставша пакъ часть Славяновъ при первы свои у Европи столица, у едной сирѣчь и у другой Муссїи, раздѣлисе такожде временемъ на двїе части. И они, кои су у долной Муссїи узъ-дужъ Дунава были
21б назову се Болгарами. Ово су име отъ нѣке воде узели. А они, кои су у горной Муссїи обитавали, наименуюсе Сербами. Обаче отъ какове су рѣчи Серби ово име себи узели, нїе намъ толико извѣстно: едаль отъ мале нѣке рѣке, коя се и данась їощь у Сербїи Серпомъ нариче, или отъ града истогъ имене, за кой пишу, да е иногда поредъ те воде быо: Богъ — зна! Безсмертный нашъ Господинъ Раичъ у своей Історїи доказуе, да е име ово Сербинъ отъ Серпа узето, и доводи овако: да су сирѣчь Славяни у Гречески провїнцїа заоставшїи посланникомъ пришедшимъ имъ отъ Грековъ, на вопросъ: Ткосте Вы, и каковїи сте вы люди, кои наше земле и далше узимате? Као поносително и смѣютьи имъ се отговорили „Мы смо Серпови, коисмо дошли Васъ пожнѣти, и нашъ народъ у овы земля населити.“ Ели тако было, тко бы управ' знати могао? — Отъ

Серпа могло е се произвести Серпинъ, и отъ ове рѣчи могло е времено *п* на *б*: измѣнити, и учинити Сербинъ! —

Но што му драго, доволно е то, да смо мы нїовы потомцы и зовемосе Серби, подъ коимъ су именемъ наши праотцы нѣколико столѣтствїя Славно царствовали. Него откудъ насъ потомъ нѣкїи назваше 22а
Рацы? Ово е намъ больше познано: наши древнїи Серби, кад'се мало помало умноже, почну се у далше около себе стране разсѣявати; и тако они, кои у первому предѣлу, гди су ихъ праотцы населили были, заостану; назову оне, кои се у ближне предѣле разсѣю **Рассїяны**, отъ глагола своего *сѣяти — разсѣяти*; како што се подобнымъ начиномъ найменую и Москови: **Россы** или **Россїяны**, отъ рѣчи по ихъ изреченїю розсѣяти, *россїяни*. Чужїи пакъ народи, странну рѣчь изверну, и чисто ю не изговоре, отъ **Росса** произведу **Русса**, а отъ **Рассїяновъ** преименую ихъ и назову ихъ **Расцы!** Потомъ оно *с* предъ *ц*, гди имъ е мало езикъ запиняо, избаце, и произиде рѣчь **Рацы!** —

Сви обаче овїи народи и синови древныхъ Славяновъ къ новообрѣтеному своему имени не забораляю ни на древное отца своего име, кое отъ саме славе происходи, присовокупити: зато и кажемо, и у книгами пишемо: СлавеноСербски, Славено россїйски, славеночески и т: д:

Отъ имене дакле више реченогъ **Сербинъ**, узме име и цѣла она земля Сербїя.[1]) Но будутьи да грекъ за субтїлный свой езыкъ писмя 22б
б нїе потребовао, а за чуже рѣчи нїе га хотео ни измыслити, но у мѣсто *б* онъ, или скр'пи *ми-*, или пише *в*, и тако у мѣсто **Бїблїа**, као што сви народи пишу, онъ пише **Вївлїа**, у мѣсто **Бабїлонъ**, пише **Вавvлонъ**; слѣдователно и отъ наше **Сербїе** начину **Сервїю** и сынове нѣне **серви**, кое латїнски значи *слуге!* — Да е поне овымъ именемъ названа онда, кадъ е подъ Турчина пала, нека бы: но їощь и онда су ю Грецы тако звали, кадъ е славна, и многимъ окрестъ себе землямъ Госпоя была; и подъ Царскимъ се вѣнцемъ между прочими щастливо царствующими народми блистала, и свѣтлила! — А оставимо што е была прочимъ Славенскимъ народомъ, како Їсторицы пишу, мати,[2]) доказуютьи, да е нынѣшня Болгарїа и Сербїя пришедшимъ изъ Асїе у Еvропу Славяномъ перва се, и постоянна столица учинила; и да е се весь народъ Сла- 23а
венскїй изъ ове двїе земле разроїо, и у далше стране разишао: само штосу ту Серби и Болгари, као корень Славенскогъ народа заостали. Слѣдователно Серби су и Болгари найстарїи славяни, то признаю и сами Россїяни; признаю Боемцы, и другїи народи. —

Но како измѣнисмо езыкъ? Сербїя наша заоставшу на себи часть Славенскогъ народа толико приплоди, и толико умножи, да простре Сынове свое до полъ Македонїе, до Албанїе, у Цернугору, у Далмацїю, чакъ у Боку; у Славонїю, Сремъ и Банатъ, и добру часть преко Дунава насели у Панонїю, садашню Унгарїю. Но док' су се овако на части раздѣлили, измѣну и езыкъ свой правый, и всеобщїй, кои су имали: у свакомъ бо почти предѣлу другоячїе стану говорити.

---

[1]) Коя е спрота многе свое сынове у ово нѣколико година за свободу свою на кровавъ олтарь грознога Марса принела и съ щастливимъ успѣхомъ приноси; шта е обаче судба за ню заключила, Богъ — вѣсть! —

[2]) Енглъ о Славенскому народу: de gente slavica.

Истина, не само мы Серби, но и прочи народи Славенскіи велико
су измѣненіе у езыку учинили; тако, да кадъ бы кои хотѣли сада старый
свой и всеобщій езыкъ знати: то кодъ насъ токмо Сербовъ и кодъ Рос-
сіяновъ изъ церковны книга могли бы имати. Слѣдователно, мы бы
нашъ езыкъ Сербскій, имаюћи при нами у цѣлости езыкъ Славенскій,
23б найлагкше у совершенство довели, и таковый бы намъ сладакъ, нѣжанъ
и богаторѣчивъ езыкъ быо, да ни едному у Еvропи езыку не бы усту-
пїо. Како намъ лѣпо Сербинъ нѣке рѣчи, кадъ говори, сокращава, и
чистїе му изъ уста теку, него Славенске старе; на прим: *Кой, коя, кое;*
а стари славяни на нѣкіи мѣсти пишу: *который, которая, которое;*
ове су рѣчи дуже и мало рапавїе. — Славенски пишу: *азъ есмь былъ
во вертоградѣ*, а Сербинъ каже: *ясамъ быо у верту;* како е то лѣпо
речено! — Ясамъ *писао, читао, сѣдїо, говорїо:* Сербинъ све ове рѣчи
са самогласнимъ писменемъ окончава, кое старїи Славяни са согласнымъ
совершую: *писалъ, читалъ, сѣдилъ, говорилъ* и т: д: И како мы Серби
нѣке рѣчи болье Славенски произносимо, него и Россїяни н: пр: *мати,
глава, брада, гласъ, страна, преводъ, преписъ* и многе овимъ подобне
рѣчи, кое Россїани ружно произносе: *мать, голова, борода, голосъ,
сторона, переводъ, перепись* и проч: Подобно и ове глаголе неопре-
дѣленогъ времене, мы лѣпо кажемо као што намъ и у Славенски книга
пишу: *искати, ходити, писати, читати, учити* и т: д: а они съ нѣ-
кимъ сокращенїемъ изговараю и послѣднее писмя самогласно укидаю н:
24а н: *искать, ходить,*| *писать, читать, учить* и т: д: Та рѣчь е свака
лѣпша, коя се самогласнымъ писменемъ окончава; зашто дакле безъ
нужде да избацую оно самогласно писмо. По нѣки мѣсты и наши ове
слѣдующе рѣчи противъ свойства езыка изговараю: *меникаръ, тебикаръ,
нѣмукаръ, себикаръ!* Ког' ће намъ врага оно *каръ* на краю рѣчи?
Нїе ли лѣпше рећи: *мени, теби, нѣму, себи?* та ово е и краћа
рѣчь, чистїя и са самогласнымъ се писмомъ окончава. Као и у Банату
слушаосамь, гдїе нѣкіи кажу: *Быосамь у церкву, видїосамь га на
пїяцу, гди зелень продае!* — Умѣсто да рекне: *быосамь у церкви, ви-
дїосамь га на пїяцы.* — Ишаосамь *передъ* Тамиша! вратїосамь се *пу-
томъ!* — Како е опеть ово речено? — Та правый Сербинъ каже *по-
редъ* а не *передъ;* и *путемъ*, а не *путомъ*. Но оставимо све то, нека
прости тако и говоре; не треба тако писати. Напредъ смо рекли, да и
Нѣмцы прости по гдѣкои мѣсты тако ружно говоре, да имъ се морамо
смѣяти; обаче узмимо имъ Книге, како лѣпо и правилно сви пишу!
Поревнуймо дакле и мы Нѣмцемъ, и пишимо не Славенски но Сербски,
24б обаче правилно Сербски. Мы у простому говору ако и кажемо| *нема*,
пишимо у книгами *не има*, ово е правилнїе; понеже слажесе рѣчь отъ
частице *не* и глагола *има*, дакле *не има* а не *нема*, кое може значити
нему жену, коя не може да говори. Подобно и ово, ако и говоримо
просто: *продье поредъ мене*, треба да пишемо *пройде*, зане сложенъ
е и овый глаголъ *иде, ити* съ предлогомъ *про*, дакле лѣпше е и пра-
вилнїе е писати *пройде* нежели *продье. Предье два дана!* и ово е
зло казано, треба писати *прежде*, или као што наши Серби у оны земля
говоре: *прїе.* Ясамь у овому моему дѣлу свуда овакова исправленїя чи-
нїо, и колико ми е време допустило трудїосамьсе точность нѣку болю
нашему езыку отдати, како што ћете читатели мои любезни и видити.

Но опоминемъ. и молимъ и друге наше учене младитье и любезне Сынове Сербске: цвѣтъ Славнога нашега народа. кои се сада уче, да коимъ бы Богъ благословіо труде ньіове. те бы способне себе ощутили за народъ свой што писати: нека наблюдаваю свойства езыка своегъ. нек' позорствую на правила: и малое вниманіе може ихъ руководити. лагкое се у своему езыку исправляти: ако їощь и не имамо грамматїку. а кадъ будемо ню имали. ондатье за насъ и болѣ быти. Съ коимъ желанїемъ препоручуемсе моимъ читателемъ у любовь и есмь свагда моему роду наслужби

у Новомсаду Октом: 3. 1813.

Вашъ
М. В.

[2. У првом издању IIге књиге **„Љубомира у Елисиуму“****) штампано је, после посвете, на лист. 8.—14. (без пагинације):]*

ПРЕДИСЛОВІЕ

[у ком Видаковић, почевши од 2. стране 10. листа, пише:]

— 10б

Слога моего и езыка што се каса. то напредъ Вамъ добрїи читатели кажемъ. да самъ я и у овой части. више зарь нежели и у первой. Славенскаго нашего езыка оконченїя узымао. и кому се годъ ово не допада. я молимъ. нека ми опрости. я имамъ оваковый вкусъ. имамъ обаче и узрокъ мой великїй. за што то чинимъ.

А што е прошасте године оный безименный братъ сверху езыка у моему Усамленому Юноши на мене рецензїю издао, я на то ни мало не гледимъ! онъ истый по моему у езыку нашему разсмотренїю, да е за оно време спавао. болѣ бы учиніо. неже ли што е оно писао. Онъ некъ се води по своему вкусу. а ятьу по моему. и она правила. коя онъ мени у езыку препоручуе. некъ задержи самъ за себе. Онъ мене шилѣ и у нѣку писменицу (пакъ їощь съ онаковымъ тономъ говори. као да ю 11а е онъ самъ сочиніо) да почерпемъ правила. по коими бы я книге писао. Изъ любопытства узмемъ и отворимъ исту писменицу! Но нисамъ знао у тай ма. или тьу се Правиламъ онымъ смѣяти. или за онолика писмена. коя е сочинитель у ньой изоставїо. лютити! — И истину Вамъ моимъ Читателемъ исповѣдамъ. да се я нисамъ доволно оному списателю начудити могао. како е се онъ смѣо усудити онако до кровава живца нашу *азбуку* подкресавати. и онолика наша краснѣйша писмена около 16, безъ коихъ мы не можемо быти. изоставити! како е се дерзнуо велимъ. у ову любезну народа нашего зѣницу дирнути? А што е се преварїо помыслити. да бы мы могли као и другїи съ 24—25 писменъ быти. тому

[*) **Любомиръ ѹ Елїсїуму** или *Светозаръ, и Драгиня.* Моралная повѣсть: сочинена Миловановъ Видаковичемъ. посвящена Г: Тїмотею Георгїевичу, Кѹпцѹ и Жителю Тителскомѹ. Часть Вторая. Въ Будимѣ 1817. — На 8°. 1 слика, 14 лист. и 308 страна.

се и не чудимъ, было ихъ е и више таковаго мнѣнїя, кои се такожде
у тому варају. Могли бы заръ, ал' како? на мѣсто еднаго писмене да
пишемо 2. 3. и 4. као што другїи раде. Некъ чита само онай, кой мы-
11б сли, да бы болѣ намъ было число писменъ нашихъ умалити, Майдїн-
гера, пакъ тье видити, што оный славный мужъ и о числу Нѣмецкихъ
писменъ говори. —

Хранимо само любезни мои читатели, писмена наша! о хранимо
ихъ као благо наше неоцѣнимо; и као едно краснѣйше сокровище наше,
коесмо отъ праотецъ нашыхъ наслѣдили, и кое мы, кадъ важность его,
разсудимо, оному вѣнцу, и скиптру оному, кои су намъ на полю Косову
изгубили, предпочести можемо! не нарушаваймо ову древность, ову свя-
тость нашу: и не вредьаймо всеобщу ову сису нашу; сису, коя насъ ду-
шевнымъ запаява млекомъ, и по коей мы наипаче еданъ другаго *бра-
томъ* именуемо!

А особито Вы, о мили наши и любезни школамъ Предстатели, и
Управители! Вы, на кое е жребїе пало, да неискусной юности нашей —
любезному цвѣту народа нашего — у време его пролѣтїя Наставницы
и Учители будете, Вы велимъ, и молимъ, бдите и браните отъ оваковє
пагубне заразы Літературу нашу. Зидайте достойно себи и имени своему
12а у младымъ душамъ вѣчните храме; зидайте на славу Божїю такове, и
радуйтесе времену, коетье дойти, да се Вамъ изъ священнаго того сада
Божїя, у коему сте Вы сада дѣлатели, цвѣтїе бере, и отъ нихъ се на
честну Вашу и безсмертну главу вѣнцы вїю и плету. Знатитье любезно
потомство наше дѣла Ваша мѣрити, знатитье такова и по достоинству
цѣнити.

И за што просимъ Васъ, высокопочитаеми мои Читатели, за што да
се мы и Славенскаго нашего, као што нѣкїи раде, очужавамо езыка?
Та нїе ли онъ намъ источникъ свимъ прочымъ отъ него происходящимъ
дїалектомъ? И нисмо ли мы имаютьи све наше священне книге на немъ
написане, найближїи къ овому источнику? А кадъ е тако, нїе ли намъ
болѣ изъ самаго оваго словесности наше источника пити, нежели изъ да-
леко отъ него оттекающыхъ мутныхъ поточитьевъ? — Къ тому помыслимо
и то, да е намъ и весь законъ нашъ, наше благочестїе, све церковне,
12б святе и моралномъ наукомъ, као сатїе медомъ, полне книге, на истому
езыку списане? — О како се многїи наши у саданье време варају, кои
славный овый езыкъ нашъ мало цѣне, и мало уважавају! Но нека бы
само оваковїи читали Гд: Шлецера, пакъ бы чули, што се о Славен-
скому езыку говори.

Но я и паки мое рѣчи повторавамъ, да мы токмо особитаго содер-
жанїя книге могли бы на Славенскому езыку писати, а не сваке. Си-
рѣчь Матерїе и Предмете онакове, кои се нарочито къ ученой класи
возносе, я по моему разсужденїю желїо бы, да се Славенски пишу; а
матерїе и предмете моралне и поучителне, коисе во обще цѣлаго народа
нашего касају, писати Сербски. Но и то не пуко онако, као што намъ
народи нѣкїи и простѣйшїи изговарају, и кои чистое езыка свойство и
правила наблюдавати не умѣю; но велимъ, ако се у тому не варамъ,
да мы измежду нашего Сербскаго дїалекта, и измежду Славенскаго, као
кореннаго езыка, среднїй нѣкїй путь изберемо (на кой я, као што тьете
13а изъ оваго моега дѣлца и видити, много тежимъ) и тако да по нѣму сви

еднако водимосе и пишемо. — За што, Славенски чисто за Сербле сваку матерїю писати, не видимисе совѣтно, што овый древпїй — езыкъ нашъ, сви не разумѣваю; а ни просто Сербски, изъ узрока, што е се и нашъ Сербскїй езыкъ у саданье време на више дїалектовъ раздѣлїо, пакъ не знамъ, коего тьемо се управо придержавати.

Ясамь се о овому съ многими нашими, и искусными у езыку, Лицами разговарао, и многїи су ми мое мнѣнїе одобрили; найпосле пишемъ чакъ и у Прагу (у Чехску) Господину Добровскому, славному оному фїлологу, и мужу како у древному Славенскому езыку, тако и у свимъ его дїалектми искуснѣйшему; пишемъ му и молимъ его, да ми учини и онъ отъ свое стране едно сверху езыка нашего примѣчанїе. На кое онъ мени отговори овако:

„Ich habe jetzt die Recension, und Ihre Antwort darauf gelesen.[1]) Mir aber, wenn ich mir eine Stimme anmassen dürfte, will es gar nicht behagen, 13б dass sich die Serbier zur Dorfsprache herablassen sollen. Es muss doch auch eine edlere Sprache für erhabenere Gegenstände geben. Es dürfte ja der Stylus medius (Srednji slog) ein Mittelweg ausgemittelt werden, der sich der alten liturgischen, und zum Theil wieder der Umgangssprache der Nation näherte. Denn das prosto muss doch nicht bis auf fehlerhafte Syntaxis der praeposition ausgedehnt werden.“ — То есть:

Ясамь Рецензїю, и отговоръ Вашъ на ню читао. Но мени, ако бы самь се и я што реть усудїо, ни мало не допадасе, да Сербли у езыку своему даже и самымъ простымъ селяномъ снисходити мораю. Понеже нуждное, да они за предмете отмѣннїе, и езыкъ благороднїи имаю. И могао бы се воистинну посредственный нѣкїй путь узети, и слогъ Среднїй (Stylus medius) за то исполовати, кои бы и древному приближаваосе езыку, а отъ части пакъ и ко всеобщему народа говору снисходїо: не мора бо, кадъ се што пише, тако просто быти, да веть и до самыхъ 14а Сvнтактїческихъ погрѣшностей буде. —

Мени се ово любезни мои Читатели, примѣчанїе велми допадне, да се мнѣнїе овако славнага мужа съ мнѣнїемъ моимъ овако согласи. Но при тому да е просто отъ мое стране, нека свакїй изобилуе свободно своимъ разсужденїемъ: но я искренно исповѣдамъ, да бы самь я волїо на вѣки перо мое оставити и ништо не писати, нежели онако писати, што се мени неправилно види, и што е вкусу моему совсимъ противно.

Я, ако и узымамъ у овому моему дѣлцу Славенска нѣка окончения, за то самь опетъ увѣренъ, да се нетье ни еданъ мой, нек' е и простѣйшїй, и младъ еще Читатель, или Любезна Читателница моя, потужити, да ме у езыку добро нетье разумѣти. А отузымаю ли у слогу моему овакова окончения (коя су, истина е, мало свойству нашего дїалекта противна) сладость, и благогласїе; то тьете Вы дражайшїи мои Читатели сами видити, и сами читаютьи дѣло мотьи искусити и познати.

[1]) Рецензїю на Усамленогъ Юношу моего, коя е о начину моего писанїя 1815. мѣсяца Октов: у Сербскимъ новинамъ издана, и на кою самь я такожде у новина Сербски отговорїо.

146 Въ прочемъ припоручуютьсе и у далшу Вашу къ мени благонаклонность и любовь. коя ме. Богъ ми е свидѣтель. одушевлява и руку мою ободрава. да я узымамъ перо. еще и третую (коятье быти оваго дѣла послѣдня) часть Вамъ описати. и у ней старца моего Любомира сасвимъ у вѣчный Елїсїумъ послати. Есмь со свакимъ почитанїемъ.

У Новомсаду 15. Августа 1816.

Любезнымъ моимъ Читателемъ,
особито же Господи моей Пренумерантомъ на службы

М. Видаковичь.

[Како о садржају и језику I. и II. књиге „Љуб. у Елис.“, тако и о овим напоменама Видаковићевим говори ова Вукова]

ДРУГА РЕЦЕНЗІЯ СРБСКА

(УЧРЕДНИЧЕСТВУ ПОСЛАНА)

ЛЮБОМИРЪ У ЕЛІСІУМУ,

Моралная Повѣсть: Сочинена отъ МИЛОВАНА ВИДАКОВИЧЬА, Дѣтовоспитателя. Въ Budинѣ. Писмены всеучилища Пещанскаго. 1814. 547. стр. (осимъ посвећенія, предисловія и примѣчанія о Србскомъ езыку, кое све износи 46. стр.) у 8°.

*[Давидовићеве **„Новине Србске** у Вїенни“; бр. 57., 58., 59., 60., 61., 62., 63., 64., 65., 66., 67. и 68. од године 1817.; стр. 453. и др., у одельку „Смѣсице Књижественне“ (штамп. преко целе стране).]*

453 *„Вси народи. и сами язычницы книги своя по грамматїйскимъ правиламъ списаша, у насъ по правиламъ бабы Смиляни пишутся.“* Овымъ рїечма¹) Г. Архимандритъ *Кенгелацъ* свршуе предисловїе своега Естествословїя. а мы ньима починьемо ову другу рецензїю Србску. Већъ има око 40 година. како смо почели Србски писати, и за то врїеме не само што ни есмо у езыку пошли у напредакъ, него смо толико ударили натрагъ, да бы намъ требало їоштъ 40 година, да додьемо на оно мѣсто гдье смо прїе были. До данасъ се готово ни еданъ Списатель кодъ насъ не надье, да постави себи правила по коима ће писати. него како му кадъ падне у паметъ. Како кои зареже перо да пише, онъ већъ одма почне мыслити како ће *езыкъ поправляти*, а не *како ће га учити:* зато е готово свакога нашегъ Списателя *прва кньига боля одъ друге,*

¹) *рїечъ, врїеме, бїело, двїе, дьевойка* и т. д. пишемо зато, да види Г. *Видаковићъ* (и остали кои не знаю) како *Ерцеговцы* говоре.

друга одъ треће и т. д. И ово се зло кодъ насъ тако упутило и увело у обычай, да не може друкчїе престати, докъ 454
не почнемо еданъ другога, явно предъ свїетомъ, непрїятельски рецензирати и критизирати; истина да ће се тимъ начиномъ осрамотити кадъ Списатель, кадъ рецензентъ, а кашто и обоица; али народъ и литература свагда ће добыти (а кои се труде за народъ, зашто бы се жалили и осрамотити кашто нѣгове ползе ради?). Тимъ ће начиномъ почети еданпутъ и наши Списательи мыслити и сумняти о ономе што пишу: знаюћи да ће за сваку рїечъ одговарати предъ свїетомъ. Тако су Нїемцы, Французи, Талїяни и Енглези свою литературу довели у данашнѣ савршенство (и садъ има у самой Нѣмачкой близу 10 новина, кое само кньиге рецензираю). И данашньїй данъ, по свой Нѣмачкой, Списательи више пазе (кадъ пишу кньиге) на рецензенте, него на све друге читателѣ: зашто већа частъ читателя тражи у кньизи увеселенїе и забаву (или науку, ако е кньига зато писана), не сумняюћи да бы оно друкчїе могло быти, него што е написано. И то е познато, да се рдьави и слаби Списательи свагда бое рецензента, и тужесе на ньи у своимъ предисловїяма; а добри, не само што їй се не бое, него їй їоштъ зазываю (као н. п. *Шлецер)* да їй рецензираю какогодь кои оће; па ако кои што паметнїе и болѣ докаже, они приме съ радости, ако ли почне лудовати, а они му се сыти насмїю, па миръ.

Садъ ће ко запытати: кое ћемо Списателѣ наше почети рецензирати? Мы велимо оне, кои найвише пишу, и кои чине (заиста или по мнѣнїю ньїовомъ) као неку епоху у литератури; и зато смо 1815те године почели одъ Г. *Видаковића*. Истина да смо му остали дужни *одвраћакъ* на нѣговъ одговоръ, но то е само зато было, што намъ се учинило, да е Г. *Видаковићъ* своимъ одговоромъ поправїо све наше погрѣшке, кое су были у оной рецензїи, и тако насъ самъ оправдао.

У свакой се кньизи гледа на двїе ствари: 1) *на стваръ о коїой се пише.* 2) *на езыкъ коимъ се пише.* Свака се стваръ може представити различнымъ начинима, пити се у томъ може гледати одъ свакога (особито садъ кодъ насъ) да буде Класическїй Списатель: али езыкъ може (и мора) знати свакїй Списатель: Зато смо у првой рецензїи Србской говорили само о езыку: али Г. *Видаковићъ* у одговору неда ни на стваръ ни проговорити, него се представля као некїй Србскїй *Виландъ* или *Гете.* Зато морамо садъ почети одъ ствари: али е

опеть мы не ћемо критизирати, него ћемо накратко приповидьети што се налази у овой *моралной повѣсти.*[1]) па нека читательи сами суде (само ћемо їй мы гдьешто опоменути).

(САДРЖАНІЕ)

ЧАСТЪ ПРВА.

455 У овой части стои како е Милорадъ, їоштъ са троицомъ, дошао увече у тавницу те избавїо Любомира и побѣгао съ ньимъ; како су ту ноћъ до зоре стигли на *Мораву* и прешли преко нѣ, оставивши Крушевацъ на десно, и дошли у подножїе горе, коя раставля Србїю одъ Маћедонїе (валяда е *стара планина* — mons Haemus?), и ту у едномъ гаю сяли уморне конѣ, и напилисе „изъ чутурице палине (ракїе),“ и извадили из торбе сыра и едну погачу, те поручали мало, па отпустили момке, а Милорадъ и Любомиръ остали разговараюћисе (— Овдье бы требало знати гдье е Любомиръ быо затворенъ? Изъ *Ерцеговине* — гдье е онъ сѣдїо, као што ћемо далѣ видьети — за лѣтну ноћъ доћи на Мораву — ниже Крушевца —, и одатле до ручанице стићи у подножье *старе планине!* то само онай може рећи, кои нити мысли шта говори, нити зна о чему говори —); Како е ту Любомиръ казао Милораду, како е срећомъ продао неку землю, прїе него е затворенъ, „и донесе ми купецъ, кадъ е чуо да самь затворенъ у тамницу, петь хиляда дуката“ (— дали овдье Любомиръ не лаже штогодь? у почетку *четрнаестогъ столѣтїя* могао е човекъ купити пола Ерцеговине — ако се продавала — за *петъ иляда дуката*, а онъ нїе ни село продао, него каже да е то узео само за *„нѣку землю!“* —); Како су одатле отишли преко планине у Маћедонїю и дошли у село Леониду, гдье су нашли трговца Нестора Харалампїа, одъ кога е послїе Любомиръ купїо *Елїзїумъ*(!); Како е ту, послїе двїе године нашао *Светозара* „дѣте отъ едно деветь или десеть мѣсецы.“ — Како е потомъ добавїо изъ Ерцеговине свога сестрића *Косму* („дѣте около свои 16 лѣта“), добыо *Драгыню* и *Тихомила*, и како и' е све воспитавао: да буду слободни, да се не бое вѣштица и Вампира; „онъ ньима о Богу нигда

[1]) истина да ће то бытн врло тешко: зашто у ньой има седамдесеть и седамъ предмета, али ћемо опеть гледати колико е могуће, баремъ оно што е найнужнїе.

слова не говораше, изъ намѣренія вопервыхъ имъ дѣла Божія у законы естественны показати (— изъ овога се види да е Любомиръ читао *Русова,* али штета што ніе имао памети. да расуди, да е *Русовъ* у многимъ стварима имао право. али у гдьекоимъ да е и лудовао, и као и онъ, само *паметніе* —) *за у еданъ путь имъ* святый оный страхъ Господень съ чистѣйшомъ къ нѣму любовію, и высочайшимъ почитаніемъ у сердце, као начало сваке премудрости и тврдо основаніе сваке добродѣтели *улити*“ (— то е Србски речено! —) и т. д. Како е однїо Драгиню, кадъ їой е было 7 година. у Ларису, и оставїо е кодъ некакве Господье, да учи науку, „коя се отъ красногъ пола изыскуе.“ А оной троици кодъ куђе толковао *натуралну исторію. Землѣописаніе. Землѣмѣріе, Статистику, Логику, Физику, Манезисъ. Метафизику* и т. д. Како е потомъ послао Косму и Светозара у Ларису. Како е Любомиръ отишао съ Воденичаромъ у ловъ: како су дошли на конакъ некаквомъ пустыньику, кои „бѣо као овца *клекао* предъ Іконостасомъ. на кому двїе воштане свѣще горяху и моли се *Богу*“ (— валя да е быо *шокацъ:* зашто ми не клечимо кадъ се молимо Богу —). Како е и дїете изнїело кадїоницу „и вратисе и поредъ свогъ старца клекне“ (— шокцы прави! —). Како су дошли на конакъ Плахиди Архитектону, гдье су дошла їоштъ два Србльина съ еднымъ дьететомъ; Како се Любомиръ разговарао съ еднымъ одъ Србаля, и онъ му казао, да е у войничкой служби, веђъ има 10 година, и да е заедно воевао съ нѣговымъ сыномъ (— а нѣговъ е сынъ погинуо пріе 13 година! —): Како му е Любомиръ казао, да е и онъ изъ Ерцеговине, и приповидьео му. како му е Краль быо узео сына и поставїо га у канцеларію. па се *Бучина* кђи залюбила у нѣга, и утекла съ ньимъ: како му е Бучинъ прїетїо. да ђе му изврнути столицу у двору „и име изъ Каталога второга реда Совѣтниковъ избрисати. Я на то нѣму поручимъ, да е онъ малый то учинити: — поздравите вы Господина Бучина. да се я нѣга нимало не боимъ, бяше онъ дщерь свою болѣ чувао; она е тражила моега Сына, а не мой Сынъ ню“ (— тако се одговараю зле жене — опайгоре и начжакбабе — а не Философи, као што Г. В. каже да е нѣговъ Любомиръ —); како га е потомъ Бучинъ облагао кодъ Душана и затворили га у тавницу, и т. д. Како су ту сютраданъ доручковали и пили палину и *Каву* (— то е было око половине 14га столѣтія, а кава е првый путь донешена 456

у Европу 1652^{ге} године! тако послїе 300 година! —), а домаћинъ и Воденичаръ *ели ладно печенѣ съ бїелымъ лукомъ.* Како се послїе тай войникъ разговарао съ Любомиромъ, и казао му, да е онъ *Душанъ* („Царь открые свое перси, и покаже му Гербъ царскій, звѣзду съ крестомъ и четыри огнила одъ чистога злата!"), а оно дїете нѣговъ сынъ *Урошъ;* како му е Душанъ ту вратїо село, и учинїо га кавалеромъ „первога реда надъ коняницы"(?); Како е Урошъ полюбїо Любомира у руку, и онъ га благословїо (— овдье е мало зачудо 1) како е Душанъ могао самъ, са своимъ сыномъ и съ еднымъ момкомъ, ићи по тудьой земльи? 2) Како Любомиръ нїе могао познати Душана, кадъ му ено на образу стои перяница на глави и порфира на ледьима? —); Како е Любомиръ одатле отишао съ Душаномъ у Аѳонъ, па су се отудъ вратили „у великій на *Македонскїймъ* границамъ лежиръ", гдье е Любомиръ быо съ Душаномъ 5 мѣсецій; како га е Душанъ на пооду обдарїо, и поклонїо му два прекрасна коня (— као *Чупићъ Слїепцу Филипу* —).

461 Како е нашао кодъ куће, кадъ се вратїо у Елизїумъ, писмо од Светозара, да е умрла Драгиня; како е отишао у Ларису, и за Драгиньине новце купїо дућане, и дао на сиротыню; како се ту частїо кодъ Архи-Епископа; како су ту дошли просяцы, и Светозаръ изишао, те имъ дїелїо, па му казали за едну жену, коя е была дошла съ двое дьеце, да има мужа пїяницу, а онъ рекао: „пакъ защо се не удашъ за другогъ, кадъ онъ не валя?" Како е послїе отишао Светозаръ слугама да иште овой жени штогодь за ело, а слуга (Архи-Епїскоповъ) рекао му: „А елъ што младо?" „Младо и прекрасно двое дѣчице, отвѣща Светозаръ." *Служит.* „Та не пытамъ я за дѣцу, но за матерь ели млада." *Светоз.* „Нїе тако ни стара, али е добра сирота." *Служит.* „На часть Вамъ све добре на свѣту, само мени доведите младу и лѣпу." и т. д. Потомъ е узео Светозаръ „подъ руку," и увео у собу, а слуге се почеле смїяти, онда онъ рекао: „Бога ти, еси л' ты заборавїо оно, што у С. писму пише, гладна наранити, жедна напоити?" (— Кадъ е ово знао изъ С. писма, како нїе знао и оно да жена не може свогъ мужа оставити и поћи за другога? —); Како е Любомиръ одатле одвео Светозара и Косму куһи: како имъ е дошао некакавъ Французъ, кои е чисто Србски говорити знао, и кои е быо кодъ Срба „у петой войни мусїкантъ"(?); и како е тай учїо дьецу музики и фран

цускомъ езыку и „дѣца се отъ нѣга весма *поучу.*“ Како е Любомиръ потомъ *однїо* дьецу у Аѳину, и намѣстїо кодъ даскала *Парменїона:* „овый мужъ бяше около своихъ 54 лѣта старъ, иначе быо е доста добаръ фїлософъ, *у разними наукàми* искусанъ, знао е и Сербски но покварено (— нїе могао поквареніе знати, него гдьекои наши Списательи —), и у предаваню приличанъ е быо, но сребролюбацъ отъ свѣта;“ како се Любомиръ вратїо у Елизїумъ, а Косма и Светозаръ изишли „на данъ два“ (преко волѣ Парменїонове) изванъ града и у некаквой шуми нашли Господина *Фїлїпа Профессора Фїлософїи*[1]), съ „обоега пола“ людствомъ,| гдье се весели са своимъ 462
ученицыма и слави пролѣће: како имъ е професоръ Филипъ казао, да не стое кодъ Парменїона, „перво што е сребролюбацъ, а друго при свой нѣговой науки будала (— нїе чудо што е будала: зашто кажу да има и више професора и учителя таковы будала: него е чудо како мало прїе быяше „доста добаръ фїлософъ!“ —) — иначе поета е великїй, и Елинъ да му пара не има;“ него їй онъ препоручїо (пошто су ту провели три дана) другомъ газди. Како су послїе отишли Косма и Професоръ Филипъ да посѣте Парменїона, и нашли га, а онъ обрїяо браду и бркове, па самъ говори: „Некемъ да пойдемъ сто имасъ браду! сада не имамъ браду дчаномъ! — нисто брада: ей! душо Яно! — докъ ме сада видисъ! — Окемъ младо! — ама море младо нейма новце дчаномъ! — а сто младо, и я нисамь старъ!“ (— овдье е мало за чудо: 1) Кадъ се Парменїонъ быо залюбїо у Гркиню коя нїе знала Србски — као што ћемо видьети —, како е она могла говорити: *некемъ да пойдемъ сто имасъ браду,* и т. д? 2) Кадъ Парменїонъ нїе могао рећи: *ништо, видишъ, што,* него *нисто, видисъ, сто:* како е могао рећи *дчаномъ, душо?* Или валяда е Г. В. ћео само да се подсмїева Грцыма, нити мыслећи ни знаюћи, шта говори? —). Како е Светозаръ ловећи по шуми нашао дьевойку гдье пѣва, и ћео да їой се яви, али нїе могао: „обладаю нимъ онакова чувства коя га смуте.“ Како е пристао за ньомъ и отишао їой кући; како е вечерао съ нѣзиномъ бабомъ и дьедомъ, а она пѣвала узъ лиру на

[1]) Кадъ бы смо стали пазити кодъ Г. В. на све оно, на што се мора пазити кодъ научена човека, онда бы му могли и овдье казати, да у Аѳини одъ 6-га столѣтїя (послїе Юстинїяна) нїе было никаквые школа ни професора: а особито у 14-омъ столѣтїю, онда е Аѳина была гора него данасъ: али на такове мале ствари не треба пазити кодъ Г. В.

горнѣмъ спрату: како е и она дошла и рекла: „Мы имамо и госта, а вы мени ништа не кажете.“ Како е пытао: „е ли ово Ваша дщи? Наша сыне, да чїя бы была? Божїя пакъ наша. — Лѣпо дѣте, *да ю Вамъ* Богъ живи, на лицу се нѣномъ види, да има поштено сердце, а кадъ е то, нетье ми любовь отрещи (осмеяваютьисе на ню), у присутствїю своихъ родителей сѣсти кодъ мене! О зашто не любезный мой! мы прїимамо честногъ младитьа таково захтеванѣ нїой за сретьу, сѣди *Мелиса*, и разговарай госта,“ и т. д. Како е Мелиса сѣла, и по маломъ разговору зовнула Светозара у собу и пѣвала му узъ лиру. „Стары су продолжавали їощь време на полю при чаши вїна.“ Како е Мелиса казала Светозару да е она печална и да такова „во вѣки“ остае. „*Свет.* Смемъ ли пытати за узрокъ?“ А Мелиса повукла на нѣга свое прекрасне очи и т. д. Како е дошла старица: „Но, што сте утьутали, што не пѣвашь госту дѣте мое? Пѣвали смо, рекне Светозаръ, садъ хотьемо да се разговарамо; Добро сыне мой!
463 добро, Вы се разговарайте, я идемъ спавати, отведи потомъ госта Мелиссо у Старога собу“ и т. д. Како е Светозаръ пытао Мелису да му каже своя приключенїя, и да бы їой онъ радъ помоћи, а она рекла да му не може казати, и да се ньой не може помоћи. „Я самь любезный мой! оно изгубила, што ми е *найдражайшее* на свѣту было, онога самь се лишила, за кимъ ми се сердце утѣшити не буде, и нигда лице отъ *слезъ* осушити. —“ Но опетъ му обрекла сютра казати: зашто е већъ было доцканъ, а повѣстъ дугачка. Како е сютраданъ устао Светозаръ и пошао Мелиси у градину: „текъ онъ на врата вертоградска, алъ ето ти му нѣ съ едномъ *рукомъ прекрасне ружице* (!) у кобъ“ и каже му осмѣнувшисе, да е она была поитила съ ружицама да їй да старой да їй унесе у собу и метне чело главе нѣгове, да му миришу докъ їоштъ спава. „*Свет.* А не бы самь имао честь, да сами унесете? *Мелис.* Я бы то съ драгомъ душомъ учинила, но видила самь, да е мой старый отацъ изъ собе изишао, и нѣкудъ отишао, и Вы сте остали сами“ (— То е наликъ на оно што приповїедаю како е возїо кумъ куму на колима, па кадъ су наступили у шуму, онда кума рекне: „уставиде куме кола да осїечемъ прутъ.“ „Што ће ти прутъ кумо?“ „Да се бранимъ одъ тебе да ме не —“) и т. д. Како су потомъ сѣли на зелено канапе и она му почела приповїедати како е нѣзинъ отацъ быо богатъ трговацъ, па се она залюбила у сына

нѣговогъ ортака; како су имъ одредили врїеме кадъ ће се узети, и съ каковымъ су *нестерпѣнїемъ* чекали они то врїеме; како се тай момакъ удавїо, съ ладьомъ за едно; како су они потомъ пропали и остали подъ великимъ дугомъ; како е Даскалъ Парменїонъ изъ Аѳине дао нѣномъ оцу новаца у заямъ. „Кадъ ал' поиште ме отъ моихъ родителей за жену! пусти ми отацъ и стара мало у *ушеса*, и кажу ми, да не бы само я, него и они поредъ мене сретьни были. Истина, *велу* ми, да е онъ старъ, и нїе твоя прилика, но человѣкъ е добаръ, богатъ, и нигда се женїо нїе, нити има кога. Поживитье онъ кою годину съ тобомъ, и оставитье намъ толико богатство, поредъ когъ потомъ мотьитьешъ себи по *воли* млада мужа узети“ (— морални люди! —) и т. д. „Iисусе мой! помыслимъ у себи како тьу я овако млада, коя ни 19 годину совершила нисамъ, поити за Старца, кои ми дѣдъ може быти! — Iощь ко тому ружна людина! — Я да пойдемъ, коя самъ се по смерти могъ любезногъ Кvрїлла заклела, да се я нигда ни за кога, буди тко быо, богатъ, лѣпъ, младъ и шта му драго, удати нетьу. — Я мужескїй полъ любимъ, као и свака моя друга што любити мора, ово е намъ отъ природе; само е Естество на умноженїе и содержанїе рода человѣческогъ ову любовь, овый священнѣйшїй даръ у сердца наша улило, да мы любимо мужке, и да они гину за женскимъ: обаче“ и т. д. „Светозаръ, кои ю внимателно саслуша, поболе чисто на сердцу о овой прекрасной дѣвицы, о овой мудрой матери будущой, коей щастїе отриче да мати постане! —“ Како е она 464
казала да е „наумила животъ *у нерушимомъ дѣвству, и цѣломудренно* провести;“ и да ће побѣћи у свїетъ, ако е се родитель не окани, а Светозаръ їой казао да додье управо нѣговомъ оцу и т. д. Како га е Мелиса, послїе ручка, извела на прїекїй путъ, и како їой е казао на растанку, да онъ иде, али да мисао нѣгова при ньой остае, и да не носи са собомъ оно срце, кое їой е донїо: а ню то удивило и рекла му, да е онъ „їощь дѣте, цвѣтъ неразвїенъ.“ и да бы она волѣла мртва остати предъ нѣговымъ очима, него да онъ, „младитъ веселе нрави, трезвенъ и *разуменъ*.“ чрезъ нѣ *печаленъ* постане, а лагано у себи: „о небо! на кою тье другу мою то щастливо *жребїе* пасти, коя тье блажене часе у нѣговы любовны обятїями броити“ (— то е као онай што е викао: оди не ћу ти ништа, оди! а (полако) ядно ти га ти нећу! да ми те е уватити! —) и т. д. Како су се полюбили и растали. —

Како е послїе отишао Светозаръ, съ Космомъ и съ Професоромъ Филипомъ, къ Мелиси, па Професоръ казао: „нашъ младить добаръ вкусъ има. Какова бы то прекрасна мати, и цѣломудренна люба била,“ и т. д. Како е Мелиса почела ударати у лиру и пѣвати, а Парменїонъ дошао, и она рекла: „Ао! Ето ти ми куге, кой га бѣсъ садъ овамо донесе.“ Онда се Косма и професоръ сакрыли у траву, „да *виду*, шта тье почети, а Светозара сама съ нїомъ *оставу*, кой наслонисе на нѣно раме и *за перкосити* Старцу нѣжно ю едномъ рукомъ пригерли“ (— то е моралъ! —). Онда старацъ поцрвенїо као кованъ ракъ, „пакъ окрене Сербски, да не бы дѣва разумѣла: „Сто е то дчаномъ? — Кое те дяволъ овамо донеселъ, бре?“ — Младить смешетьисе: „Простите Деко, я Васъ не познаемъ.“ „Како да ме не познаесъ море? — проклете деристе! куда оно досло!“ и т. д. Како е ту дотрчао Парменїоновъ „вертаръ“ и казао да е дошао Любомиръ, онда се Светозаръ радовао, и Мелиса га пригрлила и т. д. Како е Косма пытао шта е Парменїонъ: Зашто не зна ни Грчки ни Србски, као што треба; а они му казали да нїе Гркъ него Албанезъ (кадъ е быо Албанезъ, зашто е говорїо: *сто е, познаесъ, окемъ,* и т. д.? —). и да ни еданъ езыкъ незна честито (— мало прїе быяше *Елинъ да му пара нема!* —). Како се Косма залюбїо у Мелису и казао професору, а професоръ дьеду Мелисиномъ, и дьедъ казао да ће гледати да е окрене, зашто се заклела да се неће удавати: како е послїе (пошто су овы отишли у Аѳину дошао Мелисинъ отацъ съ даскаломъ и ту се свадили и побили око Мелисе, и *Палимонъ* (дьедъ Мелисинъ) истукао (бичемъ и трсковачомъ) и сына и даскала, бабу ишћерао на полѣ, па казао: „Дай вїна мое дѣте, де! пакъ се спреми одма на путь.“ Она донїела стакло вина и понудила га чашомъ, па отишли у Аѳину, и наговорїо е („ты си рождена дѣте мое! да мати будешь, повинуйсе закону естественному, немой се безъ нужде древомъ учинити безплоднымъ!“) те пошла за Косму, а одатле отишли съ Любомиромъ, сви заедно у Елизїумъ.

496 Како е царъ послао Любомиру писмо, и молїо га, да се врати у отечество, и Любомиръ послао Косму и Мелису и Палимона напрїедъ да *даде созидати домъ*. Како е Любомиръ потомъ учїо дьецу „коня яшити:“ како су ишли у ловъ и туклисе съ айдуцыма, па Любомиръ наћерао Светозара да *клечи*, што е и онъ узьо коня и дотрчао у битку;

како е ту Любомиръ подїелїо момцыма све новце, што су нашли кодъ айдука; а Светозаръ (кадъ е видьео да Любомиръ не оставля себи ништа, него све дае момцыма) сакрыо едну кесу дуката, па казао Любомиру кодъ куће, и онъ му рекао: „задержи ихъ за себе безъ найменшегъ у души смущенїя свободно“ (— морални люди и прави! —); како е Любомиръ купїо виноградъ и отишли да га беру, па Любомиръ и Светозаръ изишли да се проодаю, па Любомиръ заспао подъ липомъ, а Светозаръ опазїо великїй чопоръ дьевояка гдье се играю по трави „но *упрепастисе*, кадъ *изъ между нима* смотри и гдѣ кога калугера подъ *камилавками.*“ Као младъ приближїосе ньима „и чисто нѣко негодованїе изъ зависти ощути у сердцу своему противъ оныхъ светыхъ Отаца; — кадъ тамо, алъ види у церны халина и подъ камилавками младе, и прекрасне, као аггели, дѣвице! (— не знамо есу ли калугьерице кадъ носиле камилавке? —). Дозна *инди* сада, да су то Калугерице“ и мирске дьевойке; како му игуманїя нїе дала ићи медьу ньи, него га пытала чїй е и одакле е; а онъ казао да е Харитоновъ (тако се ту звао Любомиръ) изъ Елизїума, на кое игуманїя рекла: „Не знамъ, гдѣ е то. — Ел' то каковый градъ?“ — Како е одвео игуманїю, са двїе мирске дьевойке, оцу подъ липу: како се игуманїя почела разговарати съ Любомиромъ, а „онъ приступи едной отъ *овыхъ дѣви*, загерли ю любезно.“ и т. д. Како е игуманїя послала оне двїе дьевойке да иду осталима, па и Светозаръ быо пошао съ ньима, али му игуманїя нїе дала, него рекла Любомиру да га зове натрагъ: како се игуманїя зачудила кадъ е чула ово име *Светозаръ*, и пытала старогъ „да нисте Вы Любомиръ Соколовичь?“ — Како е она послїе казала, да е она мати Светозарова и Чедомилѣва, и да ће му другїй путъ доћи у домъ и „цѣлу повѣсть сказати!“ Како е Светозаръ (пошто е она отишла) плакао, што не зна ко му е отацъ быо: како е трећїй данъ дошла игуманїя (са 470
старымъ „Священникомъ и едномъ старицомъ“) и послїе ручка изишла съ Любомиромъ и съ дьецомъ „у вертъ“ (а остале госте оставили при чаши вина нека „продолже време“) и ондье казала да е она кћи *Николе Бучина* и жена *Младена* сына Любомирова, а Светозаръ и Чедомиль ньїова дьеца; потомь су дьецу отпустили и она почела приповїедати, како е дошао *Пладикъ* са своимъ родительима (— и то е старый Србскїй обичай! —) те е испросїо за се (кадъ е броила свое 15^{то} лѣто

— ако не лаже —); како она нїе могла да люби тога Пладића, „што е яко снисходїо женскому полу.“ Како е онъ долазїо ньой „на посѣщенїе,“ и она са свимь омрзнула на нѣга, и говорила му, да она, као женско, „у себи више мужества ощущава,“ него онъ и т. д. Како га е метала на теразїе *своего* разсужденїя „*за искусити* га больe, *за провидити* духъ нѣговъ, *за познати* му сердце.“ Како їой е казала некаква друга, да онъ одлази и другой дьевойци, и како е то ньой было жао не изъ какове зависти, него што се тобожъ нѣзинъ назвао, и што мора поћи „*за таковаго женскому полу и страстемъ своимъ плѣненна младитьа.* Како тье онъ мой мужъ быти, каковъ ли будущїй отацъ постати.“ — Како га е нашла медьу дьевойкама гдье преде и рекла му: „право *Господинъ* младый *Пладичъ!* штета што Вамъ їощь прегачу нису припасале,“ па се вратила натрагъ; како е онъ потомъ дошао ньой и *клечао* предъ ньомъ и плакао, а она га дигла и рекла му: „*Господинъ Пладить* (— мало прїе бяше *Пладичъ!* —), я Васъ сожалуемъ; Вы имате добро сердце, но весма слабъ разумъ, я потребуемъ мужа, а не жену, гдѣ Вамъ е преслица? — Оставите вы мене! кадъ имате на свакїй перстъ по едну, нисамь я за Васъ, мени треба, као што реко, мужъ, кои тье увекъ на *моей* страни быти; а не таковый, кой за свакомъ дѣвицомъ, као петао за кокошкама терчи,“ и т. д. Како е „еданъ путъ у недѣлю“ нѣнъ отацъ довео изъ цркве Пладића и Младена (сына Любомирова); како се съ Младеномъ полюбила, и залюбиласе у нѣга; како е Младенъ послїе ручка узео ню „подъ руку“ и удальилисе преко вотняка мало на страну, и онъ се залюбїо у ню, као и она у нѣга. Како е послїе нѣзинъ отацъ, кадъ е разумїо да се они любе, забранїо Младену долазити у кућу; како е она едно вече некако преварила оца и састаласе съ Младеномъ и пала предъ нѣга на колѣна, полиласе сузама и казала му да безъ нѣга не може живити; а онъ їой рекао, да е сожалуе: „Ты мени сердце твое, кое е у твоїой власти, даешь, обаче рука твоя отъ Родителеве волье зависи! Я ю добыти не могу!“ А она му одговорила: „Лучше е чисто сердце, нежели рука,“ и тако га наговори те побѣгну и вѣнчаю се негдье у некаквомъ селу (— и то е была поштена дьевойка! правога Србскогъ характера! —). Како е потомъ нѣзинъ отацъ расписао на све стране, да їй доведу везане, ако їй гдье надьу; како су їй негдье
471 были нашли и уватили,| па Младенъ осѣкао руку ономе, кои

е ню бьгo повукао, па онда утекли „у домъ еднога Священника" и ту люди нїесу е смѣли напасти (— То е као у Турской кадъ ко учини какво зло, па утече у Делибашинъ конакъ. Штета, што и данасъ не могу свештеницы бранити тако рдьаве люде! —); како е ту Младенъ примїо войничку службу и рекао їой: „Не бойсе, Косаро моя! отъ сада ништа, я самь прїимїо Царску службу, и со тимъ избѣгао свако противъ насъ гоненїе (— тако исто у Турской кадъ се ко пише у Делїе —). Захтевали су тога мѣста поглавари, да се има по закону за онога, кому е руку отсѣкао, казнити, но Сотникъ се на то ополчи." „Ни пошто вели то быти не може; нѣга другїй сада нейма власть казнити, кромѣ законъ войническїй, но будутьи да онъ нїе као войникъ погрѣшїо, тако га войническїй ни казнити не може, а не може ни гражданскїй: понеже сада е войникъ, и тако онъ оправданъ буде." Како е Младенъ отишао оданде съ войницыма, а ню оставїо кодъ истогъ свештеника, но нѣзинъ отацъ чуе и пошлѣ люде те е однесу (— али како су смѣли напасти на свештеническїй домъ!?) —) у некакавъ градъ и баце у тавницу; како су е некакви люди извели изъ тавнице, и дали їой писмо одъ Младена. Како е она потомъ родила *Светозара* и *Чедомиля;* како е примила писмо да е Младенъ погинуо, и за четыри дана ништа о себи нїе знала, а четвртый данъ, кадъ се пробудила, осѣтила малогъ Светозара гдье е грли (— гледайте люди садъ чуда! Г. *Видаковићъ* каже на страни 25той, да е Светозару было *деветъ* или *десетъ мѣсецїй*, кадъ га е нашао Любомиръ, а Косара — мати Светозарова — каже — на страни 312, 313, 317, 318, — да е Светозаръ быо кодъ нѣ *двїе године и по*! —); како е она, пошто е издравила, писала у дворъ и молила „што бы су имали призрѣнїе на ню оставшу вдову съ двое неяке дѣце;" па кадъ нїе одма добыла одговора, онда донїела Светозара нѣгову источнику (— на образу не стои источникъ, него *извлечникъ*! —), ондье га повила (— као да бунца овдье Косара: повїяюлисе дьеца одъ двїе године и по? —) и оставила те га онъ нашао. Како е она ту тайну открыла ондье некаквой пастырки, и потомъ домостроителницы Любомировой у кући (!); како е понїела и Чедомиля, да да пастырки, па нагазила на некакве войнике и рекла имъ: „юнацы откуда сте? (— може быти да и то лаже: зашто *юнацы*! понайвише старїи младьему говори —) куда тако?" како су они повели съ ньомъ бесѣду, кою е она воз-

негодовала, „єданъ отъ нїи ухвати ме за руку, гледи ми у очи, пакъ узе ми мараму съ врата“ (— да! онамо су се онда носиле мараме на врату, као и садъ што се носе! —); како е сѣла и дала дьетету *сису* (— то е жена благообразнога Србскогъ характера! —): како су е ти войницы познали (издао е „*мадежъ* на бѣломъ врату, два на десной руки“ и єданъ „малый на краю лѣве оберве“) и казали їой, да їй е послао нѣзинъ отацъ да е траже и доведу нѣму (— како е
472 нїе могао онда отацъ наћи, ако му е требала, кадъ е писала у дворъ и молила да имаю призрѣнїе на ню? —); како е она предъ ньима *клечала* и плакала, но ништа нїе помогло, него е поведу (предавши Чедомиля пастырки); како е одъ ньи утекла, па се обукла у мушке альине, и отишла у Призренъ, те посѣтила гробъ Младеновъ; како су е уватили некакви войницы (кадъ се вратила), и казали їой да е „*увида*“ па е одвели у градъ *Бобацъ* и затворили у тавницу; како е избавїо некакавъ господинъ и она одъ нѣга побѣгла (пошто га е служила годину дана), па е уватили, но срећомъ отео е некакавъ „тысящникъ“ и примила войничку службу, и годину и по служила подъ оружѣмъ, као и другїй войникъ: „коня яшила и у сраженїю бывала.“ Како су е были препоручили медьу пѣшаке за *сотника*, но снила Светозара и Чедомиля и рекла у себи: „Божество е само хотѣло, да я мати будемъ, а не войникъ;“ па онда продала коня и пошла да види дьецу: како су е опетъ уватили некакви войницы и познали да е войникъ, и како се одъ ньи избавила. Како е дошла колиби познате пастырке, али колиба изгорѣла и пастырка умрла; како їой е отишла на гробъ те *клекнула на колѣна* и помолиласе за ню Богу (— и Косара е морала быти *шокица*: кодъ насъ нїе обичай клечати на гробу и молитисе Богу! —); како е дошла Любомировой воденичарки, и она їой довела дьецу те їй изгрлила „и *матернїомъ* милостїю“ излюбила, па онда отишла „у дѣвическїй монастырь“ и ондье сѣдила 10 година (но чинъ нїе была примила); „за дѣцу самь имала прилику почесто разумѣти, бринуласе за нїй нисамь почти нимало, понеже казивалису ми, како ихъ держите“ (— А како е могла казати — на стр. 282 — да незна гдье е Елизїумъ, и ели то градъ или село? —) и т. д. Како е потомъ остала Косара кодъ Любомира и онъ е препоручїо младьима као свою кћеръ. Како су потомъ ишли у шетню и на дьеци быле „по долгой отъ зелене кадифе одежди пур-

пурне, кратке доламице, на глави калпацы са златнымн челенками“ (— Г. В. мысли да е челенку могао носити свакій кои е ћео, а не зна да су се челенке давале само юнацыма за непріятельске главе, као и садъ по Турской. —), па Косара рекла, да дьеци їоштъ не треба таково одіело, а Любомиръ рекао: „Како бы су иначе дѣца себи присвоити могла оный благородный поносъ, коимъ да се, као *благородный*, разликую отъ людій простога рода“ (— то е моралъ! —) и т. д. Како су дошли у село гдье е коло играло. „Нѣколико стараца подъ бѣлыма брадама посѣдали редомъ са старицама своима, пакъ *гледу* —. Предъ нима на едномъ маломъ столу бѣле нѣке купице, изъ коихъ се напїяху.“ и т. д.

Како су ту и они сѣли, и Любомиръ почео приповїедати старцыма и свештенику Ерцеговачке луде обычае: *Како сватови пїю за здравлѣ Кума и старога свата, и бацаю чаше и пуна стакла съ виномъ; како се попну на куђу, па намѣсте „столчить“ на дымняку и изнесу пуне бокале вина те пїю; како вежу домаћину руке наопако, обѣсе „му пуно шише вїна о вратъ“ и наките га свакоякимъ цвїећемъ, као додолу, па га метну насредъ собе на столъ, и заповѣде му, да несмїе ништа говорити; тако исто вежу и наките домаћицу, па е метну насредъ авлїе на столъ, и заповѣде їой да лае на свакога, кои їой што проговори; како лудую узъ „мясоедье, и кадъ кой светца свога слави“* (— овдье морамо казати да е Любомиръ правый *магарацъ* и *безобразна будала!* Заръ му е мало што бунца и лудуе у другимъ стварма. кое показую нѣгову *магарећу* паметъ, него се маша и у *обычае народне* и у *светыню?* Оваковe блювотине да дођу случайно у руке *Добровскоме* у Прагъ, *Шишкову* и *Румянцову* у Петерсбургъ, Барону *Зоису* у Любляну (Laybach) и *Фатеру* у *Кралѣвацъ* (Königsberg), они бы мыслили да су то заиста Србски обичаи. Сватови су Србски найбезобразнїи по Бачкой и по Србїи, али Боже сачувай таково што и помыслити, акамо ли учинити одъ *домаћина* и одъ *домаћице!* домаћинъ и домаћица непринадлеже у брой сватова, него гледаю свой посао (готове ело, доносе пиће и послужую люде), а сватови сами између себе градесе *просяцы, калуђери, младе, дьевойке* и остале шале збїяю, те купе новце млади; бїю *прасице, кокоши, ћурке, краду кашике* (кодъ дьевоячке куће) и т. д. А ако се у Бачкой, или у Срїему, и попну кашто на кућу, шта е Любомиру зато? Бы ли онъ больїй бїо кадъ се то не

478 бы догадьало? Или може быти да мысли, да бы люди нѣму дали оно вино што попію на кући. Шта ли му смета, што Србльи по обычаю славе свога свеца — крсно име — и веселесе узъ месоедье и играю? Вид'ла жаба где се коньи кую, па и она дигла ногу. Тако и нашъ Любомиръ валяда е чуо где *Досиѳей* и *Рельковићъ* (и ioштъ гдьекои) вичу на обычае народне, а ніе знао расудити, да су они у томъ сви лудовали. Кодъ свакога су народа найсветіе ове три ствари: *Законъ, езыкъ* и *обычаи:* тимъ се народи еданъ съ другимъ родьакаю, и еданъ одъ другогъ разликую. Како народъ изгуби те три светынѣ, онъ изгуби и свое име. Но айде да речемо, да мы не бысмо изгубили нашегъ имена, ако бы и оставили наше старе обычае, али нека намъ каже Любомиръ 1) *шта бы смо добыли съ тимъ?* 2) Кадъ бы народъ престао *свадбовати, славити свеца, веселитисе и играти; о Божићу ложити бадняке, простирати сламу, міесити чесницу, полазитисе и посыпати житомъ, и мирбожатисе; узъ месоедье игратисе ноћу прстена и люлятисе узъ біелу недьелю; о Цвіетима ићи на ранило и пѣвати; о Васкрсенію туцатисе црвенымъ и шаренымъ яима; купатисе о Гьургьеву дне у селену; брати иваньско цвіеће и вити віенце одъ нѣга; ићи по намастырима; држати завѣтине и носити крсте и литіе; чувати бабине* и т. д. Кадъ бы то велимо све престао народъ чинити, шта бы почео мѣсто тога? Волови могу быти безъ оваковы стварій, али люди не могу; то знаю, и знали су свагда, сви прави Филозофи, али незнаю овакови луди реформатори —); Како селяцы пію у недьелю предъ крчмомъ (— да! као данасъ овудъ по Нѣмачкой —); како „порядочный и честный мужъ," пошто сврши свое послове, сѣде увече съ дьецомъ и са женомъ за трапезу те вечера, па се онда моли Богу и иде спавати (— а не зна, да се Ерцеговцы и пріе вечере моле Богу, и то е найглавнія молитва: зашто се мораю сви заедно молити; а посліе вечере молесе кадъ кое доспіе спавати, као и уютру кадъ кое устане —); како е у дому, где домаћинъ и домаћица добро „живу", „огнище обѣлено" (— да! по Ерцеговини су огньишта као по Бечу и по Пешти —). Како е онъ своимъ селяцыма (у Ерцеговини) поставляо нове обычае: да оду са свештеникомъ и ioштъ съ еднымъ или двоицомъ, да даду ябуку; па кадъ подьу водити дьевойку, нека зовну „нѣколико добрыхъ пріятелей," и безъ сваке уке, буке и выке оду у цркву и вѣнчаюсе, па

онда куђи: свештеника и найвише їошть двоицу „можешь на
обѣдъ уставити; а прочимъ захвали на прїятелству и отпусти
ихъ.“ Кадъ продье недьеля двїе дана, онда нека по могуђ-
ству справи частъ и зовне опетъ свештеника и друге добре
прїятелѣ: „доведи, ако хоћешь и мусїканте, пакъ лѣпо и честно
провеселисе у твоему дому съ твои добри прїятели цѣлый данъ.“
и т. д. (— овакову свадбу нека чини Лю|бомиръ кадъ стане 479
женити Светозара, и Г. В., ако му се допада, кадъ се самъ
узжени.[1])

Како су изишли, Любомиръ и Аристидъ са Светозаромъ,
да се продьу неколика дана, па се навукли облацы и почела
„гдѣ коя капля, као человѣческа глава на землю падати“
(— ала разумїе човекъ Физику! —), па се провалили по-
слїе облацы, и едва су исплывали на коньма и нашли зем-
лю: како су ноћили (другїй данъ) кодъ некаква Луке, гдье
су имъ уютру пѣвали славуи по шуми (— штета што и да-
насъ не пѣваю славуи узъ бербу, него само у пролѣће! —);
Како су одатле идући нашли дьевойчицу (близу едне куће)
гдье бїели платно, па Светозаръ чекао оћели се исправити
да види „ели лѣпа,“ а Любомиръ му рекао: „Деране ты! а
какову бы си корысть оттудъ имао, што бы си ю видїо.“ Онда
Аристидъ: „Е мой Господине! замичу нѣгове очи за оне бѣле
ножице.“ Како га е она погледала и „привела му сердце у
трепетъ,“ и т. д. Како су дошли куђи *Платона* и *Пелопиде*
(— овдье бысмо другомъ Списателю могли напоменути, да
нїе обычай у овакимъ случаима узимати имена, коя су већъ
одавно позната у исторїи 1) што овдье свакїй може помы-
слити на *Платона Философа* и на *Пелопиду войводу*, а 2)
Готово свако столѣтїе има своя особита имена: Богъ зна ели
икаквомъ човеку у Грчкой у $14^{омъ}$ столѣтїю было име *Со-
кратъ*, или *Платонъ*, или *Пелопида,* или *Аристидъ,* или *Ипо-
кратъ* и т. д. али кодъ Г. В. не треба гледати на овакове
ситнице —) и послїе ручка Любомиръ легао спавати, а Све-
тозаръ почео ватати рыбе, па га опазиле двїе дьевойке (Агра
и Агапїя, кћери Платонове) и звизнуле му (!) те отишао ньима
у градину, па му дошле „подъ руку, една съ едне стране
а друга съ друге“ и одвеле га подъ ора; како су га пытале
кое и откуда е, и оћели кодъ ньи преноћити, и пр. Како їй

[1]) ове блювотине и будалаштине Любомирове може свакїй прочитати одъ
стране 369—387.

е онъ мѣрїо очима, и „у бесѣди искуси да е старїя сестра (Агра) весма разумна, и добра сердца; дѣвица при себи и *при честныхъ мыслей;* младьу пакъ по нѣчемъ позна, да е мало горда и подмиглива; а притомъ у любови гори, и чисто смущена.“ Како му е Агра рекла: „што насъ тако замышлено гледате, нетьете ли насъ куповати: Мыслимъ то, отвѣща младить, кадъ бы Агапїа, како е лѣпа, имала ваше сердце и Вашу наравь!“ (— паметно момче и учтиво! —). Како имъ е приповидьео за дьевойку што е видьео гдье бїели платно, како е бацыла на нѣга „еданъ тихїй, но и любовный погледъ.“ и како су їой быле „ноге бѣле као снѣгъ.“ Како е миловао Агапїйне руке говорећи, да су бїеле, мекане
480 и вруће, а она почела дркта|ти, и т. д. Како е Агра отишла да бере крушке, а онъ остао самъ съ Агапїомъ, и пытао е имали га радо. „На овый вопросъ она повлачетьи очи на нѣга, любко га погледи, и тихо се насмее, стисне му руку и ништа не рекне.“ На кое онъ „Но! я самь со тимъ задоволянъ, я васъ любимъ, я Васъ милуемъ, полюбивши ю; ово е їощь *ветїй* знакъ, него стисненїе *ваше руки моїой.* Она се сва зарумени, и пустисе у сладко унынїе, сердце е нѣно ветьма ударати почело, и ню ветьма *узнепокоявало.* Она хотяше нѣму нешто ретьи;“ но онъ чуе старїю сестру гдье тресе крушке, па устао и отишао ньой, а ову оставїо. Како се Агапїя расрдила на нѣга, па їй Агра мирила, и рекла му: „Чудна смо мы любезный мой! Существа; у насъ слабому полу нїе сердце као у Васъ: мы кадъ любимо кога, преко сваке мѣре любимо и строго захтевамо, да и насъ таковый люби“ и т. д. Како е Аристидъ одазвао Светозара те отишли у шетню; како е увече изишла мати Агрина и Агапїйна у шетню предъ госте (са кћерима), па срела *Θеодору* (— ону што има бїеле ноге —) гдье иде съ бѣлила, и рекла їой да се обуче, а Агапїя: „Да! то їой їощь треба, да се обуче и накити, валь да су ю просити дошли. Ты кушъ! — Злотьо (— то е лїепо! —), рекне мати.“ Како се помирїо Светозаръ съ Агапїомъ и увѣрїо е да е люби и чествуе (— ако и нїе имала добро срце —). Како е сютраданъ нашао Светозаръ Θеодору у градини гдье залѣва цвїеће, па му она дала цвїетъ, а онъ їой рекао: „Захвалюемъ понизно! а съ чимъ тьу я Васъ служити? — *Θеод.* Я отъ васъ не потребуемъ ништа. — *Свет.* Хмъ! поне еданъ полюбакъ? — *Θеод.* Превали на нѣга свое красне и велике очи, осмѣнесе и погледи къ земли (— то е нешто наликъ

на стыдльиву курвицу —): То быти неможе, рекне му! — *Свет.*
За што Сердце мое? — *Өеод.* Зато, зашто самь я сырота, а Вы
сте Господинъ! (— то е као оно што приповїедаю: све ве-
лишъ ал' не ћешъ —) Но имамо мы *овдїе* двїе Господичне:
Господареве дщери, отъ коихъ младьа весма лѣпа, защедите
полюбакъ тай за ню. Нисте ю видили? — *Свет.* Я нисамъ.“
(— просто момче! не зна да лаже! —) и т. д. Како е онъ
ню загрлїо и полюбїо: „прїими овай полюбакъ отъ мене! —
ово е еданъ простодушный знакъ искрене мое и чисте къ
теби любови, онъ нека буде *святый* залогъ *моего* сердца. —
Доволно Господине! доволносте ме увѣрили. — Өеодоро моя!
— (она погледи на нѣга) любишь ли ме искренно? — Чисто
е мое сердце, *чистая* любовь, непорочна е моя кровь,“ и т. д.
Како е Агапїя была пошла у градину, да набере цвїећа „и
Светозара при первому састанку съ нимъ послужи“, па їй
затекла гдье се грле и любе и тако разговараю, и рекла
Светозару: „Бездѣлниче еданъ, невѣро и лажо, есили се си-
нотъ самномъ онако любовно, онако нѣжно разговарао, а садъ
тражишь другу! ты си Господинъ!“ (їоштъ му е мало ка-
зала —) и т. д.

Како су е послїе молили, и онъ и Агра, да се не срди, 485
и онъ е увѣравао да е люби (— морао е быти некаковъ вѣ-
тренякъ и будала —), и да ће їой любовъ пламенитыма рѣчма
предъ Агромъ завѣщати. Како е потомъ узяо Светозаръ на
коня, и отишао Өеодори на бѣлило: како е ту дошао човекъ
съ колима да води Өеодору Луки брату Платонову, па е онъ
подговорїо да не иде, него да се сакрые тамо гдье на путу.
кудъ ће ударити они, па ће е онъ узети и одвести у Ели-
зїумъ, и она тако учинила. Како су се излюбили на поласку.
и Светозаръ казао Агапїи: „Заборавите *на мене*, заборавите
на све, што смо имали между нами, пакъ тьете мирни быти:
и исправите сердце (— то е учтивость! —), пакъ тьете щаст-
ливи постати“ (— штета што не знамо. шта е она нѣму
казала —). Како е пошао Пелопида, съ Агромъ и съ Ага-
пїомъ, на колима, да їй испрати; како су испили „за сретьна
пута їощь по чашу вїна“ и отишли. Како су на путу сѣли
подъ липу и скинули чутуру съ кола, и почели пити. а Све-
тозаръ отишао да вата лептирове. „Агра е ту тихо пѣвала
и дружство веселила; а Агапїа устане мало, и погледи на
ону страну. кудъ е Светозаръ отишао. Пелопїда *за дати*
способъ, да се она съ нимъ састати, и понѣколико рѣчїй

проговорити може, рекне: Агапїо! отнеси дѣте мое! ово парче (— зашто нїе Пелопида, као Гркъ, казао *комадъ*, него парче? —) пите младомъ Господину (— та тое пезевенкъ! —). я га понудихъ вели съ вїномъ, а за питу вѣра Божїя и заборавїо самь.“ Како е Агапїя отишла и нашла Светозара у чести съ Θеодоромъ, и рекла: „А! а! таковъ ли е посао! Чекайте садъ тъу я Вамъ *обоимъ* читати буквице,“ и полеђела Θеодори у косе, а Светозаръ: „Но! но! што тьете Вы? Приступите само овамо: дигните руку на ню, ако смѣете! то е ружно отъ Васъ! А отъ Васъ е лѣпо, срамъ да Васъ буде! отмамити тудьу дѣвицу[1]), нисамь вѣровала,
486 да *еданъ* Господскїй сынъ толико безобразенъ може быти!“ Како е Светозаръ одвео Θеодору „исподъ руке“ предъ свога оца, и она се зачудила, кадъ е видьела Любомира, и казала да е она *Драгиня* (— чудо како е нїе могао познати Светозаръ, или она нѣга, у толикомъ разговору, грлѣню и люблѣню? или како се нїе она сѣтила, кадъ їой е казао, да е изъ Елизїума? —). Како е Драгиня приповидьела, како су Любомира преварили, да е она умрла (— да е быо Любомиръ паметанъ, и да е марїо за Драгиню, не бы га онако могли преварити: зашто бы пытао кадъ е умрла, гдье е умрла, колико е лежала, гдье їой е гробъ и т. д. —), кудъ е пролазила и како е ту дошла. Како су се потомъ разговарали „на ногу за сретьна разстанка при чаши вїна,“ а Светозаръ тѣшїо Агапїю и нудїо е, да се полюби съ Драгиньомъ и да се помире, а кадъ она нїе ђела, онда їой рекао: „о ты малодушна и злобна дѣвице, красный цвѣте безъ мvриса;“ и т. д. Како е потомъ Агапїя *клекнула* предъ нѣга, и завѣщаласе, да ђе до смрти у дѣвству животъ свой провести и т. д. А Светозаръ їой рекао: „О ты и любве и почитанїя достойна дѣвице! како самь се я варао о твоемъ сердцу, — Но зашто любезна моя клятву положи, да се нигда удавати нетьешь? О Агапїо отступи ты отъ такове мысли, коя тебе противъ Божїя намѣренїя отвлачи“ и т. д. Како су се растали и отишли свакїй своїой куђи. Како е на пролѣђе дошао Платонъ съ Агромъ и съ Агапїомъ у Елизїумъ; како е Агапїа пытала Светозара, люби ли онъ Драгиню, и мысли ли

[1] Θеодору су они были примили као сироту, те їй служила, и мати е Агапина називала као свою кђеръ, но будуђи да е Агапїя на ню мрзила (што е была лѣпша одъ нѣ), зато су ђели да е пошлю Луки Платонову брату (гдье су ови у ючераньданъ ноћили, кадъ су имъ славуи пѣвали) да е узме за жену.

е узети за супругу; како е Светозаръ говорїо Драгиньи за Агапїю: „Сирота! какотье свой вѣкъ онако лѣпа, онако научена безъ друга провести, безплодна остати!“ — А Драгиня рекла: „О! нетье она то учинити, она е млада, промѣнити тье она мысль свою“, и т. д. Како су оставили Елизїумъ, и пошли у Србїю; како су дошли у Ерцеговини некаквомъ човеку на конакъ, па кћи ньегова („дѣвица около своихъ 12. 13. лѣта“) похвальивала Светозарове свилене альине, намѣштала му рукомъ косу, осмїяваласе на нѣга, и казала му: „Ала си ты *лепъ* (— као Ерцеговка требало бы да е рекла *лїепъ*, или као што Г. В. каже *лѣпъ* —) Господине.“ А онъ е полюбїо, и она нѣга потомъ (— да! то су стари обычаи Србски, а особито Ерцеговачки —): како су їй дочекали у *Савинама: ударала велика звона, свирале трубе, дьевойке у бїелымъ альинама са зеленымъ вїенцыма у рукама стале у два реда. мала дьеца „обоего пола“ съ котаричицама цвїеħа, а землѣдѣлцы са зеленымъ житомъ и српомъ у руци;* како су выкали сви: „Да живи нашъ Господинъ, и нашъ любезный отацъ Соколовичь. То рекши 487 дѣве стану бацати вѣнце предъ нѣга, а мала дѣца просипати цвѣтье по стази: земледѣлцы *клекну* предъ ньимъ“ (— Све су то стари обычаи Србски, него не знамо у каквомъ су плѣснивомъ Нѣмачкомъ роману сачувани —); како су послїе изишли еданъ данъ на воду *Савинацъ*, те ручали и веселилисе до ноħи, па Светозаръ заспао майци на крылу, онда рекла Косара Мелиси да иде напрїедъ, зашто ħе їой плакати дїете, а она одговорила: „Нїе ми за нѣга. нѣга дойкиня больe чува него я; но *ако буде намъ* Косма дошао!“ (— И ово су Србски обычаи изъ 14огъ столѣтїя! Али будуħи да е Мелиса была Гркиня, тако може їой се одбити на дару —). Како е Светозаръ ту уснїо, да е велика прекрасна звїезда полеħела одъ сѣверне стране и улеħела крозъ прозоръ у ньїову собу, те упалила кандило и сва се соба засвїетлила: кадъ додьу куħи, али дошао *Никола* Бучинъ; онда Косара съ дьецомъ *клекнула* предъ нѣга, загрлила му колѣна, исплакалисе и помирилисе; и Косара послїе рекла Светозару: „То е она звѣзда мой Светозаре! што си мало прїе снїо: свѣтлость е она нѣна радость намъ возвѣстила. а кандило, што е ужегла. миръ е овому дому и свимъ намъ явила“.

ЧАСТЪ ВТОРА[1])

У овой су части двїе главне приповїедке: 1) како е Любомиръ одвео Светозара у Призренъ и оставїо га кодъ Бучина за едну годину да пише у канцеларіи. 2) Како е *Влайко* украо Драгиню, и како су е они послїе отели одъ нѣга.

У првой приповїедки стои: како е Светозару было тешко поћи у Призренъ; како е узео Драгиню исподъ руке, и шетаюћисе съ ньомъ говорїо їой: „Драгине, драга моя — немой *на мене* заборавляти, немой да умали отсутствїе мое нѣжность твою къ мени! — Немой токмо мысль у сердце твое, любезна моя, пустити — кое бы ми заисто тешко было — да' тье Призренъ и найменшу какову *измѣну моего къ теби наклоненїя учинити мотьи*“ и т. д. „На ове рѣчи его, чиста слеза ороси дѣвици красне трепавице ньене: она нѣжно повуче очи свое на юношу, и рекне: тежже е за нашъ слаби полъ любезный Светозаре, што мы у оваковомъ случаю чувства нашего сердца, као што бы оно намъ желило, излити предъ вами мушкими не смѣмо, да со тимъ не увредимо добродѣтель нашу — коїомъ се нашъ полъ краси — стыдливость.“ (то е налпкъ на оно, како се некакавъ дьаволанъ разговарао съ дьевойкомъ: „деде рецы секо к.“ „Богъ съ тобомъ брато! како бы я рекла к.“ „А деде рецы секо м.“
488 „Богъ съ тобомъ брато! како бы я рекла м. кадъ ни самъ тела да рекнемъ к.“) — и т. д. Како е Любомиръ свѣтовао и учїо Светозара како ће се владати у Призрену, а особито како ће се чувати одъ жена и одъ дьевоянка (— као да га е у данашнѣ врїеме опремао у Паризъ или у Букурестъ! —): „ты си рожденъ да отецъ будешь; благодатно естество на то е тебе опредѣлило, и — съ дозволенїемъ регьи (!) — за умноженїе рода человѣческаго, као и другимъ смертнымъ кровь твою на то способило. — Божественный убо онай даръ природе наше, и ону искру, отъ кое вѣчнаго Бога повелѣнїемъ словесный человѣкъ бытїе свое получава, при появленїю ея да не опорочишь“ и т. д. Но опетъ му каже: „чествуй и красный полъ, не кажемъ да его, као дивїй избѣгавашь, — знай, како се валя обходити со старїими Госпожами, и Матронами, како ли пакъ съ младыми и дѣвицами. — Или да се съ дѣвицами толико забавишь, да на

[1]) и ова е печатана у Будиму 1817те године, има 308 страна (осимъ предисловїя и посвећенїя, кое све износи 24 стр.) у 8.

старе Госпоже, матере ихъ и не гледишь!“ и т. д. При обѣду и вечери да употреби по мало винца, и то съ водицомъ, на мѣсто медицыне и т. д. Како е Светозаръ држао Светолика, Мелисина сына, па погледао на Драгиню: „Драгине! тихо смѣшетьсе, можел' што любезнїе быти отъ овакова беззлобна отрока! Ел' да и ты малу дѣцу милуешь? Ал' право ми Драгине кажи — на то уиде имъ мати, отъ кое се онъ тергне и пресѣче рѣчь свою“ (— штета! —) и т. д. Како се Светозаръ растао съ майкомъ и съ Драгиньомъ, како е Драгиня заплакала, загрлила га и полюбила, и метнула му, лїевомъ рукомъ вїенацъ на главу (— зашто намъ нїе Г. Сочинитель истолковао што значи то? —). Како су у Призрену посѣтили *киръ Настаса професора Философїе,* и како су кодъ нѣга застали сына „нѣкоего (— то е као у првой части *Добровскїй нѣкїй* —) Барона, Лазара Гребляновича“; како су гледали Душановъ трїумфъ, кадъ е дошао у Призренъ, пошто е побѣдїо Татаре: како су га люди (мѣсто коня) увукли у градъ на колесницы, кою су трговцы поклонили (!): како су дьеца трчала, и посыпала путъ цвїеѣемъ, а дьевойке бацале му вїенце (— као и Любомиру кадъ е дошао у Савине —); како га е царица дочекала насредъ сале, и посула га изъ десне руке златомъ и бисеромъ, а изъ лїеве шеницомъ, а онъ се на ню осмѣнуо и бацыо їой „на перси масличну гранчицу“, па е загрлїо и полюбїо; како е Патрїархъ приступїо Цару съ новомъ порфиромъ: „Ово е Вашему Величеству новый даръ, и новый знакъ сыновне къ своему Монарху любови, кои се вашемъ сїятелству (— мало прїе бѣше *величеству*! —) отъ *велможевъ* (— по коме е то правилу и образцу бабе Смиляне!? —) вашихъ“ и т. д. Како су отишли у цркву, гдьесу била сребрна кандила, и ланцы, о коима су висила. (— Та такова су кандила и данасъ по свимъ намастырима и по црквама Србскимъ: зашто у Душановой саборной цркви не бы была кандила одъ злата? —) и т. д.

Како е ту дошла и Косара съ Драгиньомъ, на *колесницама* (— познае човекъ мѣста о коима пише! у Ерцеговини су познате колеснице, као у Бечу самари! —). Како се Светозаръ владао у Призрену, а особито како се познао съ *Андрїомъ* и съ *Влайкомъ;* како га е Влайко едномъ преварїо и одвео на вечеру Госпожи Мари удовици: „Изъ бесѣде ея искуси абїе Светозаръ, да е она *една* честнѣйша душа;“ како су пили и веселилисе, и она имъ пѣвала; како га е Влайко 493

оставїо сама съ Госпожомъ Маромъ, а онъ отишао, те послао съ арфомъ три сестре нѣзине (Стану, Ружицу и Милойку), Страилове кћери; како е Госпожа Мара, *честнѣйша душа*, сѣла до Светозара, и пребацыла му руку око врата, а наслонила главу на прси, па рекла: „Я бы Вамъ овако Господине и заспала;“ како се залюбила у нѣга, и было їой мучно, па е одвели у другу собу да спава: а двїе старїе сестре ударале му у арфу, и пѣвале любовне пѣсме: Ружица га грлила, намѣштала му по челу смедье косе, гладила руке и т. д. Како су га потомъ одвеле у ону другу собу, да виде, ели заспала Госпожа Мара: кадъ онъ погледа на нѣну постелю, чисто се окамени, окрене главу, и поиште врата; а дьевойке онда угасе свїећу и кандило, па утеку у прву собу, и затворе врата: на то *Госпожа Мара, честнѣйша душа*, скочи съ кревета, па ували Светозара у помрчини, и почне викати: „псъ! псъ! Господине!“ и т. д. А онъ е отури одъ себе, па кадъ види да не може на врата, а онъ скочи крозъ прозоръ, и изидье у авлїю (безъ капе и безъ палице), али и авлїйнска врата затворена: онда му Милойка каже за лѣствицу, и дода му капу (— валя да е было шеширъ —) и палицу, те предье преко зида и утече: а Влайко га потомъ тражїо съ лучемъ по авлїи „да му издроби кости у мѣшину.“!

Како се потомъ састао Светозаръ съ Андрїомъ и „сѣдну на свое лагке конице, и пойду мало изванъ града у шетню“; Како су гледали гдье се играю млади момцы съ дьевойкама (— валяда су се играли *шапца*, као садъ у Карловцыма по Черату и по Магарчеву брду —); како су ту сви люди почели гледати у Светозара: како му иде конь, како му стои
494 альина навезена златомъ, капа съ челенкомъ и бїелымъ перомъ, како му се мачъ блиста и т. д. Како су дошли у некакву шуму, и пустили конѣ да имъ пасу по поляни (— као Бачвани кадъ иду у Пешту, или Ерцеговцы кадъ носе какву кирїю —), а они се сѣли разговарати: како су ту близу нашли Влайка и їоштъ два официра са Страиловымъ кћерима и їоштъ са неколико дьевоіака, кое су имъ пѣвале: како е ту еданъ официръ казао дьевойкама: „ово намъ е Господичне мое, ако познавале нисте, нашъ младый Соколовичь,“ онда една дьевойка рекла: „драго намъ е,“ а друге се све поклониле. Како су се ту свадили, Влайко и Светозаръ (— као двое найпростїе и найпакоснїе сеоско дьеце, стр. 88, 89, 90,

91, 92, —), и како су изишли съ мачевима „на удвой;“ али не да еданъ другога осакате, него да се мало поборе мачевима, па кадъ кои кога окрзне мало и рани, онда да престану; како е Светозаръ пребїо Влайковъ мачъ, пробоо му раме, и надвладао га. Како се послїе чудїо еданъ одъ оны официра (— валя да е онай, што е мало прїе казао дьевойкама: ово намъ е младый Соколовичь —), кадъ му е Андрїя казао, да е Светозаръ одъ Бучине кћери, и т. д.

Како е потомъ Светозаръ, у Царской градини, узео подъ руку *Юлу* и *Видосаву* и шетаосе съ ньима (— То е было овако, као што се данасъ шетаю слуге коекакве и калфе — майсторске — са слушкиняма по Пратеру и по Аугартену —); како су ту нашли и Любицу Ледићеву кћеръ, и Юла їой учинила мѣсто, и дала е „Светозару подъ руку:“ како су, шетаюћисе тако, нашли Ружицу, сестру Госпоже Маре *Честнѣйше душе*, па Светозаръ казао: „Коприва е она а не Ружица.“ А оне га пытале: „нїе л' васъ ожегла?“ А онъ одговорїо: „Мал' нїе.“ Како га е Юла пытала, каква се дьевойка нѣму допада, а онъ на то толковао коя може быти супругу вѣрна люба, породу мати и домаћица. Како се ту Любица у нѣга залюбила; како е послїе Ледићъ чинїо частъ, и звао на ню и Бучина и Светозара; како су се послїе ручка Светозаръ и Любица шетали по градини *исподъ руке* и разговарали, и она му цвїеће давала и т. д.

Како е Бучинъ казао Светозару, да ће га водити у *Парїсъ* (— зашто не *Паризъ?* —), но прїе тога отиду, съ Царицомъ и съ Урошемъ, у намастыръ; како е тамо дошао и Ледићъ съ Любицомъ; како се Любица насмѣнула на Светозара, и онъ е узео „подъ руку;“ како су се ту ньи двое разговарали, и Любица плакала за ньимъ, а онъ е тѣшїо и говорїо їой, да се умѣри и да срце естественымъ прїятностима забави: „чуете ли како намъ она герлица нѣжно гуче, како намъ онай косъ лѣпо пое.“ А она му одговорила: „Сердце е мое любезный Соколовичь, ове прїятности онда ощущавало, кадъ я васъ познавала їощь нисамь“. Како га е Любица пытала за Драгиню: „Ели истина да е лѣпа, као што ю опису̂ю?“ и т. д.

Како е Бучинъ, са Светозаромъ, отишао у Паризъ да проси кћеръ Краля францускога за младога Краля Уроша; како су, вратившисе изъ Париза, застали Душана съ Урошемъ кодъ Любомирове куће; како е Светозаръ донїо Урошу 495

мачъ изъ Париза и поклонїо: „Ваше Сїятелство! ово самъ Вамъ донео — Вамъ, као моему Царю, и као еданъ малый знакъ мое къ вашемъ Сїятелству любови, и высочайшегъ почитанїя. Книзъ *его* на то загерли и полюби, пакъ мечь прїими, и рекне му: Любезный мой Светозаре, я ты сада благодаримъ, а колико овый твой радъ я уважавамъ, дѣломъ тьу ти засведочити.“ (— Да е Г. Сочинитель быо Светозаръ и Урошъ, онъ бы то и дао и примїо. Покойный е *Велько Петровићъ* войвода Краинскїй и Коммендантъ Неготинскїй, послао еданпутъ лїепу Турску саблю — оковану сребромъ и златомъ, и накиђену каменѣмъ — Фелдмаршалу *Каменскомъ* у Букорестъ, па му е нїе ђео примити, него е вратїо натрагъ, и послао му 200 дуката, и одписао му: да онъ нїе достоянъ такову саблю носити, веђъ нека е носи онай юнакъ, кои е добыо одъ турака. Таковый е даръ могао примити Велько одъ Каменскога и одъ *Црнога Ђорђїя*, а Каменскїй одъ Александра: слѣдователно и Светозаръ одъ Уроша, а не Урошъ одъ Светозара. —) Како е Душанъ ђео да узме Драгиню за Уроша (— кадъ су му казали да Францускїй Краль неда кђери —), па она нїе ђела; и како е тада говорїо Любомиръ Светозару и Драгиньи: „Дѣцо моя! вамъ су закони естественнїи познани: оно што смо одъ Естества узаймили, на свое време валя да вратимо. Вы докъ сте, посредствомъ родителей своихъ, получили одъ Бога бытїе свое, самымъ сте Богомъ наименовани за родителе другимъ.“ Како е Царъ отишао у Призренъ, а Светозаръ остао кодъ куђе, па сишао („*се*“) „*еданъ данъ у недѣлю*“ у село, и нашао *Бурямa*, момка око 30 година, гдье води коло: како е ту дошао и старый Господинъ съ Фамилїомъ и съ Французомъ *Монъ Ами*, коега е Светозаръ довео „изъ Французске, близу Парїса изъ едногъ села, у коему е онъ учителемъ быо. Человѣкъ овай бяше сувъ и высокъ, около 40 лѣтъ старъ: знао е све езыке у Европи; Сербскимъ е тако могао говорити, читати и писати, као истый Сербинъ: имао е и науку прекрасну, — шаливецъ великїй,“ и т. д. „Посадесе сада сви кодъ Светозара и *старецъ Бурямъ* (— та мало прїе быяше „момакъ около своихъ 30 годинъ!“ —) *окретаютьи* коло, счепа ти намъ два момка,“ и т. д. Како е монъ ами рекао за Бурямa: „душе ми Господине, да *его* отведемъ у Парїсъ, пакъ да *его* затворимъ у какову собу“ и т. д. Како е Господинъ извадїо *бурмутицу* и понудїо Бурямa: „овай узме одма на умъ, за што

е то: метне мало *бурмута* у носъ, отъ коего тако кине, да сирома монъ ами као громомъ ударенъ на землю посерне.“ (— Валя да е Г. *Сочинитель* имао бурмутицу предъ собомъ кадъ е ово писао, па заборавїо, да е дуванъ донешенъ изъ Америке у Европу 1530те године — то е готово на 200 година послїе *Буряма* и *Любомира!* — а бурмутъ валя да се їоштъ мало доцнїе почео правити и шмркати. —) Како е Светозаръ узео Буряма къ себи, и монъ ами говорїо| за нѣга старомъ го- 496
сподину: „штета велика за *оваго младитьа* (найпрїе быяше *момакъ*, па *старецъ,* па садъ *младить!)* што се їошь учїо нїе!“

У другой приповїедки стои како е *Влайко* украо Драгиню; како е слуга срео Любомира и Светозара, и казао имъ, да иду *скоро* (— брзо? одма? а *скоро* значи unlängst, nuper —) дома. „Што е? Тражи ме тко? — Не тражи васъ нитко, отговори овай, но да тражимо мы оно, што смо изгубили, и милостива Госпоя послала ме Вамъ явити: — Што яданъ? Да се нїе намъ какова штета догодила? Нїе хвала Богу штета друга, но нейма намъ отъ синоть Господичне Драгине;“ (— то е готово као оно што приповїедаю: А да нїе што штете было? Нїе вала Богу ништа, *до два вола предня* (оћерали Турцы) *и два стражня и четыри средня —);* како е Светозаръ отишао ноћу (неказавши Любомиру) съ Бурямомъ у поћеру; како су дошли у гостилникъ и заповѣдили *„обѣдъ донети,“* али Светозаръ ништа нїе могао окусити, него заискао чашу вина. „Кадъ ал' ето ти имъ корчмарице, жена доста млада и лѣпа, восхитисе красотомъ младогъ; умилный погледъ баци на него: А што е намъ младый Господинъ невесео? осмѣяваютьисе любко рекне, и руку му на раме наслони.“ А Бурямъ одговорїо: „нїе му нешто добро, — валь да су *его* вѣштице изѣле.“ Како е Светозару, кадъ су легли у полю да спаваю, дошао некаковъ *духъ* (у виду калугьера) и казао да е онъ нѣговъ *Генїи,* а онъ казао: „Я то не вѣруемъ! то нїе истина! ты си дошао мене поплашити, но я се тебе не боимъ, — мы нисмо їдолопоклонницы, да се отъ кое каковыхъ измышленныхъ духовъ плашимо, него смо мужественный и просвѣщенни (— Г. *Сочинитель* и нѣговъ Светозаръ мысле да е већъ то найвеће и савршено просвѣщенїе, кадъ човекъ невѣруе да има духова! —) хрїстїани; то рекши исправисе и сѣдетьи потергне мечь: Буряме!“ А духъ му казао да не буди друга, и да се онъ не бои ни нѣгова мача ни друга; „я самъ духъ

благій, и твой покровитель. — Узми друга, но абіе, и иди съ нимъ преко овогъ бердашца; спуститьетесе къ едномъ запущеномъ градитьу, ту тьешь се састати съ еднимъ лицемъ, кое тебе преко мѣре люби; то изрекне, окренесе, сѣнуше молніе отъ него, и пукне громъ! Тергнесе и Бурямъ, што е то? младить му уплашенъ притерчи: духъ се у бѣло претвори, и устремисе къ развалинамъ, овіи полете за нимъ, и текъ да *его* при бедему стигну, на еданъ путъ букне отъ *него илаветный* пламень съ мурисныmъ нѣкимъ дымомъ, у коему онъ и исчезне“.

501 Како су отишли томъ градиħу и онай їй духъ увео унугра (— кадъ су тако просвѣщени были, како су смѣли иħи за духомъ? Како се ни есу бояли, да то ніе какавъ Влайковъ момакъ? —) и ту нашли Любомира съ 5 момака: како е Любомиръ казао, да е онъ послао съ *Новакомъ* (— да ли е то онай Новакъ, о коме се пѣва и приповіеда, какое съ *Груицомъ* и са *Радивоемъ*, айдуковао по *Романіи* и по *Кралѣвой гори*? —) 300 момака, да траже Драгиню, на све стране. Како су послїе затекли Влайка са 13 момака у ономъ градиħу, гдье е Светозаръ нашао Любомира, и уватили га: и Любомиръ га испсовао и ħушїо („пуфъ! узъ уво“) и Светозаръ га прочупао за перчинъ, па га онда оставили (зашто имъ е казао онай духъ, да ħе Влайку одма стиħи помоħъ: „бѣжте абіе, ньима помоть иде, а Драгиня и тако овдѣ ніе.“ — А они ни есу Влайка ни пытали за Драгиню! —) и отишли опетъ да га траже (— а зашто га луде ни есу повели са собомъ кадъ су га были уватили — да имъ каже гдье е Драгиня? —). Како су нашли *куръ Дуку* Влайкова оца, гдье е ударїо съ Новакомъ и съ *Рельомъ* (— да ли е то онай Реля што се пѣва: *Реля одъ Пазара*, и *Реля Крылатица*? или е онай славный Земунскій и Біоградскій *Алекса Реля* — Србскій *Діогенъ* — што е умрьо у Земупу прїе неколике године —) на Влайка, и запалїо му дворъ („замокъ“): како су и они дотрчали у помоħъ и туклисе око града (— као Грцы око Трое —). „Они къ двору поите, ал' нѣке жижке (рахетле) као человѣческе главе отъ шуме на дворъ летѣти почну, отъ коихъ и горній кровъ на немъ упалисе“ (— То ħе быти оне ракетле, што їй е измыслїо Енглески официрь *Конгревъ*, да пали *Бонапартине* ладье и градове: па валя да їй е онда монъ ами донїо изъ Француске у Србїю —). Како су непрїятельи (!) оставили градъ, и утекли у шуму: како се Дука

уплашїо, да ће одговарати за толике люде, што су изгинули, и молїо Любомира да му сада буде прїятель (— А Любомиръ се као нїе бояо ништа? Валяда е Душанъ бьıо паметанъ и врїеданъ, као и Любомиръ, кадъ су люди у нѣговомъ Царству могли тако купити войску и туђисе —). Како су се наново побили кодъ шуме, и Светозаръ оборїо Влайка, па 502
му наслонїо мачъ подъ *котлецъ*, „дед' садъ нещастный сыне! повиче на него,“ и т. д. (— Него не знамо, кудъ е оно Светозаръ — на образу — дигао главу, кадъ е то говорїо? Откудъ ли Влайку брада? А о Бурямовой бради не смїемо ништа рећи, зашто не знамо или е бьıо *момакъ*, или *старацъ* или *младићъ* —). Како е Светозаръ Влайка псовао, и светїо му се, а Дука залећеосе срдитъ и ћушїо га (!), потомъ тргао мачъ да га удари, но Светозаръ нїе дао; како е Любомиръ плакао одъ радости, кадъ е видьео, да е Светозаръ тако великодушанъ, и рекао „Устай Влайко! — загерли сынко колѣна увреждяномъ родителю твоемъ,“ и т. д. Како Влайко нїе ћео да се покори оцу своме, него *клекао* предъ Любомира, и загрлїо колѣна Светозарова, и казао му (— самъ —) да е Драгиня ту близу, и да ће му е предати невредиму. (— А Светозаръ и Любомиръ валяда су были заборавили за Драгиню! Да е Светозаръ бьıо Србльинъ, или паметанъ човекъ, небы онъ Влайку предыковао, нити бы га пытао, оће ли палити очине дворове, и ели заборавїо што е было у Призрену, него бы му прва рїечъ была: камо Драгиня? нити бы му дигао мача съ прсїю, докъ му не бы за ню казао. Они ни есу пошли да мире Дуку и Влайка, него да траже Драгиню: валя да е заборавїо Любомиръ, што е казао Буряму на страни 190 „но при свему не сметьи съ ума, да е Драгиня.... ахъ сладко мое дѣте.... предметъ, за кои се мы сада у сраженїе пущамо.“ —); како су Светозару на то потекле „слезе, загерли Влайка, и погледи на Стараго: „любезный отецъ, сердце му мое праштa! и Вы Ваше немойте му затворити! Онъ е истина насъ увредїо, насъ оскорбїо; обаче — како е онъ опеть при свему своему невалялству благородно съ Драгиньомъ нашомъ поступїо!....“ Старый на то двигнувъ рамена: докъ видимо їощь, и како намъ дѣте наше каже, докъ чуемо отъ нье, ако е истина, Влайко сынко, да се ты ниси нѣйзина дѣвства коснуо, я похвалюемъ у теби ту добродѣтель, и колико ю я цѣнимъ, *дати тъу ти* топервъ познати.“.... Како су се побили опетъ трећїй путъ: „дигнесе облакъ отъ праха; за-

тресесе земля отъ топота *коней*, и зазвече дубраве отъ крика людій.“ Како се Светозару заблистао шлемъ на глави, и затрептала „на немъ златна челенка“, засвїетлилосе оружѣ као млїеко (— не знамо свїетли ли се кодъ Срба млїеко, или се бїели? —). Како е Любомиръ „со еднымъ замашаемъ двоицу и троицу со земльомъ“ саставляо, путъ себи мачемъ просїецао и непрїятелѣ, „на огнѣвитому своему зеленку *за не погазити* ихъ, хитро“ прескакао, и т. д. (— Кадъ бысмо могли мыслити, да е Г. Сочинитель читао *Омира*, на каквомъ езыку, рекли бысмо да му е подражао; али сумляюћи о томъ, морамо признати, да се мысли Г. Сочинителя согласую съ Омировыма, као и мнѣнїе — о езыку — Г. *Добровскога* съ нѣговымъ: какогодъ што се у *Илїяди* блистаю шлемови, вриште коньи и вычу юнацы, тако и овдье; а и приповїедка е много наликъ
503 една на| другу: онамо украо *Парисъ Елену*, овдье Влайко Драгиню; онамо *Ахиллесъ*, овдье Бурямъ; онамо *Улисъ* съ дрвенымъ конѣмъ, овдье монъ ами съ конгреевымъ ракетлама и съ осталимъ коекаквымъ чудесима и т. д. —). Како е ту Бурямъ нашао Драгиню и донїо е на рамену полумртву (— Богъ ме на образу не стои полумртва, него жива увелике! —) предъ Любомира и Светозара: „Ево ее Господине.“ Како су умывали Драгиню виномъ, докъ се мало повратила и дошла къ себи, па е онда узео Светозаръ „исподъ руке“ (!) и приступїо Буряму: „Буряме ево ти благодари Драгиня моя: сотимъ извади шаку дуката, и созади поспе *его* по глави. О! о! повыче овай, какова е то златна роса? — младить исподъ руке пружи Драгини кесу едну со сребрены новцы, и ова му спусти у нѣдра, и стане му ране привїяти.“ и т. д. Како су потомъ скинули „торбе съ *коней*“ и сѣли ручати: „вїна су себи изъ двора *дали донети*. Зазвече имъ сада чаше о чаше“. Како имъ е ту Драгиня приповїедала „свое паденїе“. Како су потомъ пѣвали (Драгиня, Светозаръ, Любомиръ и Бурямъ) и куцкалисе чашама и пили у здравлѣ. Како су ту оставили Новака кодъ некаква старца, да му лїечи ногу што е быо покварїо. Како су ту предыковали, Любомиръ и Светозаръ, Влайку и нѣгову оцу. Како е Светозаръ молїо Любомира за Влайка, те му опростїо. Како е Влайко *клечао* (— Нешто се овоме нашемъ Г. Сочинителю све врти по глави *клечанѣ*, као да е савъ свой вїекъ провео съ дьецомъ у школи; или као да е много читао коекакве старе нѣмачке романе —) предъ Драгиньомъ, те му и она опростила, и онъ е полюбїо

у руку. Како су послали Влайка у *Приштину* (да се преда суду), па се опростили съ Дукомъ и съ Новакомъ и отишли. Како е Дука дао свою кћеръ за некаква момка „и учини *его* у Магїстрату сыномъ, и наслѣдникомъ своимъ." Како е пошао Дука да прати Новака (пошто е оздравїо), па дошли у некакавъ гостилникъ и ту се састали съ Любомиромъ и са Светозаромъ (зашто ни они їоштъ ни есу были отишли кући, него су одали коекуда по селима); како имъ е крчмарица почела столъ застырати, „Имате ли Вы Господине и у Приштини у Вашимъ гостилницамъ (— да ли е у именителномъ *гостилникъ?* или *гостилница?* —) таково постолѣ? запыта Новакъ Дуку, гледетьи силно *сребро*, кое се ту на столъ донесе" (— То е было као у данашнѣ врїеме по Австрїи! —). Како су имъ ту о вечери врвлѣле „чаше отъ руке до руку." Како е Светозаръ послїе вечере узео Драгиню и *Ирїну* кћеръ крчмарову „подъ руку" и пошао „съ нима поляномъ на *мѣсячини* шетатисе", па нашао у трави онога духа, што га е саставїо съ оцемъ и што имъ е на више мѣста помагао, и коекаква чудеса показывао: како га е, по дугомъ разговору, уватїо Бурямъ, и унїо у собу, и познали га, да е то Французъ монъ ами. Како су се сютраданъ одатле кренули („Старый съ Дукомъ и Драгиньомъ на своимъ лагкимъ колесницамъ, а сви прочїи на кони") и отишли,| сви заедно, Любо- 504
мировой кући. Како е кодъ куће сѣла „Косара съ *Драгиномъ* на канапе, и слушаютьи отъ *нее* повѣсть *ея*" миловала е и т. д. Како е, послїе неколико дана, Любомиръ испратїо Дуку и Новака, па кадъ се вратїо кући, застао кньигу одъ Душана, кою му е онъ самъ своїомъ рукомъ писао, и молїо га, да додье на вечеръ у *Столацъ*, и да поведе са собомъ Светозара и Чедомиля, „и *нѣкоего*, кои се при Вамъ находи, юнака Буряма"(!) и т. д. (— Кои е радъ знати, како е Душанъ, мыслїо и писао, онай нека узме Любомира, и прочита ову сву нѣгову кньигу на страни 280ой. —)

Мы овдье садъ не смїемо тражити оно, што мора быти у правомъ роману: зашто ће намъ Г. Сочинитель рећи, као у одговору на прву рецензїю, *да е онъ найвише пазїо на моралъ, а у романъ да се упуштао само толико, колико му е допуштао благообразный характеръ народа нашега*; него да гледамо само оно, што намъ Г. Сочинитель у предисловїю

обичае. т. е. *моралъ, старе обычае Србске и благообразный характеръ народа нашега.* Садъ нека суде сами читательи, ели оно моралъ, што су Мелиси говорили родительи да се уда за Парменїона, па ће онъ умрїети, и она се послїе може съ новцыма ласно удати за млада мужа: Ели оно моралъ, што е Светозаръ загрлїо Мелису да пркоси Парменїону; Ели оно моралъ што е Светозаръ сакрыо новце, кадъ су се били съ айдуцыма: Ели оно моралъ, што *Пелопида* измышлява *Агапїи* (сыновици своїой) начинъ, како ће се састати у чести са Светозаромъ: Ели оно моралъ, што Любомиръ каже за дьецу, како ће се разликовати одъ людїй простога рода и т. д.

Есу ли наши стари обычаи, да момакъ иде съ родительима да проси дьевойку за се (као Иладићъ): да се дьевойке водаю съ момцыма исподъ руке, и да се разговараю о любави и о другомъ коечему: да момцы клече предъ дьевойкама и дьевойке предъ момцыма; да жене држе дойкинѣ, да дьевойке сретаю спаїе съ вїенцыма, дьеца съ котарицама цвїећа, и землѣделцы да клече предъ ньима са срповима и са зеленымъ житомъ у рукама; Есу ли се Србльи у врїеме *Душаново* поздравляли: *Имамъ ли честь овдѣ поздравити Г. Н.? честь отъ мое стране, я самъ тай. Вы сте Г. Н.? На службы, я самъ. Драго ми е: на служби вашимъ благородїямъ и т. д.* (— Или може быти да Г. В. мысли, да е сва Србска народность — Nationalität — и сви стари обычаи, кадъ се изнесе ладно печенѣ съ бїелымъ лукомъ, младъ сыръ, суво месо, погача, чутура или тыкве или кондиръ вина, чутура палине; кадъ поврве чаше одъ руке до руке, и кадъ се почну куцкати; кадъ продуже врїеме при чаши вина и съ ногу за срећна пута испїю по неколике и т. д. —)

509 Нека Србкинѣ суде, допушта ли благообразный характеръ народа нашега, да се дьевойке съ момцыма разговараю о *дѣвству*, и о *намѣренїю, кое е естество имало съ ньима, кадъ їй е створало;* да непознати момцы любе дьевойке, гдье годь кои кою сретне или стигне (као Младенъ Косару, Светозаръ Агапїю, Ѳеодору, оне двїе съ Игуманїомъ, и ону у Ерцеговини): да испрошена дьевойка утече за другогъ момка (као Косара за Младена); да снаа предъ свекромъ рече „дѣтету дадемъ *сису*“ и т. д.

У одговору на прву рецензїю пытао е Г. В. *кои су то романи по вкусу рецензента.* Садъ му на то не треба ка-

зати, да чита *Виландова Агатона, Амадиса, Оберона. Аристипа, Златно огледало, Абдерце,* и остале: *Гетова Вилхелма* и *Вертера; Фенелонова Телемаха; Бартелемїева Анахарзиса; Лесажева Жилъ Блаза и ромогъ дьавола; Голдсмиѳова увекфилдскогъ попа; Рихардзонову Кларису; Филдингова Томчжонса; Стернова Шендїя,* и остале овыма подобне романе; него нека узме найгорїй нѣмачкїй романъ, кои веђъ ни слушкинѣ не читаю, па ђе видьети, да е паметнїе написанъ, него нѣговъ Любомиръ. У поменутымъ романима представлясе човекъ *као што есть,* и *као што бы требало да буде.* Ондье паметанъ и поштенъ човекъ говори и ради свагда, као паметанъ и поштенъ; будала као будала; рдьавъ и неваляо човекъ, као рдьавъ и неваляо човекъ; курва као курва и т. д. А овдье на некимъ мѣстима Любомиръ и Светозаръ говоре, и раде као будале и вѣтреняцы и рдьави люди; Драгиня и Мелиса као курве; а Влайко и Агапїя опетъ кашто морализираю као Сократъ (Ч. I. стр. 478, 479. Ч. II. стр. 245); Светозаръ садъ грди Агапїю, и каже їой да е цвїетъ безъ мириса, а садъ їой каже, да е достойна и любве и почитанїя; садъ каже, да е Госпожа Мара *една честнѣйша* душа, а садъ бѣжи одъ нѣ крозъ прозоръ и преко зида безъ капе и безъ палице и т. д. Мы можемо слободно казати Г. В. да е нѣговъ свакїй Читатель поштенїи и паметнїи одъ Любомира и одъ Светозара, а свака Читателница одъ Драгинѣ и одъ Мелисе. Осимъ тога Г. В. на млого мѣста незна шта говори, него бунца као баба у болести и прави магарцыма свое читателѣ, или себе самога н. п. У првой части каже у *посвеђенїю,* да е донїо кньигу у рукопису у Новый Садъ, и да е потомъ дао да се печата; а у *предисловїю* каже, да е кньига веђъ была предата у печатню, кадъ е дошао у Новый Садъ! Тако исто године Светозарове, старость Бурямова и т. д. Или може быти, да е Г. В. мыслїо, кадъ е ово писао, да приповїеда дьеци у портиј, кодъ Пештанске цркве, подъ липомъ.

Изъ тога свега морамо заключити, да Г. В. не зна ни *Исторїе,* ни *Географїе,* ни *Логике,* ни *Поезїе,* ни *Реторике;* нити зна, што е *мораль,* ни *стыдъ,* ни *учтивость;* нити познае *характера народа нашега, ни ништа.*

. . .

(ЄЗЫКЪ)

Садъ молимо почитаеме читателѣ нека се ïоштъ мало притрпе, да речемо неколике рïечи о езыку. Премда е Г. Сочинитель у првой части поставляо нека правила о езыку, опетъ му е друга частъ млого гора и гаднïя: зашто е узео *его* мѣсто *нѣговъ, нѣга* и *га* (н. п. поступакъ *его* за тимъ мало и мени главе нïе дошао — 16 *[стр. II. књ.]* — кой бы сверху *его* власть имао, да *его* у оной устремителности мало задержава, и храни, да *его* совѣтуе — 11 —); *ему* мѣсто *нѣму* (н. п. съ колико се *ему* пристои — 44 —): *еговъ* мѣсто *нѣговъ* (н. п. *еговъ* мечь, *еговъ* виткïй стасъ — 83 — *еговомъ* сердцу — 120 —); *ее* мѣсто *е* (н. п. Ево *ее* —220, 246—): *нее* мѣсто *нѣ* (н. п. изъ *нее* — 6 — отъ *нее* — 106 — сверху *нее* — 246 —); *ея* мѣсто *нѣна* или *нѣзина* (н. п. слушаюћи отъ нее повѣсть *ея* — 278), и т. д. Но онъ каже: „Я имамъ *таковый вкусъ*, имамъ обаче и узрокъ мой великïй, за што то чинимъ.“ (Овдѣ е нашъ Г. Сочинитель мало чудноватъ и *безобразанъ:* Зашто не каже и нама свима тай великïй узрокъ. Мы смо погађали одъ сваке руке, но никако не можемо да се досѣтимо: ако мысли да се приближава Славенскомъ езыку, заиста нïе погодïо правога пута: *еговъ*, нити е Србски ни Славенски; тако исто *мѣсѣцъ, освѣта, лѣжати, смѣтати, опомѣнутисе, видѣћи, люблѣћи, виду, гору, лету, терчу, твору*, кодъ *пастыровъ, господаровъ моихъ, велможевъ вашихъ*, у *Босной, ерђа, герми* и т. д.) Мы ћемо найпрïе да му видимо правила,
511 па ћемо онда *нѣгове погрѣшке, противъ нѣговы правила*, саставити у едно изъ обадвïе части. Онъ каже

1.) Да ïй више има, кои критизираю езыкъ, него стварь; и то каже да имаю право, „Обаче (— вели —) камо намъ такова Грамматïка, коя бы чиста свойства Сербскогъ езыка содержавала“ и т. д.

2.) Да не можемо еднако и правилно писати, докъ не начинимо Грамматику, него да ћемо еднако тумарати, и едни писати, као што се говори у Срïему, други као у Славонïи, трећи „као у Ерватской,“ и т. д.

3.) Да су ту нашу погрѣшку чакъ Бемцы примѣтили, и да е „Добровскïй нѣкïй“ у своïой кньизи на нѣмачкомъ езыку о томъ писао.

4.) Да не треба писати ни Славенски ни просто Србски „као што и просте наше баке говоре,“ него Славено-Србски.

5.) Да сви народи имаю особитый кньижевный езыкъ, кои се разликуе одъ *куйнскогъ* езыка.

6.) Да Србльи у свакой провинцїи другчїе говоре, и да бы списательи морали у свакомъ предѣлу другчїе писати, кадъ бы писали, као што народъ говори: па бы се онда Срїемацъ смїяо, кадъ бы читао кньигу, коя е писана у Рватской „понеже нѣке рѣчи, коимъ се онъ нїе навыкао, курїозно бы му у *ушесы* звониле; а Ерватъ бы се смѣяо нѣму.“

7.) Да Србльи у Славонїи, у Рватской, у Босни и у Ерцеговини говоре *вѣра, лѣпо, нїеси, дѣте, прїе, не смѣшь, овдїе, гдїе.* и т. д.

8.) Да е народъ нашъ у саданѣ врїеме найпросвѣщенїи и найученїи у Срїему, у Бачкой око Дунава, и у Банату къ Тиси: „Понеже у Сремски Карловцы, у Новомсаду, а и у Сомбору, давно веть школе, ако не велике, то поне грамматїкалне на нашемъ езыку имамо:“ а особито у Карловцыма Богословїю и Гимназїю.

9.) Да е оно правый и старый Србскїй езыкъ, коимъ се говори одъ пола Србїе къ Маћедонїи, у свой Босни, Ерцеговини, Албанїи, Црной Гори и у Далмацїи.

10. Да народъ нашъ ни у едномъ предѣлу не говори „тако чисто, и тако правилно, и по грамматїки, да бы мы нѣговъ дїалектъ за кньижевный езыкъ узети могли.“ Него треба Кньигописцы да исправляю езыкъ. „Као што и Нѣмцы не *гледу,* како имъ народъ вообще говори, да онако пишу, но пишу, како имъ свойство езыка доноси.“ — „Тако треба и мы да радимо. Ако у скорому изговору и кажемо *тркъ, крвь, гркъ, трнъ, дрво, грмъ* и проч. треба да пишемо *теркъ, кровь, грекъ, тернъ, древо, گремъ.*“ и т. д.

11.) Да е онъ у овой кньизи наблюдавао (— такову —) 512
точностъ езыка, и да ће у напредакъ „заисто наблюдавати.“

12.) „Дакле во *крацѣ* (— ово бы се могло и безъ Г. В. поправити, нека буде во *кратцѣ* —) све што самь до садъ казао, у тому се состои, да *гледамо езыкъ нашъ исправити;* перво отъ чужестранны рѣчїй очистити, и свое собственне рѣчи увести. Второ грамматїку Славено-Сербску сочинити, и по ньой сви еднако да пишемо. *Трето* извернуте рѣчи исправимо, тверде, и безъ самогласна писмена, кое се изговараю, умегкшаймо (— да е онъ, да намъ изговори ову рїечъ, овако као што е написана —) и са самогласнымъ писменемъ ра-

створимо, пакъ тьемо онда имати правый нашъ Сербскій езыкъ“ и т. д.

13.) Доказуе откуда су Славенски народи добыли своя имена н. п. *Србльи, Рацы, Москови, Чеси, Поляцы, Моравцы, Рвати, Краньцы,* и т. д.

14.) Да гдьекои говоре *меникаръ, тебикаръ, нѣмукаръ, себикаръ;* и да е то противъ свойства езыка.

15.) Да е слушао у Банату, гдье говоре: „*Быо самъ у церкву, видїо самъ га на пїяцу, ишао самъ передъ Тамиша.*“

16.) Да не треба писати *продье*, него *пройде*, „зане сложенъ е и овый глаголъ *иде, ити* съ предлогомъ *про.*“

17.) Опоминѣ и моли учене младиће наше да наблюдавају свойство езыка своголъ, и да пазе на правила; „и малое вниманїе може ихъ руководити, лагкое се у своему езыку исправляти: ако їощь и не имамо *грамматїку*“ и т. д.

Нека намъ допусти Г. В. да и мы о томъ речемо неколике рїечи:

на 1) То нїе чудо никакво, што їй више критизирају езыкъ, него стваръ: зашто е стваръ на езыку, па ако езыкъ не валя, до ствари се не може ни доћи; а друго: о ствари не може свакїй ни судити, али о езыку може свакїй: найпростїи селякъ, кадъ чуе или види написано *люблетьи, успавлѣно дѣте, обзиретьисе, смѣта му халина, онъ се опомѣне, месѣцъ, ево ее, изъ нее* и т. д. мора се смїяти и срдити, и казати, да е лудо, и да неваля. Али опетъ да се Г. В. не тужи да му само езыкъ критизирају, а на стваръ не ће да гледају, ево смо му мы прегледали мало и стваръ; него не знамо казати кое е горе.

517 на 2 и 6) То е найпречїй и единый начинъ, коимъ се може подигнути наша литература: да почне писати свакїй Списатель онако, као што се говори у ономъ предѣлу, гдье се онъ родїо и узрастао: Срїемацъ Сремачки, Бачванинъ Бачвански, Србїянацъ Србїянски, Ерцеговацъ Ерцеговачки, Бошнякъ Босански, Црногорацъ Црногорски, Далматинацъ Далматински, Рватъ Рватски, Славонацъ Славонски и т. д. па ће онда дознати Ерцеговцы, Бошняцы, Црногорцы, Далматинцы, Рвати и Славонцы, како се говори по Срїему, по Бачкой, по Банату и по свой Србїи (као н. п. по *Шумадїи,* по *Лѣвчу* и по *Темнићу,* по *Ресави,* по *Црной Рїеци* и по *Краини Неготинской*); а Срїемцы, Бачвани, Банаћани и Ср-

бїянцы, дознаће како се говори по Ерцеговини, по Босни, по Црной Гори, по Далмацїи, по Рватской и по Славонїи; и видьећемо сви, да е између свїю тїе предѣла найвећа разлика, што Ерцеговцы, Бошняцы, Црногорцы, Далматинцы, Рвати, Славонцы (Грчкогъ закона) и Србїянцы озго до Лознице, до Валѣва и до Карановца, говоре *дьевойка, дьедъ, дьеца, лїепо, бїело, мїешати, вїяти, сїяти, вѣра, мѣра* и т. д. а ови сви остали *девойка, дедъ, деца, лепо, бело, мешати, веяти, сеяти, вера, мера* и т. д. А што се тиче *склоненїя, сопряженїя* и *синтаксиса*, ту не ма нигдье *ни какове* разлике (осимъ у Краини Неготинской, у Црной Рїецы, у нахїи *Параћинской*, у Ресави, и амо горе преко Мораве у нахїи Ягодинской — по Лїевчу и по Темнићу — што имаю женска имена, коя се окончавају на *а*, у единственомъ брою у дателномъ и у сказателномъ *е*, а мушка, коя се окончавају на *к* и *х* мїеняю у винителномъ множественомъ *к* на *ц*, а *х* на *с* н. п. Дао *девойке* ябуку; носи на *главе;* има добре 518
опанце; дочекао *Турце*; извео све *орасе* и т. д. Мы не кажемо ни ово да неваля, него само напоминѣмо да се зна, да има Србаля, кои и тако говоре). Садъ нека намъ каже Г. В. оће ли Срїемцыма курїознїе звонити у ушесы *дьевойка, дїете, бїело, лїепо, вїяти*, или Ерцеговцыма и Рватима *девойка, дете, бело, лепо, веяти*: него свима *люблетьи, видѣтьи,* понеже свуда *пастыревъ* и землѣдѣлцевъ было е, *господаровъ моихъ, изъ между нима,* при себи и *при честныхъ мыслей, за мотьи, за умѣти, за хотѣти, на тебе се ветъ чека, дайте му познати, еговъ, ево ее, изъ нее* и т. д. Іоштъ да ко запыта Ерцеговца или Срїемца, зашто тако говори, онъ бы казао: тако се кодъ насъ говори; али да какавъ Ерцеговацъ или Срїемацъ запыта Г. В. зашто тако пише, онъ му не бы знао ништа друго одговорити, него: *я имамъ таковый вкусъ.* А онай бы помыслїо, да е онъ *кусъ*, као што е Слїепацъ — у II. Ч. на стр. 185ой — рекао *за туне*, а Бурямъ *за юне.*

на 3) Онай *нѣкїй Добровскїй* има право: зашто е онъ видьео, да гдьекои Србски Списательи нити пишу Славенски ни Србски, него грде обадва езыка, као Г. В.

на 4 и 5) Требало бы, да намъ е Г. В. казао по имену *те све народе*, кои имаю особитый књижевный езыкъ, кои се разликуе одъ *куинскогъ езыка. Цицеро* и *Платонъ* сами свѣдоче, да су ньїове бабе и матере говориле, као и они што су писали, и о томъ нико не сумнья: ето у Мачжарской

кажу, да говори найпростіи селякъ, као првый господинъ и найвеђій Списатель: у Флоренціи и данасъ говоре Таліяни као што е писао *Тасо;* у Дрездну говоре Нїемцы, као што се пише; тако исто у Паризу Французи, а у Лондону Енглези. О куинскомъ езыку нека изволи Г. В. читати у Аделунгову Рѣчнику у другой части на страни 1812ой, па ће видьети да нїе знао, шта е говорїо; и увѣриђесе, да се кодъ насъ другїй езыкъ не бы могао назвати *куинскимъ езыкомъ*, него овай, коимъ онъ пише. А мы сви знамо, да се у Србской куини, гдье срећомъ не долазе оваковы Списательи и поправительи езыка, тако чисто и лїепо говори, као и у соби.

на 7) Г. В. лаже, или незнаюћи шта говори, лупа као путо о лотру: Ерцеговцы и Бошняцы истина говоре *вѣра, прїе, ни еси;* али *лѣпо, дѣте, не смѣшъ* не говоре; него *лїепо, дїете, не смїешъ.* Гдье бы годь требало гласъ отегнути мало на *ѣ*, ондье Ерцеговцы изговараю *їе* (двоесложно)
519 н. п. *бїело, лїепо, сїено, пїевацъ, цвїетъ, вїенацъ, смїемъ, умїемъ, разумїемъ*, и т. д. а гдье се гласъ не отеже на нѣму, ондье га изговараю н. п. *бѣльїй, бѣлило, лѣпшїй, лѣпота, сѣница, пѣвати, пѣвачъ, цвѣтови, цвѣтастъ, смѣти, умѣти, разумѣти,* и т. д. А *д* предъ *ѣ* (кадъ се гласъ неотеже) готово свагда промѣнюю на *дь* (као и *л* на *ль*, и *н* на *нь*) н. п. *дїете* род. *дьетета; дьеца, дьевойка, видьело, дьело* и т. д. На некимъ мѣстима Ерцеговцы изговараю *їе*, гдье е у садашнѣму Славенскомъ езыку *е* н. п *млїеко (млѣчика, млѣчаръ), врїеме* (род. *времена, временитъ*), *ждрїебе* (род. *ждребета, ждребећїй*), *пїесакъ (пѣсковито), Ястрїебъ* (у множ. брою *Ястребови, ястребастъ*) и т. д. Но оваковe ситнице, и покварене рїечи, ни есу за Г. В. *Овдїе,* и *гдїе* требало бы да чуемо како чита Г. В. па бысмо му онда казали, говоре ли онако Ерцеговцы.

на 8) Да е казао да има у Срїему, у Бачкой и у Банату доста учены и просвѣщены Србаля, и да су наши Трговцы и майстори у цїеломъ овомъ царству (а особито по великимъ варошима као н. п. у Новомъ Саду, у Пешти, у Будиму, у Темишвару, у Трїесту, у Земуну, у Осѣку и т. д.) ученїи, просвѣщенїи и воспитанїи, него у Србїи, у Босни и у Ерцеговини, то бы му свакїй дао за право, зашто видимо очима да е тако: али што онъ мысли да е простъ Бачванинъ или Срїемацъ ученїи и просвѣщенїи одъ простога Србїянца, одъ Бошняка, одъ Ерцеговца и одъ Црногорца, то нїе истина;

него їоштъ може быти, да су они люди ячи и живльи умомъ. као што су и теломъ. — Што каже Г. В. да имамо у Новомъ Саду и у Сомбору *грамматикалне школе*, и у Карловцыма *Гимназїю* на нашемъ езыку, на то не знамо, шта ћемо му казати: да му речемо да лаже, та то нїе у Ерцеговини, као *лѣпо* и *дѣте*, него ето медьу нама: а да му речемо да не зна шта говори, не знамо како бы и то могло быти, кадъ е одрастао у Новомъ Саду: та мы не мамо їоштъ ни *Букварa* на нашемъ езыку, а камо ли грамматикалне школе и Гимназїю! Кадъ бы смо имали грамматикалне школе, морали бы имати и Грамматику, а Г. В. каже самъ овдье на неколика мѣста, да не мамо Грамматике. Требало бы већъ да се почне и Србска Грамматика предавати по школама;[1]) и доклегодь то не буде, дотле ће наши Списательи еднако поправляти езыкъ, а онда не ће смѣти одъ дьеце.

на 9) Казалисмо на 2, 6 и 7. 520

на 10) Савъ народъ нашъ, особито по селима, куда не ма млого кньижевника, говори тако правилно по Грамматици, као што е *Шлецеръ* или *Лесингъ*, писао Нѣмачки. Само су они Списательи и кньижевници наши навалили, да *исправляю* и да *поправляю* езыкъ, кои не знаю народногъ езыка, па имъ се чини, да е лакше новъ езыкъ начинити, него свой матерный научити. Истина да їоштъ нико до данасъ нїе новогъ езыка начинїо, нити га е могуће начинити; али е ньима заиста лакше новъ езыкъ градити, него свой учити: зашто новый они граде „*по правиламъ бабы Смиляны*", а свой бы морали учити по правилима, коя се не могу промѣньивати како кои оће. Мы морамо садъ овдье, за честъ Србскога народа и езыка, доказати, да Г. *Видаковићъ* (као поглаваръ и управитель свїю нашы Списателя и кньижевника, кои кажу, да народъ говори неправилно и покварено, и да езыкъ треба исправляти) не зна Грамматике ни *Србске* ни *Славенске*, па ћемо онда гледати, како онъ исправля езыкъ.

а) Онъ *не зна кое су рїечи кога рода* (кое и тудьинъ може научити, кодъ свакога Славенскогъ народа, за три дана) н. п.

---

[1]) То бы требало садъ да почну Новосадьани у ньїовой Гимназїи; и то бы имъ учинило више чести, него сва Гимназїя: зашто онаковы Гимназїя (на Латинскомъ и на Нѣмачкомъ езыку) има у Европи неколико иляда; а Србскїй се езыкъ їоштъ нигдье нїе почео предавати у школи; а нигдье не бы было приличнїе да се почне, него у Новомъ Саду: *Зашто е Новый Садъ данасъ найвеће общество Србско на свїету.*

нѣколико зерна куколи (140 [*II књ.*]), *коекакве невидиме гади* (396), *отъ сваке гади* (490), *каквомъ смрадїю* (Ч. II. 11), *внутренїй брань* (112), *то щастливо жребїе* (236). *Куколь*, *гадъ* и *смрадъ*, мушкога е рода (како у Србскоме тако и у Славенскомъ езыку), а *брань* и *жребїй* (а не *жребїе*) то су рїечи Славенске, и прва е женскога рода, а друга мушкога.

б) Онъ *не зна склањати имена* н. п. *у Бачки* (у примѣчанїю о езыку) мѣсто *у Бачкой*, *у Босной* (110) мѣсто *у Босни*: *сиротой жени*, *сиротой удовици* (Ч. II. 36) мѣсто *сироти жени* (— *сирота* нїе прилагателно име, него существително, кое се додае другоме существителномъ мѣсто прилагателнога, као *лютацъ каменъ*, *бѣлица шеница* и т. д. —), *дивный мужъ*, *храбрый херой мой!* (159) — кои бы садъ Србљинъ рекао да е ово звателный падежъ? — Тако има на више мѣста *Шта тьете младый Господинъ!* (185), *Љубезный отацъ*! (88) — валяда Г. В. чита, кадъ се моли Богу, *отецъ нашъ*, а не *отче нашъ* —, *Светозаръ! дѣте мое!* (291), *Господинъ младый Иладичъ!* (299); понеже свуда *пастыревъ* и земледѣлцевъ было е (330), кодъ *пастыровъ* (391), *господаровъ моихъ* (505), отъ *Велможевъ Вашихъ* (Ч. II. 46), отъ *овыхъ дѣви* (285), има *постелїи* (Ч. II. 210) и т. д. (— ово ће свакїй читатель познати, да ни едно нїе ни Србски ни Славенски —).

525 в) Онъ *не зна спрезати глагола* н. п. *машетьи главомъ* (Ч. I. 13, 94. Ч. II. 160.) мѣсто *машући* главомъ, *выкаютьи* (102) мѣсто *вичући*, *бришетьи* (Ч. II. 259) мѣсто *бришући*, *окретаютьисе* (Ч. II. 168) мѣсто *окрећућисе*, *дерктаютьи* (Ч. II. 244) мѣсто *дркћући*, *видѣтьи* (Ч. II. 227, 230) мѣсто *видећи*, *люблетьи* (Ч. I. 174, Ч. II. у посвећенїю) и *люблѣтьи* (Ч. II. 220) мѣсто *любећи*, *обзиретьисе* (398) мѣсто *обзирућисе* (— мы не кажемо *машимъ*, *выкамъ*, *бришимъ*, *окретамъ*, *дрктамъ*, *любльимъ*, *обзиримсе*; него *машемъ*, *вычемъ*, *бришемъ*, *окрећемъ*, *видимъ*, *любимъ*, *обзиремсе*; а у трећемъ лицу множ. броя *машу*, *вичу*, *бришу*, *окрећу*, *дркћу*, *виде*, *любе*, *обзирусе*: томе се дода *ћи*, и постане то причастїе *машући*, *вичући*, *любећи* и т. д. — Ово се причастїе гради одъ овогъ лица и кодъ свїю осталы Славенски народа —); *успавленъ* (447) и *успавлѣнъ* (94) мѣсто *успаванъ*: *заержи* (397) мѣсто *зарже* (— мы не кажемо *ржити ржимъ*, него *рзати ржемъ* —); *узпужати* (Ч. II. 170) мѣсто *узпузати* — или *успузати* — (— мы не кажемо *пужати*, него *пузати пу-*

жемъ; као *мазати мажемъ, писати пишемъ*; а кадъ бысмо стали, по овомъ примѣру Г. В. градити наклоненіе неопредѣлѣно одъ првога лица садашнѣгъ времена, онда бы требало казати *намажати кола, зарежати перо, напишати кньигу*, и т. д. — Какогодъ што се у Латинскомъ езыку мора знати, како има глаголъ у *садашнѣмъ* и у *прошавшемъ* времену, *супинумъ* и у *наклоненію неопредѣлѣномъ* — н. п. amo, amavi, amatum, amare, — тако се у нашемъ езыку мора знати, како има у *садашнѣмъ вре|мену* и у *наклоненію неопредѣлѣномъ* 526
— а кодъ неки глагола и *дѣйствително причастіе прошавшегъ времена* — н. п. *оремъ орати, пишемъ писати, миришемъ мирисати, режемъ резати, учимъ учити, ечимъ ечати, трчимъ трчати, стоимъ стаяти, окреѣемъ окретати, меѣемъ метати, вычемъ выкати, трчемъ тркати, плетемъ плести плео, растемъ расти растао (расла), ліемъ лити, біемъ бити, досадьуемъ досадьивати, тргуемъ трговати; жежемъ жеѣи жегао, стрижемъ стриѣи стригао, вучемъ вуѣи вукао*, и т. д. Нека не мысли Г. В. да мы ово пишемо нѣга ради, Боже сачувай! мы се веѣъ не надамо, да онъ жели, и да може, оваково што научити. —); *желу, воду, говору, шалусе, срдусе, терчу, стою, гледу, мыслу, твору* и т. д. (— Кадъ не зна Србски — да сви глаголи кои се у првомъ лицу у садашнѣмъ времену ед. броя окончаваю на *имъ*, у треѣемъ лицу множ. броя имаю *е* — баремъ да зна Славенски опетъ бы се овдье могао помоѣи: зашто сви глаголи, кои у Славенскомъ езыку имаю, у треѣемъ лицу множ. броя, *ятъ* или *атъ*, у насъ имаю *е* н. п. *творятъ творе. любятъ любе, молятъ моле, стоятъ стое, учатъ уче* и т. д. Али кадъ не зна ни едно ни друго, како ѣе му се помоѣи? —)

г) Онъ *незна синтаксиса* н. п. при себи и *при честныхъ мыслей* (409), *изъ между нима* (281). утверди любовь *между васъ* (518), *у свимъ его діалектми* (Ч. II. у предисловію), *у терговачкими руками* (35), *у малыми вещми* (39). Вы *у тимъ* ништа погрѣшили не бысте (126). *у училищами* (212), *да волю къ ничему не има* (Ч. II. 99), ако їощь и не имамо *грамматїку* (у примѣчанію о езыку), *немой се ты сыне* да се у какову Француускиню залюбишь (Ч. II. 123), *привіе му мало марамомъ рану* (Ч. II. 243). само *четыри кораковъ* (Ч. II. 56), *три кораковъ* (Ч. II. 171), *помыслимъ у мени* (300), *рекнемъ у мени* (347). *што си ты за человѣка* (187), *за у еданъ путь* (37), *за мотьи, за умѣти, за хотѣти* (77). *за из-*

бѣтьи, *за болше Васъ увѣрити* (294), *за непогазити ихъ* (Ч. II. 219), *на тебе се веть чека* (106), *чека на Влайка* (Ч. II. 76), *изгледаше на Влайка* (Ч. II. 75), немой *на мене* заборавляти (Ч. II. 3, 7), *дай ей* и познати (Ч. II. 20), тко *ихъ е зидати дао* (у предисловїю Ч. I.), вїна су себи изъ двора *дали донети* (Ч. II. 224) и т. д.

Садъ да видимо, како оваковый кньигописацъ исправля езыкъ: Онъ пише *месѣцъ* (у предисловїю Ч. I.) и *мѣсѣцъ* (Ч.
527 II. 171, 183, 186, 187)| мѣсто Славенски *мѣсяцъ*, а Србски *мѣсецъ* или *месецъ*; *обраница* (398, 420) мѣсто *обравница* (— наша е *обравница* произведена одъ *рамо*, и была е найпрїе *обрамница*, но будући да Србльи не ће да изговараю *мн*, него или промїене *н* на *л* — н. п. *млого*, *сумля*, *млимъ* — или *м* на *в* — н. п. *тавница*, *гувно* — тако е постала *обравница*; а Г. В. валя да е видьео гдье жене бране обравницомъ Любомира и Аристида одъ паса (398), па е произвео одъ глагола *бранити!* Тако раде свагда они, кои оће да исправляю езыкъ, а не ће да пишу, као што народъ говори —): *освѣта* (Ч. I. 153, Ч. II. 152, 161) мѣсто *освета*, *освѣтити* (436) мѣсто *осветити*, *зацѣнитисе* (Ч. I. 188, 207. Ч. II. 148) мѣсто *заценутисе*, *опомѣнутисе* (440) мѣсто *опоменутисе*, *смѣтати* (392) мѣсто *сметати*, *лѣзи* (Ч. II. 140) мѣсто *лези* (— Іошть мало па ће Г. В. ишћерати *е* сасвимъ изъ нашегъ езыка, и писаће свуда *ѣ* мѣсто нѣга н. п. *сѣстра*, *водѣница*, *мѣсо*, *тѣжа* и т. д. а не *сестра*, *воденица*, *месо*, *тежа*: валя да мысли да тако Ерцеговцы говоре! Шта ћемо му де! кадъ не зна Србски, а не зна Славенски —); *третое* (27) и *трето* (у примѣч. о езыку) мѣсто *треће* или Славенски *третїе*; *еговъ* (у другой части) мѣсто *нѣговъ*; *его* мѣсто *нѣговъ*, *нѣга* и *га* (— кодъ Г. В. не ма никакове разлике у Србскомъ езыку измедьу *нѣга* и *га!* —); *ердьа* (388), *ердьаво* (Ч. II. 175), *заердьа* (148) мѣсто *рдьа*, *рдьаво*, *зардьа* (— у Славенскомъ езыку не кажесе *ержа*, *ержавый*, него *ржа*, *ржавый!* —), *заержи* (397) мѣсто *зарже*; *герми* (Ч. I. 503, Ч. II. 277) *мѣсто грми* (или по Славенски *греми*), *окервавїо* (277) мѣсто *окрвавїо* (или по Славенски *окровавїо*); *клета* (105) мѣсто *клѣтъ* или Ерцеговачки *клїетъ*; *мназъ* (Ч. II. 228) мѣсто *млазь* (валяда е мыслїо Г. В. да су и овдье Србльи промїенили *н* на *л*, као у *млого!*) и т. д.

Што Г. В. узима овдье за примѣръ Нїемце, у томъ има право, као и у осталомъ. Зна ли Г. В. да Нїемаца има 30

миліона (то е 6 пута више него Србаля) и да су раздїелѣни на толика кралѣвства и на различне државе? Па опеть, као што смо казали, у Дрездну и по свой Саксонїи говоре сви као што се пише; дакле Нѣмачкїй кньижевный языкъ нїе исправлѣный Австрїйскій языкъ, него е Саксонско нарѣчїе (Dialekt), кое су сви Нїемцы узели одъ 300 година за кньижевный языкъ (као н. п. да мы садъ узмемо Ерцеговачко или Сремачко); а прїе 300 година было имъ е свима швабско (южно-Нѣмачко) нарѣчїе кньижевный языкъ. Тако су исто постали *Талїянскїй*, *Францускїй* и *Енглескїй* кньижевный езыцы н. п. *Тасовъ* кньижевный языкъ нїе исправлѣный *Млѣтачкїй* или *Миланскїй* языкъ, него е Флорентїйнско нарѣчїе, коега е ради Тасо ишао у Флоренцїю и жи|вїо ондье, 528
само да бы га болѣ научїо. Таковы су нарѣчїя, или по мнѣнїю Г. В. кньижевны езыка, имали стари Грци испрва 6; а кадъ су се послїе Аѳиняни прославили и осилили, онда су узели сви Аѳинско нарѣчїе за кньижевный языкъ, и почели су само ньимъ писати. Одъ како е почео Досиѳей писати, да су до садъ еднако писали Срїемцы и Бачвани као што говоре, већъ бы ньїово нарѣчїе до садъ постало кньижевный Србскїй языкъ.

Истина да е измедьу свїю тїе нарѣчїя поменуты народа много и много већа разлика, него измедьу Ерцеговачкога и Сремачкога, или измедьу Сремачкога и Ресавскога (н. п. измедьу Млѣтачкога и Флорентїйнскога готово е толика разлика, као измедьу Бугарскога и Србскогъ езыка); али су опеть ньїови кньижевни езыцы нарѣчїя живы народа: нити е коме икадъ пало на умъ да пише езыкомъ, коимъ нити ко говори, нити е кадъ говорїо! То е лудость и будалаштина не чувена до садъ на овоме свїету! Нїемцы бы попркали одъ смїя, да имъ ко стане садъ градити новъ языкъ изъ *Вулфилина* Евангьелїя и изъ други коекаквы стары и новы кньига. Мы ћемо овдье додати четыри *Нѣмачка оче наша*.[1]) па ћемо онда огледати, како бы се могао изъ ньи начинити Нїемцыма новъ языкъ.

---

[1]) *првый* е преводїо *Вулфила Готима у Србїи* 375те године: *другїй* е преводїо некакавъ калугьеръ на Райни 850те (у оно исто врїеме, кадъ су *Ћирило* и *Методїе* кршћавали Славене око Дунава и преводили Евангьелїе на Славенскїй языкъ); *трећїй* е преводїо опеть некакавъ калугьеръ 890те (сватри се ова оче наша налазе у Бечу у Царской Библїотеки у рукопису од оны времена, кадъ е кои преводьенъ); а *четврты* е као што га садъ читаю Нїемцы.

533 I. *Оче нашъ Вулфилинъ лѣта 375.*

Atta unsar, Θu in himinam,
Weihnai namo Θein,
Quimai Θiudinassus Θeins,
Wairөai wilja Θeins, swe in himina, jah ana airөai.
Hlaif unsarana Θana sinteinan gif uns himmadaga,
Jah aflet uns Θatei skulans sijaima, swaswe jah weis afletam Θaim skulam unsaraim,
Jah ni bringais uns in fraistubnjai.
Ak lausei uns af Θamma ubilin.

II. *Оче нашъ калугъера на Райни лѣта 850.*

Fater unser, Θu in himilon pist,
Giwihit si namo Θin,
Quaeme richi Θin,
Werdhe willeo Θin, sama so in himile, endi in erөu.
Broot unseraz emezzigan gib uns hiutu,
Endi ferlaz uns sculdhi unsero, samo so wir farlazzan scolom unserem,
endi ni giledi unsih in Costunga,
auh arlosi unsih fona Ubile.

III. *Оче нашъ у другога калугъера лѣта 890.*

Fater unser, thu thar bist in himile,
si geheilagot thin namo,
Queme thin rihhi (— рихи —),
si thin willo, so her in himilo ist, so si her in erdu.
Unsar Brot tagalihhaz gib uns hiutu,
inti furlaz uns unsera sculdi, so wir furlazemes unsaron sculdigon,
inti ni geleitest unsih in kostunga,
Uz ouch arlosi unsih fon Ubile.

IV. *Оче нашъ данашньїй лѣта 1817.*

Vater unser, der du bist in dem Himmel,
Geheiliget werde dein Nahme,
Dein Reich komme,
Dein Wille geschehe, wie im Himmel so auch auf Erden.
Unser täglich Brot gib uns heute,
Und vergib uns unsere Schuld, wie wir vergeben unsern Schuldigern,
Und führe uns nicht in Versuchung,
Sondern erlöse uns von dem Uebel.

534 Айде садъ изъ овы оче наша да градимо Нїемцыма *Славено-Србски* (или Гото-Нѣмачкїй) езыкъ. Како ћемо? Ево я ћу по моме вкусу овако:

Ово е садъ по моме вкусу добро и лїепо, али ће доћи кои другчїега вкуса, па ће почети по своме вкусу овако:

Atta unsar thu in himilon pist,
Gewihit si thin namo,
Queme Reich thin,
Werdhe wilja thin, swe in himina, endi in erthu.
Hlaif unsaran tagalihhan gib uns hiutu,
Endi farlazz uns unsera skuldi, swe jah weis forlazzan unsaron skuldigon,
Endi ni giledi unsih in costunga,
Ouch arlosi uns af ϑamma ubilin.

Fater unsar, der ϑu pist in dem himinam,
Geheiligot werde namo ϑein,
Dein ϑiudinassus quaeme,
Thin Wille wairϑai, so im himile, jah auf erϑu.
Unseraz Brot sinteinan gif uns himmadaga,
Und aflet uns unsera Schuld, so wie vergeben unsaraim scolon,
Endi füre uns ni in Versuchung,
Ak erlöse uns fona Ubile.

Садъ ће доћи трећїй, па ће начинити, по своме вкусу, їоштъ другчїе, а четвртїй їоштъ другчїе и т. д. иляда людїй начинили бы, свакїй по своме вкусу, иляду различны оче наша. Ево овако Г. В. и їоштъ гдьекои наши Списательи граде кньижевный езыкъ. Іоштъ е смѣшнїи, и много горїй, слогъ Г. *Видаковића*, него ови *Гото-Нѣмачки* оче наши: зашто човекъ не може никадъ начинити навалице тако што лудо, као неотице.

Дакле мы не можемо имати другога кньижевногъ езыка, него *Славенскїй* или *Србскїй*, као и Талїяни Латинскїй или Талїянскїй. Онда ће Славенскїй езыкъ добыти свое право и пристойно почитанїе, кадъ га сасвимъ раздїелимо одъ Србскогъ езыка; а доклегодь мислимо и говоримо, да е свеедно *Славенски* и *Србски*; и докле пишемо Србски по Славенской Грамматици, и Славенски по Србской; дотле ћемо кварити и грдити обадва езыка. — Садъ ће рећи Г. В.: И я велимъ Србски, али како Србски? Мы велимо онако, као што народъ говори: *Склоненїя*, *спряженїя* и *Синтаксисъ* (едномъ рїечи сву Грамматику) морамо узети одъ *пастыра* и одъ *орача*; а за остало ћемо се договарати.

Србльи говоре у брзомъ изговору *раштa, мешчини, ништъ, валъ да, госпръ, приль, ча* (*приль* и *ча* найвише по Бачкой н. п. *приль Іова, ча Пая*) и т. д. мѣсто *ради шта, мени се чини, ништа, валяда, господаръ, прїятель, чича*; али *тркъ, крвъ, гркъ, трнъ, дрво, грмъ* и т. д. они тако изговараю, макаръ иза гласа выкали, или на уво еданъ другомъ шаптали.

535 Осимъ тога боимосе, да се не расрди, за такове рїечи, *нѣкїй Добровскїй* на Г. В. едно, што нѣгови Чеси тако говоре и пишу; а друго, што онъ доказуе да су тако и стари Србльи (или Славени) говорили, кое бы могао видьети и Г. В. изъ *неке Острошке Библїе*, коя е прва печатана у Русїи у Острогу 1581; али онъ не мари за такове старе кньиге, кое ни есу писане по *нѣговоме вкусу*.

на 11) Ево како наблюдава точность, и како се држи своїе правила: *гердный* (у I. Ч. у посвеђенїю) *грдно* (201)[1], у *помрчини* (43) изъ *померчине* (216), *пригрли* (99), *загерливши* (121), *керпа крпа* (405), *перкосити* (239) *пркосити* (456), *корчмарица крчмарица* (Ч. II. 150), *по терню* (Ч. II. 208) *трнье* (143), *насертьешь* (Ч. II. 94) *посрне* (Ч. II. 150); *овде* (395) *овдѣ* (364) *овдїе* (426); *свѣћа* (73) *свѣтьа* (72), *светьа* (91); *печенѣ* (51) *печенье* (133); *ньима* (39) *нїйма* (155) *нїима* (217) *нима* (17); *ньой* (183) *нїой* (182) *ной* (24); *Цару* (135) *Царю* (149); *свїю* (262) *свїюхъ* (261) *свиюхъ* (320); *вѣштацъ* (Ч. II. 128) *вѣштацъ, вѣштецъ* (Ч. II. 236); *пасче* (Ч. II. 198) *пашче* (Ч. II. 180) *паще* (Ч. I. 504); съ *Драгиньомъ* съ *Драгиномъ* (Ч. II. 59); *жепъ* (Ч. I. 183) *джепъ* (Ч. II. 152) *дчепъ* (Ч. II. 197) *чебъ* (Ч. II. 57); *дериште* (Ч. II. 89) *дѣрище* (Ч. II. 94); *целивати* (Ч. II. 39) *цѣливати* (Ч. II 40); *лепъ* (526) *лѣпъ* (на млого мѣста); *човече* (252) *человѣкъ* (на млого мѣста); *метне* (216) *подмете* подъ таниръ (235 и у II. Ч. на млого мѣста *мете* на коня, *мете* оружїе, *замете* разговоръ и т. д.); *тешко* (Ч. II. 4, 61) *тежко* (Ч. II. 56); *почетье, гледатье* (Ч. II. 25) *помыслити тье* (Ч. II. 184) *плакаттьу* (Ч. I. 233) *познатитье* (Ч. I. 14); *сирома сиромахъ* (Ч. II. 119); *мушко* (514) *мужкїй* (340) *мужске* халине (336) *мужескїй* (229); *ранѣнъ* (Ч. II. 194) *раненъ* (Ч. II. 200); *видѣти* (Ч. II. 33) *видьео* (Ч. II. 143) *видїо* (Ч. II. 58); *месѣцъ* (у предисловїю у I. Ч.) *месецъ* (Ч. I. 31) *мѣсецъ* (Ч. I. 25) *мѣсяцъ* (Ч. I. 380) *мѣсѣцъ* (Ч. II. 186, 187); *отецъ отацъ* (27); *левъ* (Ч. II. 38) *лавъ* (Ч. II. 148), *суетенъ суетанъ* (Ч. II. 147); *братецъ* (Ч. II. 103) *братацъ* (Ч. II. 34); *Столацъ* (Ч. II. 120) *Столецъ* (Ч. II. 60); *облачекъ* (Ч. II. 146) *облачакъ* (Ч. II. 171); *день* (Ч. II. 42) *дань*

---

[1] Мы знамо, да су овакове суве ствари досадне и несносне Читательима нашимъ; али ій морамо писати, да докажемо Г. В. да мы нисмо устали на нѣга, него на нѣгове погрѣшке.

(Ч. II. 52) *данъ* (Ч. II. 124); *нѣколико момковъ* (Ч. II. 178) отъ Влайковыхъ *момака* (Ч. II. 189); *съ людма* (Ч. II. 184) *съ людми* (Ч. II. 186); *его* капа, *еговъ мечь* (Ч. II. 83): прежде *времене* (Ч. II. 21) у ономъ *времену* (Ч. II. 9); трепавице *ньене* (Ч. II. 4) повѣсть *ея* (Ч. II. 278); отъ *нее* 536
(106 Ч. II.) безъ *ньe* (Ч. II. 167) около *нѣ* (Ч. II. 184): *Сербскихъ книгъ* (у I. Ч. у предисловїю) накупуе *книга* (21) и т. д.

на 12) Г. В. оставлямо, нека исправля езыкъ и изврнуте рїечи (овако као што е почео), нека тврде рїечи умекшава, и нека напише *Славено-Сербску* Грамматику (него намъ се чини по свой прилици, да неће быти по вольи ни нѣговой страни: зашто онъ у ньой не ће пазити ни накаква друга правила осимъ *свога вкуса*, а вкусъ е нѣговъ, као што смо видьели мало прїе, врло различанъ и непостоянъ; а друго може быти да ће се и одъ нѣгове стране кои наћи толико паметанъ, да му рече: *у Грамматицы не ма вкуса као ни у Ариѳметицы; него то треба научити и знати).* Што се тиче чишћеня езыка одъ тудьи рїечи, тое нужно, али видимо, да се ни то не да Г. В., него му иде наопако н. п. онъ пише *брана* мѣсто *капїя*, *палина* мѣсто *ракїя*, *подручакъ* мѣсто *фруштукъ. Капїя* е рїечъ Турска *(капи)* и значи управо врата, die Thür (па была она на кући, или на соби, или на граду, или гдье му драго); а кодъ насъ значи das Thor, но и то понайвише по варошима и по намастырима, а по селима, особито у Србїи, зову и капїю врата н. п. *Граду врата рано затворайте; и градска се отворише врата;* а и по Бачкой пѣваю дьевойке: *додьи душо око деветъ сатїй, па закуцай мамузама на авлїйнски врати.* Кои дакле не ће да пише капїя, онай може писати врата; а брана кодъ насъ и онако значи двое 1) das Wehr, 2) eine Art Egge (одъ граня или одъ трня). *Ракїя* е рїечъ *Индїйска*, и позната е кодъ свїю народа, као и *вино;* а особито кодъ насъ има читавъ родъ свой н. п. *ракїйца*, *ракїетина*, *ракїйскїй*, *ракичжїя*, *ракичжїинъ*, *ракичжїйница.* Ко може садъ овакову рїечъ пшћерати изъ народа? Зашто ли бы е гонїо? А што каже Любомиръ, на страни 368ой, да се палина зато зове палина, *што већма пали, него вино;* боимосе, да му се не насмїю *Тотови:* зашто су они ракїю зато назвали *палено*, што е *палѣна* (печена), као и Нѣмачки Branntwein (d. i. gebrannter Wein); а по каквой е онъ прилици начинїо одъ *палено палина,* то онъ зна.

По свой прилици е онъ етимологъ и *рѣчотворецъ*, као што е и философъ и моралиста. *Подручакъ* е начинїо Г. В. самъ, а Србльи кажу *доручакъ, доручковати, доручкованѣ*. Оваковe су ствари починяли мало другчїи људи, па су опетъ *маказама* надьели име *рѣзнице*, и *будаку ровица;* а ниcу знали, да народъ зове маказе *ножице*, а будакъ *трнокопъ* (но овдье се види баремъ да су обадвїе рїечи начинѣне прилично, и могле бы се узети, да народъ не ма другїе; али не знамо по каквой е прилици начинїо Г. В. свой *подручакъ?).* Кои оће да чисти езыкъ одъ туђи рїечи, онай мора найпрїе знати, *кое рїечи народъ има, кое ли нема;* па онда треба да зна, кое се рїечи могу замїенити, кое ли не могу.

541 на 13) Ово оставлямо *нѣкоме Добровскомъ;* но колико га мы познаемо изъ нѣговы кньига, боимосе да не рече: *Слїепацъ слїепца оће да води.*

на 14) Не само што гдьекои Србльи говоре *себикаръ, меникаръ, нѣмукаръ, тебикаръ;* него їоштъ и *меникарена, тебикарена, нѣмукарена, себикарена* (првый е степенъ *мени*, другїй *меника*, трећїй *меникаръ*, четвртый *меникарена);* но Г. В. не ћера нико да тако пише: а онъ не може доказати, да е то противъ свойства езыка; нити има власти казати, да не валя и да не треба: може быти да ће то (као и *госпръ* и *ча* и *приль)* негда Србскоме *Аристофану* болѣ пристати, него Г. В. *ладно печенѣ съ бїелымъ лукомъ*. Г. В. пыта: „Ког' тье намъ врага оно *каръ* на краю рѣчи.“ А мы нѣга, мѣсто одговора на то, питамо: когъ ће врага Латинину оно *met* на краю рїечи, кадъ каже *egomet, ipsemet* и т. д.? Или зашто каже Латининъ farier, amarier и т. д.?

на 15) Г. В. не може намъ показати по имену тога Србльина, кои каже: *быо самъ у цркву, видїо самъ га на пїяцу* (зашто онъ и самъ каже, да правый Србинъ не говори тако): а мы сви можемо нѣга показати прстомъ, кои пише (а просто му да говори) сто пута горе од тога н. п. *у терговачкими рукама* (— то е у млож. брою, а у един. морало бы быти *у терговачкою рукою!* —), *у тимъ, три кораковъ, при честныхъ мыслей* и т. д.

на 16) Кадъ не треба писати *продье*, него *пройде:* „зане сложенъ е и овый глаголъ *иде*, *ити* (— Србльи не кажу *ити*, него *ићи* или *исти* —) съ предлогомъ *про*;“ онда не бы требало писати ни *прошао* (Ч. II. 256), *прошли* (Ч. II. 150. 151. 153); него *пройшао, пройшли: зане е то дѣй-*

стително причастїе пройшавшегъ времена одъ *пройти;* нити бы требало писати *дошао* (262), *пошла* (230), *нашласи* (440); него *дойшао, пойшла, найшла: зане е то одъ дойти, пойти, найти.* Овдье Г. В. не треба говорити ништа више; а другомъ Списателю моглибысмо казати, еданпутъ за стотину: *продьи се поправляня езыка;* него *пиши, као што народъ говори,* па ако не узваля, не ћешъ ты быти кривъ, него народъ, као и у свима осталымъ (како старымъ, тако и новымъ) езыцыма.

На 17то мы му не ћемо ништа говорити. Ако оће ко 42
другїй нека му што рече, ако ли не ће нико, а оно нека му буде као радошъ на ово, што смо казали.

Само ïоштъ неколике рїечи о предисловїю друге части: 1) Каже да ни мало не гледа на оно, што е „оны безименный братъ“[1]) издао рецензїю «сверху езыка у усамлѣномъ юноши» (— но опетъ не вели Бурямъ — на страни 185ой — был' се могло *поредъ* ове мусїке поиграти, него *узъ* мусїку; нити пише *радостїомъ, милостїомъ,* кое е, у одговору, онако яко бранїо, и доказывао, да су то Србльи начинили одъ *радостїю, милостїю,* као и *моїомъ, твоїомъ,* одъ *моею, твоею;* нити вели Светозаръ — на страни 135ой — *како му се име,* него *како му е име* —): а мы му кажемо, нека не гледа ни на ово садъ: мы не пишемо нѣга ради, зашто видимо да одъ нѣга већъ не ма ништа. 2) Као мало се срди што смо га послали у Писменицу Србскогъ езыка, да *учи глаголе спрезати и распознавати, кои иде по коме спрезаню;* но шта смо му знали друго казати? Славенски не зна, а друге Грамматике Србске за садъ не ма: да нїе было ни оне, морали бы га послати у *Рельковићеву* шокачку. Истина да она Писменица нїе читава, него е само примѣръ, како Србльи скланяю имена и спрежу глаголе (као што каже и сочинитель нѣнъ у предисловїю); али е опетъ добра за онакове Списателѣ, кои не знаю скланяти ни спрезати. 3) Каже, да га е рецензентъ съ онаковымъ тономъ у ту Писменицу слао, „као да ю е онъ самъ сочинїо.“ Нека намъ каже Г. В. по коме силогизму

[1]) Мы не мамо никаквога другогъ узрока, да се не подпишемо, него што е обичай, да се рецензенти не подписую. У оваковымъ се стварма не гледа онай, кои говори, него оно, шта говори; али, ако е Г. В. башъ стало за тимъ, мы се можемо и подписати.

бабе Смиляне онъ то заключуе. 4) Каже да нïе знао. кадъ е изъ любопытства узео Писменицу и отворïо, или ће „се правиламъ онымъ смѣяти, или за онолика писмена, коя е сочинитель у ньой изоставïо, лютити! —“ Да се нïе тако яко лютïо за писмена, може быти, да бы са свимъ научïо спрезати глаголе: зашто у овой другой части нема тако млого *говору, твору, гору, терчу, лету;* може быти да нема свега 50 погрѣшака, што се тиче спрезаня глагола. 5) Каже, да се нïе могао довольно начудити, како е смïо сочинитель Писменице изоставити 16 *краснѣйши* писмена наши, безъ кои мы не можемо быти. „Могли бы заръ, ал' како? на мѣсто еднаго писмене да пишемо 2. 3. и 4. као што другïи раде.“ Ово што ћемо садъ рећи, нека не мысле Читательи, да мы говоримо за обрану Писменице и нѣзине орѳографïе: него само да увѣримо читателѣ, да Г. В. ништа не разумïе, што
543 говори. нити мысли. кадъ говори.| *Прво:* нека намъ каже Г. В. каквые 16 писмена изоставлѣно е ондье? *Зѣло, укъ, отъ, юсъ, ω, велико я, кси, пси,* изоставïо е и онъ самъ. *Друго:* нека намъ докаже, ако нïе радъ да му речемо, да онъ у Србскимъ писменима не разумïе ни колико — — — —. *гдье бы мы морали писати по 3 и по 4 писмена мѣсто еднога,* безъ оные писмена, што су изоставлѣна у Писменици? 6) Каже опетъ. да не треба писати ни Славенски, ни Србски, него да треба изабрати среднïй путь измедьу Србскога и Славенскогъ языка („на кой я, као што тьете изъ *оваго моега* дѣлца и видити. много тежимъ“); да се онъ о томъ разговарао „съ многими нашими, и искусными у языку, лицами,“ и да су му *многïи* (— чудо како ни есу сви! —) одобрили нѣгово мнѣнïе (— да шта су му знали казати? Онъ нïе никога ни пытао да му каже што другчïе, него што онъ мысли; него е само тражïо, да му се одобри мнѣнïе; а човекъ нïе свакïй безобразанъ, као нѣговъ Светозаръ, да му каже у очи да лудуе и да ништа не разумïе —): да е найпослïе писао и Г. Добровскомъ *„у Чехску“* (— мы не кажемо *Влахска,* него *Влашка:* тако валяда бы требало казати и *Чешка?* —) и молïо га, да му „учини и онъ отъ свое стране едно сверху языка нашего примѣчанïе.“ На кое му е онъ одговорïо: Да е читао рецензïю (— усамлѣнога юноше —) и нѣговъ одговоръ на ню (— валя да му се тужïо Г. В. —), но да се нѣму, ако бы се и онъ усудïо што рећи, не допада ни мало да Србльи пишу као што говоре селяцы; да треба за отмѣнïе

предмете и езыкъ благороднїи да буде; да бы се могао начинити *средньїй слогъ* (stylus medius), кои бы се приближавао и староме црквеномъ и садашнѣму народномъ езыку; зашто (вели) *просто* не треба да се отеже до погрѣшака противъ синтаксиса. — Потомъ каже Г. *Видаковићъ:* „Мени се ово любезни мои Читатели, примѣчанїе велми допадне, да се мнѣнїе овако славнаго мужа съ мнѣнїемъ моимъ овако согласи.“

Прво, требало бы овдье, да намъ е явїо Г. В. ели нѣму Г. *Добровскїй* ово писмо послао, да га онъ печата; или га е писао самомъ нѣму, као езыкоправителю Србскоме, па га онъ печатао безъ допуштеня (могао бы сочинитель Любомира и то учинити). *Друго*, да е Г. В. ово писмо разумїо, и да е познавао себе и *Добровскога*, заиста га не бы печатао: зашто е само пола противъ насъ, а све противъ нѣга. Да Г. *Добровскїй* посѣди, баремъ едну годину, у *Карловцыма,* или у *Руднику*, мы се ямачно надамо, да бы онда казао, съ нама заедно, да треба управо онако писати, као што говоре Србльи по селима; а овако познаюћи Србскїй езыкъ изъ наши кньига, мора казати, да народъ говори не правилно, и да треба узети средньїй слогъ. Ми не знамо былисе могло казати икаквымъ средньимъ слогомъ што лѣпше и благороднїе, него Србскимъ селячкимъ езыкомъ? Мы мыслимо, да су само мысли просте, а да езыкъ не може быти простъ: н. п. што е годь просто у Србскомъ езыку, оно мора быти просто и у Елинскомъ и у Латинскомъ; а што е высоко у *Омировой Илїяди,* оно не 544
може быти просто ни у Србскомъ езыку. Но опетъ мы морамо, за честъ Г. *Добровскога,* казати, да ово нїе нѣговъ средньїй слогъ коимъ пише Г. В. и да е мнѣнїе Г. *Добровскога* одъ мнѣнїя Г. *Видаковића* тако далеко као *Бечъ* одъ *Цариграда.* Никадъ Г. *Добровскїй* не може допустити, да се пише у нѣговоме среднѣмъ слогу безъ икаквы правила, како коме кадъ *падне* у паметъ н. п. *отецъ, отацъ; день, дань, данъ; свѣща, свѣтьа, светьа; ньима, нїима, нїима, нима; месѣцъ, месецъ, мѣсяцъ, мѣсецъ, мѣсѣцъ; момака, момковъ* (у род. множ.): *книга, книгъ; съ людма, съ людми; таковаго, таковогъ; оваго, моега;* и т. д. Нити ће онъ допустити, да се пише у нѣговоме среднѣмъ слогу *молу, твору, гору* мѣсто *моле, творе, горе; помыслимъ у мени,* мѣсто *помыслимъ у себи; да волю къ ничему не има,* мѣсто *да волѣ ни къ чему не има; у тимъ* мѣсто *у томъ; при честныхъ мыслей,* мѣсто *при честнымъ мыслима,* или по Славенски *при честныхъ мыслехъ* (ово су

оне погрѣшке противъ Синтаксиса, што напоминѣ Г. *Добровскїй* у писму); *Чекаю на нѣга*, мѣсто *Чекаю нѣга;* за *мотьи*, мѣсто *да може*, или *да бы могао* и т. д. Осимъ тога їоштъ бы Г. *Добровскїй* (колико га мы познаемо изъ свїю нѣговы књига) радъ быо, да се пише у нѣговоме среднѣмъ слогу, *слза, слнце,*[1]) *былъ*, *писалъ* мѣсто *суза*, *сунце*, *быо, писао* (ово е морао Г. *Добровскїй* писати и Г. *Видаковићу*, на онъ валя да е изоставїо: зашто нїе *по нѣговомъ вкусу* — а ово остало мыслїо е, да естъ! —) и т. д. Но видимо да Г. В. оне двїе прве рїечи (и остале онакове) neћe да пише ни Славенски, као што бы радъ Г. *Добровскїй*, ни Србски, као што народъ говори, него пише Россїйски т. е. *слеза, солнце, долгъ* (тако исто *перстъ*, а не ће *прстъ*, кое е и Србски и Славенски!) Дакле не само што овай слогъ Г. *Видаковића* нїе онай среднїй слогъ што мысли Г. *Добровскїй;* него е ово онай слогъ, за кои су писали Русси изъ Влашке (1810) у Србїю, да Господари закажу писарима да некваре езыка, него да пишу као што се говори: зашто (веле) мы имамо Толмаче Србскогъ езыка, али овога ньїовогъ не мамо: ово е и онай слогъ, за кои су у Бечу 1814 пытали Русси (кои су были у Србїи съ Графомъ *Орурккомъ* и познали Србскїй езыкъ) какавъ е то езыкъ? Србскїй нїе, Россїйскїй нїе, а Славенскїй нїе; найпослїе ово е слогъ, кои се пише *по правиламъ бабы Смиляни*.

[На ову рецензију Видаковић није нарочито одговарао, али се као неки одговор може узети његова објава о III књизи „Љубомира у Елисиуму“, коју види под бр. VI. — Препирка се наставља и у години 1819.; види бр. XIII у II књизи ових Вукових списа.

Какав је утисак учинила ова критика у српској књижевности овога доба може се видети из чланка (од безименог писца) „Примѣчанїе о дателномъ и творит. падежу србскомъ мушки и средньи имена,“ који види у „Додатку,“ на крају ове књиге.]

[1]) Ово бы добро было за *Бугаре:* зашто они и данась говоре *слнце*, *жлтица*, *влкъ*, *длгъ* и т. д.

VI.

*[Давидовићеве „**Новине Србске** у Вѣни“ за г. 1817. донеле су у броју 78. (стр. 621.—624.) ово]*

Обявленіе

НА ТРЕТЬУ ЧАСТЬ ЛЮБОМИРА У ЕЛІСІУМУ, МОРАЛНОРОМАНТІЧЕСКУ ПОВѢСТЬ.

Истина да сте Вы Господо, и Любезніи Читатели мои, на втору 621
часть оваго моего дѣла подолго чекали, кое ми є и самому жао было, но опростите ми, зане изъ доволна узрока я ю Вамъ скоріе издати ни самь могао; у печатни бо ніе кадъ я хотьу, но кадъ се може, и редъ добіе. Садъ пакъ ево Вамъ издаемъ и третьу часть, коіомъ и цѣло Вамъ ово дѣло заключавамъ. Іа самъ у надежди, датьетесе Вы и на ову драговолно пренумерирати, коисте-годъ перве двѣ читали. И ласкамъ себи, акосе не варамъ, датьете Вы и ову исту часть съ онымъ, ако не іощь и съ ветьимъ задоволствомъ читати, съ коимъ сте и оне читали: конецъ бо, кажесе, дѣло свако и краси.

Часть и ова, како што и мыслити можете, продолжава намъ повѣсть стараго нашего, любезнаго намъ Ерцеговца Соколовича Любомира, даже до конца жизни Его, коютье намъ онъ овдѣ побѣдомъ нѣкомъ, у сраженію едномъ са Синишомъ, противъ младаго Царя, по смерти отца Его Стефана, воставшымъ, као вѣнцемъ украшену совершити. На младаго Светозара щастливое садъ пада жребіе: онъ Воиводомъ постае и съ ономъ, съ коіомъ му є любовь честна, давно іощь сердце соединила, соединява онъ и судбу свою, дне и часе свое: отъ коихъ тье имъ честный ихъ отецъ и чада доживити. — По и Чедомиль намъ ніе са свимъ хладнокровнымъ заостати могао: надне бо и Ему у очи прекрасна Елица, као и брату Его Драгиня, коеисе она красными сердца и душе свое качествами и уподоблявашe. — Арістідъ съ Воденичаромъ опеть намъ Любомиру долази. — Бурямъ и далше игра ролу свою.

Сва ова у кратко Вамъ благоохотніи читатели мои, овдѣ споменута, есу не токмо по вкусу Романтіческомъ, единственно юнымъ за увеселеніе списана, него заисто содержавaю имъ у себи и доволно лѣпыхъ, и поучителныхъ примѣровъ, како ко изображенію сердца ихъ, тако и ко изощренію разума имъ млада.

Зато я желимъ и молимъ, кому є могутье, немоийте изоставити, да се не пренумерирате: будутьи, да мы, кои помало и засадъ, као испо-

четка. како можемо. за общу ползу пишемо, другогъ начина да Вамъ
на светъ издамо. и неймамо. развѣ да намъ любители чтенія за книгу
новце на предъ положе. — А што є намъ онай на перве мое двѣ части.
ону — не рецензію. но изъ зависти, и нѣке освете — у новинахъ
622 Сербскихъ поругу издао, Вы на то ни мало негледайте. ятьу Ему на
оно по маломъ времену и лако отговорити: оно се явно види, да е
онъ изъ саме пакости противъ мене. хотѣо дѣло мое предъ свѣтомъ сгнусити.
и читателемъ Его омразити, слѣдователно да бы сотымъ и мое перо
изъ руке ми избіо; но уздамъ се у Бога, да нититье онъ што у
первомъ. нити у второмъ успѣти: свѣтилникъ бо са свѣтьомъ нек' онъ
и подъ креветъ мете, онъ тье опетъ свѣтлити: не може онъ свимъ
людма руку на очи ставити, да негледе полуднева солнца, и не виде
истинну. — Не кажемъ ни то, да онъ ніе нѣку лягу съ оными — измышлеными
токмо — погрѣшками на мое перве двѣ части и учиніо, но
оно є како годъ кадъ падне погана мува на злато, и по себи остави
нѣкій уперль, кой се — као са злата — лако избрисати може. Зато
велимъ, изволите само Вы любезніи мои читатели, съ терпѣніемъ на
мой отговоръ пречекати, нити мы и судити о вещи каковой можемо,
докле и другу страну о ньой не саслушамо, пакъ тьемо видити, или
я пишемъ по правиламъ бабе Смиляне, на кою се намъ онъ. себи
наче, а не мени, на изобличеніе у своей критіки позыва, или онъ. Зашто
онай текстъ, кой є онъ изъ книге Г. Кенгелца узео, значи, да „сви,
кои книге не пишу Славенски. и по правиламъ Грамматіческимъ. него
Сербски. како што намъ сирѣчь и бабе говоре: пишу по правиламъ
нѣкимъ бабе Смиляне.“ Но будутьи да наше баке нигди онако не говоре.
као што самъ я мое книге, кое онъ критизира, писао, а као што намъ
онъ пише „дьедъ, дьеверъ, дьевойка, вріеме, пшьерао“ и т. д. бабе у
Ерцеговини. и у Шіячкой говоре: дакле онъ пише по правиламъ бабе
нѣке Смиляне. а не я. — Светозаръ є вели, двѣ године и полъ кодъ
матере быо. а отъ 10 мѣсецій Любомиру отнетъ! Да. незнамъ. како є
онъ оно читао? Кодъ мене у книги стои, да є свега около двѣ године
и полъ было, отъ како є Младенъ съ Косаромъ изъ Призрена избѣгао.
до времена, кадъ є погинуо, а онъ све оно време младенцу припива,
аки бы се онъ родіо быо таки. како су му се Родители састали и избѣгли!
Тко ми ово невѣруе, нек' прочита само ону повѣсть Косаріну цѣлу, пакъ
тье видити да Светозаръ ніе више имати могао, кадъ є старцу отнетъ
отъ године и еданъ мѣсецъ дана: а што самъ я на предъ рекао, да є
быо около 9 или 10 мѣсеціи, то ніе му на челу написано было, да су
му совершено погодити и мѣсеце могли. И ако ми се у томъ погрѣшка
и призна, опеть ніе у двѣ године и полъ (30 мѣсецій) но найвише у
2 или 3 мѣсеца. — Онъ мени признае и то за погрѣшку, што самъ я
написао: у Бачкой, а не: у Бачки! Овдѣ се ясно види, да мой Г.
Критикъ іощъ незна, што є име прилагателно, што ли є существително,
а ово и мала намъ дѣца у нормалныхъ школахъ знаю. Кадъ убо мы
ову рѣчь *Бачка* узмемо за име существително, онда кажемо *у Бачки*,
али кадъ га узмемо за прилагателно, морамо по правилу казати: *у
Бачкой*, сирѣчь земли. или Вармеђьи. као што кажемо и *у Нѣмачкой*,
623 Влашкой и т. д. а не: у Нѣмецкій и проч. — И пытатьемо га. каковіи
су му оно светіи обичаи. да простіи люди. кадъ се изопію.

лупаю стакла и чаше; разбїяю прозоре, вуку петь на полѣ, и чине кукавному газди, кой ихъ любезно части, онолику штету! Противъ коихъ е се обичая Любомиръ ополчавао, но зато мой Рецензентъ, не само нѣга, но и Г. Досїѳея, блаженну ону душу, и Г. Релковича лудомъ называ! — Оне обичае другїи за свете признати не може, развѣ человѣкъ просячке душе, и весма худа сердца, кой у нима користь нѣку себи налази. — Онъ и у моей второй части на страни 135 оздолъ у версти 7 не разумѣваютьи правый смысль моего слога, каже ми, да самь я Буряма и момкомъ и старцемъ назвао, говоретьи „посадесе кодъ Светозара и старецъ Бурямъ окретаютьи коло!" А невиди, да оно *старецъ* невозносисе на Буряма, него да є оно у Родител. множ. славенски написано, кодъ Светозара сирѣчь и старецъ (вмѣсто стараца), а што є у печатни запята изоставлена, я кривъ ни самь, како што ни за друге печатне погрѣшке на мене кривица пасти неможе. — Шилялисмо га вели ми, у Сербску Грамматїку, зашто Славенску незна! Но нек' ми дођe, да му покажемъ са свимъ нову Славенску Грамматїку у рукопису моемъ, кою самь зимусъ сочинїо, и кою бы одма, да имамъ откудъ платити, у печатню послао. Но оставимо га, пытатитьемосе на што му и она кума, коя є осѣкла прутъ у шуми да се отъ кума брани? Шта ли му значи оно *м* и *к* да му сека изговори? — Срамъ га было! зна опорочавати мое нѣке невредителне рѣчи, кое су се као у едной Романтїческой повѣсти могле ретьи, а невиди какове блевотине онъ у своей жалостной Рецензїи на свѣтъ издае.

Цѣна е на ову 3тьу часть любезнїи мои читатели — 5 fl. у свези лѣпо, и съ образцемъ: судимъ да тье мало и ветьа быти, нежели є втора часть. Пренумерїратисе можете у слѣдующимъ мѣстамъ и кодъ овыхъ Господей: *[долазе имена места и скупљача.]*

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — 624

Іа молимъ понизно Г.Г. овдѣ назначену пренумерантовъ моихъ собирателе, перво, да ми опросте, што я збогъ скупотье садъ на пошту, нисамь могао свакому воособъ писати, и дозволенїе отъ нихъ поискати, да ихъ собирателми назначимъ, негосамь изъ моего къ нимъ повѣренїя, позываютьисе на благородну ихъ къ общему добру ревность, усудїо се то учинити. Второ, да бы се постарали (колико више и скорїе буду могли) новце скупити, (купно съ имени) и сви да такове овамо у Новы-Садъ на Г. Петра Лукича, купца пошлю, отъ куда тьу имъ я самъ, овдѣ отсадъ находетьисе, книге разаслати. Есмь со свакимъ почитанїемъ цѣлому моему любезному роду, всегда

на служби

Милованъ Видаковичь.

У Новомъ - Саду
15. Септемврїа п. н. 1817.

П. П. Пренумерирати се свакїй може найдалше до Новога лѣта: но што скорїе то болѣ: зашто бы радъ, да потомъ и Грамматїку издамъ.

М. В.

[Поводом ове објаве Вук је после кратког времена написао]

МАЛЫЙ ОДВРАЋАКЪ[1])

НА МАЛЫЙ ОДГОВОРЪ Г. ВИДАКОВИЋА.

[Давид. „Новине Србске у Вїени," 1817., бр. 80., стр. 637.—640.]

637 Griffith Griffith

Ономадне, у 78оме числу новина Србски, споменуо е мало Г. Видаковићъ, у обявленїю на трећу частъ *Любомира у Елизїуму,* рецензїю на прву и другу частъ речене кньиге. Онъ ондье одговара на неке ствари, и обриче да ће скорымъ временомъ одговорити на све. Медьутимъ, докъ додье одговоръ на све, мы ћемо му на кратко *одвратити* на ово, што е одговорїо.

1) Онъ каже Читательима своимъ, да ни мало не гледаю на ону рецензїю, што е изишла на прве нѣгове двїе кньиге.

Валяда онъ мысли, да нѣгови Читательи немаю памети да сами суде и мисле, него да чекаю, докъ имъ онъ каже на што ће гледати, на што ли неће! То се може казати само дьеци, и людма, кое држимо за будале; а паметне люде, по законима разума и благонравїя, треба оставити ньїовомъ разуму: па ће они сами наћи и познати, што валя, што ли не валя.

2) Да оно нїе рецензїя, него поруга „изъ зависти и нѣке освете."

Предъ паметнымъ людма не може быти за нѣга већа поруга, одъ онога нѣгова обявленїя, у коме онъ онако безобразно *лаже,* и показуе да не разумїе свои кньига; гради себе свѣтилникомъ (исподъ кревета) и полудневнымъ сунцемъ, а свое кньиге златомъ, за кое ништа не може прїонути и т. д. Та паметанъ бы се човекъ стыдїо и снебывао, да му оваково што и други ко рече у очи, а камо ли самъ да говори! Како му баремъ нїе пала на умъ она Србска пословица: *„Ко се хвали, самъ се квари"* или, као што говоре по варошима: *„Собствена хвала смрди."* Па їошъ сирома саня о некаквой завистн противъ себе! Не знамо какову освету споминѣ? Рецензентъ до данасъ їошъ не зна, да му е Г. В. учинїо какву пакостъ или штету! Може быти, да е онъ то коме другомъ што учинїо, па га грызе совѣсть, и мысли да га онай рецензира!

3) Да ће онъ по маломъ времену и лако одговорити (на рецензїю).

---

[1] Ову е рїечь начинїо Г. Савва Меркайль, и нама се допала.

Много бы паметніе учиніо, да е найпріе одговоріо на све, па онда, посліе побѣде, кою овдье обриче, да е издао обявленіе. Садъ може ко помыслити, да ће му савъ одговоръ быти овако *лудъ* и *лажљивъ*, као *Светозарове године* и *у Бачки*.

4) Да е онъ свѣтилникъ, кои ће и подъ креветомъ свіетлити.

Изъ овога се види, да е Г. В. великій реформаторъ: не само што Србскій и Славенскій езыкъ, и народне обычае, оће да поправи, него му ни Евангьеліе ніе по вольи, и нѣга бы радъ поправити! Христосъ каже, да свѣтилникъ неће свіетлити подъ креветомъ, а Г. В. управо томе противно! На што свѣтилникъ подъ креветомъ? Не ће ли се запалити креветъ, па изгорети кућа?! Нека Г. В. у своіой кући метне свѣтилникъ подъ креветъ, али нека найпріе начини кућу далеко одъ други людій.

5) Да су оно само измышлѣне погрѣшке у нѣговымъ кньигама. 638

Ако е измышлѣно, да е прва и друга частъ Любомира у Елизіуму печатана у Будиму подъ именомъ Милована Видаковића, измышлѣне су и оне погрѣшке. Мы смо сваку погрѣшку назначили, на коіой е страни.

6) Да Любезніи[1]) Читательи съ трплѣніемъ причекаю на одговоръ нѣговъ. „нити мы (вели) и судити о вещи каковой можемо, докле и другу страну о ньой не саслушамо (— добро кадъ ніе: не сослушамо! —).“

Ово е опетъ штогодъ паметно и учтиво! Да ко (н. п.) надье у каквой Латинской кньизи написано virtutarum и virtutorum, aquorum, fratrarum, gubernunt, fieunt, inter nobis, и т. д. па да рече да су то погрѣшке, и да онай не зна Латинскогъ езыка, кои е то писао; бы ли ту требало чекати, што ће рећи онай кои е тако писао? Тако е исто у Любомиру *пастиревъ* и *пастировъ* (у род. множ.), *господаровъ* моихъ, отъ *велможевъ* вашихъ, у *Бачки*, *у Босной*, *мыслу*, *твору*, *машећи* главомъ, *видѣтьи*, *люблѣтьи*, *успавлѣнъ*, *измежду нима* и т. д. О томъ само они могу сумляти, кои не разумію, и ньима се може рећи да причекаю.

7) Да онай текстъ изъ кньиге Г. Архимандрита Кенгелца значи. „да сви, кои книге не пишу Славенски, и по правиламъ Грамматіческимъ, него Сербски, како што намъ спрѣчь и бабе говоре, пишу по правиламъ нѣкимъ бабе Смилянe.“

---

[1]) Кадъ ће престати Г. В. писати прилагателна имена у множ. брою са *и?* То е сравнителный степенъ у Србскомъ езыку!

Овдье има и лажи и истине: а) да сви, кои не пишу Славенски, пишу по правиламъ бабе Смиляне, то е *лажъ:* то Г. Кенгелацъ нити е рекао нити е мыслїо; Ако ли намъ не вѣруе Г. Свѣтилникъ исподъ кревета, а онъ нека пыта Г. Кенгелца, па ако Г. Кенгелацъ рече да е онъ тако мыслїо, онда ће онъ видьети, како ћемо мы бранити Србскїй языкъ и одъ Г. Кенгелца, као и одъ нѣга. б) Да сви, кои не пишу по правиламъ Грамматическимъ (као н. пр. Г. Свѣтилникъ), пишу по правиламъ бабе Смиляне, то е *истина:* то е Г. Кенгелацъ мыслїо, и то е рекао. Као да овдье Г. Свѣтилникъ мысли, да само Славенскїй языкъ има Грамматическа правила! Нека намъ онъ покаже кои языкъ на овоме свїету безъ Грамматически правила, осимъ овога нѣгова *Славено Сербскаго языка* (но и онъ опетъ има правила бабе Смиляне, т. е. како ко оће). Како намъ се види, Г. Свѣтилникъ їоштъ не зна управо, ко е баба Смиляна (премда се врло добро држи нѣзины правила). Баба е Смиляна велика господьа, коя држи школу *Славено-Сербскаго языка.* Нѣзина се школа особито тимъ слави, што се у ню само одрасли и учени люди примаю, и што е баба Смиляна тако добра и милостива господьа, да кодъ нѣ нема друге ни треће класе, него су све емїненси. Макаръ кои у другимъ школама све бyо у другой и у трећой класи, кодъ нѣ опетъ може быти емїненсъ. Нѣзини дьацы немаю други правила, осимъ *вкуса* (свакїй свога). Кодъ нѣ се не може погрїешити: какогодъ ко рече, или напише, онако е добро: кодъ нѣ свакїй све зна. Зато е ньой и надьенуто овако лїепо име *(Смиляна)*, што се одма *смилуе* на свакога, и што у нѣной школи, мѣсто виргаза, стои кита *смиля.* То е *баба Смиляна;* а остале наше све бабе говоре по правилима Грамматическимъ, као и старцы. А што Сремачке бабе говоре *дедъ, деверъ, девойка, време* и *истерати,* а Ерцеговачке *дьедъ, дьеверъ, дьевойка, врїеме* и *ишћерати,* то е найманѣ; и то е све по Грамматическимъ правилима (а што ньи дьацы бабе Смиляне не разумїю, ни есу бабе криве).
639 Него бы мы ради знати, ко су то *Шїяцы*, кое Г. Свѣтилникъ споминѣ съ таквымъ презрѣнїемъ? У одговору на прву рецензїю казао е, да онъ не пише кньиге за Шїяке; изъ тога бысмо рекли да Шїяцы нису Србльи! А овдье опетъ каже, да бабе у Ерцеговини и у *Шїячкой* говоре *дьедъ, дьеверъ, дьевойка, врїеме* и *ишћерати!* Да Г. Свѣтилникъ нїе овако великїй *моралиста, философъ, родолюбацъ* и *политикъ;* изъ

овога бы смо заключили, да онъ *Рвате* и *Далматинце* зове Шїяцыма; али то не можемо мыслити о овакомъ човеку и свѣтилнику. Како бы онъ то могао и помыслити, акамо ли рећи, и написати, и печатати! Садъ не знамо, кое онъ люде зове *Шїяцыма*, кою ли землю *Шїячкомъ?* Шїячке не можемо да надьемо на мапи.

8) Да Светозару нїе было двїе године и по, кадъ е однешенъ Любомиру, него найвише година и еданъ мѣсецъ.

Овдье Г. Свѣтилникъ, или лаже наочигледце, или не разумїе свога *свѣштила*. Кои не вѣруе, да е Светозаръ быо двїе године и по кодъ майке (па онда однешенъ Любомиру), онай не треба да чита сву Косарину повѣстъ (кои ће дьаво читати 30 листа нѣзина лудованя и неприличне лажи!), већъ нека прочита страну 312ту и 313ту, па ће се увѣрити. На страни 312ой стои, да е Младенъ, пошто е Косара родила Светозара и устала изъ постелѣ, пошао да избави Любомира изъ тавнице, па разумїо у путу, да га е Милорадъ избавїо, и вратїосе (Младенъ) натрагъ. А на страни 313ой пыта Любомиръ Косару: „Кажи ты мени, како е то могло быти, кадъ самь я у тамницы пре што тьу пущенъ быти, писмо прїимїо, да е мой сынъ Младенъ умрео быо, а изъ твоихъ рѣчїй сада разумѣвамъ, да е еще живїо.“ — А Косара му каже: „Ели Васъ Милорадъ изъ тамнице пустїо? — Но — есть. — Онъ е Вамъ и оно писмо писао, но онъ е у тому Васъ преварїо. *Сынъ е Вашъ по ономy времену їоцљ двїе године и полъ живїо!*“ Шта ће рећи садъ Г. Свѣтилникъ?

9) Да му е рецензентъ признао за погрѣшку, што е написао: у Бачкой, а не: у Бачки!

Та ако се не бои рецензента, како се баремъ не стыди други людїй, него овако лудо и безобразно лаже! Рец. е нѣму признао за погрѣшку што е онъ написао (у Ч. I. у примѣч. о езыку на страни осмой у врсти 14ой и одозго и одоздо) у *Бачки* (мѣсто у *Бачкой*) и (у Ч. I. стр. 110 врсти 4ой одоздо) у *Босной* (мѣсто у *Босни*)! Ако лаже коза, рогъ не лаже: ако лаже Рецензентъ, ето кньиге и рецензїе (чло. нов. 65. стр. 520, врс. 15 и 16 одоздо).

10) Да се изъ тога явно види, да Рецензентъ не зна што е име прилагателно, што ли е существително, кое знаю и мала дьеца по нормалнымъ школама.

Рецы ми докъ ти ни есамъ рекао. Ругаласе сова сѣници: „Иди кучко главата!“

11) Кадъ се ова рïечь *Бачка* узме за существително име, да се онда каже *у Бачки*, а кадъ се узме за прилагателно, онда *у Бачкой*.

Мы кажемо, да се сва оваква имена (особито коя се изговараю као *цѣела прилагателна* — ако разумïе Г. Свѣтилникъ шта то значи —) складаю као прилагателна имена (као што и ни есу друго ништа, макаръ ïй мы како узимали) н. п. у *Бачкой*, у *Турской*, у *Грчкой*, у *Бугарской*, у *Польской*, у *Гроцкой*, у *Рватской*, у *Чешкой*, у *Влашкой* и т. д. А по правиламъ бабы Смиляны може поднïети и у *Бачки*, у *Турски*, у *Грчки*, у *Бугарски*, у *Польски*, у *Гроцки*, у *Рватски*, у *Чешки*, у *Влашки* и т. д. Ово е знаменито примѣчанïе Г. Свѣтилника! Нека га метне у свою Славенску Грамматику; али треба да га потврди млогимъ примѣрима изъ други кньига осимъ Любомира: зашто мы (съ опроштенѣмъ реħи)
640 не вѣруемо нѣму ни Любомиру. — Нама е особито драго, што се Г. Свѣтилникъ подврргао правилима Грамматическимъ, и почео овако мыслити! Само кадъ онъ не каже: *„Я имамъ оваковый вкусъ,"* доħи ħе онъ (колико е могуħе) за рукомъ.

12) За обычае, и за остало што каже *„пытатитъемосе,"* одговориħемо му све (кадъ насъ успыта; а за садъ остаемо при ономъ, што смо рекли у рецензïи: само препоручуемо Г. Свѣтилнику, нека прочита ïоштъ еданпутъ свою кньигу и рецензïю, па ако што не разумïе — у рецензïи, или у своïой кньизи — а онъ нека пыта други людïй): и увѣриħемо га, да прости люди знаю болѣ разликовати зле обычае одъ добрые и безазлене, него Любомиръ и сви остали наши филозови, кои су о томъ писали; и да каошто велика господа и найпросвѣщенïи люди баце погдьекою чашу крозъ прозоръ или преко поля, кое Г. Свѣтилникъ не може назвати глупости ни будалаштиномъ, него да е читао Орацïя, опоменуло бы га на онай стихъ: dulce est desipere in loco (сладко е лудовати на мѣсту). Што се тиче *просячке душе, худа срца и корысти* (— валя да се *користъ* — са *и* — пише по Свѣтилниковой Славенской Грамматицы, као и *добити?* —), на то му можемо казати, да Рец. до данасъ ïоштъ никадъ нïе падао у искушенïе, да завиди Свѣтилникову богатству и благородномъ срцу.

13) Да онъ нïе кривъ штое у печатньи изоставлѣна запята (кодъ старца Буряма).

Ни мы ни есмо криви што смо разумѣли онако, као што стои у кньизи. Него бы смо ради знати, откудъ Ђуряму брада, кадъ нïе старацъ?

14) Да смо рекли да не зна Славенске Грамматике, а да е онъ сочинiо нову Славенску Грамматику, кою насъ зове да видимо.

Мы ни есмо *рекли*, да онъ не зна Славенске (ни Србске) Грамматике, него смо то *доказали* изъ нѣговы кньига: па макаръ онъ досадъ написао 70 и 7 Славенски Грамматика, онъ опетъ не зна (досадъ, а унапредакъ ако научи, то е друго) Славенски ни скланяти имена, акамо ли што друго: Ако н. п. буде у нѣговой Грамматицы *пастыровъ* и *пастыревъ* (у род. множ.), *Господаровъ, велможевъ, дѣви, постелїи* и т. д. онда ће люди казати да то нїе Славенски (а нїе ни Србски, него по правилима милостиве госпоже бабе Смиляне): ако ли у ньой буде *пастырей*, *велможъ*, *дѣвъ*, *постель*, а онъ успише овако ко и садъ: онда ће люди рећи, да е онъ преписао (а їоштъ нїе научїо) Грамматику *Смотрїйскога*, или *Мразовићеву*. Тако бы онъ могао сочинити и Нѣмачку Грамматику! —

Iоштъ има нешто знамените у овомъ обявленїю: Г. Свѣтилникъ промїенїо е име своїой кньизи: прва и друга часть звале су се *моралныя повѣсти*, а ова садъ *моралноромантическа* повѣсть! Изъ овога се види да е Г. Свѣтилникъ познао изъ рецензїе, да оно нїе *моралная* него — — — *повѣсть*; али штета што нїе знао узети какво име, кое бы му могло остати и за друге кньиге, него е узео онаково, кое ће промїенити у првой кньизи послїе ове: *Моралноромантїческа повѣсть* (moralisch-romantische Erzählung) не значи ништа! Друго е romantisch, а друго romanhaft: romantisch се говори само о предѣлима; али баба Смиляна не ће се ни зато расрдити.

Рецензентъ.

[С овим је чланком у вези Видаковићева II објава треће књиге „Љуб. у Елис.“ и Вуково „Неколико ријечи о другом објављенију на III ч. Люб. у Елїсїуму,“ које види под бр. XIII у другој књизи овлх Вуковлх списа.]

VII.

[Давидовићеве ***„Новине Србске*** *у Вїени“ донеле су, у броју 83. од г. 1817., на стр. 661.—662., ово]*

651 **ПИСМО**

противъ последнѣ точке у рецензїи Любомира у Елїсїуму: „Ово е онай слогъ, за кои су писали Русси изъ Влашке (1810) у Србїю, да Господари закажу писарима, да некваре езыка, него да пишу, као што се говори, и т. д.“

(Учредничеству послано.)

У Ади $^{5}/_{17}$ Септ. 1817.

Почитаемї*и* Господи*н* Давидов*ич*!

Из новина Србскї*и* числом 68им у рецензацїи[1]) Любомира у Елїсїуму читаосам овде о *писаром* у Србїи бывшим нешто *упо*менуто, будутьи да сам и я у числу иногда бывши Србскїи писара *бїо* — а знаютьи да Вы Г. реценз*анте*, кое я именно сретье познавати неимам, познаете: наћо за потребно на Вас ово управити писмо, по коему вас' молим да рецензантом у *одговор на* упоминанѣ ньово. од мене явите на 1.⁰ да су мени у време 1810 Године пре и после оне, дѣла Русска с' Србїом много яснїе нежели рецензантом позната; и да я (не што овако неправилно пишем). но управ из познаня дѣла доказуем ныма да Русси ни пре. 1810 Го. ни после. и едном речїю никад, ни словесно, *и*още манѣ писмено (како рецензанти говоре) Србским Старешин*ам* о начину писаня *упо*миняли нису. — нитсу русс*їи* с' в*о*иском у Молдавск*ои* и влашк*ои* шест Година стаяли и Стурк*ом* за словесност Србску рат водили. А што пак рецензанти *у*поминю да су Русси за Србскї*и* Езык толмаче држали то е (с' допущенѣм ретьи) пресна лаж', но србльі гди кои да есу Службе толмача у Турском и Греческом Езыку код Русса изполнявали, тое познато и истинае; овде могу заключити, дае кои од рецензанта себи ласкао быти Толмач*ом* Србска Езыка — пак без дѣла и содржанїя гладуютьи (наравно) на писаре срдїосе онда. кое сад гди никаква места ни наїманя неимаю *оп*оминяти, опорочавао.

---

[1]) не кажесе *рецензацїя*, него *рецензїя* од латинске рїечи recensio, а не recensatio. — [Како ову напомену, тако и истицање појединих речи и слова биће да је учинио Вук.]

на 2го могу доста истинно рецензанта уверити, да 1814 Године Кромѣ Особе Графа Орурка, *нїе нїеднога* русса од оныи конссу пред тим с' поменутим Графом у Србїи бывали (кромѣ служителя Графови) у бечу было *нїе*, и да рецензанте Силнїе уверим исте 1814 Год. *бїо* сам и я три месеца дана у бечу, и да Графа Орурка и ветѣе число русса конссу у Србїи бывала, много яче имам чест познаватї нежели коиму драго од рецензанта. овде нек ми кажу Рецензанти конссу дакле то они русси, с' Графом Орурком у Србїи *бывшїи* Србскїи Езык познаваютьи, — а у бечу 1814 Год. *небивши* (изключаваютьи Гна Колежског Совѣтника Недобу) — у бечу питаня како рецензанти Говоре о Србском Езыку чинили? — и акосу она — писма, не Славянскїи не русскїи и не Србски писана была. *врло любопитно* каковим то Езыком быласу писана; и ко она умеде протолмачитї —. вѣроятно кои од рецензанта кои весма добро правила свое много крат *упо*менуте и достопамятне' баке Смиляне разумева.

Заиста измишленїя и коекаква бунцаня у обще помещаватї новине врло мало рецензантом служи к' части. и много бы паметнїи были, да су време коекаква неистина писаня шетанѣм по Прадеру, или Спаванѣм заменули, нежели што у новине уводитї дају. Што се тиче *о' начину* у Србїи писаня, онаї е како што ово я пишем у свему сходан', и могу слободно ретьи, *ионе* много исправнїи и Совршенїи бывао *ест*. Того 662
ради рецензанте молим'. любов да ми учине, на ово одговоритї писмо. Есули могли разумети — и каквим е писано *Езиком*, иначе остаем под сумнѣом, не што бы русски или Славянскїи неразумевао, но што горе и Србскїи да говорити не знам. С' овим нек ми рецензантї опросте ако по волы ньовои или начину — ово нїе писано. зато ни мало я крив ни сам што сам у Србїи, Срему и бачкои овако неправилно учїо Србскїи Езык' — допущам дасам ови у Сараеву, или Мостару, или у боки-котору учїо гди оно као и рецензанти чисте Србске речи размажено и као ачетьисе обичаи имаду изговаратї н. п. оныи медьед и медьеди, а код нас свуда веле медвед и медведи — и т. д.

Будутьи да рецензантї у опоминаню *о руссом* у Србїи и влашкои *бывшима*, нитсу пазили на Лица ни на Массу о чему говоре — то оправданїя ради, потребно е нима и ово явитї, да не само русски ветьега званїя и Ума люди — но ни наїбезумнїи ниов Маргетант' (пилар) нїе тако смешно безстидан и безсовѣстан' говорит' оно што никад бывало нїе, као наши' рецензантї обичаи што имаду. Окончаваютьи писмо ово за дужност држим вас' Гн. Давидович молитї, да писмо ово гди места наѣете у новине Србске *поместите*; с овим чествуютьи — вас' пребивам.

Вам доброжелетьи

Мих. Фил. Груїович m. p.

[У истом броју новина, одмах иза овога писма (на истој страни), штампан је и Вуков одговор под натписом:]

ОДГОВОРЪ РЕЦЕНЗЕНТОВЪ.

[Давид. „Новине Србске у Віени," бр .83. г. 1817., стр. 662.—664.]

662 Истина да е рецензенту найвећа радость одговарати на оваково што противъ свое рецензіе, но опеть на ово писмо, изъ много узрока, не бы радъ быо одговарати; али кадъ Г. *Груїовићъ* овако моли да му се учини любавъ, морамо му накратко штогодь одговорити, и то ево овако у разговору (да бы насъ читательи болѣ разумѣли).

Груїовићъ. Из новина Србскїи числом 68. у рецензацїи Любомира у Елїсїуму читао сам овде *о писаром* у Србїи бывшим' нешто *уао*менуто, будутьи да сам и я у числу иногда бывши Србскїи писара *біо* —

Рецензентъ. Мы оно ни есмо споменули да срамотимо ондашнѣ писаре Србске, него што е нама требало; а Г. Груїовићъ ніе намъ онда быо ни накрай памети; али кадъ му е чела за клобукомъ, нека се пипне мало.

Г. Мени су дѣла Русска с' Србїом много яснїе нежели Рецен*зантом*[1]) позната.

Р. То може быти; и вала му кои намъ то каже, да знамо у напредакъ кога ћемо пытати, ако намъ што затреба. Али опеть онъ не треба да мысли: *да онъ зна све, а другій нико да не зна ништа.*

Г. Русси ни су никад, ни словесно, *иоще* манѣ писмено Србским Старешинам, о начину писаня *уао*миняли. —

Р. Ето видите како не зна све! Валя да мысли да е онъ еданъ писаръ быо у Србїи, и да е морао писати сва писма, што су слали Србльи у Руссію, и читати сва, што су долазила изъ Руссїе у Србїю! У Србїи е было више одъ стотине писара (самы Секретара у Совѣту измїенилосе 8 — и то само у Београду одъ год. 1807—1813).

663 *Г.* нит су Русси с' воиском у *Молдавскои* и влаш*кои* шест Година ста*яли* и *Стурком* за словесност Србску рат водили.

Р. Ту има право: Зашто бы иначе Русси одма изабрали и поставили Србльима добре писаре и Секретаре.

Г. да су Русси за Србс*кїи* Език толмаче држали то е пресна лаж'

Р. Као да Г. Груїовићъ не зна ни што е толмачъ! Толмачъ е свакій онай, кои што коме протолкуе. Да е онъ овдье,

[1]) Зашто *Рецензантъ?* Валя да мысли Г. Груїовићъ да е ово француска рїечъ! Кадъ бы была француска, онда бы морало быти *ресансантъ*, али е французи не познаю.

мы бы га узели за толмача, да намъ протолкуе на неколика мѣста ово нѣгово писмо.

Г. Овде могу заключити, да е кои од Рецен*за*нта себи ласкао быти Тол*мачом* Србска Езыка — пак без дѣла и содржапія гладуютьи (наравно) на писаре срдіосе онда, кое сад гди никаква места ни *наї*маня неимаю *опо*миняти, опорочаваю.

Р. Валяда е Г. Груїовићъ све чинїо изъ злобе и изъ зависти, што е чинїо, па мысли, да ни другїй нико ништа не може рећи ни учинити изъ другога узрока и намѣренїя. Нека онъ благодари Богу, или слїепой срећи, што онъ садъ не гладуе; а Рецензенту ако и нїе остало одъ брата тудье муке, онъ опетъ їоштъ нїе дошао Г. Груїовићу на чанакъ (нити ће му доћи).

Г. Да 1814 Године кромѣ особе Графа Орурка, и нѣговы служителя, и Гна. Колежског Совѣтника Недобе, *нїе нїеднога* Русса од *оныи* кои су пред тим с поменут*им* Графом у Србїи бывали у бечу *было нїе.*

Р. Особа Графа Орурка и нѣгови служительи и Г. Недоба, то їй е више одъ пола десетине; а да оно запыта о Србскомъ езыку, нїе требало више него само еданъ. А кои е тай бьо? То мыслимо да Г. Груїовићъ, као оваковый Министеръ, не ће одъ насъ ни тражити (да имена правы и поштены людїй мїешамо у наше распре).

Г. и ако су она — писма, не Славенск*їи* не Русс*кїи* и не Србски писана была, врло любо*пи*тно каков*им* то Езыком была су писана —

Р. Познаесе Министерска глава! Она све саня и мысли о писмима. Ни есу была писма никаква (а їоштъ манѣ нѣгова, некъ се не бои), него печатана кньига!

Г. Што се тиче *о начину* у Србїи писаня, *онаї* е како што ово я пишем у свему сходан', и могу слободно ретьи, *ио*ще много исправнїи и совршенїи *бываo ест.*

Р. Што е писао Г. Груїовићъ оно е могло быти овако, као ово нѣгово писмо, али што су писали други, оно е было (као што е и садъ у Србїи) млого и млого болѣ. Сви су се ондашньи писари могли раздїелити у три реда: у првомъ су реду были прешавши одовудъ учени люди, као н. п. *Ѳеодоръ Филиповићъ* или *Божа Груїовићъ, Іованъ Савићъ* или *Иванъ Юговићъ, Стефанъ Живковићъ, Стефанъ Филиповићъ, Максимъ Якшићъ* и т. д. У другомъ су реду были прешавши одовудъ люди свакояки званїя и чинова, н. п. было е *шегрта, калфїй* (трговачки и майсторски), трговаца, майстора, *пропалица, магьистора, дьака, каплара, аїоша, попова, растрига* и т. д.

А у трећемъ реду были су оданде прости люди (и момчадъ), кои су случайно сами, или кодъ попова и калугьера, научили читати и писати. Изъ првогъ реда знамо, да су *Божа*, *Юговићъ*, *Филиповићъ*, *Якшићъ* и *Живковићъ*, писали млого болѣ одъ овога писма; а измедьу оны осталы могао е кои и горе писати.

Г. Того ради Рецензанте молим, любов да ми учине, на ово одговор*иті* писмо. Есу ли могли разумети — и кcallв*им* е писано Е*зи*ком —

Р. Богме смо га доста тешко разумѣли (а да намъ нїе стварь позната, Богъ зна бы ли га и разумѣли) на некимъ
664 мѣстима као н. п. *у одговор| на упоминанѢ ньово*, *врло любопитно* (— шта врло любопитно? —). Осимъ тога, истина, писано е Србски, и да е мало яснїе и вразумителнїе, могло бы поднїети као за човека, кои нїе управо ништа учїо; али за Србскогъ писара (їоштъ манѣ за Секретара) не валя ни зашта: а) (као што смо рекли) што нїе ясно ни вразумително. б) Што е пуно Грамматически погрѣшака, н. п. *о писаром*. *Стурком, што се тиче о начину*, *воиском*, *обичаи*, *влашкои*, *толмачом*, *нїе нїеднога у бечу было нїе*, *онаї е бываo ест* и т. д. в) Што нема никакве постояне орѳографїе, него управо по правилима „много крат упоменуте и достопамятне' баке Смиляне,“ н. п. *почитаемїи*, *бывши*, *бывшїи*, *не бивши*, *было*, *бїо*; *Езыком*, *Езиком*; *Русси*, *Руссїи*; *онаї*, *обичаи*; *одговориті*, *говорити*, *Рецензанті*, *Рецензанти*, *ньово*, *ниов* и т. д. Србскїй Секретаръ, а особито оваковый, кои се вали, да се млого мїешао съ Руссима, ньима писао и ньїова писма читао, требало бы, да зна баремъ Славенску (или Руссїйску) орѳографїю, н. п. гдье се пише *ы*, гдье *и*, гдье *й*, гдье *ый*, гдье *їй*, гдье ли *їи* и т. д. То е могао научити изъ Руссїйски писама, ако ништа друго нїе читао. То знаду и Руссїйски маргетани, а нашъ Секретаръ не зна! Срамота!

Г. С' овим нек ми Рецензанти опросте, ако по волы ньовои или начину — ово нїе писано, зато ни мало я крив ни сам што сам у Србїи, Срему и бач*кои* овако неправилно учїо Србскїи Език' —.

Р. Само овакови писари и учени люди, као што е Г. Груїовићъ, могу быти овако лудо горди и безобразни, да кривицу и срамоту свога незнаня бацаю на народъ! Србїянцы, Срїемцы и Бачвани, не кажу: *о писаром*, *о Руссом бывшима*, *влашкои*, *Молдавскои*, *упоминяти*, *помещавати*, *толмачом*, *Србскїи Език*, *нїе нїеднога у бечу было нїе*, *онаї е бывао ест* и т. д.

Г. допущам да сам ови у Сараеву, или Мостару, или у Боки-котору учїо гди оно као и Рецензанти чисте Србске речи размажено и као ачетьисе *обичаи* имаду изговар*атї* н. п. оныи медьед и медьеди, а код нас свуда веле медвед и медведи и т. д.

Р. Овдье не знамо, или е Г. Груїовићъ глувъ, или се разумїе у Просодїи, као и у осталымъ частима Грамматике? Сарайлїе, Мостарцы и Бококоторцы зато граде одъ еднога слога два, што не ће да изговараю размажено и аћеће се, него оштро, н. п. *снїегъ, вїенацъ, пїесакъ, бїело* и т. д. А што се тиче *медведа* и *медьеда,* ту е гласъ (просодїйскїй) еднакъ, него се другчїе пише и говори; но то Г. Груїовићъ и да е разумїо, опетъ не бы могао рећи, да е погрѣшка (ни едно ни друго): Србїянскїй, Сремачкїй и Бачванскїй медведъ (медвѣдь) *зна* (вѣсть) гдье е *медъ*, а Ерцеговачкїй, *Бошнячкїй*, Црногорскїй, Бококоторскїй, Далматїйнскїй и Рватскїй медьедъ (медѣдъ) *еде медъ*. За еднога медведа неће се свадити Србльи изъ поменуты земаля: они су браћа, и быће свагда; а медьедъ остае медведъ, макаръ га како звали и облачили.

Г. да не само Русски ветьега званїя и ума люди, но ни н*аї*безумнїи *ниов* Маргетант' (пиляр) нїе тако смешно безс*ти*дан и безсовѣстан' говорит' оно што никад бывало нїе, као наши' Рецензант*ї* обича*и* што имаду.

Р. Мы знамо и безъ Г. Груїовића, да су сви Русси, одъ Генерала до маргетана, ангьели, него сожалуемо, што нїе и Г. Груїовићъ мїешаюћисе съ ньима толико, баремъ пола ангьела постао; и чудимосе, зашто їй воли валити, него имъ подражавати! — Si tacuisses, phylosophus mansisses.

* * *

[Из године 1817. су и оне Вукове напомене о речима: пастуља, медвед, коњушница *и* чајати *у бр. 96. и 97. Давидовићевих новина за ову годину (које је Вук уредио); види у „Додатку“, на крају ове књиге, бр. 5.]*

VIII.

ВТОРО ОБЯВЛЕНІЕ

о

СРБСКОМЕ СЛОВАРУ.

*[Засебан оглас (штампан ситним словима) на 2 листа велике 8°, слат као додатак Давидовићевим **„Новинама Србским** у Вїени,“ за 1818. годину, уз бројеве 20., 21. и 22.*)]*

1a Изъ Фрушкогорскога монастыра Шишатовца, 20. Марта 1816. године, обявлѣный *Србскїй Словарь* почео се *већь* печатати, и до конца мѣсеца Юнїя ове године быће готовъ сасвимъ. — Различна обстоятелства задржала су, те ова кньига нїе већь одавно изишла на свѣтъ; но у томъ е моя найвећа штета, а свою, и Господе Пренумеранта и читателя, дангубу накнадиће кньига тимъ, што ће садъ изићи млого совршенїя, него што бы прїе изишла. Кадъ самъ оно прво обявленїе издао, онда самъ имао око 18,000 рѣчїй, и обрекао самъ, да ће быти све претолковане Нѣмачкимъ езыкомъ; а садъ имамъ око 30,000 рѣчїй, и све су претолковане *Нѣмачкимъ и Латинскимъ* езыкомъ. (Латински смо додали изъ два узрока: 1) Ради Француза и Енглеза, и осталые народа, кои не знаю Нѣмачки — а Латински знаю Кньижевницы свїю Европейски народа. 2) Ради наши Србаля, кои уче Латински). А кое се рѣчи односе на обычае народне, оне су све протолковане Србскимъ езыкомъ тако, да ће свакїй Србльинъ, и тудьинъ

[*) У сва три ова броја штампано је (стр. 160., 168. и 176.) и ово уредниково „**Обявленїе.** — Г. Вукъ Стефановичь почине свой већъ давно обявленни *Рѣчникъ србскога Езыка* печатати, како изъ своега собственнога србскимъ новинама приключеннога обявленїя видитисе може. Овде се приключавају по два екземплара обявленїя, съ нижайшимъ прошенїемъ, да бы ГГ. откупницы новина србски наклонность и благоволенїе показали, еданъ отъ ови своима прїятельима сообштити, и ово дѣло далѣ препоручити.“]

кои мало Србски зна, видѣти шта су *Краљице, Додоле, Лазарице; Завѣтине, Крстоноше, Дружичало, Ранило; Виле, Вѣштице, Вампири, Стуаћи; Врзино коло, Грабанціяши и Едномѣсечиђи; како Србльи Божић божићую, како Ускрсъ ускрсую, како Гъургъевъ данъ и Богоявлѣніе* (и остале празнике) *празную; како крсно име славе, како бабине чуваю, како се жене и удаю, како се Богу моле, како наӥяю, како туже за своима* (кадъ ко умре), *како даће даю*, и остале различне обичае старе како држе и проводе: како е постала *кукавица*, каколи *корняча* и т. д. А и осимъ тога, не ће у овомъ Словару быти само сувопарне рѣчи, него су свуда мала толкованія о различномъ значеню и употребляваню рѣчій: различни примѣри, а особито изъ *народны пословица, пѣсана, загонеткій и приповѣдкій.* — Изъ овога малогъ описанія може свакій ласно видѣти, да ће ова кньига быти садъ 16
трипутъ већа, него што е обећана у првомъ обявленію: зато їой морамъ и цѣну подигнути на 20 форинтій В. В. (а за оне предѣле, куда нема новаца одъ артіе, 20 сребрны цванцыка, или 20 гроша — као што садъ новцы иду у Турской —). И то е їошт' мала цѣна према величини кньиге. Та да су само суве рѣчи, безъ свакога реда и толкованія, опеть бы вредно было, да свакій Србльинъ съ радостію да за ньи 20 фор. Да се оволика кньига печата само Србскимъ езыкомъ, опетъ бы была скупля одъ 20 фор. В. В.: а камо ли у три езыка, гдѣ слагачъ мора имати предъ собомъ троя слова (мѣсто едные), па часъ тражити Србска, часъ Нѣмачка, часъ Латинска. — Ово е кньига, коя се не може издати на свѣтъ безъ помоћи Родолюбаца и Благодѣтеля кньижества нашега, или безъ мое велике штете: зашто ће да стане више одъ 12,000 фор. В. В. докъ се напечата; а я мыслимъ да Србльи ни есу ради, да се я съ моіомъ штетомъ трудимъ о общему благу (доста е и толикій трудъ мой, што приносимъ драговольно на жертвеникъ обще ползе). Зато садъ издаемъ ово второ обявленіе и наново продужуемъ време пренумераціе до конца мѣсеца Маія. Кадъ кньига изидье на свѣтъ, онда ће быти скупля (као и втора *частъ народне Србске пѣснарице*), и свакій, коме устреба, мораће се самъ старати да е добави (а Господи Пренумерантима ће се послати на ноге). Господа Пренумеранти, кои су се, изъ ревности къ нашему кньижеству, пренумерирали до садъ по 10 фор., надамсе да ће ми садъ драговольно послати їошт' по 10 фор., за кое ӥ

покорно молимъ. Гдѣкои су платили їошт' на прво обявленїе по 20 фор. оныма благодаримъ покорно.

Нїе ова кньига нужна и потребна само Списательима и кньижевницыма Србскимъ, и иностранцыма, кои су ради Србски учити, него особито и онымъ Србльима, кои уче, или кои су ради учити, Нѣмачки или Латински: колика ће у томъ быти помоћъ Србльину, кадъ онъ сваку свою рѣчъ, докъ отвори кньигу, може знати како се зове Нѣмачки и Латински! А ова су два езыка нужна Србльима, не само онима, кои живе у Нѣмачкомъ Царству и желе у Нѣмачку службу ступити, него и онымъ свима, кои желе быти учени люди у данашнѣмъ свѣту: зашто се на тимъ езыцыма налазе найлѣпше кньиге одъ свїю наука, кое е већъ познато Руссима и Грцыма, и свима осталымъ народима. А збогъ *обичая народны*, и збогъ *различны* примѣчанїя, *свакїй* ће е Србльинъ читати съ особитомъ радостїю и увеселенїемъ.

Што се тиче, у овой кньизи, реда Словарскога, и Нѣмачкога и Латинскогъ езыка, надамсе да ће быти задовольни сви люди, кои су вѣшти оваковымъ пословима: зашто самъ я о томъ радїо овдѣ готово двїе године са высокоученымъ Господиномъ *Копытаромъ*, к. к. придворнымъ Библїотекаромъ, коега и учени Србльи млоги, као и осталые Славенски народа Кньижевницы, познаю, као еднога између првые Славенски Граматика и езыкоиспытателя. Ево неколико примѣра[*]) о различномъ значеню рѣчїй:

[*) Све ове речи, које Вук износи овде (стр. 185.) ради угледа, овако су, на својим местима, штампане и у „**Српском Рјечнику**" (1818. г.), само *новим* правописом и с овим променама:

Код речи *клин* додато је, за 4) значење, после речи oscheocele: „Млога ђеца имају клине, па у ђекоји прођу, а у ђекоји остану и послије буду килави;"

Код речи *насадити* у 2ом значењу изостављено је: „вршай eine Schicht," а у 3ем речи „спкиру, или мотыку;"

Код речи *стати* изостављено је у 5ом значењу: „стои рыка волова," у 6ом значењу додато иза речи род: „момак на снагу," а у 7ом значењу место „10 дуката" стоји „десет гроша;"

Код речи *чинити* додато је и значење: „1) жито, reitern, cribro;"

Код речи *шарка* у 1ом значењу место змїя стоји гуја, а додато је и значење: „4) шарке (pl.) die Thürangeln, und das Thürband, cardo et vinculum januae:"

Код речи *шиба* у немачком преводу 2га значења додата је (испред латинскога „tormenti genus") реч „eine Feldschlange."]

34 Жа̀л При Ста̂ Шиб 35 На

Жа̀лити, имъ, v. impf. 1) кога betrauern, lugeo. 2) bedauern, miseror. 3) што bedauern, doleo. 4) на кога wem gram seyn, succenseo. 5) на кога Verdacht haben, suspicor.

Кли̂нъ, m. 1) der Nagel, clavus. 2) der Keil, cuneus. 3) клинъ у кошулѣ der Einsatz bey den Nähterinnen, cuneus (?) indusii. 4) клини, der Hodenbruch (bey Kindern), oscheocele.

Кры̏ло, n. 1) der Flügel, ala. 2) der Schoß, sinus.

Мѐтатисе, меће̑мсе, v. r. impf. 1) камена Stein werfen (ein Spiel), jacto saxum. Камена се мећу момцы двояко: *съ рамена* и *омашке*. 2) ногама ausschlagen, herumschlagen mit den Füßen, jacto pedes.

„Не мећисе ногама;
„Нїе йорганъ понява.
„Веће моя долама —

3) на кога nacharten, exprimo aliquem, similis sum.

Ма̂стъ, f. 1) das Schmalz, geschmolzenes Fett, pinguedo liquata. 2) die Salbe, unguentum, adeps. 3) човекъ црне масти (Farbe) atri coloris.

Наса́дити, имъ, v. pf. 1) кокошъ der Henne Eyer unterlegen, impono gallinam ovis. 2) вршай eine Schicht Garben zum Ausdreschen, praeparo frumentum triturationi. 3) сикиру, или мотыку, auf den Stiel anstecken, insero manubrio. 4) воћа, шльива in Menge pflanzen, sero. 5) ладьу scheitern, impingo.

При̏стати, анемъ, v. pf. 1) за кимъ nachlaufen, insequor. 2) на што einwilligen in etwas, consentio. 3) пристало ми у посао ist mir eben zu rechter Zeit gekommen, accidit in tempore, gratum.

Ста̂нъ, m. 1) der Weberstuhl, machina textoria. cf. разбой. 2) die Sennerey, locus et casa mulgendis aestate ovibus. 3) der Leib (als Theil des Hemdes) indusii corpus.

Ста̀ти, анемъ, v. pf. 1) stehen bleiben, consisto. 2) на што treten, insisto. 3) коме на путъ in den Weg treten, verhindern, impedio. 4) нїе ми стало dran liegen, interest. 5) стаде га вика, стои рыка волова u. s. w. es entstand, begann, coepi. 6) стао виноградъ на родъ begann, coepi. 7) kosten, consto: стало ме 10 дуката.

Сто̏па, f. 1) der Tritt, die Länge eines Fußes, pes. 2) die Winde, artemo.

Чи̏нити, имъ, v. impf. 1) шта machen, thun, ago. 2) коме einem anthun, incanto. 3) кожу gärben, perficio corium.

Чи̏нитисе, имсе, v. r. impf. 1) sich stellen, simulo. 2) scheinen, videor: чини ми се.

Ша̏рка, f. 1) шарена змїя eine bunte Schlange, serpens varius. 2) шарена кокошъ bunte Henne gallina varia:

„Закольи ми шарку коку, коя не носи —

3) шарена пушка, bunte Flinte telum varium:

„шарке пушке по средини носе —

Ши̏ба, f. 1) die Spießruthen, poena virgarum. Метнули га (ударили га) на шибу. 2) eine Art langer Kanone (von kleinem Kaliber), tormenti genus:

„Докъ ми гледа Крньо на Земуна.
„А Маргета на Врачаръ на полѣ.
„Танка шиба на малу Вишньицу —

Изъ овые неколико примѣра може свакїй себи представити, какавъ ће быти овай Србскїй Словаръ (а ево овако ће быти печатанъ овымъ истымъ словима): а обичаи су описани

као *Краљице, Вила и молитвена чаша*, у *второй части народне Србске пѣснарице* (на страни 48, 257 и 259).

Ако ме Србльи садъ на ово второ обявленïе само толико помогну, да не штетуемъ млого на овой кньизи, онда ћемо одма иза ове дати да се печата *Нѣмачка частъ*, у коïой ће быти претолковане на *Србски* све Нѣмачке рѣчи, кое се налазе у *Аделунгову* и у *Кампеову* Словару. Нѣмачка ће частъ быти едну трећину, 1/3, евтинïя одъ Србске: о ньой ће изићи обявленïе кадъ се почне печатати. *Трећа* и *четврта частъ народне Србске пѣснарице* такодьеръ е готова и на чисто преписана.

Когодь пошлѣ новце за 10 пренумеранта, добыће 11ту кньигу на даръ: а ко пошлѣ за 5, добыће 6ту за 10 фор.
116 То ће добыти и Господа Совокупительи досадашньи Пренумеранта, само ѝ покорно молимъ, нека се медьутимъ потруде, да скупе одъ свакога Г. Пренумеранта ïошт' по 10 фор. и да ми пошлю до реченога рока (т. е. до конца мѣсеца Маïя).

Имена Господе Пренумеранта печатаћесе онако, као што ѝ Господа Совокупительи пошлю: зато ѝ молимъ покорно, да свако име, съ презименомъ и достоинствомъ, точно и разговѣтно напишу онако, као што су ради да буде напечатано.

Новце и имена Господе Пренумеранта може свакïй послати овдѣ у Бечъ, великоме, и у нашему трговачкомъ свѣту познатомъ, трговцу, Господару *Тирки* (An Herrn Th. Demeter Tirka, in Wien), а онъ ће мени поуздано предати: само нека се добро упути да нѣму додье.

У Бечу 8/20 Марта 1818.

Вукъ Стефановићъ.

* * *

[Ова је објава приказана (с потписом **К.**, *т. ј.: Копитар) и у бечком „Oesterreichischer Beobachter,“ у броју 119. за г. 1818., где је у главном изнесена потреба оваког српског народног речника и начин његова издања. Тај приказ је укратко објављен у српском преводу у Давидовићевим „Новин. Србск.“ за 1818. г. (бр. 31., стр. 244.). Исто је тако у овим новинама (бр. 72., стр. 565.—568.) преведен и цео чланак из 260. броја „Oesterr. Beobachter“ за 1818. г., који је ту штампан као одговор на предњи приказ, и у ком се у главном казује сумња о користи од Вукова речника за српски књижевни језик. Овај је чланак без икаква потписа. Вуков одговор овом безименом критичару види у II књизи под бр. XI.]*

* * * * *

[У броју 58. Давидовићевих новина (од 20. јула 1818.) има на страни 452. (на дну) ово :]

ОБЯВЛЕНІЕ.

Већъ е печатано више одъ половине *Србскога Словара* (садъ се печата П), и до конца мѣсеца Септемврія (ове године) быће ЯМАЧНО готовъ са свимъ (да се изъ почетка могло печатати оваќо брзо и точно, као што се садъ печата, већъ бы до садъ быо готовъ).

Ако се ѿоште ко присѣти да се пренумерира, нека гледа, да му име и презиме, съ новцима заедно, додье овде найдалѣ до конца Августа.

Гдѣкои одъ старе Господе Пренумеранта, кои су се пренумерирали на прво обявленіе по 10 форинтій, ніесу ѿоште послали додатакъ по второме обявленію; за кое и по другій путъ покорно молимъ (особито Господу Совокупителѣ, одъ кои то найвише зависи), да гледаю медьу тимъ да ми пошлю. — У Бечу 23. Юлія 1818.

Вукъ Стефановићъ.

[И у својим писмима из овога доба Л. Мушицком (75. Гласник Српск. Уч. Друштва, стр. 281. и 282.) Вук исказује наду, да ће сав Речник бити готов крајем септембра (у почетку овога месеца почето је **Т***), али је то могло бити у истини тек у првој половини децембра, као што гласи Давидовићева објава у „Нов. Срб.“ од 7. и 14. дец. 1818. (бр. 98. и 100., стр. 776. и 788.): „Рѣчникъ Србскій Г. Вука Стефановића* готовъ є ове седмице.“ *Ту се још казује: од кога ће скупљача уписници из појединих покрајина добити Речник, и то, који су платили 20 фор., укоричен, а и за нове купце је цена 20 фор., али неукориченом. — Само пак разашиљање Речника извршено је у почетку 1819. г., пошто је Вук отишао у Русију (*Ђ. Рајковић *у „Јавору“ за г. 1877., стр. 83.).*

Још о самом Речнику види у другој књизи овиг Вуковиһ списа, под бр. XI. и XII.]

IX.

*[У 25. броју Давидовићевих „**Новина Србских***) у Вїени“ за г. 1818. штампано је, на стр. 198. и 199., у одељку „Смѣсице Књижествене,“ ово]*

198 **МНѢНІЕ О ПИСМЕНЫ НН У НАШЫМЪ ПРИЧАСТІЯМА**

(Учреджичеству послано)

Два су правила, по коима се саставля причастїе на *ный*. а) У глаголы прво̂г сопряженїя бывa, кад се третьем лицу преходящег времена дода слог *ный*, н. п. зову - звах - *зва - званый*, вергу - вергох - *верже - верженый*, собирaю - собрахъ - *собра - собраный*. б) У глаголы II. сопряженїя постае, кад се у првом лицу времена настоящегъ измене ȣ или *ю* на *еный*, н. п. *мучу - мученый*, творю - *твореный*. То се без сумнѣ подразумева, да ова оба правила трпе неколико изятїя; но та прелазим, као немаютьи никаквог с предметом нашим садашньим союза. У преднаведеным правилама кажесе: Додаесе *ный*, ȣ или *ю* изменесе на *еный*, а не тамо *нный*, а овде *енный*! Прадед Славенске Грамматїке Мелетїй Смотрїтскїй првый е написао та два правила, за тог незваног госта *(н)* ни где ни спомена учинїо нїе; него га ѿошт прилпком оном, кад му е у неки прилагателны место назначїо, са свим явно из причастїя тера. Да како се дакле опет у оно мало нѣговы собственны речїй, у предсловїю Грамматїке нѣгове, у Епїскопїи Римнической издане, наведены налази *ввѣреннїи, познана, употреблена*? Како у самой Грамматїки едно и исто причастїе стои на обадва начина написано, као н. п. *сложенна* и *сложеная*? Стр. 16. Я бы волео овде Печатателя или и самог Копїсту нѣговог, него нѣга самог, обвинути. — Г. Мразовичь стави та два правила и у свою Грамматїку, и вѣрно се Смотрїтског држаютьи, то друго *н* истера такодье из причастїя: но причастїя от прилагателны строго не разликуютьи пише млога с *нн*. Тако *благословенный* држи за прилагателно, и пише га с *нн*. Далѣ вели: Существителна на *ник* прїимаю *нн*, н. п. *Священник, Посланник*; изузима само *ученик, мученик*. И овде е неверан оным двома основным Смотрїтског правилама. Я бы овако рекао: Сва существителна имена на *ник*, произведена от таки прилагателны имена, коя се окончавaю на *нный*, пишу се с *нн*; она пак на *ник*, коя се про-

---

[*) **Новине Србске** *у Вїени*. 1818. — На 4⁰, у 2 ступца, 104 броја, 812 страна; уредник *Димитрїй Давїдовићъ*.]

изводе от причастія, с едным *н*. Зашто? — И у прилагателны и у причастіяма само се оно крайнѣ двоегласно меня и савія и у произведенію и у скланяню; *ый* дакле на *ник*, и тако ето опет оном незваном *н* сретьног пута. — А да откуд и зашто *Священник*? О овом тьу мало ниже казати.

Сад после наведенія овы основны правила найугодніе ми се быти види место отговорити на пытанѣ: *Еда ли е у Бїбліи погрешка с* 199
тим учинѣна, што се прилагателна са сугубым н *написана наоде? или се то с каквом разликом употреблява?* На прво велим: есть, а на друго: не. из ове 4 заиста довольне причине. Ево и редом:

1. Преднаведена основна ясна правила.
2. Непостоянство у том слога Бїбліе.
3. Повод тога *нн*.
4. Изговор народный.

О првом е доста говорено. Непостоянство у том слога Бїбліе нек покажу слѣдуютьа: *Изявленное — изявлено, издана — изданыя, виисани — написаннїи, избранный — собранный — собраный, ѿставленый — ѿставленный, восхищеный — похищеный — расхищенный, проданый — преданый, превознесенный — превознесеный, напряженый, расточеный, плѣненый, исполненый, низвращенный*, и т д.

Но шта тьемо о поводу тога *нн* ретьи? Мени бы се чинило, да є овай: По ветьой части у причастіяма пред оним *ный* ударасе гласом; а шта є склизавіе, него гласу томе слѣдуютьем согласном писмену другим равным писменем мало їошт силе и снаге дати хтети? Ето зашто сви свуда и свагда пишу *Священник!* Мысле, да не могу доста гласом над *е* ударити, ако им їошт и оно незвано *н* не поможе.

Да видимо їошт, шта тье мой свагда особыто важный Судія — *изговор народный* ретьи? Овде баш ніе требе, млого речій просыпати. Изговор народный заиста не зна ни за едно причастіе Србско с *нн*. Како є смешно, изговор народный не слушати, нека довольно буде опоменути за оно ядно: *Данно у В****: пишу га млоги с *нн*, а с целым народом изговараю тако, као да бы — не тек *дано* — него *даано* написано было. — —

То е мое мнѣніе о усугублѣном *н* у причастіяма. А из овог лагко свакій извести може мой отговор и на оно друго гореопоменуто пытанѣ, да се сирѣч то у слогу Бїбліе без сваке разлике час овако час онако употреблява. У роду нашем найискуснїи Славенин, от ког сам я две године Славенски учити сретьу имао, видетьи непостоянство то у слогу Бїбліе, падне сам на ту мысао, да се нека разлика у том тражити и установити мора. Зато е учїо, сва проста причастія с едным, а сложена с двома *н* писати. Но како е и ово невольно, доказую неброенїи, правило ово нарушаваютьїи, примѣри — а нарочито постояный изговор народный. —

У С. . . . . — **Ц.** —

[Овом чланку је Вук написао, као допуну, овај свој]

ДОДАТАКЪ

КЪ МНѢНІЮ „О ПИСМЕНЫ НН У НАШЫМЪ ПРИЧАСТІЯМА“

(У 25ме ЧИС. НОВ. СРБСКИ, НА СТРАНИ 198ой)

(УЧРЕДНИЧЕСТВУ ПОСЛАНЪ)

[Давидовићеве **„Новине Србске** *у Виени,“ за г. 1818., бр. 28., у одельку „Смѣсице Кньижествене“, стр. 221. и 222.]*

221 Мыслимо, да правоме доброжелателю Србскога кньижества ништа не може быти милїе, него кадъ види овако, где се кньижевницы Србски починю будити, и у своmъ езыку истраживати, што е болѢ, и како е правилнїе (то е найвеѣїй знакъ срећнога напредка); зато се надамо да и овай малый *додатакъ* неће быти мрзакъ Г. — Ц. — и осталыма, кои починю мыслити о напредку нашега кньижества и езыка:

1) Ако смемо узети за судїю *изговоръ народный*, онъ ће намъ казати, да у нашему (Србскомъ) езыку нигде не треба писати, не само *нн*, него ни друга *никаква* два еднака полугласна (согласна) слова заедно. И у самымъ сложенымъ речма кадъ додьу такова два слова заедно, народъ или едно изостави, н. п. *мачїй* (место мач-чїй), *мачица* (место мач-чица), *мачетина* (место мач-четина), *одржати* (место од-држати), *безаконѢ* (место без-законѢ), *одушка* (место од-душка) и т. д., или уметне медьу ньи *а*, н. п. *безазлен* (место без-злен), *изазвати* (место из-звати), *одаднити* (место од-днити), *одадрети* (место од-дрети) и т. д. Па се ово не чини само кадъ додьу два еднака полугласна слова, него и кадъ додьу два наликъ едно на друго (као *д* и *т*, *з* и *с*), н. п. *отворити* (место од-творити, или, као што гдекои пишу, по Славенски *оттворити)*, *оточити* (место од-точити), *потка* (место под-тка), *расо* (место раз-со), *расадникъ* (место раз-садникъ), *растанакъ* (место раз-станакъ), *иставити* (место из-ставити), *исеѣи* (место из-сеѣи); *изасути* (место из-сути), *разасути* (место раз-сути) и т. д.

2) *Собрахъ - собра - собраный* мыслимо да нїе одъ *собираю*, него одъ *соберу (собрати)*, а одъ *собираю (собирати)* треба да буде *собирахъ - собира - собиранъ* (а *собираный* - са *ый* - постало е — чакъ у другомъ смыслу — одъ *собиранъ*, као и *святый* одъ *святъ* и т. д.)? У оваковымъ догадьаима не треба се осланяти на правила наши доякошньи

Славенски Грамматика: зашто су оне преводи Грчки и Латински Грамматика, и понайвише описую оно, што има Грчкій и| Латинскій языкъ, не гледаюћи, што Славенскій нема 222
(као н. п. *страдателный* и *отложителный* глаголи), а о ономъ и не споминю, што Славенскій языкъ има, а Грчкій и Латынскій нема (као н. п. разлика између *святый* и *святъ*, *мнѣ* и *ми*, *мене* и *мя*, *тебе* и *тя*, *тебѣ* и *ти*, *купихъ* и *куповахъ*, *рыкахъ* и *рыкнухъ*, *поминахъ* и *помянухъ*, *собирахъ* и *собрахъ*, *питахъ* и *напитахъ*, *творихъ* и *сотворихъ* и т. д.). У Славенскомъ языку (као и у свима діалектима нѣговымъ) мора се знати, како има глаголъ у *садашнѣмъ времену* и у *наклоненію неопредѣленомъ* (као у Латинскомъ прво и друго лице у садашнѣмъ времену, наклоненіе неопредѣлено, време прошавше и супинумъ), па онда треба гледати, одъ кога се што саставля (онда не ће быти (кадъ се по ньиовомъ правилу промени *у* или *ю* на *ахъ*) *зовахъ*, *вяжахъ*, *ищахъ*, *страждахъ*, *женахъ*, *перахъ* и т. д. него *звати звахъ*, *вязати вязахъ*, *искати искахъ*, *страдати страдахъ*, *гнати гнахъ*, *гонити гонихъ*, *плыти плыхъ*, *сѣяти сѣяхъ*, *куповати куповахъ*, *купити купихъ*, *рыкати рыкахъ*, *рыкнути рыкнухъ*, *творити творихъ*, *сотворити сотворихъ*, *учити учихъ*, *держати держахъ*, *вертѣти вертѣхъ* и т. д. Осимъ неки изятія, коя се опетъ могу у редъ довести).

3) Нека намъ допусти Г. — Ц. — да га запытамо: Зашто онъ у Србскомъ языку не пише *ъ* (за она неколика *ъ*, што се налазе, мыслимо да е кривъ слагачъ) а пише *ы* (па іошт' и на онаковымъ местима, где га нема ни у Славенскомъ языку, н. п. о *писмены*, у *глаголы!*)? Еда ли е у Србскомъ языку нужніе *ы* одъ *ъ*?

В.

[На овај Вуков „Додатак" изишао је, после два месеца, у истим новинама од истога писца одговор, који види под бр. X.]

X.

[Давидовићеве **„Новине Србске** *у Віени“ за г. 1818., бр. 45. и 46., стр. 349. и др., у одельку „Смѣсице Кньижествене,“ имају овај]*

349 **ОДГОВОРЪ НА ДОДАТАКЪ**

къ мнѣнїю о писмены нн у нашымъ причастїяма, у ч. нов. 28. бывшїй

(Учредничеству, съ овымъ писмомъ, посланъ:)

„Препочитаемый Господине!

Новине, кое Вы покрай толики невольны обстоятелства, из примерне к роду свом любови, издавати дивно постоянство имате, есу из много погледа сокровище народно. Обширно о том говорити, немам овде места. Све, што е Србско, треба, да нас їнтерессїра. Гди е дакле тай Србльин, кога не бы прекрасно и благородно то заведенїе *новине Србске!* — їнтерессїрало? Ал с тим їошт ветьма, што Вы паштитесе и радите, да и што їнтерессантнїима што полезнїима учините. Не могу Вам довольно казати, с каквом радостьу у сваком новина числу премило ми заглавїе: *Смѣсице Кньижественне*, па краю пре свега тражим! Смѣсице тье те богат быти извор, из ког могу езыкоиспытательи наши црпсти, добра држати, и другима препоручивати, а неваляла отбацыти, и другима, да и не држе, казати и доказати. — О кам сретьа, да се учени наши препо̂лезног тог заведенїя оберучке прихвате!“

„Молетьи Вас, Господине, да ово мнѣнїе мое, као отговор на предкоснутый Г. В. додатак, печатати дате, с пристойным почитанїем пребывам

Ваш . . . . . . у С. понизный слуга

— Ц. —“

„У чис. нов. 25. на стр. 198. печатати изволисте мнѣнїе мое, мном Вама послато, *о писмены нн у нашим причастїяма.* На то из ненада, особито брзо и као узастопце дође додатак у чис. 28. на стр. 221. Нѣга е Г. В. писао. Хвала му велика! Ал не хвала, што се тек нада, да ми нетье додатак тай нѣгов мрзак быти. Я се не само надам, него сам уверен, да тье му отговор овай мой врло мїо быти. То и я от нѣга от сад очекуем. Но дай да видимо, шта му имам отговорити:

Знатный у кньижеству нашем Србльин год. 1815. 21. Новембра запыта ме из Беча: *Еда ли е у Бїблїи погрѣшка са тимъ учинѣна, што се причастїя са двоякимъ согласнымъ писана (писанна) находе, или се то съ разликомъ коїомъ употреблява?* На пытанѣ ово отговорим му я 26. т. и м. и г. онако, као што е о том у новинама печатано. Узрок, што сам *сад* о том печатати дао, тай е, што, саставшїйсе пре неког времена с едным от найискуснїи Езыкоиспытателя наши,

и у разговору о езыку и на *нн* дошавшій, тврдо му се обетьам, мнѣніе мое, ког он био ніе, у новине ставити. И по овом дакле обетьаню мом. а и по надпису: *мнѣніе о писмены нн у нашим причастіяма*, ясно се заиста види, да намера моя ніе была, целу азбуку, или шта їошт више, езык претресати. А ово обадвое, чини ми се, да е от мене Г. 350
В. очекивао. Тако хтео е: 1) Да. кад сам друго *н* из причастія истерао, приликом том кажем, *да у нашему (Србскомъ) езыку ни где не треба писати, не само* нн, *него ни друга два еднака полугласна (согласна) слова заедно*. На ово му отговарам:

а) Да не само што нисам рекао, да у нашем езыку нигди не треба *нн* писати, него сам їошт чисто и ясно казао, гди *нн* писати треба Нек Г. В. изговори прилагателно *странный* (без сумнѣ онако, као што га народ изговара), пак тье видити, да има у Србском езыку места, гди се *нн* пише.

б) За *чч, дд, зз, тт, дт, зс*, и уметак писмена *а* пише Г. В. без сваког с мое стране повода, те тако право добы, што е беседу свою *додатком* нарекао. Он овде наводи изговор народный, ал, сумняютьисе, смемо л' га узети за судїю, не потврдьуе ни едну ни другу страну. Не знаютьи дакле, ког е мнѣнія, немам му шта на то ни отговарати.

2) *Собраный* долази от *соберу*, а не от *собираю*. Ту има и Г. В. нешто право и неправо. а и я право и неправо. Право има, што вели, да *собраный* не долази от *собираю*, и *я сам* погрешїо, што сам баш на тай — код толики други! — пример нагазїо. Ал нема право, што мысли, да е *соберу* настояще време. То е будуще. *Собрах, соберу, собрати*, и друга времена, коя се от овы производе, као *рѣх [или рекох]. рѣку [реку], рѣщи [рещи]*, есу глаголи оскудни.

Но шта Г. В. с овым мысли: *Одъ собираю (собирати) треба да буде собирахъ, собира (собиранъ). а собираный — са* ый — *посталое — чакъ у другомъ смыслу — одъ собиранъ, као и святый одъ святъ?* Разлику дакле смысла метье медьу *собираный* и *соб[и]ран*, као што е и медьу *святый* и *свят*, *мнѣ* и *ми*, *купих* и *куповах*, и т. д. — Разлика смысла медьу *купих* и *куповах, рыках* и *рыкнух, поминах* и *помянух, собирах* и *собрах, питах* и *напитах, творих* и *сотворих*, позната ми е; ал медьу *святый* и *свят*, *собираный* и *соб[и]ран, мнѣ* и *ми*, *тебе* и *тя*, и т. д. исповедам, ніе. Знам за разлику места или полаганя; но смысао остае онай, те онай. Н. п. *Продао сам мой необран вїноград*, или мой *необраный* вїноград, то е *красный* плод, или *красан* плод. Без сумнѣ има, гди се не може едно место другог ставити, но не зато, као да бы се смысао превратїо; он бы остао онай истый, кад бы и погрешно окончеѣїе метнуо. Н. п. *Светый* Апостол говори, не могу ретьи: *Свет* Апостол говори: премда бы и овде морао разумети оно исто, што и онде. Ова е разлика и медьу *мене* и *мя* и т. д. Н. п. я сам *ти* дао кньигу; я сам *теби* дао кньигу. Овде е само та разлика, што покрай *ти* не жестимсе, а код *теби* ударам гласом, и доказуем: да сам баш *теби*, а не другом, дао кньигу. — Мило тье ми быти, ако овде разлику смысла от Г. В. научим. — —

Начин, коим Г. В. причастія производи, есть весма сгодан, но 357
мени отдавно познат. Употребити га нисам хтео због новости, кою не-

радо споминѣм, кад нужде немам. Она два матора правила, коя е Мразовить из Смотрїтског исписао, за намеру му [мою] била су довольна.

3) Пыта ме Г. В. зашт не пишем ъ, а пишем ы, пак їошт и на онаковы месты, гди га ни у Славенском нема, н. п. *о писмены, у глаголы? еда ли е*, вели, *у Србском езыку нуждніе* ы *одъ* ъ?

Нека ми се допусти овде попространно беседити. Предмет премда не по себи, но по толикой вики и буни заиста заслужуе.

Найпре с две три речи да свршим, да нисам погрешїо, што сам *о писмены, у глаголы*, ы пометао, и да се заиста у Славенском скратьеный творителный множественный с *ы* пише. О том тье Г. В. прва Слав. Грамматїка, кою у руке узме, и првог у Вїблїи листа стр. 2. уверити.

О писмену ъ.

„*Само простота и глупость задоволявасе всегда при старинскомъ остати.*“

Досїѳей,

Сви, кои су исторїю гоненїя писмена тог писали, кажу, да е Досїѳей найпре му войну обявїо. Мени е само то познато, да га у слову Цолїкофера, чрез нѣга преведеном, и у посланицы на Харалампїю [, *у совѣти здравог разума, животу и приключенїяма]*, ни гди нема; него на место нѣга стои ъ, гдигди само и без овога.

Ал вратимосе на читава готово три века пре Досїѳеа. У Евангелїю, кое е у Београду год. 1552 печатано, от корице до корице ни гди нетьеш ъ натьи[1]); у Служебнику Божидаровом (1520) весма редко. У Псалтиру Српскоме (тамо стои *Сръпски*!?) опет га нема нигди. Истина, да кньиге те место тога пише с танки еровы. Ту ти ово и онде стои, гди обычно метьемо ъ, а и место сви 5 самогласны писмена, н. п. место *а* у речи *їесьмь*; место *е* — *мьчь*; место *о* — *вьнь*; место *у* — *гльбина*. — У науку Карстианском Фра *Матие Дивковића* (1707) нигди нема ни дебелог ни танког ера.[2]) О азбуки ове кньиге мало тьу ниже говорити.

358 У новой — другой — писаня нашег епохи (кою обычно от Досїѳеа водимо) првый е, колико е мени ствар позната, Ем. Іанковить, кой се у дѣлцу свом: *Зао отацъ и неваляо сынъ*, 1789 у Бечу изданом, на обадва ера — слабо до душе — ополчава, говоретьи: „*Овако цела разлика из' мећъ тонко и дебело* ъ *у ница се обраћава, врбо ни тонко ни дебело нїе овимъ начиномъ потребно, и я би заисто* ъ *и при концу речи изоставїо, да се нисамъ необичности бояо.*“

За овым иду после другїи дебелог ера непрїятельи, кои су га овай яче, онай слабїе, овай постояно, онай непостояно — гонили. Я и, као познате, овде редом не споминѣм. Медьу ньима найзнатнїи е Г. Меркаил. Нѣгов азбукопротрес учинїо е триста чуда. Ал ово нїе никакво чудо спрам чуда, што сад дебеломе еру, кое е изудїо быо, сало у трбу метье, водицом, коя їошт до сад никакви чудеса чинила нїе, новый

[1]) Ово е, колико е мени познато, наша по старини пета кньига.

[2]) И овде сам неколико путїй нашао место *Србски, Сараски*, као на овом месту: кое молитве скупи, и истомачи из диачкога иезика у босански иезик Сарпскиема слови БогоЋлѕбни Богословац фра Матие Дивковић из иелашак.

живот дае, и — за знак искренног разкаянїа — из презрене безгласїя классе, у коїой е сирото само — кадкад с братом таиким — їошт от С. Кvрїлла стаяло — у трїумфу найславнїу самогласны классу поднео, подарїо, и — кад е ово сироче из учтивости высоку ту честь отбацывало, силом наметнуо. Чудны крайностїй! — *Вром* да не читам у едно, него да запнем код *р*, а я тьу написати: *вр'ом*[1]), ал *връом* никада. *Совршенство* читатьу, као што треба, да ни овог знака ' над *р* не метнем, а камо ли што му ъ нетьу да уметнем. Залуд му Г. Меркайл джигерицу наместьа. — Ал надатисе можемо, да тье опет палїнодїю писати.

Но Г. Меркайл трудисе доказати, премда invita Minerva. Ал некїй высокоуч. Србльин, кад сам му я о безпослицы дебелога ера говорїо, место доказателства доволян е быо крститисе, говоретьи: *Глед' сад, шта тай хотьє!* Случая овог сетьаютьисе, нисамсе довольно начудити могао, от куд може оно Немче, што е у обявленїю Г. Катихете Аѳанацковитьа ерове своевольно пометьало, тим истым мнѣнїем и доводом пратисе! Разсужденїе Немчета тог, у числу нов. 27. на стр. 216. пр. године печатано, даде новод медьу два, истина неучена, но зрела и паметна, Србска старца овом разговору:

Ш. Често, брате, читам и слушам, гди се учени наши препиру за то дебело ер. Шта ты о нѣму мыслиш?

Н. Я велим, да они имаю право, кои кажу, да га не треба писати.

Ш. Та како га ядан не бы требало писати? Бог с тобом!

Н. А зашто бы га писо, кад ми ништа не помаже?

Ш. Не помаже? А дед ми срецы: *Човек?*

Н. *Ч-о-в-е-к.*

Ш. Ал не мож' се у срицаню видити; нег оди, напиши ми *човек*.

Н. Ево ти: *Човек*!

Ш. Погледай га само, молим те: ел' то сад *човек?* Ей мой брате! залуд е, не мож' быти без ъ; то ти каже твое тьулаво *човек*.

Н. Чини ти се, брате, ербо си се навикао на то ъ їошт из детиньства. А зашт' отоич не рече, да ми е тьулаво *човек*, кад сам ти га *срекао?*

Ш. Веть видим, да и ты хотьеш, да више знаш, нег' наши стари! 359
Добар аппетїт!

Ето и ту истини подпоре, да е usus tyrannus! Я, да никад о езыку размышлявао нисам, и да сам из прикрайка разговор овай слушао, чини ми се, да бы здрав разум овог Н. ценити морао, и пре простом изводу нѣговом веровао, него сувише дубоким Г. Меркайла доказателствама, ако бы, да ме ъ запыта, шта ми е скрывило, и признати морао, *да га не познаем*, као што Г. Меркайл поносително вели.

Тако sub ferreo usus tyranni jugo залуд и остроумный Шлецер са своим:

„Ichъ weißъ nichtъ, obъ ichъ dirъ dasъ Geldъ, welchesъ du vonъ mirъ forderstъ, schuldigъ binъ?“

ствар нам, као што заиста ест, смешном представля. Препоручуе нам штедльивост у печатньи. Коешта, па ништа! Што нам препоручуе

[1]) Моя е срдечна желя, да *х* задржимо, ал нигди да га неизговарамо у *нашим речма*. То бы особито нуждно было!

оно, што е наша прва добродѣтель! Нек пыта он Учредника новина Србски, како су Срблъи штедлъиви у печатнъи, Срблъи, кои су га штедлъивостъу са 3. седмичны новина мочала на два скучили, нек пыта и друге Писателѣ, кои на пренумерацїю кньиге издаю, или кои своим трошком издане продаю: пак тье се довольно уверити, да е та, кою он препоручуе, отдавно позната и постояна Србльину добродѣтель! —

Я се чисто стыдим, кад помыслим, како тье се унуцы наши смеяти, што су покрай толике у ствари ясности, покрай толики и учены и просты, и строги и смешны довода, дедови им истину презирати, и старине слепо држатисе могли. Ал и право е. Шлъиве за брашно. И я се у гдичем моим дедовма смеѣм. Но шта оне чека, кои против ясности палїнодїе пишу?[1]) Ево им утѣшенїя: Бытье унуцы толико паметни узрок поступка ньїовог у полїтїки тражити.

Тко из свега, што сам до сад рекао, не види, да е моя права желя, да се Г. Меркайлу лекарїя у оживотвореню дебелога ера не прїими? Ер *дебело* код мене е умрло; ал опет зато *вечна му памет!*

Него шта тьемо с танким?

Судбина овы наши ерова може нас лепом моралу научити (кад е Г. Вїлом из Арїѳметїке могао морал изводити, можемо и мы отдавде). Ер дебело — надувено и гордо — морало е, или паче мора пасти, по ономе: Der Hochmuth geht vor dem Falle. Ал уньивало дуже трае. Наше танко ер лисичїим говори гласом: Я само признаем, да по себи ништа не значим, но без мене не могу млога согласна. Колико може притворност учинити! Тако и с людма у свету быва! — Овым танкога (и име му чисто на сожаленїе подиже) ера и сами ГГ. Меркайл и Вук (im offensiv страшнїи, него im defensiv) обаяти се дадоше, пак га на миру — колико толико — оставише. Обоица веле: док за *дь*, *ль*, *нь*, као што за *ть* *ќ* имамо, едноставне облике не измыслимо, морамо *ь*
300 задржати. Incidit in Scyllam, qui vult evitare Charybdim. Та Господа начинише дар мар от азбуке; онамо сложена писмена хемїчески (было е и анатомїчески) разнодише, а овамо обычаем веть разнодьена у едно слываю, и тако, што с едне стране праве, то с друге кваре! Кажу: я, ю, ѣ сложена су из їа, їу, їе: на што дакле нове кврге [кврчїй]? — Баш добро. И я сам тога мнѣнїя. Ал я и ово кажем: Нека тврда писмена могу се умегшати, дай дакле знак, коим тьемо и умегшати, а не салывай новы едноставны писмена! Узелисте зуб на *ь*, и хотьете нека нова писмена, тек да му тако пут покажете. — Я га са свим, с дебелым заедно, из азбуке терам! — Чуем веть, гди ме запыткуете. Ха! чим тьеш сад согласна умегшавати? Отговарам: *Чим и мои стари.* Ето, како и я старину почитовати умем, гди е само са здравым разумом сложна!

Чим су наши стари согласна умегшавали? Отговор: Чим и самогласна, писменем *ї*. Ево довольно примера: Славенин изговара *ladia*, а Србльин *ladja*, Сл. *gvozdie*, Срб. *gvozdje*, Сл. *grozdie*, Срб. *grozdje*,

---

[1]) Овде не разумем само Г. Меркайла, него све, кои су после прогона дебелога ера опет га прїимили.

Сл. *Diacon*, Срб. *Djacon*, Сл. *diavol*, Срб. *djavo*, Сл. *pitie*, Срб. *pitje*, Сл. *zelie*, Срб. *zelje*, и т. д.

Тако дакле и писмену *ћ* сретьан пут! Нѣму то слободнїе учинити можемо, ербо и тако нїе весма от старине. Я на *ћ* особито мрзим [*ако ни за што друго, тек и зато, што забуну у писаню чини*, час место *ть*, а час и место *дь* стоетьи]. — Нѣму подобна држим *я*, *ю*, *ђ*. Кадгод о писмены овы мыслим, сваґда се сетим оны Грчки: ϗ, место *καὶ*. и какви ти тамо нема кврчїй, кое лагко оног, кои Грчки читати почнѣ, уплашити могу. Овом подобно е у старим нашим кньигама оно писме *р* са крстиѣем яѣким одозго место *рђ*. Каква е то несмысленост коврчити речи! Што ми драго, кад за себе итно пишем; ал зашт' по печатаным кньигама? Та тако Букварце забунюем и мучим, азбуку без сваког разлога умложавам, печатанѣ трудным творим, печатню на скупотьу подижем. Нїе, нег' да Стенографїю общу уведемо! — —

За сад о том доста. Да не заборавим, Г. В. отговорити на пытанѣ нѣгово: *Еда ли е у Србском нуждніе* ы *од* ъ?

Отговор: *Тако е едно нуждно, као и друго.* Я га тек за време — из люте неволѣ — употреблявам. Отитьитье ми и оно за ъ, не бойсе! Овом пре, нег' оном, пут показати, праведно е; ербо ъ никакве — ал баш никакве — а ы какву такву — премда жалостну — услугу чини ми. —

Обетьао сам и о азбуки Фра Матие говорити. Ево и о том, као и о свему, и као што на овом месту быти може, нешто мало:

Да никад нисам ни за Г. Меркайла сало дебелога ера, ни за Г. Вука Писменицу, ни за Фра Матие наук чуо, пак да ми и тко на едаред — без времена излазка ньїовог — поднесе: я бы — по азбуки судетьи — рекао, да е Фра Матие найпосле писао. То значи: Нѣгова ми се азбука найболѣ допада. Ево е:

а, б, в, г, д, е, ж, з, и, к, л, м, н, о, отъ, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, щ, ѣ.

1.) Ово му е последнѣ као и наше *ћ*, само што ньим умегшава такодье и согласна, свагда пред, а не за согласным га полагаютьи. То му, као што свак види, не валя.

2) Чудо, како е *отъ* задржао!

3) Чудо и за *щ*, кое ни у Славенском са свим нїе нуждно, покрай *шч*; у Србском и тако места нема.

4) И то му неваля, што *и* и изговара, и ньим самогласна умегшава.

Да се дакле из азбуке Фра Матие избаце: отъ, щ, ѣ, као непотребна, и дода ї (j), ком бы я їошт и круну (точку) с главе скинуо, онда бы имали красну и совршену азбуку из 25 писмена; едно дакле манѣ, нег' у Меркаиловой, а 4. манѣ, нег' у Вуковой." —

...Ц....

[Речи у угластој загради додате су по напомени у 57. броју Давидовићевих новина за 1818. г. (стр. 448.), где су исправљене неке погрешке у овом чланку, за које уредник вели да „нису све печатне; додане су познїе одъ Г. — *ц* — послане."*]*

[На овај чланак дошао је брзо и Вуков одговор, под натписом:]

ОДГОВОРЪ

ГОСПОДИНУ — Ц — НА НЂГОВО МНЂНІЕ О СРБСКОЙ ГРАМАТИЦИ

(У 45 И 46 ЧИСЛУ НОВ. СРБСКИ)

[Давидовићеве ***„Новине Србске у Вїени.“*** *бр. 50. и 51. од године 1818. (стр. 389. и др.), у одељку „Смѣсице Књижествене“.]*

389 Ево безъ икаква предисловїя да почнемо ствар. Г. — *ц* — каже:

1) Да му се чини, да самъ я одъ нѣга очекивао, да онъ претресе целу нашу азбуку и езыкъ. — Овде има право, што каже да му се *чини*, а свакъ зна да е *чини ми се* родъ съ *валяда е* и съ *може быти*. Онъ е казао у своме *мнѣнїю*, да е изговоръ народный нѣговъ свагда важный судїя; я самъ му а) къ томе *додао*, да ће намъ изговоръ народный казати, ако га смемо узети за судїю, да у нашему езыку нигде не треба писати два полугласна слова заедно. б) Казао самъ му, да *собрахъ* — *собра* — *собраный* нїе одъ — *собираю* (собирати), него одъ *соберу* (собрати). в) Запытао самъ га, зашто у Србскомъ езыку не пише *ъ*, а пише *ы*, па їошт' и на онаковымъ местима, где га не ма ни у Славенскомъ езыку. Ето то е савъ мой додатакъ.

2) Да е „чисто и ясно казао, где *нн* писати треба.“ — И ово му се *учинило*, него е погрешїо, што нїе казао, као и мало пре, *чини ми се*. Онъ е казао: „Сва существителна имена, коя се окончавају на *ник*, произведена от таки прилагателны имена, коя се окончавају на *нный*, пишу се са *нн*.“ А коя се прилагателна пишу са *нн*, и зашто се пишу, о томъ нїе ни споменуо, нити е и еднога примера казао!

3) Да му изговоримъ прилагателно *странный*, као што га народъ изговара, па ћу видити, да има у Србскомъ езыку места, где се *нн* пише. — На ово му имамъ казати а) да народъ Србскїй и *не ма* ове речи *странный* у свомъ езыку (него место нѣ има *тудь*): а б) и да е има, не веруемъ да бы казао *страненъ* или *странанъ* (као што не каже ни *каменен* и *истиненъ*), него *странъ*, као *каменъ* и *истинъ*. Па кадъ се *усечено* пише са еднымъ *н*, одъ куда *целоме* два? И што ће му? Ако рече Г. — *ц* — „Зашто се оштро изговара;“ изъ тога узрока требало бы писати на иляду места по два полугласна слова, као што чине Немци и Шокцы, н. п. *салло*, *селло*, *сламма*, *слатти*, *водда*, *братти*, *чутти* и т. д. Таманъ

бы то было за насъ да узмемо садъ, зашто већъ Немцы су и онако познали да не валя.

4) За *чч*, *дд*, *зз* и т. д. я самъ онда само казао, да народъ онако изговара, а ево садъ кажемъ. да, по моме мнѣнїю, онако треба и писати (жао ми е, што ово пре ни самъ казао, да видимъ шта бы ми Г. — *ц* — на то одговорїо).

5) У *собраный*. *соберу* и *собираю*, каже да имамо обоица и право и неправо: я имамъ право (каже), што самъ казао, да *собраный* не долази одъ *собираю*; ал' не мамъ право, 390
што мыслимъ, да е *соберу* настояще време (то е будуще, вели); а онъ е погрешїо, што е башъ на тай — кодъ толики други! — пример нагазїо (ту онъ признае да има неправо, а камо где има право? Дакле я овде имамъ право и (по нѣговомъ мнѣнїю) неправо, и онъ има само неправо, и по свомъ рачуну). Далѣ каже: „*собрах*, *соберу*, *собрати*, и друга времена, коя се от овы производе, као *рѣх*, *рѣку*, *рѣщи*, есу глаголи оскудни.“ Ово е коешта, па ништа. Я самъ му пре напоменуо, да се у оваковымъ стварма не треба ослаляти на наше доякошнѣ Славенске Граматике, а онъ опетъ нїе тео да ме послуша. Ако е *собрати* оскудный глаголъ, онда су у Славенскомъ езыку сви совршителни глаголи (verba perfectiva, н. п. *сотворити*, *воскреснути*, *рыкнути*, *умрети*, *двигнути*, *помянути*, *купити* и т. д.) *оскудни*, зашто немаю садашнѣгъ времена. Я самъ знао да ће Г. — *ц* — казати, да е у Славенскомъ езыку *соберу* будуще време, нити самъ казао да е садашнѣ; а да *(соберу)* нїе одъ *собирати*, него одъ *собрати*, то мыслимъ да ће ми одобрити и Г. — *ц* —. У Србскомъ езыку совршителни глаголи не мают (оно што по *значеню своmъ* не могу ни имати) *полу прошавшега времена* ни *причастїя садашнѣгъ времена*; али садашнѣ време имаю сви, н. п. *доћи*, *додьемъ*; *створити*, *створимъ*; *рыкнути*, *рыкнемъ*; *дићи* (дигнути), *дигнемъ*; *скочити*, *скочимъ*; *закопати*, *закопамъ*; *купити*, *купимъ*; *продати*, *продамъ* и т. д. А како се то у Славенскомъ езыку догодило, те су несовршителни глаголи одъ совршителные отели садашнѣ време и узели за свое будуще, о томъ нека промысли мало Г. — *ц* —.

6) Признае и исповеда, да му нїе позната разлика смысла између *святый* и *свять*, *мени* и *ми*, *теби* и *ти*, *мене* и *ме*, *тебе* и *те*, *нѣму* и *му* и т. д. „Знам, вели, за разлику места или полаганя; но смысао остае онай, те онай (овде бы Мркаль рекао: чудна и смешна логика, свеца ми!). Н. п.

Продао сам мой необран віноград, или мой *необраный* віноград“ и т. д. И по томъ каже, да ће му быти мило, ако овде одъ мене научи разлику смысла. — Овде е Г. — *ц* — достоянъ сваке вале, што признае и исповеда, да не зна оно, што не зна. Млого и има, кои што не знаду, али бы слабо кои и помыслїо, а камо ли исповедїо, да не зна. О овомъ бы требало млого говорити, али овде садъ нїе места ни прилике: зашто Богъ зна, имаю ли десеторица између триста пренумеранта Србски новина, кои овако радо читаю *смѣсице кньижественe*, као я и Г. — *ц* —: зато ево овако треба да узмемо найкраћїй путь: *святъ* се каже Немачки heilig, а *святый* der heilige. Кадъ се пыта *какавъ?* онда се одговара *святъ*, *добаръ*, *поштенъ*, *рдьавъ*, *древенъ* и т. д. А кадъ се пыта *кои?* Онда се одговара *святый*, *добрый*, *поштеный*, *рдьавый* и т. д. *Какавъ* е твой конь? Зеленъ. *Кои* ти е украденъ конь? *Зеленый.* Продао самъ мой необраный виноградъ, Ich habe meinen ungelesenen Weinberg verkauft; а продао самъ мой виноградъ необранъ, ich habe meinen Weinberg ungelesen verkauft.

891 Садъ већъ мыслимъ да е Г. — *ц* — тако научїо, да се и самъ чуди, како то пре нїе знао; али да бы и други о овомъ лакше мыслити могли, ево ћу додати їошт' нешто изъ друге (рукописне) писменице Србске:

О имену прилагателномъ.

Прилагателна имена могу се, по ньиовомъ значеню, разделити у три реда: *Прва* показую каквоћу имена существителные: и ова су опетъ двояка: 1) коя показую какво е што, н. п. *добаръ човекъ*, *зеленъ листъ*, *мутна вода*, *шарена тица*, *брзъ конь* и т. д. 2) Коя показую, ода шта е што, н. п. *гвозденъ котао*, *древена кућа*, *сребрно пуце*, *кожна альина* и т. д.

Друга показую чїе е што; и ова су опетъ двояка: 1) коя показую, да е што само еднога извесногъ имена существителногъ, н. п. *поповъ*, *ковачевъ*, *войводинъ* и т. д. 2) Коя показую, да е што више имêна существителные, или еднога кога му драго, н. п. *поповскїй*, *ковачкїй*, *войводскїй*; *говедьїй*, *козїй*, *рибльїй*, *тичїй*, *детиньїй* и т. д.

Трећа иду у редъ другїе, него се одъ ньи разликую, што ни су постала одъ имена существителны, него одъ другїе различны делова говореня, као н. п. 1) одъ нарѣчїя (осо-

бито места и времена), н. п. *тамошньїй*, *данашньїй*, *ланьскїй*, *токоршньїй* и т. д. 2) одъ глагола, н. п. *стаяћа кошуля*, *плетића игла*, *ораћа земля*, *куповный гунь*, *музовна крава*, *текућа вода*, и остала овакова причастїя. 3) Од имена броителные, н. п. *првый*, *другїй*, *трећїй* и т. д.

О двоякомъ свршиваню прилагателны имена.

Прилагателна имена *првога реда* свршуюсе у мушкоме роду единственогъ броя двояко, т. е. на полугласно слово,[1]) или на *и*: зашто мы говоримо и слушамо, где се говори, н. п. *добаръ* и *добрый*, *зеленъ* и *зеленый*, *древенъ* и *древеный*, *двогубъ* и *двогубый* и т. д. Ово су прво назвали Славенски Граматицы прилагателнымъ *усеченымъ* (со усѣченїемъ), а друго *целымъ* (безъ усѣченїя). Може быти, да бы было паметнїе рећи, да е ово друго прилагателно *нарасло* одъ првога, него да е прво *усечено*: зашто прво стои у првоме свомъ облику (као н. п. *мужъ* у именителномъ падежу) и показуе каквоћу неизвесне ствари (на пытанѣ *какав?*), н. п. *зецъ е плашивъ*; *поштенъ човекъ не уме лагати*; *мени е мїо црвенъ поясъ*; *златанъ е пртсенъ скупльїй него сребрнъ*; *Гойко се чини (да е) паметанъ* и т. д. А ово е друго начинѣно (съ додаткомъ *ый*) одъ првога, и каквоћомъ определюе стварь (на пытанѣ *кои?* као Немачкїй членъ der, die, das), н. п. *Црвеный поясъ изели мыши*; *изгубїо самъ сребрный прстенъ*: *продао самъ мой необраный виноградъ*, и т. д. Ово двояко свршиванѣ наши прилагателны имена само се налази у мушкоме роду (единственогъ броя) а у женскоме и у среднѣмъ роду само се по гласу разликуе, н. п.

Боля е альина *широ̀ка*, него *у̀ска*; камо она *ши̏рока̂* альина? 392
Ту е и *у̀ска̂* и *ши̏рока̂*; ово е прасе *дебѐло*; пошто ћешъ ми дати оно твое *дѐбело̂* прасе? и т. д.[2])

---

[1]) Гдекоя се свршую и на *о* (место *л*), н. п. *зрео*, *весео*, *труо* и т. д.

[2]) У Славенскомъ езыку ово се разликуе словима у сва три рода, н. п. *свягъ*, *свята*, *свято*: *святый*, *святая*, *святое*; а Србльи су изоставили у женскомъ роду *я*, а у среднѣму *е*, па само гласомъ натежу и разликую: зато се налази у старымъ кньигама Србскимъ и безъ *я*, и са *я* и *а*, и са два *а*, н. п. у Лазаревой дипломи даной м. Раваници године 1381. „село буковица *доня*, село буковица *горнѧа*, село окованица *донаа*“ (Ей! кадъ бы намъ Г. *Милосавъ Здравковићъ*, садашньїй кнезъ Ресавскїй, кои и новине Србске држи, тео явити, да ли имена ови села и садъ живе у Ресави). — Докъ су Латини были на свету, може быти да су и они у говору овакову какву разлику имали; а одъ како е ньиовъ езыкъ спао само на (тудье) учене люде, нїе чудо, како е не ма: зашто видимо, да е учени люди не познаю ни у своимъ езицыма.

Разлику између *мене* и *ме*, *мени* и *ми*, *нама* и *намъ*; *тебе* и *те*, *теби* и *ти*, *вама* и *вамъ*, *нѣга* и *га*, *нѣму* и *му*; *нѣ* и *е*, *ньой* и *їой*; *ню* и *е*; *ньи* и *и*; *ньима* и *имъ*, надамсе да ће већъ Г. — *ц* — научити и самъ, као што е почео. Какогодъ што е познао, да се кодъ *ти* не жести (кадъ се рече: дао самъ *ти* кньигу) а кодъ *теби* (кадъ се рече: дао самъ *теби*) удара гласомъ, и доказуе, да е башъ ономе дао, а не другоме; тако ће познати и то, да е сила (Nachdruck) на мѣстоименїю *(теби)* кадъ се рече *дао самъ теби;* а кадъ се рече *дао самъ ти*, онда е на глаголу *(дао)*. Ако не зна Г. — *ц* — Француски или Талїянски (зашто ова оба езыка имаю оваковe исте разлике у мѣстоименїяма), а онъ нека загледа у *Добровскога Чешку* Граматику (на страни 281ой) или у *Копытарову Краньску* (на страни 283—286), па ће наћи ову разлику и у значеню, и у месту и полаганю (кою онъ и онако зна). Овде ће узгредъ научити (ако до садъ нїе знао) и разлику између *есамъ* и *самъ, естъ* и *е*, *оћу* и *ћу*.

7) Каже да е згоданъ начинъ, коимъ я производимъ причастїя, но и нѣму да е одавно познатъ. — Я самъ се надао (премда о производьеню причастїя нисамъ ни споменуо, него вообще о временима), да ће му се учинити све, што самъ онде споменуо, тако згодно и познато.

8) Каже да нїе погрешїо, што е пометао *ы*: о *писмены*, у *глаголы* (као и овде на *месты*), „и да се заиста у Славенском езыку скратьеный творителный мложественный с *ы* пише:“ и да ће ме о томъ уверити прва Славенска Граматика, кою у руке узмемъ, и првога у Библїи листа стр. 2. — Я самъ знао одавно, да се у Славенскомъ езыку скраћеный твор. множ. пише са *ы*, али ни самъ знао, да предлози *на*, *о*, *у*, ишту творителный падежъ, него самъ мыслїо (као и садъ што мыслимъ) сказателный! У томъ Г. — *ц*. — нека опрости мою погрешку, и нека каже и другима, да треба писати и говорити: *стои на местомъ, држи у рукомъ, выси о клиномъ, рыба живи у водомъ* и т. д.

Већъ е пола посла готово. Садъ овде мало да се одморимо, па о еровима и азбуки *Фра Матие* да почнемо на ново.

397 **О еровима.**

1) Разлика између танкога и дебелогъ ера постала е скоро (као што е и *Добровскїй* казао неколико пута), а у *Србуляма* стои свуда танко еръ и место танкога и место де-

белога (н. п. *конь, законь*), и, као што Г. — *ц* — каже (а я бы рекао *може быти*) „место сви 5 самогласны писмена. н. п. место *а* у речи *ѥсьмь;* место *е* — *мьчь;* место *о* — *вънь;* место *у* — *глъбина.*" И овде е Г. — *ц.* — нагазїо на рдьаве примере (као и на *собираю*) : ако *ь* у *ѥсьмь* стои место *а*, и у *мьчь* мора стаяти место *а*: зашто кои народъ данасъ говори *есамъ*, онай говори и *мачъ*, а не *мечъ*. У *ѥсьмь* и у *гльбина* нїе ъ стаяло,| ни место каквога самогласногъ 398
слова, него се читало: *есмъ* (као што Руси и данасъ читаю и говоре), *глбина* (као што Бугари и данасъ говоре и читаю), као *сльнце, дльгъ, ильнь, вълкъ* и т. д. Тако су могли стари Славени говорити и читати и *мчъ*, *вњ* (*вонъ* е Російско, а по нашемъ было бы *вань*), као *крьсть, иръсть, мьгла, тьма, мъзда?* и т. д.

2) Шта мысли Г. — *ц* — да ли е то Евангелїе печатано у Србскомъ Београду (на утоку Саве у Дунаво), или е у каквоме другомъ?

3) *Срnски* место *Србски* нїе чудо никакво: зашто се *б* у *п*, и *п* у *б*, променюе предъ извеснымъ словима (као и у Латинскомъ езыку н. п. scribo, scripsi, scriptum), као и *г* у *к*, *д* у *т*, *ж* у *ш*, *з* у *с*, *ч* у *ц*, и опеть на противъ, н. п. *сватови, свадба* (Руси пишу *свадьба*); *задужбина*, што се гради *за душу; разапети, расиятїе; мозакъ, мозга; бардакъ, бардакчїя*, или *бардагџїя* и т. д.

4) Я бы рекао да *ъ* задржимо у среди у онымъ речма, где е *р* слогъ, а предъ ньимъ, или за ньимъ, стои самогласно слово, н. п. *сатръо, умръо, гръоце, заръзати* и т. д. Г. — *ц* — каже да ће писати *вр'ом;* айде да му и то допустимо, као да е изоставлѣно *х*, али како ће писати *сатръо, умръо, гръоце* и т. д.? Овде не може апострофъ метнути: зашто ништа нїе изоставлѣно, веће ако *ъ*. Какогодъ што *ъ* на другимъ местима не значи ништа, тако не значи ни овде, него само раставля *р* одъ самогласнога слова, кое бы могао чинити и другїй какавъ знакъ (н. п. *умр-о, сатр-о, гр-оце*, или їошт' како друкчїе); али ми се чини, да е наиприличнїе *ъ*: зашто е и онако свима познато, и млогима мило и драго.

5) Што каже да бы нѣгова срдечна желя была, да *х* задржимо, али нигди да га не изговарамо у нашимъ речма. — И я самъ *некадъ* быо тога мнѣнїя, али садъ већъ не бы пристао на то. Зашто бы га писали, кадъ га не ћемо изгова-

рати? Ко ли бы онда знао, где га треба писати? Онда бы смо писали *x*, као Шокцы *h* (где ко оће), н. п. „A ostalim' drugeh darovah pokloneh; da xitniceh budu punneh“ и т. д. И овде се можемо научити одъ Таліяна (као и кодъ мѣстоименія): они *h* не изговараю, зато га и не пишу, макаръ по сто пута стаяло у Латинскимъ речма (кое су ньима тако свое, као и нама Славенске), п. п. honor, onore; habere, avere; hymnus, inno; и т. д.

6) Нико, осимъ *Мркаля*, ніе ъ по другій путъ узео зато, што бы га ко уверіо, да е нужно, него зато, што люди маньма вичу на кньиге съ ъ печатане (то е една погрешка, кою садашньи читательи наши одма познаю); а гдекоима кажу, да е и Будимска цензура пометала дебеле ерове (као н. п. Г. *Давидовићу* у овогодишньій *забавникъ)*[1]): зашто кажу, да онде више ніе слободно печатати кньига безъ дебелога ера.

399 Одъ ерова прелази Г. — *ц* — на целу нашу азбуку, и као у томъ рецензира мало Мркалѣво *сало дебелога ера* и Вукову *писменицу*. Трудъ и намѣреніе достойно вале, али у мыслима о томъ показуе Г. — *ц* — да онъ їошт' ніе мыслећи прошао крозъ сву Граматику, и да ніе разумео ни Мркаля ни Вука. Чудна е стваръ езыкъ и Граматика! А наши сви кньижевницы, списательи и писари, кои су годъ замочили перо у дивитъ и стали дрляти по артіи, мисле да тако знаду Србску Граматику, као што е Аделунгъ знао Немачку, или као што Добровскій зна Чешку и Славенску; па, што е їошт' више, учени люди нису само кодъ насъ тако смешни, него и кодъ Немаца (а може быти и кодъ осталы народа), као што

---

[1]) *Примѣчаніе.* Да Г. В. истину говори, посвѣдочавамъ самымъ моимъ подписомъ. Я самъ забавникъ овогодишньій безъ ъ писао, и дао самъ га у *Будимъ*, да се тако и печата: желіо самъ, да што више стварій за читанѣ у нѣга стане, и да са тимъ читательи мои више забаве у забавнику надьу. Но цензура Будимска недаде забавникъ без ъ печатати, изъ кое причине, не знамъ. То ми найпре кореспондентъ мой изъ Пеште, Г. Ј. яви, а доцніе ми и рѣчи Г. Б. и самогъ попечителя Будимске печатнѣ, Г. *Шагія*, потврде. — Овомъ приликомъ морамъ се кодъ ГГ. прекупителя забавника овогодишнѣгъ извинити, што на време уречено и готовъ не бы. Много се времена пропустило док' се цензура рѣшила, да забавникъ безъ ъ печатати неда. Много є прошло са тимъ, што су више писмена слагачи имали да слажу, ибо и ъ слагати морадоше. Неумолима цензура ніе ни бранила, што ће се забавникъ задржати, ако ъ у нѣму быти мора, само їой є за тимъ стояло, да се нѣна послуша и испуни, и да оно у нѣму буде, што є ньой по вольи. И зато се забавникъ у 2 седмице доцніе печатати почео, него што є требало, а у 2 седмице дуже печатати морао, ибо є слагаче, кои су имали 15 мочала да слажу, ъ толико задржало: какогодъ ал' у цѣо мѣсецъ доцніе забавникъ овогодишньій изидье, и све сбогъ ъ, кое ми ни криво ни дужно ніе, већъ кое обранителѣ свое у оныма налази, кои се у нѣгове ствари пачати немаю. — *Давідовићъ.*

се Аделунгъ тужи на неколико места. Я самъ чуо одъ еднога паметногъ Србльина, где говори: „Како я могу не знати свога езыка? я могу не знати Латински и остале езыке, кое самъ учїо, па може быти, да и нисамъ добро научїо; а Србскїй се езыкъ са мномъ родїо, и я нѣга не могу не знати; а оно што ньимъ не могу да кажемъ, или рдьаво кажемъ, оно е езыкъ кривъ, што не валя, а не я што га не знамъ.“ Ето тако мысле готово сви наши садашньи кньижевницы, зато и *поправляю* сви езыкъ, а ни еданъ не ће да га учи (т. е. не ће да истражую и да уче оно што има у езыку, него свакїй по *свомъ вкусу* измышлява и уводи коешта ново у езыкъ). Садъ да докажемъ Г. — *ц* — оно што самъ мало пре рекао, т. е. да онъ нїе прошао мыслећи крозъ сву Граматику, и да нїе разумео Мркаля ни Вука:

а) Онъ каже да бысмо съ овымъ словима имали красну и *совршену* азбуку: а, б, в, г, д, е, ж, з, и, ї, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш. — Совршена азбука може быти само она, коя има онолико просты слова, колико у езыку има просты гласова (Laut); тако да свакїй простакъ, кои за неколика дана научи читати и писати, може цео свой векъ тако правилно писати, као найвећїй Аделунгъ; и што еданъ у Америки напише, да другїй оно у Азїи, у Европи и у Африки, онако исто може прочитати, као што бы га онай прочитао, кои е писао. У Србскомъ езыку има 28 просты гласова, кои се за садъ могу овако записати: а, б, в, г, д, дь, е, ж, з, и, ј, к, л, ль, м, н, нь, о, п, р, с, т, ћ, у, ц, ч, џ,[1]) ш. Како ће садъ Г. — *ц* — са 23 слова (*ф* и *х* то е само за тудье речи, и задржаћемо и) записати наши 28 гласова? Онъ вели, да крпи съ *ј*, н. п. *пиће* вели да пишемо *питје*,[2]) *грождье гроздје* и т. д. А како ће Г. — *ц* — записати *тѣме*? Онъ ће рећи овако: *тјеме*. Е добро! садъ треба погадьати: или *тјеме* треба читати *ћеме*, или *питје питѣ*! А ми то не говоримо ни едно ни друго, као што не говоримо ни *гроздје* него *грождье* (*з* предъ *дь*, *ль*, *нь* и *ћ*, претворисе у *ж*, као и *с* у *ш*,| н. п. *пазити пажня*, *зага-* 400
зити загажня, *листъ лишће*, *размыслити размышлявати* и т. д.).

[1]) Ово е истина понайвише за тудье речи, али се чуе гдешто и у нашимъ речма, н. п. *увеџбати*, *сведоџба*, *наруџбина* и т. д.

[2]) Не знамъ, зашто е метнуо примере Латинскимъ словима? Ово е за Шокце (ако тако говоре, али не веруемъ) а не за насъ.

Садъ мыслимъ, да ће већъ и Г. — *ц* — моћи видети, да нѣгова и *Фра Матие* азбука нїе совршена; и да бы свакїй, кои управо зна што е езыкъ и Граматика, одма познао (да му се поднесу и безъ времена изласка), или е пре писано Мркалѣво сало дебелога ера, или Вукова писменица, или Фра Матие наукъ: надамсе да ће и то познати, да е рдьаво разумео Мркаля и Вука, где мысли, да су они за любавъ маломе еру тражили едноставне облике за *дь*, *ль*, *нь*, а ӱошт' горе, где каже, да су онамо сложена писмена разонодили, „а овамо обычаем веть разонодьена у едно слываю, и тако, што с едне стране праве, то с друге кваре!“ Валяда Г. — *ц* — мысли, да су Мркаль и Вукъ по атеру слова задржавали и изъ пизме избацывали, као што онъ чини са *ћ;* изъ ньиовы кньига видисе да они ни едно слово не избацую зато, што на нѣга мрзе (као Г. — *ц* — на *ћ)*, него што нїе потребно у Србскомъ езыку: тако, безъ икаква мыта и атера, траже и измышляваю она, коя требаю у Србскомъ езыку. Не само кои и оле зна што е Граматика, него и найпростїи човекъ здрава разума, разумеће и признати, да *я*, *ю*, *ѣ*, ни су прости гласови, него слогови: то езыкъ сведочи, н. п. *чворакъ чворка, обоіакъ обоіка; ярацъ ярца, краіацъ краіца; ярамъ ярма, заіамъ заіма; пушка пушака, девоіка девоіака;*

„Да *ј'* у момка своя майка,
„За данъ бы му гласе чула,
„А за другїй разабрала,
„А за трећїй на гробъ дошла;
„Ал' *ј'* у момка тудьа майка —

Тако ће свакїй видети, да су *дь*, *ль*, *нь*, *ћ*, прости гласови (истина да су постали некадъ одъ *гј*, *дј*, *кј*, *лј*, *нј*, *тј*, али су се тако слили и постали прости, да се више не могу разделити[1]); ево и о томъ неколика примера изъ езыка, н. п. *патакъ патка, мућак мућка; ваљак ваљка, дроньакъ дронька;*

„Дружина му ко*нь*' довела,
„Ко*нь*' довела; гласъ донела —

Ова неколика примера додао самъ овде за друге кньижевнике наше, кои мисле и говоре, да се *Србскїй езыкъ* може писати (онако, као што бы требало) Славенскомъ орѳогра-

[1]) Овде Г. —ц— треба да зна, да я овде говоримъ о гласовима *дь*, *ль*, *нь* и *ћ*, а не о знацыма; Немачкїй е гласъ ſch простъ, а ньеговъ е знакъ (ſch) сложенъ изъ три слова.

фїомъ; а Г. — *ц* — овде и самъ мога мнѣнія: само кадъ е онъ избацїо изъ своє азбуке *ъ, ы, ѣ, я, ю*, а примїо *j*,[1]) ласно ћемо се мы поравнати за *дь, ль, нь* и *ћ*.

б) Како може Г. — *ц* — казати, да *ћ* „нїе весма от старине?“ Оно е стотинама година старїе одъ свїю овы нѣговы кньига, што и овде споминѣ, и за старе држи! Ако то Г. — *ц* — не верує, а онъ нека отиде у Фрушкогорскїй намастыръ Раваницу, па ће га онде наћи у Лазаревой дипломи, даной Раваници оной у Србїи, године 1381. Ко може рећи за ону стваръ, да нїе одъ старине, за кою нико не зна, кадъ е постала и кадъ е нїе было?

в) Тако исто Г. — *ц* — не ма право, што каже, да *щ* „ни у Славенском езыку са свим нїе нуждно, покрай *шч*“. Само нови Сремачки и Бачвански кньижевници (Карловачки дьацы) почели су *щ* читати (и учити да се чита), као *шч*, а сви попови и калугьери, и остали кньижевницы, по Србїи, по Босни, по Ерцеговини, по Црной гори, по Далмацїи, по Бугарской, по Светой гори, читаю га као *шт* (као и народъ савъ што говори, н. п. *штитъ, штука* и т. д.), а и у Срему има їошт' стары попова, кои *аще* читаю *аште* и т. д. као што и млоги трговцы по Мацарской пишу *Пеща*, а читаю (као што и говоре) *Пешта*. Зато бы я рекао, да мы у Славенскомъ езыку не смемо, и не можемо, ништа *поправльати*. Славенскомъ езыку треба дати честъ и поштенѣ, као найвећой светыньи, и као цркви, у коїой се ньимъ пое и служи.

В.

- - • - -

[Предња два правила о придевима (стр. 200. и 201.) узета су од речи до речи из „Српске Граматике,“ доцније штампане уза „Српски Рјечник“ од г. 1818., на стр. XLII; види у другој књизи ових Вукових списа бр. XII.]

· •·●·• ·

[1]) Допада ми се, што каже Г. —ц— да се скине она точка сл *ї*, али я мыслимъ да бы їошт' болѣ было, да му се повуче доле малый репнћъ као у Латинскога *j* (ако рече ко: „Онда ће быти као и Латинско *j*.“ Па шта є зато? Мы имамо и више слова еднаки съ Латинскима, н. п. *а, е, о, к*, и т. д.): зашто су люди *ї* навыкли читати као *и*, па ће се еднако варати и мести.

ДОДАТАК

1.

Іа

СА̀ЛО ДЕБЕЛОГА ЄРА,

ЛИБО

АЗБУКОПРОТРЕС.

У БУДИМУ ГРАДУ,

Писменама Кралѣвскога Свеучил. Венгерскога.

1810.

[Мала 8⁰, 3 листа и 18 страна; све штампано црквеним словима.]

ПОЧТЕНОРОДНОМЕ ГОСПОДИНУ IIа

МИХАЙЛУ КОИТЬУ,

Купцу и Гражданину Пештанскоме,

Наука Любителю,

Почитателю и Благодѣтелю Кньижника,

Обштой ползи усердноме Жрецу,

посвештава ово дѣлце свое Сочиннитель.

Предисловїе. IIIа

Перви є Г. Досиѳей Обрадовить, кой є честим своим дебелога (ъ) испуштанѣм, и у погледу писмена єзика нашега нешто за нас благодатно смѣряти почео ново. Г. Стойковить єст други, кой є такодьер достойно бити судїо, на та бистро бацити свое око. Рода свога Ревнитель, Г. Текелїя с' Стойковитьем благоразложно и разумно держи. Но сладки Соларить, дика и милота Сербска! веть и состав от остроумїя свога има; по коме, што му се овде отвише види, заметье, и, што му не достае, приметье властельски. Дошеновить показуе, колико є напредачно с' истиннитим Кньижником и Научеником (Gelehrter) познанство. Он стопама Соларитьа на извѣстну похвалу свою слѣдуе. — И други су, кои,

овде или онде, што годь о писменама нашима размишлявају: но и опет
III6 мало и є, кои се бояли не би, не тьу ретьи друго што, но и само дебело єр испустити.[1]) Сваки почти пише, како му се безопаснїе, безотвѣтнїе види: неки пак и не виде, и опет пишу. — При старом остати єст по души найлагше: но питасе: єли скупа и найболѣ? — Недоумѣнїе тога, на кратко азбуку нашу протресаютьи, овде претргнути, єст мой конац и намѣра. — Да с' правога пута зашао нисам, цѣло сам заисто увѣрен: но єли се не би другачїе вешт извести морала, нека Соларитьани, а не Раффа преводчику равни суде. У Пешти 16-га Вресня 1810.

С. М.

---

1 **Што су то рѣчи? што єзик? писмена? и колико и мора у азбуки єзика єднога бити?**

Човек себи разне представля вешти, он мисли о ньима, разсуждава, умствуе, суди. Он може и о напредку, и о глави нашой, у себи у нутра заключавати. Ми о свему томе ни мерве не знамо, докле годь какове не имамо знаке, посредством кои то нама откривасе. Знаци ти могу различни родова бити: но медьу свима возможнима найбольи су онн, кое човек очлененим гласом либо звуком своим от себе дае, и кои се нашки називаю *рѣчма*. Цѣли оваковн знакова сбир, то єст, цѣли сбир очлененни разборни звукова, коима човек човеку мисли свое со-
2 обштава, наричемо *єзиком* у нас.[2]) От куд уз гред слѣдствуемо: да *найветьа возможна разумителност перви конац и начало у єдном єзику єст*. Кой ово не заметье начало, тай се народнѣг или части народа, медьу койом живи, за кою говори али пише, єзика держи. Онай, кои н. п. за народ Сербски Латински, или, што почти све єдно єст, тако зовомо Славянски говори или пише: очевидно перво єзика начало гази: он мисли свое тако не сообштава, како надлежи: єр или не, или чисто мало разумѣвасе.

Мисли наше произлазе и состое из представака, понятака, висти (idea): а єзик, како смо видили, составлѣн є из рѣчи, то єст, из разборни рока (terminus) либо израза наши представака. Свака опет рѣч сложена єст из єдног или више прости звучитьа, гласчитьа: кои такодьер свое знакове имаду. И ови посебити, сирѣч прости гласчитьа, знаци *писменама, буквама*, а от неки и *словама* именуюсе. Како годь дакле што су рѣчи знаци наши представака и мисли, тако истовито и писмена знаци рѣчни частица єсу: єдино само да рѣчи к' слуху, а писмена к' виду нашем относесе.

3 От куд слѣдуе: да за єзик єдан толико писмена треба, колико звучитьа прости све рѣчи нѣгове имаду. Ако и є манѣ, то не будемо

[1]) Г. Лука Милованов, иначе Георгїевить, друг и прїятель мой, кой такодьер не срамисе о азбуки уписати, особити спомен овде заслужуе.

[2]) Иначе три знаменованя има код нас рѣч ова *єзик*. Найпре бо нам то, што смо рекли, значи; по томе уд єдан тѣла, Zunge; а найпослѣ способност, возможност говорити; н. п. кад речем: Човек има єзик, на мѣсто: Човек єст словесан.

сваку рѣч записати либо пред очи поставити мотьи, или ако ю и упишемо, то буде морати чрез сушта веть писмена бити; налагаютьи ньима тудьу, тако ретьи, дужност и службу, за кою обносити чисто ни постала нису. Ако и є пако више, то, окром што су непотребна, єзику с' временом вредительна бити могу; равно како и Писменником причина главоболѣ и што какови праздни повод измишлѣня.

Но єште єдан крат. Число писмена будутьи да су прости частица рѣчни очима видни знаци, равна се по єзику, за кога су опредѣлена. Што єзик више прости частица, више прости звучитьа има: то више мора бити писмена, и на против. Но како годь што сваком гласчитьу свой надлежи добити знак, тако исто не валя, да и више, него по єдан имаду. На што бо єдном простом звучитьу два или три знака?

Другче о вешти не валя ни онда мислити, кад два или три гласчитьа, осим свои собственни знакова, єште обшти єдан имаду; не разрѣшно повезани будутьи у ньему. Заисто, кад би тако 2, 3, 4, - - - и више гласчитьа све у єдан посбїяли знак, морала би азбука на конац, као што веть дѣйствително код Спнеза бива, на сметню и пакост кньижества потежити. 4

Да є азбука недостаточна, несовершена, кад за сваки єзика свога звучить писме не имаде, не треба, да по други пут кажемо. Іавлясе пак недостатак, када или єдан кой прости звучить сложеним, или више звучитьа єдним писменом пред очи поставлясе. Тако н. п. Нѣмачка азбука веть недостаточна єст, будутьи да *ш* чрез ſch, и *з* и *с* пак чрез єдино ſ означуе.

Оно просто писме либо знак, кой само єдну просту частицу рѣчи пред очи поставля, зовем ıа, за на кратье мотьи говорити, ***єдинозвучним писменом. Многозвучним*** пак ***писменом*** именуем онай знак, кой две, три или више частица рѣчни скупа содержи.

Звукопремѣнльиво єст *писме*, ако сад єдну, сад другу частицу рѣчи означуе: било то каковим нибуд начином. *Замѣнльиво писме* обаче єст, кад оно само у азбуки нїе, кое то исто представляти обичава. На конац *сложеним писменом* наричем оно, кое, премда само єдан означава гласчить, из више други состои знакова. 5

За примѣр узети, може нам и овде Нѣмачка служити абецїа. У ньой су a, b, d — єдинозвучна: x єст многозвучно, будутьи да и *к* и *с* у себи содержава; c звукопремѣнльиво, понеже сад *ц*, а сад *к* знаменуе; k замѣнльиво, єр q такодьер нѣгов означуе звучить; на послѣдак писме сложено ſch.

Єдинозвучна писмена сама су, коя у азбуки бити мораю. Из мед замѣнльиви само єдино єст от потребе; друга, било и, колико им драго, сва су излишна. Писме бо, знак будутьи произволно изабрани, мора у сваком погледу наручно свой мотьи означивати звучить, нити му є какове замѣне треба. Многозвучна єсу такодьер савише, ако из писма загонетке, за кое све сократке держати можно, чинити не тьемо.[1]) Звукопремѣнльива и сложена показую или недостатак и несовершенство азбуке; или немаренѣ и дреманѣ, или предисуд и заблуду Писменника народа; или све то скупа. 6

[1]) Све по два *к*? — Тако є.

Колико Сербльи за єзик свой требую писмена?

И ово мало, што смо довде о писменама рекли, може нам довольно бити, за мотьи по намѣри азбуку нашу протрести. Нити нам є више от потребе, развѣ да гледамо, колико верстна она имаде писмена. Како то видимо, казати тьесе, и коя су из медьу ньи єзику нашем нуждна; єли кое манька, или може бити савише єст; како и поисправніе, него што є обично, такови употреблѣнѣ. Ово є пак та буквица наша: **а б в г д є ж ѕ з и ї к л м н о п р с т ȣ у ф х ѿ ц ч ш щ ъ ы ь ѣ Є ю ѡ ꙗ ѧ ѯ ѱ ѳ ѵ.**

Из мед ти предочни писмена єсу

7 1) Єдинозвучна: **а б в г д є** (у: ведро, среда и прочима) **ж ѕ**[1]) **з и ї к л м н о п р с т ȣ у ф х ц ч ш ы Є** (у та знаменія) **ѡ ѵ.**

2) Многозвучна: **є ѿ щ**[2]) **ѣ Є ю ѧ ꙗ ѯ ѱ ѳ.** Писме бо **є** у *мое* и прочима; **Є** у *єсам* и прочима; **ѣ** пако свагда *ıе* либо Нѣмачко je знаменуе. Писмена **ꙗ** и **ѧ** очевидно су колико *ıа, ja;* равно и **ѯ, ѱ, ѳ,** колико што су *кс, пс,* и *тх.* За **ѿ** и **щ** не треба ни да споменемо; види бо се, да многозвучна єсу.

8 3) Звукопремѣнльива: **д є Є и ї ѵ л н т.** За вешт показати, буде нам доста ово неколико слѣдуюшти рѣчи. *Град, осудьен, мое, уведен, єсам, та моленія, приписати, мой, Міряни, Ѹгунство, Павел, Сѷнод, ластавица, нашинац, странпутица, тьоро.* — Ко є довде читаютьи скупа и на упис рѣчи мотріо, сваку є могао звукопремѣнльивост натьи. Особито є валяло примѣтити, како **є** сад е, сад je; **ї** пако сад i, а сад j Нѣмачко представля. —

4) Замѣнльива: **є Є** и **ѣ**; **ѕ** и **з**; **о** и **ѡ**; **ȣ** и **у**; **и, ї, ы** и **ѷ**; **ꙗ** и **ѧ**. Єднако бо се чита: *езд* (по 2-ом и 3-ем числу), *єзд* и *ѣзд; злоба* и *ѕлѡба; рука* и *рȣка; Милан, Мїлан, Мылан* и *Мѷлан;* **ꙗ***вор* и **ѧ***вор*. Но и то по неисправноме само, свеобштем почти, нашем писмена изговору. Иначе све горнѣ замѣнльивости не стое. Тако веть, на примѣр, єри (**ы**) ніе замѣнльиво ижем (**и**). Єри бо не као **и**, но или као **ьи**, или као Магьарско ӥ сматрати валя. Будушти наш Аделунг, Господин

9 Соларить, негледаютьи што Г. Дурить, и данас код неки Славенски народа заостало, друго доказуе,[3]) свагда се держи первога. Он н. п. *ньива*, nyiva, чрез **ы** (овако: *нъıва*) пише; кое по души, ако само на данашньи писмена єри облик (**ы**) соизвольимо, толико єст, колико и предобро. —

То є управ као да ми Славянске либо Церковне кньиге читати не знамо! — Чуда! пак и не знамо; равно као ни Євреи Єврейске, ни Греци Греческе. Позната су разна кньига Єлински читаня. Показую Наученици заисто, да Греци предака свои сочинке читати не

---

[1]) По преосвештеноме Г. Караману, Правладики Далматскоме, ѕ толико значи, колико $\frac{з}{с}$, и слѣдовательно писме двозвучно єст. Bibliotheca Slavica Fortunati Durich. Vol. I. pag. 104. et 107. Но ми с' ньим не держимо и ѕ мед єдинозвучна метьемо писмена.

[2]) щ постало єст из *ш* и *т*, кад су *т* под *ш* тако метнули, да є зреннична (horizontalis) част *т* на зренничну част *ш* пала. От куд щ толико єст, колико *шт*, а не колико *сч* или *шч*, како неки веле. Bibl. Slav. Vol. I. pag. 109.

[3]) Bibl. Slav. Vol. I. pag. 110.

знаду. А ми! Ученици Гречески! толико имають и загонетни писмена, да не заборавимо читати Славянски? — Да видимо.

Ми знамо што Нѣмцима ныхово и писме и значи. Ово Греци чрез *ov* написую. Ми смо едан пут *v* на *o* (омикроново) чело горе метнули и добили ȣ. Други пут, дали смо *v* ножицу едну, и оно исто *ov* преобразилосе ест у ѹ. Третьи крат, загладили смо *o* код *оу;* и получили ꙋ. Свега дакле скупа три единозначашта, замѣнльива писмена и. Кое ако е тако, нека ми се каже: ели ми Славянски читати знамо, кад почти 10
сви у Ѱалму осмом *изо-уст*, на мѣсто *из-уст* поямо?

Писме ї нама, како смо показали, не само і, но и ј Нѣмачко значи. Колико нас е, кои се тога опоминѣмо, кад н. п. *вечернїй* али *писанїе* произносимо? — Не били то читати валяло: vecsernji, piszanje?[1])

Ер танко (ь) ние[2]) писме, но само знак умегчательни: добро ли дакле знамо: *бь, вь, жь, рь, сь* и подобна, када се прислуче, изговарати? — Іа сумням. — Но доста вопроса, ми смо изван ограде зашли.

5) Сложена. Сложена писмена, као што е Нѣмачко jch, мислити буде ко, да ми не имамо. Но злочесто. У нас бо такови писмена више заисто ест, него и у едног иноезичног народа. Сва почти наша писмена омегчати либо глас мегки примити могу; а то што е друго, ако не то- 11
лико нови сложени поред азбуке наше писмена? — Ово исто езика нашега свойство учинило ест, да е свети Тьирило на дебело ер (ъ) пао. Видетьи спрѣч он, да писмена, коя е за нас веть измислио био, тако великой подлеже премѣни: да свако замѣшательство препети, додао е знак едан (речено ъ), кой би нас опоминявао, да онде, гдье он стои, никаков умегчак бити не имаде. Излишна Свеца ми! провидльивост. Болѣ би свети Тьирило учинио био, кад би нас, на мѣсто многи други непотребни, сва тако постаюшта научио писмена. Тада му не би, ни за танко ер требало било разбияти главу. —

Найзнаменития сложена писмена код нас есу: дь, ль, нь и ть. Ово послѣднѣ, спрѣч ть, от неколико времена собственни облик (ћ) свой имаде, и зовесе *тьервом*. Име управ не сприлично за срицанѣ, као што нису ни други наши писмена имена. Но ко нам брани такова измѣнити? —

Ту су дакле у азбуки нашой свакояка возможна писмена! — Единозвучна, коя не би ни звукопремѣнльива, ни замѣнльива бити морала, 12
по нужди у себи содержава. Но многозвучна и сложена што друго, ако не сад вредльиво излишество, сад недостатак и оскудност показую? — Идемо, да видимо: ели се той азбуки нашой помотьи може.

а, б, в, г, д есу езику нашем нуждна.

е такодьер: но у будуште нека не буде ни звукопремѣнльиво, ни многозвучно, но едино само Нѣмачкоме **e** равно.

ж и **з** требую нам, а **ѕ** код **з** ние ли можно изоставити?

и буде нам то представляти, што Нѣмцима ныхово i. До сада е било звукопремѣнльиво: спрѣч кад смо надметнули слитну, толико е значило, колико Нѣмачко j. То нека от сада веть не буде: но **і** нека буде j.

к л м н о п р с т нуждна су.

---

[1]) Из овог се могу и она два притежка дѣчици примѣчанїя па стр. 21-ой Писменнице Г. Мразовитьа сократити.

[2]) Пишем тако от сад, ер сам опоменуо: да *ние* као *нѣ* читати валя.

ѕ или ꙋ ваља да изостане, єр замѣнльива єсу. Іа би ꙋ задержао, а ȣ сретьан желио пут.

ф є за странне рѣчи.

За х (Сельани Сербльи не знаду: но мало Улюдниї[1]) почти свагда га изговараю, и ја га за то употреблявам.

13 ѿ код о и т; као и щ код ш и т: ѣ и є код і и є: ю код і и ꙋ: ѧ и ꙗ код і и а: ѯ код к и с: ѱ код п и с: ѳ (за Сербска уста) код т и х, конечно излишна єсу.

ц ч и ш не можемо испустити.

Но, кад смо и и о задержали, ѵ и ѡ не требуемо ни найманѣ. Тако ни ъі поне у тако званом простом єзику.

За дебело єр (ъ) не треба ни да говоримо. Никаков бо не представля гласчить, писме нпе, и никад потребе от нѣга не имасмо. Бяше нам само на неку излишну опомену, коя є више вредльива, него полезна била.

Но што тьемо из танкога єра (ь), задержати ли га или отбацити; кад ни оно писме нпе? — Колико се до мога мнѣния каса, требало би нам писмена дь ль и нь (као што имамо ть) под каковим нибуд обликом изрезати, пак танкоме єру онда казати пут за дебелим. Тако би азбука наша добила 29 писмена, из медьу кои никаково многозвучно, никаково звукопремѣнльиво, замѣнльиво или сложено било не би. Сва би нѣна писмена онда єдинозвучна била. Она би управ у оно совершенство дошла, кое азбуки єднога єзика принадлежи. — Дотле пак, докле то не учинимо, валя нам, како свакі види, єр танко сачувати.

14 Овако буде азбука наша из 25 писмена, сирѣч 24 за Сербске и 1 за странне, и 1 умегчательног знака за оне и ове состояти рѣчи. Све несовершенство нѣно у томе буде: што єште 4 звукопремѣнльива и сложена писмена имаде. Но то є чисто мало несовершенство, ако се опоменемо, колико и у досадашньой буквици нашой єст: а и манѣ тье чинитисе, ако примѣтимо: да веть ни єдно замѣнльиво, ни єдно многозвучно писме не содержи.

Задержали смо дакле: а б в г д є ж з и і к л м н о п р с т ꙋ ф х ц ч ш ь.

Испустили обаче: ѕ ȣ ѿ щ ъі ѣ є ю ѡ ꙗ ѧ ѯ ѱ ѳ ѵ.

Ништа манѣ писмена ова не желимо предати заборавлѣню. Она валя свагда у Буквару да остану: но не само на досадашнѣм мѣсту своме. Іа би обоя овако расположио.

Празвучна либо согласна писмена.

б в г д ж з і к л м н п р с т ф х ц ч ш.

Гласопомотьна либо самогласна писмена.

а є и о ꙋ.

Знак умегчательни : ь.

Многозвучна либо сократительна писмена.

ѿ щ ѣ є ю ꙗ ѧ ѯ ѱ ѳ.

Повторительна либо замѣнльива писмена.

ѕ ȣ ъі ѡ ѵ.

---

[1] Да овако уравнительни степень писати надлежи, можесе из нѣгови падежа дознати. У родительном п. н. велисе: улюднієга човека.

Празвучна се могу иначе или по сродству своме. или по тврдо- 15
сти. или по мегкости, или другач како поредьати. Ако и по тврдости
расположимо. то мора ı найпослѣднѣ бити. ер из медьу сви празвучни
либо согласни букава наймегче ıест.

Писмена. коя смо избацили, не треба, да Учитель одма с' почетка дѣчици казуе: но кад што веть понауче. Онда тье дѣчица и сама запитавати, нити буде каковога труда ретьи:

Ѿ	*значи*	*колико*	от
щ	—	—	шт
ѣ	—	—	ıе
є	—	—	ıе
ю	—	—	ıу
ꙗ	—	—	ıа
ѯ	—	—	кс
ѱ	—	—	пс
ѳ	—	—	тх. и проча.

Глед! како се азбуки нашой помотьи може![1])

Неки отвıети.

Но веть чуıем. где нетко запитуıе: *А како тьемо падеже раз-
ликовати? како рıечи не мало раван имуште глас? како мотьи ра-* 16
зазнати, кад бити, *на примıер. казнити* (schlagen), *кад ли суштество-
вати* (seyn, da seyn) *знаменуıе? — (ХИхихи!)* —

Како? како? — и опет како? — И ıа питам: Како Латин падеже различуıе своıе? Како толике равногласне рıечи? Како? — Іели не из смисла и слога рıечи? — Он пише н. п. est panem, est in officio; перво значи: ıеде хльеба; друго: ıест у служби: како се то без є разпознаıе? Не бои ли се овде Латин замıешательства? — Никада. И больe се, вıеруı ми, с' Братьом споразумıева с' своıом. него ли наıревностниı дебелога ıера бранитель с' своıом.

Но и ми за што не би различити могли: кад *бити* казнити, кад ли суштествовати значи? Чеса би ради ъ овде потребито било? — Ниıе ли достаточни. довольни различıа знак да *бити* казнити (schlagen) и винительни, а *бити* суштествовати само именительни падеж код себе има и влада? — Ми велимо: *ıа тьу га бити, ıа тьу бити Свештенник:* пак ниıе ли то. управ колико валья, разборно и разумительно? Све су то били измисли Писменника, нити су писмена за то изобрıетена, да и к' разликованıу рокова служе: но само да ньихове просте частице представльаıу, ни мало не стараıутьисе о том, што значе оне.

А пустимо. нека би то све тако не било: можемо ли ми различ- 17
ıе знаменованıа рıечи довольно писменама определıити? Даı. покушаı,
како би то учинио, ево ти задатак. Ми велимо:

горе.	sylvae.	des Waldes.
горе.	sylvae,	die Wälder.
горе.	sylvas,	die Wälder.
горе.	ardent.	sie brennen.

[1]) Довде смо свакояко. а одавде новом азбуком пишемо.

горе, ardebat, er brannte.
горе. pejus, schlechter.
горе, superius, droben.

Више ıе заısто равногласни рıечи, него што би се писменама разлıчити могле; а хотıети, што се учинити не може, не показуıе ли премало соли у глави?

Но што нам ползуıе: да писмена, коıима смо се веть привикли, сада забацуıемо?

То *наıпре*, да дıечица наша не буду, азбуке толико недостаточне ради, по три, по четири године губила; докле читати само спротице науче. *Друго:* да от сада не будемо *сч* на мѣсто *шт*, *ıе* на мıесто *ıе*, *и* на мıесто *ъи*, *оу* на мıесто *у* и подобна проча наопако извернута говорити. Не будемо спрıеч *весчи* на мıесто *вешти*, *читаниıе* на мıесто
18 *читаниıе*, *боли* на мıесто *больи*, *изо уста* на мıесто *из уста* произношавати; но почети ıедан пут ıезику нашем сваку ıединовидност (uniformitas) како у перу, тако и у изговору прискорбльавати; чуваıуьи га от толике случаıне премıенльивости. *Третье:* Да се дıечица наша не буду цıелу, као сада, Писменницу изучити морала, перво него што право писати знаду. Познато ıе, да ко у нас поне тако звано Художнословıе прешао ниıе, ни своıе име правилно записати не умиıе. От данас све наше правописанıе под ово долази начало: *Пиши како што говориш.* На конац *четверто:* да тье нам бити лагше толико нуждну ıезика Сербског сочинити Писменницу; о чем у *Iезикопретресу*, будуштоı кньижици моıоı, своıемıестно имаде бити слово.

— —

[Још имају на дну ове последње (18.) стране: **Поправци**. — Знаменита погрıешка ıест: да ıе ѱ после ѯ, на страни 7-оı у 5-оı версти, испуштено. Друге вниманıе толико не заслужуıу. *Сада су потребне исправке извршене и (на стр. 212., р. 13.) ѱ стављено на своје место.]*

[Похвалан одзив о овој књижици написао је Ј. Копитар у „Vaterländische Blätter“ за г. 1812., прештамп. у „Barth. Kopitars Kleinere Schriften, I Th. (Wien. 1857.)“ на стр. 142.—144. — Још о **С. Мркаљу** *и овој му расправи види: Ђ. Рајковића „Сава Мркаљ, биографско-књижевна слика“ у „Јавору“ за 1877. г. (стр. 907., 939., 969. и 1005.) и — Пл. Кулаковского „Вукъ Караджичъ“ и т. д. (Москва, 1882.), стр. 213.—217.]*

2.

БЕДА И ОВО НАШЕ НЕМЧЕ, ШТО НОВИНЕ СРБСКЕ СЛАЖЕ!

[Давид. „Новине Србске у Вѣени“, бр. 46., г. 1817., стр. 367 и 368., у одељку „Смѣсице Кньижественне.“]

367 Познано*) намъ є, како є Немче, што новине србске слаже, съ обявленїемъ Г. *Катихете Атанацковича* поступило, како ли є свуда ве-

[*) У 27. броју новинā (стр. 216.) био је (у одељку „Смѣсице Кньижественне“) овај чланчић уредников:]

Извиновенїе учредничества, и утѣха любительима єрова. — У ономаѕашнѣмъ обявленїю Честн. Г. *Атанацковича* нїе требало ни єднога *єра* после сагласны

лике. илити дебеле ерове помећало, гди їй у рукопису Г. *Атанацковича* было нїе. Но нїе му ни то доста было, што намъ добру лекцїю у призрѣнїю ерова даде, већъ улучи прилику, да насъ и у призрѣнїю *укова* (писмена укъ) намайстори.

Читательи наши опоминюсе, да є у числу нов. срб. 41. на страни 326 у палинодїи илити одбраненїю дебелога ера Г. *Мркаля* примѣчанїе стояло: „ово 8 овде, и їошт' на неколико мѣста, значи *укъ:* зашто овдашня печатня їоште нема тога слова, а у рукопису стои." Г. *Меркаль* т. є. писао є мѣсто уста: *у8ста*, мѣсто людїй: *лю8дїй* и т. д., и тако є употреблявао писмо *укъ* мѣсто писмена *у*: будући пакъ да мы у реду писмена нашы писмена *укъ* не имамо, као што га и сами Русси не имаю, а хтѣлисмо, да по орїгїналу самомъ палинодїя речена и печатана буде, то кажемо Немчету, што новине слаже, да свуда, гди му писме *укъ* додье, цїфру 8 метне, будући да є ова цїфра писмену *укъ* у образу свомъ подобна. А Немче наше тако не учини, већъ на єдномъ мѣсту метне мѣсто ука *8*, а на други *у*. Изпсуемо га, шта учини, да одъ Бога надье. Но оно се овако прати почне: „Кадъ самъ се я, вели, србски чтати учїо, онда самъ сву србску азбуку предъ собомъ имао; у азбуцы той былисy образи писмена: *зѣла, ука, оо, ота, кси, пси, тите, ижице и джи* на страни, и изванъ реда други написани, и за ньи ми є казано, да се она у рукописы србски више неупотреблюю, веће да се мѣсто *зѣла* писме *з*; мѣсто *ука* писме *у*; мѣсто *оо* само писме *о*: мѣсто *ота* писмена *о* и *т*; мѣсто *кси* писмена *к* и *с*: мѣсто *пси* писмена *п* и *с*; мѣсто *тите* писмо *т*; мѣсто *ижице* писме *ї*: а мѣсто *джи* писмена *д* и *ж* поставляю; и онда ми є заповѣдьено, да послѣдня мѣсто првы мећемъ, ако ми се случи, да ми она кадъ подъ руку додьу. Садъ добившїй рукописъ Г. *Мркаля* у руке, зачудимсе, кадъ давно невидьено писмо 8 у нѣму видимъ, и таки ми падне на умъ, да то мора оно писме бытн, мѣсто когъ и писме *у* стояти може, и кое се *укомъ* называ. На што велимъ саде писме укъ? Како га є могао Г. *Мркаль* уписати? валяда мора їошт' одъ оны стародревны списателя быти, кои се старогъ тако свето придржавaю, и кои и данъ данашньїй са курюцы (цофовы) иду, кое су други люди давно веће одсѣкли? Тко грѣши? Г. *Мркаль* писаюћи писме *укъ*, или новїи списательи, кои га одбацую, и кои мѣсто нѣга писме *у* пишу? Но новїи списательи не могу грѣшити, ибо

писмена на краю да буде, у рукопису нѣговомъ не има їй. Медьу тимъ є опеть 4 ера унутри. Томе нїе учредничество криво, веће слагачъ новина, *Нѣмче* єдно. Нѣмче исто рукописъ Г. *Атанацковича* добивши, помисли, да є Господинъ истый сгрѣшїо, што нигди на свомъ мѣсту *ера* не има, пакъ їй свуда само дометне, тако, да є учредника новина карна спопала, док' 60 ерова избриса. Нѣмче, позвано, да се пере, зашто ерове домету, коїи у рукопису не има, одговори, да є овако умствовало: „Штогодь самъ рукописа србски досад видїо, и одъ учредника новина србски, и одъ други србски списателя, у свима є после сагласны писмена на краю часъ велико, а часъ мало еръ было; а у рукопису Г. *Атанацковича* не бы га нигди: учредникъ новина и толики други списательи нису могли у томе погрѣшити; тако є самъ Г. *Атанацковичь* погрѣшїо, што нигди ера не метну: и я погрѣшку нѣгову да загладимъ, помећемъ ерове те свуда." Кадъ већ Нѣмчадъ о *србски еровы* овако суде, кадъ се ньима већ чини, да суерови србскомъ єзыку нужни, єли могуће, да кньижество србско безъ ньи существуе? Эво утѣхе любительима ерова, илити *ерцима*.

368 мысле, на што намъ писме *укъ*, кадъ и писме *у* истый звукъ има? на што entia multiplicare sine necessitate (умложавати ствари безъ сваке нужде)? тако: они не грѣше, већъ мысле савршеннїе одъ Г. *Мркаля*; и треба, да се я нъи држимъ, а Г. *Мркаля* у томъ и не слушамъ. И тако ћу богме я свуда мѣсто Г. *Мркальова* ука писме *у* мећати, као што заиста и помећемъ, да бы знао, да ће ми *укцы* (любители *ука*) и уши угрѣяти." Шта смо му знали, на то одговорити, но рамены слећи, и поошприти га, да у напредакъ онако писмена слаже, као што є у рукопису свакомъ написано? И што смо се мы више на непослушанїе нѣгово срдили, то се већма оно нама смеяло, као да є знало, да ћемо му іошть єданъ путь шака дођи, да насъ намайстори, и научи, да бы већъ гребало, да се свы србски списательи у начину писаня сложимо, и сви єднако, а не єданъ овако, а другїй онако, пишемо.

На несрећу т. є. нашу додье рукописъ прибавленїя имена ГГ. приложника къ фундусу препарандски училища, да се у число нов. 44. на стр. 351. стави. У рукопису томъ стои гласъ *у* часъ са *укомъ*, а часъ са *у* написанъ; тако н. п. *кр8гъ, Л8комъ, усердств8юща, к8пецъ, т8торъ, Будишинъ, Гьура, Цуцичь* и т. д. Немче рукописъ узме, и сложи га, као што є у нѣму написано было, гди мѣсто *ука* цїфру *8*, као што му ономадне рекосмо, а гди *у*, гдигди пакъ и єдно и друго поставившїй. И будући да опетъ свудъ пазило нїе, да онако сложи, као што є у рукопису написано, то га опетъ позовемо, да се пере, зашто насъ непослуша: а оно намъ ев'овако одговори: „колико сте ме о начину писаня плити о стїлу србски садъ писаюћы списателя извѣстили, дознаосамь, да се они на три реда дѣле: на оне, кои онако пишу, као што народъ говори, и кое зато *Србльи Србльи* называмъ; у другїй редъ иду они, кои Србльима славенски пишу, кое *Србльи Славены* именуемъ; а у трећїй редъ ставлямъ оне, кои часъ славенски, часъ србски, а часъ ни славенски ни србски, већъ мѣшовито пишу, и кое *Србльи Славено-Србльи* называмъ. Я самь ненаблюдаванѣмъ писмена *ука* у рукопису Г. *Мркаля Србльима Србльима*, а паблюдаванѣмъ *ука* у имены приложника къ фундусу препар. училища *Србльима Славенима*, а іошть више *Србльима Славено-Србльима* по вольи чинїо: и зато самь ономадне укове поизоставляо, а данасъ їй помећао. Тако не можете ме нимало кривити. Вы списательи требало бы правила да имате, као што и мы слагачи наша имамо, па по ньима сви єднако да пишете, као што и мы по нашыма сви єднако слажемо, па онда ће иноєзычни народи знати, какавъ є управ' србскїй єзыкъ: онда ће га и лакше и радїе учити, а дотле нећете га ни вы изслѣдити, а камоли иноєзычницы: учините азбуку вашу простїомъ, избацыте ненужна, а додайте потребна, и я и други мени подобни слагаћемо рукописе србске много болѣ, и вы нећете съ корректурама очи у напредакъ бости, као до садъ." — Ето! како Немче го мудрује, имали право или не? нама є доста єда задало. —

3.

[Мркаљева аутокритика „Палинодије.“ — *Давидов. „Новине Србске у Віени,“ г. 1817. бр. 48., стр. 383. и 384., под натписом* **„Смѣсице Книжественне.“]**

Г. *Мркаль*, сачинитель палинодїе илити одбраненїя *дебелога ера*, има и 383
самъ противъ родьеногъ свогъ одбраненїя нѣколико рѣчїй проговорити. И зато є учредничеству новина србски писмо писао, и умолїо га, да и иста предложенїя противъ одбраненїя тога у листове новина стави. Не пропуштамо тако и ньи, съ дозволенїемъ читателя нашы, собщити, и разсмотренїю ньиномъ предати. Ево како гласе:

„Я чувствуемъ ону честъ, кою сте благоизволили у вашымъ новинама показати мени, када сте у ньима ономадне одъ мене читану Обрану гласовитогъ нашегъ писмена, дебелога ъ, подъ моимъ именомъ издали. Ништаманѣ имадемъ я, съ допуштенѣмъ вашимъ, противȣ исте Обране ово, што слѣдȣе, предложити.

Она 1. како што є тїпографїчески пуна погрѣшака изышла, тако живости у себи самой премало има, и 2. благогласности потребите не далеко више. Сврѣу тога 3. достоинство слога писменнога єстъ ньой на неколико мѣста їошь веѣма ускраѣено, него у примѣрȣ *връомъ ножа*, гди оно свакояко исчезава. Такодье 4. тражена разностъ нити є крозъ учесѣено *како — тако*, нити крозъ *изговарат'* и *произносити* у овомъ изреченю: *зашто ы тако валя изговарати, како Нѣмцы своє ї произносе*, добро постигнȣта. Долази 5. къ тому, што садъ є ситна и преусѣчена, садъ у невреме скоро перїодски пуна и округла. Найпослѣ 6. ясностъ, найсȣщественнїя красота и найнуждніе свойство слога писменнога, єстъ скоро найвеѣма испредъ очїю метнута. Одма съ почетка читати є ово: *али съ томъ великомъ разликомъ, да безсловесно животно пару само од бѣле жигерице, и къ томȣ одъ ни єднога дїела ууста не може да отисне*, умѣсто што бы можебыти валяло реѣи: *али съ томъ великомъ разликомъ, да безсловесно животно пару само одъ бѣле жигерице истискуе, и къ тому є одъ ни єднога дїела ууста не може да одтисне*. Колика є оно пако метня около самогласные, и нигди ясно не казуесе, што су то самогласна. Я бы на мѣсту Обранителѣвомъ найпрїе казао, да сȣ согласна сȣщественни дїо рѣчїй, пакъ онда рекао бы: *а самогласна писмена єсу видни знацы означаваюѣи само ууста одтворе, коима согласна произносесе*, одкȣдъ бы ми потомъ слѣдовало, да и ъ самогласно єстъ, зашто согласно на примѣръ, писме *ж* у гласкȣ *жъ* устоодтворомъ ъ произносисе, не дрȣгачъ него што у гласку *жа* устоодтворомъ а, у гласку *же* устоодтворомъ е изговорено быва. Далѣ одтȣдъ бы саамо казалосе, да медьу гласчиѣима *жа, же, жи, жо, жу, жъ*, єдини одтворъ ууста, крозъ кой пара истискȣесе, разлику прави, за све те гласке пако да єднако пара одтискȣесе. На концу Обране бы се морало было штогодь о тврдости єзыка споменути; єръ може тко 384
реѣи: да *на връу, връови, съ връа*, и остала подобна тврда єсу, пакъ да сбогъ тога писатисе има: *на верху, верхови, съ верха*. Истина, да бы такова тврдостъ неоснователно пребацыласе, но зашто нїе Сочинитель и о томъ проговорїо штогодь? Неосновательно велимъ, будуѣи да исты реченя тврдостъ Србско не чувствуе уво. Што є у коемȣ єзыку тврдо, не може изъ други єзыка разсудитисе. Цыо Србски єзыкъ тврдъ

є таліянскомъ уву. єрбо є богатъ у согласныма, коя нѣму силу, крѣпостъ и значенѣ даю, што исто и кодъ свїю други крѣпкожилаты народа примѣчавасе. Тврдостъ у Србскомъ дакле само одъ Србскога ува судитисе може, коем8 пако веħма *съ верха*, него *съ врха* тврдо єстъ. А што не бы требало было и страну Фїлософїческе Єзыкословїе Майнерове казати, гди онъ западньимъ народима, и найвеħма крозъ дани сами у матернѣмъ єзык8 примѣръ єдиноплеменницыма своима звателце наше препоручуе? Могао є Сочинитель и рѣчи Госп. Майнера довести, кое на петдесетъ первой страны овако гласе: Dieser Ungleichheit in der Aussprache ihrer Vocale könnten die Abendländer alsobald abhelfen, wenn sie ihren Vocalen so oft einen spiritus lenis (звателце) vorsetzen wollten, so oft sie die Sylbe anfangen, oder allein ausmachen sollten Z. E. wenn sie schreiben Ꙭrt, hart. Тако на именованой страны говори преславни тай Єзыкоиспытатель.

Скоро су дакле сва обħинска свойства слога писменнога у изданной Обраны дебелога ъ нар8шена, и єдина царствуюħа у ньой за насъ новостъ быти ħе, коя є могла Србскимъ Єзыкоиспытателѣмь прїятно понравитисе. Ако др8го ништа, то безь с8мнѣ су многи одъ ньи сада научили, да звателце нїе, како мыслисе, ни одмѣнни знакъ, ни беспосленни батачиħъ, него согласно писме. И толико примѣчавамъ у погледу словосложности либо слога писменнога; саамо дебело єръ пако, и нуждностъ или непотребностъ нѣгову, оħемо други путъ у сбылю предъузети. Медьу тымъ валя, да и непрїятельи ерова на нѣга што потраже, зашто бы имъ другачъ Палинодиста лачко реħи могао: Qui tacet, consentire videtur, то єстъ, да муукомъ потврдьую, што є говорїо. Но пытате-ли мене, Препочитаеми Господине, є-ли се Палинодїе обнародьене одричемъ? Я одговарамъ, да се не одричемъ, ако ħе тко дебеломъ ъ противно што издавати. Зашто дакле противъ Палинодїе устаемъ? На то ħу онда одговоръ наħи, када о дебеломъ ъ опетъ успишемъ, но може догодитисе, да га и прїе дадемъ.

Сада васъ Препочитаеми Господине, у понизности просимъ, да бысте у вашымъ новинама и ово писмо дали напечатати."

У Карлштадту
2га по нашемъ Іунїа 1817.

Вашъ

свесердный покорникъ
Савва Меркаль.

4.

ОДПОРЪ.

(Посланъ учредничеству Србски новина).

[Давидов. „Новине Србске," бр. 96. г. 1817., стр. 766., „СмДс. Књижеств."]

Веħъ є Госп. *Милованъ Видаковиħъ*, у своимъ одговорима на рецензїе, двапутъ поменуо некакве Шїяке. Првый путъ (1815те године) казао є да онъ не пише кньига за шїяке, а садъ (у обявленїю на треħу частъ Любомира у Елїсїуму) каже, да у *шїячкой* бабе говоре *дѣдъ*,

дьеверъ, дьевойка, вріеме, ишћерао. Кодъ насъ овдье у Рватской люди имаю вратове, а рацы *шіе*, зато су рацы нама *шіяцы*, а *шіячка* намъ е ладна вода, єръ су у ньой рачіе куће, села и градови. Тымъ начиномъ имаде Госп. ***Видаковићъ*** право, гдье каза, да за шіякє не пише, премда є свакояко одвише было то и казывати; зашто ко бы одъ нѣговы Читателя и помыслити сміо, да онъ Романе за раке составля и на свіетъ издае? Али кадъ онъ садъ каже, да є у шіячкой навадно говорити: *дьедъ, дьеверъ, дьевойка, вріеме, ишћерао*, то управъ очитуе, да онъ *Рвате, Далматіийнце, Црногорце* и остале Срблѣ, кои тако бесѣде, назывлѣ *шіяцыма*, и каже да за ньи не пише кньига. Мы смо мыслили да онъ пише кньиге за све Срблѣ (као што вели *Досіѳей*, и за оне по Босни што су Турскогъ закона), али кадъ смо се преварили у мысли, никомъ ништа: наша є штета (?) а нѣгова воля; него мыслимо да не бы требало (нити є право) зато да ружи насъ и нашъ єзыкъ, и да ціелымъ народима и землями надіева коекаква имена; нити бы требало да тражи пренумеранта кодъ насъ (као н. п. у Карловцу, у Загребу и т. д. — Али валяда онъ само не пише кньига за насъ, а новце узыма одъ свакога —).

Ако Рвати, Далматіийнцы, Ерцеговцы и Црногорцы, имаю дуже вратове одъ Г. ***Видаковића***, они имаю дуже и ноге, и крупніе све тело, па одликуе єдно према другоме; ако ли е Г. ***Видаковићъ*** случайно видьео у каквога Рвата, или у Далматіийнца, или у Ерцеговца, или у Црногорца, дужій вратъ а краће ноге, него у нѣга, изъ тога не слѣдуе да су такови сви люди онамо, и да одъ тудъ добыю име, какогодь ни у мѣсту Г. ***Видаковића*** што ни єсу сви люди велики ушію, премда се налази одонудъ гдьекои *увакъ*.

А што се тиче Рватскога, Далматіийнскога, Ерцеговачкога и Црногорскога єзыка (или діалекта), мы не кажемо да є онъ лѣпшій одъ Сремачкога и одъ Бачванскога, али не дамо рећи ни да є ружніи; а Г. є ***Видаковићъ*** самъ казао (у првой части Любомира у Елісіуму), да се у ***Славоніи***, у ***Рватской***, у ***Босни***, и у ***Ерцеговини*** говори правилніе, него у Сріему и у Бачкой, и „да е оно правый нашъ и старый езыкъ Сербскій, коимъ говоре наши отъ полъ Сербіе къ Македоніи, у цѣлой Босни, Ерцеговини, у Албаній, Церной гори, а и у Далмацій.“ Садъ не знамо или Г. ***Видаковићъ*** онда ніе знао шта є говоріо, или садъ не зна шта говори.

Савва Меркайль, m. p.

5.

[**Вукове напомене** *(у Давид. новинама за 1817. г.)* **о неким речима.** — *Бројеве 94., 95., 96., 97. и 98. Давидовићевих „Новина Србских“ за годину 1817. (од 21. нов. до 7. дец.) уредио је Вук (осем изричног признања Вукова у писму Л. Мушицком од 1. јан. 1818., штамп. у 75. „Гласнику Срп. Уч. Др.,“ стр. 274., то се види и по садржају и по језику у овим бројевима). Покрај других напомена и додатака појединим чланцима треба овде нарочито истаћи ове :*]

1) [у броју 96. у чланку „*Разне Вѣсти*“ (стр. 765., I. ступ.) уз реч „**Пастуля за буе (die Flohfalle)**“ додао је под линијом напомену:] die Falle

значи кодъ насъ различно 1) *гвождьа* (за лисице и за остале животынѣ). 2) (одъ древета) *пастуля* (за парцове). 3) (одъ древета) *туляцъ* (за лисице и язавце, кадъ се затеку у рупи). 4) (одъ древета и одъ конца) *пругло* (за тице). 5) (одъ бундеве, одъ лозе или одъ прућа) *клоня* (за тице). — Садъ не знамо или бы овдье (за буе) требало казати *клоня*, или *пастуля*, или *туляцъ?* Како се овдье описуе найприличнїе е на *туляцъ*.

2) [у броју 97., у чланку „*Россїя*" (стр. 771., I. ступ.), поменувши како су „прошавше зиме" из неких шума били изишли „премлоги **медьеди** (или **медведи**)." додаје под линијом напомену:] Обадвое мећемо зато, да не рече ко да мы волимо *медьеда* него *медведа*; Нама е све едно, а други нека бираю ко што воли.

3) [у истом (97.) броју, у свом чланку „*О Милошу Обилићу*," уз реч *коњушница* („кое се зову **Милошева конюшница**," стр. 775., ред 7.) додаје под линијом напомену:] Я ову рїечъ иначе ни есамъ чуо у народу, нити се опоминѣмъ да Србльи имаю друге рїечи свое, коя бы управо значила ону зграду гдье стое коньи, него у Србїи по варошима говоре *âръ* (ахаръ — Турски —), по селима *кошара коньска* (зашто кошара има и *говедъа*, и *козя* и т. д.), а у Срїему, у Бачкой и у Банату *штала* (der Stall). — [уз реч пак *чајеш* (у стиху „Што **не чаешъ**, Милошева майко") у истом чланку додаје, опет под линијом, напомену:] Ни ову рїечъ, *чаяти*, я ни есамъ иначе чуо у народу. Може быти да е кньигоноша казао **не чай**, мѣсто *што не чаешъ?* —

6.

ПРИМѢЧАНІЕ

О дателномъ и творителномъ падежу србскомъ мушки и средньи имена.

(Учредничеству послано).

[Давидовићеве „Новине Србске у Вїени" год. 1818., бр. 10., стр. 78. и даље, у одељку „Смѣсице Кньижествене."]

78 Не редко имао самъ прилику слушати, како се учени Србльи о кньижеству своме препиру. Не редко самъ примѣчавао, како гдикои ревносно брани овай, другїй другїй, трећїй трећїй начинъ писаня. Рецензїя на Г. Видаковића Любомира 1. и 2. часть сатрла е досадашньїй, тако званый, славено Србски писаня начинъ, и по свой прилицы трїумфирала надъ ньимъ. Онъ има їош' и садъ ревносни, но слабо логически бранитеља. Ово е една секта кньижества србскогъ. Іош' има две. Една не само што србски пише, него посрблява, труди се да езыкъ
79 буде чистъ србскїй, сасвимъ разлічитъ одъ славенскога; друга не тако. И ова хоће, да се пише србски, ал' у србизиранѣ несмѣ да се упусти, и вели, да е то недостойно, и као да се тимъ повредьава право езыка славенскогъ.

Ова е послѣдня секта она, коя ратуе противъ *дателногъ* и *творителногъ множественогъ* на *има*. Ово е побудило мое вниманѣ, зато о томе нѣколико рѣчи:

Правый е србскїй дателный падежъ у множ. броіу свїю мушки имена на *има* н. п. Апостолима, турцыма, трговцыма, мачевима, Кметовима, Кнезовима, и т. д. А да е тако, идемо. да докажемо.

Очевидно е, да е кодъ исти имена творителный раванъ дателномъ у множ. числу, као што е и кодъ свїю остали србски имена. То видити можемо изъ овы рѣчи: (премда то противницы за неко изузиманѣ држе, негъ радъ бы знати причину) лю'дма, коньʼма, прстима, ноктима, гостима, псима, кое све и у творителномъ исто тако имаю.

Дай, да узмемо име какво (существ.) съ овимъ предлогомъ *са* или *съ* н. п. трговацъ. Рећи ћемо *съ трговцемъ*, ово е твор. у единственомъ. Дакле како ће быти у множ.? Противницы веле, да е дат. множ. у трговацъ, *трговцемъ*, инди е тако и *творителный*; (еръ су ови два падежа у насъ еднака) быће дакле *съ трговцемъ*. Ал то е единственый! Не, веле противницы, мора быти *съ трговцы*. Е дакле *трговцы* е твор., а твор. є раванъ дат., инди е и дателный *трговцы*. Но! ово е што смеядостойно. Да шта е дакле? Съ *трговцы* е быо твор. скраћенъ; шта му е изоставлѣно? Ништа друго, него частица формативна свїю дат. (и кодъ сущест. и кодъ прилаг. имена) *ма*. Инди е дателный *трговцыма*.

Друго. И сами противницы допуштаю, да може быти: господарма, поповма, учительма и т. д. А овде свакїй, кои очи има, може видити (изъ скраћеногъ творит.) да е *и* изоставлѣно (или *ы*), инди опетъ подпунъ е дателный на *има*.

Треће. Іош' очевиднїе мож' се то доказати изъ рѣчи съ предлогомъ *по*. Дай да узмемо ову рѣчъ *мачь*, съ *по*, бы'ће *по мачу*, а *мачу* е дат., инди *по* иште дат. то е бесумлѣно. Ако дакле смѣ рећи противникъ, да *по* у множ. иште другїй кои падежъ: тако има право, иначе не. Акол' *по* иште и у множ. дателный, каж'те ми противницы, како ће быти? „*По мачевы.*“ *Мачевы* е дакле дат. Ели то могуће? Сами ћете рећи нїе. Я велимъ, да є то скраћенъ дат., шта му е изоставлѣно? Нїелʼ формативъ *ма*; инди е дат. множ. *мачевима*.

Четврто. Кадъ бы стояло мнѣнїе противника, да дат. множ. нїе на *има*: онда они немаю постояна правила за свой дат. (И то непостоянство у истомъ падежу у свим' писанїяма овогъ мнѣнїя писателя видити се може). Садъ на *омъ*, садъ *емъ*, садъ *ѣмъ*, садъ *ма*. Садъ *господаромъ*, садъ *господарма*, садъ *кнезовомъ*, садъ *кнезовма*, тако 80
вальда кодъньи може быти и *трговцима*, *србльма*, *апостолма*, *мачевма*; Ако неће *псима*, мора *псомъ* или *псма*, ако не *мачима* (кадъ не нарашћава), вальда *мачма* или *мачомъ* и т. д.

То толико умствуюћи. Дай садъ, да питамо народъ, како онъ употреблюе тай падежъ. Я велимъ. опетъ на *има*. Единцыта е, вели Рецензентъ Народны србски пѣсана, досадъ кньига, у коїой се правый србскїй езыкъ, као што е по себи особитый дїалектъ славенскїй, налази. Народне србске пѣснарице часть II.; Ако е тако, дай дакле да ту тражимо употребляванѣ тога падежа. Ево неколико примѣра изъ юначки пѣсана: *Пакъ говори своимъ овчарима. У зубима држи драгїй каменъ. Са дѣвойкомъ и са сватовима. Нешто му се у зубима црни. Да власима богомолю гради. Съ кнезовима вы се побратите, Кнезовима хате покланяйте, Кметовима осреднѣ парипе. Съ поповима*

у дослуку буд'те. и т. д. Али, рећ' ћеми противницы. шта е нама, како Преко-Савцы говоре; мы знамо да по Бачкой, по Срему нигди неговоре *у зубима, Власима. съ поповима*, и т. д. него *у зуби, власомъ. Кнезовомъ* и т. д. Да се у Бачкой тако говори (за Сремъ не стоимъ добаръ) то е истина; ал ко тако говори? Кои или сами читати знаю. или се съ кньижницыма мешаю, па имъ се то лепше чини. Ал' опетъ чешће ћешъ чути: *Кнезовма, господарма, воларма, зубма* и т. д. него *кнезовомъ, господаромъ* и пр., а шта е то него изоставлѣно *и* и као у нешто скраћеный дат. — Па гди е сумля каква граматическа, или ћемо маню или већу часть народа пытати? Нїели лакше Бачвану и сремцу одступити одъ правогъ србскогъ складаня, кадъ, како у школу стане, одма славенски сриче, и чита; па после афектира славенизме, мыслећи да е оно болѣ? Незнаю ли противницы, да наши Бачвани (али Варошани) говоре: у нашимъ полю, у Новимъ Саду, у карловачкимъ гїмнасїю, мѣсто: у нашемъ полю. у Новомъ Саду. у карловачкомъ гїмнасїю? и пр.

Одъ мушки имена прелазимо на средня, и пытамо противнике, зашто имъ е и у овыма дат. млож. на *има* у носу, кадъ они сами и пишу, и говоре *у недри, по плећи, по сели, на врати, по ребри* и т. д.? Нека се опомену и овде, што смо мало пре рекли о мужкимъ именима, какавъ падежъ изискую *у, по, на,* и т. д.? неговорили се у един. брою *по ребру, по селу, у недру*, и т. д. и можели быти дат. *ребри, недри, сели, врати;* или е и овде изоставлѣна частица *ма?* иначе незнамъ како бы было, вальда *плећма, селма, недрма, ребрма?* Некъ читаю Нар. Ср. Пѣснарицу, види ће тамо. Као у источнику правомъ езыка србскогъ: *О вратима града Вучитрна. Подъ седлима и подъ рахтовима. Све коньицы подъ бойнымъ копльима. Те куцкаю Божка по плећима*, и т. д.

*[***Платон Кулаковски***, на 84. и 238. стр. своје студије „Вукъ Караджичъ, его дѣятелность и значенїе въ сербской литературѢ“ (Москва 1882, 8°, стр. VI и 250), каже да под овим чланком има потпис* **В.***, па то исто, јамачно по Кулаковском, вели и* **А. Павић** *на стр. 151. своје расправе „Djuro Daničić“ итд. у 77. „Radu jugosl. akad. znan. i umjetn.“ Међу тим под овим чланком нема никаквог потписа ни знака — дајбуди у примерку „Новина Србских“ за 1818. год., из којих се ово овде штампа.]*

1818.—1835.

XI.

ПРЕДГОВОР [III]

*[Iом издању **Српскога Рјечника**,* стр. III—XX]*

Већ има близу *иљада година* како Срби имају своја слова и писмо, а до данас још ни у каквој књизи немају правога свог језика! Док су Срби имали своје краљеве и цареве, да се у оно доба овако млого писало, као што се данас пише по ришћанским државама, јамачно би они почели још онда својим језиком писати; али се онда може бити још мање писало, него што се данас пише по Турским државама; зато се није требало ни старати да сви људи разумију оно што се пише; а неколико људи могли су ласно писати *којекако.* Оставше дипломе од наши краљева и од царева, и други рукописи од они времена свједоче, да је народ Српски прије *пет стотина година* говорио као и данас што говори (осим ђекоји Турски, и други туђи ријечи), него да су писари у писању мијешали народни језик с црквеним језиком, као и данас што се ради. Н. п. у Душановим законима (из половине 14-те стотине година), што су наштампани у историји Раићевој, стоји: „И ако се наће полуверацъ да узме „Хрïстïанку: акое крадомъ, дасе има покрстити у Хрïстïан-„ство: аколисе не покрстй: да мусе узме жена и деца и васъ „домъ, и онъ дасе *заточитъ.* — да то село платитъ що бы „онъ платïо, кои е то пожегао. — Книге Царске коесе на-

[* **Српски Рјечник**, истолкован *њемачким и латинским ријечма.* Скупио га и на свијет издао *Вук Стефановић.* — Wolf Stephansohns **Serbisch-Deutsch-Lateinisches Wörterbuch.** — *Lupi Stephani F.* **Lexicon Serbico-Germanico-Latinum.** — У Бечу (Wien, Viennae), gedruckt bei den P. P. Armeniern. 1818. — 8⁰, стр. LXXI и ступаца 928.]

„ходе и коесе *износетъ* предъ судїю, да имаютъ судїе сма-
„трати, а кои пресуждуе первый уставъ Царски, штое *запи-*
„салъ светли Цар[ь] кому, оне Книге кое повтораютъ уставъ
„первый, да и узму судїе и принесу предъ Цара. — да *ихъ*
„закунетъ, и кадесе *закуну*. — Пїяници коисе скытаютъ, и
„нападну где на кога, и[ли] кои кога посече, или *окервавы*, а
„не до самерти, таковому пїяницы да се око извади, и рука
„да му се *отсечетъ*, аколи кога пїянъ *издеретъ*, или кому на-
„пуче скине, или скине кому капу, или що *узметъ*" и т. д.
Рађе каже, да се ови закони налазе у старом рукопису у
архиви племените ГГ. Петра и Саве от *Текелија*, и да су
оданде *од слова до слова* исписани и наштампани; но ја би
опет рекао, да су ђекоје ријечи *поправљене* по данашњему
Славенском језику, н. п. *отецъ*, *святи*, *первый*, *церковь*, *са-
мерти*, *терговацъ*, *сотворити*, *возвратити*, *во* (градъ), *со* (из-
воленїемъ), *ко* (домомъ) и т. д.: ово би по *старом* рукопису
морало бити *отацъ* (као *полуверацъ*, * царацъ*, и т. д.), *свети*
(као што и овђе има ђешто), *првыи* (или *први*), *црковь*, *са-
мрти*, *трговацъ*, *сатворити*, *вазвратити*, *ва*, *са*, *ка* (као што и
овђе има ђешто); или може бити да су и титле и мали је-
рови (ъ) преварили онога, који је исписивао. Али баш да ре-
чемо, да је и у првоме рукопису овако исто, као што је на-
IV штампано у Рађевој историји и овђе, опет је јасан знак,| да
је народ Српски прије 500 година говорио као и данас што
говори, *а и писари да су и онда писали као и данас што
пишу*. — Тако стоји у дипломи кнеза Лазара, што је дата
намастиру Раваници (оној у Ресави) 1381-ве године: *„и мега*
„(на другом мјесту стоји *мѣга* и *меќа* и *мѣќа*) гдѣ истече
„блато изъ мораве и упада у мораву. И отъ мораве посредъ
„поля до велике тополе. — Жїцомъ до *великаго* пута. — на
„кленовачку врьшину посрѣдъ *рашкога* ключа. — Сашкимъ
„путемъ на шливу. — Потомъ путемъ на *дѣль*. — На го-
„милу на *дѣо*. Путемъ *деонимъ*. — Отъ крушке великомъ
„равниномъ. — и съ *заменою*. — И панагюрь свете петке
„на дунаву" и т. д. А почетак је ове дипломе: „Іже отъ
„несущїихъ въса въ бытыє прїивѣдыи видимааже и невиди-
„маа" и тако даље, Славенски, да га ни један прост Срб-
љин не може разумјети. На печату стоји: *благоверни кнѕъ*,
а на потпису *благовѣрныи кнезь* и т. д. — Ето тако су (од
прилике) писане и остале све дипломе (старије и млађе од
ове), што се налазе којеђе. — Сад још неколике врсте из

Српске историје Ђорђија II. Бранковића, пошљеднѣга деспота Српскога, који је умръо прије сто и неколико година (1711), из кньиге треће, страна 89 (пд): „Пьрви неманя православно „кьрщенпе тридесотолетанъ васприемъ на себе ва Рашску „Епискупию и ва цьрковъ светихъ апостолъ кьрщаетсе пьр-„ви неманя именемъ Стефанъ, ва томже кьрщению едино-„купно и самодьржавну областъ васприемъ и окрстъ дьржави „своеи воевати зачепшу ему многие дьржави себе присвоивъ „дондеже Исака комнена цара константинополскаго на свое „самирително хотение привлещи вазможну бистъ, самирениеже „между ими биваетъ виною сею, яко Гречаски царъ вададстъ „свою дащерь ва супружницу Стефану пьрвому Деспоту Сину „неманину пьрвому, рекшаго светаго Сvмеона Егоже греча-„ски Царъ ва глаголани и ва писани великимъ Жупаномь „именоваше, якоже отомь и више ва писани нашемь вcase-„минаниемь изобразихомь, и по светомь ему приставлению ва „светую отъ нѣго сатвореную обитель Студенички Монастирь „положенъ бисть, и Деже и синъ его Стефанъ пьрви Деспотъ „и пьрви венчани кралъ рекоми, са синомъ своимъ Радосла-„вомь, внукомже светаго Сvмеона ва Рацехъ своихъ погребени „Суть.[1])“ — По овоме би сад могао рећи сваки човек, који не зна историје нашега језика и писања, да су овако Срби говорили прије сто година; као што мисли *Енгел*, да се у Карловцима врло добро Славенски мора говорити, зашто је Раић онђе рођен, а онако добро пише Славенски; и да је Сремачки језик ближи к Росијскоме, него к Дубровачкоме[2]); и као што смо до сад сви мислили, да је Бранковић онако писао, као што Раић у својој историји на млого мјеста наводи његове ријечи, и каже: „Сице пишетъ Бранковичь,“ или „Сїя суть словеса Бранко|вича;“ а нијесмо знали, да је Раић v Бранковићев језик *поправио по својој граматици!*

Тек 1783-ће године први је Доситеј Обрадовић казао, да треба писати српским језиком као што народ говори, и сам је почео, колико је знао, тако писати. За њим су пошли млоги

[1]) Ја сам ово исписао из Бранковићева рукописа, који се сад налази у Карловцима у митрополитској библиотеци; и овђе је управо онако наштампано, осим велико *я* (које у Бранковићеву рукопису стоји и у почетку и на *крају*), *ук, от,* и *ω*, што није имала овдашња штампарија, него је мјесто њи метнуто *у, отъ, я, о.* [Велико *я* зове се слово **ıa.**]

[2]) Engel's Geschichte des K. Ungern und seiner Nebenländer III., 147 und 154.

учени Срблљи, и за ово 35 година написали различне (тобоже Српске) књиге: али (за превелико чудо!) до данас још немамо ни једне књиге да је управо написана по Српској граматици, као што народ говори! Ни једном списатељу није пало на ум, да барем за себе постави каквагођ правила у језику, и њи да се држи, него је писао сваки по својој вољи (како му се кад навр пера десило), тако, као да наш језик (осим свију језика на овом свијету) никакви правила нема! Ово је од учени Србаља први опазио Г. архимандрит *Кенгелац*, као што каже у предговору својега *јестествословија:* „Вси „народи, и сами язычницы книги своя по грамматїйскимъ пра-„виламъ списаша, у насъ по правиламъ бабы Смиляны пи-„шутся.“ Истину овије рјечи Г. Кенгелца посвједочиће све Српске досадашње књиге.

Два су велика узрока овој несрећи нашега језика, и овоме (прије нечувеном на овом свијету) покору нашему: *прво*, што су наши списатељи све самоуци у Српском језику: зашто ми немамо још ни *Букварa Српскога*, а камо ли што више. Ако се наш списатељ родио у вароши, он већ није ни чуо правога и чистога Српског језика; ако ли се родио у селу, он је у ђетињству дошао у варош, и онђе за 10—15 година учећи науке на туђим језицима, мора заборавити и мислити Српски (зашто сви народи не почињу с једне стране мислити о стварма; и отуд је постала она разлика између језика, што се зове *својство* језика). Кад који тако прође кроз све школе, онда постане Српски списатељ (који оће); ђекоји узму Славенску граматику Г. Мразовића, те је прочитају: да по њој *Српски* пишу; а ђекоји не траже ни ње, него одма по Њемачкој и по Латинској граматици почну Српски писати, и не сумљајући да они могу не знати свога језика. Но ово је барем несрећа, на коју се туже и остали Славенски народи (сви, осим Руса), који на свом језику немају школа ни наука: али је *друго* само наше, и са свим ново на овоме свијету, т. ј. што ми имамо *два језика*, па оћемо и *трећи* да начинимо. Понајвише наши књижевника и веће господе Српске по Маџарској кажу, да је Славенски језик (што имамо данас на њему библију и остале црквене књиге) прави Српски језик, а овај, што њим говори народ *(и они)*, да је само *свињарски и говедарски језик,* и да је *покварен* од првога. А како треба данас писати за Србље, ни они сви нијесу сложни, него су се подијелили на двије стране: једни

кажу да треба писати управо *Славенски*, а народни језик
оставити са свим, као покварен, свињарски и говедарски је-
зик (ово барем није тако ново, зашто је било људи, који су
по Талијанској и по осталој Европи прије неколике стотине
година овако мислили и говорили о Талијанскоме, Францу-
ском, Шпањолском, Англијском и о Њемачком језику, према
Латинскога); а други (којије највише има) кажу, да не треба
управо ни Славенски ни Српски, него да народни језик треба
поправљати, и писати мјешовито између обадва језика, да
се приближава к Славенскоме и да се гради књижевни језик,
да се Славенски језик опет поврати у народ и оживи. Први VI
имају врло мало списатеља (зашто слабо ко зна Славенски
језик тако, да може књиге писати; а ни рјечника онаковога
ни граматике још нема, као што би требало, и из који би
човек могао Славенски језик тако научити, да може књиге
писати), а други имају силу Божју, који једнако поправљају
језик Српски (а кашто и Славенски, кад не знаду ни како
је Српски ни Славенски, н. п. *мназ* мјесто *млаз*; *месѣц* и
мѣсѣц, мјесто *мѣсяцъ*; *опомѣнутисе*, *смѣтати*, *окервавити*,
ерђа и т. д.), к Славенском приближавају и *граде* књижевни
језик (зашто они мисле, да су књижевни језици осталије на-
рода *начињени*, а не могу да разумију, да су сви народи
почели писати оним језиком, као што говоре орачи и копачи,
свињари и говедари, па кад се почело љепше мислити, онда
су и језици љепши *постали*). — А како они то чине? Сваки
по својој вољи и по своме *вкусу*. Никаквим језиком на овом
свијету није тако ласно писати, као овим њиовим: код њи не
треба знати никакве граматике (ни Српске ни Славенске), него
зарежи перо па пиши по своме *вкусу*, како ти кад из пера
истече: што не знаш Српски, метни Славенски; што не знаш
Славенски, метни Српски; а што не знаш ни Српски ни Сла-
венски, метни како ти драго (што ти прије на ум падне):
ђе се из два језика (и из треће главе) по својој вољи трећи
гради, ту се не може погријешити; само да није чисто као
што народ говори, а остало све може поднијети. Сад се не
треба чудити, зашто се у нас књиге пишу „по правиламъ
бабы Смиляны,“ и како се у Српским књигама може наћи:
пастыревъ, *пастыровъ*, *пастырей*, *пастыра*; *момака*, *момковъ*;
оваго моега; *у Босной*, *у Бачки*; *постелїй*, *дѣвїй*; *творятъ*,
творе, *твору*; *пужати*, *успужати*; *люблѣтьи*, *обзиретьисе*,
успавленъ, *успавлѣнъ*, *вребляше*; *любу*, *молу*, *говору*, *кра-*

сусе; при себи и при честныхъ мыслей; изъ между нима; утверди любовь между васъ; у свимъ его дїалектми; три, четыри кораковъ; за моћи, за чути, за учити, за слушати; дали донети, чинили су доћи; корчмарица, крчмарица; тернѣ, трнье; овде, овдѣ, овдїе; свѣща, свѣтьа, светьа; ньима, нїйма, нїима, нима; ньой, нїой, ной; свїю, свїюхъ, всѣхъ; вѣщацъ, вѣштацъ, вѣштецъ; пасче, пашче, паще; жепъ, джепъ, дчепъ, чебъ; месецъ, месѣцъ, мѣсяцъ, мѣсѣцъ; трепавице ньене, повѣсть ея; отъ нее, около нѣ, безъ ње и т. д.

Од почетка Доситејева једнако се налази паметни људи, који желе да се управо пише Српски (као што народ говори), и пишу колико који зна и може. Који човек не зна ни за какву граматику, нити за какав други језик осим свога, он може писати и без своје граматике; и управо онако као што треба: зашто му не може пасти на ум да пише друкчије, него онако као што се говори; тако је, н. п. могао *Омир* спјевати *Илијаду* и *Одисеју* не знајући ни писати, као и наши старци и слијепци што су спјевали толику силу пјесама. Али људи који су што учили, и знаду да језик има некаква правила, они већ не могу писати без граматике (већ ако да је који сам граматик): зашто би (као учени људи) све ради да пишу боље него што се говори, па зато језик по својој памети *поправљају*, а управо *кваре* и *грде*: тако, н.
VI п. учен Србљин пи|шући мисли: кад се каже *ору, црпу, режу, мету, гребу*, треба казати и *твору, трпу, тражу, прату, љубу*; кад се каже *пужем, мећем, обрћем*, треба казати и *пужати, мећати, обрћати*; кад се каже *удављен*, треба казати и *успављен*; кад се каже *требљаше*, треба казати и *врebљаше*; кад се од Славенскога *зовутъ* Српски каже *зову*, треба и од *живутъ* казати *живу*; кад се (у Славенском језику) каже *дворовъ*, треба казати и *пастыровъ*; кад се каже *ћуд ћуди*, и *јарад јаради*, треба казати и *смрад смради*, *гад гади*; кад се каже *јак јачи*, треба казати и *висок височи*; кад се каже *међу њима*, треба казати и *између њима*; кад не треба казати *млого*, него *много*, онда не треба казати ни *млаз*, него *мназ*; кад не ваља казати *наместити*, него *намјестити*, онда не ваља казати ни *сметати*, него *смјетати* и т. д. Из овога се види, да је и онима, који су ради, тешко Српски писати књиге без рјечника и без граматике. Ову су потребу познали већ одавно млоги наши списатељи, као што су ђекоји и спомињали у својим књигама.

Ја сам из љубави к Српскоме језику, и из жеље да би му се што брже помогло, прије неколике године написао и издао на свијет *Писменицу Српскога језика*, само као мали углед како Срби склањају имена и спрежу глаголе. Она је изишла онакова, као што је онда од мене могла изићи *прва Српска граматика*. Који су сумњали да што не знаду, могли су се чему и из ње поучити; а који мисле да све знаду, они ће се подерати онакови какви су, макар им ко написао сто најбољи граматика. Из који сам узрока издао ону прву Српску граматику, из оније исти ево издајем и овај *први Српски рјечник* (и другу граматику).

Ја могу слободно казати за ове ријечи, што су овђе скупљене, да су све у народу познате, и да се овако изговарају као што су овђе записане; а у народу је остало још много ријечи, које ја, или нијесам никад ни чуо, или ми нијесу сад могле пасти на ум. Може бити да ће се и у овој књизи наћи ријечи у описивању обичаја и други ријечи, којије нема на своме мјесту. Од како се ова књига почела штампати, и мени је ево неколико ријечи на ново пало на ум, које ево овђе додајем:

Вâрмеђа, f. (у Сријему, у Бачк. и у Бан.) in der ungrischen Statistik die Gespannschaft (жупанија). comitatus.

Вармѐђâш, m. Comitats-Herr. tabulae comitatus assessor etc.

Вâрмеђскӣ (вармеђки), ка, ко, Comitats-, comitatus, comitatensis.

Вјѐверичић, m. vide јеверичић.

Вјѐверичица, f. dim. v. вјеверица.

Вјѐверичјӣ, чја, чје, vide јеверичји.

Дѐреглија, f das Boot, linter.

Дуба, f. Art Schiffe, die zur See und auf Flüßen zu gebrauchen, navigii genus.

Ђечѐрмица, f. dim. v. ђечерма.

Жйш! } interj. von einer Art Schla-
Жйшкаш! } gens, interjectio de modo percellendi.

Жмӣра. m. (Рес. и Срем.) vide жмиро.

Жмӣро, m. (Ерц.) der Blinzler, connivens.

Злâтнӣ праг, m. die Stadt Prag in Böhmen, Praga. Срби приповиједају, да Турци још једном морају проћи Беч, и доћи до *Златнога прага*, да им онђе коњи позобљу зоб, што им је оставио свети Јован; па ће и потом оданде и жене с преслицама гонити натраг.

Йскање, n. (у Сријему) vide бискање.

Йскати, иштем, vide бискати.

Испо̀клањати, ам, v. pf. nach einander verschenken, edono.

Испрѐплетати, лећем, v. pf. nach einander überflechten, perplecto aliud ax alio.

Исто̀ветнӣ, на, но. warhaft, leibhaft, verissimus: исти истоветни.

Ко̀је, theils, aliud, partim: које ја, које ти; које тамо, које амо; које отуд, које одовуд. VIII

Којегдѐ, (Рес.)
Којегдӣ. (Срем.)
Којегђѐ. } (Ерц).
Којеђѐ. }
} hie und da, passim.

Којекако, irgend wie, utcumque.
Којеко, којекога, irgend wer, unus alterve.
Којекуда̄, irgendwohin, aliquo.
Којекуде, Intercalare des Cerni Georg, vox solita intercalari a Georgio.
Кра̄дом, heimlich, furtim.
Лѐ, gewiß, sane (von гле?).
Ма̄, m. узео ма, hat seinen Kopf aufgesetzt, gehorcht nicht mehr, cepit *impetum* (zu ма, impetus).
Мѝтровскӣ, ка, ко, н. п. мјесец, Demeters, Demetrii mensis (Octob.).
На̀пабѝрчити, им, v. pf. nachlesen, spicilegium facio.
На̀паљетковати, кујем, vide напабирчити.
Нѐколицина (људи), einige Leute, aliquot homines
Ну̏рија, f. der Sprengel des Popen, die Pfarre, parochia.
О̀колнӣ, на, но, umliegend, adjacens, vicinus.
Очѐње, n. vide очимљење.
О̀чимити, им, v. impf. Vater nennen, patrem appello.
О̀чимље̂ње, n. das Vaternennen, patris appellatio.
О̀чити, им, vide очимити.
На̏р, m. у овај пар, itzt, für dieses Mal, nunc.
Повлачење, n. das Umherziehen, distractio.
По̀родица, f. die (lebende) Familie, gens:
„Поздрави ми старца Варнћака:
„Нек' поведе своју породицу,
„Породицу Варнћаковића —
Солу̑н, m. Thessalonich, Thessalonica. Приповиједасе, како је некакав казивао, како су у Солуну јевтине чакшире; а други му рекао: То може бити, али до Солуна сто сомуна, а од Солуна сто сомуна (треба). –
Студѐница, f. 1) ријека у Србији (близу Новог пазара). 2) намастир (који се зове и *Студеничка Лавра*) код те ријеке. Студѐничанин, калуђер из Студенице. Студѐничкӣ, ка, ко, von Студеница.
Такође̑р, gleichfalls, itidem, item. cf. тако.
Ту̑пнути, нем, v. pf. stampfen, pulso.
Укаљати, ам, v. pf. (mit Koth) beschmutzen, luto maculo.

Ако и нијесу у овој књизи скупљене све Српске ријечи, али је постављен темељ да се скупе (колико је могуће у живом језику). Сад сваки зна, ђе ће коју ријеч тражити, и ако је не нађе, виђеће да је нема, и може је ђе записати и оставити; и тако се сад сто пута лакше могу покупити остале ријечи, што су остале по народу, него што би се на ново почело и ове скупиле.

Што се тиче овђе Њемачкога и Латинског језика, о том сам радио са Г. *Копитаром,* ћ. к. дворским библиотекаром; али опет ако се ђе нађе, да су које ријечи рђаво преведене, томе сам ја крив, што му нијесам знао право значење казати, а не он, што га није знао Њемачки или Латински истолковати. Може бити да ће многима од наши учени Србаља пасти на ум код ђекоји ријечи краће и Српскима наличније ријечи Њемачке и Латинске, него што смо и ми овђе метнули; такове ријечи треба забиљежити, као и оне, које се не

нађу овђе. Али опет не треба сваки да мисли, да су оно све погрјешке, ђе он не разумије Њемачкога, или Латинскога, или Српскога језика.

У рјечнику треба да се истолкује и опише што се боље
може све, што народ о ријечи којој мисли и приповиједа:
зато сам код ђекоји ријечи описао, што се краће могло, ђе-
које народне обичаје, и додао приповијетке (и овђе може бити
да је ђешто изостало, али додато и измишљено није заиста
ништа). О овоме сам особито увјерен да ће бити мило свакоме
правом Србљину: зашто су ме већ од неколике године молили
ђекоји од учени и знаменити Србаља, да почнем описивати на-
родне Српске обичаје и приповијетке. — Народ наш има сва- IX
којаки приповијетки тако млого, као и пјесама, и могу се
раздијелити на *женске* и на *мушке*, као и пјесме. Мушке
су приповијетке понајвише смијешне и шаљиве, и тако су
измишљене, као да би човек рекао да су истините; а жен-
ске су дугачке и пуне су чудеса којекакви (о царским кће-
рима и о бајалицама). Али ће ми слабо ко вјеровати и ра-
зумјети, како је приповијетке тешко писати! Ја сам се овђе,
око ови ђекоји мали, толико мучио, да би наши ђекоји спи-
сатељи могли готово читав роман написати, или све идиле
Геснерове на Српски превести.

Ја сам увјерен да ће овај мој труд и посао бити мио свима нашим, списатељима и књижевницима, који љубе свој народни језик, и поштују га као највеће благо народно, и желе му срећу и напредак; а онима ја нијесам ни жељео угодити, који Српски говоре, а Српски језик кобе, и кажу да он није никакав језик, него да је *покварен*, *свињарски* и *говедарски језик*.

Овђе ће бити највећа вика на ортографију; али се надам да ће и у том бити с моје стране сви наши књижевници, који управо знаду што је језик, и што је писмо; и вићеће да се Српски језик друкчије не може писати, онако као што треба. Млоги, који не знаду што је језик, што ли је писмо, што ли је граматика, мисле и говоре, да Српски језик треба писати Славенском ортографијом; а Србљи су вићели прије 500 година да то *није могуће* (зато су начинили *ћ* и *џ*, којије ни данас нема у Славенским књигама); а ћети оно што није могуће, не показује ли премало соли у глави (као што вели Г. Сава Мркаљ)? Ево из овије узрока није могуће Српски језик писати по Славенској ортографији:

1) У Српском језику има гласова, којије Славенски језик нема: а како има гласове, мора имати и слова за њи: а) *ђ*, н. п. *смуђ, риђ, рђа, пређа, грађа, међа, дође, прође* и т. д. — б) *ћ*, н. п. *броћ, ноћ, срећа, врећа, пећи, стрићи, ножић, поповић, царевић* и т. д. (може ко рећи, да се овакове ријечи могу писати са *дь* и *ть*, н. п. *смудь, рдьа, предьа; нотъ, петьи, ножить* и т. д.; истина да тако млоги пишу, али ни то није по Славенској ортографији! Ко ће наћи у Славенском језику *ь* пред самогласним словом да умекшава полугласна слова?). — в) *џ*, н. п. *увјеџбати*. — г) у Славенском језику има сливено *ја, је, ју*, а Србљима треба и *јо* (да не спомињем *ји*), н. п. *јоште, јова, јововина, јој, мојој, судијом* и т. д.

2) Тако исто има у Славенском језику гласова, којије Српски језик нема; а кад нема гласова, не требају му ни слова: а) *ω* ми друкчије не можемо изговорити, него као *о*, а *Пољаци* и *Крањци* имају друкчији глас за *ω*, и зато сваки зна без икакве науке, ђе га треба писати. Ни *Руси* немају гласа за *ω* (као ни ми), зато га нијесу ни узели међу своја слова. — б) *ы*, ово треба Пољацима и Русима, као и Нијемцима, Маџарима и Турцима; а ми мјесто њега имамо *и*, н. п. *син, бик, риба, добити, миш, корито* и т. д., зато ни најученији наши не знаду без велике муке и без труда ђе га треба писати (н. п. *Раић* је провео сав свој вијек чатећи и пишући Славенски и Росијски, па се у његовим књигама опет налази *доста* погрјешака против *ы*; мислим да и није нужно овђе писати, зашто и сваки може тражити у историји Раићевој; ако ли ко не узвјерује, а не буде кадар наћи, ласно ће му се показати). — в) *х* Србљи немају ни у каквој ријечи, а остали Славенски народи имају (те како); Србљин, н. п. не каже *хлад, снаха, ходити, орах, оврхао*; него *лад, снаа, одити, ора, овръао* и т. д.

3) Ђекоје ријечи зато не можемо писати по Славенској ортографији, зашто ће у нас друго значити, или ће се друкчије чатити, него што се говори: а) прилагателна имена у имен. млож. пишу се у Славенском језику са *їи*, н. п. *мудрїи, славнїи, любезнїи, милїи* и т. д., а то је у Српском језику *сравнителни степен!* — б) *прстен, пут, радост, пет, господ, лабуд* и остале млоге овакове ријечи пишу се у Славенском језику са *ь*. и изговара се *н* као *њ*, *т* као *ћ*, а *д* као *ђ*, н. п. *господ, прстењ. пућ. радосћ* и т. д. Руси имају

право што оваковe ријечи пишу са ъ, зашто и тако изговарају, и у род. имају *я: лебедь, лебедя; голубь, голубя; царь, царя; князь, князя; день, дня; зять, зятя* и т. д.: а ми кажемо *лабуд, лабуда; голуб, голуба; цар, цара; кнез, кнеза; дан, дана; зет, зета* и т. д. Код ђекоји наши списатеља, који не пишу *ћ*, а држе се Славенске ортографије, кад видимо написано *петь*, мора се погађати, или треба чатити *пет* (fünf), или *пећ* (der Ofen)! — в) ми морамо на ђекојим мјестима ъ додавати ђе га нема у Славенском језику: ми говоримо, н. п. *коњи, коњем, коњски; учитељи, учитељем, учитељски; на земљи, у пустињи; кољи, кољите; пењи, пењите; жњи, жњите; мељи, мељите; њива, књига, гњида, гљива, земљица, вишњица, пањић* и т. д., а по Славенској ортографији то би требало писати (и чатити, као што је написано) *кони, конемъ, конски; учители, учителемъ, учителски; на земли, у пустыни; коли* (овђе би Бачванин помислио да се што говори о *колима*), *колитс; жни, жните; нива, книга, глива, землица, вишница* и т. д.

4) Ђекоје се ријечи Српске не могу никако ни записати по Славенској ортографији: а) имена која се свршују на *ља* и *ња*, у твор. јед., н. п. *земљом, сабљом, постељом, путањом, робињом, срдњом, спрдњом* и т. д. (ако би ко рекао да пишемо *земльом, сабльом, путаньом* и т. д., али ни то није по Славенској ортографији, као ни *предьа*). — б) Кад се ђешто у пјесмама изостави *е* послије *ј*, н. п.

„Да ј' у момка своја мајка.
„За дан би му гласе чула,
„А за други разабрала,
„А за трећи на гроб дошла;
„Ал' ј' у момка туђа мајка —
„Да ј' у мене, лале Лазо, што ј' у цара благо —
„Оно ј' главом Шиподер војвода —
„Оно ј' тежак бојак без престанка —
„Видиш Луко како ј' у Лозници —
„Док ј' у мене моји капетана и т. д.

— в) У Ерцеговачком се нарјечију говори једнако *лијепо, млијеко, гнијездо* и т. д., а у пјесмама се, кад затреба, изостави *и*, па се пјева и казује *л'јепо, мл'јеко, гн'јездо* и т. д., н. п.

„Од Космаја гн'језда соколова — XL
„И Турскијем мл'јеком задојила —
„Л'јепо и је Ђорђе дочекао —
„Л'јепо ти ме бјеше обасјало —

Ко (и како) може оваковe ријечи записати по Славенској ортографији? Може бити да би у Ћирилово вријеме било добро записано са ѣ, н. п. *гнѣздо, лѣпо, млѣко,* али се данас то чати *гњездо, љепо, мљеко;* а Србљин не ће *љепо, гњездо, мљеко,* него оће *лјепо, гнјездо, млјеко.* — г) *грьоце, умрьо,*[1]) *оврьао, подупрьо, сатрьо,* и остале оваковe ријечи.

Из овога свега мислим, да ће сваки паметан човек признати, да се *Српски језик Славенском ортографијом* не може писати. А кад се Славенска ортографија у Српском језику *мора* покварити (као што се покварила како је Србљин умочио перо и почео Српски да пише), и Српска остати опет пуна крпежа и натеге; зато мислим да је најпаметније, да ми за Српски језик начинимо ортографију са свим као што треба (да нам могу завидити сви остали народи Европејски). Зато сам ја овђе начинио три нова слова, т. ј. *ђ, љ, њ,* и узео сам *ј*. Ниједан паметан човек не може рећи, да нам ова слова не требају, а облик њиов ако се коме не допадне, то је ласно поправити; ни остала слова нијесу из почетка била тако лијепа, као што су данас. Може бити да се *ј* коме зато не ће допасти, што је Латинско; и то је ништа; ми имамо и више слова једнакије с Латинскима, н. п. *а, е, о, к,* и т. д., а и Латинска су слова од Грчкије, као и наша. Ја сам у првој граматици Српској био узео наше *ї* мјесто *ј,* но будући да је *ї* код нас било до сад самогласно слово, зато се људи једнако мету, и не могу да се навикну чатити га као *ј;* а *ј* не може нико друкчије чатити, него онако као што треба. Да је у Грчком језику било *ј*, заиста св. Ћирилу не би никад пало на ум, да начини *я* и *ю;* но будући да у Грчком језику нигђе нема *ја, је, ју,* зато је св. Ћирило свезао *а, е, у,* са *ї* (ꙗ, ѥ, ю), да не би људи чатили *иа, ие, иу* (као што ђекоји чате у мојој граматици); а *иже* је са *слитном (й)* постало скоро у Русији, само му је надметнут онај поетически знак (˘) да се зна да је кратко. — Још може ко рећи да нам треба и һ: истина да у нашим ријечима нигђе не треба, већ ако за смијање (һа! һа! һа!, и за аһ! оһ! уһ!, али због туђи имена и презимена не би сувише било да га имамо (н. п. Haller, Hagedorn, Hamburg, Haag; Руси пишу *Галлеръ, Гагедорнъ, Гамбургъ, Гага,* а ми за сад можемо, и мо-

---

[1]) Ђекоји наши списатељи пишу *умрсо*, а у женскоме роду *умрла* и у средњем *умрло!*

рамо писати *Аллер, Агедорн, Амбург* и т. д.), но ја сам га за сад оставио коме другоме нека га гради.

Ево већ прва и највећа рецензија против овога Српског рјечника изиђе прије од њега. Може бити да се она почела писати још прије двије године, кад је прво објавленије изишло о Српском рјечнику; и зато је од оне стране, што не признаје да народ Српски има свој језик, онако паметна свједочанства на то покупила и саставила (вала Богу! само кад се они један пут пред свијетом почеше бранити, и о том пре- XII
пирати). Све њиове остале рецензије против Српскога рјечника и језика морају се на њој оснивати: зашто она каже: да је данашњи наш црквени језик прави Српски језик од старине; а овај што њим данас говори народ Српски, да је *покварен* и *испогањен*, и да се у правоме граматическом смислу не може ни назвати језиком и т. д. Већ није потребно више да ја на ово сад редом одговарам, зашто је одговорио онај, коме је говорио Г. рецензент, него ћу само да речем неколико ријечи о ономе, што управо иде на мене самога:

1) „Да моја граматика не зна никакве благовкусне кри-„тике, и да учи све наопако.“ Који човек жели доказати, да Србљи немају другога језика осим Славенскога, не само што по њега свака Српска граматика мора учити наопако, него да како може он би и Србље све у једну врећу стрпао па завезао, или у тикву саћерао па затиснуо, да не чује свијет како они говоре, него да се њему све мора вјеровати. — А што се тиче *вкуса* у језику, ја заиста не завидим његовој естетици. Он нека *поправља* Српски језик по своме *вкусу* (као што и остала његова ђекоја браћа раде), а ја ћу да га *учим*, и да се трудим онако писати, као што је најобичније у народу; да би *Добровски* у Златном прагу и *Линде* у Варшави, и други сваки који жели (макар био у Лондону, или у Америци), могли управо дознати из моји књига, како народ Српски говори у данашње вријеме (а то је за Г. рецензента највећа жалост и несрећа, зашто он доказује (и мисли?), да је Српски језик онакови, као што је њему по ћуди, а није га научио да зна управо какав је).

2) „Да се из мога објавленија види, да сам ја рад по-„дигнутоме већ књижеству Српском простонароднијареченија, „без свачега Славенског, из предјела *Јадра, у Турској*, да „утиснем.“ Није му злоба дала рећи из Јадра у Србији, него

у *Турској*! а не каже (или ваља да не зна?) да је у *Турској* и *Зета*, и *Милешева*, и *Горажде*, и *Скендери!* И да је Српска црква (с језиком Славенским) постала у Турској (онамо, ђе је *Немања I.* Студеницу зидао, и *Душан* царовао; ђе је постао и живљео свети *Саво Немањић* и *кнез Лазар*, и од куда је Српски патријар *Чарнојевић, Арсеније III.* „на престолѣ святаго *Саввы* сѣдящій,“ превео у Њемачку 27000 Српски фамилија и дошао у Сентандрију; и од куда је послије, с *Арсенијем IV.* „Архїепїскопскій престолъ пре„несенъ въ *Сремъ*, и въ *Карловцѣ* поставленъ, идѣже и до „нынѣ пребываетъ“)! А по овим његовим ријечма требало би мрзити на све, што је из Турске. Или може бити да зато није смијо казати да је Јадар у *Србији*, да не би паметни људи помислили: та у *Србији* Српски језик и тражити треба. Тим га људи могу оправдати, али му љубав к роду своме никад опростити не ће (ако је Србљин). Штета што се није потписао, да видимо ђе се он родио, кад сам ја у Турској! (али ја опет, макар се он ђе родио, кривицу његове злобе, и осталога што мени није по ћуди, не би бацио на оно мјесто ђе се он родио, као што он баца на Јадар моју кривицу, што нас двојица имамо различан *вкус* у Српском језику! Ово су ствари, које показују ђетињу памет и слијепу пакост). — Ја не знам како је он могао разумјети из објавленија, да ће у мом рјечнику бити само Јадрански језик (који он и да позн
XIII знаје, опет не би могао доказати да је гори, него што *Србљи* данас говоре на коме другом мјесту)? Ваља да му је злоба чатила и толковала моје објавленије. Ја сам казао да ће у њему бити ријечи, које народ Српски говори, како по *Турској*, тако и по *Њемачкој*. Ако сам се ја и родио у Јадру (чега се не стидим, него се тим дичим и поносим), опет могу слободно казати, да сам више Србаља виђео од мога Г. рецензента: ја сам провео године с Бошњацима и с Ерцеговцима (из Пиве, из Дробњака, из Гацка и из Никшића); а провео сам године са Србијанцима од Лознице до Неготина: а (да не рече Г. рецензент да је ово све у *Турској*) провео сам године и по *Њемачкој* од Земуна па до Петриње, до Сентандрије и до Ршаве. — Како ли је могао из објавленија разумјети, да у мом рјечнику не ће бити ништа Славенскога?! Ваља да би он по своме естетическом *вкусу* и по високоме граматическом знању Славенског језика могао писати Српски без свега Славенскога! а остали ће људи сви рећи

да је Славенски *Бог, вода, небо, жена, мати, сестра, слава, трава, брат, писати, славити, велик, широк* и остале оваке Српске ријечи на иљаде! По свој прилици овај Г. рецензент не зна управо ни што је Српски, ни што је Славенски.

3) „Да наопаке Српске граматике и рјечници Славенски „језик, на штету Српске цркве, у пропаст бацају.“ Из овога би рекао човек, да је Г. рецензент из реда они људи, који све буне и свађе с именом Божјим (и њега ради) почињу, доказајући, да је све оно и Богу мрско, што њима није по вољи. Он сирома мисли, да је Српска црква тако тврда, као што је он вјешт у њезину и у Српском језику. Српска црква нити је основана на Чивутскоме, ни на Грчкоме, ни на Славенском језику, него на Ристовим истинама, које су једнаке у свима језицима. Колико је Евanђелије изгубило од своје светиње што је преведено с Грчкога језика на Славенски, и са Славенскога на Влашки, толико би изгубило и данас да се преведе на Српски. Може бити да ће Г. рецензент с овим рјечником добити у руке и *библију Росијску*, на простоме и, као што он мисли и говори, *поквареноме* и *нечистоме* Росијском језику; па се цар Александр и св. синод не боје да ће Росијска црква пропасти, него се још надају да ће се боље утврдити. — А и том се сваки паметан човек мора чудити, како могу *Српске* граматике (макар и наопаке биле) и рјечници *Славенски* језик у пропаст бацити! Ја Славенски језик љубим и поштујем, као и други који му драго Србљин; и зато мислим, да му се у данашње вријеме ничим боље не може помоћи, него да га подијелимо од Српског језика, и да му дамо ону чест и поштење, што му прикликује, као и цркви у којој се њим поје и служи; и да му се опет с друге стране не може већа неправда учинити ни дубља пропаст копати, него говорећи и доказујући, да је све једно *Српски* и *Славенски језик*, и пишући *Српски* по *Славенској* граматици. Кад се у нашим школама каже: ово је језик Српски, а ово је Славенски: ово је граматика Српскога језика, а ово је Славенскога; онда ће се јамачно знати боље обадва језика, него што се данас знаду; и онда не ће смјети сваки по своме *вкусу* о њима којешта лупати, него ће говорити само људи, који ствар познају и разумију.

Које ова рецензија, које Г. *Павле Соларић* с његовим XIV позивањем на скупштину, да се гради данашњега Српског

језика граматика,[1]) подбунише ме и наћераше да додам сад к овоме рјечнику и једну малу Српску граматику. Ја сам још од лани састављао којешта за другу Српску граматику, и мислио сам мало доцније да је већу издам; а ево ме сад речени догађаји наћераше, те из оне веће ево ову малу скрпи којекако, желећи и гледајући да ми сва стане на један табак. Каква је, и колика је, да је; увјерен сам да ће бити боља од *прве;* и надам се да ће бити мила Г. *Соларићу*, и осталим ученим Србљима, који желе (као и он), „да се у „дне наше, колико можно бољма, опише и позна све, што „се каса нашега језика;“ и који би вољели у један пут виђети двије Српске граматике (једну за Србе од Србије к Западу и к Југу, а другу за остале), неголи ни једне. Мислим да ће је Г. *Соларић* драговољно понијети на учену скупштину међу *Карловчане, Будимце, Сомборце* и *Новосађане*, и што се у њој добро нађе, да ако га зато не одбаце, што је од *Јадранина* из *Турске.* Ја сам гледао само, да ми се из ње ништа не избаци, а штогођ који више зна, нека додају. А по мога Г. рецензента, и по остале, који мисле као и он, она ће учити наопако, као и прва (и може бити још наопачније).

Ђекоји наши мисле и говоре, да рјечник треба читаво друштво да пише, а не један човек; но то мисле понајвише они људи, који нити знаду што је друштво, ни што је језик, ни што је рјечник, ни како се он пише. Ми видимо данас у Европи, да су најбољи они рјечници, које су писали једини људи, н. п. *Њемачки Аделунгов, Пољски Линдов, Латински Шеллеров, Англијски Јонсонов* и т. д. А на оне, што су писала друштва, познато је да се једнако списатељи Талијански и Француски туже и буне, и да и сваки дан поправљају. Доста пута у друштву луд поквари, што паметан начини; а доста пута и паметан на име друштва онаково што напише, што под својим именом не би нипошто издао.

Ја сам се око ове књиге намучио, што може бити до данас нико ни око какве није: зашто осим труда, који сам подносио ријечи купећи и у ред доводећи, морао сам се старати како ћу књигу на свијет издати, и како ћу међу тим живљети. А при данашњему стању нашега књижества и је-

[1]) Римљани славенствовавшїи, страна 57.

зика, било је људи, који су жељели и трудили се, да овај Српски рјечник никад не изиђе на свијет; и да би се та њиова жеља испунила, то су они прорицали, и о том друге увјеравали; но вала Богу! ево нас већ на обали. — Осим господе пренумераната (којије, према цијени књиге и садашњему времену, има доста на моју и Српскога језика радост),[1]) ево ово су особити добротвори овога рјечника:

I. Г. ТЕОДОР ДЕМЕТЕР ТИРКА са својом госпођом МА- xv
РИЈОМ од рода ДЕМЕЛИЋА, и с њезином матером госпођом АНКОМ. Без њи се ова књига за сад (а може бити никад) не би могла ни почети (штампати) ни свршити. Има у народу нашему богатији људи од Тирке, који по каванама и за постављеним столовима тако уздишу кад се што о народу говори, да би човек рекао и крви би испод грла дали за народ и за његову срећу и славу; али да им дође народ у кућу, па да заиште, не *пет иљада форинти* (колико је дао Тирка на Српски рјечник), него *пет иљада новчића*, одма би се згрозили као да је смрт дошла преда њи, и почели би се тужити на зла времена и на рђаве пазаре, и драговољно би се отресли од свога народа, само да ништа не иште и да им се прије кине с очију.

II. Племенити Г. САВА ОТ ТЮКЮЛИ, крањ. совјетник и златне мамузе кавалер и пр., који је у помоћ Српскоме рјечнику поклонио *пет стотина* форинти. Он свачим свједочи, да

---

[1]) На ову књигу има пренумераната и из онакови мјеста, од куда до данас још није било готово ни на какву Српску књигу, н. п. из *Одеса*, из *Ерцеговине* (на страни 153 сумњао сам да није пуст намастир *Дужи*, а сад имам из њега и пренумераната), из *Далматински* и из *Србијански намастира*, и из млоги други мјеста; а из *Црне горе!* — Кад су Црногорци послали своје пренумеранте Г. *Соларићу* (да и он мени пошље), онда су ме преворили (те јако!), што и међу њима нијесам кога назначио да купи пренумеранте на ову књигу, говорећи: Да сам ударио те тражим Србаља по свијем угловима Европе, а њи у Црној гори да сам *заборавио*. — Колико ми је овај њиов укор био мио и драг (из млого узрока), но опет ми је мало на жао учинио, и до данас им још нијесам одговорио на њега. Какогођ што ми је онда лежао на срцу и у памети мој Јадар, ђе сам се родио и узрастао, и на који сам из Шишатовца сваки дан по неколико пута уздишући погледао; и Сријем, ђе сам оно објавленије писао; тако ми је исто лежала на срцу и у памети и Црна гора, за коју сам још од ђетињства мога чуо, и разумијо, да у њој још од Лазареви времена једнако траје *Српска влада и царовање*, и коју би и данас вољео сто пута виђети, него Јадар, или и какво друго мјесто на свијету; али зато у њој нијесам никога назначио да купи пренумеранте, што нијесам имао никога позната. А да сам имао познаника, и да сам знао како се могу објавленија послати, ја би назначио кога да купи пренумеранте и у *Сарајеву*, у *Мостару*, у *Требињу*, у *Зворнику*, и по млогим другим мјестима; и заиста се не би преварио, зашто сам виђео, како трговци и мајстори из речени мјеста радо чате оно што разумију: које и овђе сад свједоче млоги пренумеранти од њи, који се налазе по Далмацији и по Дубровнику.

је вриједан бити списатељем *начертанија њекојего Арађанина*, и *Римљана у Шпанији*.

III. Њ. превосходителство, високопреосв. и високодост. Г. СТЕВАН СТРАТИМИРОВИЋ Кулпински, православни архиепископ Карловачки, и митрополит свега народа Српскога и Влашкога у ћ. к. државама, импер. Аустријског ордена Леополдова великога крста кавалер, Њ. ћ. к. и А. величества дјејствителни тајни совјетник, и ученога друштва у Гетинги член; који је у помоћ Српскоме рјечнику поклонио *триста* форинти.

XVI IV. Њ. превосходителство, високопреосв. Г. МОЈСЕЈ МИОКОВИЋ, православни епископ Карлштадтски, Њ. ћ. к. и А. величества дјејствителни тајни совјетник.

V. Високопреосв. Г. ВЕНЕДИКТ КРАЉЕВИЋ, родом из Солуна (дакле земљак св. Ћирила и Методија), православни епископ Далматински, Бококоторски, Дубровнички и Истријски, који је још на прво објавленије, не чекајући ни писма ни препоруке, скупио у својој епархији 105 пренумераната.

VI. Племенити Г. КОНСТАНТИН ЕМАНУИЛ ЂИКА от Дешанфалве, у Салској вармеђи таб. суд. асесор. Изненада ме довела срећа да сједим у кући овога Маћедоно-Влашкога Тюкюлпје, који се особито обрадовао кад је разумијо и виђео, да се у његовој кући ради Српски рјечник, и засвједочио је да га је он одавно жељео и тражио због Српскога језика.

VII. Покојни и незаборављени Г. ДРАГО ТЕОДОРОВИЋ из Trijеста, који ми је послао близу *четири стотине* форинти у сребру, и за њи накупио пренумераната у Trijесту. Из Трјестански пренумераната види се, како људи помажу чему оће, н. п. младоме Ерцеговцу Г. *Вилипу Лучићу* не треба више од једне књиге, али он оће да узме 10, па да поклони сиротињи; тако Г. *Петар Теодоровић* узима себи и госпођи својој и седморма ђеце сваком по једну, а особито 6 за сиротињу. Да Трјестанци у оваковим догађајима нијесу помагали *Стојковићу, Доситеју* и *Соларићу*, могао би ко рећи, да мени зато помажу, што сам из *Турске*, као и они понајвише.

Ова господа нека дијеле само славу и благодарност за оно што се добро нађе у овој књизи, а што буде (или се коме учини) рђаво и неваљало, моја је кривица и срамота; и ја ћу за ово ученоме свијету одговарати, и ђе што будем погријешио поправићу, што ли не будем (него се коме само учини), бранићу.

Још неколико ријечи да проговорим о ђекојим ријечима у овој књизи:

1) Ја сам овђе Српски језик раздијелио на три нарјечија (као што је сам по себи раздијељен), т. ј. ЕРЦЕГОВАЧКО, којим говоре сви Срби, који живе по Ерцеговини, по Босни (како Грчкога, тако и Турског закона), по Црној гори, по Далмацији, по Рватској и по Србији озго до Мачве, до Ваљева и до Карановца; РЕСАВСКО, којим говоре Срби по Браничеву, по Ресави, по Лијевчу и по Темнићу и горе даље уз Мораву, по наији Параћинској, по Црној ријеци и по крајини Неготинској; и СРЕМАЧКО, којим говоре Срби по Сријему, по Бачкој, по Банату, по горњој Маџарској и по Србији око Саве и око Дунава (до Мораве).

Највећа је (и готово једина) разлика између ови нарјечија у изговарању слова *ѣ*, које се у Ерцеговачком нарјечију изговара на четири начина: а) ђе се на њему глас не отеже, онђе га изговарају као *је*, н. п. *бјѐлило, цвјѐтови, пјѐвати, рјѐчит, ѝмјети, сјѐнина, вјѐчит* и т. д. б) у оваковим ријечима послије *д, л, н, т,* претвори се| *д* у *ђ*, *л* у XVII *љ*, *н* у *њ*, *т* у *ћ*, а *ѣ* остане само *е*, н. п. *ђѐд, ђѐвојка, ђѐца; разбо̀љетисе, ко̀љено, љѐса; позелѐњети, стѝђетисе, вр̏ћети* и т. д.[1]) в) а ђе би требало на њему глас отегнути, онђе се изговара *ије*, н. п. *бијѐло, рѝјеч, дијѐте* (род. *ђѐтета*!), *цвѝјет, сијено, вѝјек, пијѐвац, ријѐдак (рјѐђи)* и т. д. (Ђешто се овако изговара *ије* и у онаковим ријечима, ђе је у садашњему Славенском језику *е*, н. п. *пијѐсак (пјескѐвито), вријѐме (врѐмена, врѐменит), млијѐко (мљѐчика, мљѐча̑р), ждрѝјебе (ждрѐбета, ждребѐћи), ја̀стријеб (ја̀стребови, јастрѐбаст)* и т. д.). г) пред *ј (я)* изговара се као *и*, н. п. *сѝјати, вѝјати, грѝјати* и т. д. — У Сремачком нарјечију изговара се двојако: а) (и највише) као *е*, н. п. *вѐра, мѐра, рѐчит, сѐме, пѐвати, сѐјати, вѐјати, грѐјати; бе́ло, ре́ч, де́те, ре́дак* и т. д. б) као *и*, н. п. *лѐтити, вр́тити, стѝдитисе, вѝдити, зелѐнитисе, разбо̀литисе* и т. д. — А Ресавско се само по том разликује од Сремачкога, што се у њему и онђе говори *е*, ђе у Сремачкоме *и*, н. п. *летети, видети, вртети, разболетисе, стидетисе, позеленети, волети* и т. д. Осим

---

[1]) Послије *т* изговарасе у ђекојим ријечима и као *је*, н. п. *тјеме, стјѐница, тјѐшити, тјѐштан, тјѐшњи* и т. д., а послије *д* врло ријетко, н. п. *подјела, здјела* (говорисе и *жђела*).

ови општи разлика имају у Ресавском нарјечију још двије особите разлике (у склањању сушт. имена): а) што имена првога склоненија, која се свршују на *г* и на *к*, и у вин. множ. промјењују *г* на *з*, *к* на *ц*; тако исто и она имена, која се свршују на *а* и на *у*, имају и у вин. множ. *с*, н. п. во има *розе*, разбио *Турце*, има добре *опанце*, изео све *орасе*, продао *кожусе* и т. д. б) што имена другога склоненија имају у дат. и у сказ. јед. броја *е*, н. п. дао *девојке* јабуку, носи на *главе*, седи у *Ресаве*, на *Мораве* и т. д.

Између ови нарјечија мени се чини да се најједначије изговарају ријечи у Ресавскоме: зашто се у Сремачкоме може чути (понајвише у ђекојим глаголима трећега спрезања, у наклоненију неопредјеленом) и по Сремачкоме и по Ресавскоме, н. п. *разболитисе* и *разболетисе*, *стидитисе* и *стидетисе*, *летити* и *летети*, *позеленио* и *позеленео* и т. д. Тако се исто ове ријечи могу чути у Ерцеговачкоме по Ерцеговачки и по Сремачки, н. п. *стиђетисе* и *стидитисе*, *лећети* и *летити*, *позелењети* и *позеленити*, *виђети* и *видити*, *ослијепљети* и *ослијепити* и т. д.

Мени се ни једно ово нарјечије не чини љепше ни милије од другога, него су ми сва три једнака; а ову сам књигу зато писао Ерцеговачким: а) што се тако говори онђе ђе сам се ја родио, и тако сам најприје од мајке и од оца научио говорити; а б) да виде Сријемци и Бачвани и Банаћани, како *њиова браћа* и по оним земљама говоре: зашто се до сад о том ништа није писало.

2) *Су̏дијин, ћурчијин, а̏бацијин*, и остала овакова имена, чини ми се да у женскоме и у средњем роду избаце оно пошљедње *и*, н. п. *судӣјна, судӣјно*: *ћурчӣјна, ћурчӣјно*; *а̏бацӣјна, а̏бацӣјно* и т. д.

XVIII 3) *Божји, тичји, човечји, мишји*, и остала овакова имена могу имати у женскоме и у средњем роду *тичија*, *тичије*: *Божија, Божије*; *мишија, мишије* и т. д., као да би у мушкоме роду било *Божиј*, *тичиј*, *мишиј* и т. д.

4) Ја сам овђе глаголе писао у наклоненију неопредјеленом, а може бити да би било приличније садашње вријеме наклоненија изјавителнога (као што пишу Грци и Латини, и остали Славенски народи): тим би се код нас могло уштеђети неколико врсти, зашто има много глагола, који садашње вријеме имају једнако у свим нарјечијама, а наклоненије не-

опредјелено различно, н. п. *вртим, врћети, вртети, вртити; волим, вољети, волети, волити; зеленим, зелењети, зеленети, зеленити; стидимсе, стиђетисе, стидетисе, стидитисе* и т. д.: али баш зато мислим, да је у овоме *првом Српском рјечнику* требало овако, као што сам пописао: зашто за онога, који тражи, не би сувише било и обадвоје да се налази по азбучном реду, н. п. *писати, пишем;* и *пишем, писати* и т. д.

5) Повраћателне сам глаголе понајвише само оне писао, који имају особито значење, н. п. *молити кога*, и *молити се коме; изврћи* (пушку), и *изврћисе* (н. п. извргла се врата; изврглисе људи) и т. д., а ђе нема особитог значења, онђе се може разумјети и онако, н. п. *вући*, schleppen; *вућисе*, sich schleppen; *гријати*, wärmen; *гријатисе*, sich wärmen и т. д. Ово *се* може се додати свакоме глаголу, н. п. *не пјева ми се, једе ми се, плаче ми се, не чека ми се* и т. д.: зато би ово *се* требало писати свуда само за себе (као што чине Чеси, Пољаци и Крањци), н. п. *надати се* (као *надао сам се*), *смијати се* (као *шта се смијеш*) и т. д.

6) *Донијо, цијо, бијо,* и остале оваковe ријечи, писао сам овако *(с ј)* зато, што се послије каже *донијела, донијело; цијела, цијело; бијела, бијело, бјељи* и т. д. У Ерцеговачком нарјечију једнако се говори *бијело, млијеко, гнијездо;* а у пјесмама кад затреба изостави се *и* (као што се и остала самогласна слова обично изостављају), па се пјева и говори *бјело* (б'јело), *мљеко* (мл'јеко), *гњездо* (гн'јездо), као што је мало прије напоменуто.

7) Овђе има неколико ријечи без икаквога значења, које сам ја чуо ђе се говоре, али сад не знам управо шта значе, као н. п. *плесмо, тоња, илинча, факља, осока, утакмице* и т. д. А ђекоје нијесмо могли на вријеме да нађемо како се зову Њемачки, као н. п. *греш, ждрепчаник* (Ortscheit Schwänkel, österr. Drittel), *перде* (die Tasten), *срчаница* (Langwage, Langwelle, Langwiede, longurius, longula).

8) Код имена трава и дрвећа ђе стоји Linn., оно ми је казао Г. Андрија *Волни*, бивши управитељ Карловачке гимназије: а за које ми он није могао казати како се зову по Линеју, код они смо само записали да је трава некаква или дрво.

9) Ова крштена имена Српска, што се налазе у овој књизи, живе и данас у народу Српскоме, по неким мјестима

мање, по неким више. По Србији млого и више има по Шумадији и доље преко Мораве, него горе преко Колубаре; а по Сријему, по Бачкој и по Банату, више и има у презименима, него у именима. Због имена Српски вриједно би било
XIX наштампати један *поменик* из намастира Раче, који се сад налази у Фрушкогорском намастиру Беочину. То је велика књига, као *октоих* на по табака (in folio), и у њој има неколике иљаде Српски имена (мушки и женски): мислим да су они љу̑ди, који су намастиру парусије писали. Књига се та почиње овако: „С Богомъ почі̂паемъ сый светый и Божественны поменикъ. Възнесенїа Господа Бога и спаса нашего „Ісуса Хрїста въ храме раччи (!). помєнованїе вьсѣхъ православныхъ Хрїстїанъ.“ То јој је име; па онда почиње овако: „Помєникъ господам Срьбскым помени Господи душе рабь „своих. помени господи благочестиваго господина владыку Срьбскаго неманю, Сїмеѡна монаха и мѵроточца. И благочестиву „Госпожду монахїю Анастасїю.[1]) Благочестиваго и прьваго „краля стефана монаха Сїмеѡна и монахїю анну. Благочестиваго краля радосава монах ї̂ѡанна; и монахїю анну. „Благоч. краля стефана уроша монах Сїмеѡна и монахїю „Елену. Благоч. краля Стефана, монах Ѳеѡктиста. Благоч. „краля Стефана уроша. Благоч. и приснономинаемаго цара „стефана. Благоч. и приснономинаему царицу монахїю Евгѥнїю. Благоч. и приснопом. цара уроша. Благоч. краля „влькашина и сына его благоч. краля марка. Благоч. и приснопом. кнеза лазара. Благоч. и приснон. госпожду монахїю „Евгѥнїю. Благоч. и приснон. деспота стефана. Благоч. и „приснон. влька бранковића. Благоч. и приснон. госпожду „монахїю марину. Благоч. и хрїстолюбиваго гюргя. Благоч. „и приснон. госпожду деспотицу Ерину. И чадь ихь. Благоч. „деспота лазара. И подручїе его госпожду Елену. Благоч. и „хрїстолюб. царицу Мару. и грьгура. И стефана. Благоч. и „хрїстолюб. монахїю аггелїю. Благоч. и хрїстолюб. ї̂ѡанна „деспота.“ Послије ове господе стоје митрополити ево овако (вьсеѡсвещенаго): „Максїмъ вишеградскїй.[2]) Марко зворникъ. „Григорїи пожера (пожаревачки?). ї̂ѡакѵмъ срм (сремски?). „ї̂ѡсїф баня (?). Ѳеѡфанъ пећ. ї̂ѡсїф баня. Максїмъ маркова „црква (?). Симеѡнъ —. наћимъ —. Ѳеѡдоръ и Макарїй ми-

---

[1]) Онђе се ова сва имена из почетка почињу.

[2]) И митрополити стоје онђе из почетка.

„трополити дабрскіи (?). Исаій —. григорін ужички митро-„политъ. іаћим —." За митрополитима иду калуђери, попови, људи и жене, али све особито, и у реду свако име из почетка. Код млоги имена стоји и од куда је онај, а ђешто и које је године записан. Калуђери су сами писали сваки своје име и намастир од куда је; а имена прости људи писана су минејски лијепо, готово као једном руком. На имену књиге не стоји кад се почела писати: врло стара не може бити, зашто није паргамент, него артија (врло лијепа и јака). Ја сам ту књигу сву прочатио и нашао сам најстарији потпис калуђера *їωсїфа* из *доице* од године 1623. Ту има калуђера и из они намастира, којима се данас једва зидине знаду, н. п. из *Вотњака,* из *Иваање* и т. д. А има и из онакови намастира, којима ја заиста никад прије имена чуо нијесам, као н. п. *равна рѣка, куманица, ораовица, осавница, дуић, кобековићъ, Өотиня, Стеяновацъ, Бранковина, уреклач', доноаш', ромїωнъ, вувацъ, воицъ, доица, добрунъ, маржићъ, мажићъ, мећавацъ, градацъ, рибница, шемлюгъ.* Ова сва имена XX стоје међу намастирима, зато мислим да нијесу села, нити каква друга мјеста.

10) Турске ријечи (које сам од прилике знао да су јамачно Турске) назначио сам звјездицом (*), и ђе ми је одма могло пасти на ум, замјењивао сам и Српским ријечма. Највише од ови Турскије ријечи могу се без сваке муке ишћерати из нашег језика, зашто имамо Српске мјесто њи; а ђекоје се може бити ни у години дана не спомињу: али сам и ја опет писао, зашто сам чуо ђе се у народу говоре, или пјевају; а има неколико и такови ријечи Турски, које ћемо морати задржати и посвојити, н. п. *боја (бојити, бојење), аманет, тепсија, ђерђеф, топ, барјак, барјактар, брк, бурмут (бурмутица), чакшире* (ђекоји наши списатељи пишу *ногавице* мјесто чакшире; али ногавица данас код Срба значи само оно, што стоји на нози, па и од *гаћа* и од *чакшира!* а у читавим чакширама имају двије ногавице, тур, ртмаче и оно горе, што стоји око човека) и т. д. Али зато опет никакав паметан човек не може рећи, да је Српски језик опогањен туђим ријечма, и да се зато не може језиком назвати. Данас нема на овоме свијету ниједнога језика (ни старога ни новога), у коме нема туђи ријечи (и у самим Славенским *класическим* књигама млого заслуженога Раића има туђи ријечи (готово) колико и у Српском језику, н. п. *акциденціа,*

арестъ, армїа, лагеръ, караулъ, команда, кондицїа, аттестацїа, линїа, казна, пунктъ, комендантъ, коллегїа, трактатъ, диштриктъ, потенцїа, епистолїа, циркулъ, фамилїа, квартиръ, конакъ, сандукъ и т. д.). Али зато опет ја туђе ријечи не браним, него и ја кажем, да се треба трудити и чистити језик од туђи ријечи (не само од Турскије, него и од сваки други чије му драго биле; зашто, н. п. Латинске, или Њемачке ријечи, нијесу нама ни мало љепше од Турскије) колико се *може*; али што се не може, не треба за оно мрзити на језик. — Ми друкчије не можемо почети наш језик чистити од туђи ријечи, док најприје не познамо све *наше* ријечи, које се по народу говоре: па и онда опет је боље узети туђу ријеч, која је позната у народу, него ли *наопако* нову градити, зашто то није за свакога *ученог* човека (а за *простака* јест: зашто су сви језици постали од простака, т. ј. од пастира и од тежака: и простак никакву ријеч не може друкчије начинити, него управо онако, као што су и остале начињене). — О овом је вриједно да сваки наш списатељ (а особито онај, који оће да чисти језик) прочита предговор *Кампов* к његовоме Њемачком рјечнику, који је писан ради чишћења Њемачког језика (**Campe** Wörterbuch zur Erklärung und Verdeutschung der — fremden Ausdrücke, 2te Aufl. Braunschweig 1813, 4.).

11) Које се ријечи данас не говоре у говору, него се само чују у пјесмама, оне сам забиљежио са *ст.* (стајаћа, poetisch), као н. п. *чедо, љуба, чарни, стадо, ладо, лељо* и т. д.

У Бечу 10-га Окт. 1818.

В. С.

[На странама XXI—XXVIII штампана су: ***Имена гг. пренумеранта по азбучноме реду,*** *и то:* ***I. Свештеници*** *(седам категорија) и* ***II. Остали људи*** *(из 52 места).]*

[Критика, на коју Вук овде, на стр. 15.—17., унеколико одговара, изишла је у 260. бр. „Oesterr. Beobachter“ за г. 1818. и преведена у 72. бр. Давидов. „Новина Србских“ за г. 1818. (стр. 565.—568.); види и бр. VIII у I књизи овиx Вукових списа (стр. 186.).]

XII.

СРПСКА ГРАМАТИКА. XXIX

[Српски Рјечник и т. д., од г. 1818., стр. XXIX—LXXI.]

О СЛОВИМА.

(Serborum linguae elementa 28; vocales 5; *р* syllabam facit vel absque vocali)

У Српском језику има 28 прости гласова (т. ј. тако чисти, да се више не могу раздијелити), који се најпаметније могу записати ево овим словима: *а, б, в, г, д, ђ, е, ж, з, и, ј, к, л, љ, м, н, њ, о, п, р, с, т, ћ, у, ц, ч, џ, ш.*[1])

Слова се ова раздјељују на *самогласна* и на *полугласна.* Самогласни слова ми имамо 5, т. ј. *а, е, и, о, у*; а остала су сва полугласна.

Свако самогласно слово само по себи може бити слог и ријеч (у Српском језику), а од полугласнога ни једног слова не може бити слог ни ријеч без помоћи самогласнога, осим *р* (и предлога *к* и *с*, који су само ријечи, али слогови нијесу); а од самога *р* може бити слог, и помоћу њега *(р)* може се записати ријеч без самогласнога слова, н. п. *р-ђа, р-ва-ње, за-р-за-ти*; *прст, крст, крв, црв, црн* и т. д. Овакову службу чини *р* и код осталије, свију готово, Славенски народа, па и код самије Руса (који иначе радо умећу самогласно слово међу два полугласна, н. п. *голосъ, борода, корова, кровь, крестъ, перстъ,* мјесто *глас, брада, крава, крв,*

---

[1]) Осим ови општи гласова могу се чути у Српском језику још неки особити гласови: 1) Ерцеговци кашто изговарају *с* пред *ј* као Пољско ś, а *з* као ź, н. п. *сјекира, сјутра; изјео.* 2) калуђери наши (особито по Србији) слабо изговарају *ђ, ж, ћ, ч, џ, ш,* него мјесто *ђ* и *џ* говоре *дз* (као што говоре Грци): мјесто *ж, з*; мјесто *ћ* и *ч, ц*; а мјесто *ш, с,* н. п. *дзаце!* оди не *цу* ти *киста*: ва истину *Бозју* и т. д. Па је то народ узео у подсмије, и у свима приповијеткама, ђе се каже да је што калуђер говорио, тако се изговарају (још кроз нос) та слова.

крст, прст и т. д.) и у данашњему Славенском језику, н. п. *бодрствовати, бодршій, мудрствовати, мудршій, храбршій, ржа* и т. д. — У Чеха и у Бугара чини оваkову службу и *л*, н. п. *длг, влк, слнце* (да ли би се к овим ријечма смјело узети и Славенско *свѣтлъ, свѣтлшій, подлъ, подлшій, лжа* и остале оваkове ријечи?) и т. д.

Кад *р* чини слог, а пред њим, или за њим, стоји самогласно слово, онда нам треба метнути *дебело јер (ъ)*[1]) између *р* и самогласнога слова, као знак, да оно самогласно слово не иде к *р*, него да је *р* само за себе слог, н. п. *гр-о-це, у-тр-о, о-вр-а-о, за-р-за-ти, по-р-ва-ти-се,* и остале оваkове ријечи треба писати: *гръоце, умръо, овръао, заързати, поърватисе* и т. д. Овђе би се могао метнути и какав други
XXX знак мјесто ъ, н. п. *гр'оце*, или *гр-оце*, или још како друкчије: али је ъ најприличније: зашто је познато међу људма, а ништа не значи.

О ПРЕТВАРАЊУ ПОЛУГЛАСНИ СЛОВА.

(de consonatium commutationibus)

Често се догађа у ријечима, да се, *благогласија* ради,[2]) једно полугласно слово претвори у друго; и ово је претварање двојако:

1) Нека су полугласна слова врло налик по гласу једно на друго, н. п. *б* и *п*, *г* и *к*, *д* и *т*, *ђ* и *ћ*, *ж* и *ш*, *з* и *с*, *џ* и *ч*. Ова су сва слова тако налик (по гласу) једно на друго, да се само по том разликују, што је *б* мекше од *п*, *г* од *к*, *д* од *т*, *ђ* од *ћ*, *ж* од *ш*, *з* од *с*, а *џ* од *ч*. Кад у каквој ријечи дође које од овије мекши слова пред тврђе (друго, а не пред његово), онда се оно мекше претвори у друго тврђе од њега (зашто се друкчије не може изговорити),[3]) н. п.

---

[1]) По Српски би управо требало казати *дебели* јер (као остале ријечи које се свршују на полугласно слово), али су наши књижевници узели по Њемачкоме сва слова у средњи род.

[2]) Ово је благогласије готово тако различно међу народима, као и вкус међу људма: што је једном народу *благогласно*, то другоме може бити најпротивније, н. п. Србљину су благогласне ове ријечи: *прст, крст, срп, брк, трг, врг, срг* и остале оваkове, а Грк и Талијан затиснули би уши од оваkови ријечи; Чесима је и Бугарима благогласно *л* међу два полугласна слова, н. п. *длг, плн, слнце*, а Србљи не само што у оваkовим ријечима имају *у* мјесто *л* (н. п. *дуг, пун, сунце* и т. д.), него га (*л*) ни на крају ријечи, или слога, не могу да трпе, већ га промијене у *о*, н. п. *писао, котао, жетеоци, сеоце* и т. д.

[3]) И ово је опште и природно правило у свим језицима, само што нови граматици не кажу да се слова премјењују, него да се изговарају (н. п. *Але-*

б у п: *шиб, шипка; Срб, Српски;*[1]) *засопце, клупче* и т. д.
г — к: *нокти* (и послије *нокат*).
д — т: *јад, јатка! нудити, нуткати; одиграти, отпјевати* и т. д. Кад дође у ријечи *д* или *т* пред *с*, онда се кашто претвори обоје у *ц*, н. п. *љуцки* мјесто *људски; Гроцка* (ријека и мала варошица између Бијограда и Смедерева) мјесто *Гротска* (а прилагателно само *Гроченски*): и тако се готово изговара у свима оваковим (производним) ријечма, н. п. у *господски, градски, братски* и т. д., али ја нијесам смијо написати *госпоцки, брацки*: зашто се ђешто чује *д*, или *т*, пред *с* (особито у сложеним ријечма, н. п. *подсирити, одсвакле, одслужити* и т. д.); а ђешто се опет избаци *д* или *т* на поље (особито у глаголима), н. п. *предем, прести; метем, мести; једем, јести; плетем, плести; господство, проклество* и т. д. По правилу требало би да се *д* пред *с* претвори у *т*, али будући да се тешко изговара и једно и друго: зато сам ја оставио онако. Ја сам чатио у књигама, што су писали прости Срби, који нијесу ни чули за *етимологију*, и *госпоски*, и XXXI
госпоцки, и *господски*; и *осјећи*, и *оцјећи*, и *одсјећи* и т. д. А кад дође *д* или *т*: а) пред *ц*, *ч*, *џ*, онда се свагда избаци, н. п. *када, каца, качара; Градац*, из *Граца; путо, пуце* (у родителн. множ. *путаца*, а умалително *путашце*); *отац, оца, оче, очевина; ткати, чем; патка, паче, пачји; кост, кошчица* (мјесто *костчица*); *сат, сациja* и т. д. б) кад дође *д* или *т* пред *н* или пред *б*, а послије *ж, з, с*, н. п. *нужда, нужно; гост, гозба* (мјесто *гоздба*); *болест, болесник, болесница* и т. д. в) кад дође *д* пред *т*, или *т* пред

лунг каже да се b пред t изговара као p; а *Грци* су и *Латини* о том и правила написали које се слово пред којим, и у које претвара. Пуне су Грчке и Латинске књиге примјера о том, н. п. scribo, scripsi, scriptum; *γράφω, γραπτός, γράβδην*. А и у самим Славенским књигама налази се трага од ови правила, само што и нијесу свуда држали, н. п. у граматици Г. Мразовића, на страни 32—33, стоји: „воз, раз, из, без, низ, да различуются въ писанїи отъ вос, рас, ис, бес, „нис. 1. воз, раз, из, без, низ, слагаются с' реченїями отъ писмене самогласнаго „либо согласныхъ б, в, г, д, ж, з, л, м, н, р, с, ч, начинаемыми, н. п. возярюся, „разбїю, изведу, беззлобенъ, безчинїе и проч. 2. вос, рас, ис, бес, нис, слагаются „съ реченїями отъ писменъ согласныхъ к, п, т, х, ц, ш, щ, начинаемыми, н. п. „воскликну, расхищу, исцѣленїе, беспокойный, нисхожу, и проч.“

[1]) У многим старим књигама Српским стоји написано *Српски*, н. п. у Душановој дипломи (што је споменута на страни 282): „земли *срьпсцеи*.“

д, онда се свагда предње изостави, н. п. *откати* (мјесто *одткати*); *потка* (мјесто *подтка*); *одржати* (мјесто *оддржати*); или се уметне међу њи *а*, н. п. *одаднити*, *одадријети* и т. д.

ђ у ћ — — — — — —

ж—ш: *држак*, *дршчић*; *држи*, *дршкати* (н. п. псето на свиње); *муж*, *мушко* и т. д.

з — с: *разапети*, *распети* (Слав. *распятїе*); о овом имају правила и у Славенским граматикама (као што је напоменуто мало прије). А кад дође *з* пред *ж* или пред *ш*, онда се изостави, н. п. *ражалитисе*, *рашити* и т. д. Тако се исто изостави *з* кад дође пред *с*, н. п. *раставити*, *растатисе*, *расјећи* (овако исто чине и *Руси*, н. п. *росадникъ* (расадник), *росолъ* (расо) и т. д.); или се, у таковом догађају уметне *а* међу *з* и *с*, н. п. *разасути*, *изасути* и т. д.

џ — ч: *бардакчија* (или *бардагџија*).

Тако се тврђе пред мекшим претвори у тврђе, н. п.

к — г: *мозак*, *мозга*; *дрозак*, *дрозга*; *свагда*, *нигда*; (Славенско) *гдѣ*; *буљугбаша* и т. д.

п — б: *топ*, *тобџија*.

с — з: *саградити*, *зграда*; *сабор*, *збор*, *зборникъ*[1]) (као и *Руси* што пишу *збираю*, *собралъ*, *собрать*; *збитїе* и т. д.); *нос*, *ноздрва* и т. д.

ч — џ: *наручити*, *наруџбина*.

ш — ж: *задужбина*, што се гради за *душу*.

т — д: *сват*, *свадба*;[2]) *косити*, *косидба*; *крчити*, *крчидба* и т. д.

2) Нека пак полугласна слова нијесу по гласу тако налик једно на друго, али су изнутра по природи својој тако сродна, да се радо претварају једно у друго; тако се претвори:

г у ж, — з и у ћ, н. п. *рог*, *роже*, *рози*; *могу*, *можеш*, *мози*; *диго*, *диже*, *дизати*, *дићи*; *лего*, *леже*, *лези*, *лећи* и т. д.

д — ђ, н. п. *глодати*, *глођем*; *родити*, *рођен*; *досадити*, *досађивати*; *пруд*, *запруђе*; *лад*, *залађе*; *грозд*, *грожђе* и т. д.

з — ж и у г, н. п. *кнез*, *кнежев*, *кнегиња*; *натезати*, *нате-*

---

[1]) У Будиму су од прије штампали *зборникъ* (као што је од старине), а сад од како се почео језик *поправљати*, и то је поправљено да буде *сборникъ!*

[2]) Руси пишу *свадьба*, па опет знаду да није од *свађати*, него од *сват*.

жем, натегнути; *резати, режем*; *мазати*, *мажем* и т. д., а особито пред *ђ*, *љ*, *њ*, свагда се претвори *з* у *ж*, н. п. *грозд*, *грожђе*; *гвозден*, *гвожђе*; *зло*, *жље*, *разлити*, *ражљевати*; *загазити*, *загажња* и т. д.

к у ћ, — ц и у ч, н. п. *реко*, *рећи*,[1]) *реци*, *рече*; *пеко*, *пећи*, *пече*, *пеци*; *јунак*, *јунаци*, *јуначе* и т. д.

ј — љ (пред *б*, *в*, *м*, *п*), н. п. *рибљи* (мјесто *рибји*), *зару-* XXXII.
кавље (мјесто *зарукавје*), *безумље* (мјесто *безумје*), *копље* (мјесто *копје*) и т. д.

л — љ, н. п. *молити*, *мољен*; *солити*, *сољен*; *крило*, *окриље*; *весело*, *весеље* и т. д. Кад *л* дође накрај слога, онда се претвори у *о*, н. п. *пратилац*, *пратиоца*; *писао*, *писала*; *котао*, *котла*; *колац*, *кòца* (мјесто *кòоца*, као и *со*, *во*, *соко*, мјесто *сòо*, *вòо*, *сòкоо*: ја се опомињем само у *потмоо* два *о* да се изговарају); *грло*, *гръоце*; *село*, *сеоце*, *сеоски* и т. д., осим ђекоји ријечи, особито туђи, или које се ријетко говоре, н. п. *тоболац*, *тоболца* (а не *тобоца*): *силни*; *бијел*, *цијел* (говори се и *бијо*, *цијо*, а у Рес. и у Срем. нарјечију само *бео*, *цео*); *бијелац*, *бијелца*; *цијелац*, *цијелца*; *ђаволски*, *анђелски*; *болта*, *алал*, *султан*, *катил*, *мезил*, *алка*, *алва* и т. д. А у ђекојим се ријечма говори обадвоје (и *л* и *о*), н. п. *пријестол* и *пријесто*; *анђел* и *анђео*; *болна* и *бòна* и т. д.

м — в, н. п. *тама*, *тавница*; *рамо*, *обравница* (но ово је већ етимологическа премјена) и т. д.

---

[1]) Ђекоји наши списатељи и књижевници кажу, да не треба писати *браћа*, *пруће*, и остале оваково ријечи, са *ћ*, него са *ть* (*братьа*, *прутье*): „да се зна, веле, да је од *брат* и од *прут*, а не од *браћ* и од *прућ*." На тај начин не би требало писати ни *рећи*, *пећи*, *лећи*, и остале оваково ријечи, са *ћ*, него са *кь*, и *гь* (*рекьи*, *пекьи*, *легьи*), да се зна да је од *реко*, *пеко*, *лего*, а не од *рећо*, *пећо*, *лећо*. Ајде могло би и то бити; али како ћемо записати *јунаци* и *врази*, да се зна, да је од *јунак* и од *враг*, а не од *јунац* и од *враз*? како ли ћемо записати у зват. *оче* и *кнеже*, и у творит. *радошћу* и *жалошћу*, да се зна, да је у именит. *отац*, *кнез*, *радост* и *жалост*, а не *оч*, *кнеж*, *радошћ* и *жалошћ*? како ли ћемо записати *реже* и *пише*, да се зна, да је од *резати* и од *писати*, а не од *режати* и од *пишати*? и т. д. Ако станемо метати по једно јер (*ь*) код *г*, *з*, *к*, *с*, *ц*, онда нам треба начинити још неколико *средњије*, или *мршавије* јерова; па ћемо тек на пошљетку виђети, да се опет не може записати као што би се ћело. — Свето писмо каже, да нико не може *двјема господинома* работати, а ђекоји би људи ћели, да им слова показују и како се ријечи *изговарају*, *и шта значе*, *и од куда су постале!* Квинтилијан каже, да су слова само зато измишљена, *да се њима записују ријечи онако као што се изговарају*: и то су знали, и сад знаду сви прави граматици и у језику вешти списатељи и књижевници; само оне надрикњиге (фушери књижевни), који су *нешто* научили, па мисле да већ ништа нема што не знаду, не могу то да разумију и да признаду.

н у њ, н. п. *грана, грање; ранити, рањен; наканитисе, накањиватисе* и т. д. У ђекојим се ријечма претворило *н* у *л* (послије *м*), н. п. *млого, сумља;* кад се догоди *м* и *н* заједно *(мн)*, онда се претвори или *м* у *в* (н. п. *тавница)*, или *н* у *л*, као *млого;* но и ово су старе етимологическе премјене.

с — ш, н. п. *писати, пишем; носити, ношен; квасити, квашен; умјестити, умјештати;* а особито пред *љ, њ, ћ, ч*, н. п. *размислити, размишљавати; послати, пошљем; просити, прошња; носити, ношња; данас, данашњи; ноћас, ноћашњи; лист, лишће; очистити, очишћен; ћерати, ишћерати; даска, дашчица, дашчара; љуска, љушчица; кост, кошчица; ишчистити, ишчупати* и т. д., као и у Грка *νύχϑ' ὅλην* мјесто *νύκτ' ὅλην* и т. д.

т — ћ, н. п. *брат, браћа; прут, пруће; вратити, враћати; испратити, испраћен* и т. д.

ћ — т (пред *њ*), н. п. *броћ, бротњак; воће, вотњак; гаће, гатњик; срећан*, говори се и *сретна, сретно; добросретник* и т. д.

ц — ч, н. п. *јарац, јарче; мјесец, мјесече; зец, зечина* и т. д.

XXXIII

О УДВОЈАВАЊУ СЛОВА.

(de literarum geminatione)

Два *а* једно до другога налазе се само у оним ријечма, ђе је *х* у Славенском језику, н. п. *мáати, мáање; снàа; òра, òраа; прà, прàа; грà, грàа; стрâ, стрàа* и т. д. Истина да се ове ријечи мушкога рода, у родит. јед. тако изговарају, као да би било једно дугачко *а (â)*, али су у пјесмама свуда два слога, н. п.

„Од пушчаног *праа* и олова —
„*Праа* има, ал' олова нема —
„Подигло се неколико *Влаа*
„И понели у тиквици *праа* [1]) —

Два *е* и два *и* тешко ће се ђе наћи заједно једно до другога.

---

[1]) Ђекоји наши Списатељи пишу *раана, подраанити, вооз* и т. д. Ово нити је Српски ни Славенски, него је *Њемачко-Српски:* зашто су они виђели ђе Нијемци овако крпе и натежу у њиховом језику, па би и они радп да уведу у свој. Ово је четврта служба, која се иште од слова, т. ј. *да показују и разлику гласа у ријечма!*

Два *о* могла би често доћи једно до другога у оним ријечма, ђе се *л* послије *о* претвори у *о;* али народ свагда у таковом случају слије она два *о* у једно дугачко, н. п. *колац, ко̑ца* (мјесто *ко̀оца*); *болан, бо́на; соко̑, во̑, со̑, со́чица, до̑, сто̑, го̑* и т. д. (ја се опомињем само у *потмоо* два *о* да се изговарају). Него у оним ријечма, ђе је у Славенском језику *х*, могу се и два *о* заједно наћи, н. п. *соа*, у звателн. *со̀о; поод, пооде, поодити* и т. д. (и у сложеним ријечма, н. п. *црноок*). У таковим ријечма могу се наћи и два *у* заједно, н. п. у *трбуу*, у *кожуу*, у *руу*:

„У злу руу, у кожуу,
„У злој капи. и шубари —

Два једнака полугласна слова нигђе не могу стајати заједно у Српском језику, него се свагда једно изостави кад се догоде у каквој сложеној ријечи, н. п. *безакоње* (мјесто *беззакоње*), *безаконик, одржати, мачји, мачица* (а не *маччји* и т. д.), *квочка, квочетина* и т. д., или се уметне *а* међу њи, н. п. *одадн*и*ти, изазвати, одадријети, безазлен;* као и: *са* сином, *са* сестром; *са* земљом и т. д.

О СЛАВЕНСКИМ СЛОВИМА.
(de literis linguae Serborum ecclesiasticae)

У Славенскоме, или у нашему црквеном језику, има 45 слова, т. ј. а, б, в, г, д, е, ж, ѕ, ӡ, з, и, ї, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ꙋ, у, ф, х, ѿ, ц, ч, ш, щ, ъ, ы, ь, ѣ, є, ю, ѫ, ѡ, ꙗ, ѽ, ѧ (я), ѯ, ѱ, ѳ, ѵ. Ако још к овима још додамо ꙁ и ꙡ (која се налазе у Српским рукописима од 400 и више година), и оно ѥ, што се налази у Србуљама, онда ће и бити 48. Из овије слова ми имамо: *а, б, в, г, д, е, ж, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ц, ч, ш*, *ъ* (о којима за сад не треба више говорити); а немамо: ѕ, ӡ, ї, ꙋ, ф, х, ѿ, щ, ы, ь, ѣ, є, ю, ѫ, ѡ, ꙗ, ѽ, я, ѯ, ѱ, ѳ, ѵ. Да узгред и њи мало прегледамо:

ѕ Чита се данас у Славенском језику као и *з* (и Руси су га оставили одавно).

ӡ Није друго ништа, него *з*, само што је друкчије начињено.

ї Значи 1) као *и*, н. п. *вїно*[1]), *архїмандрїтъ, пїю, Марїа* и т. д. 2) као *ј*, н. п. *ближнїй, домашнїй, горнїй, козїй* и т. д.

---

[1]) Већ и Руси пишу *вино, архимандритъ.*

ѵ Значи као и *у* (и њега су Руси оставили).

ф Само је за туђе ријечи, и изговара се мало тврђе него *в*. Прости Срб љи или га изговарају као *в*, н. п. *Стеван*, *Стева*; *Вилип*, *Вића* и т. д., или га промијене у *п*, н. п. *Стјепан*, *Трипуњдан*, *Трипко* и т. д. Но будући да
XXXIV у нашему језику има ријечи Турски, које се изговарају са *ф* (н. п. *ђерђеф*, *аферим*, *седеф* и т. д.),[1]) а такове ђекоје морамо узимати и Грчке и Латинске: зато ћемо и ми узети *ф* међу наша слова.

х Изговара се мекше од *г*, али у Српском језику нема његова гласа, него су га Срб љи или са свим изоставили (као Талијани у Латинским ријечма, onore од Латинскога honor и т. д.), н. п. *ора*, *Вла*, *лад*, *ром*, *рабар*; *мануши*, *дунути*, *маовина*, *дуовник* и т. д., или су га промијенили 1) у *в*, н. п. *сув*, *глув*, *кувати*, *дувати* и т. д. 2) у *г* (у Ерцеговини, и то понајвише на крају ријечи), н. п. *дођог*, *виђег*, *нађог*, *чуг*; *ораг*, *наврг брда* и т. д. 3) у *ј*, н. п. *смеј* и т. д. 4) у *к*, н. п. *женик*.

Какогођ што се *г* претвара у *ж* и у *з*, тако се у Славенском језику претвара *х* у *с* и у *ш*, и у таковом догађају Срб љи су готово свагда задржали *с* и *ш*, н. п. *Вла*, *Влаше*, *Власи*; *ора*, *ораси*, *орашје*; *дијати*, *дишем*, *маати*, *машем*; *снаа*, (дат.) *снаси* (и *снаи*); *дувати*, *душем* (и *дувам*) и т. д.

Истина да у Српском језику нема ни једне ријечи, ђе би се *х* изговарало, али га опет морамо узети за туђе ријечи (овђе треба разумјети и саме Славенске и Росијске ријечи, које ми *сад* узимамо, н. п. *воздух*; ја овђе нити би смијо уписати *возду*, ни *воздуг*, ни *воздуј*, ни *воздук*: зашто онда нити би била ријеч наша ни Росијска), као и *ф*.

ѿ Није слово, него је читав слог (*ѡт*, или *от*) и ријеч. Од прије, док није било артије ни штампе, морали су људи *све* књиге писати на паргаменту (углађеној кожи), који је био млого скупљи од најљепше артије сад: зато су се старали да пишу што се може краће; и тако су по-

---

[1]) Срб љи, који живе по варошима (како у Сријему, у Бачк. и у Бан. тако и у Србији и у Босни), радо изговарају *ф*, тако, да га кашто и у нашим ријечма узму мјесто *в* (понајвише у онаковим ријечма, ђе је у Славенском језику *х* пред *в*), н. п. *фала*, *фалити*, *уфатити*, *зафатити*, *дофатити* и т. д.

чели надметати титле и скраћивати онакове ријечи, које често долазе, и које сваки ласно може погодити, н. п. хс, оц, двдь, бь, гь, значи *христос, отац, давид, Бог, господ* и т. д. Од овакога писања имали су двије вајде: једну што се брже писало, а другу што се штеђео пергамент.

щ Такођер није слово, него је састављено као и ѿ; Руси и остали, сви готово, Славенски народи изговарају га као *шч*, тако и нови књижевници Српски по Сријему, по Бачкој и по Банату; а остали сви Срби (као н. п. по Србији, по Босни, по Ерцеговини и т. д.) и Бугари изговарају га као *шт*, н. п. *аще, щедрота, пища, пещера*, чате *аште, штедрота, пишта, пештера* и т. д.[1])

Ово је био говор, како га (наши) књижевници изговарају у читању Славенски књига, а у Српском језику имају оне ријечи, које се у Славенском језику пишу са *щ*, или шт, н. п. *штит, заштитити, штука, штене, штипати, пришт* и т. д., или ћ, н. п. *ноћ, пећ, моћи, пећи, жећи, пишући, одећи, позлаћен* и т. д.

ы Има глас између *е* и *и* (готово као Њемачко ü), али у Српском језику нема таковог гласа, нити га Срби могу изговорити, него га у црквеним књигама читају као *и*, н. п. *син, риба, бик* и т. д.

ь Није (данас) слово никакво, него је знак, који умекшава полугласна слова, н. п. *учитель, конь, лебедь, радость*, чати се *учитељ, коњ, лебеђ, радоћ* и т. д.[2]) У старим књигама Славенским нема није дебелога јера (ъ) него свуда мало (ь), н. п. *вь заповѣдехь твоихь; кь заповѣдемь твоимь; печаль прїѥтме ѿ грѣшникь, ѡставляющих законь твои* и т. д. XXXV

ѣ Није слово, него је слог *је*, и само се пише у сриједи и на крају послије полугласније слова (а у почетку и послије самогласније слова ни пошто), н. п. *вѣра, мѣра, рѣка, горѣ*, чати се *вјера, мјера, рјека, горје* и т. д. А кад стоји послије *л* и *н*, онда се *л* чати као *љ*, *н*

[1]) И у Сријему има старије попова, који још овако чате.

[2]) Може бити да Руси могу њим умекшати и остала полугласна слова, н. п. *б, р, с* и т. д. али Срби не могу. И само *д* и *т* напињу се само нови књижевници Сремачки и Бачвански да читају као *ђ* и *ћ*, н. п. *госпођ, пућ, коћ* и т. д. а остали *сви* Срби читају, као што и говоре, *господ, пут, кост* и т. д.

као *њ*, а *ѣ* као *е* (*ј* са *л* слије се у *љ*, а са *н* у *њ*). н. п. *лѣто, нѣдра,* чати се *љето, њедра* и т. д.

є У почетку се изговара као *ѣ* (*је*), н. п. *єдинъ, єжъ,* чати се *један, јеж* и т. д., а у сриједи изговара се као *е* (и пише се за разлику пâдежа!), н. п. *отєцъ* (у родит. множ.), *спасєнїя* (у имен. множ.) и т. д.

ю Какогођ што је *ѣ* сложено из *ј* и *е*, тако је *ю* сложено из *ј* и *у*, н. п. *югъ, царю, мою,* чати се *југ, царју, моју* и т. д., а кад стоји послије *л* и *н*, онда се *л* чати као *љ*, *н* као *њ*, а *ю* као *у*, н. п. *люди, землю, святыню, богиню,* чати се *људи, земљу, свјатыњу, богињу* и т. д.

ѫ (*јус*) Као слово не пише се данас нигђе у Славенском језику.

ѡ (ѿ) Ми и Руси изговарамо као *о*, зато га Руси нијесу ни узели међу своја слова.

ꙗ (я) Сложено је из *ј* и *а* (као и *ѣ* из *ј* и *е*, и *ю* из *ј* и *у*), н. п. *ꙗворъ, ꙗгода, царя, моя, творятъ,* чати се *јавор, јагода, царја, творјат, моја* и т. д. А кад стоји послије *л* и *н*, онда се *л* чати као *љ*, *н* као *њ*, а *я* као *а*, н. п. *земля, святыня,* чати се *земља, свјатыња.*

ѯ Изговара се као *кс* (и *Руси* су га већ одавно изоставили).

ѱ Изговара се као *пс* (и њега су *Руси* изоставили).

ѳ Само је за грчке ријечи. Србљи је друкчије не могу изговорити, него као *т*; *Руси* понајвише пишу (и изговарају) *ф* мјесто ѳ, н. п. *Феодоръ*, *Афини* и т. д. А у ђекојим ријечма пишу (и изговарају, као и Србљи) *т* мјесто ѳ, н. п. *театеръ, математика, аптека.*

ѵ Такођер је за Грчке ријечи, и изговара се двојако: 1) као *в*, н. п. *Паѵелъ, еѵхарїстїа, еѵаггелїе.* 2) као *и*, н. п. *мѵро, тѵран*, и т. д. Већ и Руси пишу *Павелъ*, *евангелїе, тираннъ* и т. д.

Ово је био говор о Славенским словима, којије ми немамо (нити нам требају): сад да речемо неколике ријечи о нашим словима, којије Славени немају. Славени немају *ђ, ј, љ, њ, ћ, џ.*

џ Је и код нас готово само за туђе ријечи (осим увјеџбати, наруџбина).

ђ и ћ. Ако у Славенском језику *лебедь*, *Господь*, *твердь*, *ꙗдь*, *мѣдь*, треба читати *лебеђ*, *Господ*, *тверђ*, *јађ*, *мјеђ*; а *путь, радость, милость,* (ако треба читати)

пуħ, радосħ, *милосħ*: онда Славенима треба *ђ* и *ħ*, као и нама: зашто они само слова немају, а гласове имају као и ми.

љ и њ Требало би Славенима какогођ и нама. Кад би у Славенском језику (или барем у Русијском) било љ и њ, онда бисмо знали, или треба чатити *конем*, или *коњем*, *кони*. или *коњи*; *конски*, или *коњски*; *учителем*, или *учитељем*; *учители*, или *учитељи*; на *земли*. или на *земљи*; *воли оца небеснаго*, или *вољи оца небеснаго*; *книга*. или *књига*; *коли*. или *кољи*; *жни*, или *жњи*; *љублен*, или *љубљен*; *обновлен*, или *обновљен*; *сохранен*. или *сохрањен*; онда бисмо ласно могли одсудити. или имају правије ђеца. која поју у цркви *Буди имја Господње*. или учитељи и свештеници. који читају *Господне* и т. д.

Код нас ђекоји учитељи Славенскијех граматика кажу, да у оваковим ријечма *ли* и *ни* треба чатити *љи* и *њи*: зашто је (веле) у именителном умекшано *л* и *н*, па свуда остаје као љ и *њ*; али је то слаб изговор: кад би тако било, онда не би требало ни у другим падежима писати *я* ни *ю*, него *а* и *у*, н. п. требало би писати *землу*, *волу*, *богињу*, xxxvi *кона*, *учитела*, *кону*, *учителу*. па би се чатило *земљу*, *вољу*, *богињу*, *коња*, *учитеља*, *коњу*, *учитељу*: него је то, с опроштењем. *крпеж*, који показује недостатак Славенске Буквице.

Тако је исто потребно *ј* у Славенском језику. н. п. кад се пише у имен. *струя*. *Троя*. *судїя*. у вин. *струю*, *Трою*, *судїю*: требало би и у род. и у дат. писати *струји*, *Троји*, *судији*, а не *струи*, *Трои*, *судїи*.

О ГЛАСОУДАРЕНИЈУ.

(de accentu)

У Српском језику имају 4 различна ударенија гласа, и по њима су ево начињена 4 знака: ̀, ́, ̑, ̂.

Први (̀) стоји над оним словом. ђе се глас оштро изговара, н. п. *вòда*, *врàна*, *вỳна*, *зèмља*, *премèтати*, *прèметнути*, *тѝца*, *пѝти*, *кр̀ст*, *пр̀ст* и т. д.

Други (́) стоји над оним словом, ђе се глас управо протеже, н. п. *грáна*, *óвца*, *сéка*, *рýка*, *вѝкати*. *дýша*, *рѝкати*, *весéље*, *тр́кати*, *ср́на* и т. д.

Трећи (ˆ) стоји над оним словом, ђе се глас као округло разлази. н. п. *глад, блâго, тêло, бûр, сŷнце, крŷг, рôј, пâмтити, трн, крв, трк, цркка* и т. д.

Четврти (ˆ) стоји над оним словом, ђе се глас тако протеже, да од протезања прелази нешто и на друга слова, која иду за њим, н. п. *нâво;* (и свуда у родит. множ.) десет *љŷди,* пет *овâца,* свију *нâрода* и т. д.

Које ријечи на ком слогу имају који знак гласоударенија, то ће се по времену одредити у граматикама; а ми овђе за сад само да опоменемо још нешто код овије знака гласоударенија, да би се лакше могао познати прави глас ријечи:

1) Глас је првога знака (`) двојак, које се особито може познати у једнаким ријечма, н. п. *бацати* оштрије се изговара кад значи stechen. него кад значи werfen; тако се *ора* изговара оштрије кад значи die rechte Zeit, него кад значи die Nuß; тако се изговара оштрије *јарица* млада коза, него *јарица* шеница и т. д.; зато сам ја у оваковим ријечма метнуо два знака (ˮ) ђе се оштрије изговара, као што се може виђети код *бацати, јарица, пара* и т. д.

2) Код трећега (ˆ) треба упамтити: а) ђе је гођ на другом, или на трећем, или на четвртом слогу овај глас, онђе пред њим мора бити на ком слогу и оштри ( ), н. п. *ȍвчâр, рȁтâр, рȁдôст, госпȍдâр, гȍтовљêње, гордпаднûк, вȍјводовâње,* и т. д.; зато ја нијесам (свуд) ни метао оштрога на први слог, ђе је ово на другом, као н. п. код *овчар, ратар, рвач, радост, рањење, ношење, мотање, гњецован, голетан, грађанче* и т. д. — б) овај се глас налази код свију ријечи, које се од несавршителни глагола граде на *ње* на предпошљедњем слогу, н. п. *гȍтовљêње, ријêње, вȍјводовâње* и т. д.; зато га у оваковим ријечма не би требало ни писати (кад се зна да је свуда), као што га ја нијесам писао у оним оваковим ријечма, које напријед имају глас другога знака, н. п. *пûсање, стрŷгање, досађûвање, откупљûвање, љŷбљење* и т. д. — в) готово би се могло рећи, да је и овај глас двојак у оним ријечма, ђе се два налазе на једној ријечи, н. п. *пaмћêње, сŷдûм, радûм, шарам, вêжêм* и т. д. (у оваковим глаголима).

3) И четвртога је знака (ˆ) глас двојак, које је најлакше познати у једнаким ријечма, н. п. нас има седам *друга,* и сваки имамо по десет лијепи *друга* (што се конци препредају): овђе се у *десет лијепи друга* не протеже тако глас,

као у *седам друга*, него се изговара *дру̏га̑*; тако исто кад се рече: виђели смо на небу 10 *ду̏га*, и донијели смо свакп по 10 качни *ду̏га̑*; десет *гра̑на*, и допао *ра̑на̑* и т. д.

4) Глас не остаје све једнако на једном слогу, него се мијења, н. п. *вѝда, вѝде̑, во̏ди, во̏ду, во̏до, вѝдо̑м, вѝди, во̏де, вѝда, во̏дама; сѝко̑, сокѝле, со̏коле; лѝнац, ло́нца* (а *рѝнац, рѝнца!*), *лѝнци, лѝна̑ца, лѝнцима; пи́сати, пи̏ше̑м, пи́са̑ше; ју̏на̑к, јуна́ка, ју̏на̑че, јуна̑ка* и т. д. XXXVII

СКЛОНЕНИЈА.

(de substantivorum declinatione)

Српска имена суштествителна имају четири склоненија.

Прво Склоненије,

По коме се склањају сва имена мушкога рода, која се свршују на полугласно слово и на *у*, и она на *а*, која и у родителном имају *а*; и на *о*, која у род. имају *ла*; и неколика на *е*, н. п.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ

И. јѐлен,	кѝла̑ч,	ѝра,	мѝје,	сѝко̑,	кѝтао,
Р. јѐлена,	кола́ча,	ѝраа,	мѝја,	сокѝла,	кѝтла,
Д. јѐлену,	кола́чу,	ѝрау,	мѝју,	сокѝлу,	кѝтлу,
В. јѐлена,	кѝла̑ч,	ѝра,	мѝје,	сокѝла,	кѝтао,
З. јѐлене,	ко̏ла̑чу,	ѝраше,	мѝју,	со̏коле,	ко̏тле,
Т. јѐленом,	кола́чем,	ѝраом,	мѝјом(мѝјем)	сокѝлом,	кѝтлом,
С. јѐлену,	кола́чу,	ѝрау,	мѝју,	сокѝлу,	кѝтлу,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ

И. јѐлени,	кола́чи,	ѝраси,	мѝјови,	сокѝлови,	кѝтлови,
Р. јѐле̑на,	кола̑ча,	ѝра̑а,	мѝјо̑ва,	сокѝло̑ва,	кѝтло̑ва,
Д. јѐленима,[1])	кола́чима,	ѝрасима,	мѝјовима,	сокѝловима,	кѝтловима,
В. јѐлене,	кола́че,	ѝрае,	мѝјове,	сокѝлове,	кѝтлове,
З. јѐлени,	кола́чи,	ѝраси,	мѝјови,	сокѝлови,	кѝтлови,

---

[1]) У пјесмама се налази ђешто дат. млож. као твор. јед. (као што је и у Славенском језику), н. п. Биће доста меса и *гавраном*: Тако *Турком* Турски селам даде и т. д. Ђешто се оваковп дат. млож. падеж може чути и у говору, особито у Бачкој (по варошима), и понајвише код они имена, која у млож. броју нарасту на *еви* или на *ови*, н. п. *воловом, соколовом, царевом*; *пријатељем, момком* и т. д. Али од Србијанаца, од Бошњака и од Ерцеговаца, ја то нијесам чуо никад, него би још и у пјесмама прије казали *воловим*`, *соколовим*`, *царевим*`, *пријатељим*` (као: Турски *Турцим*` Бога називаше); или *волов*`*ма*, *пријатељ*`*ма* и т. д., а не вјерујем да би и Бачвани казали, н. п. *прстом, зубом, ноктом*?

Т. јѐленима.[1])	колачима,	ȍрасима,	мијовима,	сокȍловима,	кȍтловима,
С. јѐленима.[1])	колачима.	ȍрасима.	мијовима.	сокȍловима.	кȍтловима.

XXXVIII. *I. Код овог склоненија треба упамтити:*

1) Имена бездушни ствари имају у јед. броју вин. као именителни.

2) Имена, која се свршују на *ђ*, *ж*, *ј*, *љ*, *њ*, *ћ*, *ч*, *ш*, имају у зват. јед. *у* мјесто *е*, а у твор. *ем* мјесто *ом*, н. п. смуђ, зват. смуђу, твор. смуђем; нож, ножу, ножем; змај, змају, змајем; краљ, краљу, краљем; пањ. пању, пањем; манић, манићу, манићем; колач, колачу, колачем; миш, мишу, мишем и т. д., али *јеж, јежом!* Ђекоја имена и на *ар* имају овако, н. п. писар, писару (и писаре), писарем (и писаром); господар, господару, господарем (и господаром); цар, царе. царем (!) и т. д.

3) Имена, која се свршују на *ц*, у зват. јед. премјењују *ц* на *ч*, а у твор. и она имају *ем* мјесто *ом*, н. п. стриц, зват. стриче, твор. стрицем и т. д. Осим *зец, зецом*; *мјесец, мјесецом.*

4) Имена, која се свршују на *з*, у зват. јед. премјењују *з* на *ж*, н. п. кнез, зват. кнеже и т. д. Али која се имена ријетко говоре у зват. јед., код они се може чути и на *зу* (мјесто *же*), н. п. Ој Французу царе силовити! —

5) Имена. која се свршују на *г* и на *к*, у зват. јед. премјењују *г* на *ж*, а *к* на *ч*; а у множ. свуда осим род. и вин. *г* на *з*, а *к* на *ц*, н. п. рог, зват. јед. роже, а у множ. броју рози, розима; јунак, јуначе, јунаци, јунацима и т. д. Али имена која се свршују на *дак*, *так* и *чак*, и у род. губе *а*, а *ријетко* се говоре у зват. јед., код они би се прије казало на *ку*, него би се промијенило *к* на *ч*, н. п. *пата̑к, па̑тку!* (мјесто *паче!*), *ма̑чак, мачку!* (мјесто *маче!*) и т. д. Али која се често говоре, она имају као што треба, н. п. *тетак, тече!*

6) Имена, која се свршују на *ац*, и на *ао*, и млога друга на *ак*, *ал*, *аљ*, *ам*, *ан*, *ањ*, *ап*, *ар*, *ас*, *ат*, *ач*, у свима

---

[1]) Ђешто се може (особито у Сријему, у Бачкој и у Банату) изоставити ово *ма* у твор. и у сказ. множ., н. п. с *јелени*, на *волови*, у *котлови* и т. д. И овако се по реченим мјестима (особито у *писању*) изоставља *ма* у твор. и у сказ. код свију имена (осим трећега склоненија) суштествителни и прилагателни, и код ђекоји мјестоименија (н. п. *мој*, *твој*, *свој*, *чиј*). Али у Србији, у Босни и у Ерцеговини, слабо се и у пјесмама чује (н. п. А с *ајдуци* како начинимо), него се радије изостави пошљедње *а*, или *и*, испред *м*, н. п. *На синџирим'* ситне титренке; у Рујанским зеленим *шљивицим'*; Под *чадор'ма* робље под'јелише и т. д.

осталим падежима (осим род. множ.) губе *а*, н. п. знанац, знанца; мо̀мак, момка; у̏гал, угла; у̏гаљ, угља; ја́рам, јарма: о́ван, овна; жр̏вањ, жрвња; котао, котла; вјѐтар, вјетра; о́вас, овса; ла̏кат, лакта; Би̏рач, Бирча и т. д.

7) Сва имена, која се свршују на *о*, и млога друга, особито једносложна и двојесложна, нарасту у множ. броју на *еви* или на *ови*:

а) На *еви* нарасту она, која у твор. јед имају *ем*, н. п. смуђ, смуђеви; нож, ножеви; краљ, краљеви; пањ, пањеви; цар, цареви; броћ, броћеви; мач, мачеви: кош, кошеви и т. д.

б) А на *ови* сва остала, која у твор. јед. имају *ом*, н. п. град, градови; поп, попови; котао, котлови; соко, соколови; гавран, гавранови; јастријеб, јастребови и т. д.

Но ова сва имена могу имати и по правилу, и код ђекоји се говори обадвоје, н. п. миши и мишеви; рози и рогови; пијетли и пијетлови; су̏ди и су̏дови и т. д., а код остали се чује у пјесмама, н. п. пути, ножи, орли, гаврани: Ђе се вију орли и гаврани и т. д.

8) Имена на̑рода, која се свршују на *ин*, у множ. броју у свима падежима губе *ин*, н. п. Бугарин, Бугари; Србин, Срби; Латинин, Латини и т. д. Али Турчин, каже се Турци (као од Турак).

9) Имена, која се свршују на *дац* и на *тац*, у свима осталим падежима осим род. множ. губе *д* и *т*, н. п. желудац, желуца, (род. множ.) желудаца; отац, оца, оцу, оче, отаца и т. д.

10) *Мије, грије, смије*, може бити да би у множ. броју могли имати и на *еви* (*мијеви* и т. д.); али (по Рес. наречију) *ме, гре, сме*, и у твор. јед. имају само на *ом*.

II. Особито треба упамтити код ђекоји ријечи:

1) Нека имена имају у род. множ. *и* мјесто *а*, н. п. *црв, цр̑ви; мрав, мра̑ви; мјесец, мјесе̑ци; ват, ва̑ти; динар, дина̑ри;* а ђекоја имају и *а* и *и*, н. п. *сат*, око 9 *са̑ти* и пуно 7 *са̑та̑; пут,* пет *пу̑та*, а у Сријему, у Бачкој и у Банату пет *пу̑ти* и т. д.

2) *Гост* има у род. множ. *гостију* и *гости*.

3) *Дан* кад се сам склања, онда иде по правилу, н. п. *дан, дана;* у множ. броју *дани* и т. д. А с ријечима *Ђурђев дан, Јовањ дан* и т. д. има у род. *дне̑*, н. п. *у очи*

Ђурђева дне, о Ђурђеву дне. Тако се говори *два дни (два-*
XXXIX *дни), три дни (тридни);* а даље се каже| *четири дана* (слабо би ко рекао *четиридни*), *пет дана* (пет дни ни пошто); пропадоше ми толики дни и т. д.

4) *Пут* има у род. јед. и *путом* и *путем*: а) н. п. ја сам за *путом;* стоји под *путом.* б) н. п. оде *путем.*

5) *Коњиц* има у зват. јед. *коњицу* (мјесто *коњиче!* може бити да се разликује од *коњик?*), н. п.

„Јунак коњу говорио:
„Ој коњицу добро моје —

6) *Стриц* у множ. броју говори се и *стрицеви* и *стричеви;* тако и *зец, зецови* и *зечеви.*

7) *Коњ* има у дат., твор. и у сказ. множ. *коњма* (а не *коњима*); а *зуб* има и *зубма* и *зубима.*

8) *Човек* у множ. броју каже се *људи* (а не *човеци*), и склања се ево овако: *и.* љу̏ди, *р.* љу̑ди, *д.* љу́дима и љу́дма, *в.* љу̏де, *з.* љу̏ди, *т.* љу́дима и љу́дма, *с.* љу́дима и љу́дма.

Друго Склоненије,

По коме се склањају сва имена женскога и (остала) мушкога[1]) рода, која се свршују на *а*, н. п.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ

И. жѐна,	змȉја,	књȉга,	му̀ка,	пу̀шка,	ва̀тра,
Р. жѐнê,	змȉјê,	књȉгê,	му̀кê,	пу̀шкê,	ва̀трê,
Д. жѐни,	змȉји,	књȉзи,	му̀ци,	пу̀шци,	ва̀три,
В. жѐну,	змȉју,	књȉгу,	му̀ку,	пу̀шку,	ва̀тру,
З. жȅно,	змȉјо,	књȉго,	му̀ко,	пу̀шко,	ва̀тро,
Т. жѐнôм,	змȉјôм,	књȉгôм,	му̀кôм,	пу̀шкôм,	ва̀трôм,
С. жѐни,	змȉји,	књȉзи,	му̀ци,	пу̀шци,	ва̀три,

МНОЖЕСТВЕНИ БРОЈ

И. жѐне,	змȉје,	књȉге,	му̀ке,	пу̀шке,	ва̀тре,
Р. жêна,	змȋја,	књȋга,	мŷка,	пу̀шâка,	ва̀трȋ,
Д. жѐнама,	змȉјама,	књȉгама,	му̀кама,	пу̀шкама,	ва̀трама,
В. жѐне,	змȉје,	књȉге,	му̀ке,	пу̀шке,	ва̀тре,
З. жȅне,	змȉје,	књȉге,	му̀ке,	пу̀шке,	ва̀тре,

---

[1]) Мушка имена овога склоненија само су у јед. броју мушкога рода, а у множ. женскога, н. п. *мој слуга, моје слуге: наше владике; Српске војводе,* и т. д. А у пјесмама су оваковa имена и у јед. броју понајвише женскога рода, н. п.

„Слуго моја, Облачићу Раде —
„Да ти да Бог, Сибињска војводо —

Т. жѐнама,	змѝјама,	књѝгама,	му̏кама,	пу̏шкама,	ва̀трама,
С. жѐнама,[1]	змѝјама,	књѝгама.	му̏кама,	пу̏шкама,	ва̀трама.

Овђе треба упамтити:

1) Имена, која се свршују на *га* и на *ка*, у дат. и у сказ. јед. премјењују *г* на *з*, *к* на *ц*, н. п. *књига, књизи; рука, руци* и т. д. Али која се имена свршују на *тка* и на *чка*, у они се говори и онако, н. п. *патки, кучки* и т. д. Али ја сам слушао у Србији по селима баш и у овакови (особито на *тка*) ђе се промјењује *к* на *ц*, н. п. носи на *моци* (мјесто XL на *мотки*); подај *мачци* и т. д. У ред овије имена иду и она, која се свршују на *аа* и на *уа*, н. п. *снаа*, дат. и сказ. *снаси* и *снаи; муа, муси* и *муи* и т. д.

2) Имена, која се свршују на *ца*, у зват. јед. имају *е* мјесто *о*, н. п. *пријатељица*, зват. *пријатељице* и т. д. Али ђекоја имају и *о*, н. п. иди *кукавицо сиња! несретњицо једна!* и т. д.

3) Сва мушка крштена имена и млога женска имају зват. један. као и имен., н. п. *Станиша, о Станиша; Милија, о Милија; Никола, о Никола; Аница, о Аница; Ружица, о Ружица*; (а Ружа, о Ружо!); *Милица, о Милица* и т. д. А женска опет ђекоја имају на *о* по правилу, н. п. *Стана, о Стано; Цвијета, о Цвијето; Сара, о Саро* и т. д.

4) Која имена пред *а* имају два полугласна слова једно до другога, она ђекоја у род. млож. добију *а* међу она два полугласна слова, н. п. *пушка, пушака; крушка, крушака; патка, патака* и т. д., а ђекоја опет остану али узму на крају *и* мјесто *а*, н. п. *врста, врсти; ватра, ватри; чавка, чавки* и т. д. (к овима иде и *лађа, лађи!* и *млада, млади!*). Али *кврга, рпа, рка, грба* и остале оваков е ријечи имају по правилу, т. ј. *кв̑рга, р̑па, гр̑ба* и т. д.

5) По овом се склоненију склањају и она женска имена, која имају само млож. број на *е*, н. п. *гаће, виле, мекиње* и т. д.

6) *Рука* и *нога* имају у род. млож. *ру̏кӯ, нѝгӯ;* тако се чује и *слуга, слу̑гӯ*, а говори се и *слу̑га*.

---

[1]) И код овије се имена у Сријему и (особито) у Бачкој може изоставити *ма* у сказ. млож., и пошљедње *а* добије мало дужи глас, н. п. у *новина̄, по лѝвада̄, нѝ кућа̄* и т. д. Мени се чини да и у овом ђекоји садашњи списатељи Сремачки и Бачвански прегоне мјеру; ја не вјерујем да би прост Сријемац казао. н. п. *О наши данашњи Српски књига: у Петрови красни непокошени зелени ливада* и т. д.

Треће Склоненије,

По коме се склањају сва имена женскога рода, која се свршују на полугласно слово и на *и,* и на *о*, н. п.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ

И. ствâр,	мȋсао,	тѐлâд,	мàти,	кћȋ,
Р. ствâри,	мȋсли,	тѐлâди,	мàтерê,	кћѐри,
Д. ствâри,	мȋсли,	телáдма (тѐлâди),	мàтери,	кћѐри,
В. ствâри,	мȋсао,	тѐлâд,	мàтêр,	кћêр,
З. ствâри,	мȋсли,	тѐлâди,	мàти,	кћѐри,
Т. ствâри (-рју),	мȋсли (мȋшљу),	телáдма,	мàтерôм,	кћѐри (-рју),
С. ствáри,	ми́сли,	телáдма,	мàтери,	кћѐри,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ

И. ствâри,	мȋсли,	—	мàтере,	кћѐри,
Р. ствâри,	мȋсли,	—	мàтêра,	кћѐрȋ,
Д. ствáрима (-рма),	ми́слима,	—	мàтерама,	кћѐрима (-рма),
В. ствâри,	мȋсли,	—	мàтере,	кћѐри,
З. ствâри,	мȋсли,	—	мàтере,	кћѐри,
Т. ствáрима (-рма),	ми́слима,	—	мàтерама,	кћѐрима (-рма),
С. ствáрима (-рма),	ми́слима,	—	мàтерама,	кћѐрима (-рма).

Овђе треба узети на ум:

1) По овом се склоненију склањају и она женска имена, која само имају млож. број на *и*, н. п. *прси*, *очи*, *уши* и т. д.

2) *Кост, кокош, уш, ваш, очи, прси, уши*, имају у род. млож. *костију, кокошију, ушију, вашију, очију, прсију, ушију*; а говори се и по правилу, н. п. Пости као пас од кости.

3) *Нити* има у род. *нȋта* (по другом склоненију, као *ните*); тако *јасли, јасала* (као *јасле*).

4) Код овога је склоненија двојак творит. падеж у јед. броју, т. ј. на *и* и на *ју* (осим матере и сабирателни имена на *ад*), н. п. *ствари* и *стварју; кокоши* и *кокошју; жучи* и *жучју* и т. д. Мени се чини да је овај први *(ствари)* обичнији у народу од другога. Код овога другога (на *ју*) треба ово упамтити: а) код имена, која се свршују на *д, л* (на *о*),
XLI *н, т*, слије се *ј* с *д* у *ђ*, с *л* у *љ*, с *н* у *њ*, с *т* у *ћ*, н. п. *прњад, прњађу; мисао, мишљу; зелен, зелењу; постат, постаћу; кост, кошћу* и т. д. — б) која се свршују на *б, в, м, п*, у оније се претвори *ј* у *љ*, н. п. *зоб, зобљу; крв, крвљу; кап, капљу* и т. д. — в) која се свршују на *ђ, љ, њ, ћ*, код оније се *ј* са свим изгуби, н. п. *чађ, чађу; кмељ, кмељу; ноћ, ноћу* и т. д.

Четврто Склоненије,

По коме се склањају сва имена средњега и мушкога рода, која се свршују на *е* и на *о*, н. п.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ

Н. пòље,	срѐтеније,	Стàноје,	ѝме,	тѐле,	сѐло,	вѐсло,	Ра́нко,
Р. пòља,	срѐтенија,	Стàноја,	ѝмена,	тѐлета,	сѐла,	вѐсла,	Ра́нка,
Д. пòљу,	срѐтенију,	Стàноју,	ѝмену,	тѐлету,	сѐлу,	вѐслу,	Ра́нку,
В. пòље,	срѐтеније,	Стàноја,	ѝме,	тѐле,	сѐло,	вѐсло,	Ра́нка,
З. пòље,	срѐтеније,	Стàноје,	ѝме,	тѐле,	сѐло,	вѐсло,	Ра́нко,
Т. пòљем,	срѐтенијем,	Стàнојем,	ѝменом,	тѐлетом,	сѐлом,	вѐслом,	Ра́нком,
С. пòљу,	срѐтенију,	Стàноју,	ѝмену,	тѐлету,	сѐлу,	вѐслу,	Ра́нку,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ

Н. пòља,	срѐтенија,	—	имѐна,	—	сёла,	вѐсла,	—
Р. пôља,	срѐтенӣја,	—	имêна,	—	сêла,	весâла,	—
Д. пòљима,	срѐтенијама,	—	имѐнима,	—	сёлима,	вѐслима,	—
В. пòља,	срѐтенија,	—	имѐна,	—	сёла,	вѐсла,	—
З. пòља,	срѐтенија,	—	имѐна,	—	сёла,	вѐсла,	—
Т. пòљима.[1])	срѐтенијама,	—	имѐнима,	—	сёлима,	вѐслима,	—
С. пòљима,[1])	срѐтенијама,	—	имѐнима,	—	сёлима,	вѐслима,	—

Код овог склоненија треба упамтити:

1) Имена живи ствари, која се свршују на *е* и нарашћују на *та*, она у млож. броју постају (сабирателна) женскога или мушкога рода, и склањају се по првом и по трећем склоненију, н. п. *теле, телета, телад,* или *теоци; прасе, прасад,* или *прасици; чељаде, чељад; момче, момчад* и т. д. Али имена овакова мртви ствари (која су понајвише туђа), имају и млож. број, н. п. *тане, танета*, у млож. бр. *танета; јапунџе, силембе, ћоше, ћебе* и т. д.

2) Која се имена свршују на *о*, а имају пред *о* два полугласна слова једно до другога, она у род. млож. узму *а* међу она два полугласна слова, н. п. *седло, седала; весло, весала; масло, масала* и т. д.

3) *Дрво* нарашћује на *та* (уметне се *ет* пред *а*), и има у род. *древета* и т. д., а у млож. броју има двојако: а) *дрва* (das Holz); б) *древета*.

---

[1]) Код овије имена мало је обичније (него код првога и другог склоненија) да се изоставља *ма* у твор. и у сказ. млож., н. п. *по брди, на коли, с коли, под коли, по сели* и т. д. Али је у Србији, у Босни и у Ерцеговини опет обичније са *има* (на *колима*, под *колима*, с *колима*, по *селима* и т. д.); па и у самим пјесмама радије се изостави само *а*, него читаво *ма*, н. п. Кака ј' војска по *брдим'* Руњанским —

4) *Псето* има у род. *псета* или *псетета;* а у множ. броју сабирателно *пашчад* (женскога рода), или *пси* (мушкога рода од *пас*).

5) *Рамо* има у род. *рамена* (као *раме*).

XLII

О ИМЕНУ ПРИЛАГАТЕЛНОМ.

(de adjectivo, eoque aut finito aut infinito)

Прилагателна имена могу се, по њиовом значењу, раздијелити у три реда: *Прва* показују каквоћу имена суштествителни; и ова су опет двојака: 1) која показују какво је што, н. п. *добар човек, зелен лист, мутна вода, шарена тица, брз коњ* и т. д. 2) која показују, ода шта је што, н. п. *гвозден котао, древена кућа, сребрно пуце, кожна аљина* и т. д.

Друга показују чије је што; и ова су опет двојака: 1) која показују, да је што само једнога извјесног имена суштествителног, н. п. *попов, ковачев, војводин* и т. д. 2) која показују, да је што више имена суштествителније, или једнога кога му драго, н. п. *поповски, ковачки, војводски; говеђи, козји, рибљи, тичји, ђетињи* и т. д.

Трећа иду у ред другије, него се од њи разликују, што нијесу постала од имена суштествителни, него од другије различни дијелова говорења, као н. п. 1) од нарјечија (особито мјеста и времена), н. п. *тамошњи, данашњи, лањски, токоршњи* и т. д. 2) од глагола, н. п. *стајаћа кошуља, плетића игла, oраћа земља, куповни гуњ, музовна крава, текућа вода,* и остала оваковa причастија. 3) од имена бројителније, н. п. *први, други, трећи* и т. д.

О ДВОЈАКОМ СВРШИВАЊУ ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА.

Прилагателна имена *првога реда* свршују се у мушкоме роду јединственог броја двојако, т. ј. на полугласно слово,[1]) или на *и*: зашто ми говоримо, и слушамо ђе се говори, н. п. *добар* и *добри, зелен* и *зелени, древен* и *древени, двогуб* и *двогуби* и т. д. Ово су прво назвали Славенски граматици прилагателним *усјеченим* (со усјеченијем), а друго *цијелим* (без усјеченија). Може бити, да би било паметније рећи, да је ово друго прилагателно *нарасло* од првога, него да је

[1]) Ђекоја се у мушком роду свршују и на *о* (мјесто *л*), н. п. *зрео, весео, труо* и т. д.

прво *усјечено*: зашто прво стоји у првоме свом облику (као н. п. *муж* у именителном падежу) и показује каквоћу неизвјесне ствари (на питање *какав?*), н. п. зец је *плашив; поштен* човек не умије лагати; мени је мио *црвен* појас; *златан* је прстен скупљи него *сребрн*; Гојко се чини (да је) *паметан* и т. д. А ово је друго начињено (с додатком *и*) од првога, и каквоћом опредјељује ствар (на питање *који?* као Њемачки член der, die, das), н. п. *црвени* појас изјели миши; изгубио сам *сребрни* прстен; продао сам мој *необрани* виноград и т. д. Ово двојако свршивање наши прилагателни имена само се налази у мушкоме роду (јединственог броја), а у женскоме и у средњем роду само се по гласу разликује, н. п. боља је аљина *широка*, него *ӯска*; камо она *ши̑рока̄* аљина? Ту је и *ӯска̄* и *ши̑рока̄*; ово је прасе *дебѐло*; пошто ћеш ми дати оно твоје *дѐбело̄* прасе? и т. д.[1])

Кад оће прилагателно име да се усијече, онда му само треба одузети оно *и* с краја, н. п. *жути, жут; дрвени, дрвен* и т. д. Ако ли прилагателно има пред *и* два полугласна слова заједно, онда усјеченом| треба уметнути *а* међу она XLIII два полугласна слова, н. п. *тавни, таван; пли̑тки, пли̑так; му̑дри̑, му̑дар* и т. д. Осим *цр̑ни̑, цр̑н; срѐбрни̑, срѐбрн: гр̑кӣ, гр̑к*, и осталије оваковн.

А кад оће да се начини од усјеченога прилагателног цијело, онда му треба додати на крају *и*, н. п. *жу̑т, жу̑тӣ; зѐлен, зѐленӣ; др̏вен, др̏венӣ* и т. д. А која прилагателна имају *а* пред пошљедњим полугласним словом, од они нека избацују *а* у свима осталим премјенама и падежима (као и ђекоја суштествителна имена мушкога рода, н. п. *јарам, јарма*), као н. п. 1) сва готово која се свршују на *ан*, н. п. *дробан, дробна, дробно, дробни;* тако *раван, гладан, празан, рујан, болан, вољан, помаман, крупан, оран, красан. ситан, срећан, мучан, кршан* и т. д. (осим *лаган, лађан, млађан, узан, мекан, ваљан, санан, танан, сићан*). 2) која се свршују на *ак*, н. п. *љубак, узак, ријeдак, витак, мле-*

---

[1]) У Славенском језику ово се разликује словима у сва три рода, н. п. *святъ, свята, свято; святый, святая, святое;* а Срби су изоставили у женском роду *я*, а у средњему *е*, па само гласом натежу и разликују: зато се налази у старим књигама Српским и без *я*, и са *я* и *а*, и са два *а*, н. п. у Лазаревој дипломи (што је споменута у предговору): село буковица *доня*, село буковица *горняа*, село окованица *донаа*; тако има у Раваници (у Сријему, ђе и диплома сад стоји, код светог Лазара) на црвеној свили везено златом (кажу да је везла царица Милица на живот кнезу Лазару): *взлюблєнаа* ти чеда; и *възлюблєная* ти чеда.

ћак, мајецак, дугачак, вришак и т. д. (осим *лак, млак, јак, нејак*). 3) која се свршују на *ар*, н. п. *рабар*, *мудар*, *мокар*, *оштар* и т. д. — А нека опет задржавају *а*, као н. п. 1) која се свршују на *аб*, н. п. *слаб*. 2) која се свршују на *ав*, н. п. *лукав*, *рапав* и т. д. 3) која се свршују на *аст*, н. п. *рачваст*, *путоногаст* и т. д. 4) која се свршују на *ат*, н. п. *глават*, *крилат*, *носат* и т. д.

Дѝвљӣ, *мáлӣ*, и *вѐликӣ*, не усијецају се никако. *Дивљи* требало би да буде *дѝваљ*, *дѝвља*, *дѝвље; мáлӣ: мáл* (или *мȁо*), *мáла*, *мáло*; а *вѐлики: вѐлик*, *велѝка*, *велѝко*; али се не говори ни једно, него остају тако: *дѝвљӣ*, *дѝвља̄*, *дѝвљē; мáлӣ*, *мáла̄*, *мáлō; вѐликӣ*, *вѐликā*, *вѐликō*. Истина да се мјесто *мал* и *велик* узима *мален* и *голем*, али се говори и онако, н. п. јеси ли *велики* нарастао? (овђе Србљин нити ће рећи *велик* ни *голем*).

Прилагателна имена имају три рода и два склоненија.

Прво Склоненије,

По коме се склањају сва прилагателна имена, која се у средњем роду свршују на *о*, или у мушком роду на *б*, *в*, *г*, *д*, *з*, *к*, *л*, *м*, *н*, *о*, *п*, *р*, *с*, *т*, н. п. *слаб*, *здрав*, *дуг*, *млад*, *брз*, *дубок*, *обал*, *питом*, *раван*, *дебео*, *туп*, *мудар*, *бос*, *жут* и т. д.

Примјер првога склоненија.

I. Усјечено.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мушк.	*женск.*	*средњ.*
И. жу̑т,	жу́та,	жу́то,
Р. жу́та, жу́то̑га, жу́то̑г,	жу́тē,	жу́та, жу́то̑га, о̑г,
Д. жу́ту, жу́то̑ме, му, о̑м,	жу́то̑ј,	жу́ту, жу́то̑ме, му, о̑м,
В. жу̑т (жу́та, то̑г, га),	жу́ту,	жу́то,
З. — — — —[1])	—	— —
Т. жу́ти̑м, жу́тијем,	жу́то̑м,	жу́ти̑м, жу́тијем,
С. жу́ту, жу́то̑ме, му, о̑м,	жу́то̑ј,	жу́ту, жу́то̑ме, му, о̑м.

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

И. жу́ти,	жуте,	жу́та,
Р. жу́тије, жу́ти̑,	} *за сватри рода,*	
Д. жу́ти̑ма, и̑м, жу́тијем,		

---

[1]) Истина да би по смислу требало да нема зват. усјеченог, али ја сам чуо ђе се говори: *немој добар човече! прођи се добар човече!*

В. жу́те,	жу́те,	жу́та,	XLIV
З. —	—	—	
Т. жу́ти̑ма, и̑м, жу́тијем,[1])	за сватри рода.		
С. жу́ти̑ма, и̑м, жу́тијем[1],)			

II. Цијело.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мушк.	*женск.*	*средњ.*
И. жу̑ти̑,	жу̑та̑,	жу̑то̑,
Р. жу̑то̑га, жу̑то̑г,	жу̑те̑,	жу̑то̑га, жу̑то̑г,
Д. жу̑то̑ме, му, о̑м,	жу̑то̑ј,	жу̑то̑ме, му, о̑м,
В. жу̑то̑га, жу̑то̑г,	жу̑ту̑,	жу̑то̑,
З. жу̑ти̑,	жу̑та̑,	жу̑то̑,
Т. жу̑ти̑м, жу̑тијем,	жу̑то̑м,	жу̑ти̑м, жу̑тијем,
С. жу̑то̑ме, му, о̑м,	жу̑то̑ј,	жу̑то̑ме, му, о̑м.

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

И. жу̑ти̑,	жу̑те̑,	жу̑та̑,
Р. жу̑тије, жу̑ти̑,	*за сватри рода,*	
Д. жу̑ти̑ма, и̑м, жу̑тијем,		
В. жу̑те̑,	жу̑те̑,	жу̑та̑,
З. жу̑ти̑,	жу̑те̑,	жу̑та̑,
Т. жу̑ти̑ма, и̑м, жу̑тијем,	*за сватри рода.*	
С. жу̑ти̑ма, и̑м, жу̑тијем,		

Друго Склоненије,

По коме се склањају сва прилагателна имена, која се у средњем роду свршују на *е*, или у мушком роду на *ђ* (и на *ђи*), *ји*, *љи*, *њи*, *ћ* (и на *ћи*), н. п. *риђ, говеђи, мачји, дивљи, рибљи, кокошињи, врућ, телећи* и т. д.

Примјер другога склоненија.

I. Усјечено.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мушк.	*женск.*	*средњ.*
И. вру̑ћ,	вру́ћа,	вру́ће,
Р. вру́ћа, вру́ће̑га, вру́ће̑г,	вру́ће̑,	вру́ћа, вру́ће̑га, ће̑г,
Д. вру́ћу, вру́ће̑му, ће̑м,	вру́ћо̑ј,	вру́ћу, вру́ће̑му, ће̑м,
В. вру́ћа, ће̑га, ће̑г (вру̑ћ),	вру́ћу,	вру́ће,
З. — —	—	—

---

[1]) И код прилагателни се имена у твор. и у сказ. млож. изоставља особито у писању у Сријему и у Бачкој оно *м (ма* и *јем)* на крају (као и код сушт. имена првога, другога и четвртог склоненија), н. п. *с добри коли, по зелени ливада, у Српски новина, на сеоски волови* и т. д.

Т. врӯћӣм, врӯћијем,	врӯћо̑м,	врӯћӣм, врӯћијем,
С. врӯћу, врӯће̑му, ће̑м,	врӯћо̑ј,	врӯћу, врӯће̑му, ће̑м,

МНОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

И. врӯћи,	врӯће,	врӯћа,
Р. врӯћије, врӯћӣ,	*за сватри рода.*	
Д. врӯћӣма, ћӣм, ћијем,		
В. врӯће,	врӯће,	врӯћа,
З. —	—	—
Т. врӯћӣма, ћӣм, ћијем,	*за сватри рода.*	
С. врӯћӣма, ћӣм, ћијем,		

XLV

II. Цијело.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мушк.	*женск.*	*средњ.*
И. врȳћӣ,	врȳћа̑,	врȳће̑,
Р. врȳће̑га, врȳће̑г,	врȳће̑,	врȳће̑га, врȳће̑г,
Д. врȳће̑му, врȳће̑м,	врȳћо̑ј,	врȳће̑му, врȳће̑м,
В. врȳће̑га, врȳће̑г (врȳћӣ),	врȳћȳ,	врȳће̑,
З. врȳћӣ,	врȳћа̑,	врȳће̑,
Т. врȳћӣм, врȳћијем,	врȳћо̑м,	врȳћӣм, врȳћијем,
С. врȳће̑му, врȳће̑м,	врȳћо̑ј,	врȳће̑му, врȳће̑м,

МНОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

И. врȳћӣ,	врȳће̑,	врȳћа̑,
Р. врȳћије, врȳћӣ,	*за сватри рода.*	
Д. врȳћӣма, врȳћӣм, врȳћијем,		
В. врȳће̑,	врȳће̑,	врȳћа̑,
З. врȳћӣ,	врȳће̑,	врȳћа̑,
Т. врȳћӣма, врȳћӣм, врȳћијем,	*за сватри рода.*	
С. врȳћӣма, врȳћӣм, врȳћијем,		

Примјечаније. *Сав*, *сва*, *све*, броји се такођер међу прилагателна имена, али се склања по своме особитом начину, ево овако:

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мушк.	*женск.*	*средњ.*
И. са̀в,	сва̀,	сврè,
Р. свѐга	све̑,	свѐга,
Д. свѐму,	сво̑ј,	свѐму,
В. свѐга (са̀в),	свȳ,	свѐ,
З. са̀в,	сва̀,	свѐ,
Т. свӣм, свѝјем,	сво̑м,	свӣм, свѝјем,
С. свѐму,	сво̑ј,	свѐму,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

И. свѝ,	свè,	свà,
Р. свӣје, сви́јӯ, свӣ.	за сватри рода.	
Д. сви́ма, свӣм, свӣјем, свјèма,[1])		
В. свè,	свè,	свà,
З. свѝ,	свè,	свà,
Т. сви́ма, свӣм, свӣјем, свјèма,	за сватри рода.	
С. сви́ма, свӣм, свӣјем, свјèма,		

УРАВНЕНИЈЕ ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА.

(de comparatione adjectivorum)

Кад се цјеломе прилагателном (мушкога рода) дода на крају *ји*, онда постане степен сравнителни, н. п. *слȁбӣ, слȁбији; бȍгатӣ, богȁтији; мӯдрӣ, мӯдрији* и т. д.

Али има много прилагателни имена, која не иду по овом правилу, него са свим друкчије постаје од њи сравнителни степен, као н. п.

1) Која се свршују на *д*, претвори се *д* у *ђи*, н. п. *млȁд, млȁђи; лу̏д, лу̏ђи; тврд, твр̑ђӣ* и т. д. Али *рад* има (по правилу) *радији*.

2) Која се свршују на *г* и на *з*, претвори се *г* и *з* у *ж*, н. п. *драг, дрȁжи; благ, блȁжи; ду̑г, ду̏жӣ* (и *ду̏љӣ*); *бр̑з, бр̏жӣ* и т. д.

3) Произведена на *дак, зак, нак, так, лек, сок, ток*, она промјењују пошљедња оба слова (и полугласно и самогласно) на *и*, а *д* на *ђ*, *з* на *ж*, *л* на *љ*, *н* на *њ*, *с* на *ш*, а *т* на *ћ*, н. п. *слȁдак, слȁђӣ*; *у̏зак, у̏жи*; *дȁлек, дȁљӣ*; *тȁнак*, XLVI
тȁњӣ; *вӣсок, вӣши*; *крȁтак, крȁћи*; *жèсток, жèшћӣ* и т. д. К овима иде и *дугȁчак, ду̏жӣ* (или *дуљи*). Али *витак*, каже се *виткији*.

4) Произведена на *жак* и на *рок*, она само промјењују пошљедња два слова на *и*, н. п. *те́жак, тèжӣ; ши̏рок, ши̏рӣ*; и т. д.

5) Произведена на *бок*, и она промијене *ок* на *и*, а послије *б* добију *љ*, н. п. *ду̏бок, ду̏бљӣ*.[2])

---

[1]) Ово се пошљедње *(свјема)* може чути од Ерцеговаца.

[2]) Из овога се види, да је у свима овим ријечма било најприје *ј*, н. п. *сладји, узји, далји, танји, кратји, висји, дубји*, па се пред *ј* претворило (или слило се с *ј*) *д* у *ђ*, *з* у *ж*, *л* у *љ*, *н* у *њ*, *с* у *ш*, *т* у *ћ*; а *б* није се имало у што претворити, него се претворило *ј* у *љ*, као и послије *в* и *п*, н. п. *су̑в, су̏вљӣ; ту̑п, ту̏пљӣ* и т. д. По овом би требало казати *тежји, тежја, тежје; ширји, ширја, ширје* (као н. п. *Божји, Божја, Божје; ћурји, ћурја, ћурје*): али се не говори.

6) Која се свршују на *ут*, и у онима се претвори *т* у *ћ*, н. п. *љут*, *љу̀ћи̑*; *гу̏ст*, *гу̏шћи̑* и т. д. К овима иде и *чвр̏ст*, *чвр̏шћи̑*.

7) Која се свршују на *ув* и на *уп*, она добију на крају *љи*, н. п. *су̑в*, *су̏вљи̑*; *ту̑п*, *ту̏пљи̑* и т. д. К овима иде и *жи̑в*, *жи̑вљи̑*; *кри̑в*, *кри̑вљи̑*.

8) Која се свршују на *ђ* и *ћ*, она само добију *и* (као цијело прилагателно) и промијене глас, н. п. *ри̑ђ*, *ри̑ђи̑*; *вру̑ћ*, *вру̑ћи̑*.

9) *Лак*, *мек* и *лијеп*, имају на *ши*, т. ј. *лакши̑*, *мѐкши̑*, *љѐпши̑*.

10) *Бијел* и *дебео* имају *бје̏љи̑*, *дѐбљи̑*; *црн*, *цр̏њи̑*; *бијесан*, *бјѐшњи̑*.

11) *Го́рак*, *го̏рчи̑*; *грк*, *гр̏чи̑*; *ја̑к*, *ја̏чи̑*; *млак*, *мла̏чи*.

12) Нека са свим без правила, н. п. *вѐлики̑*, *вѐћи̑*; *до̏бар*, *бо̏љи̑*; *за̏о*, *го̏ри̑*; *ма̑ли̑*, *ма̏њи̑*.

Кад се сравнителноме степену дода спријед *нај*, онда постане степен превосходни, н. п. *богатији*, *најбогатији*; *бољи*, *најбољи* и т. д. (Може бити да би ово *нај* требало писати само за себе: *нај богатији*, *нај бољи* и т. д., као што чине и други ђекоји Славенски народи).

У обадва степена (у сравнителнога и у превосходнога), кад се промијени пошљедње *и* на *а*, онда постане женски род, а кад се промијени на *е*, онда средњи, н. п. *мудрији*, *мудрија*, *мудрије*; *најмудрији*, *најмудрија*, *најмудрије* и т. д. Обадва се степена склањају по другом склоненију прилагателни имена.

Која прилагателна имена могу имати сравнителни и превосходни степен, која ли не могу, то се најбоље може познати из њиова значења; а по ријечима могла би имати сва. Истина да не може бити *дрвеније* што је *дрвено*, нити *поповскије* што је *поповско*; али би се опет могло рећи, и у шали би могло поднијети, н. п. *најславеносерпскија књига*.

Го̏рњи̑, *до̏њи̑*, *за̏дњи̑*, *кра̏јњи̑*, *пр̏ви̑* и *стра̏жњи̑*, имају само превосходни степен (а не би требало ни њега да имају), н. п. говори се *најгорњи*, *најдоњи*, *најзадњи*, *најпрви*, *најстражњи*.

О ИМЕНУ БРОЈИТЕЛНОМЕ.

(de nnmeralibus)

Имена су бројителна петорогуба:

1) Основна, која сами број показују, или којима се одговара на питање *колико?* н. п. један (1), два (2), три (3),

четири (4), пет (5), шест (6), седам (7), осам (8), девет (9), десет (10), једанаест[1]) (11), дванаест (12), тринаест (13), четрнаест (14), петнаест (15), шеснаест (16), седамнаест (17), осамнаест (18), деветнаест (19), двадесет (два дест, дваест, XLVII
20), двадесет и један[2]) (21), двадесет и два (22), двадесет и три (23), двадесет и четири (24), двадесет и пет (25), двадесет и шест (26), двадесет и седам (27), двадесет и осам (28), двадесет и девет (29), тридесет (тридест, триест.[3]) 30), четрдесет (четръест, 40), педесет (50), шесет (шездесет, 60), седамдесет (70), осамдесет (80), деведесет (90), стотина (сто, 100); двјеста (двије стотине, 200), триста (три стотине, 300), четири стотине (400), пет стотина (500), шест стотина (600), седам стотина (700), осам стотина (800), девет стотина (900), иљада (1000), двије иљаде (2000) и т. д. до *иљада иља̏да* (1000000).

Један, *једна*, *једно*, склања се у сва три рода, по првом склоненију прилагателни имена (као цијело прилагателно); па и то не само у јед. него и множ. броју: зашто ту или добива значење имена прилагателнога, н. п. *једни веле*; или се прилаже имену суштествителноме, које се говори само у множ. броју, н. п. *једне виле*, *једне гаће*, *једна врата* и т. д.

Два, *три*, *четири*, склањају се само у женском роду, ево овако:

И. двѝје (две),	трӣ,	чѐтири,
Р. двѝјӯ,	трѝјӯ,	четирѝјӯ,
Д. двѝма, двјѐма,	трѝма,	чѐтирма,
В. двѝје,	трӣ,	чѐтири,
З. двѝје,	трӣ,	чѐтири,
Т. двѝма, двјѐма,	трѝма,	чѐтирма,
С. двѝма, двјѐма,	трѝма,	чѐтирма.

А у мушкоме и у средњем роду не склањају се ова бројителна имена никако кад се говори о бездушним стварима, него се онако употребљавају са суштествителним у род. јед., н. п. *два раста*, *два брда*; *код два раста*, *међу два брда*

---

[1]) Млоги списатељи и књижевници наши (а особито по Сријему и по Бачкој) пишу *једанајст*, *дванајст* и т. д., али од народа нијесам могао чути да тако говори.

[2]) Ђекоји изоставе кашто *и*, па говоре онако: *двадесет један*, *двадесет два* и т. д., али је обичније са *и*.

[3]) Да не рече какав *језикопоправитељ*, да је ово (*триест*, *четръест*, *шездесет*) *подло и покварено*: и Руси говоре и пишу *тридцать*, *шестьнадцать* и т. д.

и т. д. И у самом женском роду говори се овако (кад је име бројително са суштествителним), н. п. *код двије жене иде неопран; тражио сам га у три куће;*

„Преко три воде студене.
„Преко три горе зелене —

А кад се говори о животињама и о људма, онда се понајвише у мушком роду у свима осталим падежима претвори основно име *два*, *три*, *четири*, у суштествително *двојица*, *тројица*, *четворица*,[1]) па се ова само склањају, а суштествително, о коме је говор, остаје у род. млож., н. п. *два јунака*, *двојице јунâка*, *двојици јунâка* и т. д. А у средњем роду, кад је говор о живим стварима, не говори се основно име готово никако, него се узме мјесто њега *самостојно*, н. п. *двоје пилûћа*, *троје чељâди*, *четворо ђецè*, *петоро прасади* (прасâца), *петнаесторо чељади*, *двадесет и петоро ђеце*, *тридесторо говеда*, *тридесет и једно говече* и т. д.[2])

Остала бројителна основна имена до *стотине*, и преко стотине до *иљаде*, не склањају се никако, него онако показују број свију имена сушт. (која морају стајати у род. млож.) мушкога и женског рода, а средњега само бездушније, н. п.
XLVIII *пет јунâка*, *пет жêна*, *пет сê|ла*; *двадесет љûди*, *двадесет и један човек*, *двадесет и четири човека*, *двадесет и пет љûди*; *сто градова*, *пет стотина сêла* и т. д.[3]) А кад се говори о живим стварма средњега рода, онда се основно име претвори у самостојно, као што је мало прије речено.

Стотина и *иљада* склањају се као и остала сушт. имена другога склоненија, и показују број имена сушт. без разлике рода, и у склањању сушт. остаје једнако у род. млож., н. п. *стотина оваца*, *стотине оваца*, *стотини оваца* и т. д.

Један, *једна*, *једно*, показује име суштествително (у сва три рода) у имен. јед., н. п. *један човек*, *једна жена*, *једно дијете*; *два*, *три*, *четири*, показују имена сушт. мушкога и средњег рода у род. јед., а женскога у имен. млож., н. п. *два човека*, *три камена*, *четири брда*, *двије вòде*, *три*

---

[1]) *Двојица*, *тројица*, *четворица* и т. д. понајвише се говори о људма, а може се рећи и о осталим животињама, н. п. подај оној двојици волова нека лижу соли и т. д.

[2]) Могло би се рећи н. п. *два телета*, *три чељадета*, *четири ђетета*; али од четири до десет не говори се никако, него се основно претвори у самостојно, а сушт. узме род. млож.

[3]) И овђе се до *десет* у склањању претвори основно име, у мушком роду, у сушт., н. п. *пет*, *петорице*; *шест*, *шесторице* и т. д.

гòре, четири жѐне и т. д., а *пет, шест, седам* и т. д. показују имена сушт. (у сва три рода) у род. множ., н. п. *пет љŷди, пет жѐна, седам сȇла, осам весȃла* и т. д. А кад се дође у броју на сложена с *један, два , три , четири* , онда сушт. опет дође у јед. број , н. п. *двадесет и један човек, двадесет и два човека, двадесет и три човека , двадесет и четири човека, двадесет и пет љŷди* и т. д.

2) Самостојна, која у јед. броју служе за живе ствари средњега рода мјесто *основније*. а у множ. броју имају значење прилагателни имена , н. п. двоје (двое) , троје (трое), четворо (четверо), [1]) петоро, шесторо, седморо , осморо , деветоро, десеторо, једанаесторо, дванаесторо (може се чути и *двоенаесторо*), тринаесторо, четрнаесторо, петнаесторо, шеснаесторо , седамнаесторо , осамнаесторо , деветнаесторо , двадесторо (дваесторо и двадесеторо), двадесет и једно, двадесет и двоје, двадесет и троје, двадесет и четворо, двадесет и петоро , двадесет и шесторо , двадесет и седморо , двадесет и осморо, двадесет и деветоро, тридесторо (триесторо, тридесеторо), четръесторо (четрдесеторо), педесеторо, шесеторо (шездесеторо), седамдесеторо, осамдесеторо, деведесеторо; сто и једно, сто и двоје, сто и троје и т. д.

Самостојна имена бројителна склањају се у јед. броју ево овако :

Н. двòје,	трòје,	чѐтворо,
Р. двóга,	трóга,	четвóрга,
Д. двóма. двóме.	трóма, трóме,	четвóрма, четвóрме,
В. двòје,	трòје,	чѐтворо,
З. двòје,	трòје,	чѐтворо,
Т. двóма,	трóма,	четвóрма,
С. двóма, двóме.	трóма, трóме.	четвóрма, четвóрме.

Као *двоје* склања се *обоје* и *обадвòје*; као *троје свѐтроје*, а остала сва као *четворо*.

А у множ. броју склањају се ова имена бројителна, као и остала прилагателна првога склоненија , и употребљавају се не само у средњему. него и у мушкоме и у женском роду, н. п. *троји јади; троја врата; троје чарапе* и т. д.

3) Редна, која показују имена сушт. у ред постављена, н. п. *први, други, трећи, четврти* и т. д.

---

[1]) И тако сва остала имају на *оро* и на *еро* , н. п. *петоро* или *петеро*, *дванаесторо* и *дванаестеро* и т. д. Мени се чини да је обичније ово на *оро*.

Први, други, трећи и *четврти*, постала су особитим начином, а остала постају од *основније* с додатком *и,* н. п. *пет-и, шест-и (седми* и *осми* избацују *а), девет-и, двадесет-и, двадесет пет-и*, и т. д. Али од *стотине* и од *иљаде* нема и
XLIX никако, а даље говори се н. п. *сто двадесети*, *триста педесет седми*, *пет стотина деведесет осми*, *иљада двадесет трећи* и т. д.

Сва редна бројителна имена (осим *трећи*) склањају се у сватри рода и у обадва броја, као цијела прилагателна првога склоненија, а *трећи* по другоме.

4) **Умложна**, којима се одговара на питање *коликогуб?* или *коликострук?* н. п. *двогуб* или *двострук; трогуб, трострук, четворогуб, петорострук, двојак, тројак* и т. д. Ова бројителна имена нијесу друго ништа, него прилагателна имена, која су постала од *самостојни* бројителни имена с додатком *губ* или *струк* (осим *двогуб, двострук, двојак; трогуб. трострук, тројак*) и склањају се (цијела и усјечена) као и остала прилагателна имена првога склоненија.

5) **Нарјечна**: а) којима се одговара на питање *колико пута?* н. п. *једѝнпу̑т* (мјесто *једанпут* каже се и *јѐдно̑м*), *два́пу̑т* (два́пу̑та), *три́пу̑т* (три́пу̑та), *четирѝпу̑т (чѐтири пу́та); пе̑т пу̑та,*[1]) *ше̑ст пу̑та* и т. д. б) којима се одговара на питање *који пут?* н. п. *први пут, други пут, трећи пут* и т. д. Као што се мјесто *једанпут* говори *једном*; тако се и мјесто *први пут, други пут, трећи пут, четврти пут* и т. д. говори *првом, другом, трећом, четвртом, петом* и т. д. И ово су права имена бројителна овога реда, а *једанпут. два пута; први пут, други пут* и т. д. ту су по двије ријечи.

Ова се бројителна имена не склањају, као ни остала *нарјечија.*

Њекоји граматици узимају међу бројителна имена и оне ријечи, које показују неизвјесно млоштво ствари, н. п. *млого, мало, неколико, остали, читав, пола* и т. д. Између овије нужно је нешто упамтити код *неколико*: какогођ што *два. три, четири* показују имена сушт. мушкога и средњег рода у род. млож., а женскога у имен. млож., тако исто и *неколико* кад значи мање од пет, н. п. *неколика човека, неко-*

---

[1]) У Бачкој и (њешто) у Сријему говори се *пу́ти* мјесто *пу́та*. н. п. *пет пу́ти, шест пу́ти* и т. д.

лика ђетета, *неколике овце*; а кад значи више од четири, онда показује сва имена сушт. у род. множ., н. п. *неколико љу̑ди*, *неколико ја̑ја*, *неколико ова̑ца* и т. д.

О МЈЕСТОИМЕНИЈУ.

(de pronomine)

Мјестоименија су шесторогуба:

I. Која показују три лица: *ја*, *ти*, *он*; к овима ћемо узети у склањању и

II. Повратно *себе*, која се ево овако склањају:

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

		(мушк.)	*(женск.)*	*(средњ.)*	
И. ја̑,	ти̑,	о̀н (о́н),	о̀на,	о̀но,	—
Р. мѐне, мѐ,	тѐбе, тѐ,	њѐга, га̀,	њê, јѐ,	њѐга, га̀,	сѐбе,
Д. мѐни (мѐне), ми̏,	тѐби (тѐбе), тѝ,	њѐму, му̏,	њо̑ј, јо̑ј,	њѐму, му̏,	сѐби (сѐбе),
В. мѐне, мѐ,	тѐбе, тѐ,	њѐга (њга, њ),	њу̑, јѐ,	(њѐга, га̀),	сѐбе, сѐ,
З. — —	ти̑,	— —	— —	— —	— —
Т. мно̑м,	тѐбо̑м,	њи́ме (њи̑м),	њо́ме (њо̑м),	њи́ме (њи̑м),	со̀бо̑м,
С. мѐни,	тѐби,	њѐму,	њо̑ј,	њѐму,	сѐби.

МНОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

И. ми̑,	ви̑,	о̀ни,	о̀не,	о̀на,	—
Р. на̑с,	ва̑с,	њи̑, и̑,			сѐбе,
Д. на̀ма, на̀м,[1])	ва̀ма, ва̀м,	њи̏ма, и̏м,			сѐби (сѐбе),
В. на̑с,	ва̀с,	њи̑, и̏,			сѐбе, сѐ,
З. —	ви̑,	— —	*за сватри рода.*		—
Т. на̀ма,	ва̀ма,	њи̏ма,			со̀бо̑м,
С. на̀ма.	ва̀ма.	њи̏ма,			сѐби.

Код овије мјестоименија треба упамтити:

1) Мјестоименија првога и другог лица имају у род., дат. и вин. јед., и у дат. множ. броја двојако; а мјестоименија трећега лица имају двојако у сватри рода и у обадва броја у род., дат. и у вин. Ђекоји мисле да је то све једно (као н. п. код прилагателни имена *жутога* и *жутог*; *жутоме*, *жутому*, и *жутом*), него само да је ово друго у говору скраћено од првога.[2]) Може бити да је ово друго по-

---

[1]) У Крајини Неготинској и у Црној ријеци говоре и *ни* (мјесто *нам*), н. п. да *ни* си ти жив господару! да *ни* је Бог дао и т. д.

[2]) Зато ђекоји пишу: 'га, 'му, 'им и т. д.

стало некад од првога, али је данас у говору са свим различно једно од другога. *Прво* (мене, тебе, њега, ње; мени, теби, њему, њој; мене, тебе, њега, њу и т. д.) стоји: а) у почетку н. п. не може се рећи: *ти* смо дали, *га* сам виђео, *те* су звали; него *теби* смо дали, *њега* сам виђео, *тебе* су звали и т. д. б) кад је сила говора (Nachdruck) на мјестоимениjу, н. п. зовни њега, казао сам и теби, дао сам и теби и њој, даћу вама и њима и т. д. в) послије предлога (осим мјестоименија првога и другог лица у вин. падежу), н. п. код мене, код тебе, код њега, код ње; к мени, к вама, к њима, к њој; а у вин. падежу у првога и у другог лица говори се обоје. н. п. за мене или за ме, за тебе или за те; пред мене или преда ме, пред тебе или преда те, пред себе или преда се; а у трећем лицу само се *прво* узима, н. п. пред њега (предањ, предањга), пред њу (преда њу), пред њи (преда њи) и т. д. А у осталим догађајима говори се *друго* (ме, те, га, је, се: ми, ти, му, јој; нам, вам, им, ȋ, ѝ), н. п. боји *ме* (те, га, је, ȋ) се, казао *ми* (ти, му, јој; нам, вам, им), звао сам *га* и т. д.[1])

2) *Ми* и *ти*: а) узима се кашто мјесто *мој* и *твој*, н. п. јеси ли *ми* виђео коња; виђео сам *ти* брата; био сам *ти* код куће и т. д. А б) кашто не значи готово ништа, него се говори (особито *ти*) као за неко чудо, н. п. лијепа *ти* је, јади је убили! чудно *ти* га превари! Чарна горо пуна *ти* си лада! Њу *ми* пита громовник Илија (не опомињем се више за *ми*). в) Сит сам *ти* се наспавао; јеси ли *ми* здраво путовао? и т. д. Ово иде у прво значење (мјесто *мени* и *теби*).

3) Мјестоименије трећега лица има у вин. јед. мушкога и средњег рода, осим *њега* и *га*, још *њ* и *њга*: и ово се узима само с предлогом, и у значењу се не разликује од *њега*, н. п. *зањ*, *зањга* или за *њега*: *предањ*, *предањга* или пред *њега*; *мимоњ*, *мимоњга* или мимо *њега* и т. д.

4) Мјестоименија првога и другог лица имају у дат. јед. осим *ми* и *ти*, још двојако: *мени* или *мене*, *теби* или *тебе*. Народ понајвише говори *мене*, *тебе*,[2]) а списатељи и књижевници *мени*, *теби* (да се разликује од винителнога!).

[1]) Ја мислим да и у Славенском језику овакова разлика има између *мнѣ* и *ми*, *тебѣ* и *ти*, *мене* и *мя*, *тебе* и *тя*, *себе* и *ся* (премда наши дојакошњи Славенски граматици никакве разлике не напомињу). Да ли би (н. п.) све једно било: Помилѹй *мя* Боже, и помилѹй *мене* Боже?

[2]) Ово је управо од Славенскога *мнѣ*, *тебѣ* (*е* мјесто *ѣ*, као и на више мјеста).

5) Ђекоји додају у род., дат., вин. и у сказ. једин. броја, и у дат. и сказ. множ. на крају *ка*, *кар* и *карена*, н. п. *мени́ка*, *мени́кар*, *меника́рена*; *теби́ка*, *теби́кар*, *тебика́рена*; *мене́ка*, *ме|не́кар*, *менека́рена*; *њега́ка*, *њега́кар*, *његака́рена* LI и т. д. (у мушкоме и у средњем роду).

6) Код *свију имена* винителни је падеж у средњем роду као имен., а код ови мјестоименија није, него је вин. у средњем роду као и у мушкоме, н. п. шта је том ђетету, те плаче? — избила *га* мати; камо ти платно? — однијела *га* вода и т. д.

7) Тако је код свију имена једнак у јед. броју дат. и сказ., а у множ. броју дат., твор. и сказ., а овђе није: зашто сказ. у јед. броју не може имати *ми*, *ти*, *му*, *јој*, него само *мени*, *теби*, *њему*, *њој*; нити у множ. броју могу имати твор. и сказ. *нам*, *им*, него само *нама*, *њима*.

III. Која што присвојавају, н. п. *мој*, *моја*, *моје*; *твој*, *твоја*, *твоје*; *свој*, *своја*, *своје*; *наш*, *наша*, *наше*; *ваш*, *ваша*, *ваше*; *њиов*, *њиова*, *њиово*; *његов*, *његова*, *његово*; *њен*, *њена*, *њено* (*њезин*, *њезина*, *њезино*); *нечиј*, *нечија*, *нечије*; *свачиј*, *свачија*, *свачије*; *ничиј*, *ничија*, *ничије*.

Мој, *твој*, *свој*, склањају се ево овако:

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мушк.	*женск.*	*средњ.*
И. мо̑ј,	мо̀ја,	мо̀је,
Р. мо̀јега (-е̑га), мо̀јег (-е̑г). мо̑га, мо̑г,	мо̀је̑,	мо̀јега(-е̑га), мо̀јег(-е̑г), мо̑га, мо̑г,
Д. мо̀јему(-е̑му), мо̀јем(-е̑м). мо̑ме. мо̑м.	мо̀јо̑ј,	мо̀јему(-е̑му), мо̀јем(-е̑м), мо̑ме, мо̑м,
В. мо̀јега(-е̑га), мо̀јег(-е̑г), мо̑га, мо̑г(мо̑ј),	мо̀ју,	мо̀је,
З. мо̑ј,	мо̀ја,	мо̀је,
Т. мо̀јим (мо̀ји̑м), мо̀јијем,	мо̀јо̑м,	мо̀јим (мо̀ји̑м), мо̀јијем,
С. мо̀јему(-е̑му), мо̀јем(-е̑м), мо̑ме, мо̑м.	мо̀јо̑ј,	мо̀јему(-е̑му), мо̀јем(-е̑м). мо̑ме, мо̑м.

МНОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

И. мо̀ји,	мо̀је,	мо̀ја,
Р. мо̀јије. мо̀ји̑,	*за сватри рода*,	
Д. мо̀јима (мо̀ји̑ма), мо̀јим (мо̀ји̑м), мо̀јијем		
В. мо̀је,	мо̀је,	мо̀ја,
З. мо̀ји,	мо̀је,	мо̀ја,
Т. мо̀јима (мо̀ји̑ма), мо̀јим (мо̀ји̑м), мо̀јијем	*за сватри рода.*	
С. мо̀јима (мо̀ји̑ма). мо̀јим (мо̀ји̑м). мо̀јијем		

Његов, *њиов*, *њен* и *њезин*, склањају се као *жут*; *наш* и *ваш*, као *врући*; а *нечиј*, *ничиј* и *свачиј*, као *чиј*.

IV. Којима се што показује, н. п. *та̑ј*, *та̑*, *то̑*; *о̀ва̑ј*, *о̀ва̑*, *о̀во̑*; *ѝсти̑*, *ѝста̑*, *ѝсто̑*; *та̀кови̑*, *та̀кова̑*, *та̀ково̑* (*та̀кав*,

та̀квâ, та̀кво); *ова̀ковӣ, ова̀ковâ, ова̀ковô (ова̀кав, ова̀ква, ова̀кво)*; *она̀ковӣ, она̀ковâ, она̀ковô (она̀кав, она̀квâ, она̀кво)*.

Тај, овај, онај, склањају се ево овако:

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мушк.	*женск.*	*средњ.*
И. тâј,	тâ,	тô,
Р. то̀гâ, то̀г,	тê,	то̀гâ, то̀г,
Д. то̀мê, то̀му, то̀м,	тôј,	то̀мê, то̀му, то̀м,
В. то̀гâ, то̀г (тâј)	тў,	тô,
З. — —	—	—
Т. тӣм, тѝјем,	тôм,	тӣм, тѝјем,
С. то̀мê, то̀му, то̀м,	тôј,	то̀мê, то̀му, то̀м,

LII

МНОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

И. тӣ,[1])	тê,	тâ,
Р. тѝје, тӣ,	*за сватри рода.*	
Д. тӣма, тӣм, тѝјем		
В. тê,	тê,	тâ,
З. —	—	—
Т. тӣма, тӣм, тѝјем	*за сватри рода.*	
С. тӣма, тӣм, тѝјем		

Исти, такови, овакови, онакови, склањају се као *жути*.

V. Којима се што пита, н. п. *ко̀јӣ, ко̀јâ, ко̀јê? ко̀ (тко̀)? што̀ (шта̀)? чӣј, чѝјâ, чѝјê? ка̀ковӣ, ка̀ковâ, ка̀ковô (ка̀кав, ка̀ква, ка̀кво)?*

Ко и *што* склањају се ево овако:

И. ко̀ (тко̀),	што̀ (шта̀),
Р. ко̀га,	чѐга (шта̀),
Д. ко̀ме, ко̀му,	чѐму,
В. ко̀га,	што̀ (шта̀),
З. —	—
Т. ки́ме, кӣм,	чи́ме, чӣм,
С. ко̀ме, ко̀му,	чѐму.

Који склања се као *мој*; *какови* као *жути*; а *чиј* (чији?) управо као *вруħи*, али опет због неки мали разлика у говору даħемо му особито склоненије:

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мушк.	*женск.*	*средњ.*
И. чѝји, чӣј (чӣ),	чѝјâ,	чѝјê,
Р. чѝјега (чѝјêга), чѝјег (чѝјêг),	чѝјê,	чѝјега (чѝјêга), чѝјег (чѝјêг),

[1]) Може се ђешто у Србији чути и *тӣзӣ*, род. *тѝзӣ* и *тѝзије*, дат., твор. и сказ. *тѝзӣма, тѝзӣм, тѝзијем*.

Д. чѝјему (чѝјêму), чѝјем (чѝјêм),	чѝјôј,	чѝјему (чѝјêму), чѝјем (чѝјêм),
В. чѝјега (чѝјêга), чѝјег, чѝјêг (чиј),	чѝју̂,	чѝјê,
З. —	—	—
Т. чѝјим (чӣм),	чѝјôм,	чѝјим (чӣм),
С. чѝјему (чѝјêму), чѝјем (чѝјêм),	чѝјôј,	чѝјему (чѝјêму), чѝјем (чѝјêм).

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

Н. чѝји, чӣј (чӣ),	чѝјê,	чѝјâ,
Р. чѝјије (чӣје), чѝји,	*за сватри рода,*	
Д. чѝјима, чѝјим,		
В. чѝјê,	чѝјê,	чѝјâ,
З. —	—	—
Т. чѝјима, чѝјим	*за сватри рода.*	
С. чѝјима, чѝјим		

VI. Која се односе на ствар; такова су мјестоименија: *који, ко* и *што*, која по себи нијесу друго ништа, него мјестоименија којима се пита, само што се у другом смислу употребљавају, н. п. ја, који (која, које) желим; ти, који (која, које) знаш; он (она, оно), који (која, које) има; људи, који мисле —; који човек мисли да све зна, онај се не може нигда поправити; види онај, који ведри и облачи; вала Богу, који је дао; која уста рекла, она и одрекла; ко ради, Бог не брани; ко се у коло вата, у ноге се узда; код кога се нађе, да —; с ким је отишао, не ће доћи и т. д.

Кад је говор о трећем лицу, највише се говори *што* LIII
мјесто *који, која, које*, али по особитом синтаксису, н. п. човек, што је био код мене; жена, што смо је вићели; вино, што смо (га) пили; човек, што смо код њега ноћили; човек, што су му коња украли; човек, што смо га[1]) данас вићели; човек, што смо дошли с њиме; столица, што се на њој сједи; књига, што се из ње учи; перо, што се (њим) пише;[2]) човек, што смо о њему говорили; подај оном човеку, што је донијо врећу; метни код оног човека, што сједи онамо; подај оним људма, што стоје на пољу и т. д.

[1]) Кад се говори о бездушним стварима, онда се у мушкоме и у средњем роду *га*, и у женском *је*, може изоставити, н. п. нож, што смо данас купили; да ти платим чашу, што сам разбио; добра је она пушка, што си ми поклонио; какво је оно вино, што смо данас пили и т. д.

[2]) Код оваковије ријечи, којима се што ради, често се у говору изостави оно *њиме* (њим) и *њоме* (њом), н. п. брус, што се бритва оштри; лопата, што се жито вије; гвожђе, што се кашике дубу и т. д.

О ГЛАГОЛУ.

(de verbo)

По значењу могу се глаголи раздијелити у три реда: 1) неки глаголи показују да ко ради што извјесно изван себе, што свагда мора стајати у вин. падежу, н. п. *писати књигу, сјећи дрва, копати виноград, јести љеб, носити воду* и т. д. И ови се глаголи зову *дјејствителни* (послујући?). — 2) неки глаголи показују да се посао враћа на онога, који га ради, н. п. *бријемсе, кајешсе, надатисе, накањиватисе* и т. д. И ови се глаголи зову *повраћателни*,[1]) који у правом смислу нијесу друго ништа, него глаголи дјејствителни: зашто и њиов посао стоји свагда у вин. падежу (само што није изван онога, који га ради), н. п. *бријати се* (себе), *веселити се*, као *бријати га, веселити те* и т. д. — 3) неки глаголи показују само стање лица или ствари, или посао, који не иде ни на што, што би стајало у вин. падежу, него је у ономе који га ради, н. п. *боловати, спавати, ићи, сједити; гори дрво, тече вода, уздисати* и т. д. И ови се глаголи зову *средњи* (verba neutra).[2])

Примјеч. 1) Ово раздијеленије глагола готово не вриједи ништа: зашто готово сваки *дјејствителни* глагол може бити и *средњи* (али прави средњи глагол не може бити дјејствителни), н. п. *пјевати пјесму, играти коња, копати виноград, орати њиву, викати људе*, то су дјејствителни глаголи; али кад се рече (и разумјева), н. п. *боље је пјевати него плакати; матор се коњ не учи играти; нит' умијем орат' ни копати; јечам трче а ракија виче*,[3]) онда су ово све средњи глаголи.

2) Наши Славенски граматици називају још неке глаголе *страдателнима*, а неке *отложителнима* (deponentia): но такови глагола нити има у Славенскоме ни у Српском (као ни у Њемачком) језику,[4])
LIV него су то они сами (граматици) узели и превели из Грчкога и из Латинскога језика: зашто су мислили, да сваки језик оно мора имати.

---

[1]) Наши Славенски граматици оваков глаголе зову *страдателнима*, а неке *отложителнима*.

[2]) Ово је узето из Латинске граматике, зашто Латини имају глаголе *дјејствителне* и *страдателне*, а ови нити су дјејствителни ни страдателни, него између њи *средњи* (као и средњи род између мушкога и женскога).

[3]) Кад узјаше пијан човек на угојена коња, па трче и виче.

[4]) Већ ако би ко узео (за отложителни глагол) *чути*, који има значење глагола савршителнога, а спреже се као глаголи несавршителни, т. ј. има полу прошавше вријеме, причастије (и дјејепричастије) садашњег времена и суштествително од причастија страдателнога: *чу̏ја̄, чу̏ја̄ше, чу̏ја̄смо, чу̏ја̄сте, чу̏ја̄у*: *чу̏јӯћи, чувѐње* (н. п. по чувењу).

што има Грчки и Латински; а што Славенски језик има, а Грчки и Латински нема, оном нијесу били ни мукает (или ако су што и напоменули, а они су о том тако што рекли, као што говори човек о ствари, коју ни сам не разумије), као н. п. *двојако значење прилагателни имена* (цијело и усјечено), код лични мјестоименија *мнѣ* и *ми*, *тебѣ* и *ти*, *себѣ* и *си*, *мене* и *мя* и т. д. И Бог зна шта се још у Славенском језику није тако изоставило и изгубило! н. п. односително мјестоименије *што* имају сви садашњи Славенски народи, а у Славенском језику нема га! Да су га имали и старп Славени, о том не треба сумњати, него су га изоставили преводници: зашто су мислили да је оно све *покварено, говедарски и свињарски*, што нема у Латинскоме и у Грчком језику. — Да се вратимо опет к *страдателним* и *отложителним* глаголима. н. п. Латинин каже једном ријечи amor, laudor, rogor и т. д., а ми у нашем језику морамо за сваку ту ријеч узети двије, т. ј. *љубе ме*, *вале ме*, *моле ме* и т. д. А Нијемац мора узети три ријечи, т. ј. ich werde geliebt (бивам љубљен), ich werde gelobt (бивам ваљен) и т. д. Које мислим да ће сваки признати, да не иде у спрезање глагола: [зашто] спрезање глагола и склањање имена зове се само оно, кад се једна ријеч премјењује сама у себи, н. п. *љубим*, *љубиш*, *љуби*, *љубимо*, *љубите*, *љубе*, *љубља*, *љубити* и т. д. као код имена *Бог*, *Бога*, *Богу*, *Боже*, *Богом*, *Богови* и т. д. А *труждаюся* није глагол *отложителни*, као ни *бїюся страдателни*, него су обадва дејствителни повраћателни глаголи.

Сви наши глаголи (дејствителни и средњи) могу се опет раздијелити: 1) на глаголе *савршителне* (verba perfectiva), који показују да је посао само *један пут* рађен и *свршен* (или да ће се радити и свршити), н. п. *закопати, записати, доћи. наћи, дати, рећи, викнути, дигнути, метнути, умријети, уздануmu* и т. д. 2) на глаголе *несавршителне* (verba imperfectiva), који показују, да посао једнако траје, н. п. *копати, закопавати, писати, записивати, долазити, налазити, тражити, давати, говорити, викати, дизати, метати, умирати, уздисати* и т. д. И ово је најважније раздјеленије наши глагола: 1) зато, што су ови глаголи различни између себе, како у значењу, тако и у спрезању: зашто а) савршителни глаголи не могу имати *полу прошавшега времена* ни *причастија* (или дјејепричастија) *садашњег времена*. б) несавршителни глаголи имају у будућем времену у наклоненију сослагателном *уз* (или *ус*), н. п. ако *уздијем*, ако *успишем* и т. д., а савршителни немају, него само *ако*, н. п. *ако дам*, *ако напишем* и т. д. в) од свакога несавршителног глагола може се начинити сушт. име (од причастија страдателнога, кад се промијени *н* на *ње*), н. п. *копати, копање; долазити, долажење; љубити, љубљење* и т. д., а савршителни глаголи тога немају, осим неко-

лико ријечи које су остале као од старине, н. п. *заклати, заклање* (јели веће јање за заклање); *постати, постање* (од постања свијета); *посратисе, посрање* (не би с њим отишао ни на посрање); *поуздатисе, поуздање* (ђенерале моје поуздање); *допустити, допуштење*; *опростити, опроштење*; *вјенчати, вјенчање* (од Слав. вѣнчанїе); али од осталије глагола не говори се, н. п. *закопање, нађење, пољубљење, загрљење* и т. д. г) будући да посао савршителнога глагола нема трајања ни мало, зато се њим и не може одговорити на питање *шта чиниш?* него само *шта си чинио?* и *шта ћеш чинити?* Може бити да зато ђекоји наши књижевници мисле, да је *дођем, закопам, пољубим,речем* и т. д. будуће вријеме; али у нашему језику заиста није (а у другоме ком Славенском нарјечију може бити да је), него је садашње, које се понајвише употребљава у наклоненију сослагателном и у приповиједању, н. п. *ако дођем; оди да запјевамо; кад нађем;* устани нека он *сједе;* стани да ти *кажем; дођем* њему, на *пођем* да га *пољубим* у *руку,* а он ми *рекне* и т. д. А будуће је вријеме од ови глагола: *доћи ћу, запјеваћу, наћи*
LV *ћу, сјешћу, казаћу, пољубићу,* | *рећи ћу* и т. д. — 2) што ове разлике немају ни Грци ни Латини, него то временима накнађавају (зато и у нашим Славенским граматикама стоји *сотворихъ* од *творю, напитахъ* од *питаю, купихъ* од *купую* и т. д.); а Нијемцима и осталим новим народима тешко је и доказати ову разлику између наши глагола. Нијемци имају, н. п. geben *ићи*, и kommen *доћи*; suchen *тражити*, finden *наћи*; али ми имамо *доћи* и *долазити*, *наћи* и *налазити*, *дати* и и *давати*, *чути* и *слушати*, *рећи* и *говорити, узети* и *узимати*, и тако готово код свију остали глагола. Ми имамо дакле још један пут онолико глагола, колико остали народи.

По лицу се раздјељују глаголи: 1) на глаголе *личне*, који имају сватри лица, н. п. *говорим, говориш, говори* и т. д. 2) на глаголе *безличне*, који се спрежу само с трећим лицем, н. п. *боли, стужује ми се, грми, ведрисе, облачисе* и т. д. Но и ово раздјеленије глагола не вриједи готово ништа: а) зато, што млоги глаголи, који се броје у безличне, могу имати и остала лица, н. п. *ја не грмим, не грмиш ни ти, него Бог* (или свети Илија); *види онај, који ведри и облачи* и т. д. А б) макар имали и једно лице, опет нијесу *безлични*, него *лични*.

По спрезању се дијеле глаголи на глаголе *правилне* и *неправилне*.

Прави неправилни глагола ми немамо више, осим ова три: *јесам, оћу* и *могу* (*јесам* и *оћу* неправилни су и код осталије народа, а *могу* само је зато код нас неправилни глагол, што се у садашњем времену свршује на *у*, а не на *ам*, или на *ем*, или на *им*, као остали наши глаголи; а у осталом спреже се по другом спрезању, као *печем*, осим што се у садашњем времену говори и *море* и *може; моремо* и *можемо; морете* и *можете*); а остали су сви правилни. Истина да се у постајању времена налази ђешто особита разлика, н. п. *притиснем, притиснути, притиште* (и *притисну*); *погинем, погинути, погибе* (и *погину*); *окренем, окренути, окрете* (и *окрену*) и т. д. Али су зато опет ови глаголи правилни, и могу се довести у ред. Овђе можемо напоменути и оне глаголе, који немају свију времена, него само штогођ, н. п. *велим* има само ово вријеме садашње и полупрошавше *веља*, а даље се узме од глагола *говорим; тако подај* (му, јој), *удри* (удрите) и *ајде* (ајдете, ајдемо), немају више ништа него ово у наклоненију повелителном, а у осталом се говори *дам, дати; ударим, ударити, ударио* и т. д.

Што је гођ склоненије код имена и код мјестоименија, то је спрезање код глагола; само се по том (у овом смислу) разликују имена и мјестоименија од глагола, што се имена и мјестоименија премјењују само по падежима и по броју, и највише могу имати око десет премјена; а глаголи се премјењују по *лицима*, по *броју*; по *временима*, и по *наклоненијама*, и могу имати преко *тридесет* премјена (а Латински глаголи имају још више премјена, а Грчки још више и од Латинскије).

Времена по памети нема више, него само три, т. ј. *садашње* (које је сад), *прошавше* (што је прошло) и *будуће* (што ће доћи у напредак); а глаголи наши имају три проста времена осим будућега, т. ј. садашње, и два прошавша (1[во] *полупрошавше*, које имају само несавршителни глаголи, н. п. ми *купљасмо* шљиве, кад он дође; ти *пјеваше* и т. д., а 2го *скоропрошавше*, које имају сви глаголи, н. п. ми *куписмо* шљиве данас ваздан; он *донесе*; ја му *реко* и т. д.); ако још узмемо к овима и дејствително причастије прошавшег времена, које се у нашем језику не говори без помага-

телног глагола *сам* (или *јесам*), онда ћемо имати три прошавша времена, т. ј. *полу прошавше*, *скоро прошавше* и *давно прошавше* (у говору се и ово давно прошавше вријеме може узети двојако, т. ј. још давније, н. п. *био* сам му говорио, *били* су му дали и т. д., но ово не иде у спрезање глагола, зашто глагол нема никакве нове промјене, него му се дода помагателни глагол *био*, као и остале ријечи што се слажу у говору). *Будуће* вријеме састави се с помоћу глагола *ћу* (или *оћу*), н. п. *оћу му дати, њему ћу дати; ми ћемо купити* и т. д. Али кад сила говора иде управо на гла-
LVI гол и *ће* дође за њим, онда се избаци оно пошљедње *ти*, и мјесто њега дође *ће* те се састави с глаголом у једну ријеч, н. п. *даћу, купиће, платићемо, имаћете, оплешћу* (већ је казато како се *с* пред *ћ* претвори у *ш*), *јешћемо* и т. д. А код они глагола, који се у наклоненију неопредјеленом свршују на *ћи* (мјесто *ти*), може се *ће* и послије глагола писати само за себе, н. п. *доћи ћу, наћи ћемо, пећи ћеш, рећи ће, ожећи ћу* и т. д. Али кад се о послу сумња, или се одлаже, и каже се *ако* или *кад*, онда се узме садашње вријеме, и код несавршителни глагола дода му се спријед *уз* (или *ус*), н. п. *ако узрадим, ако успишем; кад ускосимо* и т. д. А код савршителни глагола, узме се само садашње вријеме (без *уз*), н. п. *ако дођем, кад запишем, ако покосим* и т. д. Код глагола *дати, знати, имати, смјети* и *ћети*, кад се сумња, онда се (особито у Србији и у Ерцеговини) на крају мјесто *и* настави *будем* (а *т* се пред *б* претвори у *д*), н. п. *ако дадбудем, ако знадбудем, ако имадбудем, ако смједбудем, ако ћедбудем*. К овима иде и *могу*: ако *могбудем*.

У Славенским граматикама имају четири *наклоненија* (*изјавително, повелително, сослагателно* и *неопредјелено*): али глаголи, ни наши ни Славенски немају више од *три*, т. ј. 1^во *изјавително*, у коме какво лице што ради, или показује да је што радило, или да ће радити, н. п. *пишем, писао сам, писаћу* и т. д. — 2го *повелително*, у коме се што заповиједа (наговара, моли или нуди) другоме коме да ради, н. п. *пиши, пишите; устани, донеси, дај, рећи* и т. д. — 3^ће *неопредјелено*, у коме глагол стоји пуст без икаква извјеснога посла, лица и броја (као н. п. суштествително име у именит. падежу), н. п. *писати, радити, говорити, ићи, доћи, чути* и т. д. — А 4^то *сослагателно* узели су граматици из Грчке и из Латинске граматике, зашто Латинин каже једном

ријечи, н. п. habuerim, attuleris, scissem; а Србљин, и сваки други Славенин, мора узети двије различне ријечи мјесто те једне Латинске, т. ј. *да сам имао*, *ако донесеш*, *да сам био знао* и т. д. А то свак може виђети да није спрезање глагола. Спрезање (или боље рећи склоненије) глагола зове се само оно, (као што је и мало прије казано) кад се глагол сам по себи премјењује (као имена и мјестоименија кад се склањају), н. п. *трпим*, *трпиш*, *трпи*, *трпимо*, *трпите*, *трпе*, *трпља*, *трпљаше*, *трпљасмо*, *трпљасте*, *трпљау*, *трписмо*, *трписте*, *трпише*, *трпљео*, *трпећи* и т. д. А *да сам био знао*, и *аще бы есмь питалъ*, то су читави разговори.

Тако се у нашим Славенским граматикама налази и *страдателни залог*, а глаголи га немају ни наши ни Славенски. Напоменуто је мало [прије], да *бїюся*, *питаюся*, *творюся*, нијесу глаголи *страдателни*, као ни *боюся* и *труждаюся отложителни*; а ко је разумјео што смо мало прије рекли о спрезању глагола, казаће и сам, да *питанъ былъ есмь* не иде у спрезање глагола, као ни *аще бы есмь былъ питанъ*, и *био сам каран* (истина да се говори: *био сам каран*, *бићеш бијен*, *били су дочекани*; али у садашњем времену нико неће рећи: *бивам каран*, *биваш мољен*, него *карају ме*, *моле ме*, *бију га*, *траже те* и т. д. А и у прошавшем и у будућем времену не говори се код свију глагола са страдателним причастијем, н. п. *бићу тражен*, *био сам мољен*, него *тражиће ме*, *молили су ме*, *звали су га* и т. д.).

Сви се наши глаголи (осим неправилни *оћу* и *могу*) свршују у садашњем времену (наклоненија изјавителнога) на *ам*, или на *ем*, или на *им*: и по том се свршивању раздјељују на три спрезања. У спрезању наши (као и осталије Славенски народа) глагола *мора* се знати како има глагол у садашњем времену и у наклоненију неопредјеленом;[1]) а кад се то двоје зна, онда је и остало све ласно знати, зашто је ци- LVII
јело спрезање раздвојено на те двије стране, па наклоненије

---

[1]) Кад се ово правило уведе и у Славенску граматику (као што је и у језику), онда не ће по дојакошњим правилима („измѣняюще *у* или *ю* на *ахъ*") морати бити: *зовахъ*, *вяжахъ*, *ищахъ*, *страждахъ*, *женахъ*, *перахъ*, *алчахъ* и т. д., нити ће се морати казати „иземлются *плыву плыхъ*, *пою пѣсъ*, *хощу сотѣсъ*" и т. д., нити ће од *воскресаю* моћи бити *воскреснулъ*; од *дерзаю*, *дерзнухъ*; од *купую*, *купихъ*; од *срѣтаю*, *срѣтохъ*; од *падаю*, *падохъ*; од *поминаю*, *помянухъ* и т. д. Ваља да су оваконе погрјешке у Славенским граматикама наћерале Г. *Добровскога*, да каже у *Славину* (рецензирајући Славенску граматику Г. *Мразовића*): Mit einem Worte, es muß in den Slavenischen Sprachlehren, die Russi-

повелително и дјејствително причастије садашњег времена иде по садашњем времену, а остало спрезање (готово све) по наклопенију неопредјеленом, као што ће се виђети сад из самога спрезања.

Будући да неправилни глаголи јесам и оћу помажу ђешто осталим глаголима (и себи) у спрезању, зато ћемо ево најприје метнути њиово спрезање:

I. Наклоненије изјавително.

Вријеме садашње.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

jѐсам (сȁм),	ȍћу (ћу̑),[1]
jѐси (сй),	ȍћеш (ћѐш),
jѐст (jѐ),	ȍће (ћѐ),

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

jѐсмо (смȍ),	ȍћемо (ћѐмо),
jѐсте (стѐ),	ȍћете (ћѐте),
jѐсу (су̑),	ȍћȇ (ћȇ).

Вријеме полу прошавше.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

бйjȃ,	ћа̀диjȃ (ћȃ; ктѝjȃ,[2]) тѝjȃ, ȍтиjȃ),
бйjȃше (бjѐше).	ћа̀диjȃше (ћáше; ктѝjȃше, тѝjȃше, ȍтиjȃше),
бйjȃше (бjѐше).	ћа̀диjȃше (ћáше; ктѝjȃше, тѝjȃше, ȍтиjȃше),

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

бѝjȃсмо (бjѐсмо),	ћа̀диjȃсмо (ћáсмо; ктѝjȃсмо, тѝjȃсмо, ȍтиjȃсмо),
бйjȃсте (бjѐсте),	ћа̀диjȃсте (ћáсте; ктѝjȃсте, тѝjȃсте, ȍтиjȃсте),
бйjȃу (бjѐу̑),	ћа̀диjȃу (ћȃу, ктѝjȃу, тѝjȃу, ȍтиjȃу).

ѝe nicht ausgenommen, ein ganz anderes System eingeführt werden (једном ријечи, мора се у Славенске граматике, и у саму Росијску, са свим други ред увести).

[1] *Јесам* и *оћу* имају двојако у садашњем времену, т. ј. *јесам* и *сам*, *оћу* и *ћу*: какогођ што је код мјестоименија разлика између *мени* и *ми*, *теби* и *ти*, *мене* и *ме*, *њега* и *га*, тако је и овђе између *јесам* и *сам*, *оћу* и *ћу*; и који је оно разумијо, разумјеће и ово.

[2] Ово је по Ресавскоме и по Сремачком нарјечију ђе је гођ *т* мјесто *ћ* Ерцеговци додају кашто и *ш* пред *ћ* свуда, н. п. *шћадија (шћа), шћеде (шће)* и т. д

Вријеме скоро прошавше.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

бй,	ћѐдо (ћѐ ; ктѐдо, ктѐ),
бй,	ћѐде (ћѐ ; ктѐде, ктѐ),
бй,	ћѐде (ћѐ ; ктѐде, ктѐ),

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ. LVIII

бйсмо,	ћѐдосмо (ћѐсмо ; ктѐдосмо, ктѐсмо),
бйсте,	ћѐдосте (ћѐсте ; ктѐдосте, ктѐсте),
бйше,	ћѐдоше (ћѐше ; ктѐдоше, ктѐше).

Вријеме давно прошавше.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

бйо (бйла, ло) сам,	ћѐо (ћѐла, ло ; ктѐо, тѐо, тйо, ȍтио) сам,
бйо (бйла, ло) си,	ћѐо (ћѐла, ло ; ктѐо, тѐо, тйо, ȍтио) си,
бйо (бйла, ло) је,	ћѐо (ћѐла, ло ; ктѐо, тѐо, тйо, ȍтио) је,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

бйли (ле, ла) смо,	ћѐли (ћѐле, ла ; ктѐли, тѐли) смо,
бйли (ле, ла) сте,	ћѐли (ћѐле, ла ; ктѐли, тѐли) сте,
бйли (ле, ла) су,	ћѐли (ћѐле, ла ; ктѐли, тѐли) су.

Вријеме будуће.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

бйћу,	ћѐћу (ктѐћу, тѐћу),
бйћеш,	ћѐћеш (ктѐћеш, тѐћеш),
бйће,	ћѐће (ктѐће, тѐће);

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

бйћемо,	ћѐћемо (ктѐћемо, тѐћемо),
бйћете,	ћѐћете (ктѐћете, тѐћете),
бйћê,	ћѐћê (ктѐћê, тѐћê).

2. Наклоненије повелително.

Вријеме садашње и будуће.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

—	—
бу̏ди,	дѐла[1]),
нека бу̏дê,	нѐка,

[1]) Ако није овако, ја не знам како би друкчије било. *Дела* значи управо на супрот *немој*.

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

да бу̏дêмо,	дѐла,
бу̏дите,	дѐте,
нека бу̏дŷ,	нѐка.

3. Наклоненије неопредјелено.

би̏ти.	ћѐти (шћѐти ; ктѐти, тѐти).

4. Причастија.

Вријеме садашње.

буду̏ћи,	—

Вријеме прошавше.

би̏вши.	—

ПРВО СПРЕЗАЊЕ.

(conjugatio I. verborum in *-ам*)

По коме се спрежу сви глаголи, који се у садашњем времену свршују на *ам*, н. п.

LIX

1. Наклоненије изјавително.

Вријеме садашње.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

игра̑м,	и̏зигра̑м,	си̏па̑м (си̏пљêм),
и̏гра̑ш,	и̏зигра̑ш,	си̏па̑ш (си̏пљêш),
игра̑,	и̏зигра̑,	си̏па̑ (си̏пљê),

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

и̏гра̑мо,	и̏зигра̑мо,	си̏па̑мо (си̏пљêмо),
и̏гра̑те,	и̏зигра̑те,	си̏па̑те (си̏пљêте),
и̏грају̑,	изи̏грају̑,	си̏пају̑ (си̏пљу̑).

Вријеме полу прошавше.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

и̏гра̑,	—	си̏па̑,
и̏гра̑ше,	—	си̏па̑ше,
играше,	—	си̏па̑ше,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

и̏гра̑смо,	—	си̏па̑смо,
и̏гра̑сте,	—	си̏па̑сте,
и̏гра̑у,	—	си̏па̑у,

Вријеме скоро прошавше.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

ѝгра,	изѝгра,	сѝпа,
ѝгрâ,	ѝзигрâ,	сѝпâ,
ѝгрâ,	ѝзигрâ,	сѝпâ,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

ѝграсмо,	изѝграсмо,	сѝпасмо,
ѝграсте,	изѝграсте,	сѝпасте,
ѝграше,	изѝграше,	сѝпаше.

Вријеме давно прошавше.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

ѝграо (ѝграла, ло) сам,	ѝзиграо (рâла, ло) сам,	сѝпао (ала, ло) сам,
ѝграо (ѝграла, ло) си,	ѝзиграо (рâла, ло) си,	сѝпао (ала, ло) си,
ѝграо (ѝграла, ло) је,	ѝзиграо (рâла, ло) је,	сѝпао (ала, ло) је,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

ѝграли (ле, ла) смо,	ѝзигрâли (ле, ла) смо,	сѝпали (ле, ла) смо,
ѝграли (ле, ла) сте,	ѝзигрâли (ле, ла) сте,	сѝпали (ле, ла) сте,
ѝграли (ле, ла) су,	ѝзигрâли (ле, ла) су,	сѝпали (ле, ла) су.

Вријеме будуће.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

ѝграћу,	изѝграћу,	сѝпаћу,
ѝграћеш,	изѝграћеш,	сѝпаћеш,
ѝграће,	изѝграће,	сѝпаће,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

ѝграћемо,	изѝграћемо,	сѝпаћемо,
ѝграћете,	изѝграћете,	сѝпаћете,
ѝграћê,	изѝграћê,	сѝпаћê.

2. Наклоненије повелително. LX

Вријеме садашње и будуће.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

—	—	—
ѝгрâј,	ѝзигрâј,	сѝпâј (сѝпљи),
нека ѝгрâ,	нека ѝзигрâ,	нека сѝпâ (сѝпљê),

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

да ѝгрâмо,	да ѝзигрâмо,	да сѝпâмо (сѝпљемо),
ѝгрâјте,	ѝзигрâјте,	сѝпâјте (сѝпљите),
нека ѝграјӯ,	нека изѝграјӯ,	нека сѝпајӯ (сѝпљӯ).

3. Наклоненије неопредјелено.

ѝграти,	изиграти,	сипати.

4. Причастија.

а) Дјејствителна.

Вријеме садашње.

ѝграјӯħи,	—	сѝпајӯħи (сѝпљӯħи).[1]

Вријеме прошавше.

ѝгра̑вши,	изѝгра́вши,	сѝпа́вши.[2]

LXI б) Страдателна.

ѝгра̑н (ѝгра̑т),	ѝзигра̑н (ѝзигра̑т),	сѝпа̑н (сѝпа̑т)

5. Суштествително на ње.

ѝгра̑ње,	—	сѝпа̑ње.

---

[1]) Истина да народ овакове ријечи у говору свагда узима као gerundia, н. п. оде *играјуħи*, пјева *копајуħи*, копа *пјевајуħи*, једе *стојеħи* и т. д.; али би се у писању могле узети и за права причастија (као и прилагателна имена), н. п. *ѝграјӯħӣ, ѝграјӯħа̄, ѝграјӯħе̄*; зашто је и народ ђекоје узео и обратио у прилагателна имена, н. п. *тѐкӯħа̄* вода, *ста̀јаħа̄* кошуља, *спа̀ваħе̄* аљине, *плѐтиħа* игла и т. д.

[2]) Тако се и ова причастија прошавшег времена употребљавају у говору као gerundia, и то понајвише код савршителни глагола, н. п. *дошавши* (он, она, оно) *у куħу рече му; поигравши мало сједе; рекавши то узе га за руку; порадивши даħе Бог* и т. д. Ја се опомињем, да се од *поħи* говори и без *ши*: *пошав*, н. п. *од винограда пошав* (т. ј. кад се пође) *уз брдо има једна оскоруша; од куħе путем пошав у планину* и т. д. А као причастија нијесам чуо да се говоре, осим од *јесам* каже се, н. п. *бѝвшӣ* кнез, *бившему* кнезу; *бивши* војвода и т. д.

ДРУГО

(conjugatio II.

По коме се спрежу сви глаголи, који се

1. Наклоненије

Вријеме

ЈЕДИНСТВЕНИ

пре̑м,	за̀прем,	тре́се̑м (тре́сем),	плѐте̑м,	мѐтне̑м,
пре̑ш,	за̀преш,	тре́се̑ш (тре́сеш),	плѐте̑ш,	мѐтне̑ш,
пре,	за̀пре̑,	тре́се̑ (тре́се),	плѐте̑,	мѐтне̑,

Овога су спрезања глаголи најправилнији, зашто сви имају у садашњем времену *ам*, а у наклоненију неопредјеленом *ати*; него само ово треба упамтити код њега:

1) Да ђекоји несавршителни глаголи, који се свршују на *бам*, *вам*, *мам*, *пам*, могу имати двојако у садашњему времену (и у осталом, што је од његове чете), т. ј. по овом спрезању, и по *другом* (на *ем*), н. п. *гибам* и *гибљем*; *дозивам* и *дозивљем*; *узимам* и *узимљем*; *сипам* и *сипљем* и т. д. К овима иду ђекоји и савршителни и несавршителни, који се свршују на *там* и на *кам*, н. п. *шетам* и *шеħем*, *дошетам* и *дошеħем*; *пљескам* и *пљештем* (у Босни по варошима и *пљешħем*), *попљескам* и *попљештем* и т. д.

2) *Дам* и *дадем*, *знам* и *знадем*, *имам* и *имадем*, имају по другом спрезању, осим овога садашњег времена, и вријеме полу прошавше и скоро прошавше, н. п. (не) *дадија*, *знадија*, *имадија*; *дадо*, *знадо*, *имадо*; а по овом спрезању не говори се у полу прошавшем времену, осим од *имам* може се чути у множ. броју *имасмо*, *имаше*; а у скоро прошавшем времену говори се и по овом спрезању: *да̀* (*да̀смо*, *да̀сте*, *да̂ше*); *зна̀* (*зна̀смо*, *зна̀сте*, *зна̂ше*); *ѝма* (*ѝмасмо*, *ѝмасте*, *ѝмаше*).

3) Код овог спрезања може се упамтити и за остале *све* глаголе (сва три спрезања), да савршителни глаголи немају (нити могу имати) *времена полу прошавшега*, ни *дјејствителног причастија садашњег времена*, ни суштествителнога на *ње* (као што је и прије поменуто).

СПРЕЗАЊЕ.

(verborum in *-ем*)

у садашњем времену свршују на *ем*, н. п.

ИЗЈАВИТЕЛНО.

садашње.

БРОЈ.

дѝгне̂м,	пѐче̂м,	о̀ре̂м,	сну̏јем(-је̂м),	ка̀зујем(-је̂м),	лѝјем(-је̂м),
дѝгне̂ш,	пѐче̂ш,	о̀ре̂ш,	сну̏јеш(-је̂ш),	ка̀зујеш(-је̂ш),	лѝјеш(-је̂ш),
дѝгне̂,	пѐче̂,	о̀ре̂,	сну̏је(-је̂),	ка̀зује(-је̂),	лѝје(-је̂),

МЛОЖЕСТВЕНИ

пре́мо,	за̀прêмо,	тре́сêмо (тре́семо),	плѐтêмо(-те́мо),	мѐтнêмо,
пре́те,	за̀прêте,	тре́сêте (тре́сете),	плѐтêте(-те́те),	мѐтнêте,
пру̂,	за̀пру,	тре́су̂,	плѐту̂,	мѐтну̂,

LXII

Вријеме иолу

ЈЕДИНСТВЕНИ

пра̂,	—	тре́са̂.	плѐта̂.	—
пра̂ше,	—	тре́са̂ше,	плѐта̂ше,	—
пра̂ше,	—	тре́са̂ше.	плѐта̂ше,	—

МЛОЖЕСТВЕНИ

пра̂смо,	—	тре́са̂смо,	плѐта̂смо,	—
пра̂сте,	—	тре́са̂сте,	плѐта̂сте,	—
пра́у,	—	тре́са̂у,	плѐта̂у,	—

Вријеме скоро

ЈЕДИНСТВЕНИ

прѐ,	за̀прије,	тре́со,	плѐто,	мѐтну,
прѐ,	за̏прије,	тре̂се,	плѐте,	мѐтну̂,
прѐ,	за̏прије,	тре̂се,	плѐте,	мѐтну̂,

МЛОЖЕСТВЕНИ

прѐсмо,	за̀пријесмо,	тре́сосмо.	плѐтосмо,	мѐтнусмо,
прѐсте,	за̀пријесте,	тре́состе,	плѐтосте,	мѐтнусте,
прѐше,	за̀пријеше,	тре́соше,	плѐтоше,	мѐтнуше,

Вријеме давно

ЈЕДИНСТВЕНИ

прѐо, прѐла, о. } сам, си, је.	за̀пръо, р̑ла, о, } сам, си, је.	тре̂сао, е́сла, о, } сам, си, је,	плѐо, лѐла, о, } сам, си, је,	мѐтнуо, ула, о, } сам, си, је,

МЛОЖЕСТВЕНИ

прѐли, е, а, } смо, сте, су,	за̀пр̑ли, ле, а, } смо, сте, су,	тре́сли, е, а, } смо, сте, су,	плѐли, е, а, } смо, сте, су,	мѐтну-ли, е, а, } смо, сте, су,

Вријеме

ЈЕДИНСТВЕНИ

прѐћу,	за̀пријећу,	тре́шћу,	плѐшћу,	мѐтнућу,
прѐћеш,	за̀пријећеш,	тре́шћеш,	плѐшћеш,	мѐтнућеш,
прѐће,	за̀пријеће,	тре́шће,	плѐшће,	мѐтнуће,

БРОЈ.

дѝгнемо,	пѐчемо(-чémo),	òремо,	снѝјемо(-јемо),	кàзујемо(-јемо),	лѝјемо(-јемо),
дѝгнете,	пѐчете(-чéте),	òрете,	снѝјете(-јете),	кàзујете(-јете),	лѝјете(-јете),
дѝгнӯ,	пѐкӯ,	òрӯ,	снѝјӯ,	кàзујӯ,	лѝјӯ.

прошавше. LXIII

БРОЈ.

—	пѐцијâ,	òрâ,	снòвâ,	кàзӣвâ,	лѝјâ,
—	пѐцијâше,	òрâше,	снòвâше,	кàзӣвâше,	лѝјâше,
—	пѐцијâше,	òрâше,	снòвâше,	кàзӣвâше,	лѝјâше,

БРОЈ.

—	пѐцијâсмо,	òрâсмо,	снòвâсмо,	кàзӣвâсмо,	лѝјâсмо,
—	пѐцијâсте,	òрâсте,	снòвâсте,	кàзӣвâсте,	лѝјâсте,
—	пѐцијâу,	òрâу,	снòвâу,	кàзӣвâу,	лѝјâу.

прошавше.

БРОЈ.

дѝго (дѝгну),	пѐко,	òра,	снòва,	казѝва,	лѝ,
дѝже (дѝгнӯ),	пѐче,	òрâ,	снòвâ,	казѝва,	лӣ,
дѝже (дѝгнӯ),	пѐче,	òрâ,	снòвâ,	казѝва,	лӣ,

БРОЈ.

дѝгосмо(-гнусмо),	пѐкосмо,	òрасмо,	снòвасмо,	казѝвасмо,	лѝсмо,
дѝгосте(-гнусте),	пѐкосте,	òрасте,	снòвасте,	казѝвасте,	лѝсте,
дѝгоше(-гнуше),	пѐкоше,	òраше,	снòваше,	казѝваше,	лѝше.

прошавше.

БРОЈ.

дѝгао (-гнуо), гла, о, } сам, си, је,	пѐкао, кла, о, } сам, си, је,	òрао, âла, о, } сам, си, је,	снòвао, âла, о, } сам, си, је,	казѝ-вао, ала, о, } сам, си, је,	лѝо, лѝла,о, } сам, си, је,

БРОЈ.

дѝгли (гнули), е, а, } смо, сте, су,	пѐкли, кле, а, } смо, сте, су,	òрâли, е, а, } смо, сте, су,	снòвâ-ли, е, а, } смо, сте, су,	казѝ-вали, е, а, } смо, сте, су,	лѝли, е, а, } смо, сте, су,

будуће.

БРОЈ.

дѝћи ћу (дѝгнућу),	пѐћи ћу,	òраћу,	снòваћу,	казѝваћу,	лѝћу,
дѝћи ћеш (дѝгнућеш),	пѐћи ћеш,	òраћеш,	снòваћеш,	казѝваћеш,	лѝћеш,
дѝћи ће (дѝгнуће),	пѐћи ће,	òраће,	снòваће,	казѝваће,	лѝће,

МЛОЖЕСТВЕНИ

прѐћемо,	за̏пријећемо,	тре́шћемо,	плѐшћемо,	мѐтнућемо,
прѐћете,	за̏пријећете,	тре́шћете,	плѐшћете,	мѐтнућете,
прѐћê,	за̏пријећê,	тре́шћê,	плѐшћê,	мѐтнућê,

2. Наклонеције

Вријеме садаш

ЈЕДИНСТВЕНИ

—	—	—	—	—
при̏,	за̏при,	тре́си,	плѐти,	мѐтни,
нека прê,	нека за̏пре̑,	нека тре́сê,	нека плѐтê,	нека мѐтнê,

МЛОЖЕСТВЕНИ

да пре́мо,	да за̏прêмо,	да тре́семо,	да плѐтêмо,	да мѐтнêмо,
при̏те,	за̏прите,	тре́сите,	плѐтите,	мѐтните,
нека пру̑,	нека за̏пру̑,	нека тре́су̑,	нека плѐту̑,	нека мѐтну̑,

3. Наклонеције

прѐти,	за̏пријети,	тре́сти,	плѐсти,	мѐтнути,

LXIV

4. Прича

а) Дејст

Вријеме

пру́ћи,	—	тре́су̑ћи,	плѐту̑ћи,	—

Вријеме

прêвши,	за̏пр́вши,	тре́са̑вши,	плѐта̑вши,	мѐтну̑вши,

б) Стра

прêт,	за̏пр̑т,	тре́сен,	плѐтен,	мѐтну̑т,

5. Суштестви

пре́ње,	—	тре́сêње,	плѐтêње,	—

Овога су спрезања глаголи тако различни, да би и човек могао узети све за неправилне према првом спрезању; али према глаголима Грчким и Латинским (и сами други ђекоји Славенски народа) све је ово још смиље и босиље. Кад буде боља згода и више мјеста и времена за писање Српске граматике, онда ће се моћи и они још боље раздијелити и у

БРОЈ.

ди̏ћи ћемо(ди̏гнуће̂мо),	пе̏ћи ћемо,	о̀раћемо,	сно̀ваћемо,	кази̏ваћемо,	ли̏ћемо.
ди̏ћи ћете(ди̏гнуће̂те),	пе̏ћи ћете,	о̀раћете,	сно̀ваћете,	кази̏ваћете,	ли̏ћете.
ди̏ћи ће̂(ди̏гнуће̂),	пе̏ћи ће̂,	о̀раће̂,	сно̀ваће̂,	кази̏ваће̂,	ли̏ће̂.

ПОВЕЛИТЕЛНО.

ње и будуће.

БРОЈ.

—	—	—	—	—	—
ди̏гни,	пѐци,	о̀ри,	сну̑ј,	ка̀зу̑ј,	ли̑ј (ли̑),
нека ди̏гне,	нека пѐче̂,	нека о̀ре̂,	нека сну̀је̂,	нека ка̀зује̂,	нека ли̏је̂,

БРОЈ.

да ди̏гне̂мо,	да пѐче̂мо,	да о̀ре̂мо,	да сну̀јемо,	да ка̀зујемо,	да ли̏јемо,
ди̏гните,	пѐците,	о̀рите,	сну̑јте,	ка̀зу̑јте,	ли̑јте(ли̑те),
нека ди̏гну̑,	нека пѐку̑,	нека о̀ру̑,	нека сну̀ју̑,	нека ка̀зују̑,	нека ли̏ју̑.

НЕОПРЕДЈЕЛЕНО.

ди̏ћи (ди̏гнути),	пѐћи,	о̀рати,	сно̀вати,	кази̏вати,	ли̏ти,

СТИЈА. LXV

вителна.

садашње.

—	пѐку̑ћи,	о̀ру̑ћи,	сну̀ју̑ћи,	ка̀зују̑ћи,	ли̏ју̑ћи,

прошавше.

ди̏гну̑вши,	пѐка̑вши,	о̀ра̑вши,	сно̀ва̑вши,	кази̏ва̑вши,	ли̑вши,

дателна.

ди̏гну̑т (ди̏жен),	пѐчен,	о̀ра̑н(о̀ра̑т),	сно̀ва̑н(-а̑т),	ка̀зи̑ва̑н(-а̑т),	ли̑т(ли̏вен),

ТЕЛНО НА ЊЕ.

—	пѐче̂ње,	о̀ра̑ње,	сно̀ва̑ње,	кази̏ва̑ње,	ли̏је̂ње.

редове поставити; а за сад, као поред рјечника, ево овако да и мало прегледамо:

1) Прави су глаголи овога спрезања, који се у садашњем времену свршују на *ем*, а у наклоненију неопредјеленом на *ети* (као код првог спрезања *-ам*, *-ати*, и код трећег *-им*, *-ити*); али такови глагола има у нас врло мало; па и оно

што и је, готово ни два нијесу једнаки у свему, него сваки по себи; ја не знам ни једнога, који би се у свему спрезао овако правилно као *прем*, осим *жњем*, па се и од њега причастије страдателно не каже *жњет*, него *жњевен* (као *мљевен*). Тако и остали, н. п. *мељем*, *мљети*, *мљевен*; *жањем*, *жети*, *жњевен*; *узмем*, *узети*, *узет*; *запнем*, *запети*, *запет*; *пењем*, *пети* (и *пењати*), *пет* (и *пењат*); *попнем* (и *попењем*), *попети* (и *попењати*), *попет*; *кунем*, *клети*, *клет*; *донесем*, *донијети* (*донети*; може бити да би ко рекао и *донести*), *донесо* и *доније* (*доне*), *донијо* (*донео*; у пјесмама и *донесао*), *донијела*, *донешен* и *донијет*; *смијем* (*смем*), *смјети*, *смје* и *смједо*, *смјео* (*смијо*), *смјела*; тако *умијем*, и сложени од овога: *разумијем* и т. д.

2) Ђекоји на *рем* имају у наклоненију неопредјеленом по Ерцеговачком нарјечију *ријети* (а по Ресавском и по Сремачком *рети*), н. п. *заирем*, *заирьо*, *заирла*, *заирт*; тако *мрем*, *прострем*, *подуврем*, *раздрем* и т. д.; *трем* има *трти*, *тр*, *трьо*, *трвен* (а може бити да би ко рекао и *трт*).

3) *-ем*, *-сти*; ови иду двојако: а) као *тресем*, који се свршују на *бем*, *зем*, *пем*, *сем*, н. п. *зебем*, *зебао*, *зебла*; *гризем*, *црпем*, *пасем* и т. д. — б) као *плетем*, који се свршују на *дем* и *тем*, н. п. *предем*, *прео*, *прела*; *метем*, *мео*, *мела* и т. д.; *идем*, *ићи* (а говори се ђешто и по правилу *исти*), *ишао*, *ишла*; тако и сложени од овога: *дођем*, *доћи*, *дошао*, *дошла* и т. д.

4) Који се у садашњем времену свршују на *нем*, они у наклоненију неопредјеленом имају двојако (и понајвише су савршителни, осим *венем*, *вѐнā*; *тонем*, *гинем*, *трунем*, *глунем*, *чезнем*, *трнем* и т. д.): а) на *нути*, н. п. *метнем*, *метнути*, *метну*, *метнуо*, *метнут*; тако *зовнути*, *викнути*, *укнути*, *ишнути*, *мазнути*, *љуљнути*, *дунути*, *линути* и т. д.; *паднем*, *паднути* и *пасти* (према *пасти* морало би бити *падем*, али се код нас већ не говори); *погинем*, *погинути*, *погину* и *погибо* (као да би било *погибем*, *погиисти*); *окренем*, *окренути*, *окрену* и *окрете* (као да би било *окретем*, *окрести*); тако и други ђекоји говоре се двојако, т. ј. овако, и по пређашњему на *сти*, н. п. *сретнем* *сретнути*, и *сретем* *срести*; *ођенем* *ођенути*, и *ођедем* *ођести* и т. д.; — б) на *нути* (*гнути* или *кнути*) и *ћи*, н. п. *дигнем*, *дигнути* и *дићи*, *дигну* и *диго* (диже), *дигнуо* и *дигао*, *дигнут* и *дижен*; *макнем*, *макнути* и

маћи, *макну* и *мако* (маче), *макнуо* и *макао, макнут* и (ријетко) *мачен;* тако *никнути* и *нићи; упрегнути* и *упрећи* и т. д. Неколика глагола (на *снем*) имају наклонеиије неопредјелено по прећашњему само на *нути*, а вријеме скоро прошавше и давно прошавше двојако као и ови, н. п. *тиснем, тиснути*. *тисну* и *тиско* (тиште), *тиснуо* и *тискао* (тисла, ло); тако *свиснем, прснем.*

5) *-ем (чем* и *жем)*, *-ћи*, н. п. *печем*, *пећи*, *пецијаше* (може бити да би ко рекао и *печаше*, *течаше*, као и *стрижаже*, *жежаше;* али се мени чини да је овако најобичније, т. ј. *пецијаше*, *тецијаше*, *туцијаше* и т. д.), *пеко*, *пекао* (*пекла); пеци, печен; стрижем, стрићи, стрижаше* (не вјерујем да би ко рекао *стризијаше, жезијаше*), *стриго, [стригао] (стригла), стрижи, стрижен* и т. д. *Речем*, говори се и по прећашњему *рекнем*, али *рекнути* не вјерујем да би ко рекао. На ове је налик (по наклоненију неопредјеленом) и *вршем, вријећи (вр̀ћи), врша, врљо, врљао (вр̀ла), вршен.*

6) Највише глагола овога спрезања имају наклоненије неопредјелено (и остало што је од његове чете) по првом спрезању (на *ати*); и ови су између себе врло различни, али кад се зна вријеме садашње и наклоненије неопредјелено, опет се не може погријешити, н. п. *глођем, глођи, глођући; глодати, гло̀да̏, гло̀да, глодао, глодавши, глодан (глодат), глодање:* тако *лажем, лагати; мажем, мазати; дајем, давати; зобљем, зобати; капљем, капати; клепљем, клепати; кољем, клати; шаљем (шљем), слати; иштем, искати; мећем, метати; вичем, викати; мичем, мицати; пишем, писати* и т. д.

7) Који се у садашњему времену свршују на *ујем*, и они (сви готово) иду у ред овије, што је о њима сад говорено, а између себе су опет двојаки: а) који у наклоненију неопредјеленом имају *овати*, н. п. *робујем, робовати; ћевујем, ћевовати; тргујем, трговати; гладујем, гладовати; кнезујем, кнезовати; момкујем, момковати; милујем, миловати; учитељујем, учитељовати; зимујем, зимовати; снујем, сновати; купујем, куповати; мудрујем, мудровати; псујем, псовати; путујем, путовати; пашујем, пашовати* и т. д. — б) *ивати* (ово су готово све несавршителни, или да речемо један пут *учащателни (учестни, учесни?)*, verba frequentativa,[1]) н. п.

---

[1]) Мени се чини да нема управо никакве разлике између глагола *несавршителније* (verba imperfectiva) и *учащателније* (verba frequentativa): зашто је сваки учащателни глагол и несавршителни, а сваки несавршителни може бити и учащателни.

LXVI *замаујем, замаивати; досађујем, досађивати; казујем, казивати; послужујем, послуживати; подвикујем, подвикивати; замамљујем, замамљивати; дањујем, дањивати; намирујем, намиривати; записујем, записивати; упућујем, упућивати; одбацујем, одбацивати; поручујем, поручивати; довршујем, довршивати* и т. д. — в) имају неколика на *увати* и на *ути*, н. п. *пљујем, пљувати; бљујем, бљувати; кљујем, кљувати; чујем, чути; обујем, обути.*

8) Има неколико глагола овога спрезања, који се у садашњем времену свршују на *јем*, а у наклоненију неопредјеленом на *ити* (по трећем спрезању); такови сви у наклоненију повелителном одбаце *и*, а причастије страдателно млоги имају двојако, н. п. *лијем, лиј* (мјесто *лији*,[1]) *лити, лио, ливши, ливен* и *лит, лијење; бијем, биј, бити, бијен* (говори се кашто и *бјен*), *бијење; пијем, пиј, пити, пијен* (и *пит*); *кријем, криј, крити, кривен* (и *крит*); *мијем, миј, мити, мивен; шијем, шиј, шити, шивен; ријем, риј, рити, ривен (рит).*

ТРЕЋЕ СПРЕЗАЊЕ.

(conjugatio III. verborum in *-им*)

По коме се спрежу сви глаголи, који се у садашњем времену свршују на *им*, н. п.

1. Наклоненије изјавително.

Вријеме садашње.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мјѐри̑м,	др̀жи̑м,	вр̀ти̑м,	мути̑м,	љу̏би̑м,
мјѐри̑ш,	др̀жи̑ш,	вр̀ти̑ш,	му̑ти̑ш,	љу̏би̑ш,
мјѐри̑,	др̀жи̑,	вр̀ти̑,	му̑ти̑,	љу̏би̑,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

мјѐри̑мо,	држи́мо,	вр̀ти̑мо,	му̑тимо,	љу̏би̑мо,
мјѐри̑те,	држи́те,	вр̀ти̑те,	му̑ти̑те,	љу̏би̑те,
мјѐре̑,	др̀же,	вр̀те,	му̑те,	љу̏бе̑.

[1] А готово би се могло и *ј* изоставити, па писати само *и*, н. п. *пи, ли, би, кри* и т. д.

Вријеме полу прошавше.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мјѐра̄,	др̀жа̑,	вр̀ħа̄,	му̏ħа̄,	љу̏бља̄,
мјѐра̑ше,	др̀жа̑ше,	вр̀ħа̑ше,	му̏ħа̑ше,	љу̏бља̑ше,
мјѐра̑ше,	др̀жа̑ше,	вр̀ħа̑ше,	му̏ħа̑ше,	љу̏бља̑ше,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

мјѐра̑смо,	др̀жа̑смо,	вр̀ħа̑смо,	му̏ħа̑смо,	љу̏бља̑смо,
мјѐра̑сте,	др̀жа̑сте,	вр̀ħа̑сте,	му̏ħа̑сте,	љу̏бља̑сте,
мјѐра̑у,	др̀жа̑у,	вр̀ħа̑у,	му̏ħа̑у,	љу̏бља̑у.

Вријеме скоро прошавше.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мјѐри,	др̀жа,	вр̀ħе,	му́ти,	љу́би,
мјѐри̑,	др̀жа̑,	вр̀ħе,	му́ти̑,	љу́би̑,
мјѐри̑,	др̀жа̑,	вр̀ħе,	му́ти̑,	љу́би̑,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ. LXVII

мјѐрисмо,	др̀жасмо,	вр̀ħесмо,	му́тисмо,	љу́бисмо,
мјѐристе,	др̀жасте,	вр̀ħесте,	му́тисте,	љу́бисте,
мјѐрише,	др̀жаше,	вр̀ħеше,	му́тише,	љу́бише.

Вријеме давно прошавше.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мјѐрио,	сам,	др̀жао,	сам,	вр̀ħео,	сам,	му́тио,	сам,	љу́био,	сам,
рила,	си,	жа̑ла,	си,	ħела,	си,	тила,	си,	била,	си,
ло,	је,	ло,	је,	ло,	је,	ло,	је,	ло,	је,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

мјѐрили,	смо,	др̀жа̑ли,	смо,	вр̀ħели,	смо,	му́тили,	смо,	љу́били,	смо,
ле, ла,	сте,	ле, ла,	сте,	ле, ла,	сте,	ле, ла,	сте,	ле, ла,	сте,
	су,		су,		су,		су,		су.

Вријеме будуће.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

мјѐриħу,	др̀жаħу,	вр̀ħеħу,	му́тиħу,	љу́биħу,
мјѐриħеш,	др̀жаħеш,	вр̀ħеħеш,	му́тиħеш,	љу́биħеш,
мјѐриħе,	др̀жаħе,	вр̀ħеħе,	му́тиħе,	љу́биħе,

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

мјѐриħемо,	др̀жаħемо,	вр̀ħеħемо,	му́тиħемо,	љу́биħемо.
мјѐриħете,	др̀жаħете.	вр̀ħеħете,	му́тиħете,	љу́биħете,
мјѐриħе̑,	др̀жаħе̑,	вр̀ħеħе̑,	му́тиħе̑,	љу́биħе̑.

2. Наклоненије повелително

Вријеме садашње и будуће.

ЈЕДИНСТВЕНИ БРОЈ.

—

мјѐри,	др̀жи,	вр́ти,	му́ти,	љу́би,
нека мјѐрӣ,	нека др̀жӣ,	нека вр́тӣ,	нека мутӣ,	нека љу́бӣ.

МЛОЖЕСТВЕНИ БРОЈ.

да мјѐрӣмо,	да држи́мо,	да вр́тимо,	да му́тӣмо,	да љу́бӣмо,
мјѐрите,	др̀жите,	вр́тите,	му́тите,	љу́бите,
нека мјѐрē,	нека др̀же,	нека вр́те,	нека муте,	нека љу́бē.

3. Наклоненије неопредјелено.

мјѐрити,	др̀жати,	вр́ћети,	му́тити,	љу́бити,

4. Причастија.

а) Дјејствителна.

Вријеме садашње.

мјѐрēћи,	држе́ћи,	вр́тећи,	му́тећи,	љу́бећи.

Вријеме прошавше.

мјѐрӣвши,	др̀жавши,	вр́ћевши,	му́тивши,	љу́бивши.

б) Страдателна.

мјѐрен,	др̀жâн (др̀жâт),	вр́ћен,	му́ћен,	љу́бљен.

5. Суштествително на ње.

мјѐрење,	др̀жање,	вр́ћêње,	му́ћêње,	љу́бљење.

Код овог спрезања треба упамтити (млого више него код првога, а млого мање него код другога):

1) У глагола, који се свршују на *дим, зим, лим, ним, сим, тим*, претвори се у полу прошавшем времену, у стра-
LXVIII дателном причастију и у суштествителноме (које од њега постаје) на *ње*, *д* у *ђ*, *з* у *ж*, *л* у *љ*, *н* у *њ*, *с* у *ш*, *т* у *ћ*, н. п. *судим, суђа, суђен, суђење*; *газим, гажа, гажен, гажење*; *палим, паља, паљен, паљење*; *браним, брања, брањен, брањење*; *просим, проша, прошен, прошење*; *мутим,*

мућа, мућен, мућење и т. д. А у опи, који се свршују на *бим, вим, мим, пим*, уметне се љ (на оним истим мјестима, ђе се у ови претвори *д* у *ђ*, *з* у *ж*, *л* у *љ*, *н* у *њ*, *с* у *ш*, *т* у *ћ*), н. п. *љубим, љубља, љубљен, љубљење; ловим, ловља, ловљен, ловљење; мамим, мамља, мамљен, мамљење; топим, топља, топљен, топљење* и т. д.

2) Многи глаголи, који се свршују на *бим, вим, дим, лим, мим, ним, пим, тим*, (по Ерцеговачком и по Ресавском нарјечију) имају наклоненије неопредјелено (и остало што је од његове чете) по другом спрезању (на *ети*); и по Ерцеговачком нарјечију претвори се *д* у *ђ*, *л* у *љ*, *н* у *њ*, *т* у *ћ*; а послије *б, в, м, п*, уметне се љ пред *е*, н. п. *видим, виђети, виђе, виђео; волим, вољети, воље, вољео; тавним, тавњети, тавње, тавњео; вртим, врћети, врће, врћео; сврби, сврбљети, сврбље, сврбљео; живим, живљети, живље, живљео; грмим, грмљети, грмље, грмљео; трпим, трпљети, трпље, трпљео* и т. д. А у Ресавском нарјечију ови сви глаголи имају само *е* мјесто *и*, а полугласна се слова не мијењају, нити се умеће љ, н. п. *видим, видети; волим, волети, волео; сврбети; трпети, трпе, трпео* и т. д. А у Сремачком нарјечију (кашто и у Ерцеговачком, као што сам напоменуо ђе је био говор о нарјечијама) имају по правилу свуда *и*, н. п. *видим, видити, види, видио; волим, волити, воли, волио; трпим, трпити, трпио* и т. д.

3) Многи глаголи и овога спрезања (особито средњи на *чим*) имају наклоненије неопредјелено (и остало што је од његове чете) по првом спрезању, н. п. *држим, држати, држа, држао, држање; бјежим, бјежати; јечим, јечати; звечим, звечати; мрчим, мрчати; дречим, дречати; кречим, кречати; мучим, мучати; учим, учати; клечим, клечати; трчим, трчати; вриштим, вриштати; пиштим, пиштати; стојим, стајати* (ђекоји списатељи наши пишу *стојати*, да им иде по правилу као *стојим*); *бојимсе, бојатисе* и т. д.

4) Готово у свим глаголима, који се свршују на *јим* (а оштро се изговарају), изостави се *и* у наклоненију повелителном, н. п. *кројим, крој, кројте; стојим, стој, стојте; бројим, број, бројте* и т. д. Али који се не изговарају оштро, него се глас протеже, они имају по правилу, н. п. *тајим, таји, тајите; пајим, паји, пајите; бујим, буји, бујите; гајим, гаји, гајите*.

5) Истина да по општему правилу код свију несавршителни глагола постаје суштествително на *ње* од страдателног причастија кад се промијени *н* на *ње*, н. п. ***копан, копање***; *игран, играње*; *писан, писање*; *печен, печење*; *мјерен, мјерење*; *суђен, суђење*; *љубљен, љубљење*; *слављен, слављење* и т. д. Али се опет (особито у Ресавскоме и у Сремачком нарјечију) код глагола овога спрезања, особито који се свршују на *лим* и *ним*, говори још и друкчије (т. ј. не промјењује се *л* на *љ*, ни *н* на *њ*), н. п. *молим, молење*; *балим, балење*; *буним, бунење*; *браним, бранење* и т. д. А говори се и *мољење, бaљење, буњење* и т. д., него ми се чини да је оно прво обичније. Тако исто може бити да би ко рекао (у Ресавскоме и у Сремачком нарјечију) и *вртење, трпење, срдење* и т. д., прем да је свуда обичније *врћење, трпљење, срђење* и т. д.

Овђе је за сад поред рјечника доста граматике. О нарјечијама, о предлозима, и о междуметијама није трије6е говорити, зашто су овђе у рјечнику.

[*Ова се* **„Српска Граматика“** *може узети као друго, поправљено издање* **„Писменице Сербскога Іезика“** *(број I у I-ој књизи овиx Вукових списа). Она није доцније издавана ни засебно нити у II издању „Српскога Рјечника“ (од г. 1852.). Године пак 1824. преведена је на немачки под именом*: **„Wuk's Stephanowitsch kleine Serbische Grammatik**, verdeutscht und mit einer Vorrede von *Jakob Grimm*. Nebst Bemerkungen über die neueste Auffassung langer Heldenlieder aus dem Munde des Serbischen Volks, und der Uebersicht des merkwürdigsten jener Lieder von *Johann Severin Vater*“ (Leipzig und Berlin, bei G. Reimer, 1824.). *Знатнија одступања и разлике између „Српске Граматике“ и овога немачког превода види даље у овој књизи под бројем XXVI.*]

ALPHABETI SERBORUM

cum

viciniorum popularium et aliis cultioris Europae alphabetis

παραλληλισμος.

Serb. graec.	Serb. lat.	Hungar.	Croat.	Carniol.	Bohem.	Polon.	German.	Ital.	Gall.	Angl.
А а	a	á	a	a	a	a	a	a	a	—
Б б	b	b	b	b	b	b	b	b	b	b
В в	v	v	v	v	w	w	w	v	v	v
Г г	g	g	g	g	ǧ	g	g	g: gara	g : gant	g : gold
Д д	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d
Ђ ђ	dj, gj	gy	dy, gy	—	ď	—	—	—	—	—
Е е	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e : bet
Ж ж	x	zs	s	sh	ž	ż	—	—	j	s: osier
З з	z	z	z	s	z	z	ſ: leſen	s : rosa	z	z : razor
И и	i	i	i	i	i	i	i	i	i	ee, y
J j	j	j	j	j	g	i: ia	j	j	i : mien	y : yes
К к	k	k	k	k	k	k	k	c : caro	c : car	k
Л л	l	l	l	l	l	l?: wilk	l	l	l	l
Љ љ	lj	ly	ly	lj	—	l : li	—	gl : gli	il : ail	—
М м	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m
Н н	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Њ њ	nj	ny	ny	nj	ň	ń	—	gn	gn	—
О о	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o : note
П п	p	p	p	p	p	p	p	p	p	p
Р р	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r
С с	s	sz	sz	ſ	ſ, ß	s	ß	s : sono	s : son	s : so
Т т	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t
Ћ ћ	ch	ty	—	—	ť	—	—	—	—	—
У у	u	u	u	u	u	u	u	u	ou	oo
Ц ц	c	cz	cz	z	c	c	z	z : zio	—	—
Ч ч	cs	cs, ts	ch	zh	č	cz	tſch(?)	c : ciò	—	ch:child
Џ џ	—	—	—	—	—	—	—	ge	—	j
Ш ш	sc	sh	ss, sh	ſh	š	sz	ſch	sc:esce	ch:cher	sh
Ъ ъ[1])	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ф ф[2])	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f
Х х[2])	h?	h	h	h	ch	ch	ch	—	—	—

[1]) Nil sonat (nisi forte vocalem mutam), sed *r* literae, quae Serbis, sicut Bohemis, vel sola absque ulla vocali, syllabam facit, apponitur, ne eadem *r* litera ad praecedentem aut sequentem syllabam trahatur, e. g. умръо, заъркати, lege u-mr-o, za-r-kati.

[2]) Sonos *ф* et *x* vix invenias in vocibus genuine Serbicis; sed utramque literam ob voces peregre adscitas ex alphabeto Cyrilliano retinuimus.

LXX

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЈЕШКЕ.

У свакој књизи има штампарски погрјешака; али ја се надам да и у овом рјечнику не ће бити тако млого, као у другим нашим садашњим књигама. Ево овђе ћу назначити ђекоје мало веће, које сам ја нашао:

1) у словима:

[изређано 48 погрешака у словима.]

2) у гласу.

Овђе сад није врпједно писати оне ријечи, ђе је отпао знак гласоударенија (зашто има такови ријечи млого, а не чини велике штете); него ћу само оне да назначим, ђе знак гласоударенија стоји криво (други, а не онај који би требало, или на другом мјесту); па и то само ћу назначити онако, као што треба да буде, а како је наштампано, може свакн виђети у књизи: ба́натисе, бѐжан, мјесто бе́жан), вами̑лија, вечѐ, кѐванлук (мјесто кѐва̀нлук), ко́но, ли̏тати, ма́жење, ма́сан, ми̏лити, мле́чница, мра̀зитисе, надскаки́вање, ѐглавина, ода̀дити, ода̀пиратисе, Оли̏вера и Оливера, она̀ко, О́сто, отре́скатисе, поме́шати, потпомо̀ћи, ра̀згријати, То̀пчидер, тр̀нути (н. п. ватру), ту̏рчати, уга́рнице, уга̀рчић, цви́лети, чара̀пчина, шеша̀на, штоко̀ји (и што̀који); *[и још 10 речи у „Српској Граматици,“ на којима је сада поправљен акценат.]*

LXXI

ДОДАТАК.

Кад је остало ово мало бијеле артије, ево још нешто да додам:

1) На страни XXX. и XXXI. што је био говор о претварању полугласни слова; она се слова онако претварају не само у једној ријечи кад дођу једно пред друго, него и из двије ријечи кад је једна до друге, н. п. говори се *ш њим, ш људма, ж ђаком, з Богом, бес посла, бес коња, прет кућом, ѐ Дунава, ѝ Земуна, пре тобом* и т. д. Али будући да у писању овако далеко нијесу ишли ни Грци ни Латини, зато нијесам ни ја ћео (ни смјео; а докле су они ишли, мислим да је слободно и мени, и свакоме другом); а други ко у напредак ако ћедбуде тако писати, може слободно: ни један му паметан човек не може рећи да нема право: *зашто се тако говори;* а *шњим* налази се већ и у књигама ђекојим (н. п. у *Доситеовим*, и у Г. професора *Игњатовића*).

2) У Шумадији се често у говору изоставља *с* у полу прошавшем и у скоро прошавшем времену у првом лицу множ. броја, н. п. *ку̏пљамо, јѐдамо, ѝдамо, но̏ша̑мо; дођомо, идомо, но̏симо, ку̏пимо* и т. д.

3) *предем, везем, тресем, плетем*, и остали овакови ђекоји глаголи, могу имати полупрошавше вријеме и на *ија*, т. ј. *предија* (предијаше, предијасмо, предијасте, предијау), *везија, тресија, плетија* и т. д. (Али од *једем* нико не би рекао *једија, једијаше*, него само *једа, једаше* и т. д.; тако и од *гребем, греба, гребаше*; а од *зебем* може бити да би ко рекао и *зебија, зебијаше* и т. д.). К овима иде и *кунем, кунија, кунијаше* и т. д.

4) У склањању сушт. имена и у спрезању глагола не треба нико да се ослони са свим на знаке гласоударенија, и да помисли, да и остале све ријечи имају свуда онакови *исти* глас, као и оне што су метнуте за примјер. То је за туђина највећа тежа у нашем језику, и Бог зна оће ли се кад моћи друкчије научити, него од народа слушајући, и говорећи с њим. Н. п. *мѝје* и *грѝје* имају у имен. једнак глас, а у осталим падежима *грије* има *грѝја, грѝјови* и т. д. *Мàсло* и *вѐсло* имају у имен. готово једнак глас, и *весло* има у множ. броју као и у род. јед., а *масло* се у множ. броју не изговара са свим тако оштро као у род. јед.; тако се исто *поље* оштрије изговара у јед. броју, него у множ.; а друга се опет млога имена изговарају оштрије у множ. броју него у јед., н. п. *сѐдло, сȅдла; сѐло, сȅла* и т. д. — Али што н. п. у Бијоградској нахији ђешто говоре *ло́нац, ко́нац, куку́руз, се́ло* и т. д. (мјесто *лòнац, кòнац, кукȕруз, сѐло*), то не иде у ово о чему је мој говор.

*[О самом „Рјечнику" (I. изд.) говорено је: у бр. 56. „**Oesterreich. Beobachter**" за 1819. г.; види бр. 14. Давидовићевих „Новина Србских" за 1819. г., стр. 109.—110.; — у „**Wiener literar. Jahrbücher**" за годину 1818.; види бр. 99. „Новина Србских" за 1820. г., стр. 647.; — и у бр. 58. „**Göttingische gelehrte Anzeiger,** unter der Aufsicht der königl. Gesellschaft der Wissenschaften" за годину 1819.; види 56. бр. „Новина Србских" за г. 1820., стр. 349.]*

XIII.

[У Давидовићевим ***„Новинама Србским"*** *за 1819.* г. штампано је, на страни 623. и 624., у одељку* ***„Додатакъ къ числу 85 новина Србски,"*** *и за тим поновљено у бројевима* ***86.***, *87. и 88. ово]*

623 **ОБЯВЛЕНІЕ**

НА ТРЕТЬУ ЧАСТЬ

ЛЮБОМИРА У ЕЛІСІУМУ

Ово е веть друго мое на ову часть, любезнїи читатели, Обявленїе. На оно ономлане їощь издано, весма ми се мало пренумерантовъ показа; зато нисамь могао мой рукописъ у печатню ни шиляти, но принужденъ будемъ чекати, еда бы што печатня оевтїнила, да бы и я што отъ 5 фор. за книгу отпустити могао: зашто я причину другу, што ми се онако мало у пренумерацїи появише, неналазимъ да е развѣ оскудность овога времена у новцу! — Ако ли е и друга какова быти могла, она е безмѣстна была. — Садъ е убо Печатня отъ 59 фор. на 44 фор. за еданъ мочалъ у цѣни спала: Слѣдователно и я моимъ ГГ. Пренумерантомъ отъ 5 фор. за книгу на 3 фор. спущамъ. А оныма, кои су до садъ по 5 фор. платили, комусе годь неправо узвиди, ятьу му, кадъ Ексемпларе распачамъ, и до новца дондемъ, два форїнта повратити.

Часть и ова величиномъ, бытитье као и втора, ако не буде їощь мало и ветья. Даосамь и на ню еданъ прекрасный образець на мѣди изрезати, коитье еданъ лѣпъ у церной гори, у нѣкомъ Романтїческомъ предѣлу, дворъ живо представляти: у комъ е двору старый нашъ Любомиръ са своїомъ миломъ Фамїлїомъ, остатокъ своего живота, мирно окончао. У прочемъ, содержанїя што се тиче и у овой послѣдной части продолжаемаго дѣла, мыслимъ датье свакїй мой читатель съ удоволствїемъ не меншимъ читати, съ коимъ е и перве две части читао (кромѣ ако есе кой на ону пасквїлну Рецензїю соблазнїо, на коютьу я мой отговоръ садъ, у исту ову часть, при концу книге ставити, изъ коегъ потомъ свакїй мой читатель нека безпристрастно разсуди, ели, и съ ко-

---

[* **Новине Србске** у *Вїени. 1819. г.* Redacteur und Verleger **Demeter Dawidowitsch.** У печатньи учредника *Димитрїя Давїдовића*, на старомъ Флайшмаркту 746 у *Дарваровой* куħи. (Тако од броја 21.) — На 4⁰, у 2 ступца, 764 стр. у 104 броја.]

лико е имао мой Рецерсентъ право, мене онако ружити: и ели было путно книгу едну онако крітизирати? Но тко другому яму копа, самъ тье у ню пасти). Зато нека изволи свакій, кой хотье, кодъ оныхь, ис|тыхъ 624
ГГ. Пренумерантовъ, пренумериратисе, кодъ коихъ су се и на втору часть пренумерирали были. то есть: *[ређају се имена места̑ и скупљача̑].*

И молимъ да ГГ. Совокупители, новце собране изволе у Новыйсадъ на Г. Іоанна Іанковича прислати. отъ кудтьею се потомъ и книге распошиляти. Желимъ, кадъ бы могло быти, да ми што скорїе и ова часть изиде, да бы ми се сотымъ одма подъ Пресъ и Грамматїка предузети могла. Въ прочемъ есмь свагда Господїямъ моимъ Пренумерантомъ на службн

У Новомъ Саду 10. Октовра
1819.

покорнѣйшїй
М. Видаковичь,
у III. Грам. Кл. Профессоръ.

[На ово је „Обявленїе“ Вук написао одговор под натписом:]

НЕКОЛИКО РИЈЕЧИ [*] 1a

О

ДРУГОМ ОБЈАВЉЕНИЈУ НА ТРЕТЬУ ЧАСТ

ЛЮБОМИРА У ЕЛІСІУМУ.

Рецензент друге части *Любомира* у *Елисїуму* врло се радује, видећи из другога објавленија о трећој части исте књиге (у додатку к числу 85 новина Српски), да га Г. *Видаковић* још није заборавио; зашто се једну годину надао обећаном одговору на своју рецензију, а друге је године морао пасти у жалост и у сумљу, да нема никад ништа (а може бити, да је то и највећи и једини узрок, што се Г. *Видаковић* тужи, да му се на прво објављеније „весма мало пренумерантовъ показа;“ зашто су пренумеранти очекивали одговор на рецензију, као што им је сам у првом објављенију, прије двије године, обрекао: „ятьу Ему на оно *по маломъ времену* и лако отговорити“).

Знак је, да је Г. *Видаковић* врло рад препирати се с рец., кад га овако једнако спомиње и дира: а то не мрзи

[* На дну прве стране стоји, без икаква знака:] Особитый додатакъ къ новинама [јамачно за годину 1819.; штампан је на 2 непагинована листа мале осмине].

ни рец. Истина да је сад мало по теже, како нам нека биједа уплаши Г. *Давидовића*, те каза, да више не смије рецензија метати у новине, него да и морамо особито штампати, и за табак 40 фор. платити! али опет можемо од сад рецензије продавати као и остале књиге: док изиђе III. Ч. *Љубомира*, ја ћу онда прештампати и ону ономлањску рецензију, и начинићу читаву књижицу. Зато Г. *Видаковићу* још у напредак напомињем, да гледа, колико је могуће да буде краћа рецензија. Зашто ми мислимо: ако је путно онакове књиге онако писати, да је још путније овако и рецензирати.

Рецензентова је радост у том још већа, што види из овога другог објављенија, да се Г. *Видаковић* доста поправио, опомињући се често рец. и рецензије; и то је очевидна сведоџба, да рец. не жели, да Г. *Видаковићу* избије перо из шака. него да му га још боље утврди. И из те жеље ево му напомиње неколико ријечи, да и не заборави метнути у своју Граматику, коју жели да скоро под *пресъ* метне:

1) Да нам каже, кад се *сад* (јест) пише с дебелим јером, кад ли с танким; и има ли ту каква разлика у смислу, или само од вкуса зависи, као н. п. у другом објављенију: *Садь* е убо — и до *садъ*?

2) Да нам изброји сва прилагателна имена (и остала, која се склањају као и она), која могу имати на *аго*, која ли на *ога* (у род. и у вин. јед.); ако ли могу сва имати и *аго* и *ога*, а оно нека нам каже, кад које треба писати: или и то може по *вкусу* поднијети без разлике. као н. п. у другом објављенију: *овога, своего*?

3) Нека нам каже, јели он наумио све ријечи Српске да поправи по своме вкусу, н. п. које су се до сад свршивале на *ац*, да се од сад свршују на *ец*, н. п. *кривец*, мјесто *кривац; сирец*, мјесто *сирац; заклопец*, мјесто *заклопац; буковец*, мјесто *буковац* и т. д.: а које су имале до сад пред полугласним словом *а* (које се избацује у остали[м] падежима, осим род. множ.), да од сад имају *о* или *е*, н. п. треба ли писати и говорити *чворок* или *чворек*, мјесто *чворак; чварок* или *чварек*, мјесто *чварак; мрсок* или *мрсек*, мјесто *мрсак; заглавок* или *заглавек*, мјесто *заглавак* и т. д. Нека нам каже дакле, треба ли овакове све ријечи *поправљати*,

као н. п. у другом објављенију *образецъ* и *остатокъ*? или само ђекоје по своме *вкусу*?

4) Мисли ли он од збиље, да задржи оно *ти* код свију глагола у будућем времену, н. п. *родитиће*, *накнадитиће*, *питатићемо се* и т. д.?

5) Мисли ли он од збиље, да се пише *нисамь* и *даосамь*, а само *есмь*?

6) Да нам каже кад треба писати *у прочемъ*, кад ли *въ прочемъ*? И има ли ту каква разлика у смислу, или само од *вкуса* зависи, као н. п. у другом објављенију?

7) Да нам мало протолкује о Грчким ријечма, како и треба писати: зашто н. п. *оевтїнила* по Грчком (*εὔθυνός*) требало би писати *оевѳѵнила*! Тако и *Елїсїум* по Грчком (*ἠλύσιον*) требало би писати *Елѵсїум* (а по Српски *елизија*, *елизије*?).

8) А кад је Г. *Видаковић* тако бацио бистро око своје на правилно писање Грчки ријечи, мислимо, да није право ни Славенскима да чини неправду, и да пише *рукописъ* с дебелим јером, кад се у славенском пише с танким, и још је женскога рода! Или може бити, да је Г. *Видаковић* наћерао *рукописъ* и *образецъ* да се промијене с јеровима? Е, може бити; сила Бога не моли, а ријечи морају слушати *сочинителя нравоучителныхъ*, *моралныхъ* и *морално-романтїческихъ повѣстей*, особито кад се он по *своме вкусу* влада. 26
А *оныхъ* ваља да је своје дебело јер дало за танко некаквој ријечи, која ће тек доћи у трећој Части *Љубомира*, или у Граматици?

Да Бог да, да се Г. *Видаковић* помогне овим малим биљегама, и да рец. у његовој Граматици не нађе ништа по вкусу и по правилима оне славне и милостиве госпође — знате које —

Ненад Новаковић.

[Трећа књига „Љубомира“ изишла је тек године 1823, и у њену предговору, под натписом „Ко Благоохотнымъ Читателемъ“ *Видаковић злехудно одговара на Вукову рецензију I и II књиге. Тај одговор (којим се препирка завршила, јер Вук није више одговарао) види у „Додатку,“ на крају ове II књиге Вукових грам. списа.]*

XIV.

[У 5. броју Давидовићевих **„Новина Србских“** *за г. 1820.,* у одељку* **„Додатакъ къ числу 5 новина Србски 1820.,“** *а под натписом* **„Смѣсице Кньижественне,“** *штампано је, на стр. 33. и даље, ово]*

33 **ПРИМѢЧАНІЕ**

на Преводе Г. Ѳоме Любибратичьа.

У додатку *Новина Србски* ч. 92. и 102. 1819 год. читасмо одономадъ Преводе Г. Ѳ. Любибратитьа, кои намъ накратко показую, *шта е и колико то значи списателѣмъ быти*, и какова овай правила наблюдавати има, ако жели, да и *име списателя* по правди на себи носи, и *да му безсмертїе* награда буде! Ово е све добро, sed his non erat locus (но овомъ ни е было места). Зато нека намъ Г. Любибратичь дозволи, да мала нѣка примѣчанїя не сверху *превода* —, но сверху *избора* матерїе, о коїой у свомъ писанцу каже, да му се за *нашу Лїтературу, и садашнѣ нѣно напредованѣ, колико прилична, толико и нуждна учинила*, овде накратко изложимо.

Вїландъ, и *Іунгъ*, есу не само свакїй своїой нацїи, но оба цѣломъ ученомъ свѣту, высокогъ почитанїя достойна, и безсмертномъ славомъ увѣнчана имена. Ньиова дѣла есу классїческа дѣла, ньїове мысли важне и основане. — Но знати треба, кадъ су ови велики мужеви живили, за кою Лїтературе свое Епоху писали, и зашто своя онако угризателна примѣчанїя о овой нарочито *матерїи* — печатати давали. — Да оставимо *Іунга*, меланхолїческогъ оногъ и остроумногъ перве классе енглезкогъ орїгїналногъ Поету (рожд. 1681., а † 1769.) и ондашнѣ кньижества енглезкогъ состоянїе, пакъ да ближе Вїланду, и нѣмецкой богатой Лїтератури ступимо, и о овомъ мало нешто, колико се нашегъ намѣренїя тиче, примѣтимо.

Вїландъ, еданъ отъ найветїй нѣмецки списателя, есть до скора живїо (рожд. 1733., а † 1813.), и живїо само зато, да Лїтератури свое нацїе последнѣ украшенїе даде, и ню лаврама своима увѣнча, нацїе велимо, коя е у свакомъ роду вѣжества и наука не по едногъ мужа имала.

[* **Новине Србске** *у Вїени.* 1820. г. Redacteur und Verleger: **Demeter Dawidowitsch**. У печатньи учредника *Димитрїя Давїдовића*, на старомъ Флайшмаркту 746 у *Дарваровой* кући. — На 4⁰, у 2 ступца, 672 стране у 105 бројева.]

кои бы се и съ древныма, цѣлогъ света учительма, сравнити могао, и отъ садашни учены народа найвеће списателѣ, или превосходио, или отъ ньи нимало маньій быо. — Живио е *Віландъ* онда, кадъ е небројено множество учены нѣмаца, благородно изъ медь себе соревнуюћи, 34 сваке године по нѣколико тысяща ово са свимъ орігіналны, ово съ други изображены езыка преведены кньига издавало, кадъ се *многа мала* и *праздна глава* къ высины доброгъ списателя безобразно каквимъ такимъ средствомъ — подигнути гледала, и више корысть и награду собствену, нежели народну славу и ползу предъ очима имала. — Нуждно е онда было противъ великогъ и безстыдногъ злоупотребленія явно викати, и остро писати, едно зато, да бы сами они писательи, кои *муза одушевленія* немаю, познавши велико, преважно, и пречестно званіе списателя, *учителѣмъ были цѣлогъ рода человѣческогъ*, и видетьи свою за то неспособность, отъ своіъ не безполезногъ само, но и шкодльивогъ пискараня еданпутъ престали; а друго и зато, да не бы други люди, кои се о свомъ изображенію озбильски стараю, читаютьи и занимаютьи се *коекаковымъ гаталицама*, драгоцѣно време свое суетно проводили. —

Налазил' се у таковомъ состоянію *Сербска Література*? Колико и каковы у насъ има списателя? Зарь и не бы све — безъ различія — за еданъ часъ могао изброити? — О, те лако и лако! Више, и много више напечатаны Кньига изидье у Германіи за едну годину дана, него што е свега у насъ, отъ како се писати почело, до садъ изишло. — Рано е уранио Г. Любибратићь са своимъ напоминаніяма; еръ е у насъ Література мало топервь дете у колевцы, кое пустити валя, да тепа и проговара; дотьитье време, кадъ тье и лепо умети говорити. Слѣдователно и овде налазити злоупотребленія, гди ни правогъ употребленія нема, есть заиста безпутно и нимало логічески. Нетреба нашій ово мало списателя съ очію таки напасти, и ньима она строга правила писаня предлагати, коя само *велики умови у изображеном народу наблюдавати могу и мораю. За садъ нека свакій пише, како што писати уме*, и нека се тако мало помало къ совершенству чрезъ несовершено пробанѣ и повторително упражненіе долази. — Позната е она Латінска пословица, *qui nunquam male*, *nunquam bene* (ко никадъ зло, нетье никадъ ни добро). Или заръ Г. Любибратичь мысли, да су їоштъ изъ почетка (да при нѣговой матеріи останемъ) кодъ Нѣмаца таки *Віланди*, а кодъ Енглеза *Іунговы* на позорище, и то у свомъ найсовершеніемъ виду, онда сирѣчь, кадъ су она правила за списателѣ писали, на еданпутъ изишли, и своимъ соотечественникомъ тако лако неоцѣнимы умовы постали? О колико е ту времена прошло! колико списателя было, коима се садъ ни гласа ни трага незна! Ерь нашто намъ мутна и смердльива вода, кодъ чистогъ и крісталовидногъ источника? —

Кодъ насъ їоштъ неможе списатель *совершенство у свомъ дѣлу* предъ очима имати, нити на найманѣ тонкости *Езыка*, *Грамматіке*, *Штіла*, и *Матеріе* пазити. Онъ се мора више трудити, да се *простоти* допадне, да га ова радо чита, разуме и хвали. Ово е и нѣму, кромѣ 35 други, за садъ найвећа награда — и овымъ начиномъ онъ найвише ползе роду приноси, еръ простоте у свакомъ народу свагда найвише има. *Съ овомъ Массомъ иде обще народа едногъ просвѣщеніе.* А кадъ се еданпутъ число списателя умножи, као на примѣръ, што се у

Германїи умножило, кадъ се и кодъ насъ на гредицы кньига, за кое е доматьинъ заборавїо, читаютьи све нова и нова изданїя, прахомъ посуты, налазило буде, и кадъ се на конацъ по крчмама, симиджиницама и бакалницама у ньи *Сиръ, Хайваръ, Харїнге* и други еспапи завїяти почну, по оному:

— in vicum vendentem thus et odores,
Et piper et quidquid *chartis* amicitur *ineptis*:

Онда некасе и кодъ насъ совршенство у списателю тражи; онда нека му се строга она Іунгова правила предъ очи, као необходимо наблюдаеми предѣли предлажу, и онда нека само онай, као списатель на позорище света изилази, кои осетьа, да е отъ *себи равни сочеловѣка высиренїим духом обдарен*, и кои е увѣренъ, да ће моћи современике свое *чему одвећ важном и одвећ лепом научити*: онда тье и списатель *платица манѣг от целог рода человѣческог презирати*, и о дѣла свои совершенству и вѣчности мислити моћи! —

Али кадъ тье то быти? колико ли времена протьи? За садъ, докъ їоштъ овако споро и безъ ревности радимо, докъ намъ преко године едва две или три книжице изилазу, и отъ овы едва коя народномъ вкусу и обстоятелствама времена задоста чини, за садъ и по другїй путь велимо, *нека свакїй пише, ко писати уме и хоће*; кадъ они, кои бы и *могли* и *умели писати*, за то ни наймањ не маре: мы и баремъ на средини не видимо. — Младїи люди, и по ветьой части їоштъ ученицы, кодъ насъ су и досадъ писали, и сада само они по готову пишу; и право имаю. Каква намъ е полза отъ оны, кои су у наукама остарили, искуства довольно скупили, изъ сваке струке наука и вѣжества велика сокровища себи начинили; а на коима, као Сребролюбцы, на свомъ злату чуваюћи кукаю, нит' и шта исподъ своћъ затвора пуштаю? — На што гладномъ препуне житнице, коїи се додирнути несме? или жедномъ источницы, до коїи доспети неможе? — —

Пиш'те вы *ревностни младићи*, кадъ искусни старцы неће, да пишу! вама е наша Лїтература и довольно — ако не све — благодарити имала, и иматье свагда, и онда — башъ, кадъ ко своmъ совершенству еданпутъ доспе. — Ко мало има, мало може и дати! Благородно е съ братомъ своимъ и наймањ свое добро дѣлити! Ал' кога за то исто душе благородїе презирати, псовати, или осуђивати, то бы одветь гадно и презрително было! — *Ко зна болѣ, широко му полѣ*: обично
36 се сербски и добро каже! — Дѣломъ треба показати, шта младый овай светъ, пунъ живости и отечестволюбїя радити има! — Писати валя, и своя учинѣна и собрана искуства нѣму сообщавати, да непредвидьене стѣне у мору, по комъ плови, за рана мудро избегнути може. — О вы искусне и мудре главе, кое тако лако иза г'рма стреляте, т: е: кое тако важно и лепо, и угризателно, и поносително, и вредоносно, о овомъ или ономъ списателю, *приватно* — беседити знате; не плашите нашу младежь, наше списателѣ, вашимъ празднымъ Aукторїтетомъ, или гордо и презрително намерштенымъ челомъ, него на мейданъ изидьите, и ваша дѣла свету веть еданпутъ покажите, да видимо и познамо, ко сте и како сте! Отъ давна мы то чекамо. Дао бы Богъ, да само забадава нечекамо! Али верло бояти се треба, да насъ надежда наша не обмане и непревари! —

Шта нпе човекъ, да мало яснне говоримо, себи могао обетьавати, какавъ напредакъ нашой Літературп изъ *Карловаца* — — и отъ *онако устроене Карловачке Гумназїе!* Какви ту людїй ние се променуло? и съ каквомъ ревностїю нису ови и о правомъ себи вовѣрене юности изображенїю, и по како мудры совѣти, и особени правила прилѣжно старали се и озбильски радили? — Ей! Стойковитьу, великїй нашъ у Руссїи Стойковитьу, каква су умилна воображенїя душу твою занимала, кадъ си ты о будущности овогъ заведенїя поетическимъ Твоимъ жаромъ онако трогателно певати могао! Како су се твоя патрїотическа желанїя испунила!! — —

Дао бы Богъ, да намъ *Педагогїческо заведенїе*, и *нѣгови Кр Дїректори* у своiмъ дѣлу не охладне, и своiмъ опредѣленїю штогодъ сходно произнесу!! —

Ревностни *Новосадьани*, и тамошня ново и мудро устроена Гумназїа, шатъ намъ ожидан̂їя целогъ рода оправдаю! Сербльи отъ тудъ, као отъ найвећегъ, найотмѣнїегъ, найревносниегъ и найбогатнегъ общества Сербскогъ много очекую, и праведно очекивати могу!! —

У Бачкой 8. Іаннуарїа 1820.

Станимиръ Живковичь.

[На овај чланак је најпре изишао „Отговор на Примѣчанїе Г. Станимира Живковића“ од самога ***Θоме Любибратића*** *у 17.—20. бр.* ***„Новина Србских“*** *за 1820. г., стр. 125. и даље; а тек после тога у засебном додатку броју 21. и 22. тих новина Вуков чланак:]*

ПРИМЈЕЧАНИЈА 59

НА ПРЕВОДЕ Г. ΘОМЕ ЉУБИБРАТИЋА,

И НА ПРИМЈЕЧАНИЈЕ НА ЊИ[Х]

Г. СТАНИМИРА ЖИВКОВИЋА.

{(У онај исти дан, кад су се ова примјечанија ћела да почну штампати, дошао је одговор Г. *Θоме Љубибратића*, и по старјештву отео им је мјесто. Надамо се, да ће читатељи и послије његова одговора ова примјечанија радо прочитати, ако ни зашто друго, а оно барем да виде, како два човека (у два удаљена краја земље) мисле о једној ствари; за то и дајемо нека се наштампају онако исто, као што смо и прије написали. Нама је особито драго, да смо у Г. *Љубибратићу* добили друга и помагача, и надамо се, да не ћемо дуго ни нас двојица сами остати, него да ћемо и још добити, и све више и више добијати).}

[* (Ова су примјечанија штампана у 21 ч. новина Српскијех од године 1820. Из њих се може видјети како сам ја прије 25 година

[* Ова је напомена из књиге „В. Ст. Караџића и Саве Текелије **Писма** вис. пр. госп. Платону Атанацковићу итд.,“ у којој су „*Примјечанија*“ прештампана, стр. 59.—74., као VII чланак. Овде се сада чланак штампа по оном засебном *додатку Давидовићевим новинама*, а све што је у „Писмима“ ново или друкчије стављено је у угласту заграду; што је пак било само у „*Додатку*“, а изостало из „*Писама*“, стављено је у шарену заграду. У „Писмима“ је и реч Θомо замењена речју *Томо*.]

мислио и говорио о књижевности нашој. Истина да се од онда у њој гдјешто и промијенило, али су опет највише од овијех ондашњијех мојијех ријечи вриједне и данас да се прочитају и чују. Ни једне ријечи сад овдје нити сам додао ни изоставио, ни читаве промијенио, него сам само *x* пометао и гдјекоје ријечи поправио према осталоме начину писања у овој књижици).]

У додацима к 92. и 102. числу новина Српски[јех], прошавше године, наштампани су преводи (из *Виланда* и из *Јунга*) Г. *Ѳоме Љубибратића*, који показују, *шта је списатељ, и какав он треба да буде.* Ово су ствари, које би требало да сваки списатељ чита, кадгођ[*д*] сједа да пише, и кад устаје од писања (као молитву пред јелом и послије јела). За данашње наше
2 списатеље* најважније је и најнужније оно, што каже Виланд, да списатељ не треба да гледа, како ће угодити *вкусу* простоте (која ни сама не зна шта [х]оће, ни шта јој треба;[1]) него треба да пише онако, као што налази по своме уму да је право и потребно, и као што може пред учени[је]м свијетом бранити и одговарати. Које исто и Јунг потврђује, говорећи: „Сви списатељи стоје пред судилиштем, које нити се чега боји, нити се чим подмитити да. *Вријеме је судија!* Вријеме нити има пријатеља ни непријатеља. *Лажна слава мора увенути, а права слава цвати, и расте без престанка.* Овом истином наоружан, све рецензенте на мејдан позивам; зашто ако паднем, моје ће ме исто перо оборити, и од њега ћу умријети; а ове гуске нека се међу ти[је]м напињу, и узалуд муче, да бесмртне наједају, и мртве убијају.“ — За то велимо, да је ово за данашње наше списатеље најважније и најнужније, зашто ми данас немамо (готово) ни једнога списатеља, који би писао управо онако, као што мисли да је право и да треба, него пишу, као што мисле, да ће се допасти њи[х]ови[је]м *познати[је]м* читатељима. Па, што је још најсмјешније, ради би, да нико не смије рећи, да није све добро, како они пишу!

Г. *Станимир Живковић* каже (у додатку к 5. ч. новина
3 Српски[јех], ове године): 1) Да та Виландова и Јунгова пра-

[1]) Овђ[*дј*]е под именом *простоте* не треба разумјети само сељаке, и друге људе просте, то јест, који нијесу наука учили; него свакога, који ствари управо не разумије, па макар он био и на врзину колу, или имао десет села и толико [х]интова по четира коња, и Бог зна колико локаја и у сандуку [х]иљада [*(онда)*.]

[* На дну прве стране стоји без икаква знака: Додатакъ къ числу 21 новина Србски одъ 1820 год., а на дну стране осме тако исто: Додатакь къ числу 22 новина Србски одъ 1820 год. Свега има 16 страна на малој осмини.]

вила нијесу још за нашу литературу.[;]* 2) Да ово мало наши[јех] списатеља не треба напасти с очију, и плашити с такови[је]м строги[је]м правилима.[:] 3) Него (и по други пут вели) нек пишу како који умије.* 4) Да је наша литература мало дијете у колијевци, које ваља пустити да тепа, па ће доћи вријеме, кад ће и лијепо умјети говорити.* 5) Да код нас још не може списатељ *савршенство у своме ђ[дј]елу* пред очима имати, нити на најмање танкости *језика, граматике, штила, и материје* (!?) пазити.* 6) Да се он мора више трудити {да се *простоти* [да се] допадне, да га она радо чита, разумије, и [х]вали; да је то засад [*за сад*] њему највећа награда, и да ти[је]м своме роду највише ползе доноси.* 7) Да код нас *„младіи“* људи, и понајвише ђаци књиге пишу.* 8) Виче на искусне старце, који су остарили у наукама, па неће [*не ће*] да пишу, него иза грма стријељају, т. ј. вичу на списатеље, и куде и[х], приватно рецензирајући,[;] и каже им, да не плаше младежи, наши[јех] списатеља, своји[је]м празни[је]м aукторитетом, или гордо[¹)] и презрително намрштени[је]м челом, него нек изиђу на мејдан, и ђ[*дј*]ела своја свијету нек покажу, да и[х] један пут видимо и познамо, ко су и како су.* 9) Жали{,} што се узалуд надал[*м*]о напретку литературе наше из *Карловаца* и од *Карловачке гимназије*; и нада се, да ће сад нова *Новосадска* гимназија штогођ[*д*] боље учинити; и жели, да «*Педагогическо заведеніе, и нѣгови кр. Дїректори* у овомъ дѣлу не оладне, и свомъ опредѣленїю штогодъ сходно произнесу.»

Нека нам допусти Г. Живковић, да и ми речемо н[*њ*]еколико ријечи о његови[је]м примјечанијама, као и он о Љубибратићеви[је]м преводима (овакови[је]м се примјечанијама и додацима истражује истина).

на 1): Истина да се наши списатељи још не могу у свачему судити по оним [*овијем*] Виландови[је]м и Јунгови[је]м правилима, али им опет нијесу на одмет{,} нити сувише. И наши списатељи морају се старати и трудити, да пишу *најбоље*, какогођ[*д*] и Њемачки; а што је у Нијемаца више списатеља, него у нас читатеља, то је боље и лакше за наше спи-

[¹) Мјесто *гордо* Рaић би казао *грдо*, и то је управо по својству нашега језика; али ја мислим, да би још боље било узети нашу познату ријеч *поносно (сад)*.]

[* У «Писмима» стоји свуда тачка са запетом.]

сатеље, н. п. међу *десет* [*х*]*иљада* списатеља тешко је бити *најбољи*, или *између најбољи*[*јех*] (за то се [х]оће Виланд, или Јунг): али међу неколико списатеља, који се за један час могу у прсте избројити, ласно је бити *најбољи*.

на 2): Ко се боји врабаца, нек не сије проје. Који се списатељ боји и плаши рецензента, он слободно нек не узима пера у руке; нити ће литература у њему изгубити каква добра: зашто он сам свједочи, не само да не зна, него и да није рад знати. А правог[а] списатеља рецензенти и законодавци доводе у веће савршенство: зашто зна, да ће пред свијетом давати одговор за сваку ријеч своју, па се пишући стара, да може за сваку ријеч казати, зашто [*за што*] је онако уписао, а не друкчије. Такови списатељ ако и погријеши, он с вољом, и мислећи погријеши, а не случајно. Он не само што се не боји рецензента, него му се још радује, и жели га, да му се ђ[*дј*]ело окуша, као злато у ватри, и ако што буде погријешио, да поправи, још док је жив. За то се обично познаје цијена списатељева по мислима о рецензијама и о рецензентима: прави списатељ, који свој посао разумије, и жели научити, ако што не зна, каже у предговору, да ће њему бити мила *свака* рецензија, била *груба* или *учтива*, само да се може из ње што научити и поправити; а *средњи* списатељ каже, да ће њему [*му*] свака *учтива* рецензија бити мила; {а} *рђав* списатељ не ће никакве рецензије, него виче у предговору своме на рецензенте, и каже, да и[х] се не боји, да они из зависти и из пакости рецензирају.

на 3): И Виланд је писао, као што је *умјео*, и сваки пише као што *умије*; али који добро не умије, он не треба да се срди, кад му кажемо да не умије, него [*већ*] нека учи, или нек престане друге учити ономе, што ни сам добро не умије. Ако ли станемо сви свакоме говорити, да је онако, као што он *умије* и каже, онда не ћемо никад, ни ми ни он, боље научити (него ће се још и други једнако од њи[х] кварити, и наопако учити).

на 4): Истина да је наша литература мало дијете у колијевци, које ваља пустити да протепа; али мало дијете међу тепавцима може остати тепаво до вијека. Већ нашој литератури има 37 година [¹)], па још у колијевци, и тепа једнако!

[¹) Ја сам овдје мислио од како је Доситије почео писати; а почиње ли се заиста од *онда* наша литература, о томе ће се још судити и пресуђивати (*сад*).]

на 5) : За чудо нам је, како може рећи Г. Живковић, 6
да код нас још не може списатељ *савршенство у своме ђ[дј]елу* пред очима имати, нити на најмање танкости *језика, граматике, штила,* и *материје* пазити! А ми мислимо, не само да *може*, него да *мора* то чинити *сваки* списатељ (био чиј му драго). Он мора једнако имати пред очима савршенство у своме ђ[*дј*]елу, то јест, мора се старати и трудити, да оно буде *са сви[је]м савршено,* а оно ће и онако бити савршено, *колико је могуће.* Он мора пазити и на најмање танкости *језика, граматике*, и *штила,* па ће се и онако у том сачувати од погрјешака{,} *колико буде могуће.** Истина да данас наши[је]м језиком није тако ласно писати, као н. п. Њемачки[је]м, или који[је]м други[је]м, који[је]м се тако мл[*н*]ого писало, и у коме су све ријечи прешле [прошле] преко суда Бог зна колико пута, и свакој своје извјесно значење одређено, и мјесто назначено: али опет мислимо, да ће нам Г. Живковић допустити, да *садашњи* наш списатељ а) мора знати: СКЛАЊАТИ** сва имена и мјестоименија; б) да мора знати СПРЕЗАТИ** глаголе; в) да мора знати по Српском СИНТАКСИСУ** из ријечи разговоре састављати (још је ово *најтеже* за наше списатеље, будући да су на туђи[је]м језицима науке учили и на њима књиге једнако читају; али опет ваља се старати, и трудити, колико је могуће, да се чува од туђега синтаксиса); г) да мора имати тврду и постојану ЈЕДНАКОСТ** у писању ријечи. — Г. Живковић (мислим да) већ говори: „Да![,] то мора знати сваки списатељ, и који тога не зна, онај не може бити ни списатељ; и то може сваки знати, зашто није тешко; и то зна наш сваки 7
списатељ.“ — И ми опет велимо, да то *мора* знати сваки списатељ, и да то није тешко; али код *нас*† може бити списатељ и без тога, и Бог зна, били [*би ли*] се којигођ[*д*] могао наћи да то зна (а камо ли сваки да зна!). Ако Г. Живковић не вјерује наши[је]м ријечма, нека прочита, н. п. МОЈУ ПРОСТУ ЖЕЛЮ, у додатку 93. и 94. новина Српски[јех], прошавше године, па ће се увјерити. Онђ[*дј*]е ће наћи, н. п. *миришави цвећа; у цвећама; первїй зеленъ; мѣсто карта; — плетећи илъ предећи; доносу; — дао самъ себи кућицу сазыдати; дао самъ ясноцервенимъ црепомъ кућю мою покрити; што као самъ ти и я самь; изпредъ мои врати;*

[* У првом издању ово није курсивом. — ** Ове 4 речи у „Писмима“ су штампане малим *курсивним* словима. — † У „Писмима“ ово није курсивом.]

неголи десетъ дворни служители; при свемъ тимъ; — *первїй посао, прва леа; кервъ, вршай, мои дерва; о дуови, хладну; доволно, повольно; служители, прїятельи; создао, сазыдати; зыма,* отъ *зиме* и т. д. Ако му је то мало, а он нека узгред прочита у истоме додатку к 93. ч. н. С. ГИМНАСІЮ НОВОСАДСКУ, па ће и у њој наћи: *света* служба, духа *святаго; Епископъ, Епїскопъ; свакогъ, цѣлаго* и т. д. — Г. Живковић вели сад без сумљ[*њ*]е, да то није добро: да *цвеће* није мл[*н*]ож. броја, него јед{инств}.; да *зелен* није мушкога рода, него женскога; да се *плетем* и *предем* не спреже по трећем[у] спрезању, него по другом[е]; а *доносим* по трећем[у], а не по другом[е]; да Срби не говоре, *дао сам покрити кућу*, него *покрио сам* (н. п. ми кажемо: Немања је зидао Студеницу; отац игуман покрио цркву и
8 т. д.); да се не говори: *што*| *као сам ти*, него *као што сам ти*; да се не каже *изпредъ врати*, него *изпредъ врата* (зашто *изпредъ* иште родит. падеж); да се не каже: *десетъ служители*, него *десетъ служителя* (зашто и *десетъ* иште родит. падеж); да се не каже *при тимъ*, него *при томъ* (зашто *при* иште сказат. падеж, а не творит.); кад се упише *первїй* посао, треба писати и *перва леа*: или треба писати *првїй* посао, као *прва* леа; кад се *х* изостави у једној ријечи, не треба га писати нигђ[*дј*]е (ђе [*гдје*] га народ, и списатељ сам, не изговара): или га треба писати свуда; кад се запише *повольно*, ваља писати и *доволъно*; кад се запише *сазыдати* (премда би могло бити и без *ы*!), треба писати и *саздати*; кад се запише *зыма*, треба писати и отъ *зыме*; кад се запише *света* служба, треба писати и духа *светаго*; кад се на једном мјесту запише *Епїскопъ*, не треба на другом мјесту писати *Епv[и]скопъ;* кад се запише *цѣлаго*, треба писати и *свакаго* и т. д. И ја велим тако, као што суди Г. Живковић; али шта ће рећи Г. Живковић, кад му напоменемо, да и у ови[је]м његови[је]м *примјечанијама* има *неједнакости* (премда се штил може узети у први ред садашњега нашег писања), н. п. *цѣлогъ света, цѣломъ свѣту; смердлива, крчмама, совршенство, совершенству*, иза *г'рма; хвали, оладни* и т. д.? Он не може друго рећи, него да није пазио на овакове *ситнице*. И ми велимо, да је то узрок. Истина да су ово *ситнице*, али се овакове ситнице ни пошто не могу опростити списатељу.

9 Никакав мајстор не ради свога заната, незнајући [*не знајући*] шта гради ни како гради, н. п. никакав кројач не узме но-

жице у руке, па да комада чо[х]у, незнајући [*не знајући*] или ће од они[јех] комада бити чакшире или долама; него најприје узме мјеру, или представи у уму своме, какву ће [х]аљину да кроји, и каква ће да буде ([х]оће ли бити уска или {широка, кратка или} дугачка), па онда узме креду (или угљен) и конац и аршин, те измјери и назначи, куд ваља сјећи, па онда сијече: па послије кад стане шити, не шије концима, какве руком напипа, н. п. сад црвени[је]м, сад жути[је]м, сад бијели[је]м, сад зелени[је]м; нити шије један рукав с поља, а други изнутра; нити изврне један комад чо[х]е на лице, а други на наличје; нити удара пуца каква напипа, н. п. с једне стране бијела, а с друге жута, а око једнога цепа црвена, а око другога црна: него гледа да је све једнако, једно према другоме. Тако сваки мајстор свој занат ради, тако треба и списатељи да пишу. Какогођ[*д*] што списатељ најприје ваља да представи у уму своме, *шта* ће писати; тако ваља да представи, и *како* ће писати. Ако списатељ не зна добро језика, а језик нема написани[јех] правила,[1]) он ваља сам за себе да и[х] постави, па пишући тврдо да и[х] се држи, н. п. а) Он се мора сам са собом договорити, који[је]м ће нарјечијем писати, и ту ће одредити (будући да говоримо о наши[је]м списатељима), шта ће чинити с они[је]м ријечма, које се у Славенском језику пишу са *ѣ*; ако ли неће [*не ће*] да пише ниједни[је]м народни[је]м нарјечијем, него [х]оће да се *приближује* к Славенскоме, и у том ваља да постави правила, и тврдо да и[х] се држи (зашто како нема никакви[јех] правила, онда је по *правиламъ бабы Смиляны*). б) Мора да избере, или ће имена склањати и глаголе спрезати по *Српској* граматици (т. ј. као што се говори), или по *Славенској*, или по *Руској*. в) Мора и за најмање ситнице да се договори са собом, и да избере [,] што мисли {,} да је боље и правије, н. п. [х]оће ли писати *х*, или не ће; [х]оће ли писати *ы*, или не ће (па ако избере да пише *ы*, онда ваља да научи ђе [*гдје*] се пише, да га не пише

---

[1]) Мл[*н*]оги се наши учени туже и говоре, да Српски језик нема правила, а томе се намеган чов[*ј*]ек мора смијати: Српски језик има правила, какогођ[*д*] и Латински (нити има језика на свијету без правила), него они не знаду језика, нити познају правила његови[јех], па бацају кривицу на језик {!} и чини им се лакше, и о мање срамоте, нов језик градити *без икакви [и каквијех] правила*, неголи [*него ли*] народни *по правилима учити!* А да пише чов[ј]ек, који не зна никаквога другог језика{,} осим свога: [,] не би му требало ни да мисли о правилима, зашто он друкчије не би могло писати, него онако, као што треба, то јест, као што се говори [*(онда)*].

мјесто *и*, н. п. *зыма, сазыдати*; а у други[је]м ријечма опет да пише *и* мјесто *ы*, н. п. *четири*, *мисли* и т. д.); шта ће чинити са ријечма, које имају *бр*, *вр*, *гр*, *др*, *жр*, *зр*, *кр*, *мр* и т. д., н. п. или ће писати *крв* (као што се говори), или (по Руски) *кровъ*, или ће (по *своме* приближивању к Сла-
11 венском је|зику) *кервъ;* шта ће чинити с ријечма, које се свршују на *ац* и на *ак*, н. п. или ће писати *кривац*, или *кривец*; *чворак*, {или *чворок*,} или *чворек*; шта ће чинити с ријечма, које у *данашњему* Славенском језику имају *я*, а у Српскоме *е*, н. п. *клятва*, или *клетва*; *имя*, или *име*; *связати*, или *свезати* и т. д. кроз сав језик ваља да прође{,} и за себе правила да постави, и пишући да и[х] се тврдо држи. — Да речемо[,]* да скотина безумна може радити своје послове без правила и без промишљања, али чов[ј]ек ваља свашто да ради по правилима, по уму и по промишљању; он треба у своме послу да има правила макар каква, па ћемо се послије ласно разговарати о доброти и о ползи правила. А који списатељ у своме писању нема никакви[јех] {тврди и постојани} правила, онога треба рецензирати као ђака *бабе Смиљане*, макар он о каквој материји писао: зашто није могуће{,} да би онај и о каквој материји могао што добро и паметно написати, који није кадар у језику (*своме*) никакви** правила држати; као што каже славни Руски стихотворац *Сумароков*:

„Не льзя, чтобъ тотъ себя писмомъ своимъ прославилъ,
„Кто Грамматическихъ не знаетъ свойствъ ни правилъ."

Али шта Г. Живковић мисли{,} говорећи, да код нас списатељ још не може пазити на танкости *материје*, то не разумијемо за сад. Ми мислимо, да се о *свакој* материји може писати добро и лијепо: молеру се не гледа, *шта* је намоловао, него *како* је намоловао. Тако списатеља има сила, који су у цијелом свијету бесмртно име задобили писањем о *ружни[је]м* материјама. —

12 на 6): Виланд каже, да ће му довољна плата бити, ако га какав будушт[ћ]и Агатон послије *сто година* разумије (то каже Виланд, који је „живио само за то, да літератури своє націє послѣднѣ украшеніе даде, и ню лаврама своима увѣнча, націє велимо, коя е у свакомъ роду вѣжества и наука не по едногъ мужа имала, кои бы се съ древныма, цѣлогъ света учительма, сравнити могао"), а Г. Живковић [х]оће[,] да код

[* У «Додатку» је: *речемо*. — ** Овако је — без *-јех* — и у «Писмима».]

нас сад одма[х] списатељи пишу књиге по *вкусу* народноме, и да и[х] читатељи *разумију и [х]вале*; и каже (управо насупрот Виланду), да наш списатељ мора највише да се труди, како ће се *простоти* допасти, и да га она разумије, радо чита, и [х]вали; и да је то за сад њему највећа награда, и да ти[је]м своме роду највише ползе приноси! Е[,] добро! на част му сва слава од таковог писања, и награда *засадашња* (а другој нека се не нада: зашто он већ восприялъ мзду свою [**воспріялъ мздꙋ свою**]); али ми не *вјерујемо*, да је оно све полезно[1)], што се простоти допада, и што она разумије, и радо чита и [х]вали; н. п. простоти се врло добро допао *Доситеј* [*Доситије*] вичући на *калуђере* и на *намастире*, на *пост* и на *мошти свете*, и на друге ђ[*гдј*]екоје обичаје цркве наше; и то она разумије врло добро, и чита радије него *Везилића о спокојној жизни*, или и какву *Раићеву* књигу: али нека нам каже Г. Живковић, има ли простота од тога какву *ползу* или *штету*? Тако, ако је рад Г. Живковић, да га простота радо чита, а он нека сад стане писати против *попова и владика*; а други за њим против *племића и спа[х]ија*, па ће вић[*дј*]ети, да ће то простота радије читати, него и какву проповиједи о *слоги [слози] и о љубави*. — Ми смо у том Виландови[јех] мисли[2)]: Списатељ не 13
треба да угађа *којекакви[је]м* читатељима (који не знаду ни колико списатељ), него треба онако да пише, како ће се допасти људма, који ствар управо познају и разумију, па макар такови[јех] *данас* не било у народу нашем ни по један на *сто [х]иљада*: доћи ће вријеме, кад ће и[х] бити више; треба писати за потомство, које ће бити чисто од свију данашњи[јех] будалаштина наши[јех], и које не ће толико питати, *ко је написао, и шта вели о њему овај и онај*; него ће гледати оно, *шта је написано*, и по ономе ће судити о уму и о срцу списатељеву.

на 7 и 8): Истина да код нас за сад највише млади људи, и то ђаци, пишу књиге, а старци не ће, него живећи господски *приватно* рецензирају, и вичу на списатеље; али за то опет не треба викати на старце (што они на списатеље вичу, и (макар и) приватно и[х] рецензирају): који се спи-

---

[1)] *Полезно* је од старославенскога польѕно, које би Српски морало бити *полазно*, као што и Раић има у својијем *поучнијама*: а ја бих рекао, да је за наш језик још боље *корисно (сад)*.]

[2)] Мјесто: *Ми смо у том Виландовијех мисли* Српски би боље било: *Ми у томе мислимо као и Виланд (сад)*.]

сатељ унлаши од њи[х]овога празна ауторитета, и од њи[х]ове вике и приватнога рецензирања, од онога ни онако не би било велике ползе : [:] а добри[је]м је списатељима од ползе старачка вика и приватно рецензирање : и онако рђаво пишемо, а још да нас нико не псује и не рецензира, него да и нама[,] као старцима[,] вичу сви људи : „Тако је," и да одобравају и наше највеће будалаштине, чудећи им се како су мудре и паметне : онда бисмо још горе писали и мислили. Ако старци ђе [*гдје*] имају право, ми ваља да се поправимо: [;] а ђе [*гдје*] старци немају право, ми ћемо им се смијати (*приватно*, као {што} и они нас [што] рецензирају), и гледаћемо[,] да наш посао учимо све боље и боље, знајући да имамо непријатеља, који ће с лучем тражити погрјешке у наши[је]м ђ[*дј*]ели-
14 ма. Други људи троше небројено благо, да| дознаду, шта се говори о њима, а старци нама то казују онако. О! како би ђ[*гдј*]екоји старци срећни били, да имају кога, да им кашто каже у очи, да није онако, као што они мисле и говоре, или барем да им каже, како се други људи смију њи[х]ови[је]м будалаштинама {(}које они држе за највеће, и само њима познате, или од њи[х] измишљене мудрости{)}!

А на мејдан не вјерујемо да ће му изићи, макар и[х] колико звао (већ ако ђе [*гдје*] у мраку), зашто се то њима чини срамота, као н. п. што би се спа[х]ији чинила[*о*] срамота, да изиђе на мејдан своме сељаку ; или игуман ђаку намастирскоме.

на 9) : За чудо нам је, како се Г. Живковић може надати напретку литературе наше од садашње нове *гимназије Новосадске*, кад каже, да се томе залуду надало од *Карловачке гимназије*! Зашто се Новосадска гимназија не може друкчије почети, него као што се Карловачка сад налази: а друго, од такови[јех], само по имену *Српски[јех]* гимназија, у којима се ништа на Српском[е] језику не учи, слабом се напретку Српске литературе може чов[ј]ек и надати. Кад би се уредило, да се у свакој школи учи по н[* њ*]ешто и на Српском[е] језику, и о Српској литератури, онда би друго било. — Него од педагогич{ес}ког заведенија могло би што прије бити : зашто се у њему ради на *народном* језику{,} и стара се за народне школе. Педагогич{ес}ко заведеније и његови кр. директори требало би сад најприје да начине (не смијем рећи, да су већ досад [*до сад*] начинили) *школске књиге* на *Српском*

језику, да и код нас већ један пут престану ђ[*дј*]еца учити читати из *Часловца** и из *Псалтира*:* зашто су то књиге, које [*којијех*] не разумију сви ни кр. директори, а камо ли сеоски и варошки учитељи; нити су писане за то, да се из њи[х] учи читати, него се то из почетка чинило за невољу, кад други[јех] књига нити је било, нити су требале (него [*веќ*] је то била *сва књига*, као што је још и данас код народа нашега); али су сад дошла друга времена, књига други[јех] и има и требају. Већ су сви народи, осим Срба, начи|нили за школе друге књиге мјесто Часловца* и Псалтира:* да не спомињемо Нијемаца ни Француза, ни осталије[х] народа, који нијесу нашега закона, него ево *Руси*, наша јединовјерна и јединоплемена браћа, и они су већ (давно и давно) извадили Псалтир* и Часловац* из школа, и начинили школске књиге на Руском језику, из који[јех] ђ[*дј*]еца учећи читати уче се јоште чему. Псалтир да је и на Српском језику, опет га ђ[*дј*]еца не би разумјела, а камо ли Славенски! н. п. кад чита дијете: **Помилѹй мѧ Боже по велицѣй милости**,** оно мисли, да то значи, да га *помилује Бог (руком) по вилици.*[1]) — Ако тако узради педагогич{ес}ко заведеније с његови[је]м кр. директорима, онда ће се одма[х], за н[*ь*]еколико година, познати на литератури Српској. Али би опет мл[*н*]ого лакше могао то учинити Господар *Милош Обреновиќ* у Србији, или *Петровиќ* у Црној гори: зашто је овђ[*дј*]е њива зарасла у коров, па треба мл[*н*]ого труда и времена, док се окрчи и очисти за право сјеме; а онђе [*онамо*] је њива чиста: само потребује *мудри[јех] и поштени[јех]* посленика, да посију *чисто и здраво* сјеме.

Кад смо већ овако у разговор ушли, нека нам се допусти још н[*ь*]ешто напоменути. За напредак наше литературе било би неисказано полезно и потребно, да се прими какав чов[ј]ек, да штампа књиге о своме трошку, за трговину (т. ј. да постане Verleger, као у Њемачкој). Колико у нас нема још ни списатеља ни читатеља као у други[јех] народа око нас, али опет да се какав чов[ј]ек прими тога посла, не би мање добио, него, н. п. на марамама, или на шљивовици, а осим тога учинио би нашој литератури ползу, а себи чест [*част*] и славу. Он би морао бити чов[ј]ек, који познаје тај посао (као што је

[[1]) Ја то по себи судим, јер сам сам тако мислио *(сад)*.]

[* У «Писмима» су ове речи штампане почетним словима малим. — ** Овај стих је у «Додатку» штампан обичним (не црквеним) словима.]

нужно у свакој трговини), а друго[,] морао би бити чов[ј]ек
поштен, као и други трговци, да се на њега могу ослонити
без сваке сумљ[њ]е и читатељи и списатељи. Па онда 1) Сваки
би се радије пренумерирао, знајући да ће (и кад ће) јамачно
примити књигу, или своје новце натраг, ако би се догодило,
да се књига не наштампа (али би требало гледати, да се то
не догађа често: не би требало објављенија пређе издавати,
док се књига не почне штампати); а 2) Он се не би ни
16 ослањао на саме пренумеранте, нити би њи[х] чекао, него би
књиге штампао и онако: зашто пренумерација свакојако мора
престати, као и у сваком народу: јер готово сваки чов[ј]ек
воли књигу скупље платити кад је види, неголи дати новце
у напредак, па чекати Бог зна које вријеме (а особито кад се
људи преваре н[њ]еколика пута).[;] 3) Коме треба књига, знао
би ђе [*гдје*] ће је тражити: [;] а књижар би се старао, да књиге
разашиље, ђе [*гдје*] зна да требају.[;] 4) Списатељи се не би
бринули како ће књиге штампати и продавати, него би се
само старали, да и[х] добро напишу: [,] па би свој рукопис да-
вали књижару, из најприје пошто [*по што*] за што, или само
за н[њ]еколико књига (зашто садашњи списатељи наши не-
мају ни онако никакве друге ползе од своји[јех] књига, осим
једине радости и надежде, да ће се потомство опоменути ка-
што имена њи[х]овог): [,] а послије, ако књизи буде добра про-
ђа, књижар ће списатеља молити, и с њим ће се погађати,
као што бива и код остали[јех] народа {.[1]} [;] 5) Књижар би
ђ[*гдј*]екоје потребне и полезне књиге могао и наручивати
учени[је]м људма, да му преведу или напишу.[[2]] —

Такови би посао био за сад најприличнији за Г. *Давидовића*, који се и онако с књигама забавља, и од њи[х] живи.

Ненад Новковић.

{[1]) н. п. Г. *Павао Берић* дао би прву част *Агатона* макар за 50 књига (па и те не би искао да и прода, него да поклони својим пријатељима и познаницима), а књижар може бити да би за једну годину продао 300 књига (зашто видимо да се и код нас читају романи *којекакви*, а камо ли онаки роман, као што је *Виландов Агатон*!), па би онда *молио* Г. Берића, да му преведе и друге части, и платио би му, да би се и за прву част накнадило.}

[[2]) Да је ово онда казао њеко други, могао би рећи. да је овијем наговорио Г. Јосифа Миловука, да се прими штампања Српскога љетописа и тако да постави темељ Матици Српској *(сад)*.]

XV.

НЕКОЛИКО РИЈЕЧИ 265

О језику у првој књижици Шрекове Историје.

*[Давидовићеве „**Новине Србске у Вїени**“ за годину 1820., у одељку: „**Додатанъ къ числу** 44 новина Србски 1820. — **Смѣсице Књижественне,**“ на стр. 265.—268.]*

У додатку к 23 ч. новина Српски објављена је прва књижица *Шрекове свемїрне историје** на Српском језику. Г. *Јован Берић,* који је преводи, ослонио се у избору на Доситија; а у реченом додатку Српски новина казано је, шта има у овој првој књижици: тако дакле нама не остаје ништа више, него да напоменемо неколико ријечи о *језику* (желећи, да би се Г. Берић у напредак могао ползовати у осталим књижицама):

1) Књижица је ова наштампана *Ћириловим,* или нашим и Руским *црквеним* словима (по свој прилици по жељи Г. *Павла Соларића,* у предговору к Мезимцу Доситијеву на стр: 29.); па су још узета и онакова слова, која су Руси већ и у црквеним књигама избацили, н. п. *оу*! — Баш и Ћириловим словима да успишемо књиге, морали бисмо и из њи језику нашему непотребна слова избацити (као и Руси што су чинили

[* Књижици је натпис: *Іωанна Матѳїе Шрека* Ꙗвногъ Історїе Учителя у Вїттембергȣ **Свемїрна Історїа**. Преведена *Іωанномъ Беричемъ*. СС. НН. и Фїлософїе Докторомъ, при Вышшемъ Народны Греконеȣнїтски Школа Кралѣвскомъ Надзирателствȣ, и при Депȣтацїи Фȣндȣсе Школске правящей заклетымъ Актȣарїемъ; ꙗкоже и оу Кралѣвскомъ Наȣка Оунїверсїтетȣ Маджарскомъ Пештанскомъ Факȣлтета Фїлософїческогъ редовнымъ Членомъ. Оу Бȣдимȣ Пысмены Кралѣвскогъ Оунїверсїт: Маджарскогъ. 1820. — На корицама је натпис: Шрекова Свемїрна Історїа. *Прва Свезка*. — Обична 8,⁰ стр. 96. Све штампано црквеним словима.]

у *гражданскима*), а потребна према језику нашему додати (као и стари наши што су почели чинити прије неколике стотине година); н. п. какогођ што Русима не треба *ѕ*, тако не треба ни нама; какогођ што Русима не треба *ѡ*, тако не треба ни нама; какогођ што Русима и нама не треба *ѡ*, тако нама не треба ни *ы* (да Руси изговарају *ы* као *и*, као што изговарају *ѡ* као *о*: они не би ни *ы* примили у *гражданска* слова: али они у изговору имају разлику између *ы* и *и*, као и Крањци што имају разлику између *ѡ* и *о*); какогођ што Руси пишу *и* мјесто *ї* и *ѵ* (н. п. *епископъ, гимназїя*), тако и ми можемо писати, па још и мјесто *ы* (н. п. *корист, пливати, син, корито* и т. д.): зашто видимо, да наши најученији људи не знаду ђе би требало писати *ї*, ђе ли *и*, ђе ли *ы*, ђе ли *ѵ*, н. п. оно о гимназији Новосадској мислимо да не шаље у Српске новине какав ђак или фамилијаз, него који од први
266 професора или куратора гимназије, па пише *епѵскопъ* (са *ѵ*!), *гїмнасїя* (са *ї*!): тако овђе Г. Берић пише *вїтезь* (са *ї*!), а Г. Соларић у Мезимцу Доситијеву *вытезь* (са *ы*!): тако Г. Берић на стр. 83 пише у врсти 18 *вишше*, а у врсти 23 *вышше* (!); на стр. 22 *зависи*, а на стр. 83 *завысило* и т. д. Па за што без невоље да се срамотимо, и ђеци Српској да намећемо на враг јарам, који сами нијесмо кадри носити? *Без невоље* велимо за то, зашто кад би било нужно и потребно тако писати, онда бисмо казали, да се *мора* учити, не гледајући јели тешко или није.

2) Жао нам је, што је Г. Берић и у том послушао Г. Соларића, што каже у предговору к Мезимцу Доситијеву, да је то „*педантїческо, последнѣ* и *безмѣстно пытанье*“ о једнакости језика у *свемїрној историји*: и за то није нимало пазио на то, него је писао како му је кад перо ћело, н. п. *достовѣрны, веруе; свѣта, света; цѣлога, цео; погрѣшкама, погрешкама; разсїялесе* (с. 40), *разсѣявали* (с. 41), *разсеяли* (с. 77)! (један глагол у три нарјечија!): — *Србину, Србскїй, Сербїя; совершенїе* (с. 25), *совршено* (с. 28); *содержанїе, садржава; Грцы, у Грецїи, Грчкїй, Греческы, Греконеунїтски*: — *многа* (с. 7), *млога* (с. 22): — *больїи* (с. 2), *больи* (с. 87): — *Храбаръ* (с. 44), *рабросћю, рабрѡ* (с. 96): — *несрећа, калуђера* (с. 85), *медьу, между*: — *садржава, содржи*: *созиданїе, сазидали*; *саборъ, совѣти, сазванъ, созданїе*: — *Енглезской* (с. 55), *Енглеска, Ирайска* (с. 95): *лагкѡ*,

лакω; збуде (с. 21), *сбунѣно* (с. 35); *празнω* (с. 28), *позднω* (с. 32); *сбокъ* (с. 3, 43), *сбогъ* (с. 66); *кдикои*! (с. 32), *гдикои* (с. 41); — *цвѣтуще* (с. 66), *госпоствуюшты* (с. 46); — *сатрео* (с. 38), *сатрла* (с. 42), *сатрли* (с. 43) (кад се запише *сатрео,* онда ваља писати и *сатрела, сатрели*; или као *сатрла* ваља писати *сатръо*! ако Г. Берић не ће са *ъ,* а он нека напише како му драго, само да се (без погађања) може чатити као што треба); — *найславнїима* и чести *найдостойнѣйшима* (с. 10); *скорѣйша* и *найсрећнїя* (с. 14); — *помощїю* (с. 12), *помоћи* (с. 13); *Обрадовича, Соларича, Поповића, Лазаревића* и т. д.

3) Има ђешто смијешни и чудновати падежа, н. п. са *источникама* (с. 8), между *Гркама* (с. 43), *медьу Хрїстїанама* (с. 76)!! (зашто не: *источницима, Грцима* и т. д., као на стр. 10 *мужевима,* и на стр. 41 *народима* и т. д.?); ѿ оны помагателны *средствїй* (с. 22). Тако има неколико и глагола криво спрезаније, н. п. *писаюћи, починяюћи, расти* (на стр. 4, а на стр. 21 *расте*).

4) По Српском синтаксису не говори се „съ *двома трема* 267
погледма“ (с. 29), него са *два три погледа;* тако се Српски не говори *преведено Јованом, начињено Павлом* и т. д. То ми говоримо само код ствари, *којима се што ради* (на питање *чим*), н. п. *написао пером, ископао ножем, доватио руком* и т. д. На стр. 46 „*Оне* силне монархїе Персїйске; (с. 65) велики *онай* поета Омиръ“: мислимо да је ово мјестоименије *(оне* и *онай)* овђе сувише: зашто се то у Српском језику говори само онда, кад је оном, коме се казује, већ познато оно, о чему се говори, или му се прстом показује и т. д.

5) *Ромулус, Кодрус, Брутус,* требало би писати по Српски *Ромул* (или *Ромуо,* или *Ромуло), Кодар, Брут*: као *Максим* и т. д. А може бити да би и *Аристотел, Милтиад, Тукидид,* било приличније, него ли *Аристотелес, Милциадес* и т. д. *Полѵбїусъ,* и *Марїусъ,* требало би писати *Полѵбїй, Марїй,* као и *Лукрецїй, Салустїй*: а *Лукрецїй, Салустїй,* по Српски требало би казати *Лукреције, Салустије*: као *Антоније* и т. д.

6) Млого је туђи ријечи (особито Славенски и Руски) узео Г. Берић *без невоље,* н. п. *посиѣшити* (мјесто *поитити*),

повѣсть и *повѣданїе* (у Српском језику не значи ништа! Шрек је могао казати die G e s c h i c h t e hat ihren Rahmen von g e s c h e h e n e n Dingen; а Г. Берић могао је то (за невољу) са свим изоставити, и почети: Историја је ријеч Грчка, и постала је од глагола *видим* и т. д. Или баш ако је ћео Српски да преведе, боље би било да је казао *приповијетка* од *приповиједања*): *свидѣтель* (м. *свједок*), *дѣянїе* (м. *посао*, или *ђело*), *царствовати* (м. *царовати*), *долготрающе* (м. *дуговјечно*), *обаче* (м. *али*), *наипаче* (м. *особито*), *ѕѣло* (м. *врло*), *весма* (м. *веома*), *даже* (м. *чак* или *сами*; а ђешто би се могло и изоставити са свим), *ꙗкоже* (м. *као*, *како*), *оуспѣхъ* (м. *напредак*), *государь* (м. *господар*) и т. д. — Не можемо се начудити, како је Г. Берић могао уписати *Боснїя* (с. 56) мјесто *Босна*! — *земляный* миръ (с. 96) значи мир, који је *од земље* начињен (irden), а Landfriede требало би казати *земаљски*, или *државни* мир. — Не знамо како је могао Г. Берић метнути *рукописанїе* (с. 41) и *рукопись* (с. 76), мјесто *слова*, или *писмо*! — Мјесто *временный просторъ* (Zeitraum) може бити да би боље било казати *постат*? зашто и *епоха* значи управо *одмор*, или *ујa*, а и *постат* је близу тог значења. Само значење право (или најближе) треба тражити, а *ријечи* нити је
268 могуће, ни потребно *преводити*.[1]) Тако, н. п. *человѣческїй* није довољно посрбљено кад се начини *човеческїй*: зашто Србљин каже *човечији* (које може бити да *по свршетку* није млађе од *человѣческїй*): ако ли би морало бити на *ки*, онда би требало казати *човечки*, као, н. п. *јуначки*, *момачки* и т. д.

7) (на стр. 26) Историја црквена не описује *начине Бога познати и служити* му, него *како су* људи Бога *познавали* и *служили* му, и све, што се уз то догодило. То је и Шрек мало замршено казао. — На стр. 27 криво је и рђаво Српски казано *бранѣне* и *полюблѣне*, мјесто њемачкога geschützt und gebraucht! Баш да је Шрек казао и geliebt мјесто gebraucht, опет се Српски не би могло казати *пољубљене*, зашто *пољубљен* у нас значи geküßt! а и schützen може бити, да би овђе боље било превести *помагати*, или *потпомагати*, него ли *бранити*; зашто се schützовати може и да нема никакви непријатеља, а код

---

[1]) О овом лијепо каже *Сумароков*: „Творецъ даруетъ мысль, но не даруетъ словъ."

нашега глагола *бранити* свагда се може казати *од кога,* или *ода шта.* Тако је на стр. 85 криво и рђаво Српски казано *дизали новце*, мјесто њемачкога hoben Geldabgaben im Rahmen der Religion! (ударали порезе за вјеру).

8) На пошљетку нека нам се допусти да напоменемо још и ово: Какогођ што Г. Берић каже, да ће у пошљедњој постати бити о Србији и о црном Ђорђију, тако се надамо, да ће и у *четвртој* бити што о *Ћирилу* и о *Методију* (о крштењу Славена, и о почетку Славенскога књижества), и у *петој* о Српскоме краљевству и царству, и о Косову! Истина да тога нема у Шрековој историји (као ни о црном Ђорђију), али се може из Раићеве историје извадити у кратко Српска историја готово до наши времена. А то је потребно и препотребно, зашто би срамота била, да Српска ђеца знаду историју туђи народа, а о своме народу ништа да не знаду. —

Ненад Новковић.

· ◆ ·

[Године 1835. изишло је у Бечу („писмены Господина ***Анто-тїа*** *благородногъ отъ* ***Шмидъ****") друго издање (грађанском азбуком; обична 8,⁰ страна 207) овога Берићева превода, у ком су, и после ове критике Вукове, све означене погрешке остале неисправљене.]*

XVI.

[1. У засебном додатку (мања 8,° стр. 8) броју 8. Давидовићевих новина за 1821. годину изишла је, од Јоакима Вујића, ова]

[1] **КРІТІКА И ОСТРА ПРОТЕСТАЦІЯ**

Писмена Дебелога Єра *(ъ)* и Танкога Єра *(ь)* противъ Курта — Херо — Шїячке Грамматїке Г. Вука Стефановича; што онъ Дебело Єръ са согласнымъ писменемъ Рцы *(р)* и съ прочими самогласнымп писмени слаже, крпи и натеже: А опетъ танко Єрь съ писмены Люди Єрь *(љ)* и Нашъ Єрь *(њ)* калами, веже и злопати. Обаче при томъ и велика *Радость* речени писмена Дебелога и Танкога Єра, што ихъ е Г. Вукъ изъ нѣгове горусказанне Грамматїке по сви другїи места изключїо и избацїо.

(ПОСЛАНА УЧРЕДНИЧЕСТВУ.)

Додатакъ къ числу 8 новина Србски 1821.

[2] **Крїтїка Мелодическа Дебелога и Танкога Єра гласи овымъ речма.**

Ходи брате да се загерлимо,
Єданъ другогъ братски полюбимо,
Іоште къ тому и развеселимо,
Щастїю нашему благодаримо:
Што насъ Вукъ бацы изъ Грамматїке,
И спасе отъ дрвенне мотике,
Те неѣемо срамотно ѣюсати,
Безчестїе съ другима кусати.
Алъ ти е то Грамматїка славна,
Као црна Лончина неопрана;
Момче Вуче, есль при свести быо;
Кадъ си ю као што велишь градїо?
Гди е рцы *(р)* писмя самогласно,
Гди ли оно виче тако гласно?
Како што ты нѣга овде цїфрашь,
Наопако у караблю свирашь.
Єрбо *Крстъ*, *црстъ* чини слогъ безгласенъ,
Како равно *Гркъ* и *мркъ* негласенъ:
Іоштъ и мене Єра Дебелога,
Ты чинишь маймуна великога,
Што ме са согласнимъ рцы крпишь,

Бургïомъ ми главу мою вртишъ:
А то што ты мыслишь быть неможе.
Макаръ се ты извукао изъ коже:
Заштъ рцы остае писмя согласно,
Да бы се ты како дерао гласно.
Всуе ты ме съ самогласнымъ спрежешь, 3
И съ писменемъ рцы мене ты вежешь,
Кадъ ти овде помоћи немогу,
Нитъ *умръо* за *умрео* рећ' могу;
Нити пакъ ову речь *захерзати*,
Вместо твогъ наопако *заръзати*,
Мене писцы за другу вещъ држу,
Кои гомиломъ отъ тебе бежу.
Тако и я Танко Ерь устаемъ,
Грамматïки ти противостаемъ,
Зашто ты мене съ другима кришъ,
Съ писмени Люди Ерь (љ) Нашъ Ерь (њ) мрчишь?
Пакъ мене съ нима срамно каламишь,
Твое новописце къ себи мамишь.
Ты не мысли да ћешь до тогъ доћи,
Но можешь зато срамотно проћи;
Што нова ты додаешь писмена,
А казати имъ незнашь имена:
Не знаду ли зарь писцы писати,
Любовъ место *љубав* написати?
Нѣдра вместо *њедра* начертати,
Теби у свачему разлогъ дати?
А теби на часть гаравый љокач. — . . .
Макаръ за нѣга добïо корбачъ.
Пакъ каково ти е ово (ђ) писмя?
Валя да му е скакавацъ имя:
Ты нѣга употреби за тебе,
Ербо мы га бацамо отъ себе;
Мы имамо наше ћервъ (ћ) писменце,
Познато кодъ насъ свïю именце;
Съ коимъ све оно списатъ можемо,
Што ты мыслишь, да мы неможемо.
Зато твогъ Скакавца употреби,
У Турску га Грамматïку сведи,
Како равно и у Арнаутску,
Херо-Шïячку и Татарску;
А немой га у Сербску мешати, 4
Како путо о лотру звечати.
Ты равно и писмя хѣръ (*x*) изверже,
На нѣга ятаганомъ потеже;
Пакъ вместо *Хрïстосъ* и *храбаръ* кажешь,
Рïстосъ и *рабаръ* наопако слажешь,
Тако *удъ* вместо *худъ, рамъ* вместо *храмъ*,
То е теби као Швабы траларамъ.

Іошть гди су ти *Ђ*, *ю* и *я* писмена?
Сербскогъ книжества нуждна имена;
Валя да си ихъ на торгу продао,
И вместо ни крпеджїя постао,
Те (*) *је*, *ју* и *ја* трудишь,
Вместо *Ђ*, *ю* и *я* они мутишь.
Нїе твоя Грамматїка Сербска,
Но она мора быти шїячка;
Єрбо Сербска има сва правила,
И свакому Сербину отъ већь мила:
Како што е братъ (**) Видаковича,
Сербскогъ Любезника и детића.
Сербска има осамь части слова,
А твоя нитъ е полакъ готова:
Сербска има сва толкованїя,
Всѣхъ части слова изясненїя:
А ты некажешь ни што е име,
Нитъ глаголъ, нитъ што е мѣстоиме.
Ты твою измеша као салату;
Мутећи како пїянъ по блату,
Ты и склоненїя сва замути,
Мужескїй родъ са среднимъ помути:
Нитъ сва времена глагола имашь,
А мыслишь да звезде съ неба скидашь;
Ты твою сверши съ трећимъ спрезанѣмъ
И съ якимъ за уши натезанѣмъ.
Гди ти е остало причастїе?
Союзъ съ предлогомъ и нарѣчїе?
Нити междометїе имадешь,
А друге писце хулити знадешь;
Іошть нити имашь Сочиненїе,
Свакогъ езыка заключенїе,
Кое части свакїй езыкъ дичу,
А на тебе Чобанина вичу:
Што си Чобанскїй Штапъ оставїо,
А лагкогъ се перца прихватїо;
Да ты ученне люде безчестишь,
На ме непристойне речи велишь:
Ты ихъ фушере книжне називашь,

(*) Ово писмя *j* нїе Сербско. но оно мора быти Ајдучко, или Одабаша-Мејино.

(**) Овде разумевасе проста Сербска Грамматїка Г. Милована Видаковича Профессора Гумназїалногъ Новосадскогъ, коя се кодъ нѣга їоште у рукопису находи. Обаче велика штета, да она изъ недостатка нужногъ трошка у тами лежати мора. Того ради мы, како доста оскудны люди, невзирающе на нашу оскудность жертвуемо свакїй по 15. фор. слѣдователно 30. форїнти за Тисненїе, ако бы се она кадгодъ печатала и Сербскому свѣту указати хотѣла; а нашъ адрессъ овако гласи: An die Herren Gebrüder Jer mit Briefen des Herrn Michael Joannovics, bürgerl. Handelsmann, abzugeben bey den drey Pesterinnen zu Pest.

Надрикниге срамотне позивашь.
Іоште кажешь да ништа незнаду,
Што неѣеду да те припознаду;
Да си ты правый списатель Сербскій.
Него те кажу да си шїячкій,
Ербо ты *овѣе* и *онѣе* кажешь,
И све што пишешь срамотно мажешь.
Пакъ кажешь, кадъ тко све школе проѣе, 6
Онда као Сербскій Списатель доѣе,
И почне Сербске книге писати,
Мразовича Грамматїку читати.
Алъ текъ болѣ и све школе проѣи,
Негъ сасъ торбомъ отъ коза доѣи;
Ербо Школницы правила знаду,
Понятїе отъ книга имаду:
А ты о пань и о кладу лупашь.
Какогодъ буникованъ у сну бунцашь.
Равно и Дїректоре намъ хулишь,
Да Славенски неразуму бучишь.
Кажешь немаду Сербскогъ Буквара,
Да великогъ за те Вуче квара:
Што ты Грамматїкъ Сербскій постаде,
Алъ текъ Буквара списатъ незнаде;
Негъ о Грамматїки лупатъ поче,
А никакву вещь къ концу, не доче.
Ты Видаковича насапуни,
Блювотинама га ты напуни;
Іоште къ тому и Списателѣ друге,
На ни поче бацатъ сваке руге:
А Соларића у звезде куешь,
Преко Меркаля све друге псуешь,
Коигодь нису вашегъ мнѣнїя,
Нитъ вашегъ тамногъ подражапїя.
Благо намъ кадъ ты Славенски знадешь,
И таково понятїе имадешь;
Да изъ Славенскогъ шїячки пишешь,
Арнаутъ шїячкомъ душомъ дишешь.
Іоште чудимосе и Копитару,
Придворному Бїблїоѳекару.
Да се онъ башъ съ тобомъ упустїо,
Шїячки писати упутїо,
Те не гледи Грамматїку Кранску 7
Како равно Бемску и Моравску,
Изъ коихъ лагше му е познати,
Речи ихъ писмены толковати:
Негъ се онъ помеша съ списателѣмъ,
Сербскогъ езыка помрачителѣмъ;
Кои е дегенекъ оставїо,
Курти Грамматїку саставїо. —

Зато мы овде протестїрамо,
Власть нашу крѣпко задержавамо;
Да ты Вуче насъ никадъ непишешь,
Нити твоимъ перомъ за насъ мичешь,
Нитъ насъ да каламишь съ каквымъ словцемъ,
Да те не испратимо са звонцемъ.
А тако и Соларићу кажемо,
Меркалю и прочимъ налажемо;
Іоштъ и другимъ многимъ клепеталомъ,
Суеторѣчивымъ блебеталомъ:
Да такви отъ насъ на миру седе,
Да се не дотакну какве беде.
Него мы молимо Мразовића,
Сербскогъ книжества Господинића,
А тако и братъ Іову Берича,
Нашегъ любезногъ Видаковича,
Къ тому и Цензора Петровича,
Съ другима честныма и Вуича:
Да они насъ у книгама пишу,
Честь нашу у небеса возвышу;
А Вука и нѣгове прогону,
Некъ имъ шайке нїове потону.

Примѣч. 1. Потомъ слѣдовати будетъ Крїтїка и Решетанѣ Г. Вука Стефановича Не слано-Мастногъ Арнаутъ-Турско-Херо-Шїячкогъ Ћоръ-Дилберъ-Ћиди Чауша ***Рѣчника.***

Примѣч. 2. Покорнѣйше просимо Г. Мразовича, Г. Копитара, Г. Берича, Г. Соларича, и проче, кои се годь у овой нашой Крїтїки находе, да бы су намъ благоусердствовали простити, што нисмо могли нїова намъ высокопочитаема имена съ пристойнымъ писменемъ Г. спрѣчь Господами у наши Стїховы тїтулирати; понеже да Стїхотворенїя таково што немаю, нити при себи задержавають каковыи Тїтулацїа, иначе дошли бы Стїховы у непорядокъ и замѣшателство.

Данно у Совѣтномъ засѣданїю Радомиру дне 1. месеца Іануарїа лѣта Господня 1821.

ко услугамъ готовѣйшїи
Дебело Єръ (ъ) и **Танко Єрь** (ь).

[У оригиналу је све штампано једнаким обичним словима, само што су размицањем слова истакнуте речи: Крїтїка, Протестацїа *и* Радость *на натписном листу (стр. 1.) и цео натпис на стр. 2., па тако и* Рѣчника *у првој напомени (стр. 8.). Сада су и те и све друге речи и поједина слова (како у самој песми, тако и у напоменама и у потпису), које је ради бољега разумевања требало истаћи, штампане курсивним или дебљим словима.]*

[2. У одељку „Додатанъ къ числу 14 новина Србски 1821.," стр. 84.—86., штампан је чланак под натписом:]*

СМѢСИЦЕ КНЬИЖЕСТВЕННЕ. 84

„Идите, кад сте навалили, несташни надписи мои,
Кньижный у Сербскій свѣт! К' борби поспѣш'те и вы.
Славна є была у народу свакоме борба за єзык.
Бомбе се бацаю веħ! Стрѣлице будите вы."

Лаз. Милобратић.

Знамо добро, да є учредник новина Србски, Г. *Давидовић*, у почетку лањске године с додатком к новинама своїим ч. 1. учтиво позвао *Србске писатеље*, да му дела своя шаљу, обећавајући, да ће ји радосно, и с великом услужносћу, собштавати роду своме, била она Славенска или Србска, напредовања ради његова.

Овде му трудак нимало није біјо залуду; єр є кром ГГ. Атанацковића, Бояџиє, Љубибратића, Мушицкогъ и безименог неког Стихотворца (који су му понајвише шиљали дела своя до онда, и којима є явно у истом листу, благодаріјо на љубави к роду своме, и прилежанию), добіјо исте године толико превода и сачинения, да јим є (као што є познано) єдва места наодіјо. Додатци његови постали су чрез то поље, ди су се млоги учени Срби видити дали.

Ово є лепо; ал' кад би списания она, по правилама Граматике народа Србског показана била, онда би јошт' лепше било, и сви би се кликом радовали о њима; а овако, жалосној мајци, гледајући тумарање писатеља наши, морамо у углићу сакривени плакати неутешно, што нећемо скоро, и може бити никад приспети онамо, ди би већ давно и одавно, бити морали.

Колико смо гоћ писатеља на пољу том вид'ли и познали (лањске године), свак є друкчије писао. Єдни су се држали недостаточни, правила *Мразовићеви* (за Славенски єзик): други *Вукови*: млоги свога *вкуса*; неки бабе *Смиљане* (име јој погинуло); а млоги опет други коєкакви бабурина. — Та освеститесе већ єданпут, људи! Није Мразовића Граматика (Славенска) за Србски єзик. Окан'тесе бабурина; смеяће вам се потомци. 85

Вукова є Граматика за Србско перо, *Вукова*! Читати є треба прилежно и безпристрасно, па ће лако сваки знати, шта оће Србски єзик; сваки ће се њом помоћи. А кад се њом помагати будемо, лако се можемо и надати, да ће Срби пуније и савршеније имати.

Рећи ће ми ко сад: „Већа част писатеља признає, да є *Вукова Граматика* од велике ползе, и да би се они лако и лако сагласили у писању; ал' љубави ради приятеља своји, и различни користи, несмею, нег єдан угађа Петру, а други Павлу."

[* **Новине Србске** *у Вїени* 1821. Haupt-Redacteur und Verleger: Demeter Dawidowitsch. У печатньи учредника *Димитрїя Давїдовића*, на старомъ Флайшмаркту 702 у *Дарваровой* кући. — На 4°, у 2 ступца, 104 броја, 584 стр. и више засебних додатака.]

То є подло! Срам буди свакога, који користи ради приватне, своє, немари за обшту!

„Ал' писатељима нашим руку помоћи понајбоље пружају *трговци наши*, а њима є *Смиљана* тако усладила оно *ихъ*, *ахъ*, *его* и *аго*, да кад књигу какву (не да се поуче, но да претресаю) у руке узму, и виде да нема вишепоменути *ихахатиħа*, и дебела єра (ъ), удивесе, као да ђулава човека виде, па ома вичу: Ова є књига униятска: не читајте є, који себи *спасение* желите (!!). Нећу да знам отсад ни за єдног писатеља, сви наопако пишу. — Тим начином одбияюсе људи, и неће да даю трошак за књиге, коє би нам се умложавати морале."

Боље є да немамо ниєдне, него на милїоне, с којима нисмо се показали, да смо најстражњи. — Ал' има јошт' благоразумни и ревносни срдаца Србски, има красни и имућни *патриота*, који ће о књижеству своме бригу, као и досад свєрадосно носити; а онаквим, који су и досад мало што, или са свим нимало, учинили, приятељски светуєм, да гледе свој посао. Они могу боље знати, єли рив њиов онакав, као што треба да буде, или ниє.

„Папуџия, нек' неиде даље од папуча."

Ружно є о оном говорити, што човек не разуме. Блажени Доситиє овако вели: „Смислен се стиди у оно пачати, чему ниє вешт; а несмисленy се велика срамота чини, ако он свуда свој нос не увуче."

Ове речи мислим, да ће и писања мог намеру подкрепити. Који се не узда слободно Србски писати, тај нек' седи с миром, нек' слуша и гледа, што други искусниjи раде. Нек' се не усуђує брзо писати (као што брзо говори), и написано у свет пуштати: єр verba volant, scripta manent.

И опет:

— — — delere licebit,
Quod non edideris. — — — — *Hor.*

Чуєте ли ви то, *Лазаревићу Милоше*, *Живановићу Авраме* и *І. М.*? Млади сте ви јошт' за писатеље: зато трудећисе настојте, да предмете ваше, који вам се у училиштама предаю, точно изучите, па кад єданпут сазору науке у вама, доста искуства присвојите, онда се подигните роду своме услугу принети. Досад сте рђаво писали!

Scribendi recte, sapere est, et principium et fons. *Horat.*

Поповићу Євто! и ти не даш мира перу. Имаш право! Ал' се клони *Смиљане*. Доклегођ њу слушати будеш, свагда ћеш писати: *кадъ* и
86 *кадь*; *садъ* и *садь*. *Конецъ*, *отацъ* и *Стихотворецъ*. *Царъ* и *царь*. *Истерчи*, *смртъ*, *умертвїо*; *задоволство*, *прїятельство*. *Мѣсецъ* и *месецъ* и т. д.; а с тим навлачиш смеј деце на себе.

„Єзыка, драгїй Миленко, ты Сербског не знаш, а пишеш;
Да, без крыла си ты: дерзко де лети у выс!" *Л. Мил.*

Берићу Павле, и заљубљени у дебело єр (ъ) *Давидовићу*, одучавајте пера своя, од самовољства!

Какво є оно обявљение, *Влаовићу*? Зашт' да пишеш єдну ствар по двапут? Ми смо за те, поодавно чули, и дивимосе, да є *Влаовић онако*, писати могао. Поправисе, молимо те својски. Nisi Grammatica

futuro oratori fundamenta fideliter jecerit, quidquid superstruxeris, corruet. *Quint.*

Љубибратићу! Вала ти, што *изми Станимира*; ал' се чувај, да и тебе когођ не измие.

Атанацковић би нам міјо біјо, да му речи искрињене нису. Код *ђ* и *ћ*, пише: ***Градъанинъ, вотье***;

(„— — — —. Миран є писац с *ђе, ће*." *Лаз. Милобр.*)

код *љ* и *њ*, пише: ***гльива, кньига***!!

Илића пословице, миле су намъ биле: намера му нам є и єзик, повољан и угодан; ал' му є начин писања, гребао очи читатеља. За вештину његову у званїю своме чудисмо, ал' ако онако ученике своє учи, зло! — Ми му се неможемо дост' начудити, како є могао на ту мисао пасти, да пише: ***лепо, найманє, Коса, ћерка**** (место: љепо, најмање, коса, ћерка) и т. д.

Лазић се ваљда поправља садъ: єр' му нема одавно већ писма.

Ови су нам понайвише дела своя показивали прошавше године, зато смо ји укратко и опоменули, да се узму у памет, ако буду што ове године издавати. Ми ји молимо братински, да се у ред ставе већ єданпут (не искључавамо ни друге): єр ће доћи ***лаћман***, па ће зло бити.

И я би сам, стар овако, по ћуди С Т А Р А Ц А, викати и ердегатати морао, на све оно, што ниє онако, као што смо ми од наши ***дедова*** чули и примили, да даље од носа не гледим, и да по чистој савести не налазим, да є ***Вукова*** Граматика млеко, којим ће се књижество наше одојити и одранити, потподићи и прославити: и да се потомака своји, не презам.

Стани, ***Вуче***! Не дижи носа горе! И ти свагда немаш право. Прими *я, є, ю.*

„Згодне су нам двогласнице *я, ю*, єзично *є* — ст —." *Л. Милобр.*

Добро ће бити, да пишеш, место *ђете, дете*; кад нећеш *дете*, и т. д.

Од Господина Бога искрено желећи, да беседа моя буде причином бољег писања у напредак, молим, да ми ниєдан приян не замери, што овако старачки изговори, што ми є давно већ на срцу лежало. Я сам то из љубави к књижеству нашем, као отац деци својој, као брат браћи, и као истини љубитељ Србства, истиним љубитељима Србства, говоріјо слободно.

У Бачкој, 4. Януара 1821 године.

Вељко, Старац.

[* Ово је по својој прилици штампарска погрешка, и то не само што је употребљено мало слово (ћ) место великога (Ћ), него је погрешно узета и цела реч *ћерка*, место које је требало ставити реч *Мати* (место: *мати*), како је у оригиналу („*Пословице*. Трудом *Самуила Илића*, скупљене. У Вїени 1820.," стр. 16., 3. врста оздо).]

*[3. „**Додатакъ** (не засебан) **къ числу 19 новина Србски 1821.**" има „**Смѣсице Книжественне**" (стр. 117.—120.), у којима је :]*

ОДГОВОР СТАРЦУ ВЕЉКУ И СОВѢТ

117 **жалѣћем о србском роду у числу новина 14.**

(посланъ учредничеству).

Старче незамеђ' кавге, зла су ти то
Дѣла. Єрћеш ты наићи на глогов
Колац, гдићеш се врло
Изранявити, пак послѣ ни
Глави не буде добро. — Србска є то пословица.

Можеш ли ты свѣт са раменом исправити? Ћути! Срамота те оставила! Суета є то суете, суетносе трудиш Старче! Немаш право. Видимо. даси у лудост остарїо. En monstrum, tantilla tanta verba funditat! Болѣ и было si tacuisses, ал истина є :

Paris imposuit nobis Jupiter duas
Propriis repletam vitiis post tergum dedit
Alienis ante pectus, suspendit gravem.

говори Латин, а Србљин: *Видиш у туђем оку трун, у свом пак невидиш балван.* Другога учиш, не научен остаєш сам. Aliis monstrant viam, sibi semitam non sapiunt. Ennius. *Милїоне* ты са ї, *патриота и* пишеш. Єдали обе туђе нису рѣчи? *лепо* ты пишеш, другога *љепо* учиш. О ты злобе пуни и нечисти Старче! пуна є глава твоя ђубрета. Обуздай дух немирни твой. Animum rege; hunc froenis, hunc tu compesce catena. Hor. Не величай се сам славом. кад те други и незна, Єсил' жив, єр отуд є оно, Laudibus arguitur vini vinosus. Homerus. Неможеш ты малу чертицу критикати, єр незнаш, како є онай, кои є посло у печатню, написо, може быти, и неможе быти, него знам за цѣло, да є
118 гдигод више приметнуто нег што є было, а нїє требало: а гди год изостављено, што є быти морало. Видили смо на мѣсто *жене*, *мене*, и мѣсто *силом*, *самом*. А ту нїе погрѣшка! Гледай ты смысал, и гледай превод и цѣлу ствар. Іош пишу и Нѣмцы учени, Brot и Brod, пишу Freud и Freude, пишу dacher и daher. Пак нїе погрѣшка! Небуди тако строг, стани мало, размисли човече! Nescit homo, utrum amore vel odio dignus sit, sed in futurum servantur incerta. Не можеш се зарећи да ћею Сербљи писати, како су почели, да нећею и другоячїє и штогод болѣ или горе, измыслити: а и ты сам несмѣшсе усудити казати lo faro, voglio farlo al certo. Бољи од болѣг зна, пак ћеш се поводити и ты сам. Недирай! Остави! Подай мира сваком. Constans et perpetua voluntas suum unicuique tribuendi. Пусти краю сваког'. Вол четыр ноге има пак опет поклизне. Погледай то што дѣлаш добро, єли другима по вкусу: єр

Ex illo solemnia more theatra
Nunc quoque formosi invidiosa manent.

Ты си то нашо за добро и твой Милобратић, пак рад си преморати све. Чекай мало. Гди си ты слѣп, и друге ођеш да слѣпе начиниш. Єдали су наше досад печатане књиге зло списане? Єдали су наши

праотцы тако глупи били. да ништ' ново. добро произвести у состоянїю небыше? Него ты си се родїо. да Србским просвѣтителѣм назовешсе. Ћути пакостни душе! Tu hai poco talento onde sarai il buffone, il trastulo el' oggetto dell' odio degli altri. Сѣди! болѣ ће ти быти. ради што друго, незаоштравай више пера. болѣ проштац; необсаћуй папир. болѣ в'рт, не критикай выше, єр ти hic locus casti damna pudoris habet.

Єзыка србска незнамо мы, далѣ говориш ты. Доста да си га ты од койкакви научїо! Та море! Неговоре само у Срѣму найболѣ србски, ни у Сербїи само турски, и у Бачкой помало нашег налази се корена. Ты! ако си Срѣмац? тамо школу учїо ниси, єр школски писати незнаш. Срѣмачка школа кавгу неучи замећати. Тамо є све, тиха и мирна пуно духа. Знай! Ако си Бачванин? Ни они слова она неодбацаю. ты коя одбацаш. Мирно дост' є и тамо. Любесе и они! Ако си Сербїянац? Истина турски са свим непишу ни они, доста им подражаваш. Ньима си доста подобан! ког си рода управо? Незнам! Мораш быти што ї' онай реко „Пася зуба род" е! е! не бы ти знао, дат' я нисам казо.

А шта си ты далѣ узо. Куд си ты заблудїо? Зар што є наше лоше є? Знаш да є луд кои своє худи. Зар Србљи ништ' незнаю. зар Србљи ништ не'маю, чимсе дичити могу? Куд си ты зашо Старче? Явимисе гласом гди си, да пошлѣм дѣцу на прави да те изведу пут, да престанеш од тог обичая, болѣ или никог другог да се неусудиш худити него 119
нас саме.[1]) Зар незнаш „оно што є старїе вышесе почитує."[2]) Зар мы нисмо слава нашїй старїй достойни.[3]) Умукни! умукни! ты сузеронећи о србском свом роду, умукни! Не чиниш ты то из добра, но из злобна. зла и завидљива срца. у тами као завист сѣдећи, єдеш змїйно месо. и к'рв човечїю пїєш.[4]) Мрзим на така човека, говоре стари Латини: ego odi homines philosopha sententia et ignava opera. Одступи дакле, ако си прави Србљин, већ єданпут од тога, terrae et urbes recedere, а ты їош не! Доста већ habet lites alternaque jurgia србско књижевство. єр

Miserum est aliorum incumbere famae.
Ego te intus et in cute novi. Pers. Sat.

Смирисе са свим. избери мѣсто єдно за себе спокойно. тамо почивай, ту дѣли ты колико можеш мртвима [за] душу, живим за здравлѣ, да благородан тако ты постанеш, иначе си безчестан, єр

Non ebore et gemmis, non auro vera paratur
Nobilitas: aliquid maius habere decet.

Говориш да є „*Вукова Граматика млеко.*" Ако є она млеко. пой се ты, да се подкрѣпиш, да болю добїєш памет: Мы имамо наши Граматика: а зато говориш Старче, да є она млеко: єр си му ты правити є помаго; дакле луд бы бїо сваки. кои бы своє худїо. Знамо да из

1) *ἢ παντέον τούτων τῶν ἐθῶν, ἢ μηδένα ἄλλον αἰτιατέον, ἢ ἡμᾶς αὐτούς. Δημοσθ.*

2) *πᾶν τὸ ἀρχαιότητι διαφέρον, αἰδέσιμον. Ὁμηρ.*

3) *κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη. Ἡσιοδ.*

4) Поете завист као жену описую, коя у вѣчной тами сѣди. пак єде месо од змїя.

интереса говориш. Имамо мы свакп себи саставлѣну Граматику, и мы бы ради были, свѣту показати; ал *Вук* нам є читателѣ и ученике поплашїо и са *нѣговом* огорчїо, пак зато морамо у краю сѣдити с' миром, док се мало жубор онай неуталожи. Не говоримо да є са свим зла Вукова Граматика по мнѣнїю Плинїя, како он о кньигама суди, ал кажемо да ние добра: зато є нико други и нечита, него они, кои су му спомощници были. На част им! Нек им буде! Мыслимо доћиће време, да ће ти се огадити сви ти зли совѣти, єр говори Грк: зли совѣти, совѣтодавцу су найгори. Друго приводиш нам овдѣ за примѣр *Л. Милобратића*, нама совѣтуєш, да се по нѣму владамо, а сам на нѣгово м'рзиш писмо: Єр га ты неузимаш. Et solem geminum, et duplices se ostendere Thebas. А покажи нам, какав си ты над Србљима Владѣтель, зар су досад Србљи под покривалом мрака чамили, пак ты їй оћеш из невѣдѣнїя да избавиш, шта си ты? Помози, у чему другом, спаси име твоє сам! О! Да луда Старца! Много бы было од припитомлѣна єдног, акамо ли од роћена Србљина (їош ако є?). А знашли оно: *Не всякъ глаголяй Господи! Господи!* Quis potest dicere: mundum est cor meum, purus sum a peccato. Неможеш овдѣ заповѣдати, ние ово за *заповѣдити*, већ є ово за *молити*: требало є то учтиво изложити. Нисмо неотесани, ступилисмо у изображени свѣт, оћемо и мы политику; сав є свѣт на ньой основан: овоме подобно могло се казати: Господо! *Браћо*! Друзи! Дѣцо, и Синови! Налазим я за добро, и мой Милобратић овако, а и Вук Стефановић, нег' дайте, да се союзимо, да што брже и мы са другима, наше да успоредимо кньижевство, имамо и мы средства помагателна. Као и други моћиће мо и мы. — Єто! Єто! рѣчи. Молити треба, єр на силу сад ништа неучини ты и твои с' тобом. Мало вас є. Кад бы вас премного было, онда є оно *„сила бога немоли."* Рецы сам, да ниси имо право, но їош си на време, вальда ћеш се поправити.

Молимо те, у напредак да небудеш тако нагао, нити тако смѣла духа, никакве нећемо распре, знаш! да Єстество нам сузе и слово даде, да бы ньима од животиня разликовалисе,[1]) сузе: да нас опоминю прїятнима и блазима быти према свїю, што живи дух и чувство имаю, а слово, да господство, смѣлост и разум нас боговом уподоблява, оно да нас опоминѣ на наше достоинство, и на нашу силу. Доста ти є то!

Молитва наша к' Богу. Господи! Подай му памет да не скорби он сам, нит' да сузе рони смѣл. о цѣлом србском роду. Ты промислитель о нама. Ты силан возвеличити и украсити сва.

Фрушкогорски Петковић и Добрић
в'рта обработатељи.

Примѣчанїє. Три антикритике дошлесу ми противъ Старца Велька у єданъ путь; и свака изъ другога мѣста и одь другогъ противника Старчева. — Сообщавамь їй Роду, да види, да учени наши неспаваю, но да се стараю о кньижеству своме.

Давидовићъ.

[1]) Natura hominibus lacrymas dedit et loquelam, quibus distinguerentur a brutis. *Theophrast.*

[4. „Додатанъ (не засебан) къ числу 25. Новина Србски 1821." донео је, под натписом „Смѣсице Кньижественне," стр. 159—160.. ово]

НЕКОЛИКО РЕЧИ ЗА СТАРЦА ОД СЕДАМДЕСЕТ ГОДИНА.* 159

(ПОСЛАНЫ УЧРЕДНИЧЕСТВУ).

Како кои гусле вади, све горе гуди. Какав е опет ово ерцеговачко-полутурскїй Бачванин? Овога бы, да му се, као матором, на дару од-

[* Овај чланчић је написан као одговор на] **Неколико ријечи за Српске дикоје списатеље** [18. бр. Давидовићевих новина 1821., стр. 111. и 112.]: — Ама људи божји, заш и мене старца кређете, и за савет питате? Зал вас није пријатель Тома Љубибратић лане їош усаветовао? Ја борме мислим, да је он све, што је гођ тријебало, исказао? Него ви чинимис нијесте његове ријечи добро утубили: или, може бити, да сте при најјачем његовом гласу ваше уши с дебелом каквом памучином дијетињства запушили, те нијесте чули? Или може бити, да зато у вашем нијету тврди и постојани остајете, што вас поименце није крпијо, и саветовао; говорећи: н. п. „Ти Трстански брат Јепто, или ти Шопроњски ђаче, не радиш добро, што прије, него ли ти је памет узријела, списатељ Српски оћеш да будеш и силом: свашта, на што гођ натрапаш, узимаш и преводиш; као мало дијете што свашта, чегасе гођ дочепа, макар и отров бијо, таки трпа у уста." Ја вам више незнам казати, него да се ови правила држите. Прво и прво, много треба сваки сам да има у глави, па ондакана друге да учи. Друго: нека сваки силе своје метне на теразије, па право нек измјери, колико су тешке, и шта могу поднијети, да не би штогодер invita Minerva започео. Треће: нека себе добро испита, можели и шта најзгодније писати, да не би противу оне заповијести Хорацијеве валїо: „Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam viribus et versate diu: quid ferre recusent, quid valeant humeri." Четврто: нека цијелим својим писањем на асну свега Српства нишани, а не само на свој какав ћићар. Пето: добро сваки нека смисли, и сачини, шта је наумијо, па ондакана нека са тиме пред свијет изиђе, по оној пословици: „испеци па изреци": и по оној заповјести: „Nonum prematur in annum." [Шесто:] нека сваки, кои што пише, или писати намерава, помисли, да он себе за учитеља свију читатеља издаје: даклем мора сва она својства имати у највишем степену, која су и чколском учитељу нужна, због тога, што он по већој части друкчије ђаке, то јест људе разумне, предасе узима, а не као учитељ, који неуку дијецу учи. [Седмо:] Свакога Списатеља ду тријеба, да је од сваке и најмање страсти слободан: да непише, на примјер, из славољубија само: нити опет, да коме пред цијелим свијетом узнос иде: као што је прије негди некакав с критиком и оштром протестацијом дебелога и танкога Јера напао зипарати баш као путо о лотру. (Критика је полезна и нужна, само ако је права, и смислена, а не каква гођ. Пак јоштер вели, да ће слједовати Решетање неслано-масног Ријечника: а не зна кукавац сињи, да му и са мелодическом без репа и ушију начињеном критиком паметни људи подмијевајусе, говорећи свуд по сокаци: „Какав је опет ово Незнановић, што овако уредно мисли и пише? Бре ђути, док си читав, да ти Вук најпосле и кости не издроби; а не само кожу и мијесо с тебе свуче). Осмо: сваки списатељ тријеба, да има добар вкус, кои се у томе состои, да што је гођ у каквој ствари лијепо или ружно, можемо лако одкрити, и осјетити. Овај се вкус с човеком не рађа, него после дође. Средства, којима се добар и изображен вкус добија, јесу: знање правила лијепога, употребленије классически списатеља, и непресијечно упражненије. Правила лијепога излажу се у естетики; као што је естетика Боутервека, Еберхарда, Пелица и т. д. Девето: сваки треба да и на обстојателсва погледи, у којима пише, и на људе, за које пише, да му не рекну: Si tacuisses, Philosophus mansisses. Десето: најпосле: нека сваки трудисе, да му уредно, лијепо, разговетно, умивено и са свим добро дјелце из шака изађе, да сви учени људи рекну: „omne tulit punctum." — У Бачкој 12. Фебр. 1821. — **Спасоје Мирољубић**, Старац од седамдесет година.

бити не мора, жестоко казнити требало. То ти є већ, код оваки стараца, обычно, да оно, што є свакомъ познато, као нешто ново, казую зато, што већ заборавни постану, и полу као с ума сиђу. Наш старац, држећисе светила свога, Вука, одма турски поче: Ама људи! — и даљ онако, као што найпростіи, не Бачвани — єр ови лепо говоре — него као што ерцеговцы и босански турцы по крчмама беседе. „Нијесте, прије, узрјела, дијете, каио, ондакана, штогодер, јоштер, теразїє, шићар, асна, поцмијевајусе“ (дакле, *поисмей!* —) место: нисте, узрела, дете, као, онда, штогод, їошт, вага (од важити), добытак, полза, подсмеватисе, ово є чистый єзык старчев. Чудо! Валяда он мысли, да є доста есѳетїческа правила само из кньиге исписати, ако се и не ће по ньима владати. Ал опет се, колико, као стар човек, може, по ньима управля. Єр нека ми ко каже, да нїє по Пелицевой есѳетїки: . . . што вас поименце нїє *крпїо*. „*Зипарати као путо о лотру*:“ Дивимсе, да у Бачкой *путо зипара о лотру*, кад у другима пределима *звечи*, *лупа*, *удара* о лотру. Валяда у Бачкой, кад у седамдесету годину, као наш старац, дође, добыє уста, и зипарати почне, а донде, као и на другом месту, лупа. Їошт є више по есѳетїки, „да ти Вук кости не издроби, а не само *кожу* и *месо* с тебе *свуче*.“ „Са мелодическом без *репа* и *ушїю* крїтїком.“ Овако лепо само онай писати може, кои оно, што состави, дуго не издає. А ово све од вкуса зависи, кои се с човеком не рађа — мы смо мыслили
160 да се рађа — него после, од прилике као код нашег старине, у 70 годині дође. А Бога ти, славный есѳетиче, дико ерцеговачко-турско-бачванска, зашто кажеш *вкус*, а не *кус*, кад не говоримо *овкусити штогод*, него *окусити*? Ружно є, велиш, рећи *кус*, зашто бы се могло разумети, *без репа*. Добро. А зашто тако нисі судїо, кад си рекао *ду* место *дух* или *дук* (као *женик*), да се може разумети, *ду о землю*, кад т. є. штогод падне. Ил кад си већ *х* бацити тео, зашто нисі од све неволѣ казао *дув* од *дувати* (као *муха*, *мува*)? „Волим србски, ако ће и ружно быти, него славенски.“ А зашто говориш: славолюбїє, упражненїє, употребленїє, кад знаш, да є ово чисто славенски речено? Како ми се види, тебе є есѳетика тако смела, да нит славенски, како треба, знаш, нит србски. Да умем, као ты, латински говорити, и да нїє врло есѳетїчески у онай лист латїнскїй єзык мешати, кога половина читателя латїнски не зна, и я бы, ако ништа, а оно, што бы од Професора мог быо чуо, или што бы, кад бы Професор быо, ученицима предавао, у сваку писмену беседе мою зато уплетао, да се, као и ты, весма учен чиним. Само сам ово двоє у маньим школама упамтїо, єр ме у веће отац дати нїє тео. Injuste reprehendit aliena, qui meliora non proffert. Неправедно суди туђа дела, кои боля своя показати не може. Non videmus manticae quod a tergo est. Туђе погрешке пред нама, а наше за леђима стоє. Не марим я, велиш лютећисе, што ти ту коєшта бунцаш, я оћу онако, како се говори, да пишем. Та и я тако мыслим. Кад о плугу говориш, онда онако, као орач, говори, о вїнограду, као вїноградар, о кованю, као ковач, о трговини, као трговац, о єлима, као кувар и т. д. Ал кад о ствари оной беседиш, о коїой само учени, како валя, беседити умеду, онда онако, као учени, говори. Оћемо ли опет штогод мало из латїнског? Сад ми їошт нешто, за ово место згодно, на ум паде. Doctorum, вели некїй древнїй старац, verba nulla sunt pu-

blica, suis utuntur. Et id quidem commune omnium fere est artium. Учени люди речи никакве простоти нису познате: своє собствене имаю. И то є у свима художествама и наукама обычно. Но ты си веѣ остарїо, и, чему си се у младости навыкао, оно у старости оставити не можеш, ал не квари младеж, и не умложавай погрешке твоє. Не развлачи єзик, као да су ти уста веѣа, него у свїю други Србаля. Иди у Ерцеговину, где таке вилице, као што су твоє, имаю. Гледай, те ньи слаткым словом твоим *устргни* ил *усхити*. И ове су две речи из Вукове и твоє есѳетїке. Ясам врло *устргнут*, ich bin sehr entzückt, што вы тако напредуєте.

Бог да вам даде болю памет.

У *Срему* 25. Марта 1821.

Благоє Штипкаловиѣ.

[5. У одељку ***„Додатакъ къ числу 26 —“*** *и* ***„— къ числу 27 Новина Србски 1821.,“*** *под натписом* ***„Смѣсице Кньижественне,“*** *стр. 167. и даље, изишао је овај]*

ОДГОВОР 167

НА

Велькову крїтїку у додатак к нумери 14той

овогодишньи Новина Србски метнуту.

(посланъ учредничеству).

Свакїй народ, кад писати почнѣ, онако, како говори, пише зато, што їошт ништа од усменог говора лепше у свом єзику нема. А кад є веѣ позадуго писао, онда се писанѣ нѣгово од првога само у том разликує, што є за све, нѣму нове, мысли ил саставлянѣм, ил изводенѣм, ил преводенѣм од слога до слога н. п. suspicio подозренїє, нове речи добыо, што є говор свой, по примеру списателя паметны народа, згоднїє наместїо и уредїо, што га є, где се могло, од туђи речи и просты очистїо, и больим заменїо, што є из други обрађены єзыка целе говора начине превео, и тако свим тим єзык свой, с те стране, обогатїо, изобразїо и полепшао. Ал у Грамматїки, као у Грамматїки, ништа ново, нег што є у почетку писаня было, увестисе нїє могло, нитѣе и кад моѣи. Склонѣнїя, спреге, сачинѣнїє оно исто до века остає. Єр ово све с народом заєдно у єданпут постане, и никад се више не меня. Одувуд се види, да свакїй народ у правом писаня свог почетку без *написане* Грамматїке своє и може быти и мора зато, што се ова, ако ѣемо да савршенїя буде и подпунїя, не само из беседног, него и из писменог єзыка правити има; премда се првый Грамматїке своє почетак, слова, срицанѣ и читанѣ научити мора.

Кад веѣ народ кньиге своим єзыком списане добыє, онда се на кньижнике подели и некньижнике.

Први скланяю, спрежу, сачиняваю као и други: само с горе поменутом разликом, што згоднїє, уреднїє, чистїє, силнїє беседе, а други

168 у говору свом до века оно, што су у почетку были, остаю. Ни кад се из беседног єзыка нашег истребити неће: ондака, ондакана, ондакара, овдека, овдекана, овдекара, ондека, ондекара, ондекана, меника, меникара, меникана, тебика, тебикана, себика, себикара, нѣмука, нѣмукана, нѣмукара, тебека, себека, нѣгака, туна, тукана, тука, тудака, тудакара, садекара, садекана, и т. д. Место: онда, овде, онде, мени, теби, себи, нѣму, тебе, себе, нѣга, ту, туда ил туд, сад.

Но и учени се с почетка у єдиноим Грамматїческим предметима поделе, кои су код народа ил неопределѣни, ил коє овай определити и не може. К првым принадлеже код нас гдекоє речи, коє се у овом ил оном случаю овако, ил онако меняю. Н. п. муки, ил муци, вашки, вашцы, копча (род.) ил копчи, вїногради (род.) ил вїноградова (као градова), куряцы (род.) ил курякова, знаду ил знаю, умеду ил умею, drже ил држу и т. д. К другим иде орѳографїа ил правый гласова, кои се у єзыку чую, напис. Н. п. сладак, сладкїй или слаткїй, честный или чесный, отац, отчин, или очин, патка, патчїй или пачїй, вруħ или вруть, смуђ или смудь, Ђурађ ил Гьурагь и т. д. Єдни веле: пиши само гласове, кои се чую, други: пиши у изведеной речи све оне гласове, кои се у корену нѣном чую, честан, честный, отац, отчин. Одувуда свађа и распра, єр свакы своє узроке имаю, кои се лако одбацити не могу.

Осим овога рата кньижнога, кои ħе скоро сам престати, рађасе другїй сасвимъ безуман, излишан и кньижеству нашем шкодльив, кои ħе подуже траяти, ал ħе се найпосле са славом србског єзыка свршити. Пыта се, срамота є веħ и казати, ал се їош пыта, коим ħемо єзыком за Србе писати. Какогод што бы, мыслим, лудо было [пытати], како ħемо са Србима, кои само србски знаю, говорити, тако є и ово. Єдни веле, да треба славенским, т. є., како они кажу, старым србским, а други србским, коим говоримо, писати. Први су подобни оним, кои момку детинѣ одело облаче, а други путем оним, коим ум, искуство и нарав заповеда, иду. Како се првым єданпут договорити не може, да народна култура или изображенѣ с културом єзыка нѣговог успоред иħи мора, и да црквеный дїалект никада србским народным постати не може зато, што сасвим друга склонѣнїя, друге спреге, друго сачинѣнїє има, и што є и Србину тако тежак, да га из стотине оны, кои га свакїй дан требаю, єдва єдан онако, како валя разуме, т. є. тако, да у нѣму исправно, лепо, чисто, и сылно, єдным словом, классїчески писати може. Ово бы се, кад бы нужно было, лако доказало. Кад га дакле они, кои бы морали, онако, како бы требало, не разумею, шта ħемо о народу, т. є. о оной класси люди реħи, коя се нема кад у школама дуго бавити, него се из детиньства у свом єзыку материном толико упутити жели, да лаке и полезне кньижице читати и разумети, и тако ум и срце своє све више облагорођавати може? Ал є болѣ готов єзык, с неким малым изменама, узети, него овай поквареный дотеривати, и време пропуштати.
169 Прво нїє истина да бы ово с неким малым изменама быти могло: друго нїє овай, коим беседимо, покварен, него е Србину оно, што є буди кои од найобрађенїи єзыка свом народу: треħе управо бы се онда време с великом србског рода и кньижества штетом пропуштало, кад бы се народ црквеном дїалекту зато, да ньим за *себе* пише, учити морао, а не бы готовым, без ког бы све србство изгубїо, и коим ħе за 10 година

далѣ дођи, нег црквеним за 50. писао. „Ал србскій єзык нема довольно речи.“ ко каже? Кои и є све изброїо? Вук? Єст! Види ћете. Сваки народ у свом єзыку толико речи има, колико му за свагдашнѣ мысли нѣгове треба. Како се у овыма далѣ макне, и оне се из коренова свои мложе. Богатство єзыка народног по *оным мыслима*, коє когод помођу *туђег, већ обрађеног, єзыка* добыє, мерити не треба. „Србин без славенски речи не може писати, дакле нек узме славенскій єзык.“ Та прво, коє є славенскій кореный єзык? Црквеный? ко ће ти то од други Славена допустити? Не слушаю они старца Добровског. Све су діалекти, т. є. ћери или гране, а мати се права или стабло не зна. Камо грчки діалекта, аттіческог, еолїческог, дорїческог, ї̈онїческог мати? То є прво. Друго ко каже, да Србин без славенски речи, т. є. без свога діалекта, србски писати може? То бы толико было, колико да бы ко рекао, може се таліански и француски писати без латїнски речи, или ова два народа без латїнски речи не могу писати, дакле нек узму овай єзык! Србин мора славенским, ал по свом діалекту обрнутым, речма писати. Тако ће и говорити и писати: краева, а не краев, пастира, а не пастырей, люди, а не людей, славны, а не славних, поє, а не поєт. и т. д. „Ал зашто кваре оне речи, кои кроме корена ньїовог, у свом діалекту немаю?“ Н. п. велелѣпіє, велелепіє, благоволеніє, благоволенѣ, изображеніє, изображенѣ, просвѣщеніє, просвећеніє, продолженіє, продуженіє и т. д. „Ово є ружно.“ Я мыслим требало бы, да све оне речи славенске, коє народ србскій по свом діалекту ніє обрнуо, мы ил неизменѣне оставимо, а да и само србски менямо, ил да им, ако се може по аналогіи, србскій край дамо. Н. п. изобразіє, као безобразіє, просвета, єр просвећеніє нит є србски, нит славенски, као што небы рођество, место рождество, ни єдно ни друго было: продуж или (другом речю) наставак, као дуж саставак. Но мало речи има, где бы Србин ово чинити морао. Нек само *мысли* за народ буде, пак ће се и *речи* у нѣговом діалекту наћи. А зар бы црквеный діалект, кад бы га узети могли, за све ствари, коє бы Србин діалектом своим именовати морао, речи имао? Изиђи само из цркве и из высоки наука, и макни се с ньим до майстора и занатлія, до художника и лекара, до трговаца и купаца, до вртара и виноградара, до орача, до пастира, до редуша, пак ћеш видити, како ћеш се у чуду наћи, и млоге друге діалекте славенске, и туђе єзике у помоћ звати.

Ове последнѣ распре ради, коя бы, кад бы свакій, кои може, право судити тео, одма престати морала, ї̈ошт гдекои списательи наши србском кньижеству штету чине, ил славенски пишући ил склонѣнія, спре- 170
ге, и сачинѣніє славенско у србскій єзык мешаюћи, и тако трећій некій єзык правећи, од кога ништа гадніє быти не може. Кои славенски пишу, ако кньижество србско и не помажу, опет оным, кои славенски знаю, доста ползую, ал не сви, него само они, кои исправно, ясно и чисто пишу. За пример оны, кои овако не пишу, нек буде само почетак преведене оде Орацієве у додатку к нумери 15. србски новина:

> Лучше будеши Лїкїніє жити,
> Ни всегда искій высокоє плыти,
> Ни бурю бѣжа ближатися водну
> к брегу негодну.

Не иштем, да ово онай, кои латински не зна, добро разуме, него позывам и онога, кои зна, да ми каже, бы ли овай превод разумео, да оду исту никада у Латїнском читао нїє. Ал требало бы да є и онай, кои само славенски зна, разуме. Шта є то *высокоє ильти?* Ел славенски? Ко по высини плыва? А єл славенски *бурю [бѢжа]?* Ово само што се єзыка тиче, а смысао нек стои, да ми места не запрема, єр бы готово све другчїе превести морао. Да є србски превео, не бы се овако осрамотїо. За пример пак мешовитог и гадног писаня нек буде почетак истог додатка, кои нит є србски, нит славенски, него србско-славено-руссїйски написан. „Здѣ, вотще, издѣтска, выспреный, засад сумням, повикаћеду и т. д.“ Може ли штогод мешовитїє быти и гаднїє? Овом подобни списательи їошт гдеког слабог Србина сметаю, и доводе га, да се кадшто у писаню од праве Србског рода Грамматїке уклоня и греши, и ово є Велька — да веħ єданпут к нѣму дођемо — подигло, да свою, у почетку поменуту, крїтїку изда. Све є, што сам досад казао, нужно было зато, да се я и Велько добро разумемо, и да онда видимо, єл право имао, што є онолике, и гдекоє онако одабране, Србе исшибао и испсовао. Ты дакле, драгїй Велько, сад знаш, како я о србском єзыку мыслим. Айдемо к твоїой крїтїки. Велиш да сви, кои су ланьске године штогод у новине наше метули, тумараю, не пишуħи по правилама Грамматїке народа србског, и држеħисе ил Мразовиħа, ил Вука, ил свога Вкуса, ил бабе Смиляне, ил коєкаквы други бабурина. Та како ты то подели? Из овог бы се раздела судити могло, да и оне, кои се Вука твога држе, кудиш, а мало после кажеш, да є єдна нѣгова Граматїка за србско перо? Ал ништа зато. Давно си лоћику слушао. И Вук се нѣ чува. На неком — ты знаш на ком месту — вели, кои *само* свой єзык зна, може и без *своє* Грамматїке, и то управо, писати.

175 Прво како ħе ко писати, док, ако ништа, првый Грамматїке своє почетак, т. є. слова, срицанѣ, читанѣ и напис слова, не зна? Друго може когод писати без *написане* Грамматїке своє, ал не може *без Грамматїке.* Свакїй народ има свою Грамматїку, по коїой говори, само кад поменутый почетак зна, и оно, што разуме, пише. Зато свакїй Србин правый, кои є међ Србима одрастїо, управо србски говори, нит и какве *написане* Грамматїке на то треба; зато є свакїй овакїй и пре Вукове Грамматїке србски право говорїо, и сад, и не знаюħи, да є она гдегод на свету, право говори. Само они, коє сам пре споменуо, врдаю, особито ако су богословїю слушали, а славенски добро научили нису. Єр кои добро знаю, они чисто пишу. Ал и Вук, кои мысли, да є у нѣму, и нѣговой Грамматїки све србство, чисто србски свагда не пише. Кои Србин каже: „Їошт ħемо реħи *неколике врсте.*“ „Пре *неколике стотине* година.“ „Имаю две иляде година.“ „Сону страну.“ „У дипломи, *што* є дата.“ Треба реħи: Неколико врста; неколико стотина година; има две иляде: с оне стране; у дипломи, *коя* є дата. Но да се засад Вука манемо. Бы ħе време, кад ħе му се по заслуги платити. Чича Велько! Бога ти зашто ты, идуħи за Кинђелцем, бабу Смиляну споминѣш, отеħи показати оне, кои или управо србски, или управо славенски не пишу? Нисте згодну реч за оно, што сте назначити ради, изабрали. Зашто не бы добро было онако говорити, и писати, као што веħа половина рода нашег, т. є. све Србкинѣ говоре? Ил може быти под именом

Смиляне само бабе, кое су валяда кадгод и младе быле, а не и девойке и младе разумете, ил мыслите, да су, као девойке и младе, лепо говориле, а сад, као бабе, ружно говоре? Дакле ова реч ваша ил значи, да ни една Србкиня србски не зна, а то є лаж, ил сте є само онако за првым бубнули. Та ако само мало тай твой старый мозак кренеш, да ти не рекнем, ако главом муһнеш, призна һеш, да се код Србкиня свойство 176 езыка србског више, него код Срба, задржати може зато, што се оне, особито просте, млого реһе, него ови, туһим єзыцима уче, и тако *Србски* и мыслити и говорити мораю. Ал ты, и други поред тебе, ово на ум не узимате, него за Кипһелцем, кои є првый ову реч, не размысливши има ли право, употребїо, и кои бы желїо, да сви онако, као он, славенствую, кроме нѣговы грамматїчески погрешака, слепи идете, и под именом Смиляне све Србкинѣ безобразно вреһате, правеһи и, да свог єзыка не знаю. А зашто не бы рекли, да неки по правилу Старца Велька пишу? Єр я *ти* светуєм, место я *те* светуєм; писатель, место списатель; срдаца, место срца; я се презам, место я презам; люди одбїяюсе, место люди *се* одбїяю; собштавати, место саобштавати; сочиненїя место сачинѣнїя (славенски не һеш, а Србски овако быти мора); додатцы нѣгови постали *су*, место додатцы *су* нѣгови постали; *сазору* место сазру; несмею, немари, место не-смею, не-мари; поуче и претресаю место поуче и *претресу*: ово є све по правилу старца Велька. Видиш мой прїяне, да се и ты їошт ниси, како валя, млеком Вукове Грамматїке напоїо, нит һеш се веһ од сад у той великой старости напоити, и да и Србског єзыка учитель преславный гдегде посрһе, премда є нѣму маня, него теби, срамота зато, што нѣга нико, као он тебе, млеком Грамматїке нїє доїо. Сирома Доситеей жалити мора и у гробу, што Вукове Грамматїке и Вельковог савета нїє имао! Зато ни своє име, како валя, нїє написати умео. Пише Доситей, а требало бы, по Вельковой Грамматїки, Доситије, єр и Вук пише Доситије. И оно се мало, што є писао, од сяйности Вуковы и Вельковы дела єдва види! Немой се лютити. Ты само из углића твог гледай, како мы тумарамо, пак наһемо, да и Велько тумара. Другїй пут немой те своє старе вилице с толиком псовком отворати. „Чуєте ли вы овай, и онай; вала ти што си га измыо, ал се и ты чувай, да те не измыю: вы сте досад рһаво писали; ты си мїо, ал крпиш." Крїтїковатисе може ил предмет, о ком се пише, ил начин, коим се пише, т. є. стїл. Кое крїтїкуєш? Првый не, єр о нѣму ни слова. Дакле другїй. А шта у овом? Не кажеш редом и обширно, него само: „Ты крпиш, ты пишеш конец, а не конац, Лазић вальда се поправля, не додаюһи у чему, у колико, где: ты у дебело єр залюблѣни (погоди) Давидовиһу." Єли ово крїтїка? Овако се поправля? Ово су довольни узроцы, да люде пред толиким светом, кои є ньїове преводе и саставлѣнїя с ползом и задовольством читао, простачки испсуєш? Моє є намеренїє было, велиш, понайвише орѳографїю србску препоручити. Пак тако се препоручуе? Та не можеш ты нама ништа силом наметути, нит нас натерати, да се од тебе и Вука презамо, ако һеш нам и *неколике стотине* примера довести, где против ваше орѳографїє грешимо. Мы һемо крпити, ал һе наш крпеж и дуже траяти и лепши остати, него ваше ново одело. Упамтите ово добро! Пишите вы, добри Срби, пишите, не обзируһи се ни наймане на неосновану вику Вельковy, нит се їошт

сто стараца бойте, кои овако, као Велько, куде. У том истина право има, што жели, да се исправно и чисто Србски пише. Ал ово и без
177 нѣга свакій, кои само оће, лако и разумети, и свршити може. И я велим, да онако, као што є поменутый додатак написан, не треба писати. Не валя реѣи: „По правилу бабе Смиляне." Єр, као што є казано, Србкинѣ наше лепо србски говоре. Нек се више ова реч, у Кинђелчевом смыслу, не чуе, єр ѣе онай, од ког се чуе, имати посла. Дакле, као што реко, брат Велько у оном право има. Ал опет с пута слази, кад вели, да Срби само поред *Вукове* Грамматїке к изобразїю ума и срца доѣи могу. Єр прво Вукова Грамматїка нит є читава, нит є, да є и читава, онака, да єзыку нашем особиту какву ползу принети може. Найглавнїє части нѣне, сачинѣнїя, нема. Дакле кад бы се на ню ослонили, само бы речи меняти знали, ал и не бы сачинявати умели, т. є. умели бы скланяти и спрезати, ал не бы умели говорити. Кад дакле ово, што є теже, т. є. говорити, без Вукове Грамматїке можемо, и оно, што є млого лакше, валяда можемо. Друго кои є народ просвету свою од Грамматїке и од Лексїкона, особито какво є обоє Вуково, почео? „Рецы: твог, твога, а не твоєго, твоєга, пастира, а не пастирей, говори, као што прави Срби говоре и т. д." То є Вукове Грамматїке заслуга. Ово су Срби и пре нѣ чинили, и сад, и не знаюѣи, као што сам веѣ казао, да є она гдегод на свету, чине. Ал камо Грамматїка, коя свойство єзыка мудро и дубоко испытує и одкрыва; коя садашнѣ богатство нѣгово показує, и, како се далѣ обогатити, и угладити може, основано и разговетно упуѣує; коя красоту и снагу нѣгову живо представля? Направи, велиш, ты таку. [Я не умем.] Ал доста да ти кажем, шта їошт Вуковой Грамматїки треба, пак да є млеком, коим бы се сви Срби задаяти морали, назвати и у небо дизати смеш. Хвала (ты бы волїо, вала) и Вуку, ал валя мера. Но я, као и ты, мой Велько, заиђо. Одби на старост, као што и я теби одбїям. Дакле да свршимо. Манисе, у напредак псовке, кад не ѣеш, ил не умеш люцки саветовати. Да ѣутимо, ако у овой старости нашой читави остати желимо. Здравствуй, и не замери твом познатом

У Срему 13 Марта 1821.

Куцкалу Старцу.

* * *

[Речи (у овом 5. чланку) у угластим заградама додате су према исправкама, које су означене у 42. броју „Србских Новина" за 1821. годину, на страни 268.]

[На ових пет чланака Вук је одговорио, с потписом, у засебним додацима броју 49., 50. и 51. Давидовићевих новина за 1821. годину, чланком:]

НЕКОЛИКО РИЈЕЧИ[*] 1

МОЈИМ ОВОГОДИШЊИМ РЕЦЕНЗЕНТИМА,

а особито Благоју Штипкаловићу и старцу Куцкалу.

Од почетка ове године до данас изишло је против мене неколико различни рецензија, на које, ако ни зашто друго, а оно барем обичаја ради, или да виде ГГ. рецензенти, да сам њиове послове читао, ваља што одговорити:

I. „КРІТІКА И ОСТРА ПРОТЕСТАЦІА *дебелога* и *танкога јера*“ (додатакъ къ числу 8 новина Србски).

Овоме најприје морам рећи: „Каква је дупља, још добре челе излијећу.“ Јерови будући најстражња слова (или слуге слова) могу ли што паметно измислити и казати? А још кад нађу секретара, или адвоката, према себи (зашто друкчијега не могу ни наћи). За то се нећу ни упуштати у одговарање на њиове лудости и будалаштине; зашто, н. п. какву би човек имао чест, да се инати с волом, или с лудим човеком, који прави пасквиле? — Па таковом човеку није тешко ни лагати, н. п. ђе сам ја казао, да је *р* самогласно слово? А да оно само чини слог, то се види и из ове „крітіке“ у самом имену овога слова (рци):

„Гди е рцы (*р*) писмя самогласно“ —

А највише се морам чудити, како ови јерови (са својим 2 адвокатом) могу казати, да сам ја *Видаковића насапунио*! Баш да сам ја сам казивао, да сам ја Видаковићеве књиге рецензирао, то опет никакав паметан човек не може *овако јавно* рећи, кад се ја нијесам потписао. Ако ли ћемо о таковим стварма судити по прилици, и ја би могао рећи, да је ову „крітіку“ писао Г. *Іоаким Вуић, разныхъ языковъ учитель и преводчикъ Раффа и Крешталице* и пр. и пр. Какогођ што адвокат јеровски може доказати, да сам ја рецензирао *Видаковићеве* књиге, тако би исто и ја могао доказати, да је ову

[* Три додатка („*Србским Новинама*“), у којима је штампан овај одговор Вуков, чине књижицу од 10 листова (19 страна) мале осмине; на дну прве стране пише: (Додатакъ къ числу 49 Новина Србски 1821.); — на дну девете: (НЕКОЛИКО РИЈЕЧИ и т. д. Продуженіе.) (Додатакъ къ числу 50 Новина Србски 1821.); — а на дну 17. стране: (НЕКОЛИКО РИЈЕЧИ и т. д. Конацъ.) (Додатакъ къ числу 51 Новина Србски 1821.)]

„*крїтїку*“ писао *Вуић*, н. п. Он вели, да познаје мој Ерцеговачки језик. — И ја би могао рећи, да познајем језик преводчика Раффа и крешталице, н. п. *держу, бежу: Мразовића, Видаковича; имя, име; дичу, вичу; пишу, возвышу; прогону, потону.* — Ако он вели, да познаје моје мисли; и ја би могао рећи, да *кажу* људи, да ова „крїтїка“ млого наликује на Вуићеве пасквиле, што је досад којеће писао. А особито у овој „крїтїки“ стоји, да сам ја Соларића у звијезде ковао, а преко Мркаља све друге псовао, а то нијадно није истина; За то би по овоме самом могао рећи, да је ову „крїтїку“ писао *Вуић*, па ваља да му је пало на ум, како је Мркаљ (у Салу дебелога јера) Соларића валио, а њему дао један приушак: и на то срдећи се заборавио шта пише и о коме пише. — То би велим све могао рећи судећи по прилици, али по законима рецензентским ја то не могу рећи (нити велим) кад се Г. *Вуић* није потписао.

3 А о граматици, и о свему осталом, што се у овој „крїтїки“ пише (да речем Мркаљевим ријечма) „нека суде Соларићани, а не Раффа преводчику равни.“

II. СТАРАЦ ВЕЉКО (у додатку к числу 14 новина Србски) позва на мејдан десеторицу, па ни једноме не смје да изиђе! Зар између пет различни против њега одговора не може он ни на један шта рећи? Или ваља да је мислио, да му неће нико ништа одговарати? То би било још смјешније! — Да нијесу тако млоги на њега навалили, или барем да се није тако поплашио, и ја би му што одговорио: али сад ми га је жао.

III. „ОДГОВОР СТАРЦУ ВЕЉКУ И СОВЪТ“ (у додатку к 19 ч. н. С.).

На овом су одговору потписани „*Фрушкогорски Петковић* и *Добрић* в'рта обработатељи:“ а и из самог се одговора види, да није један писао, зашто на неким мјестима говоре прилично као паметан човек, на некима као дијете, на некима као прост старац, који се од старости подјетио, а на некима као паметан човек кад се гради луд; али као за башчоване Фрушкогорске може поднијети све. — Нијемци учени пишу истина не само Brot и Brod него и Brodt; али Freud мјесто Freude (већ ако у поезији, ђе се оно e изостави) и dacher мјесто daber не пишу (већ ако они „учени“ Нијемци,

који Њемачки језик тако знаду, као ови Фрушкогорски башчовани Српски). — Они кажу, да нам је природа дала сузе, да се разликујемо од остали животиња. А уз то треба да знаду и то, да је природа дала човеку и *смије* за разлику од други животиња: за то мислим, да се сваки човек може 4
слободно насмијати, кад ове њиове ријечи прочита: „Имамо мы сваки себи саставлѣну Граматику, и ми бы ради были, свѣту показати: ал *Вук* нам є читателѣ и ученике поплашїо и са *нѣговом* огорчїо, пак зато морамо у краю сѣдити с' миром. док се мало жубор онай неуталожи." — Ако сам ја с *рђавом* граматиком читатеље поплашио и огорчио, нека и они с *бољом* ослободе и ублаже: њиове ће *добре* граматике сад највећу чест и цијену добити кад се успореде према мојој *рђавој*: лијеп је дан најмилији послије ружнога. Или може бити да они мисле (као што се из ови њиови ријечи показује), да читатељи сами не знаду ни што је добра. ни што је рђава граматика? — Али да они имају своје граматике, то се види и из овога одговора; зашто је написан врло *једнако и правилно*, н. п. *Серб.љи, Срб.љи; м'рзиш. мрзим; да кею. некею; овдѣ, гди; у Срѣму, време; размисли, мыслимо; нашо, казо, имо, написо, знао, нагао; критикати, замекати* и т. д.

IV. (БЛАГОЈА ШТИПКАЛОВИЋА) *„Неколико речи за старца од седамдесет година"* (у додатку к ч. 25. н. С.).

Познато је из додатка к ч. 18. н. С., да је *Спасоја Мирољубића*, старца од седамдесет година било „Неколико ријечи за Српске дикоје списатеље." Ово је старац Спасоје писао Ерцеговачким нарјечијем, а потписује се у Бачкој. Штипкаловићу је најпротивније, што старац Спасоје пише Ерцеговачким нарјечијем, па зато *штипа* не само њега и мене. него и Ерцеговце и све остале Србље, који Ерцего- 5
вачким нарјечијем говоре, н. п. *нијесте, прије, дијете* и т. д. Он доказује, да Ерцеговци нијесу Срби говорећи: „Не развлачи єзык, као да су ти уста већа, него у свїю други Србаля. Иди у Ерцеговину, где таке вилице, као што су твоє, имаю." Ја Штипкаловићу на ово не знам шта друго казати, него *да је он права будала и погани изрод народа свога* (зашто не сумњам да је наопако Србин). Ја мислим (као што сам, чини ми се, и прије нође говорио), да Србаља нема мање, који говоре Ерцеговачким нарјечијем, него оније, који

говоре Сремачким и Ресавским. У народним нашим пјесмама, које су једино и вјечно благо и украшеније литературе наше, пјева се и данашњи дан усред Бачке и Сријема, као и усред Браничева и Ресаве, *бијело, лијепо, дијете, цвијет* и т. д. Какогођ што се у Сријему ријетко може наћи који човек, кога се ђед или прађед није доселио из Србије, тако се у Србији ријетко може који наћи, кога се стари нијесу доселили из Ерцеговине (а шта ћемо даље, ево и данашњи дан у Сријему и у Бачкој и у Банату, нијесу ли најзнатнија племена Српска Ерцеговци од старине, н. п. *Чарнојевићи*, *Стратимировићи*, *Вуковићи*, *Паликуће* и т. д.); и за то се каже: „Ерцеговина свијет насели, а себе не расели." Али при свему томе Штипкаловић опет каже, да Ерцеговци нијесу Срби! па не само Ерцеговци, него ни Црногорци, ни Бошњаци, ни Далматинци, ни она браћа наша по горњим крајевима Србије, н. п. по Старом Влау, по наији Ужичкој, по Пожешкој и по Сокоској; и млоги други Срби, који не говоре као он, *нисте, пре, дете*, него Ерцеговачки *нијесте, прије, дијете*! — Ерцеговачким нарјечијем ја сам први почео писати; али нијесам казао још никоме (нити сам мислим), да је Сремачко и Бачванско нарјечије ружније од Ерцеговачкога; нити сам кога Сријемца или Бачванина понудио, да пише Ерцеговачки, него сам још говорио, да пише сваки нарјечијем предјела свога, у коме се родио и узрастао. Али може Штипкаловић рећи: „За што ти живиш међу нама, а пишеш Ерцеговачки." И он нека иде те нека живи усред Дробњака или Пиве, па нека пише Сремачки: ја му нећу рећи зашто то чини. Нити ја овђе пишем за саме Сријемце и Бачване, нити би он (кад би био паметан) онђе писао само за Ерцеговце; него за *све* Србље. „Али сви Срби не говоре Ерцеговачки." Не говоре сви ни Сремачки; а једним се нарјечијем мора писати; којим би дакле било приличније и правије, него својим, у коме се ко родио и узрастао, и које најбоље познаје? — Нека Штипкаловић само напише што лијепо и паметно, па Ерцеговци његову књигу јамачно неће одбацити за то, што није њиовим нарјечијем писана; а тако исто мислим, да Сријемци и Бачвани неће одбацити књиге Ерцеговачким нарјечијем писане, само ако је у њој што лијепо и паметно написано. А (прави) списатељи треба да знаду и једно и друго; зашто, н. п. да Штипкаловић зна Ерцеговачки, он би старцу Спасоју казао, да *узријела, тријебало*,

дијетинство, *дијецу*, *мијесо* не говоре ни Ерцеговци (него да је он то| или не знајући погријешио, или навалице 7
ачећи се тако уписао, као и *ондакана*, и друге ђекоје таке ријечи); али Штипкаловић воли нас учити како „учени" људи говоре, него се сам учити како народ говори. — Мјесто *теразије* вели да је боље рећи *вага* (од *важити*); а ја мислим, да је боље рећи *теразије* (или *терезије*), него *вага*: једно зато, што ни од стотине један Србин не зна што је *вага*, а *теразије* зна *сваки*; а друго, какогођ што је *теразије* Турски, тако је *вага* (и *важити*) њемачки! — „Зашто, вели, кажеш *вкус*, а не *кус*, кад не говоримо овкусити штогод, него окусити?" Може бити, да му на то не би старац Спасоје овако одговорио, као што сам у име њега одговара: „Ружно є рећи *кус*, зашто бы се могло разумети, *без репа*;" него би му казао: „*Кус* мјесто *вкус* не говори нико; а кад би се говорило, онда не би требало гледати, што се може разумјети и *без репа*, зашто у свакоме језику има ријечи, које се једнако пишу и изговарају, а различно значе, па људи разумију не зовући мене и тебе да им *поправимо* и разликујемо. А и од *окусити* кад би се градило, опет не би био *кус*, него *окус*." Тако се не треба старати ни за *ду* (мјесто *дух*), да се не помијеша са *ду о земљу* (или *ду*! кад пукне пушка). То није ријеч само „учени" људи, него и најпростији Срби говоре: „Ва име оца и сина и светога *дуа* (или *дука*)!" *дуови*, *дуовник*. Доведи најпростијега Србина пред Тројство, па га запитај, шта је оно, што одозго раширило крила као голуб? Он ће ти казати, да је свети *дук*, или свети *ду* (у именит. 8
више се говори *дук*, него *ду*). А *дув* могао је народ Српски рећи, да је ћео: али кад народ не говори, Штипкаловић му сад не може наметнути. — Може бити да Штипкаловић мјесто старца Спасоја и ово одговара лудо и неправо: „Волим србски, ако ће и ружно бити него славенски." Ваља да тако они „учени" људи, који су као Штипкаловић, о ученим стварма бесједе и пишу; а друкчији може бити да би казали, да у *Српском* језику (и на свом мјесту) ништа не може бити ружно, што је *Српски* (него да је оно ружно, што није Српски). Или ваља да Штипкаловић мисли, да се Српски пише за инат Славенском језику! — А шта ли би рекао старац Спасоје (да се није поплашио као и Вељко), што Штипкаловић каже, да је он написао *подсмијевајусе*, а то није истина, него *подмијевајусе* (*дс* на *ц*, као у *луцки*)! —

Најпослије каже Штипкаловић, да су ове двије ријечи „*устргнути* ил *усхитити*“ (мјесто entzücken) из моје и из старца Спасоја естетике. Може бити да су из старца Спасоја естетике, зашто ја старца Спасоја не познајем, а он ваља да га познаје; али ако су и из моје естетике, то треба Штипкаловић да ми покаже на којој страни и у којој врсти стоје: ако ли ми тако не докаже, ја ћу му казати, не само да он лудује и (даречем по његовој естетици) да *лупа* као путо о лотру, него и да *лаже*.

9 V. (СТАРЦА КУЦКАЛА) „*Одговор на Вељкову Кр̈ӥтӥку у додатку к нумери 14. овогодишньи новина Србски метнуту*“ (додатак к ч. 26. н. С.).

Куцкало и *Штипкаловић* доста су по презименима налик један на другога, а и мисли им се ђешто подударају; зато може бити да су они рођаци, или *два презимена, а једно име*; но то не иде у мој одговор, него да видимо шта, и како говори Куцкало. Ја ћу се с њим најрадије мало позабавити, једно зато, што он понајвише свједочи оно, што сам ја већ одавно казао (премда се, као стар човек, стидио то признати), и моје мисли и ријечи толкује; а друго, што се надам, да ће ме ласно и добро разумјети, кад му шторечем друкчије него што он мисли и говори. За *прво* му вала од неба до земље, зашто он мени ништа не би могао повољније казати, него што вели, да је лудо питати којим ће се језиком за Србе писати; а још луђе од Славенскога и Српскога и Руского језика (по своме вкусу) нови језик градити; да сваки народ у свом језику толико ријечи има, колико му за свагдашње мисли његове треба; нек само мисли за народ буду, па ће се и ријечи у његовом нарјечију наћи и т. д. А за остало нека нас читатељи послушају, да се мало поразговарамо:

1) Ја сам казао, да су сви народи у почетку писања свога почели писати као што су и говорили; а Куцкало то 10 толкује, и показује узрок, зашто је тако бити морало: „Што, вели, јошт ништа од усменог говора љепше у свом језику нема.“ Ја мислим да нимало не би било луђе запитати: Како ћемо са Србима, који само Српски знају, говорити, или: Зашто Срби говоре Српски: него кад би ко запитао: Зашто сваки народ у почетку писања свога пише као што говори. Нити би паметан човек на тако лудо питање

могао друкчије одговорити, него питањем: Да како ће, кад друкчије не зна.

2) Он каже, да се језик пољепшава намјешћањем и уређивањем говора свога по примјеру списатеља паметни народа; и превођењем цијели начина говора из други обрађени језика; а млоги примјери свједоче, да се језици тако понајвише кваре, и зато се у језицима показује оно, што је туђе, н. п. Ово су *Германизми*, а ово су *Елинизми*, а ово су *Еврејизми* и т. д. А кад би било онако, као што Куцкало каже, онда *Бранко Ранков* не би имао право, што каже (у додатку к ч. 21. н. С.), да је Мразовић погријешио, што је quis non e timidis aegri contagia vitat превео: „Кто страшливый прилѣпливу *болѣзнь небѣжи*;" нити би сам Куцкало имао право, што каже да не ваља „*бурю бѣжа*." Латински је језик „*обрађен*," а Овидије и Ораціје „*списатељи су паметнога народа*;" па кад они тако могу рећи у Латинском језику, зашто и ми не би могли у Српскоме и у Славенскоме? — Истина да се језик паметним превођењем може сила обогатити; али не таковим, и тако, као што Куцкало каже. А зар се језик сам и по себи не може изобразити и уљепшати без туђи језика? А да како је могао Елински, који се држи, да је најизображенији од свију остали језика? —

3) Он каже, да *склоњенија*, *сирегe* и *сачињеније* у један пут с народом постане, и да се више никад не мијења, него оно исто до вијека остаје (!!). Ја мислим, да ја и Куцкало то не бисмо могли промијенити, али у дугом времену само се мијења. А како Куцкало каже (н. п.) Нијемци су и Грци прије двије иљаде година *склањали* имена и мјестоименија, и *спрезали* глаголе и *говорили* као и данас!! Тако су *Авраам* и *Исаак* морали Еврејски *говорити* као и (апустол) *Петар* и *Павле*, а ова двојица, као и данашњи Чивути!! —

4) Он каже, да граматика савршенија и потпунија буде, мора се не само из бесједнога, него и из писменога језика правити. — Из овога би човек могао рећи, да Куцкало не зна управо што је граматика; али тим нека се тјеши, што није сам: зашто у нас има и више оваки стараца, који мисле, да се у граматици пише *какав би требало* језик *да буде*: а не знаду, да се у граматици само описује *какав је* језик. Тако би права граматика (н. п.) Елинскога језика могла бити савршена и потпуна прије Кекропа и Кадма, као и послије

Платона и Аристотела: какогођ и штатистика од Србије као од Француске или Талијанске.

12 5) Ако књижевници и каку власт у језику имају, ја мислим да ту имају, да у граматическим предметима, који су код народа неопредјељени, изберу оно, што је правилније. *Курјаци* (мјесто *Курјакова*) може се *ђешто* чути, али је *Курјакова* млого обичније (тако и народу љепше и правилније). А *копча* мјесто *копчи* још је необичније. *Винограудова* ја заиста до данас нијесам чуо, а може бити да није ни Куцкало, него по својој граматици мисли да би тако могло бити, зашто и додаје „као градова." Да Куцкало не каже, да се спрезање у народу никад не мијења, него да остаје до вијека једнако, ја би му казао, да је *држу, говору, молу, раду* (мјесто *држе, говоре, моле, раде*) постало од скора, како је народ своје књиге и књижевнике добио; али по његовој лоѓици и граматици тако су Срби говорили још и прије Ћирила и Методија (а што у Србији ни данас не говоре, ваља да је све пренијето преко Саве и преко Дунава? — То по Куцкаловој лоѓици може поднијети). — А да *није могуће* у изведеној ријечи писати све оне гласове, који се у коријену његном чују, то је требало Куцкало да каже; зашто, н. п. онда би се морало писати *обвлак* (мјесто *облак*), *обвојак* (мјесто *обојак*), *обвука* (мјесто *обука*) и т. д. Па кад би се писали *сви они* гласови, онда би се морали писати и *само они*, а не други, н. п. *данасњи* (а не *данашњи*), *посљем* (а не *пошљем*), *кнег* (а не *кнез*), *мазем* (а не *мажем*), *Боге* (а не
13 *Боже*), *јунаке* (а не *јуначе*), *јунаки* (а не *јунаци*) и т. д. По овом правилу требало би и у Славенскоме и у Руском језику млого којешта поправити, н. п. требало би писати *бчела* (од *бучати* — а не *пчела*), *носдря* (а не *ноздря*), *сбираю* (а не *збираю*), *розсадникъ* (а не *росадникъ*), *розсолъ* (а не *росолъ*), *позлатенъ* (а не *позлащенъ*), *роденъ* (а не *рожденъ*), *очистенъ* (а не *очищенъ*) и т. д. Млоги наши такови старци вичу, да треба писати по Етимологији, да се коријен ријечи познаје, а ни један не ће да напише што о том, и да нам покаже *што је управо Етимологија*, и колико се може по њој писати. Зашто како се стане говорити: „промјењује се *к* на *ц* и на *ч*; *г* на *ж* и на *з*; *х* на *с* и на *ш*; *т* на *щ* и на *ћ*; на једном се мјесту избаци *в*, а на другом уметне *ж*" и т. д.; како се, велим, тако стане говорити, онда у цијелој Етимологији народни говор постаје господар и судија. —

6) Ко може и помислити, а камо ли рећи (као што Куцкало сам и пита и одговара), да сам ја *све* ријечи Српске избројио? Кад сам ја сам казао, да је у народу остало још млого ријечи, које ја, или нијесам никад ни чуо, или ми сад нијесу могле на ум пасти! Тако Куцкало све тражећи, да кога окриви и осрамоти, а себе (с туђим) од свију паметнијега да покаже и да прослави, ни *Добровскога* није на миру оставио, него каже, да не слушају Срби старца Добровскога, што он говори, да је наш *црквени* језик *корени* Славенски језик. А ја сад за чест Добров|скога морам да кажем, да Срби (који 14 Добровскога књига нијесу читали) не слушају што старац Куцкало лаже: Добровски никад није казао, да је наш црквени језик корени Славенски језик, него каже, да је нарјечије.

7) Зар је *Велелѣпїе* довољно посрбљено, кад се напише *велелепїе*? Куцкало овђе не види оно, што је најнеобичније у *свему* Српском језику, т. ј. на крају *їе*, него само окреће (по Сремачком нарјечију) *ѣ* на *е*, па мисли да је посрбљено; а ја мислим, да се управо посрби, требало би казати *велељепље* (као *копље*, *снопље* и т. д.). Истина да мало има таки ријечи, које би се морале, а још мање, које се не би дале посрбити; али сваки не може да распозна, које су ријечи за србљење, које ли нијесу.

8) Он каже, да се ја клоним лођике, што сам казао: који човек не зна ни за какву граматику, нити за какав други језик осим свога, он може писати и без своје граматике, и управо онако као што треба. А мало послије сам то свједочи, говорећи, да се код Српкиња својство језика Српског више, него код Срба, задржати могло зато, што се оне, особито просте, млого ређе, него ови, туђим језицима уче, и тако *Српски* и мислити и говорити морају. Али он као „књижевник“ говори: „Како ће ко писати, док, ако ништа први граматике своје почетак, т. ј. слова, срицање, читање и слова написи, не зна? Друго, може когод писати, без *написане* граматике своје, ал не може *без граматике*.“ — Слава Богу лепи звона![1]) Та ја како сам казао, да *може* 15

[1]) Приповиједа се како је некакав мађистор *Глиша* дошао владици Н.. па га владика запитао: „Јес' ти мађистор Глиша? Јес' ти мађистор Глиша?“ А он одговорио: „Нисам ја мађистор, него сам ја диоцезални учитељ.“ Онда владика рече: „Слава Богу лепи звона!“ (т. ј. говори тако паметно, као звона кад лупају).

писати, већ се види, да сам мислио човека, који *зна писати*: зашто како би *могао* писати онај, који *не зна*? А како сам казао, да ће писати као што се *говори*, то се разумије, да мора писати по граматици: зашто сам ја и онда, барем као старац Куцкало сад, знао, да ниједнога језика нема без правила.

9) „Ал и Вук, кои мысли, да є у нѣму, и нѣговой Грамматїки све србство, чисто србски свагда не пише. Кои Србин каже: Іошт ћемо рећи *неколике врсте*. Пре *неколике стотине* година. Имаю две иляде година. Сону страну. У дипломи, *што* є дата. Треба рећи: Неколико врста; неколико стотина година; има две иляде: с оне стране: у дипломи, *коя* є дата.“ — Да ја мислим, да је у мени и у мојој граматици све српство, то он *каже*: а да ни ја свуда чисто Српски не пишем, то може бити, зашто у оваком почетку, и у стању, као што се књижество наше сад налази, тешко је свуда чисто и за *свакога* право Српски писати: ја сам задовољан
16 ако узимам мање погрјешака него други. Али при свему томе ја опет мислим, да ово ни једно није погрјешка, као што Куцкало каже. Истина да је обичније и правилније рећи: *има* двије иљаде година: али се говори и *имају*, какогођ, н. п. у овога човека *имају* двије краве, или двије стотине коза: у селу *имају* три воденице и т. д. У *сону страну* ако је погрјешка, само је у томе, што нијесам рекао *сону стран*ˋ (а то се говори, како гођ и *соне стране*). *Неколике врсте* и *неколико врсти* код свију Србаља није свеједно: *неколике* значи мање од *пет*, а *неколико* значи више од *четири*; па та разлика има не само у женскоме, него и у мушкоме и у средњему роду, н. п. *неколика човека* (а *неколико људи*), *неколика јајета* (а *неколико јаја*): какогођ и с бројителним именима *два*, *три*, *четири*. Али Куцкало вели, да то није до сад никад чуо. Па јесам ли ја њему крив зато, што он никуд даље из Сријема није ишао, и што другије Србаља, осим Сријемаца није виђео ни чуо? — А *што*, мјесто *који*, *која*, *које*, мора говорити и сам Куцкало (већ ако да није Србин); па и то не само што се говори, него је млого *Српскије* од *који*, *која*, *које*! Из овога се види, да Куцкало виче на моју граматику, а није је ни прочитао, иначе би нашао о том на страни LIII. читаво правило (које нијесам ја начинио, него народ), па би се научио, или не би узео ову једну ријеч с *првога* листа (из предговора), него би доказао
17 да правило није истинито. — Нека ми допусти Куцкало, да

га овђе узгред запитам: зашто он пише *одрастїо, метули* и *одувуд*? Он зна (кад му кажем), да у Српском језику друго значи *растем расти*, а друго *растим растити*. — *Метем метути* истина да се говори по Бачкој а може бити ђешто и по Сријему; али Куцкало, као такови књижевник, зашто није узео оно, што је правилније (као и у почетку одговора *метнуту*)? А *одувуд* (мјесто *одовуд*) ја заиста до данас нијесам чуо *нигђе* (ни у Србији, ни у Сријему, ни у Бачкој, ни у Банату): и да није Куцкало (у додатку к ч. 42. н. С.) назначио штампарске погрјешке, ја би једнако мислио, да је то у штампању погрјешено.

10) Ми знамо и сами, да све праве Српкиње знаду Српски лијепо (и њима чест и поштење), али *баба Смиљана* није Српкиња: и за то смо увјерени, да се тим Српкиње ни мало не вријеђају, кад се каже за кога од списатеља, да пише „по правиламъ бабы Смиляны.“ Како је то Кенгелац разумијо, и шта је мислио, за то сад слабо ко пита и мари: доста је да сваки списатељ и књижевник Српски зна, кад се рече „по правиламъ бабы Смиляны.“ да је то без икакви тврди и постојани правила, као, н. п. и Куцкало што има *гдикоим, гдекои; метнуту, метули; Грамматїка, Граматїка; вїногради, виноградара; єзык, єзика, єзыка, єзике.* А ако се Куцкало жели боље упознати с бабом Смиљаном, нека прочита све, што је о њој до сад писато. Чудан је некакав Завид и Ненасит овај наш старац Куцкало! најпослије ни бабу 18
Смиљану не може да трпи, што је тако често спомињу, и што је *Лазар Милобратић* у стиховима својим прославио, него оће сад на силу да забрани, да јој више нико имена споменути не смије, говорећи: „Нек се више ова реч, у Кинђелчевом смыслу, не чуе, єр ће онай, од кога се чуе, имати посла“ (овако *лаћмански* може старац Куцкало заповиједати у својој кући, својој жени и ђеци: али не знам може ли Српским списатељима).

11) Сад се Куцкало заклоња за жене, а сад опет за мртва Доситија и за његове књиге! Доситије је отишао на истину, а књиге су му остале међу нама; његову славу нити може Куцкало умалити, ни умложити: из његови књига вијеђе се, шта је он знао, шта ли није знао. А да Доситије ни свога имена није знао написати како ваља, то Куцкало каже и свједочи, зашто он пише *Досиѳей*, а каже да је Доситије

писао *Доситей*, а по народној Српској граматици требало би казати *Доситије* (као што су га Срби у Србији и звали).

12) „Мы ћемо крпити, ал ће наш крпеж и дуже трајати, и лепши остати, него ваше ново одело.“ — То он управо не може рећи, да ће његов крпеж дуже трајати, али да ће љепши остати, то није истина; зашто ће свагда бити паметни људи, који ће казати, да је лијепо и чисто ново одијело љепше од крпежа, и да су оно биле будале, или сујевјерни простаци, који су вољели стари крпеж, него таково ново одијело.

13) Шта ли би Куцкало рекао, кад би му човек доказао, да он, као старац (!) *лаже*? Ђе је старац Вељко казао, „да Срби само поред Вукове Грамматїке *к изобразїю ума и срца* дођи могу“?

14) Куцкало је већ доказао, да моја граматика не ваља ни зашто; али она опет остаје *најбоља Српска граматика*, доклегођ старац Куцкало не покаже другу бољу, савршенију и потпунију. — „Кад дакле оно, што є теже, т. є. говорити, без Вукове Грамматїке можемо, и оно, што є млого лакше (т. ј. склањати и спрезати), валя да можемо.“ Дакле по лођици старца Куцкала може се говорити и не склањајући имена и мјестоименија, нити спрежући глагола? — Благо мајци, која га је тако паметна родила! —

У Бечу 16. Јунија 1821.

Вук Стефановић.

[Наставак препирке са *Штипкаловићем види даље у овој књизи под бројем XVIII.]*

XVII.

ПОГЛЕДІ НА НАЧІН СРБСКА ПІСАНЯ.

(послани учредничеству).

*[У Давидовићевим новинама: „**Додатакъ** (не засебан) къ числу 53 **Новина Србски** 1821;“ стр. 319.—322.; одељак „**Смѣсице Кньижествене.**“]*

Бацї ї я моє мало око, на кныжевство србско, колїко сам могао 319
внїмателно; презрео сам ту страстї млоге, коє човека море, презрео сам може бїт нечїю любав ї тежене, їтїо сам за правдом светом ї обичаєм добрїм, їтїо сам за чїстоћом ї красотом, ї уколїко сам ы (*ји*, по правїлу доле) гонїо, вїдїтїсе могу ї разсмотрїтї, а протївно што буде мїслїма нашп млади ї стари пїсателя, коы су од мене болы ї наученїы ї єстества дарїма знатнїым украшенї, нек їзяве своя чувства ї мїшленя, шта онї суде о моым погледїма; я нїсам ове сам вадїо їз моє главе. нїт сам с' опет ктео државї туђи мїсли као пїян плота, него сам умно размїшлявао, колїко сам знао, їспїтївајућї разлїчне мїслї, ї моє тад надалеко прост'рте ї врло удалене, блїже сам прївлачїо, ї са млогїма туђїма на єдну точку скупляо, после дугог врзаня ту нїсам онїм разлїчнїм мїслїма, нїт каквїма дуге Вїлосовїє (*φιλοσοφια*) нїт управо моым следовао, нег' од ови свїю, судїм, да сам средню стазїцу изабрао, по ономе medium tenuere beati! може бїтї врло узану, ову їстїна! трудїо сам се, правїм чїстїм шїрокїм ї гладкїм путем учїнїтї, да бї свакї безопасно добрї одећї по нєму достойно валїо їждїтеля. Ако лї се пак овай пут, коы я безстрашнїм ї срећнїм судїм, коме недопадне, нек необвїнї мою младост, ї нек нерекне нїт помїслї, „Вїдїш ї он се нашо разуман, па закон оће другїма да прїпїсує.“ Не! то нећу! — Не їдем у Вїлосовїю, недїрам светїню, чїстоћу тражїм ума ї срца, правду свету желїм, на красоту небесну гледам (да што нїє тек скорїє да буде), саюз блажен, єдїнство душе вечно, ї єдан конац славан рад сам вїдїтї ї душом ї телом. Нїчїю чест не вређам, нїт кога я обвїнюєм, што є данашнє неругам се том, нїт као *зло* презїрем, їзражавам само мою мї- 320
сао, а разумнї другї разумно нек суде ї ***посредї друга ї брата, ї прїшелца.***

Свї спїсателы разумнї єдїнодушно говоре, да ***наш простї єзїк*** (србскї) ***проїзлазї од славенског***: ї я велїм! но нїсам я Волтер (Vol-

tâire) да се у свашто плеһем, неӥдем тамо! него, *мї морамо оне речї, неїмаюћє у србском, од славенског узїматї.* То прїзнаємо. то є обште мїшленє: о том є уверан свакї србскї пїсатель, потом се већ ї влада. Као што ї данашным даном раде Грцї, коы неїмаюћї речї у простом свом єзїку, узїмаю од єлїнског; као што су радїлї Талїянї ї Вранцузї, коы су од латїнског свой єзїк надокнадїлї, а ї самї Русї ї Краньцї, коы су свой єзїк спомоћу славенског чїстїтї почелї, зашто небї мї коы смо блїжы?

А кад мї од славенског єзїка речи узїматї морамо, зашто небї мї ї *славенску Азбуку* узелї, уколїко нам служїтї може. Я незнам, смем лї рећї, да є добра ова Азбука, коїом су данашным даном почелї млогї пїсатї. Істїна! єднї веле добра є, а другї врло се люте на ню говорећї: „їма млого сад нови пїсателя, коы су почелї врло добро србскї пїсати (т. є. србскїм речма) ал начїн пїсаня сав удара као золя у очї.“ Я на то велїм, вальда зато удара, што є їош нов, ї што свї, коы год пїшу, нїсу се єдног прїмїлї, него са собом боресе, мїслећї, нећел' какав другї болы начїн пїсаня одкуд їзїћї, коы бї очїма свїю прїятан бїо ї чїтаню за найманє дете лак; ї за крой нашег управо єзїка способан. Овай, велїм, нов начїн пїсаня вальда зато свї непрїмаю, да небї тай начїн, кад бї га свї прїмїлї, цену свою їзгубїо, владаюћїсе по оном, што се негдї у школї учї: на пїтанє, зашто нїсу свї людї лепї? одговара, зато, кад бї свї людї лепї бїлї, то бї лепота цену свою їзгубїла! — їл валь да їмаю друге какве разлоге? — Незнам зашто Любїтелы Рода, вїдећї да смо с нашїм єзїком на зад осталї, не траже саюзїтїсе, дї є єдно добро, ту ї єдан жївот да буде, дї є єдна вера, ту ї єдна срећа, дї є єдно преїмуштество, ту ї єдан конац, дї є єдна болест, ту ї єдна мука свенек тїшти. Дед кажїде Сладкї Србскї Мїлїнко, зашто су несагласїя? зашто су раздорї? по кныжевству. Валь да злоба влада! Та ако є međ нама, то пропаст! Дакле „Скїн любїтелю Рода злобе ядне, са твога лїца те рїзе плачевне“ време є већ! Но да не бї дугїм окружїєм у Вїлосовїю крїтїческу отїшо, ево мог погледа на начїн пїсаня србска од славенског узета.

По дугом моме мїшлєню на далеко раштрканом о начїну пїсаня, узмем целу *Азбуку славенску*, ову разделїм на самогласна пїсмена, сагласна, двоєгласна ї трегласна, (коя сам судїо, да су нужна за *србску Азбуку*). Самогласна пїсмена, као што ы другї єзїцї їмаю, узео сам про-
321 ста, а. е. ї. о. у. Сагласна, б. в. г. д. ж. з. к. л. м. н. п.| р. с. т. ц. ч. ш. ь. овїма додао сам ї она нова два врло славно їзмїшлєна ђ. ћ. после, потражїо сам двоєгласна, вїдїм *я* (ja) *є* (je) *ю* (ju) но сетїмсе упут: у нашем єзїку нужнї су гласовї jo, ji, коє бї їматї моралї, промотрїм добро по славенской Азбуцї (їлї Азбукї), упазїм *ѡ*: судїм, оно неће бїтї као немецко o, їлї латїнско *o*, нїтї као греческо **Ὀμικρὸν**, него морало бї се другоячїє їзговаратї, да како бї се їзговарало? Вїдїм, да є саставлєно из *I* ї *O*, отуда судїм да ће то бїтї добро, за онай глас jo. коы се у србском єзїку чує, н. п. *још, мојой, дай, јой* ї проч. Небїлїсе то могло напїсати са *ѡ*, па да се їзговара jo, као *ѡш*, *моѡй*, *твоѡй*, *своѡй*. Ако се ово *ѡ* нїє їзговарало у славенском као jo, єдалї га мї небї моглї нарећї ї їзговаратї? Єдалї не бї моглї учїтелы, деце словма учећї, казатї му да є *ѡ* jo, єлї болє од ког туђег єзїка узетї далеко удалєног од нашег, нег од славенског? їлї ако не славен-

ско *ѡ*. дай пїшїмо *I* ї *O* пак нек се їзговара јо, єр нам є јо нуждно у нашем єзїку. — Я сам слушао од стараца наши, кои чїтаюћї Псалтїр ї часослов (часнословац говоре) кад вїде у почетку *ѡ*, као: ***ѡставити***, чїтаю, јоставити. Може бїтї Поете ће помїслїтї, да є нужно *ј* (јот), да га їмамо, єр морамо дїгод елїдїратї *је*, їстїна! ал я налазїм, да ће онде довольно бїтї *й*, (писмо *й*) са слїтном, ї у пут ће се вїдїтї да є кратко. — Глас *јї*, кои се у нашем єзїку чуе, ї тай їмамо у славенской Азбуцї. *ы* (єрї), Русї га їзговараю као *јї*, дай узмїмо га ї мї у нашу Азбуку србску, їзговараймо га ї мї као *јї*, ако ї єсте ***єрї***, кое є саставлєно їз малога єра (ъ) ї *I*; дакле зашто нам не бї могло служїтї за глас *јї*, па тако ћемо їматї сва двоегласна пїсмена, *я* (ја) *є* (је) *ю* (ју) *ѡ* (јо) *ы* (јї) їз славенскї їзвучена: а трегласна пїсмена їмаћемо онда, кад овїм реченїм двоегласнїм оно кратко *й* (иже), кое ћею Поете место јот употреблявати, саєдїнїмо: као *яй*, *єй*, *юй*, *ый*, *ѡй*. У нашем єзїку їош дїгод чуєсе двоструко *ї*: негледаймо само право, него потражїмо на далеко, наћїћемо ї то: я судїм да пїсмо *и*, (иже), состоїсе їз *I* ї *же* (т. є. *I*, ї опет *I*, два су *I* у єдно), алї кад допустїмо да се пїсмо *и* састої їз два *I*, то нећемо тамо ставлятї, дї му места нїє, но само у Родїтелном множ. ї дї се оно славенско *их* чуе, као: ***наши***, ***ваши***, ***ови***, ***люди***, ї ово *и* пренећемо га ко двоегласнїм *ай*, *ей*, *и* (као да бї два *ї* бїло), *ой*, *уй*, кое ћемо нарећї ***двоегласна явна***, а она *яй*, ***єй***, *ый*, *ѡй*, ***юй***, нарећїћемо *двоегласна тайна*. Тако, код ови наши слова, а. б. в. г. д. е. ж. з. ї. к. л. м. н. о. п. р. с. т. у. ц. ч. ш. ь. ђ. я. є. ю. ѡ. ы. и. нїє нам нужно друга їзмїшлявати, ї додаватї, ї нашу с' овїм їзяснєну Азбуку кварїтї, спрчїватї койкаква слова љ. њ. ї млога друга.

Може бїтї рећїће когод „менї се тешко на то пїсанє навїкнутї;“
їстїна! мало по мало. я мїслїм, од єдног часа вїше неће требатї, єр ово 322
нїє нїшта їзмїшлєно, то смо їсто їмалї у старой Азбуцї, кою смо само чїталї, гледаюћї очїма мутнїм, ї неїспїтїваюћї, зашто є ово слово овде, а нїє друго!

Овїм пїсанєм, судїм, да ће се моћї *Поезїя* уредїтї врло добра, у србском єзїку по начїну Омїра, Пїндара ї други славни Грка, єр за сад їош немамо нїкакве саставлєне кньїге учеће добро дугачак ї кратак слог познаватї, вальда што у начїну пїсаня, млоге расире бїяу! ***Eὖ σοὶ τὸ μέλλον ἕξει, ἂν τὸ παρὸν εὖ τιθῇς. Σοκράτης.*** т. є. ***добро ће тї у напредак їћї, ако настояш те добро поставїш***, (уредїш)! —

Но с' овїм я не тражїм нїкакве славе нї прїятельства, нї прїзнательностї, премда, *прїятельство ї прїзнателност, за мене су сладка чувства.*[1]) Я самсе трудїо уколїкосам мого, показатї незнаюћем ї їзявїтї неверуюћем, да смо мї у славенской Азбуцї їмалї све гласове налазећесе у простом нашем єзїку. Нек вїдї ово свакї, нек їспїтує добро ї слободно, ї као што сам горе рекао, нек покаже своє мїшлєнє ї начїн мїшлєня ї суд ї правду ї красоту, како он држї ї почїтує, неће му нїко за зло прїмїтї, мїслїм: а я нећу заїста зажалїтї, ако буде менї

---

[1]) L' amitié, la reconnaissance
Sont pour moi de doux sentimens;
M. de Genlis.

протівословеħї болє што доказао. Я не натеруєм нїког да ово прімї, нег місліім, док мї коы болє недокаже да другачїє неможе бітї, осім. овако. Ове міслї їзявлюєм я ко добром напредку кныжевства нашег, єр, како нам кныжевство узнапредує, добро ħе по целоме Роду бітї, а како по целоме Роду добро буде, онда ħемо мї моħї од *Мудростї Небесне* данї нам їзбор савести нашой, здраво сад држаюħї, после свуд ясно одкрїватї! Тако я судїм

У Селу Трпїны 1. Юнїя 1821. л.

Добріħ.

[После овога изашао је у 66. броју Давидовићевих новина за 1821., у одељку ***„Додатакъ къ числу 66 Новина Србски 1821.,"*** *стр. 388.—390., под натписом* ***„Кньижество Србско,"*** *овај Вуков]*

388 # ОДГОВОР

НА

ДОБРИЋЕВЕ ПОГЛЕДЕ „на начїн Србска пїсаня"

У ДОДАТАК К Ч. 53. Н. С. МЕТНУТЕ.

Ја би рад Г. Добрићу тако учтиво на ове погледе одговорити, као и он што и је писао, *не вријеђајући ничију чест, нити кога кривећи*; али ево невоље, што му морам казати, да ови његови погледи нимало мени нијесу по вољи! И тако морам чест његову вријеђати и кривити га. За то се не би сам смијо усудити ни ријечи му на њи рећи, да он сам по двапут не каже, да може сваки слободно свој начин мишљења и суд показати, и да му неће нико за зло примити. Ево му дакле мога суда:

1.) Конац и намјереније овога његова дуговременога размишљавања и посла јест то, *да нам начини нову азбуку, колико је могуће ближу к Славенској*; као што је и начинио. Но да се о њој млого не препиремо, само нека нам каже, личи ли на Славенску азбуку, да се пише *їстїна, колїко, учїнїтї, прїмїтї, пїсатї, чїстїтї, їлї*? Није ли то без икакве невоље (и учене и простачке) удаљавати се од Славенског писања? Зар он не зна, да се у Славенском језику само туђе ријечи овако пишу са *ї* (и *мїр* и *вїно* за разлику)? Па кад и *И* онако има, ја би волио *ї* изоставити са свим, па би онда ове све (и друге млоге) ријечи биле једнако написане и Српски и Славенски; а *И* је и љепше, и за наша слова приличније.

2.) *ω*, вели, да је састављено из *ї* и *о*!! и за то га узима мјесто *јо*. А *ы*, вели, Руси изговарају као *ји*!! за то га

и он узима тако. Ово је заиста чудан учитељ и *словословац*! Ако *ω* није као Њемачко o или Латинско *o*, нити као Грчко **ο μικρόν**; дакле мора бити састављено из *I* и *O*? А зашто не би било састављено из два *o*? — Ко ли му каза, да Руси *ы* изговарају као *ји*? то је баш наопако: Руси *ни* и *ли* читају *њи* и *љи*; а твоје *ны* и *лы* читали би још дебље, него што ми читамо *ни* и *ли* (наличније на й). Из почетка ови погледа рекао би човек, да је он читао, што је гођ у нас досад писано о овом послу, а из овога се види да није ништа. Или може бити да је и читао, али за то овако мисли и говори, што каже, да није *ни различним туђим мислима, нити каквима друге „ѳїлосовїє," нити управо својим следовао, него од ови свију средњу стазицу да је изабрао*? (!!) Па још вели: „Єдалї небї моглї учїтелы, дете словма учећї, казати му да је *ω*, *јо*, єлї болє од ког туђег єзїка узетї далеко удалєног од нашег, него од Славенског?" Добро! па зар да ти дијете *ω* и у Славенскоме чита *јо* (а *ы* као *ји* без сумње, кад кажеш, да га Руси тако изговарају)? или да Славенски 339
никако и не уче? Или једно слово друкчије да чита у Српскоме, а друкчије у Славенскоме? Зато ја мислим једнако, да је млого боље и паметније узети и туђе, па посвојити (као и у осталом што је бивало и бива), него ли Славенско наопако извраћати и кварити. А збиља! како је оно *двоструко* ї? какогођ вели да се чује двоструко *ї*, тако је могао рећи, да се чује и двоструко *а*, *е*, *о*, *у*, н. п. у овим његовим ријечма „код *ови наши слова*" нимало се *и* не *чује двостручије* од *а* (у ријечи *слова*), а *о* се чује млого двостручије од *и*! Али ово ниједно није двоструко, него *другачко*, а ђе је управо двоструко, двоструко треба и писати.

3.) Па је Г. Добрић о доброти ове своје азбуке тако увјерен, да каже, да нам није нужно друга слова „їзмїшлявашї, ї додаватї, ї нашу с' овїм їзяснєну Азбуку кварїтї, спрїчїватї койкаква слова љ. њ. ї млога друга." И опет на другој страни: „мїслїм, док мї коы болє недокаже да другачїє неможе бїтї, осїм, овако." А ја се надам, да ће сад и сам вијети и признати, да је ова његова азбука и ортографија гора од свију азбука и ортографија, које су се до данас у књижеству нашему показивале! — Кад је рекао, да узмемо Славенску азбуку „у колїко нам служїтї може," да је избацио *є*, а казао да се свуда пише *е*, па да се учи ђе се у

почетку изговара као њемачко е; или барем, да се то *є* изврнуто (э) узме за е, као и у Руса, те не би тако често долазило, као што су већ ђекоји почели, те га и у *сриједи* и на *крају* пишу; па да је казао, да *їй* не треба писати ни у винителном, ни у родителном, него само *и* (или барем *и*); а к *ћ* и *ђ* још да је узео *наше старо ц*, а остало да се *крпи којекако*; па још да је казао, да примимо од Руса, те да пишемо *И* и у туђим ријечма мјесто *ї* и мјесто *ν* (н. п. *архимандрит*, *лира*), а *я* мјесто *а* (н. п. *Исторїя*); тако велим, да је казао говорећи за азбуку, колико је могуће ближу к Славенској, онда би друго било. Ако ли оће азбуку без крпежа, по кроју, или својству језика нашега, онда не треба да своју *словословију* почиње од *двојегласни* и *тројегласни*, *тајни* и *јавни* слова, него ваља најприје *управо* да зна, *шта су то слова, шта ли је писати, шта ли читати*; па ће му се онда само показати, колико слова за који језик треба: па ће онда, послије свега тога, сам моћи судити, јели она азбука и ортографија у Српском рјечнику таман за Српски језик: или јој треба што додати, или одузети.

4.) Вели: „Овїм пїсанєм, судїм, да ће се моћї *Поезїя* уредїтї врло добра, у србском єзїку, по начїну Омїра, Пїндара ї други славни Грка, єр за сад їош немамо нїкакве саставлєне кньїге (ваља да би ово ваљало написати *кныге*?) учеће добро дугачак ї кратак слог познаватї, вальда што у начїну пїсаня, млоге распре бїяу“ (или бїваю?). Како то? У овоме твом писању не види се ни какав знак, који би показивао дугачке и кратке слогове? А друго, Српски језик није мртав, као сад Омиров и Пиндаров, да се из књига уче познавати дугачки и кратки слогови (као што ни Омир и Пиндар то у своме
390 језику нијесу учили из књига). Који Србин| у глави нема, који је слог дугачак, који ли кратак, слабо ће он из књиге научити (премда такова књига треба; али се може и другом ортографијом написати, као и овом твојом, ако не боље).

ДОДАТАК.

а) Послије ови погледа штампан је (у додатку к 58 ч. н. С.) истога Г. Добрића „ГЛАС ЯСНЕ ЛИРЕ,“ на коме је потписано „у Карловцї“ — „од Мїлоша Добрїћа ученїка.“ Јели оно глас *јасне*, или *тавне* лире, то нека кажу наше поете: а мени је само ово за чудо, како Г. Добрић прије

бјеше „у Трпіны," а сад „у Карловці" ! Или ваља да он мијења мјеста, као и имена. — Али кад је *ученик*, може му се одбити на дару: „Млад је још, научиће се."

б) У додатку к 64 ч. н. С. штампано је Г. *С. Ш.* „Умствованіє о начину писаня нашегъ." На оно, шта је *ћео* Г. С. Ш. да каже, мислим да ће наћи приличан одговор у овоме моме одговору на погледе Г. Добрића; а на оно, шта је *казао*, тешко ће му и ко што добро и паметно моћи одговорити. Он сирома говори, а не зна, шта говори; баш, као н. п. да какав слијепац, који се слијеп родио, падне у врућицу, па да стане окатим људма толковати, или су љепше иконе, које су руком писане, или које су у бакру резане и штампане. Такови човек може и *питати* и *одговарати* за стотину најпаметнији људи: тако сад не помаже њега питати, ђе је он виђео, да се пише *Српи* и *ћете*: и који је то „*наипрости* народъ," који је „не *умѣючи* болѣ *изрѣчи* тако изговарати *обико*."

У Бечу 17. Августа 1821.

В. С.

[После Добрићевих „Погледа." *а пре* „Гласа ясне лїре" *и пре ове критике Вукове, штампан је у засебном додатку 55. броју Давидовићевих новина (под главним натписом* „Смѣсице Разне," *стр. 7.—8.) и чланчић:* „Велїкї духовї знаю себї на свакомъ мѣсту отечество прїдобїтї" — *правописом, као што се види, истим, какав је и у та два списа Добрићева, али је сад овде потпис:* „У Трѣсту 27. Юнїя 1821. л. *—ч —ћ* прїмѣтїтель."*]*

XVIII.

*[У „**Додатку**" (не засебном) „**къ числу 60 Новина Србски 1821.**," стр. 359.—362., у одељку „**Смѣсице Кньижественне.**" штампан је]*

ОДГОВОР

НА

неколико речи Г. Вука Стефановића,

у новине Србске под числ. 49. против већ сад покойног Штипкаловића ставлѣны.

359 (ПОСЛАНЪ УЧРЕДНИЧЕСТВУ).

Будући, да є Штипкаловић мой прїятель быо, зато се я, из любови к нѣму, усуђуєм речи нѣгове правіє, него лютый Г. Вук, истолковати, и тако показати, да му є од овог, иначе свету познатог, мужа велика неправда учинѣна. Пре пак, него што саму ствар почнем, исповедити морам: да се весма чудим, како є Г. Вук, човек познате мирноће, тако жесток у питомой землњи Сербіи, из коє се скоро вратїо, постати могао, да му из сваке речи против Штипкаловића огань сева. Єр што сваког, кои у нѣгове погрешке дирне, лажом называ, то є знак нѣговог особитог истинолюбїя и уверенїя о свом савршенству. Треба му опростити. Тешко є оном, ког толики люди ученым зову, кад га какав незнатан, као Штипкаловић што є быо, праведно боцкати, и поправити стане.

Сад к ствари. Г. Вук каже, да є Штипкаловићу найпротивніє, што Спасоє ерцеговачким дїалектом пише. Я нипошто не бы рекао, да се то из нѣговы речи судити може. Ал и кад бы се могло, не бы га ни я, ни Г. Вук окривити могли зато, што є, како и овай истый вели, найпаметніє оным дїалектом писати, у ком се ко родїо, и узрастао, а Старац є Спасоє Бачванин. Штипкаловићу є неугодно было, што Спасоє нит бачвански, нит ерцеговачки, него мешовито пише, а друге без довольног основа куди. „Не развлачи єзык, као да су ти уста већа него у свїю други Србаля. Иди у Ерцеговину, где таке вилице, као што су твоє,
360 имаю." Ово су речи покойног Штипкаловића к Спасою, из кои Г. Вук доводи, да Штипкаловић доказує овыма, да Ерцеговцы нису Срби. Како є высокоученым людма ниске мысли тешко постигнути! Мрзи и спустигисе. Та добрый Господине! само болѣ предпоменуте речи промотрите, пак ћете видити, да сте и Вы єдан пут у веку свом погрешили. Шта значи: као да су ти уста већа, него у *свїю други* Србаля? Ово: Сви други овострани Срби, кад говоре, не развлаче уста, као ты. Иди оныма Србима, кои таке вилице, као ты, имаю, т. є. кои, кад говоре, тако, као ты, уста развлаче, т. є. иди у Ерцеговину. Значи ли ово, да

Ерцеговцы, и сви, кои ньїовым діалектом говоре, нису Срби? Ал Г. Вук оће, да покаже како из єдне лажне, по нѣговом суду, врсте читав табак погрешака направити уме. Сад ћете, Г. Вук, мыслим тако милостиви бити, да Штипкаловића зато будалом, и поганым изродом не зовете — ако ово све сами постати не желите — што га добро разумели нисте. Или, ако благом срцу Вашем одолети не можете, а Вы лепше какве речи нађите, да Вам опет и ова крітіка колико толико свима другима равна не буде, у коима се свагда будала, луда, лажа, поган чує. — После овог толкованїя Штипкаловы речи и мисли, и оно се све, што є додато, Штипкаловића не тиче.

Г. Вук шылѣ Штипкаловића у Ерцеговину, и каже, да му ништа неће, ако тамо сремачки успише. Прво умро є, и зато ће савет овай тешко послушати; друго и да ово нїє, излишан бы тамо, после Г. Вука, быо, особито кад се већ тако код Ерцеговаца, кои су сав *свијет* населили, а себе не раселили, замерїо. Ал мы сви овострани Срби неиштемо, да нам Г. Вук ерцеговачки пише, єр бы се, као и Штипкаловић у чуду нашли, кад бы га зло разумели, а времена немамо, да се овом тако славном діалекту учимо.

Рекосмо пре, да се за сваки предел своим діалектом пише. Болѣ бы и паметнїе было, да као Немцы што су од свїю свои діалекта єдан избрали, и мы од свїю Србски єдан изберемо, и да га сви заєдно као и они свой изображавамо, чистимо, богатимо и красимо, а друге усменом говору да оставимо. Ал кои ћемо узети? Г. бы Вук без сумнѣ ерцеговачки желїо, но овострани се Срби на то склонити неће. Дакле засад нека иде, како иде дотле, док се єдан од свїю не отме. Г. Вук вели, да є болѣ рећи *теразїє* или *терезїє*, него *вага* зато, што є прво свима познато, а друго нїє. Єр, каже, ни од стотине єдан Србин не зна, шта є вага. Ала є смешан овай, иначе великїй, човек. Штогод он не зна, оно вели, да и други не знаю. Да е рекао, ни од стотине єдан Ерцеговац не зна, шта є вага, то бы му, као ревносном Ерцеговцу, веровао. Я опет кажем, да из стотине єдног Србина нема, кои, што є вага и вагнути, незна. А ко од овострани Србаля говори *терезїє* место *теразїє*? „Вага є немачки." Ништа зато. Од нѣ изводимо: важим, важный, важност, уважавам, уваженїє и проч. Ал и *терезїє* нам даю: терезїам, теразїам, терезност и терезїавам, утерезїанїє и проч. Коя бы Г. Вук извести умео! Дакле нек стои обоє, терезїє за Ерцеговце, а вага за овостране 361
Србе. Г. Вук вели, да нико од Србаля не говори кус (Geschmack) место вкус, а я велим, да сви не кньижевни Срби кажу *кус*, а не вкус, и да Србин ниедне речи нема, коя се почннѣ са *вк*. Та ова реч, као што Г. В. зна, долази од *кусати*, дакле име мора быти *кус*. Вкус говоре само кньижевницы, ал народ нит за ову реч с овым почетком зна, нит за оне говоре, кои се од глагола *вкусити*, kosten, schmecken, праве. Es schmeckt mir keine Speise. Ово бы кньижеван Србин рекао: Ниєдно ми єло нема вкуса, а некньижеван: Ниєдно ми єло нїє слатко. Благодарим проче Г. Вуку, што ме є научїо, да има речи, коє се єднако пишу, и изговараю, а различно значе. Ово нисам знао. Сад и мени паде на ум, да є и *градити* така реч. Єр она код овострани Србаля штогод друго, а код Ерцеговаца друго значи, а єднако се у оба случая пише и изговара. Тако код нас не бы нико рекао *градити кућу*, єр бы могао по-

градати, *градити граматїку*, єр бы му се смеяли, а Ерцеговцы и пишу, и говоре без сваке замерке у Ерцеговини. Єр што им овде замераваю, то они не маре. Г. се Вук зарекао пред ученым светом, да ништа за истинито признати неће, што по нѣговой памети не иде. И то му є противно, што є Штипкаловић казао, да бы болѣ было, да є Спасоє, кад є у речи дух, *х* оставїо, од све неволѣ *дув* или *дук* рекао, да не остане само *ду*, коє Срби не говоре, а он вели, да Срби говоре *дуа* или *дука* у род. един. Шта є ово сад? Нїє ли ово, да ми опрости Г. Вук, препиранѣ без мозга? Дув долази од дувати, и зато Срби кажу у другом смыслу *дуви* женског рода, човек н. п. чудне дуве, а за разлику требало бы да говоре дув, или дук у имених. а у множ. числ. свуда *В* или изоставе, ил задрже, н. п. дувови, дуови, дувовник, дуовник, дуковник. Г. В. каже, да Штипкаловић реч дув народу наметути неможе. На коїой є страни, и у коїой врсти ово Штипкаловић желїо? Ако Г. В. не каже, онда нек прими себи ону реч последню у рецензїи своїой. „Волим србски, ако ће и ружно быти, него славенски." И овай одговор, кои Штипкаловић од стране Спасоя на свом месту дає, Г. В. изврће, толкуюћи га тако, да є Штипкаловић речи Србске по себи ружнима назвао, и мудрствуюћи о том дубоко, и по своїой глави. На ово му ништа друго не могу рећи, него да с бистрым умом цело оно место їошт єданпут прочита, пак ће видити, да є мудрованѣ овде сасвим излишно и суєтно. А шта бы, вели Г. В., рекао Спасоє зато, што Штипкаловић каже, да є он написао *поцсмијеваюсе*, а то нїє истина, него *поцмијеваюсе* (*дс* на *ц*, као у *люцки*)? — Я мыслим, да бы рекао оно, што єст, да є Штипкаловић ону реч другачїє написао, него Спасоє, ал то ништа не чини. Крïтїка она иста остає, да є ружно *поцмеваюсе*, место подсмеваюсе, или посмеваюсе, или потсмеваюсе, *д* на сродно слово *т* меняюћи. Не треба гледати на *люцки* место *людски*, где се овако чрез двоумїя рећи мора, да не изиђе *люски*, од *люска*. На свршетак ове рецензїє не могу одговорити зато, што бы морао тражити, где є Г. В. ре-
362 као устргнути или усхитити, entzücken (нїє као што Г. В. вели *место* entzücken, єр то бы значило, казао є *устргнути*, а валя рећи entzücken) а на то нит волѣ, нит времена имам. Ал мыслим одприлике, да є Штипкаловић с оным речма ово назначити тео, да Г. В. и нѣму подобни све оно, што Србског почетка и края нема, за славенско држе, и зато, многе измене у речма чинећи, често што рекну, чему се смеяти морамо. Н. п. восторг, die Entzückung: восторгаю ich entzücke, воскресаю, возвожу, воображенїє, превео бы гдекои, а може быти и Г. Вук, устрг, ускрсавам, устрзавам, узводим (ово є већ обычно), вображенѣ, а ово сваки види да є смешно и да є ружно. Тако є исто и тржество и друга подобна. Свршуюћи ову прїятельску обрану молим Г. Вука, да у напредак и са мртвыма и са живыма списательима, ако су га они кадшто дирнули, а ови дираю, у речма мекше, и учтивїє поступа знаюћи, да се истина и без простачке ярости и псовке наћи и лаж одкрыти, и оборити може, да покаже, да є не само ученїи, и разумнїи од оны, кои га неправедно вређаю, него и да є од свїю ньи блажїи и човечнїи, да не починѣ таки, како где чїю наймању погрешку нађе, с' речма: луд, лупа као путо о лотру, поган изрод, будала. Н. п. зашто бы Штипкаловића называо будалом и поганым народа изродом, што є, како га є Г. Вук толковао,

за Ерцеговце, да нису Срби, рекао? Ово бы само было незнанство нѣгово у Історіи, а то ніє таково безаконіе, да се овым гадным речма казнити мора. Бы ли пристойно было, да я Г. Вука зато будалом назовем, што є рекао изрод, место изродак, као заметак, изметак? Он се може бранити, пак нек се брани, ако му є воля. Я треба да мотрим, како ћу кога карати, и да свагда у памети имам, да се и кар и псовка изображеног човека, од кара и псовке неотесаног простака разликовати мора. То ће Г. Вук и сам признати, кад се опомене, шта є у Словар свой без нужде и потребе метуо, и како є до сад од учены Србаля пощтеђен зато, што они не само недостатке него и млогоструке ползе дела овог виде и цене, и што знаю, да му є само тешко было првый пут сва могућна савершенства овой княги дати. Ясам пре, него што сам наумїо быо незаборавлѣног Штипкаловића мога бранити, нѣгове речи, против кои є Г. Вук с толиком лютосћу устао, добро расудїо, и видио сам, да бы га Г. В. духом кротке, ал основане, крїтїке млого лакше и болѣ, и с млого већом чесћу своїом быо исправити могао, него ополиким мужа, као што є он, недостойным извїянѣм. Срећа што наше рецензїе Немцы, и други просветлѣни народи не читаю, а иначе бы се зачудили, како є їошт наш разговор рапав, груб, опор и сиров, и отуд бы судили, да смо, као што готово, кроме гдекои и ємо, єднако їошт на степену културе весма ниском.

У Купинову 27. Юніа 1821.

Іован Ранитовић.

[На овај Ранитовићев одговор изишао је у засебним додацима бр. 63. и 64. ***„Новина Србских"*** *за 1821. (мала 8°, ст. 11) Вуков]*

ОДГОВОР [1]

ЈОВАНУ РАНИТОВИЋУ,[*]

АДВОКАТУ ШТИПКАЛОВИЋЕВУ.

Дакле умръо Штипкаловић! Бог да му душу прости! вјечна му памет и блажени покој! Али збиља! шта ли му би, те тако на пречац умрије? Да ли се није, сирома, престравио ода шта? Или да се није ода шта поплашио, па се неће сакрио, а свога адвоката послао, да јави као да је умръо, и мртва да га брани? Зашто је мртва млого лакше бранити него жива: мртвога човек брани докле може, а кад види да ђе никаква мајсторија не помаже, онда *„одбије кривицу на мртвога."* Но како му драго, он је већ умръо, и ја у напредак с њим немам ништа, него с његовим адвокатом Јовом

[* На дну прве стране стоји (без икаква знака): Додатакъ къ числу 63 Новина Србски 1821.; на дну стране 8. пише: (Закљученіе слѣдуе), а на дну стране 9., такође без знака: (ОДГОВОР Јовану Ранитовићу, и т. д. Конацъ) (Додатакъ къ числу 64 Новина Србски 1821.).]

Ранитовићем: и да бисмо мртву Штипкаловићу са свим покој дали, ја ћу узети као да је овај исти Ранитовић онај исти Штипкаловић; и с њим ћу се мало да поразговарам, а читатеље молим да нас послушају, па ће они послије сами судити, који од нас двојице има више право, који ли криво.

1.) Кад је теби, брат Јово, било неугодно, што Спасоје
2 нит Бачвански, нит Ер|цеговачки, него мјешовито пише, а друге без довољног основа куди; зашто ти самога Спасоја не кара за то, и не штипка, него помијеша и мене с њиме? Но ајде да речемо, да си мене за то с њим удружио, што он оће да пише Ерцеговачки, као и ја; али шта ти Ерцеговци бише на путу? — Ти си казао Спасоју: „Не развлачи єзык, као да су ти уста већа него у свїю други Србаля. Иди у Ерцеговину, где таке вилице, као што су твоє, имаю." Па сад кажеш, да сам ја то криво разумијо, доводећи из тога, да ти доказујеш да Ерцеговци нијесу Срби. Ја сам то разумијо, као што је написано, а нијесам умијо да га истолкујем, као ти сад, говорећи, да то значи ово: „Сви други овострани Срби, кад говоре, не развлаче уста, као ты. Иди оныма Србима, кои таке вилице, као ты, имаю, т. є. кои, кад говоре, тако, као ты, уста развлаче, т. є. иди у Ерцеговину." Али драги Јово! видиш ли ти, да у оним пређашњим ријечма нема *„овострани* Срби;" нити има *„иди оныма Србима?"* А кад се те сад додате ријечи изоставе, онда и само твоје толковање доказује, да Ерцеговци нијесу Срби. Но најпослије да допустимо (из превелике милости), да сваки човек може своје ријечи толковати како оће, премда читатељима не може нико забранити, да не разумију онако, као што је написано; да речемо дакле, да ти *нијеси умијо да кажеш* оно, што си мислио: али кажи ми сад јели то лијепо и поштено и *учтиво*, што ти сам толкујеш да твоје ријечи
3 значе? — Мо|же бити, да би ти и то рекао, да сам те ја неправо толковао, да ти речем сад, да ти осим овострани Србаља (т. ј. осим Сријемаца, и Бачвана и Банаћана, и оно неколико Српски обштества по горњој Маџарској) све остале Србље зовеш Ерцеговцима? И то ће сваки човек виђети из ови твоји ријечи: „терезїє за Ерцеговце, а вага за овостране Србе." *„градити* код овострани Србаля штогод друго, а код Ерцеговаца друго значи" и т. д. А, брат Јово! шта велиш? смијемо ли разумјети тако, као што је написано, или и товаља толковати друкчије?

2.) Питаш, зашто би ја тебе називао будалом и поганим народа изродом, што си рекао, да Ерцеговци нијесу Срби. Ово би, велиш, било твоје незнанство у историји, а то није таково безакоње, да се овим гадним ријечма казнити мора. — На то ти ја одговарам ово: Оно је незнање, што каже француски обрштер *Виала*, да Црногорци говоре Грчким нарјечијем; а ти си и онда добро знао, да су Ерцеговци Срби, него те је на то навела злоба и варварско срце. Па још кажеш, да то није таково безакоње: а може ли веће безакоње бити од тога? Паметни и родољубиви Срб̂љи мисле и говоре, да су и Шокци, и Турци Бошњаци, Срб̂љи, и браћа наша; а ти мећеш раздор и мрзост и међу ове, који се један од другога не одричу! Ја заиста да сам што горе знао, и горе би ти рекао зато. А да нијеси тобожњи Србин, не би ми ни по јада било.

3.) Ја се врло морам чудити, како ти, по твојим ријечма 4
тако паметан и учен човек, можеш мислити и говорити, као и ђекоји простаци наши, *да су Нијемци од свију своји нарјечија једно изабрали, те њим пишу*!! Зар ти нијеси до сад чуо, да су Нијемци готово до Лутора писали јужноњемачким нарјечијем? (т. ј. тако су писали по царским канцеларијама, а остали су људи писали, како су и говорили). А нијесу ли и стари Грци, и у највећему цвијету своји наука, писали различним нарјечијама (као што су и говорили); а кад и је Александер велики надвладао, онда су и сами Атињани почели писати Маћедонским нарјечијем (које је, може бити, било најнеизображеније од свију други)? Дакле не треба рећи: За сад нека иде, како иде, дотле, док се једно од свију не отме; зашто *мора* тако ићи.

4.) Ако сам ја у рјечник мој метнуо што сувише, што не треба, за то је најлакше: ако је мука наћи оно, што недостаје, ласно је одбацити оно, што претиче. А може бити, да то и у други народа рјечницима има, што ти мислиш, да је у Српскоме сувише; али у други народа нема тако млого људи, који само то траже и читају; али ако Српски рјечник устреба за ђецу, ласно ћемо неколико листа измијенити. Ја заиста ученим Срб̂љима нећу зато рећи: вала! што ме штеде од тога. А и ти сам свједочиш, да имају право, што ме штеде.

5.) Ти кажеш, да из стотине једног Србина нема, који 5.
не зна, што је *вага* и *вагнути*: може бити да је и овђе изостало *овостраног*, зашто ваља да нијеси виђео и чуо свију

Србаља (?); или ти већ друге и не бројиш да су Срби, осим овостраније, па како речеш Срби, већ одма ваља разумјети да су овострани? Ја нијесам ни казао, да овострани Срби говоре *терезије*, а онострани говоре јамачно, какогођ и *кујунџија*, а овострани *кулунџија*; а ти сад сам расуди отkуда ове ријечи долазе (зашто се види да млого на то пазиш), па онда пресуди, које је правилније. Мени се чини, да и овостране дућанџије наше више зову Schalwage *теразије*, него *вага*, као што ти кажеш (ја би прије рекао, да је вага мјера, т. ј. и *кантар* и *терезије*); а који сад од нас двојице има правије, то могу пресудити Земунци, Митровчани, Панчевци, Карловчани, Новосађани, Будимци, Сентандријнци, и све остале дућанџије по варошима и селима Сремачким, Бачванским и Банатским. А *утерезїанїє* и *терезїати* ја остављам теби, зашто ти и онако радо нове ријечи изводиш. Ти, чини ми се, прије вељаше, да *кус* (Geschmack) долази од *окусити*, а сад опет од *кусати*?! А ја кажем једнако, да у простоме народу нашему нијесам до данас чуо ни *вкус* ни *кус*. А ти и кажеш да Срби некњижевни говоре, и свједочиш да не говоре: Es schmeckt mir keine Speise може бити да би такови књижеван Србин, као што си ти, превео: „ниєдно ми єло нема вкуса," а за некњижевна имаш право, он би казао: „ниєдно ми єло нїє слатко;" а камо ти *кус*? А *кусати* у нашем језику не значи kosten и schmecken, зато мислим, да и *кус* (од глагола тога) не би значио Geschmack, него оно, што се *кусне* један пут; и тако би се могло казати, н. п. два, три куса. И то ћемо оставити народу нек суди. — Тако исто ти смијешно и сметено говориш за *дув*: сад велиш: „Дув долази од дувати;" сад: „Срби кажу у другом смыслу дува женског рода;" а сад опет: „За разлику требало бы да говоре дув, или дук у именит. а у млож. числ. свуда *В* или изоставе, или задрже, н. п. дувови, дуови, дувовник, дуовник, дуковник." Чудан си ти човек, Јово! ти би све ћео да наћераш по твојој етимологији: ако долази од *дувати*, дакле мора бити *дув*! кад би ти признавао, да има још Србаља и осим овостраније, ја би теби казао, да има Србаља, који говоре и *дуати, дуан, уо*, а не *дувати, дуван, уво*. Што се говори у *другом* смислу дува женског рода, то је *други* разговор; а што велиш, да *би за разлику требало говорити* дув, то показује, које си класе ти филолог и граматик. Ја признајем да се говори *дук* и *ду*, а не велим ни то, да *дув* не би било приличније за Српски

језик, него *дух;* али ја нијесам чуо да се говори. Ја прије нијесам ни казао, да си ти *желио* дув народу наметнути, него сам казао, да *не можеш*, па макар ти желио, или не желио, као што се у нас често у говору рече, н. п. не мо- 7
жеш му доказати, не можеш му помоћи и т. д.; али сад би ти могао рећи да то желиш, кад кажеш: *требало би* да се говори *дув*. Е мој брат Јово! ово се не пребија тако ласно за ону пошљедњу ријеч, што сам ја теби казао прије: она се ријеч само на онаком мјесту каже, ђе никакав изговор не помаже, већ ако да се *одбије кривица на мртвога* (ово ћеш ти, као адвокат, разумјети врло добро). — Заиста си ти, Јово, на млого мјеста чудан и смијешан човек: како лијепо знаш толковати и подсмијевати се, само да не дираш у ствар, рекао би човек, да ништа нема, шта ти не знаш боље од свију други људи; али кад дође до ствари, ти станеш говорити горе него и какав простак (зашто простаку овакове смијешне ствари не могу ни пасти на ум); ко би могао и помислити, а камо ли рећи, да ћеш ти казати, да се *луцки* (са *ц*) зато говори, да се не помијеша са *луски* (од *луска*)!!! Ти дакле не само што не знаш, него и кад ти се каже, не ћеш да вјерујеш, да се *дс* и *тс* претвара у *ц*; па то није само у нашем језику него у свакоме, н. п. у Њемачком језику blinzeln. beizen, ätzen, ergetzen, Blitz и т. д. (које можеш виђети у Аделунгу); тако у Русији има вода *Полота*, а град се на њој зове (и пише) *Полоцк*. — *Изродак* ја нијесам чуо да се говори, а *изрод* чуо сам јамачно (као и *народ*, и *пород*); а што није по твојој етимологији, опрости, брате, што се народ усудио против *твоје* етимологије говорити.

6.) На свршетак оне рецензије (оно није рецензија, него 8
обрана). велиш, да зато не можеш одговорити, што би морао тражити, ђе сам ја рекао *устргнути* или *усхитити*, entzücken, а на то нити воље, нити времена имаш; ал мислиш „од прилике,“ да си прије с оним ријечма ово назначити ћео, „да Г. В. и нѣму подобни све оно, што Србског почетка и края нема, за Славенско држе, и зато, млоге измене у речма чинећи, често што рекну, чему се смеяти морамо. Н. п. восторг, die Entzückung; восторгаю ich entzücke, воскресаю, возвожу, воображенїе, превео бы гдекои, а може быти и Г. Вук, устрг, ускрсавам, устрзавам, узводим (ово є већ обично), вображенѣ. а ово свакїй види да є смешно и да є ружно. Тако є исто и тржество и друга подобна.“ — Јели то рецензент-

ски, Јово? или се адвокатски тако одбија кривица на мртвога? Какав си ти рецензент, да на списатеља говориш оно, што не знаш јели он рекао? Али ти мислиш „од прилике," *кад би други тако рекли, може бити да би и ја рекао.* То је баш као н. п. да тебе какав судија ували, па да ти рече: Ђекоји би људи убили човека, а може бити да би га и ти убио, да га ђе нађеш; па онда да те повали, и да ти удари
9 50 батина, или да те шиба, или објеси.| А шта је ово „што Србског почетка и краја нема, за Славенско држе?" За што ли би све ове ријечи биле смијешне и ружне? Кад имамо *устргнути* и *трзати*, зашто би *устрг* и *устрзати* биле смијешне и ружне ријечи? Кад се говори *ускрс, ускрсовати* и *ускршњи,* зашто би *ускрснути* и *ускрсавати* било смијешно и ружно? *узводим* сам кажеш да је обично, па зашто би било ружно и смијешно? Знаш како негђе славни старац *Куцкало* вељаше старцу Вељку: „славенски нећеш, а Србски овако быти мора." *Воображеніе* је Руски, а управо је Славенски *вьображеніе*; тако је Руски и *торжество,* а по Славенскоме морало би се казати *тржство* (трьжьство).

7.) Кад кажеш, да овострани Срби не ишту, да им ја Ерцеговачки пишем; а ишту ли, да ти ружиш Ерцеговце, и све остале Србе, који нијесу овострани? Или ти то сам из твоје мудре и благоображене главе чиниш, желећи и трудећи се, не би ли и мене навратио, да почнем ружити овостране Србе; али ти је у том у залуд мука: ја тебе само сажалујем, и желим ти бољу памет, и родољубивије срце; а овострани Срби остају моја браћа, какогођ и онострани.

8.) „Лицемѣре, изми первѣе бервно изъ очесе твоего, и
10 тогда узриши изяти сучецъ изъ| очесе брата твоего." Ти кажеш мени, да је неучтиво, што сам ја теби (право) казао, да лажеш, и да си будала и погани изрод народа свога; а што ти читав народ (без узрока) ружиш, и подсмијеваш му се, то мислиш, да је учтивост! — Истина да је у књижевном препирању опште правило учтивост, али је највећа грубост, кад човек лаже, и кад говори оно, што није путно. А особито онај, који се брани, свагда је љући од онога, који удара на њега. Кад ти мене (а особито без довољног узрока) *штипнеш*, ја имам право тебе баш да *уштинем*; а кад ти мене *куцнеш,* ја имам право тебе да *бубнем.* Или би зар ти ћео, да је само теби слободно *штипкати* и *куцкати,* а други нико да се не смије ни жив казати? — Или је теже мени, кога толики

људи ученим зову, кад ме ти поправљаш и праведно куцкаш: или теби, кога толики народ господином (те још каким !) зове, кад ти ја докажем, да лажеш, и да не знаш, шта говориш: то не иде у рецензије: то моје и твоје срце најбоље зна. Него какве су то моје погрјешке, које си прије *йоправио*. и у чему си ме „праведно" боцнуо? А сам свједочиш, да си *йогријешио*, зашто велиш, да би те „духом (збиља! зашто не ***дувом***, или ***дуком***; кад кажеш, да ти Српске ријечи нијесу ружне?) кротке, ал основане, крїтїке млого лакше и болѣ, и с млого већом чесћу своїом быо *исйравити* могао." — Почни ти само „духом кротке, ал основане, крїтїке" рецензирати, па ћеш вићети, да ће се моји одговори управити према твојим рецензијама.

9.) Какогођ што ти кажеш, да је срећа, што Нијемци и 11
други народи не читају наши рецензија, тако ја кажем, да је штета, што ти нијеси Њемачки, и други народа рецензија читао, па би онда вићео, да се и у њима ђешто налази *лажа*, и *будала* и *изрод*; али да се то не налази, да рецензент уз пркос списатељу ружи све земљаке његове, и нарјечије, којим они говоре.

10.) Ја желим од свега срца, да и ти тако нагло не умреш, па да не дође какав трећи, да тебе брани: зашто је и тако, видиш, сила којешта сметено и замршено.

У Бечу 1. Августа 1821.

Вук Стевановић.

[На овај Вуков одговор написао је Ранитовић и свој други одговор, који види ***даље*** *у овој књизи под бројем XX.]*

XIX.

ПИСМО,
[1 **ДИМИТРИЈУ ФРУШИЋУ,**

ДОКТОРУ МЕДИЦИНЕ.

У Бечу 19. Нојемвра 1819.

У Вїєни.

(Додатакъ къ числу 68 Новина Србски 1821.)

[Мања 8°, стр. 16; на дну 9. стр. стоји (ПИСМО ДИМИТРИЈУ ФРУШИЋУ итд. Конацъ). (Додатакъ къ числу 69 Новина Србски 1821.).*]*

[3 *Љубезни Пријатељу!*

Какву ћу ти већу и повољнију новину јавити, него да нам је *Добровски* дошао у Беч, и донијо *Славенску Граматику* да штампа? Ти знаш, да његова Славенска граматика неће бити само по *данашњим* нашим и Руским црквеним књигама, него по најстаријим рукописима; и тако ће нам бити свијећа, с којом ћемо се најближе моћи прикучити к *Ћирилу* и *Методију.* Ја сам овога патријара Славенскога језика и историје најприје виђео код *Давидовића* у пређашњу суботу на светога Аранђела; кад сам га угледао, колика је моја радост била што сам виђео *Добровскога,* још је већа постала, што сам у њему, мјесто какква трбушата и буцмаста и мало погурена калуђера, угледао сува и висока старца, који управо корача, као какав момак од једне трећине његови година, и који би још могао кладе прескакати с барјаком у лијевој руци, а са шаром у десници! Читаво оно по дана и велики комад ноћи провели смо нас тројица и *Копитар* четврти. О том ти не треба говорити, да међу нама другога разговора није било, осим о *језику, Српскоме и Славенскоме.* Не може се човек довољно начудити, како Добров-

ски зна коријен Славенскога језика; нити се то може друкчије познати и вјеровати, док човек не говори с њиме. Тешко би човек нашао какву ријеч, макар кога Славенског нарјечија, за коју он одма не би могао казати од куда је постала, 4
н. п. наше *немој*, он је одма казао, да није од *не мој*, него од *не мози*! Ми смо му морали вјеровати, али смо се чудили, како би се то *з* изоставило! А кад послије неколико дана узмем ја у *Вјестнику Европе* читати поговор к *Остромирову* еванђелију из XI. вијека, а то нађем: „Азъ Григории диаконъ. написахъ евҁлие. с. да иже горазнѣе сего *напише*. То *немози* зазърѣти мънѣ грѣшъномоу.“

Ја не вјерујем да је до данас и какав човек на свијету знао какав језик тако, као што *Добровски* зна Славенски.

Како што свију Славенски народа учени људи, који се о језику труде и размишљавају, знаду из досадашњи књига Добровскога (који сами нијесу били кадри познати), да су Руси *стари*, или *прави* Славенски језик млого промијенили, и по своме *поправили*, а по другим Славенским нарјечијама (неотице) *покварили*, н. п. од *длъгъ*, *илънъ*, *слънце*, *слъза*, *пръстъ*, *кръстъ*, *скръбъ*, *сътворити*, *съвѣтъ*, *съвѣсть*, *въстокъ*; начинили су *долгъ*, *полнъ*, *солнце*, *слеза*, *перстъ*, *крестъ*, *скорбъ*, *сотворити*, *совѣтъ*, *совѣсть*, *востокъ* и т. д.; тако ја мислим, да су Руси и *Е* у млогим ријечма промијенили на *Я*, н. п. од *кнезъ*, *клетва*, *име*, *сѣме*, *ме*, *те*, *се*; да су начинили *князъ*, *клятва*, *имя*, *сѣмя*, *мя*, *тя*, *ся* и т. д. Тада између млоги други наши питања и његови одговора, запи- 5
там га ја и за то, али он каже да то није истина, него да су Срби доцније промијенили *я* на *е*; а од старине да је и у Српскима Славенским књигама било *князъ*, *клятва*, *имя*, *сѣмя* и т. д.

Послије тога ја сам се с Добровским разговарао о том неколико пута, али он држи једнако као што је казао, и на то има највећу (и једину) свједоџбу, што се тако налази у најстаријим Славенским рукописима (из XI. вијека); а ја опет једнако мислим, да Срби нијесу промијенили *я* на *е*, него, *или да су Руси промијенили* е *на* я, *или да је још и у IX. вијеку било обадвоје, то јест: у Српско-Славенским књигама* е, *а у Руско-Славенским* я; и то мислим ево из ови узрока:

1.) То је већ познато, да за Славенски језик држимо онај, на кои су *Ћирило* и *Методије* у другој половини IX

вијека превели (или почели преводити) црквене књиге за Славенске народе. А знамо и то, да су Ћирило и Методије били родом из Солуна; ако су дакле били Грци, морали су најприје научити онај Славенски језик, који је њима био најближи, то јест, *Бугарски*, или *Српски* (као што и преосв. *Евгеније*, архиепископ Псковски, говори за Ћирила у историческом словару *духовныхъ писателей*, да је бивао „посыланъ въ сопредѣлныя Славянамъ страны, гдѣ и научился Славенскому языку.“); ако ли су били Славени, били су *Бу-*
6 *гари*, или *Србљи*. Ако су они, као што стоји у Минеју под 11. Маија, још у Цариграду измислили Славенска слова, и почели еванђелије преводити на Славенски језик, јамачно је тај *Славенски* језик морао бити *Бугарски* или *Српски*. И ето ти почетка Славенске Литературе!

2.) Да су Србљи у првим својим књигама, у којима су примили ријеч Божију и закон ришћански, имали *князъ, клятва, имя* и т. д.: заиста они то у *писању* не би промијенили, макар се народни језик како промијенио: зашто они други књига нијесу имали, него су учили *чатити* и *писати* из светога писма (као што уче још и данашњи дан!); нити је за она прва два или три вијека (кад бисмо морали рећи, да су Србљи промијенили свој црквени језик) било млого какви други књижевника и писара, осим попова и калуђера (који су од почетка свијета били свагда најбољи чувари свега, што је њиово и Божије, т. ј. црквено); зашто је у оним земљама и данашњи дан рјеђи човек, који зна *добро* чатити и од средње руке писати, него овђе јуриста, који је свршио дванаест школа. А ми имамо данас очевидни примјер, како се човеку тешко одучити од онога, што из почетка у ђетињству своме научи! а камо ли у оваковом случају, ђе људе нагони и високопочитаније к светињи, да старину задрже? Та барем би кнезови народа нашега у потписима и у печатима својим задржали свету ријеч, као што су њиови оцеви и ђедови имали. А у свима нашим старим рукописним књигама, у дипломама,
7 у различним записима и натписима по црквама и по намастирима, свуда стоји *кнезь, клетва, име* и т. д. као и у оним књигама, које су од прије штампане у *Млецима*, у намастиру *Милешеви* и у осталим мјестима по нашим крајевима. И тако се писало и по црквама чатило до прије педесет година, док се нијесу Руске црквене књиге умložиле и распространиле по народу нашему; а кад су наши попови и

калуђери стали јевтиније добављати Руске књиге, и виђели, да су млого разговјетније за чаћење од наши *Србуља*, онда су Србуље оставили и забацили са свим; и сад млађи већ готово и не знаду, да су кад биле друкчије књиге, а стари ђешто још чате, као што су из Србуља научили *наизуст*.

3.) Истина да ми до данас не познајемо старији *Србуља* од XIII. вијека; али су опет они сви рукописи из XI. вијека писани у *Русији*! А Руси су били свагда и у том господари, и поправљали су слободно, као што свједоче и они сами, и њиови рукописи; ево н. п. у предговору к Рускоме еванђелију, које је ове године наштампано у Петербургу, стоји: „Изъ сего открывается, для безпрепятственнаго употребленія и распространенія Слова Божія, необходимость, не „только переводить Священное Писаніе на отечественный языкъ, „но и на семъ самомъ языкѣ отъ времени до времени возоб„новлять переводъ, сообразно съ состояніемъ сего языка въ „его народномъ употребленіи. Необходимость сію давно уже „видѣли предки наши, когда, при перепискѣ Славенскихъ Св. „книгъ, не рѣдко замѣняли вышедшія изъ употребленія сло„ва другими употребительнѣйшими (а иногда притомъ и сход„ственнѣйшими съ подлинникомъ), что желающему не трудно „усмотрѣть изъ сличенія древнихъ Славенскихъ рукописей Св. „Писанія съ древнѣйшими. Достойный особеннаго уваженія „примѣръ трудовъ сего рода, о которомъ неможно здѣсь „умолчать, подалъ Святый Алексій Митрополитъ Московскій, „которымъ тщательнѣйше исправленный съ Греческаго Сла„венскій списокъ Святаго Евангелія, до нынѣ хранится въ „Московскомъ Чудовѣ монастырѣ, гдѣ и мощи его почива„ютъ." (На овом је предговору потписан „*Михаилъ*, Митрополитъ Новгородскій и Санктпетербургскій. *Серафимъ*, Митрополитъ Московскій и Коломенскій и *Филаретъ*, Архіепископъ Тверскій и Кашинскій.") Тако, н. п. у старим Руским еванђелијама стоји *куръ*, мјесто *пѣтель* (или управо *пѣтлъ*). А сви знамо, да се у садашњему апустолу чати по црквама нашим: „вола *молотяща* не ѡбротиши" Тимот. V. 18. (*молотити*, мјесто *млатити*, као и *корова* мјесто *крава* и т. д.); тако *дрова* (I. Коринт. III. 12), мјесто *дрва*, или *древа*; конь *воронъ* (Апокал. VI. 5.), мјесто *вранъ*. А у *изборнику* великога кнеза Светослава, у једноме од најзнаменитији рукописа из XI вијека, каже у предговору *Ιωаннъ диакъ*, који је преписивао, да му је заповиђено, да *промијени ријечи*

друкчије, само да онај смисао остане! Ево да видимо управо како то каже *їѡаннъ диакъ*:

„Въ лѣто .҂ѕфпа. написа ї͠ѡаннъ диакъ изборьникъ сь. великоуоумоу кнѧзю с͠тославоу.

„Великъїи въ кнѧзьхъ кнѧзь свѧтославъ
Въжделаниїемъ. Зѣло въжделавъ
Дрьждаливъїи владъіка ѡ͠бавити
Покръвенъїи разоумъї въ глоубинѣ
Многострапътьнъїхъ сихъ кънигъ
Прѣмѫдрааго василѧ въ разоумѣхъ
Повелѣ м'нѣ. нїемоудроувѣдиѭ
Прѣмѣноу сътвориті рѣчи ина ко
Набъдѧште тожьство разоумъ їего." [1])

Ко сад може казати, каква је била она књига, из које је он преписивао? Какве ли је ријечи промјењивао? — *Набъдяште* свједочи, да је била из наши земаља; зашто се у њој врло ријетко налази слово *щ*, него мјесто њега *шт* (као и данас што чате сви наши књижевници по *Србији*, по *Босни*, по *Ерцеговини*, по *Црној гори*, по *Далмацији*, по *Бугарској*; а ђекоји стари свештеници и по *Сријему*; а да се *щ* чати као *шч*, то је дошло из Русије послије *княза* и *клятве*, и ја сам га најприје чуо у Карловцима), н. п. *имѣюштоу*, *аште* (а има ђешто и *аще*), *глюштоу*, *ѥште*, *немоштьнъ* [2]) и т. д. А шта је *їѡаннъ диакъ* могао прије промијенити, него *ѧ* на *я* које му често долази и смета га, а особито у *ся*, *мя*, *тя*?

А *Србуља* је најстарија, коју сам ја до данас виђео, од

---

[1]) Ова је књига у Воскресенском намастиру, који се зове и *Нови Јерусалим*; а ја сам је виђео у Москви, у њ. превосходителства Г. дејств. Статског Совјетника и кавалера *А. Θ. Малиновского*, код кога је преписује један молер (колл. секретар *А. М. Ратшин*) за Руского мецената, графа *Н. П. Румјанцова*.

[2]) А и ово је још већа свједоџба, да је она књига, из које је *изборник* преписиван, била из наши земаља, што се у њему налази и *ıє*, мјесто *ıесть*, н. п. „добрѣ вѣдомо ıє ıако и старый и немоштьный можеть съхранити законъ ıего. — имь же бо кто̀ побѣждяıємъ ıесть· томоу же ıє й порабощенъ· — творяй грѣхъ рабъ ıє грѣхꙋ — подобьнъ ıє лицю очию не имѣюштоу· — великъ ли ıє и горькъ грѣхъ." (Ово сваки наш књижевник треба да зна, да је ıє у рукопису састављено на сриједи, као и у осталим нашим старим књигама, али се овђе не може да начини: као што се оваки мали примјери нијесу могли ни црквеним словима наштампати).

године 1263. Она је у *Москви*, у *Синодалној* (или *Патријаршеј*) библиотеци, и зовесе:

„Шестоднние съписано іѡаномъ презвитеромъ ієксархом. ѿ стго василиꙗ."

Ово јој је као предговор, и свједоџба о њеној старини:

„Въ име ѡца и сна и стаого дха. изволеніемъ сна на- 11
шего ісха. и млитвами прчтиіе іего мтре. и поспѣшеніемъ стаого
дха. Въ лѣ. ҂ѕ. ѱ. ѻ. а. въ цртво блговѣрнаго црѣ грьчскаого
кирь михаила. палеѡлога. цртвоующю іемоу въсточнъіми зем-
лѣми и западнъіми. А нашемоу гноу. вьноукоу стго сумеѡна.
а пръвовѣнчанаого кралѣ кѵрь стефана. младѣишемоу сноу іего
въ всеи братии. а прѣ большемоу и прѣвеликоѡмоу вралоу кѵрь
стефаноу Ѹрошю. въ своіемъ ѿчьствѣ самодръжавновлчьствоующю.
всѣми срьбьскыми землѣми и поморскъіми."

„При прѣѡсщенѣмъ архиепископѣ нашемъ арсении. и при блженѣм и прпнѣмъ ѻци нашемъ стогорьсцѣмъ протѣ кирь арсении."

„И тъгдаже прѣдръжещю кръмило хыландарьскиіе лавры прпбномоу ѡцоу іевстадию." —

„И въ дни тѣхъ стъіхъ написашесе сиіе книгъі въ стѣи
горѣ въ пиргоу въ мѣстѣ преображениꙗ спсва въ сихастории
стъіе бце хиландарьскъіе лавръі. роукоіо граматика деѡдора.
А повелѣниіемъ прпбьнаго ѻца доментиꙗна іеромона боудоуща
тъгда доуховника всего братьства хиланьдарскъіе лавръі." —[1]) 12

Ово е дакле истинито свједочанство, да су Срби до *сто и осамдесет* и неколико година пошто су најстарији *Руско-Славенски* рукописи писани, говорили и писали не само *кнезь*, *клетва*, *се*, *ме* и т. д.: него још и *писаше*, мјесто *писаша*! (т. ј. прије 556 година: као и данас што говоре). А ко може сад, нека нам докаже, да се могао народни језик за 187 година тако са свим промијенити, кад наше све

[1]) Ово је у сриједи, а на крају стоји поговор. Ђе писар благодари Богу, што је свршио, и приповиједа, како су га били пшћерали из Свете горе (ваља да су га били потворили, да е какав јеретик (шта ли?): зашто вели: „въ тыже дни гонению вьставшю на спанъıє"), и био у Солуну; и послије га опет примили у Свету Гору, те onђе књигу довршио.

Србуље (особито њиови *предговори* и *поговори*), и *дипломе* од наши краљева и царева свједоче, да је народни Српски језик прије *пет стотина година* био као и данас што је (осим ђекоји Турски, и други туђи ријечи): као што је доказано у предговору к Српскоме рјечнику. А и Шлецер каже у Нестору, да се без силе особити револуција не може језик за 500 година тако промијенити, као што је (у његово вријеме био) различан Славенски од Руског; а такове революције, вели, да нијесу биле ни у Русији; а камо ли у нашим земљама! А особито овђе бисмо у ђекојим ријечма морали рећи
13 (и *вјеровати*) да се језик двапут мијењао, н. п. *пречистиѥ* ѥго матере, по Руско-Славенском мора бити *пречистия*, а по данашњему Српском *пречисте*! — Још један пут да кажем: Све наше *данашње* књиге, и њиови писари и списатељи и писатељи, свједоче, да народ наш није никада говорио (нити је *могуће*, да и какав народ говори) онако *неједнако* и *непостојано* (или управо да кажем ријечма Г. архимандрита *Кенгелца*: „по правиламъ бабы Смиляны"), као што су писане наше дипломе, и предговори и поговори различни Србуља: него су њиови писари ћели да пишу *црквеним језиком*, па је слабо који унраво знао, него су писали како им је кад из пера истекло (кад *великаго*, кад *великога*; кад *издеретъ*, кад *издере*; кад *записалъ*, кад *записао*; кад *дѣль*, кад *дѣо*, кад *део*: кад *заменомъ*, кад *заменою* и т. д.), као и данас што пишу. Да садашњи списатељи наши не пишу тако, могао би се човек преварити и помислити, да се баш онда промјењивао језик, кад је ово или оно писано (као што је мислио *Енгел*, да се у Карловцима врло добро Славенски мора говорити, зашто је Раић онђе рођен, а онако добро пише Славенски; и да је Сремачки језик ближи к Росијскоме, него к Дубровачкоме); али сад нека се маши сто пута у *Српску* библиотеку *данашњи* књига, па ће тешко и један пут наћи књигу, која би била написана *једнако* и *постојано*, као што народ говори, него све *тако*, као да се и данас језик *промјењује*.

Из овога свега иде сад најважније и најприличније

4.) Може бити, да Славенски језик ни у самом почетку своме (т. ј. у IX. вијеку) није био у књигама један и једнак свуда. Да речемо, да је оно, што су Ћирило и Мето-
14 дије почели најприје преводити у Цариграду, био *Бугарски* или *Српски*: али кад су они дошли у *Панонију* и *Мора-*

вију, онда су без сумње почели преводити на Моравско нарјечије: зашто (и преосв. Евгеније мисли у историческоме словару *духовныхъ писателей*), да је лакше било и приличније њима књиге преводити на Моравско нарјечије, него ли Моравцима учити се Бугарскоме, или Српскоме. А кад се Ћирило послије четири године вратио из Моравије у Бугарску, да крсти Бугаре, онда је морао опет преводити за Бугаре Бугарски, колико је знао: зашто бавећи се у Моравији четири године, морао је са свим навикнути се Моравском нарјечију (како би сад, н. п. какав Србљин писао Српски, који је био у Русији четири године, и још за то вријеме забављао се Руским језиком? А камо ли онда, кад је још мања била разлика између Славенски нарјечија: а још ако Ћирило и Методије нијесу били родом Славени!). Заоставши Методије у Панонији и у Моравији 30 година преводећи Славенске књиге, он већ јамачно није више преводио ни на Бугарско, ни на Српско нарјечије, него на нарјечије они народа, међу којима је живљео. — Тако су у самом IX. вијеку могла (и морала) постати два Славенска превода од Ћирила и од Методија. Истина да се онај први њиов почетак морао узети за темељ, зашто су се око њега највише морали намучити, док су се упутили; а по њему је послије лакше било прерaботавати на друга нарјечија. Али опет и Ћирило вративши се у Бугаре, могао је помагати се Моравским преводом, и с њега прерaботавати на Бугарско нарјечије. И ето тако је још онда могла постати мала *неједнакост* и *непостојанство* у Славенским књигама, које се и данашњи дан у њима налази! Преосв. Евгеније каже у историческом словару (код Ћирила и Методија) за најстарије рукописе Славенске: „Правда, во всѣхъ спискахъ сихъ книгъ есть нѣко„торыя, хотя и невеликїя, разнорѣчїя, доказывающїя или раз„ные переводы, или поправки онаго.“ Али да оставимо старе рукописе, да оставимо и саму Острошку библију, него да узмемо најновије изданије Славенске библије, која је поправљата и поправљата, па ћемо још наћи у њој, не само *неједнакости,* него и сами *граматички погрјешака!* Да ја ово сад не посвједочим, ти би могао рећи, да сам ја јеретик, али ево кад ти посвједочим, онда ћеш и сам виђети да је тако, н. п. какогођ што сам напоменуо, да је *молотити*, *дрова*, *ворон*, по *Руском* нарјечију, тако стоји (Галат. VI. 11.) *книга* мјесто *посланїе,* и (Апокал. XI. 17.) *хвалити* мјесто *благо-*

дарити, по *Српскоме*! (као што је готово свуда у *Српско-Славенским* старим рукописима.) Но да речемо, да је то ништа: нешто заостало *непоправљено*, а нешто и *прећерано* (а *Славенски* је све); али у Мат. XVII. 17. стоји: „*ѡ* роде *невѣрный*:“ а у Марк. IX. 19. „*ѡ* роде *невѣренъ*!“ Но да речемо, да ће какав благи граматик, по својој великој милости, и то допустити, и рећи да је *свеједно* (као, н. п. и *егов* мјесто *егѡ*! к Римљ. VIII. 9.); али у Јован. V. 9. „И *веземъ* одръ свой, и хождаше;“ и у Апокал. XII. 13. „И егда *видѣвъ* ѕмій, ꙗкѡ низложенъ бысть на землю, гоняше жену, *иже* роди мѫжеска.“ Ово заиста неће допустити ни он, нити ће казати да је све једно *веземъ* и *взя*, и *видѣвъ* и *видѣ*. А шта ли би рекао човек за ово: „живи оуловлени ѡт негѡ
16 въ *свою єгѡ* волю“ (II. к Тимот. II. 26.)? Ово је за сад доста, а други пут, ако затреба, постараћемо се да и више што нађемо.

Моје дакле мисли остају, као што сам ти казао: Или да су Руси промјенили *е* на *я*, или да је још и у IX. вијеку било обадвоје, то јест: у Српско-славенским књигама *е*, а у Руско-Славенским *я*. Истина да Добровски има право, зашто вели: тако је у најстаријим славенским рукописима: али да ми нађемо *Србуљу* старију од ови Руско-словенски рукописа, или барем њиову врсницу, он би одма промијенио своје мисли. И још може бити да ћемо ми наћи таку Србуљу.

Ето видиш, драги мој Фрушићу, на што ме наведе *се* и *ся*! Ти знаш, да се мени мили мислити и говорити о оваковим стварма, а теби ако ово писмо никакве друге ползе не донесе, а оно ће те барем опоменути на оно вријеме, кад смо нас двојица по Сријему путовали, и по Фрушкогорским намастирима наше *Србуље* и дипломе гледали и чатили: а уз то још ако те наведе на мисао, да је већ доста вале Славенскоме језику, него да је вријеме једанпут почети га *критически* учити и о њему мислити: то ће бити таман оно, што ја желим. —

Поздрави ми све наше родољубиве Трјестанце, и увјери и о истином почитанију твога пријатеља.

В. С.

XX.

*[У одељку **„Додатакъ къ числу 75 –“** и **„– къ числу 76 Новина Србски** 1821.,“ стр. 445. и даље, под главним натписом **„Смѣсице Кньижественне,“** штампан је овај]*

ОДГОВОР 445

НА

Дуплїку Г. Вука Стефановића — сад Стевановића — у Новине Србске под числ. 63. метнуту.

(посланъ учрѣдничкству).

Кад ме Г. В. Адвокатом называ. то се и сам за Адвоката свог држати, и тако допустити мора. да се адвокатски разговарамо. Но найпре треба знати. ко є у парници нашой обтуженик, ко тужитель. ко ли судїя. Првый є старац од седамдесет година. другїй Штипкаловић. а трећїй читательи. Да одкуд овде Г. В.? Он є само у предмету, ког є ради старац обтужен. мимогред опоменут. а то є нѣму. немирном човеку. доста было. да Штипкаловићу пляду погрешака нађе. и да покаже, да он. што се Србског єзыка тиче. и буди чега другога. о чему он єданпут штогод одцелито рекне. нипошто погрешити неможе. Зато се. као што читательи виде. што є жив упео. да не само ову распру добыє. него и да у напредак списателѣ наше оштром крїтїком своїом поплаши, да се никад против погрешака нѣговы подићи не усуде. Мой старино. лепог си и верног Адвоката нашао, кои. што се себе тиче и онде. где ништа нема, копка. а тебе. ког є ради токорсе устао. са свим заборавля. Ал збыля. Г. Стевановићу, како ћемо дознати, шта читательи о парници нашой суде? Може быти, да ће теби явити. а ты ћеш мени. Я Г. судїє молим. да бы пре. него ову. єдным само Г. В. упорством продужену. парницу сврше и пресеку. їошт єданпут Штипкаловићеву тужбу у числ. 25. новина наши прочитати изволили. Тврдо знам. да Г. В. и с вашим судом доволян быти не ће зато. што се надам. да ћу и я штогод право имати, и тако и он у чему год крив остати. а он се нїє научїо и найманю какву погрешку и кривицу свою признати. Ал валя да већ. было му. што Вы пресудите. повольно. не было. далѣ аппеллїрати не може. Сад к пунктовима дуплїке.

1.) Г. В. єднако при том остає, да є Штипкаловић рекао, да Ерцеговцы нису Срби, доводећи ово из речи: „Не развлачи єзык, као да
440 су ти уста већа, него у свїю други Србаля. Иди у Ерцеговину, где таке вилице, као што су твоє, имаю.“ Нека свакїй читатель целый овай пункт, у ком се ове речи наоде, прочитати изволи, пак нек ми каже, бы ли когод другїй, кроме Г. Вука, и помыслити могао, да исте речи Штипкаловићеве Ерцеговце изъ числа Србаля ваде. Я, вели, онако, као што е написано, разумем. А ко иште, да другачїє чиниш? Ал свакїй види, да ты то не радиш, него навалице тражиш, како ћеш се препирати, и свагда оштроумїє твоє и ученост показати. Єр нема оне мысли, ни оног говора, у ком ты, ал само ты, кад наумиш, противословїя наћи не можеш. Пыташ ме, єли лепо, и поштено, и учтиво, што я моє речи сам толкуєм? Ала си прост и смешан! Ты бы тео, видим куд, да ово окренеш, ал се заправабога трудиш. Пытай ты себе, и твой ум, єл му чест, што му овако ясну беседу толковати морам. Оно ти друго, што бы ти се овде рећи могло, засад опраштам.

2.) Свакїй читатель, кои предпоменуте речи Штипкаловићеве онако, како треба, разуме, мора и ово, што Г. В., накриво разумевши ове, говори, за првый свадљивца знак држати. Срећа што га нико не слуша, нег му се сви слатко смею, видећи, како се без сваког узрока достойног єди, и размеће, другачїє ни Штипкаловићев гроб миран не бы остао.

3.) Нигди Г. В. тако явно показао нїє, да само говори зато, да говори. Штипкаловић каже, да бы добро и паметно было, да, као Немцы што су од свїю свои дїалекта єдан изабрали, и мы од свїю србски єдан изберемо, и да га сви заєдно, као и они свой, изображавамо, чистимо, богатимо и красимо, а друге да усменом говору оставимо, а Г. В. и ово искривлює и обара, доводећи, о чему се нико, кои болѣ, него Г. В., немачку лїтературу зна, ни найманѣ не сумня, да су Немцы готово до Лутеровы времена южнонемачким дїалектом писали. Та не вели Штипкаловић, да ово, што ти кажеш, нїє было, него каже, шта су после Немцы учинили, и чега се и сад, на велику ползу културе народне и свога єзыка, држе. А шта ће ти овде Грцы, о коима ни речи нїє было? Зар Штипкаловић нїє знао, да су ови млогим дїалектима писали, и зар нїє истина, да и они не бы погрешили были, да су ово исто, што су Немцы, у своє време были учинити тели? Нїє истина, да є поред свега тога, што су они четырма дїалектима, дорїческим, еолїческим, їонїческим и аттїческим, писали, опет последньїй овай од свїю првы зато найчистїи, и найлепши, што є ньим понайвише писано? Дакле єл Штипкаловић о предмету овом, по твом суду, „као ћекоји простаци наши говорио?“ Ово само такїй, као ты, простак рећи може.

4.) Г. В., чему се сви чудити морамо, и сам признає, да є у речник свой *штогод сувише* метнуо, ал да є найлакше оно, што претиче, одбацыти, само є тешко оно, што не достає, наћи. Шта ћемо с оваким препирателѣм? Дакле што где ко учини *више*, него *треба*, оно нїє, него кад *манѣ*, него *треба*, учини, оно є погрешка? Овде бы я своим начином оно Г. Вуку казати могао, што є он мени у 6. пункту, ал нек засад стои.

5.) Видители, почитаеми читательи — я мыслим, да Вы найпре Г. 447
Вука пункт, пак онда мой одговор, читате — Видите ли дакле, како овде оно, што сам я рекао, обара? Смеєте ли се овакой глави? Я кажем, да из *стотине єдног* Србина нема, кои не зна, шта є *вага*, и *вагнути*, а он вели, да я *свїю* Србаля нисам чуо! Єл ово обаранѣ? Нїє ли ово само претисе без сваког узрока? Треба ли казати теразїе, или терезїє, о томе нїє реч была, него где є коє обично, нит є речено, да овострани Срби не говоре теразїє, него само вага; казано є, да є вага овде тако позната, као и теразїє. Срби немаю за сваке тежине меру особиты речи; дакле ако ће да єдан другога, како валя, разумею, и кантар, и теразїє, и вага говорити мораю; само кад се ко о стварима овыма кньижевно разговара, онда се, коя є реч за кою тежину, нека мала распра родити може. Мы у нашем єзыку, колико я знам — Г. ће Вук без сумнѣ болѣ знати — немамо за ове мысли Maaß и Wage особити речи. Мера се код нас све зове, чим се штогод мери. Дакле є обшта реч. Зато нам є и тешко, и готово немогућно у овой ствари онако, као други народи, кои ово имаю, без туђи речи разговетно говорити. А шта опет дираш у кус (Geschmack)? И овде бы тео да се покажеш? Штипкаловић нїє казао (— загледай у додатак к числ. 25 нов. Срб.), да вкус долази од окусити, него є Спасою пребацїо непостоянство стила зато, што є у дух *х*, као славенско, оставїо. а у вкус *в*, као ово исто, нїє тео. Зашто, вели му, не рекнеш кус, него вкус, кад се не говори овкусити, него окусити? Ал я сам казао, и опет кажем, да кус од кусати долази, ако и не говоре Срби: Ово є єло горког, слатког, лепог, ружног куса, него, у оваким случаима, ово ми є єло горко, слатко и т. д. иначе говоре — ништа зато, што Г. В. нїє чуо — ово єло нїє кусно, не додаюћи сад поменута свойства. А ко каже, да кусити у нашем єзыку не значи kosten, schmecken? А зар се не говори: кусни, ил окуси мало, да видиш како є ова ябука, шльива, слатка, кисела, опора? Koste von diesem Apfel и проч. Срби иначе у овом истом смыслу говоре *оглєдати*. Огледай, єл то вїно кисело, єл то єло лепо. Оћемо ли од ове речи савршено име направити *оглед*, као поглед? Лако нам є док се о телесным стварма говори, ал шта ћемо у моралныма радити? Вкусите и видите яко благъ Господь. Какав се овде вкус разумева? А што то значи оставити народу? Нїє ли оставити оным у народу, кои се с наукама и оваки ствари испытом баве, и бавити могу? Пак зашто и мы ово не бы пресудити могли? Ал кад се Г. В. заплете, а он онда не ће да рекне нек паметнїи од нѣга суде, єл овако, ил онако, него се у неброєну гомилу крїє, да се с маньом срамотом уклонити може говорећи, нек већ сад, кад я, овака глава, не могу, не єдан кои из народа, него целый народ пресуди ово, што я сам не мого. Што се речи дув тиче, нит сам я смешан, нит сметен, него си ты и єдно, и друго, кад оно не разумеш, што сви други здравог ума и безпристрастног срца лепо разумею. Слушай їошт єданпут! Дув долази од дувати. Чуєш ли? Срби ову реч у имен. єдин. ретко употребляваю. Чуєш ли и ово? Где овай падеж дође, понайвише узимаю другїй имен. дук. Мотри! У множ. числу обоє говоре, ил чешће 448
прво: дувови, ил дуови или дукови, дувовник или дуовник, ил дуковник. Говори се и дува у имен. жен. рода место ћуд. Кад мом

прїятелю нека дува нѣгова дође, онда га не дирай? Знам я Г. Сте-
вановићу да се и дуати, дуан, уо говори, ал како дух у имен. един.
србском има, то се пыта. По овыма речма *ду.* Єли? На част ти. Г. В.
каже, да сам я на млогом месту смешан и чудан, знајући лепо тол-
ковати и подсмеватисе, а саме ствари не разумевајући. Кои є од
нас двоице смешнїи и чуднїи, я, кои лепо толковати и подсмевати се
— т. є. онде, где се треба подсмевати — умем, ил Г. В. кои ми прво
и друго дає, вештину у толкованю и подсмеваню, а невештину у ства-
ри? може ли ово обстояти? Ко лепо штогод толкуе, онай оно и раз-
умети, т. є. ствари, кое толкуе, лепо и добро знати мора. Єл тако Г.
Стевановићу? Видиш, како си се од тешке пакости тако смео, да ме,
и не осећајући, хвалиш? Кажеш, да се *дс* и *тс* на *ц* меня, люцки, ме-
сто людски, поцмей, место подсмей, и доводиш примере из немачког
и руског єзыка. Прве нек ти разуме ко може, а другїй ти не валя. Єр
по овом бы Руси место палатка од палата, палацка, место градскїй,
грацкїй казати морали. А зашто ты не пишеш *поцмеватисе*, него *под-
смеватисе*, *рецензенцки* него *рецензентски*? Нїє ли то срамно їогун-
ство оно бранити, што сам одбацуеш? Изродак, велиш, ниси чуо, да
се говори, а я опет нисам чуо изрод. Шта ћемо сад? Изрод, као по-
род, а изродак, као изметак, заметак, запатак. Проче нит я мое етѵ-
мологїє имам, нит ты твое, него се овде на свойство єзыка гледа.
453 6.) Кад не бы Г. Вука из досадашньи нѣговы ил обрана, ил ре-
цензїа познавали, морали бы се свршетку овог листа нѣговог чудити,
ал овако се само смеяти, морамо. Нисам я казао, то ты лажеш, да
устргнути и *трзати* нису лепе речи на свом месту, и у обычном смы-
слу. Ал ко сме рећи: Я те трзам, ich entzücke dich; я сам те устргнуо,
ich habe dich entzückt, я ускрсавам, т. є. устаєм из гроба? Овде Србин
каже воскреснути и у другом смыслу — ты знаш у ком — искрснути,
нит свагде *во* на *у* меня, н. п. ваздук, ва име оца. Не знам одкуд си
опет научїо, да є вооображенїє и торжество руски, а вьображенїє и трж-
ство славенски. Нађи ми у целой данашньой бїблїи и у свима цркве-
ним кньигама, кое за славенске држимо, єдну реч, коя у почетку ***тр***
има. Камо срећа, да ово ни у среди, ни на краю наћи не можемо, и
да Србскїй дїалект бр, вр, гр, др, жр, зр, кр, мр, пр, ср, тр нема!
Вооображенїє є реч художества по ***εμμορφοω***, imaginatio, Einbildung, од
слова до слова преведена.
7.) Та шта ти є Г. Стевановићу? Єси ли при себи? Заузео си се
пак идеш, куд те год слепа страст твоя поведе. Шта си све єднако за-
питачїо, да я Ерцеговце ружим зато, што теби, Ерцеговцу, кажем, да
овострани Срби не ишту, да им ерцеговачки пишеш? Кад велим, не
ишту, не велим, да ти забранюю, нит зато Ерцеговце ружим.Ниси до-
казао, нит ћеш доказати, да є Штиткаловић рекао, да они Срби нису.
454 Єсу, и остаю, нит ћеш им ты ово на ново дати, нит Штиткаловић оду-
зети, нит они траже, да и ты браниш. Како се тешко с незналицом
разговарати! Ты си рекао ово, пак се то не онако, како ты мыслиш,
него овако, разумева, и зато се ово, и оно из твое беседе доводи.
Гледай му посла! Као да є он Господар туђе речи по вольи своїой
изврґати, и поштене люде у коекакве гадности и безумїя заплетати, не
доводећи онака доказателства, коя се никоим начином оборити не могу,

нит пытаюћи и друге, ако не ће онога, чїє су речи, како бы они разумели, да се увери, єл могућно, да когод ил тако неискусан, ил злобан буде, да оно, што он мысли, за Ерцеговце рекне. Не зна већ шта ће од муке, што се когод усудїо рећи, да и он, оракулум србског єзыка, гдекою у овом погрешку има.

8.) Ко нїє рецензїя немачки читао? А єси ли ты? А! ты си млого и немачки и латїнски кньига видїо. Познаєсе из свїю рецензїа и други беседа твои. Све на само классїчество мирише. И я сам се, као што видиш, у овом одговору мом мало више трудїо, да ти се, колико ми є могућно, уподобим, ал всує, тебе є тешко стићи. Далеко си отишао, а я сам скоро почео, а немам ни *дуа* твог, ни прилике тако. —

9.) Желиш, да и я, као Штипкаловић нагло не умрем, па да не дође какав трећїй да ме брани? Не бой се! Не ћеш то доживити. Ал док є мене, и Штипкаловић у мени живи. Него ако ты умреш, ко ће тебе бранити? Имаш ли и ты каквог Ранитовића? Велиш, да се Штипкаловић престравїо. Од кога? Од тебе? А и бїяше момче, од ког се ко уплашити може. Већ толики од твог стра мртвы леже! Може быти, да мыслиш, да є и Куцкало од стра умро, и радуєшсе, што те више куцкати не ће. Ал ти не ће дуга радост быти. Чудим се да є и досад ћутїо. Него с неке стране право има. Болѣ є да те презре. Ал, ако почне, буди уверен, да те не ће куцкати, него млатити, или, да узмем твою лепшу реч, бубати. Овде є згодно место и твоє ново, прекрасно правило морално достойно похвалити. Ако, вели, ты мене *штипнеш*, я имам право тебе *уштинути*, ако ли ты мене *удариш*, я имам право тебе *бубнути*. Ово є мера праве любови христїанске!! Дакле ако мене ко бубне, я имам право нѣга умртвити; ако мою стаю ко одкрыє, я имам право нѣгову оборити; ако мою ко обори, я имам право нѣгову запалити; ако мени ко учини штету од 1000 форинти, я имам право нѣга упропастити. То є морална Г. Вука наука! Блажена она сиса, коя га є одоила!

Ето, почитаєми читательи, одговора мог на лепу Господ. Вука дуплїку. Изволите сад пресудити, ко од нас двоице право има. Ал о чему ћете судити? Сва є, како видите, распра у том, єсам ли я, ил паче Штипкаловић покойник Ерцеговце с предпоменутым, само од Г. Вука онако, као што знате, истолкованым речма из числа Србаля извадїо. Мыслим, да ово нико од вас, кои целу обрану мою прочитати 455
изволи, рећи неће, а ако ли рекне, то ће ми жао быти зато, што знам, да ми то не ће из какве злобе учинѣно быти, него што мысли моє нисам онако, како треба, изговорїо, а то є сваког, кои с ким ил писмено, ил усмено говори, дужност, коя се опростити не може. Друго све, што у овой распри долази, треба ли рећи дув, или дук или ду, валя ли писати люцки или людски, градски или грацки, мало є и нїє се вредно за ово прети.

У Купинову 30. Августа 1821.

Јован Ранитовић,
адвокат Штипкаловићев.

---

455 **ПРИМѢЧАНІЄ.**

Боимсе, да се неуморе читательи, читаюћи толико списательски наши препиранїя о томъ, єли рекао Г. *Штипкаловићъ* да нису Ерцеговцы Срби, или нїє; и одкуда долази рѣчь вкусъ, и треба ли рећи духъ, или дувъ, или дукъ. Зато являмъ, да ћу само їошт' одговор Г. Вука *Стефановића* на овай одговоръ Г. Ранитовића ставити у Новине. а после ништа више о овой ствари. Ако препирачи наши имаю и далѣ їоште препиратисе, а они нек' се препиру у особитой кньизи о томе.

Пытао ме нѣко, зашто ставлямъ оваква препиранїя толико пута у Новине, кадъ нису достойна, да се толико већъ о ньима говори. — Я самъ, као учредникъ Новина, између списателя србски оно, што є протоколиста какавъ у служби коїой чиновничкой; дужность є нѣгова. да запише у протоколъ чиновничкїй све, штогодъ му одкудъ дође, или было добро или рђаво написано, или противъ найманѣга или найвећега човека, да, и оно, што є противъ самогъ себе написано. Тако нек' ми нико не замѣри, што ставлямъ препиранїя оваква у Новине по толико пута.

Давидовићъ.

[На предњи Ранитовићев одговор Вук је написао и у засебном додатку бр. 79.ом Давидовићевих новина за 1821. г. штампао свој]

[1] ОДГОВОР

ШТИПКАЛОВИЋУ или **РАНИТОВИЋУ,**

НА ЊЕГОВ ОДГОВОР У ДОДАТКУ

к 75. ч. н. С.

У Вїєни.

(Додатакъ къ числу 79 Новина Србски 1821.)

[Мања 8⁰, стр. 8.]

[3] На овај одговор Штипкаловићев или Ранитовићев готово не би требало ништа одговарати, зашто ће из њега сваки читатељ, који ову ствар разумије, врло ласно познати, да је Штипкаловић или Ранитовић, поред све мајсторије и помоћи адвокатске, ову парницу изгубио (нити крив човек оваке парнице може добити); али опет, да не рече, да сам га презрео, као мене његов Куцкало, ваља му штогођ одговорити. Он овђе на неким мјестима очевидно показује, да не разумије оно, о чему се препире, н. п. кад, вели, Руси кажу *Полоцк* (мјесто *Полотск*) од *Полота*, морали би казати и

палацка (мјесто *палатка*) од *палата*!!! Чујте људи! Како славни филолог и критик Српски разумије свој посао! Право имаш, Јово, што велиш за њемачке примјере: „нек ти разуме ко може;“ зашто ће и Српске и Руске разумјети онај, који може, а који не може, онај не ће, колико ни ти. А на неким опет мјестима види, да је погријешио, али се стиди у један пут| признати, него попушта помало, н. п. *терезије* (или 4
теразије) бијаше прије оћерао чак у Ерцеговину, а сад им допушта да се и међу овостране Србе врате, и још доказује да су нужне! Прије питаше: „А ко од овострани Србаља говори *терезије* мјесто *теразије*?“ А сад каже, да о том није била ријеч, треба ли казати теразије, или терезије. Тако се сад чини, као да је заборавио оно, што је прије за Ерцеговце и за њиово нарјечије говорио, и каже да ја само зато говорим, да он Ерцеговце ружи, што је казао мени, да овострани Срби не штиту, да им ја Ерцеговачки пишем.

Сад су, Јово, и моје и твоје ријечи пред судијама, они ће наћи који од нас двојице има у чему право, који ли криво. Ако ли си ти рад, да који од судија баш *пресуди*, и објави суд свој, то је мени још милије, и дајем ти власт, да изабереш кога гођ ти оћеш, само то ваља да знаш, да такови судија мора своје право име потписати, да не би нико могао сумњати, да није какав такови *Штипкаловић* или *Ранитовић* или *Куцкало*, зашто видимо, да вас по више у једноме живи, као што сам свједочиш.

Сваки ће судија наћи у оној твојој првој рецензији, да сам ја онђе напаствован коликогођ и старац Спасоје, и још више, и да сам| се морао бранити; а како из оне рецензије, 5
тако и из ови свију одговора твоји виђеће, да ти не заслужујеш, да се с тобом по другим моралним правилима поступа, него по оним Ристовим ријечма: „въ нюже мѣру мѣрите, возмѣрится вамъ, и приложится вамъ —“ Штета што сам ја овако немиран и свадљивац, а ти тако миран човек, као што ти и презиме (Штипкаловић) свједочи, које си изабрао према својој мирноћи! А што мислиш, да ће се у напредак поплашити списатељи од мене, што ти ову парницу губиш, не брини се за то ни мало. Који свој посао управо разумије, онај се неће дати уплашити ни мени ни теби. Или може бити да ти мислиш, да си ти као кнез над списатељима, па велиш, кад се ти, као кнез и старјешина, осрамо-

тиш и изгубиш парницу, подручници се твоји већ не смију ни живи показати.

Нека судија пресуди, који је од нас двојице правије толковао оне твоје пређашње ријечи о Ерцеговцима. Али шта ће теби рећи судија, кад види из пређашњега одговора мога, да ја тебе нијесам питао: јели лијепо и поштено и учтиво, што ти твоје ријечи сам толкујеш (ова је твоја срамота теби самом на ум пала!); него да сам те питао: јели *оно* лијепо и поштено и учтиво, што ти сам толкујеш да твоје ријечи значе? Мораће те осудити, или да лажеш, или Српски да не разумијеш. Судија ће пресудити, јесу ли Нијемци, тако као што ти мислиш, од свију своји нарјечија *изабрали* ово, којим данас пишу; и казаће нам, како су га и кад изабрали, и како ми нама (по жељи твојој) једно таково изабрати можемо.

А што се тиче *куса* и *дува* и *љуцки*, ја остајем при оном, што сам казао, а судија сад нека моје и твоје ријечи испореди, па нека пресуди, који има правије; и нека каже може ли се јабука и шљива *кусати* и *куснути* (већ ако кувана, па кашиком), и говори ли се доиста *кусно јело*, и *кусити* (и кад би се говорило *кусити*, би ли значило kosten, schmecken, или stutzen). Судија ће овђе сам наћи, да се ја не препирем „треба ли рећи *дув*, или *дук* или *ду*,“ него *како народ говори* (и зато ће казати, да сам ја право имао, што сам рекао, да оставимо народу, нек суди); нити се препирем „ваља ли писати *љуцки* или *људски*,“ него, да онај, који би писао *љуцки* и *грацки* и *брацки*, може паметним људма доказати, да није погријешио, и да се *љуцки* не пише зато са *ц*, да се разликује од *љуске* (у дат. или сказ. падежу). А зашто ја не пишем *грацки* и *брацки*, судија ће знати, да сам на своме мјесту казао узрок, а што ти не знаш, ја ти нијесам крив.

Ја сам теби казао, да знаш толковати и подсмијевати се, а *доказао* сам ти, да ствари не разумијеш (као што и овђе опет свједочиш); а ако ти то за валу примаш, на част ти.

Ако ти судија и не каже, откуд сам ја научио, да је *вообраafженїе* и *торжество* Руски, а *вьображенїе* и *тьржство* право Славенски, али ти јамачно може казати, да ти нијеси научио још ни од кога, и да не знаш, шта говориш. За *воскреснути*, прије него ти се суд изрече, ваљаће те запи-

тати, велиш ли ти, да то говори народ Српски, или само један „Србин,“ да послије не удариш на траг.

А који је од нас двојице више њемачки рецензија читао, и какви му драго књига виђео, то ће судија судити по мојим и твојим рецензијама и одговорима, а не по твоме аукторитету.

Што ми пак пријетиш твојим Куцкалом, поздрави га, да се ја њему с радошћу надам, зашто знам, ако стане паметно одговарати, да ће морати признати, да је погријешио барем на неколика мјеста; ако ли стане одговарати као и ти, ја
ћу му се| смијати, као и теби; а ако ли ме презре, то је 8
својство тако велики људи.

Ако ти, Јово, што овђе не буде по вољи, а ти се том срећом тјеши и разговарај, што кажеш, да мене нико не слуша, него да ми се сви слатко смију. Благо теби, кад си тако срећан! А к тој срећи узми још и ово, што ти ја више ништа нећу одговарати, што се ове парнице тиче, макар ти шта писао и говорио: читатељи ће сами виђети, ко је крив.

У Бечу 27. Септ. 1821.

В. С.

[Овим је чланком завршена у књижевности полемика између Вука и Ранитовића, ранијега Штипкаловића или Старца Куцкала.]

XXI.

1a ДОДАТАК

к

САНКТПЕТЕРБУРГСКИМ СРАВНИТЕЉНИМ РЈЕЧНИЦИМА

СВИЈУ ЈЕЗИКА И НАРЈЕЧИЈА,

С ОСОБИТИМ ОГЛЕДИМА

БУГАРСКОГ ЈЕЗИКА.

НАПИСАО

ВУК СТЕВАНОВИЋ,

Санктпетербургскога вољног општества љубитеља Руске словесности, и Краковскога ученог друштва член корреспондент.

У БЕЧУ.

1822.

[На 4° (1 л. и 54 стр.) Давидовићевих ***„Новина Србских,"*** *уз које је ова радња најпре излазила у засебним додацима бројевима 102., 103. и 104. за* ***1821.*** *и бројевима 2., 3., 4., 5., 6. (довде сам* ***„Додатак"****), 8. (одавде* ***„Огледи"****). 9., 10., 11., 12. и 13. за* ***1822.*** *годину.]*

1.

ДОДАТАК

к

САНКТПЕТЕРБУРГСКИМ

СРАВНИТЕЉНИМ РЈЕЧНИЦИМА

СВИЈУ ЈЕЗИКА И НАРЈЕЧИЈА.

Млоги су учени људи различни народа желили и радили, да се скупи у једно што се више може различни језика, не би ли се отуда како могло што изнаћи и дознати о постању и премјештању и сродству нâрода, што историја није запамтила. *Јекатерина велика* намисли, да испуни ту жељу учени људи, и зато 1784. године напише сама својом руком 273 ријечи и 12 имена броја, па и по своме царству разашље поглаварима и управитељима земаљским, а по свему осталоме свијету својим елчијама и конзулима, и заповједи, да гледају што брже, да се те ријечи у све познате језике овога свијета преведу, и њој пошљу. А кад се то по њезиној жељи и заповијести учини, онда ону сву грађу преда славноме Нијемцу из Берлина, *Паласу*, који је о државноме трошку млого година по Русији путовао и земљу описивао, да је он у једно састави и на свијет изда. И тако се 1787. године наштампа то 273 ријечи и 12 имена броја у 200 језика, у књизи: „Сравнительные словари всѣхъ языковъ и нарѣчїй, собранные десницею всевысочайшей особы. Отдѣленїе первое, содержащее въ себѣ Европейскїе и Азїятскїе языки. Часть первая. Въ Санктпетербургѣ, печатано въ типографїи у Шнора 1787 года.“ А друга част изиђе 1789. године. Књигу је ову, још од како је објављена (1785.), сав учени свијет једва чекао, и зато су је одма, како је изишла, различне рецензије дочекале, од који су најстрашније биле ове двије: Ке-

нигсбергскога професора *Крауса*, и Бечкога францишкана *Агера*. За Краусову рецензију вели Г. Статски совјетник и кавалер *Фридрих Аделунг*, који је о овоме сравнитељном рјечнику читаву књигу написао,[1] да је такови глас учинила, као и књига, о којој је писана.

Од овије књига неколико разашље царица иностраним дворовима и ученим људма на поклон, и само и 40 поклони књижару *Вентбрехту*, те и он прода, а остале све се оставе у царски двор, ђе и се и данас још неколико налази, али се ни коме не смије ни једна дати без царскога допуштења; зато је ова књига ријетка и у Русији, а камо ли у другим земљама. Може бити, да и у цијеломе Њемачком царству нема више од 12. Од Срба знамо само да је има краљевски совјетник и кавалер *Сава Тюкюли*.

По свршетку ове књиге још су једнако долазиле ријечи преведене на *Африканске* и *Американске* језике, но царици се више није милило, да и ове опет овако у особитим књигама штампа, као што је у почетку било одређено, него намисли, да се и оне све ријечи Европејски и Азијски језика пренареде и прештампају по *азбучном* реду, и ове Африканске и Американске да им се додаду. Овај посао већ није могла дати *Паласу*, једно што су му рецензенти били одбили вољу од овога посла, а друго, што је и други којекаки своји и царичини послова млого имао (а може бити, да је и царица мислила, не ће ли ко други овај посао боље од њега свршити); зато избере нормални школа директора, *Теодора Јанковића де Миријево*,[2] и њему се преда сав овај посао, те га пренареди, и изда нови „Сравнительный словарь всѣхъ языковъ и нарѣчій, по азбучному порядку расположенный. Часть первая А — Д. въ Санктпетербургѣ, 1789.“ А друге три части изиђу 1791. године. Овај *Јанковићев* словар има

[1] „Catherinens der Grossen Verdienste um die vergleichende Sprachenkunde. Von Friedrich Adelung, Russ. kaiserl. Staatsrath, Instruktor II. kk. HH. der Grossfürsten Nicolai und Michael, Ritter des Annen-Ordens zweiter Klasse, Ehrenmitglied der kaiserl. Universitäten zu Moskau, Wilna und Charkow, Correspondenten der kaiserl. Akademie der Wissenschaften u. s. w., St. Petersburg. Gedruckt bei Friedrich Drechsler 1815.“ И све, што ја сад могу Србима казати о историји овије сравнитељни рјечника, дужан сам благодарити Г. *Аделунгу* и овој књизи његовој.

[2] *Теодор Јанковић де Миријево*, дјејствителни Статски совјетник и кавалер, био је Србин родом из Сријема, а стари веља да су му били из Бијоградске наије из села *Миријева* (?). Он је умръо у Петерсбургу 1813. године.

79 језика више од првога; али је за чудо, што Г. *Аделунг* налази, да је у њему од првије изостављено 7 језика!

У овоме првоме сравнитељном словару свака је ријеч најприје одозго на сриједи наштампана великим словима по Руски, а испод ње доље редом како се зове у 200 језика, од који први 12 јесу Славенска нарјечија, и ево овако су намјештена:

I. БОГЪ. 3

1. По Славянски . . . . . . Богъ.
2. — Славяно-Венгерски . . Бугъ.
3. — Иллирїйски . . . . . . Боогъ.
4. — Богемски . . . . Бу.
5. — Сербски . . . . Богъ.
6. — Вендски . . . . Богъ.
7. — Сорабски . . . . Богъ.
8. — Полабски . . . . Бусацъ.
9. — Кашубски . . . . Богъ.
10. — Польски . . . . Богъ.
11. — Малороссїйски . . . . Бигъ.
12. — Суздальски . . . . . . Сподъ.

За овима иде „по Кельтски" и остали Европејски и Азијски језици.

Добровски каже у *Слованки* (II, 189), да Славенска нарјечија овђе нијесу добро у ред намјешћена, како је које коме најближе (прем да *Палас* каже у предговору, да је на то гледато), и он и овако намјешћа:

I.

11. Малоросијско.
12. Суздаљско.
1. Славенско.
3. Илиријско.
5. Српско.

II.

4. Чешко (Богемско).
2. Словачко.
6. Вендско.
5. Сорапско.
8. Полапско.

9. Кашупско.
10. Пољско.

Овђе сваки може виђети, да су ђекоја Славенска нарјечија метнута сувише. н. п. *Српски* и *Илиријски*, то је једно Славенско нарјечије; а ђекоја су опет права нарјечија изостављена, н. п. *Крањско, Рватско, Бугарско*. *Добровски* је Чешко (и уз њега Словачко и Моравско) нарјечије с Руским
4 сравнио, и, ђе је било нужно, поправио;[1] а Рватско је на ново додао у Слованки (II, 193). Ево и ја сам рад сравнити и поправити Српско и Илиријско, и додати *Бугарско*. Г. *Аделунг* право каже, да је у овом послу нужно знати, и ђе су ријечи купљене, зашто се млоге ријечи у једноме нарјечију по различним крајевима различно говоре и изговарају; зато ево и ја кажем, да је ове Бугарске ријечи мени писао и казивао прави Бугарин, родом из Разлога. Ако ли ко нађе, да се која од ови ријечи друкчије зове Бугарски, а он нека учини љубав, нека нам каже; учени ће му људи од свега срца благодарити. Бугари, неимајући своје литературе, пишу по Славенској ортографији, колико који зна, не бринући се за прави изговор слова и ријечи: а ја би ћео, да ове ријечи нико нигђе не може друкчије читати, него онако, као што и Бугари говоре. зато сам и написао по мојој ортографији. У Бугарском језику имају два *е*, т. ј. једно *е* као и у нас, а друго се изговара као францускo *è*; зато је овђе тако и назначено. А ђе се полугласно слово тако изговара, као да би код њега било *половина* какога самогласног слова, онђе сам метнуо ъ.

Овђе су ријечи ове метнуте најприје Руски, па Илиријски и Српски, као што је у првоме сравнитељном рјечнику наштампато, па онда право Српски, као што се данас јамачно говори, а по том Бугарски. *Јанковић* је у азбучном словару млоге Српске и Илиријске ријечи поправио, ђешто и нове додао, а ђекоје са свим и изоставио, као што је овђе назначено код ђекоји ријечи. Ове је Српске ријечи, по свој прилици, први пут писао некакав Србин, који је у Русији

---

[1]) Litterarische Nachrichten von einer auf Veranlassung der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften im Jahre 1792 unternommenen Reise nach Schweden und Rußland. Von J. Dobrowsky. Nebst einer Vergleichung der Russischen und Böhmischen Sprache nach dem Petersburger Vergleichungs-Wörterbuche aller Sprachen. Prag, 1795, bey J. G. Calve.

живио; а Илирийске Бог зна откуда су узете: из различни погрјешака у писању види се, да су биле написане Латинским словима, па ваља да су биле зло и написане, а још горе читане и Руским словима преписиване.

Сви рецензенти, и сами они, који су највише на ову књигу викали, признају, да је она (баш и овака, кака је сад) цијеломе свијету од превелике ползе и важности, и желе, да се поправи и настави. А и осим ове опште ползе, каку она ползу не чини нашему језику! *Срби* се и данашњи дан препиру и инате, *имају ли језик, или немају*; а највећа царица свога времена, и најзнаменитија свију времена, још прије 30 година пореди *Српски* језик са својим језиком! —

ЕВО САД ДА ГЛЕДАМО РИЈЕЧИ: 5

	Руски.	Илирийски.	Српски. (по сравнитељном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.
1)	Богъ.	Боогъ.	Богъ.	Бог.	Бог.
2)	Небо.	Неббо.	Небо.	Небо.	Не́бо.
3)	Отецъ.	Отацъ.	Отецъ, Тата, Баба.	Отац.	О́тец, Башта̀.
4)	Мать.	Майка.	Мати, Майка, Мама.	Мати, Мајка.	Ма́јка, Ма́ћа.
5)	Сынъ.	Сынъ.	Сынъ.	Син.	Син.

1) *Бог* се у Илирији ни мало друкчије не изговара, него по осталим крајевима народа Српскога, него су писари криви, што се пише са два *о* (*Боог*), зашто би ћели словима гласоударенније (den Ton) да назначе! Слово *о* у ријечи *Бог* нимало се дуже не изговара, него, н. п. у ријечи *нос*, па је та ријеч овђе (Nr. 18.) и у Илирийском написана са једним *о* (*но́с*).

2) И ово је писарска погрјешка, што се по Илирийски *небо* пише са два *б* (неббо). По овој њиовој ортографији требало би готово у свакој ријечи писати по два слова, т. ј. ђе се глас отеже, по два самогласна (н. п. *Боог, круупан, стаас, пеет* и т. д.); а ђе се оштро изговара, по два полугласна (н. п. *неббо, рамме, окко, јамма* и т. д.).

3) *Отецъ* је Руски, а Српски је *отацъ*, као што је и *Јанковић* добро поправио. А ако ћемо узети и *тата* и *баба* (по Ерцеговачком нарјечију *бабо*), онда не треба изоставити ни *ћаћа*.

4) Као *мама* говори се и *нана* и *нена*.

5) Срби и Бугари немају гласа за *ы* (као, н. п. Руси и Пољаци), него је у њи само једно *и* (као и у многи други Славенски народа). Тако су овђе неке ријечи биле добро написане са *и*, па и Јанковић *поправио*, а *језик* (Nr. 30) оставио и он.

	Руски.	Илириjски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
6)	Дочь.	Кжи.	Дочь.	Кћи, Кћер.	Штéрка, Ћéрка.
7)	Братъ.	Братъ.	Братъ.	Брат.	Брат.
8)	Сестра.	Сестра.	Сестра.	Сестра.	Сестрà.
9)	Мужъ.	Муусъ.	Мужъ.	Муж, Човек.	Мъж, Маж.
10)	Жена.	Скена.	Жена.	Жена.	Женà.
11)	Дѣва.	Дьевасъ, Дьевица.	Дѣвойка.	Ђевојка, Ђевица, Цура.	Момà.
12)	Мальчикъ.	Тетта.	Малый.	Момче, Дијете, Дечак, Дечко.	Момчéнце.
13)	Дитя.	Дѣте.	Дитѣ, Дѣте.	Дијете.	Детé.
14)	Человѣкъ.	Цïовѣкъ.	Человѣкъ.	Човек, (Чоек.)	Човèк.
15)	Люди.	Цïовѣки.	Люди.	Људи.	Људе.
16)	Голова.	Глава.	Глава.	Глава.	Глáва.

6) *Кжи* је погријешено, мјесто *кћи*, као што је и Јанковић поправио. *Дочь* је Руски; и то је Јанковић поправио (он има *кьй* и у Српском и у Илиријском).

9) *Муусъ* је погријешено, мјесто *муужъ*, или управо *мужъ*, као што је и Јанковић поправио. У Српском језику *муж* значи само der Ehemann, а *човек* значи и то, и der Mensch.

10) *Скена* је погријешено, мјесто *жена*, као што је и Јанковић поправио.

11) *Дьевасъ* је погријешено, ваља да мјесто *дьевойка*; Јанковић мјесто тога има *дѣва*. Он је и мјесто *дьевица* (неправедно) метнуо *дѣвица*. Ресавски и Сремачки *девојка*, Шокачки *диво́јка*, а Сарајлије (и остали ђекоји Бошњаци по варошима) говоре и *дјевојка*.

12) *Тетта* је погријешено, мјесто *дијете* (?). Јанковић нити има *тетта*, ни *малый*.

13) *Дѣте* је у Илириjском неправо написано, мјесто *дïете*; а *дитѣ* ваља да је мјесто *дете* (Ресавски и Сремачки, а Шокачки је *дите*). Јанковић има у Српскоме *дете* и *дѣте*, а у Илириjскоме као и овђе (само *дѣте*).

14) *Цïовѣкъ* је погријешено, мјесто *човек* (по Талијанској ортографији било је добро написано *cioνjec*, али је рђаво читано), као што је и Јанковић поправио. *Человѣкъ* је Руски, и то је Јанковић поправио.

15) *Цïовѣки* је погријешено, мјесто *човѣки*; а не говори се ни *човѣки*, него *људи*, као што је и Јанковић поправио.

	Руски.	Илирийски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
17)	Лицо.	Лице.	Лице, Образъ.	Лице, Образ.	Лице́. О́браз.
18)	Носъ.	Но́съ.	Носъ.	Нос.	Нос.
19)	Ноздри.	Ноздра.	Ноздри.	Ноздрве, Ноздре.	Дупкити от носѐ.
20)	Глазъ.	Окко.	Око.	Око.	О́ко.
21)	Брови.	Обарва.	Обрви.	Обрве, Веђе.	Вѐжди.
22)	Ресницы.	Трепавица.	Ресницы.	Трепавице.	Похле́пки.
23)	Ухо.	Уго.	Ухо, Уво.	Уво, Уо.	Ухо.
24)	Лобъ.	Цело.	Чело.	Чело.	Челѐ.
25)	Волосъ.	Власъ, Коссе, Прамъ.	Бласъ, Коса, Кика.	Коса, Длака.	Косѐ.
26)	Щоки.	Образъ.	Образи.	Јагодице, Образи.	Ја́бучици.

19) *Ноздри* је по Руски, а Српски се највише говори *ноздрве*, као што је Јанковић метнуо и у Српскоме и у Илиријском.

20) *Окко* је неправо написано, мјесто *око*.

21) *Обарва* је неправо написано, мјесто *обрва* (*списатељи* кажу, да слог не може бити без самогласнога слова, па зато умећу *а*, или *е*, не гледајући, што се тако не говори). За чудо је, како је Јанковић могао у Илиријском написати *оберви*, а у Српском оставити *обрви* (по Руски)!

22) *Ресницы* је по Руски, а Српски је *трепавице* (или, у јед. броју, *трепавица*), као што је и Јанковић метнуо и у Српском и у Илиријском.

23) *Ухо* је по Славенски, а Српски је *уво*, или *уо*. Јанковић има у Српскоме и *уво* и *ухо*; а у Илиријском само *уо*! (право).

24) *Цело* је погријешено, мјесто *чело*.

25) *Влас* (у Српском је штампарска погрјешка *бласъ*), колико сам ја до сад чуо, зове се у нас само код куђеље и код лана. *Коссе* је неправо написано, мјесто *косе*. *Прам* (*прамен*, или *прандус*) значи неколико длака незамршени заједно (das Büschel). Ову је ријеч Јанковић са свим изоставио (ваља да није знао, шта је). *Кика* понајвише значи оплетену косу (der Zopf). Ову ријеч Јанковић има и у Српскоме и у Илиријском. А осим ове ријечи Јанковић има још (и у Српскоме и у Илиријскоме) и *пе́рчинъ*, па даље под звјездицом назначује: „Симъ именемъ называются волосы на головѣ; а *волосъ* всякаго рода вообще именуется по Иллирїйски и Сербски *длака*.“

26) Јанковић има у Српском *образъ* и *образы*, а у Илиријском само *образы*. *Јагодица* значи само оно под очима, куд у људи не расте брада; а *образ* значи и то, и опет чак дође до вилице.

	Руски.	Илириjски.	Српски. (по сравнитељном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.
27)	Ротъ.	Уста.	Уста.	Уста.	Уста.
28)	Горло.	Гарло.	Горло.	Грло.	Грло.
29)	Зубъ.	Цубъ.	Зубъ.	Зуб.	Зъб, Заб.
30)	Языкъ.	Езикъ.	Язикъ, Езикъ.	Језик.	Јази́к.
31)	Борода.	Бра́да.	Брада́.	Брада.	Бра́да.
32)	Шея.	Вратъ.	Шея, Шїя.	Врат, Шија.	Ши́ја.
8 33)	Плечо.	Рамме.	Плетье, Раме.	Рамо, Раме.	Ра́мо, Пле́шка.
34)	Локоть.	Ла́катъ.	Лакатъ.	Лакат.	Ло́кот.
35)	Рука.	Рука.	Рука.	Рука.	Ра́ка.
36)	Пальцы.	Персть.	Персты, Прсти.	Прсти.	Прсти.
37)	Нокти.	Нокатъ.	Ногти.	Нокти, (Нокат).	Но́кти, (Но́кот).
38)	Брюхо.	Тарбу, Утроба.	Теребухъ, Трбу.	Трбу.	Коре́м.

28) *Гарло* је неправо написано, мјесто *грло*. *Горло* је Руски, а Српски *грло*, као што је и Јанковић поправио и у Српскоме и у Илириjскоме.

29) *Цубъ* је погријешено, мјесто *зубъ*, као што је и Јанковић поправио.

30) *Язикъ* је по Руски; то је и Јанковић изоставио; али је за чудо, како *езикъ* није написао са *ы* (као што је и друге ђекоје оваке ријечи *поправио — наопако*, као н. п. у Илириjскоме *висина*, *риба* и т. д.), него оставио са *и* (езикъ) и у Српскоме и у Илириjскоме.

31) У Српскоме је погријешено *брада́*, мјесто *бра́да* (као што је и у Илириjскоме).

32) *Шея* је по Руски, које је Јанковић и изоставио; а метнуо је *шїя* и у Илириjскоме, као и *вратъ* у Српскоме. Но *шија* се говори понајвише у рака и у тица.

33) *Рамме* је неправо написано, мјесто *раме*, као што је и Јанковић поправио. *Плеће* управо значи Schulterblatt.

36) *Перстъ*, и *персты* то је по Руски, а Српски је *прст* и *прсти*. Јанковић има Илириjски *прсти*, а Српски и *персты* и *прсты*!

38) Јанковић је *тарбу* поправио, као што треба, а *теребухъ* (Руски) изоставио је са свим, и мјесто њега метнуо *утроба* и у Српскоме. Но *утроба* значи оно, што је у *трбуу*. Јанковић има у Српскоме још и *животъ*: но *живот* се (у овоме смислу) понајвише зове доље око мошања, н. п. ударио га у живот; али нико неће рећи (н. п.) овај човек има велики живот: или расте му живот.

	Руски.	Илирички. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
39)	Спина.	Ґарбатъ.	Ледвя.	Леђа, Рбат, Грбина.	Грб.
40)	Нога.	Нога.	Нога.	Нога.	Нóга.
41)	Колѣно.	Колѣно.	Колѣно.	Кољено.	Колѐно.
42)	Кожа.	Косца.	Кожа.	Кожа.	Кóжа.
43)	Мясо.	Méсо.	Мясо, Месо.	Месо.	Méсо.
44)	Кость.	Кость.	Кость.	Кост.	Кос, Кост, Кóкал.
45)	Кровь.	Карвъ.	Кровь, Крвъ.	Крв.	Крв.
46)	Сердце.	Сарце.	Сердце.	Срце.	Срце.
47)	Молоко.	Мльеко.	Млеко.	Млијеко.	Млѐко.
48)	Слухъ.	Слига, Слисанїе.	Слухъ, Чувенье.	Чувење, Слушање.	Слушáне.
49)	Зрѣнїе.	Видъ.	Зрѣнїе, Видѣнїе.	Вид.	Гледáне.

39) *Гарбатъ* је неправо написано, мјесто *рбат;* и Јанковић ове ријечи нема никако, него има *лéдя* и у Српскоме и у Илиријскоме. *Ледвя* је овђе у Српскоме по свој прилици штампарска погрјешка, место *ледья*.

41) Ресавски и Сремачки *колено,* а Шокачки *колино.*

42) *Косца* је погријешено, мјесто *кожа,* као што је и Јанковић поправио.

43) *Мясо* је по Руски, које је и Јанковић изоставио у Српскоме.

44) *Кость* је неправо написано, мјесто *костъ.*

45) Јанковић је *карвъ* поправио, и *кровь* изоставио, као што треба.

46) Јанковић је *сарце* поправио као што треба, а у Српском је метнуо и *срце,* и оставио по Руски *сердце.*

47) Мјесто *мльеко* требало је по Илиријски написати *млїеко. Млеко* је Ресавски и Сремачки, а Шокачки *млико.*

48) *Слисанїе* ваља да је погријешено, мјесто *слишање.* Јанковић је ове обје Илиријске ријечи (које је по свој прилици *начинио* некакав писар) изоставио, а мјесто њи метнуо *слухъ* и *чувенье. Слухъ* је Славенски, а Срби управо и немају ријечи, која би то значила. Кад човек ослијепи, каже се: изгубио *вид;* тако би требало казати и кад оглуне, али нема за то суштествителног имена, него се каже глаголом: *оглунуо.*

49) *Зрѣнїе* је Славенски и Руски, а *видѣнїе* истина да би Сарајлије казале. мјесто *виђеније;* али то не значи *вид.* Јанковић је истина метнуо и у Српскоме *вид,* али је и *зрѣнїе* задржао. а од *видѣнїе* начинио *видѣнье.*

Руски.	Илирийски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
50) Вкусъ.	Окусенье, Сласть.	Вкусъ.	— — —	Накушáне.
51) Обонянïе	Вогнанïе.	Обонянïе, Мирисъ, Мирисанье.	Мирисање	Мирисáне.
52) Осязанïе.	Тизанïе.	Осязанïе, Пипанье.	Осјећање.	Хватáне.
53) Голосъ.	Глаасъ.	Гласъ.	Глас.	Глáс.
54) Имя.	Имме.	Имя, Име.	Име.	Име.
55) Крикъ.	Виканье, Вапа.	Крикъ, Вика.	Вика.	Вйк.

---

50) Народ Српски има глагол *окусити,* али суштествително име ја до данас нијесам чуо да се говори, премда би се могло начинити *окус,* као што је *начињено* и ово Илириjско *окусенье*, које је Јанковић са свим изоставио. Он има у Илирийскоме само *сласть* (које би требало писати са ѣ, *слѣсть*), а у Српскоме и *вкусъ* и *сласть. Вкус* говоре само књижевници, и у цијеломе језику Српскоме нема никаке ријечи, која се почиње са *вк. Сласт* је истина доста поблизу томе у значењу, али опет није то, н. п. да се рече за што, да *нема никаке сласти,* то би само значило, да није слатко, а требало би да значи, да није ни слатко ни грко, ни љуто ни кисело, ни бљутаво, ни никако; а друго, *сласт* је на ствари, а не на човеку (као н. п. *вид*).

51) *Вогнанïе* је погријешено, мјесто *вонянье,* и Јанковић је ову ријеч неправедно са свим изоставио, а мјесто ње метнуо *обонянïе* и *мирисъ* и *мирисанье*, као и у Српскоме. *Обонянïе* је Славенски, а *мирис* је од *обонянïя* тако различан, као и *сласт* од *вкуса.*

52) *Тизанïе* ваља да је погријешено, мјесто *тицанье*, и ове ријечи Јанковић нема никако, него мјесто ње има *пипанье,* а у Српскоме има и *пипанье* и *осязанïе.* Боље би било, да је Јанковић у Српскоме *осязанïе* изоставио (које је по Руски), него у Илирийскоме *тицанье.*

53) *Глаасъ* је неправо написано, мјесто *гласъ*, као што је и Јанковић поправио.

54) *Имме* је неправо написано, мјесто *име,* као што је и Јанковић поправио. *Имя* је по Руски; и то је Јанковић изоставио.

55) Јанковић има у Српскоме *вика* и *виканье* и *крикъ,* а у Илирийскоме само *вика* и *виканье;* а може бити, да би боље био учинио, да је у Српскоме изоставио (Руски) *крикъ,* него у Илирийскоме *вапа;* зашто ако се у Илирији говори *вапити, вапа* је, као и *вика*, од *викати.*

Руски.	Илириjски.	Српски. (по сравнитељном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.
56) Шумъ.	Букка, Треска, Трепе́тъ.	Лупа.	Ука.	Шум, Шумѐне.
57) Вопль.	Тучба.	Вопль, Плачь.	Вика; Јаук; Вијање.	Рук.
58) Слово.	Рѣкъ, Слово.	Слово.	Ријеч.	Рѐч.
59) Сонъ.	Са́нъ.	Сонъ, Санъ.	Сан.	Соњ.
60) Любовь.	Любавь.	Любовь.	Љубав.	Љу́бов.
61) Боль.	Боль.	Боль.	Бол.	Бо́лес, Бо́лест.
62) Трудъ.	Трудъ, Те́гъ.	Трудъ.	Труд.	Труд.
63) Работа.	Работта.	Работа, Радня, Посао, Дѣло.	Посао, Ђело, Рад, Радња.	Рабо́та.

---

56) *Букка* је неправо написано, мјесто *бука,* него је за чудо, како и Јанковић то није поправио. Он је *трепетъ* изоставио у Илириjскоме, а метнуо је мјесто њега *лупа,* као и *треска* и *ука бука* у Српскоме.

57) *Тучба* је погријешено, мјесто *тужба.* За чудо је, да Јанковић нема ове ријечи, него има *яукъ* и *яуканье* и у Илириjскоме и у Српскоме!

58) *Рѣкъ* је погријешено, мјесто *рѣчъ,* као што је и Јанковић поправио; а и мјесто *рѣчъ* требало је по Илириjски написати *рïечъ,* као и Ресавски и Сремачки (што има и Јанковић у Српскоме) *речъ,* а Шокачки *ричъ. Слово* у Српском језику значи der Buchstab.

59) *Сонъ* је по Руски, и Јанковић има само *санъ* и у Српскоме.

60) Јанковић има у Српскоме и *любовь* и *любавь* (а у Илириjскоме *любавъ* — са ъ!); а и у Српскоме и у Илириjском има још *милованье* и *милоштя.*

61) *Боль* је (у Српском и у Илириjском) неправо написано, мјесто *болъ* (још је и мушкога рода). Јанковић има у Српскоме још и *болетица;* но *болетица* се понајвише зове рана каква.

63) *Работта* је неправо написано, мјесто *работа,* као што је и Јанковић поправио. Јанковић има и у Илириjскоме ове свечетири ријечи, као и у Српско- 11
ме. Истина да се говори и *работа,* али су ове све друге ријечи обичније. *Ђело* је Ресавски и Сремачки *дело,* Шокачки *дило,* а Сарајлије би казале и *дјело.*

11

Руски.	Илириjски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
64) Сила.	Снаге, Крѣпость.	Сила, Якость.	Сила, Јачина, Снага.	Си́ла.
65) Мочь.	Моочь, Могучство.	Мочь, Моть.	Моћ.	Мошт.
66) Власть.	Власта.	Власть, Влада.	Власт, Влада.	Влас, Власт.
67) Бракъ.	Ченидба.	Бракъ, Вѣнчаніе.	— — —	Вѐнчѐне.
68) Жизнь.	Животъ.	Животъ.	Живот.	Живо́т.
69) Ростъ.	Стасъ, Узрастъ.	Растъ.	Раст, Стас, Струк.	Израс.

64) *Снаге* је погријешено (може бити у штампању), мјесто *снага*. Јанковић има *снага, сила* и *крѣпость* (ваљало би да је написано *крѣпостъ*) и у Српскоме и у Илириjскоме, а у Српскоме још и *якость* (ваљало би да је *якостъ*). *Крѣпостъ* је (ако се говори свуда по народу) Ресавски и Сремачки *крепост*, а Шокачки *крипост*.

65) *Моочь* је неправо написано, мјесто *моть*, као и *могучство*, мјесто *могугьство*, као што је и Јанковић поправио. *Мочь* је Руски, и Јанковић је мјесто те ријечи метнуо *могутьство* и у Српскоме; но *могућство* (од *могућ*) значи Möglichkeit.

66) *Власта* је погријешено, мјесто *власть*. Јанковић има и у Илириjскоме, као и у Српскоме *(власт* и *влада)*.

67) *Ченидба* је погријешено, мјесто *женидба*, као и *вѣнчаніе*, мјесто *вѣнчанье*. Јанковић *вѣнчаніе* нема никако, него има у Илириjскоме *свадба*, и *женидба* и *удадба*, а у Српскоме и *свадба* и *женидба* и *удадба* и *бракъ* (још да је метнуо и *веселье*, које у сравн. слов. тако стоји написано по Малоросиjски, а у њега има *весѣлье*). *Бракъ* је Руски, а ни *свадба*, ни *женидба* ни *удадба* не значи управо *бракъ*, као што и он сам назначује под звјездицама: код *женидбе* вели: „Слово *Женидба* значитъ *бракъ*, говоря о мущинѣ.“ А код *удадбе* вели: „Слово *удадба* значитъ *бракъ*, говоря о женщинѣ.“ За чудо је, како и у сравн. и у овом Јанковићеву словару стоји *бракъ Руски, Српски, Суздаљски* и *Пермјански*, а Славенски *женидба*! а у Славенском јеванђелију стоји: „*бракъ* бысть въ канѣ галілейстѣй.

68) Не може се човек начудити, како је Јанковић могао и у Илириjскоме и у Српскоме додати *жизнь*!! Барем од све муке да је метнуо *жизанъ*, онда би смо рекли, да је Руску ријеч посрбио.

69) Јанковић нити има у Илириjском *узрастъ*, ни у Српском *растъ* (!), него само *стасъ* у обома.

12

	Руски.	Илирийски. (по сравнительном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
70)	Духъ.	Ду.	Духъ.	Ду, Дук.	Дух.
71)	Смерть.	Смарть.	Смерта.	Смрт.	Смрт.
72)	Стужа.	Студенъ.	Хладъ, Ладъ.	Студен, Зима.	Мраз.
73)	Кругъ.	Обрукъ.	Кругъ, Коль.	Круг, Колут.	Коло̀.
74)	Шаръ.	Околистъ.	Кругъ, Кугель.	Тане.	— — —
75)	Солнце.	Сунце, Суначе.	Солнце, Сунце.	Сунце.	Сънце.
76)	Мѣсяцъ.	Мѣсецъ.	Мѣсяцъ.	Мјесец.	Мѐсѐчи́на.

70) Јанковић има у Илириjскоме и *ду* и *духъ*, а боље би учинио, да је мјесто тога и у Српскоме метнуо *ду* (мјесто *духъ*); зашто Срби у цијеломе језику своме нигђе *х* немају. Збиља! Господин *Штипкаловић* са својим Адвокатом (који у њему живи) бијаше прије неколика мјесеца читаву буну подигао, доказујући, да Срби не говоре *ду*, а ево сравн. слов. и Јанковић свједоче, да говоре!

71) Јанковић је и *смарть* и *смерта* поправио, као што треба (па још уписао с ъ, *смрть*! право!).

72) Јанковић нити има *хлада* ни *лада* у Српскоме (зашто *лад* у Српском језику значи kühle Schatten), него има само *зима*, а у Илириjскоме и *студенъ* и *зима*.

73) *Обрукъ* је погријешено, мјесто *обручъ*, као што је и Јанковић поправио. Он у Српском нити има *кругъ* ни *коль*, него само *обручъ* и *коло*, и у Српскоме и у Илириjскоме. Што је изоставио *коль*, право је имао; зашто то у Српском језику не значи ништа; али је погријешио, што је изоставио *кругъ*. *Круг* се зове по селима *округао* дрвен заклопац, којим жене поклапају воду у судовима и притискују сир у кацама (т. ј. метну круг на сир, па камен на круг); а кад се ђеца, или момчад, таковим (мало јачим) кругом играју *(колутају)*, онда се зове *колут*: но *колут* значи и Reif и Ring. *Обруч* понајвише значи само на кацама и на осталим судовима, а кад је што онако савијено *као обруч*, онда се зове *колут*; а *коло* се зове, што је гођ округло као круг, па било шупље (као колут) или не било (као круг).

74) Јанковић нити има у Српскоме *кругъ* ни *кугель*, него има само *кугла*, а у Илириjскоме као и овђе, *околистъ* (да није погријешено, мјесто *околишъ*?). *Кугла* је ријеч Њемачка, и само је позната у Њемачким државама; а *тане* је Турска, и понајвише значи само пушчано и топовско зрно.

75) *Суначе* ваља да је погријешено, мјесто *сунашце*, и то Јанковић нема никако. *Солнце* је Руски; и то је Јанковић изоставио. Он дакле има (као што треба) и у Српскоме и у Илириjскоме само *сунце*.

76) *Мѣсяцъ* је по Руски. Јанковић у Српскоме има *месецъ* (то је Ресавски и Сремачки; а Шокачки је *мисец*).

	Руски.	Илирijски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
77)	Звѣзда.	Звѣзда.	Звѣзда.	Звијезда.	Звездà.
13 78)	Лучъ.	Сракъ.	Лучъ, Заря, Зарка.	Луча, Зрак, Зрака.	За́ра.
79)	Вѣтръ.	Вѣтаръ.	Вѣтръ, Ветаръ.	Вјетар.	Вѐтр, Вѐтер.
80)	Вихръ.	Вигаръ.	Вихръ.	Вијар, Вијор.	Самови́ла.
81)	Буря.	Вигаръ.	Буря.	Бура, Олуја.	Бу́ра.
82)	Дождь.	Даждь.	Дождь, Киша.	Киша, Дажда.	Даж, Дъж.
83)	Градъ.	Градъ, Крупъ.	Градъ, Туча, Камень.	Град, Туча, Крупа.	Грат, Град.
84)	Молнiя.	Мугна.	Молнiя, Мунья.	Муња, Свјетлица.	Сѐка́вица, Сѐка́не.
85)	Снѣгъ.	Снѣгъ.	Снѣгъ.	Снијег.	Снѐг.

---

77) Јанковић у Српскоме има *звезда* (т. ј. Ресавски и Сремачки). У Илирijском требало би да је *звïезда*, као и Шокачки *звизда*.

78) *Сракъ* је погријешено, мјесто *зракъ;* тако исто и *зарка,* мјесто *зрака*. *Заря* је по Руски, мјесто *зора* (Morgenröthe). *Луч* у Српском језику значи Kienholz. Јанковић и у Српскоме и у Илирijскоме има само *зрака*.

79) *Вѣтръ* је Славенски. Јанковић има у Илирijскоме *вѣтаръ,* а у Српскоме *вѣтаръ* и *ветаръ* (Ово је пошљедње Ресавски и Сремачки, а Шокачки је *витар*).

80) *Вихръ* је Славенски. Јанковић има у Српскоме *олуя,* а у Илирijскоме као што је и овђе *(вигаръ;* боље би било да је написао *вïяръ)*.

81) *Буря* је по Руски. Јанковић у Српскоме има и *бура* и *буря* и *олуя,* а у Илирijскоме само *вигаръ*.

82) *Дождь* је Славенски; Јанковић има у Српскоме само *киша,* а у Илирijскоме и *киша* и *даждь* (ваљало би да је *даждъ*). Колико сам ја досад чуо, *дажда* се чује само у пјесмама и у приповијеткама.

83) *Крупъ* је неправо написано, мјесто *крупа,* као што је и Јанковић поправио. Он има у Илирijскоме *градъ* и *крупа,* а у Српскоме *градъ* и *крупа* и *туча* и *камень*. Ја се не опомињем, да сам кад чуо, да се град и *камен* зове, него се говори *лед,* н. п. побио лед винограде; да Бог сачува од леда и т. д. *Крупа* се понајвише зове у прољеће, кад udари онако као *покрупни* цигани.

84) *Мугна* је погријешено, мјесто *муня*. *Молнiя* је Руски. Јанковић је то све добро поправио, и има само *муня* и у Српскоме и у Илирijскоме.

85) Јанковић има у Српскоме и *снѣгъ* и (Ресавски и Сремачки) *снегъ*. У Илирijском ваљало би да је *снïегъ;* а Шокачки је *сниг*.

	Руски.	Илирицски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
86)	Ледъ.	Ледъ, Мрачъ.	Ледъ.	Лед.	Лед.
87)	День.	Да́нь.	День, Дань.	Дан.	Дењ.
88)	Ночь.	Ноохъ.	Ночь, Нотъ.	Ноћ.	Нош, (pl. ношти).
89)	Утро.	Ютро.	Утро, Ютро.	Јутро.	Утрина.
90)	Вечерь.	Вечеръ.	Вечеръ.	Вече, Вечер.	Ве́чер.
91)	Лѣто.	Льето.	Лѣта.	Љето.	Лѐто, Ле́то.
92)	Весна.	Премалитье.	Весна.	Пролеће, Премалеће.	Про́лет.
93)	Осень.	Ессень.	Осень.	Јесен.	Је́сен.
94)	Зима.	Зима.	Зима.	Зима.	Зи́ма.
95)	Годъ.	Лѣто, Године, Година.	Годъ, Година, Лѣто.	Година, Љето.	Годи́на.

86) *Мрачъ* је погријешено, мјесто *мразъ* (der Frost). Јанковић ове ријечи нема никако.

87) *День* је по Руски, које је Јанковић и изоставио: а *дань* је поправио, и написао с ъ *(да́нъ)* и у Српскоме и у Илирицскоме.

88) *Ноохъ* и *нотъ* погријешено је, мјесто *ноть*; а *ночь* је Руски. Јанковић је то све лијепо поправио, и има само *ноть* и у Српскоме и у Илиријскоме.

89) *Утро* је Славенски, но Јанковић овђе није ништа поправио, него је оставио овако, као што је.

91) Ја не знам, за што је *льето* написано са *ье*, а не са *ѣ* (лѣто): већ ако, да се чати *лјето*, а не *љето*. Тако и Јанковић има. У Српскоме је *лѣта* штампарска погрјешка, коју је Јанковић поправио, и још је додао (Ресавски и Сремачки) *лето*; Шокачки је *лито*.

92) *Весна* је Славенски, и Јанковић је право имао, што је ову ријеч у Српскоме изоставио; али није имао право, што је изоставио и *премалитье*! Он има и у Српскоме и у Илиријскоме само *пролетье* (по Ресавск. и Срем.). Шокачки је *пролиће* и *премалиће*.

93) *Ессень* је неправо написано, мјесто *есенъ*. *Осень* је Руски. Јанковић има и у Српскоме и у Илиријскоме *есень*.

95) *Годише* је неправо написано, мјесто *годиште*, као што и Јанковић има *годище* и у Илиријскоме и у Српскоме. Ова се ријеч, истина, налази у Илиријским рјечницима и књигама, али у нашим крајевима ја нијесам чуо да се го-

	Руски.	Илирийски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
96)	Время.	Врїемя.	Време.	Вријеме.	Врѐме.
97)	Земля.	Земгля.	Земля.	Земља.	Зе́мја.
98)	Вода.	Вода.	Вода.	Вода.	Во́да.
99)	Море.	Море.	Море.	Море.	Мо́ре.
100)	Рѣка.	Рѣка.	Рѣка.	Ријека.	Рѐка.
101)	Волны.	Валъ.	Волны.	Таласи.	Во́лни, Тала́си.
102)	Песокъ.	Парчина, Чалъ.	Пѣсокъ, Пѣсакъ.	Пијесак.	Пѐсо́к.
103)	Глина.	Гнила.	Глина, Смо́лница.	Иловача. Смоница. Гњила.	И́ловица.
104)	Пыль.	Пра.	Прахъ.	Пра.	Прах.
105)	Грязь.	Калъ, Глибъ.	Блато.	Као, Блато, Глиб.	Кал.

вори. *Год* у Српском језику значи велики *(годишњи)* празник; и Јанковић је добро чинио, што је ту ријеч изоставио. *Љето* се у овом смислу само у пјесмама чује.

96) *Врїемя* је неправо написано, мјесто *врїеме,* као што је и Јанковић поправио.

97) *Земгля* је погријешено, мјесто *Земля* (по Талијанској ортографији Zemglia), као што је и Јанковић поправио.

100) Јанковић има у Српскоме и *река.* По Илирийски ваљало би да је *рїека*; а Шокачки је *рика.*

101) *Волны* је Славенски, и Јанковић је право имао, што је ову ријеч изоставио. Он има у Српскоме *таласи,* а у Илирийскоме као и овђе. Може бити, да би се ђе и у нашим крајевима могло чути *валови*, зашто се пјева: Дрина *валовита.*

102) Ја нити сам кад чуо *парчина* ни *чалъ,* нити знам, каке су то ријечи; а и Јанковић и има обадвије. *Пе́сокъ* је по Руски. Јанковић има у Српскоме само *пе́сакъ* (по Рес. и Срем.), а у Илирийскоме осим *парчина* и *чалъ* има и *песакъ* и *пѣсакъ.* По Илирийском ваљало би да је *пїесакъ;* а Шокачки је *писак.*

103) Јанковић има у Илирийскоме само *глина* (мјесто *гнила!*), а у Српскоме и *глина* и *и́ловача* и *смо́лница.* Ја *глина* нијесам никад чуо да се говори. *Гњила* се зове у Јадру једно брдо, на коме се копа лончарска земља.

104) Јанковић има у Српском и *пра* и *прахъ.*

105) Јанковић има у Илирийскоме и *глибъ* и *калъ* и *блато,* а у Српскоме, осим ове три ријечи, има и *као* (тако је ваљало да се метне и у Илирийскоме, а *калъ* да се изостави сасвим: зашто се у Српском језику *л* на крају слога претвара у *о*).

Руски.	Илирийски.	Српски.	Српски.	Бугарски.
	(по сравнитељном словару).		(поправљено).	
106) Гора.	Гора, Бардо, Планнина.	Гора, Бердо.	Брдо.	Го́ра.
107) Берегъ.	Край.	Брегъ.	Бријег, Обала.	Брѐг.
108) Холмъ.	Главица, Бордаче.	Бердашце, Умка.	Брежуљак Главица	Брдо.
109) Долина.	Долина, Продолъ.	Долина, Долъ.	Долина, До (доо).	Доли́на.
110) Воздухъ	Повѣтарзе.	Воздухъ.	— — —	Воздух.
111) Паръ.	Парра.	Пара.	Пара.	Па́ра.
112) Огонь.	Огагнь, Оггна.	Онгнь, Ватра.	Огањ, Ватра.	О́гънъ. О́гањ, О́гињ. Ођињ.
113) Жаръ.	Жаркосъ, Уружина.	Жаръ, Врутви́на.	Врућина.	Горештина́.

106) *Бардо* је и *бердо* неправо написано, мјесто *брдо*. Јанковић је *бердо* поправио, али *бардо* није! Он има *планина* и у Српскоме; но и *гора* и *планина* значи Wald (а не Berg).

107) Јанковић има *край* и у Илирийскоме и у Српскоме, и у Српскоме још и *брегъ*. *Край* у овоме смислу значи управо Rand; а ђе је земља виша од воде, оно се зове *бријег* (Ресавски и Сремачки *брег*, а Шокачки *бриг*), или *обала*.

108) *Бордаче* је погријешено (као и *бердашце* што је неправо написано), мјесто *брдашце*, које Јанковић има само у Српскоме, а у Илирийскоме као што је и овђе! И он има *умка* у Српскоме; но *умка* (или *унка*) значи бријег *начињен* (н. п. на какој међи), као што и он назначује под звјездицом, говорећи: „*Умка*, круглое нѣсколько возвышенное мѣсто, какъ на пр. *Курганъ*" (Grabhügel). У Ресави имају неке горе, које зову *Умови*, без сумње од *Холмови* или (по старинскоме) *Хлмови*.

109) Јанковић и у Илирийскоме има *долъ*, мјесто *продолъ*.

110) Ја мислим, да је *повѣтарзе* погријешено, мјесто *повѣтарье*, а Јанковић има *повѣтарце*. *Воздухъ* је по Руски; и народ Српски нема управо ријечи за то (у ђекојим Илирийским рјечницима има *зрак*; али је *зрак* der Strahl, а *воздуха* има и у *највећој* помрчини, ђе никака *зрака* нимало нема).

111) *Парра* је неправо написано, мјесто *пара*, као што је и Јанковић поправио.

112) *Огагнь* је и *онгнь* погријешено, мјесто *огань* (а у Илирийскоме *оггна*, ваља да је мјесто *огня*, у род.), као што је и Јанковић поправио.

113) И *уружина* је и *врутвина* погријешено, мјесто *врутьина*, које Јанковић има само у Српскоме. Он у Српскоме нема *жаръ*, него има у Илирийскоме.

Руски.	Илирийски. (по сравнителном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
114) Глубина.	Дубина, Пукцина.	Глубина, Дублина.	Дубина, Дубљина	Дибочинà.
115) Высота.	Высокостъ, Висина.	Высина.	Висина.	Височинá.
116) Ширина.	Чирина.	Ширина.	Ширина.	Шѝрина.
117) Длина.	Диглина, Дуглина.	Дужина.	Дужина.	Дъжина.
118) Дира.	Руппа.	Рупа.	Рупа.	Дупка.
119) Яма.	Ямма.	Яма.	Јама.	Голѐма дупка.
120) Ровъ. 17	Руппа. Скраппа.	Ровъ.	Јаруга, Ендек.	Прекóп.
121) Камень.	Каммень, Стьена, Кукъ.	Камень.	Камен.	Кáмен.
122) Золото.	Злато.	Злато.	Злато.	Златò.

мјесто *жаркосъ*. Осим тога има још и у Српскоме и у Илириjскоме *прѝпека*. *Жар* у нас значи Glut, а *припека* је, кад *припече* сунце.

114) *Пукцина* ваља да је погријешено, мјесто *пучина*, које Јанковић нема никако. *Глубина* је Славенски, и то је Јанковић изоставио. Он има само *дубина* и у Српскоме и у Илириjскоме.

115) *Высокостъ* је ријеч *начињена* (од *високо*), али народ говори *висина*. Јанковић је у Илириjскоме *висина поправио* — наопако, и написао с *ы*. *высина;* а у Српскоме још додао и *высота!*

116) *Чирина* је погријешено, мјесто *ширина*, као што је и Јанковић поправио.

117) *Диглина* и *дуглина* је погријешено, мјесто *дуљина*. Јанковић има и у Српскоме и у Илириjскоме и *дужѝна* и *дулѝна*.

118) *Руппа* је неправо написано, мјесто *рупа*, као што је и Јанковић поправио.

119) *Ямма* је неправо написано, мјесто *яма*, као што је и Јанковић поправио.

120) *Руппа* и *скраппа* неправо је написано, мјесто *рупа* (*скрапа* ја нијесам никда прије ни чуо). За чудо је, како је Јанковић мало прије (118) поправио *руппа*, а ове обадвије ријечи оставио овако! Он у Српскоме, мјесто *ровъ*, има *яруга*, а у Илириjскоме и *руппа* и *скраппа* и *яруга*. *Ров* се у нас зове оно мјесто, ђе се зими *рови* свињама, те једу папрат; а *јаруга* се зове оно, ђе је вода (од кише и од снијега) текући начинила као *ендек*.

121) *Каммень* је и *камень* неправо написано, мјесто *каменъ*, као и *стьена*, мјесто *стїена*. Јанковић је *каммень* поправио, и написао *камень*, а *стьена* нема никако, као ни *кукъ*.

	Руски.	Илириjски. (по сравнитељном словару).	Српски. (по сравнитељном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.
123)	Серебро.	Сребро.	Сребро.	Сребро.	Сребрò.
124)	Соль.	Соо.	Соль. Со.	Со (соо).	Сољ.
125)	Чудо.	Сюдо.	Чудо.	Чудо.	Чу́до.
126)	Лѣсь.	Дубрава, Гарменье.	Лѣсъ. Шума.	Шума.	Лешчени́к. Дреба́к.
127)	Трава.	Туава.	Трава, Зелье. Билье.	Трава.	Трèва.
128)	Дерево.	Стабаръ.	Дрво.	Дрво.	Дрво.
129)	Колъ.	Колазъ.	Колъ. Колацъ.	Колац.	Кол.
130)	Зеленъ.	Зеле́нь.	Зеленъ.	Зелен.	Зелени́шка.
131)	Дубъ.	Грастъ.	Дубъ. Растъ.	Раст, Дуб.	Даб. 18
132.	Пень.	Гре́къ. Па́гнъ, Труп.	Стабло.	Пањ.	Пењ.

124) *Соль* je Славенски; Jанковић има само *со* и Српски и Илириjски (право).

125) *Сюдо* je погриjешено, мjесто *чудо*, као што je и Jанковић поправио: но он има и *ди́во*, и Српски и Илириjски. Говори се истина *дивота* (Wunderschönheit), и (прилаг.) *дивно*; али *диво* ja ниjесам чуо до данас.

126) *Гарменье* je неправо написано, мjесто *грмење* (coll. од *грм*); Jанковић ове риjечи нема никако, него има у Илириjскоме *дубрава* и *лѣсъ*, а у Српскоме *лесъ* и *шума*. *Дубрава* може се ђешто (у Србији и у Ерцеговини) чути; али *лѣсъ* и *лесъ* не говори нико.

127) *Туава* je погриjешено (може бити у штампању), мjесто *трава*, као што je и Jанковић поправио. Он има *зелье* и у Српскоме и у Илириjскоме, а *би́лье* само у Српскоме. *Зеље* се зове она трава, коjе се лист кува и jеде; а *биље* се зову оне траве, што жене беру, те се у њима купаjу (н. п. на Ђурђев дан), или *чине* што с њима.

128) *Стабаръ* ja не знам шта je (ако ниje мjесто *стабло?*); и Jанковић ове риjечи нема никако, него има *дрво* и у Српскоме и у Илириjскоме.

129) *Колазъ* je погриjешено, мjесто *колацъ*, као што je и Jанковић поправио. *Колъ* je Руски, и Jанковић има само *колацъ* и у Српскоме и у Илириjскоме.

130) *Зеленъ* je неправо написано, мjесто *зеленъ*.

131) Ваља да je *грастъ* погриjешено, мjесто *растъ*, као што je и Jанковић поправио. Он има у Српскоме jош и *растовина* и *дубовина* (а *дубъ* нема никако!), но *растовина* и *дубовина* значи дрво (Holz) *растово* или *дубово*.

132) *Гре́къ* ja не знам, шта je; и Jанковић ове риjечи нема никако. *Пагнъ* je погриjешено, мjесто *пань*, као што je и Jанковић поправио. Он има у Српскоме само *пань*, а у Илириjскоме и *пань* и *трупъ*: но *труп* значи Rumpf.

	Руски.	Илириjски.	Српски. (по сравнительном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.
133)	Листы.	Листи.	Листье.	Лишће, sing. лист.	Листó.
134)	Плоды.	Вокжье, Плóдъ.	Плоды, Овощїе, Вотье.	Воће.	Овóште, Овóшче.
135)	Кора.	Корра.	Кора.	Кора.	Корà.
136)	Корень.	Корьенъ.	Корень.	Коријен.	Кóрен.
137)	Сукъ.	Грана, Гуоя.	Грана.	Грана, Младица	Вèћа.
138)	Поле.	Гнива, Полье.	Полъ.	Поље.	Пóле.
139)	Лугъ.	Ливада, Ваде.	Лугъ, Ливада.	Лука. Ливада.	Љивáда, Ливáда.
140)	Жито.	Ситекь.	Жито.	Жито.	Жúто.
19 141)	Рожь.	Ѓерсъ.	Рожъ, Ражъ.	Раж.	Ръж.
142)	Овесъ.	Овасъ.	Овесъ. Овасъ.	Овас.	Овéс.

133) Јанковић има и *листье* и *лиштье* (право!) и у Српскоме и у Илириjскоме.

134) *Вокжье* je погриjешено, мjесто *вотье*, као што je и Јанковић поправио. Он има у Илириjскоме и *вотье* и *плоды*, а у Српскоме и *вотье* и *овощїе* и *плоды*. Ни *овощїе* ни *плоды* није Српски; кад би се и говорило *плоди*, у нас не би значило *воће*, него сваки *род*.

135) *Корра* je неправо написано, мjесто *кора*, као што je и Јанковић поправио.

136) *Корьенъ* je неправо написано, мjесто *корїенъ*, као и *корень*, мjесто *коренъ* (Ресавски и Сремачки; а Шокачки je *корин*).

137) Ја не знам, шта je *гуоя*; Јанковић има само *грана* и у Српскоме и у Илириjскоме. *Младица* значи оно, што за jедно љето узрасте.

138) *Гнива* je погриjешено, мjесто *нива* (или управо *њива*), а *полъ*, мjесто *полье*. Јанковић има само *поле* и у Српскоме и у Илириjскоме.

139) *Ваде* ja не знам, шта je; Јанковић има у Илириjскоме само *ливада*, а у Српскоме и *лугъ* и *ливада*. *Лугъ* се у Српском jезику зове *шума у равни*. *Ливада* се зове свака њива, ђе се коси сиjено; а *лука* je само у равни поред воде.

140) *Ситекь* ja не знам, шта je. Јанковић има *жито* и у Српскоме и у Илириjском.

141) *Герсъ* има и Јанковић; али ja се не опомињем, да сам ту риjеч до сад чуо (да није погриjешено, мjесто *ражъ*? зашто Јанковић има *ражъ* и у Илириjскоме). *Рожъ* je Руски, и Јанковић има само *ражъ*. *Рвати*, чини ми се, кажу hers (hers), мjесто *раж*.

142) *Овесъ* je по Руски; и Јанковић има само *овасъ*.

Руски.	Илиријски.	Српски. (по сравнитељном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.
143) Виноградъ.	Гроздье, Виногроценъ.	Биновакичъ.	Грозд, Грожђе.	Грозд.
144) Рыба.	Риба.	Рыба.	Риба.	Ри́ба.
145) Червь.	Сарвъ.	Червь.	Црв.	Црвјак.
146) Муха.	Муга.	Муха, Мува.	Муа. Мува.	Муха, Муа.
147) Звѣрь.	Звьерь.	Звѣрь.	Звијер, Живинче	Звѐр, Ди́вјач, Скот.
148) Бык.	Во, Говедсе.	Бынъ, Волъ.	Во (воо).	Вол.
149) Корова.	Крава.	Крава.	Крава.	Кра́ва.
150) Баранъ.	Ованъ.	Ягнѣ.	Ован.	Ове́н.
151) Рогъ.	Ро́гъ.	Рогъ.	Рог.	Рог.
152) Конь, (Лошадь).	Кони.	Конъ, Паритъ.	Коњ.	Коњ. 20

143) Јанковић има *гроздье* и *грождье* и *гроздъ*, и у Српскоме и у Илиријскоме, па још код *гроздъ* каже под звјездицом, да „значитъ *кисть* виноградную;“ а код *грождье* и *гроздье* каже, да „значитъ самыя *ягоды* на кисть находящіяся.“ Заиста је за чудо, како Јанковић није знао, да је *грожђе* сабирателно име (nomen collectivum) од *грозд;* а „*ягоды*“ се Српски зову *пуца. Виногроценъ* (мјесто *винни грозенъ*) то је Чешки; *биновакичъ* је погријешено, мјесто *винова кичъ*, и то је Вендски; но Јанковић ове ријечи ни у једноме нарјечију нема никако.

144) Јанковић је и у Илиријскоме написао *рыба (поправио наопако).*

145) *Сарвъ* је погријешено, мјесто *царвъ*, или управо *црвъ*; а *червь* је по Руски. Јанковић има у Српскоме *червь* и *црвъ*, а у Илиријскоме *црвъ* и *сарвъ*!

146) Јанковић има и у Српскоме и у Илиријскоме *муха* и *мува*.

147) У Илиријском је *звьерь* неправо написано, мјесто *звієрь* (Ресавски и Сремачки *звер*, а Шокачки *звир*). Јанковић има у Српскоме *зверь* и *звѣрь* и *марва*, а у Илиријскоме само *звѣрь. Звијер* (као и у Руском *звѣрь*) значи само ein wildes Thier; *марва* значи домаће животиње, које се једу, а животиње које се не једу (као н. п. псето, мачка), оне се зову *скот*.

148) *Говедсе* је погријешено, мјесто *говече*, а *бынъ*, мјесто *быкъ*. Јанковић има у Илиријскоме *во* и *говече* (ђе каже под звјездицом: „*Говече* есть имя общее, подъ которымъ рогатый скотъ разумѣется, то есть: *Быкъ* и *корова*.“), а у Српскоме *во* и *волъ*. *Бик* у Српском језику значи der Stier.

150) Јанковић има *ованъ* и у Српскоме.

152) *Кони* и *конъ* погријешено је, мјесто *конь*, а *паритъ*, мјесто *парипъ*, као што је и Јанковић поправио. *Парип* се ријетко говори, и значи простога коња, који није ат.

Руски.	Илирјски. (по сравнителном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
153) Свинья.	Прасазъ, Свиня.	Свине, Крме, Крмче.	Свиња, Крме.	Свињà.
154) Собака.	Пасъ.	Песъ, Пасъ.	Псето, Вашка.	Кýче. Псéто.
155) Котъ.	Мака.	Мачакъ.	Мачак.	Кóтка.
156) Мышь.	Мискъ.	Мышъ.	Миш.	Мишóк.
157) Птица.	Птица.	Птица.	Тица, Втица.	Пúле.
158) Перо.	Перо.	Перо.	Перо.	Перò.
159) Пѣтелъ.	Пьевацъ, Кокотъ.	Пѣтелъ, Петао.	Пијетао, Пијевац.	Петéл.
160) Яйцо.	Яе.	Яе, Яицо.	Јаје.	Јецé, Јајцé.
161) Курица.	Кокоскъ.	Кокошка.	Кокош.	Кокóшка.
162) Гусъ.	Гуска.	Гуска.	Гуска.	Гáска.

153) *Прасазъ* је погријешено, мјесто *прасацъ*, а *свине* мјесто *свиня*, као што је и Јанковић поправио. Он код *прасацъ* назначује под звјездицом: „*Прасе* значитъ: *Поросенка*, а *Прасацъ* большаго *Поросенка*.“

154) *Песъ* је по Славенски. Јанковић има и у Српскоме и у Илирјскоме *пасъ* и *псето*; но *пас* значи само мушкарца, а *псето* сав род пасиј.

155) *Мака* ваља да је погријешно, мјесто *мачка*. Јанковић има и у Српскоме и у Илирјскоме и *мачакъ* и *мачка*, и код ове пошљедње ријечи назначује под звјездицом: „*Мачка* значитъ самку, и есть имя общее, подь которымь разумѣется самецъ и самка, *мачакъ* значитъ только самца.“

156) *Мискъ* је погријешено, мјесто *мишъ*. Јанковић има и *мышъ* (ваљало би да је *мишъ*) и Српски и Илирјски.

157) Ђешто се по варошима (у Сријему, у Бачкој и у Банату) говори и *птица*.

159) *Пьевацъ* је неправо написано, мјесто *пѣвацъ*: а *пѣтелъ* је по Славенски. Јанковић има у Српскоме само *петао*, а у Илирјскоме и *пьевацъ* и *петао* (*петао* је Ресавски и Сремачки, а Илирјски ваљало би да је *пѣтао*); а мјесто *кокотъ*, које се такођер може чути, особито у пјесмама и у приповијеткама, има *кокошъ* !., па још под звјездицом каже: „*Кокошъ* есть имя общее, подъ которымъ разумѣется *Самецъ* и *Самка*, то есть: *Пѣтухъ* и *курица*.“

160) *Яицо* је по Руски; Јанковић има *яице* мјесто тога, но и то је могло изостати, зашто је у нас *јајце* (а не *јаице*) умалително (diminutivum) од *јаје*.

161) *Кокоскъ* је погријешено, мјесто *кокошъ*. Јанковић има и у Српскоме и у Илирјскоме и *кокошъ* и *кокошка*.

	Руски.	Илирјски. (по сравнительном словару).	Српски. (по сравнительном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.	
163)	Утка.	Патка, Пловка, Утка.	Патка.	Патка, Пловка.	Па́тица.	21
164)	Голубь.	Голубичи.	Голубъ.	Голуб.	Галъб, Га́лаб.	
165)	Соха.	Ра́ло.	Плугъ.	Плуг, Ралица, Ра̀ло.	Плуг. Рало, Демалуг.	
166)	Борона.	Брана.	Брана.	Дрљача, Брана.	Брана̀.	
167)	Межа.	Медя.	Храница. Хатаръ.	Међа.	Межда̀, Межа̀.	
168)	Домъ.	Домъ, Гиза, Кужьа.	Домъ, Кутья.	Кућа. Дом.	Ка́шта. Дом.	
169)	Дверь.	Врата.	Дверь.	Врата.	Вра́та.	
170)	Дворъ.	Дворъ.	Дворъ, Авлїя.	Двор, Авлија.	Двор.	
171)	Городъ	Градъ.	Варош.	Варош, Мјесто.	Град.	

---

163) *Утка* ја до данас нијесам чуо у Српскоме језику да се говори: Јанковић има само *патка* и *пловка*, и у Српскоме и у Илиријскоме.

164) *Голубичи* је погријешено, (ваља да мјесто *голубићи*). Јанковић има (као што треба) *голубъ* и у Српскоме и у Илиријскоме.

165) Јанковић има у Илиријскоме *ра́ло* и *плугъ*, а у Српскоме само *плугъ*. Између *плуга* и *ралице* у нас има разлика: *ралица* је управо као Руска *соха:* она има само једну ручицу, и њом се оре по брдовитим мјестима, и то само на два вола; а *рало,* колико се ја опомињем, само се у пјесмама спомиње.

166) Мени се чини, да се *брана* зове само, кад се начини од грања и од трња.

167) *Медя* је неправо написано, мјесто *медьа, храница* мјесто *граница*, а *хатаръ* мјесто *атаръ*. Јанковић има у Илиријскоме *медя* и *граница*, а у Српскоме *граница* и *хатаръ*. *Атар* се највише говори по Мацарској, а ни *граница* није по народу свуда позната тако, као *међа*.

168) *Гиза* је погријешено, мјесто *гижа* (или управо *хижа*), а *кужьа* мјесто *кутьа*. Јанковић *гиза* нема никако, него има *домъ* и *кутя*, и у Српскоме и у Илиријском.

169) *Дверь* је Славенски: Срби само у цркви на олтару кажу *двери*. Јанковић има у Српскоме само *врата*, а у Илиријскоме и *врата* и *двери*.

170) Јанковић има у Српскоме само *авлїя*.

171) Јанковић добро каже код *гра́дъ*: „*Градъ* по Сербски значитъ крѣпость или укрѣпленное мѣсто.“

Руски.	Илирички. (по сравнитељном словару).	Српски. (по сравнитељном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.
172) Очагъ.	Огнище.	Огнище.	Огњиште.	Огнѝште.
22 173) Мѣра.	Мера.	Мера.	Мјера.	Мѐра, Мѐрка.
174) Кадь.	Бодены, Жеберъ.	Када, Каца.	Каца, Када, Буре.	Кацà, Бáчва, Борúло.
175) Топоръ.	Чекира.	Сѣкира, Сикира.	Сјекира, Сикира.	Балтúја, Балтáк.
176) Поясъ.	Поясъ, Пáсъ.	Поясъ.	Појас, Пас.	Пóјас.
177) Гвоздь.	Чьаво, Чьавелъ.	Гвоздь.	Клин, Чавао, (Чаваљ), Ексер.	Пирóн.
178) Возъ.	Вознїа. Возенїе.	Возъ. Кола.	Воз.	Возéне.
179) Хлѣбъ.	Глѣбъ. Кру.	Хлѣбъ, Лѣбъ.	Љеб.	Хлѐб.

172) Боље би било, да је написано *огњиште*: зашто ће *огнище* Рус да чита *огњишче*.

173) *Мера* је по Илирјски неправо написано, мјесто *мѣра* (а Шокачки је *мира*). Јанковић има и *мера* и *мѣра* и у Српскоме и у Илирјскоме.

174) *Бодены* може бити да је погријешено мјесто *бадань*, а *жеберъ* мјесто *чабаръ*. Јанковић има и *бодены* и *жеберъ*, него код *жеберъ* каже под звјездицом: „*Жеберъ* или *чабаръ* собственно значить *ушатъ*." *Када* се зове кратка а широка каца (па још у врху шира, него у дну; или дугуљаста, као оне, што се у њима купа): а *буре* је задњивено с обје стране. Тако и у Бугарскоме *борило* значи мало дугуљасто буренце, што се по два на коњу носе: а *бачва* је велика каца (које се и у Србији говори доље око Мораве).

175) *Чекира* је погријешено, мјесто *сѣкира*. Јанковић има и у Српскоме и у Илирјскоме само *сикира*. По Ресавском нарјечију говори се и *секира*.

177) *Чьаво* је погријешено, мјесто *чавао* (или као што се у брзом изговору чује *чаво*), а *чьавелъ* мјесто *чавалъ* или *чаваль*; а *гвоздь* је Славенски. Јанковић има у Српскоме и *эксеръ* и *гвоздь*, а у Илирјскоме као што је и овђе (*чьаво* и *чьавелъ*).

178) *Вознїа* је погријешено, мјесто *возня*, (или управо *вожня*), а *возенїе*, мјесто *вожење*. Јанковић има *возъ* и *кола*, и у Српскоме и у Илирјскоме: но *кола* и *воз* није свеједно: *воз* је товар, који се *вози*, на макар на колима, или на саонима.

179) Јанковић има у Српскоме *хлѣбъ* (које није Српски) и (Ресавски и Сремачки) *љебъ* и *лебацъ*, а у Илирјскоме *хлѣбъ* и *кру*.

	Руски.	Илирски.	Српски. (по сравнителном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.	
180)	Вино.	Вино.	Вино.	Вино.	Ви́но.	
181)	Яствы.	Еденїе.	Ђла.	Јело.	Јастѐ.	
182)	Тать, (Воръ).	Тать, Крадивацъ, Лупежъ.	Тать, Крадливацъ.	Крадљивац, Лопов, Рсузин.	Вѣхва.	
183)	Латы.	Оклопъ.	Панцыръ.	Оклоп, Панцијер.	— — —	23
184)	Сторожъ.	Стражникъ, Стража.	Стражаръ; Чуваръ.	Стражар; Чувар.	Стража́р.	
185)	Брань.	Натѣзанїе, Каранье, Среченье.	Псовка.	Свађа.	Кра́мола, Ја́жба.	
186)	Драка.	Бїенье. Юрищъ.	Бой.	Бој.	Бој, Бије́не.	
187)	Бѣда.	Незгода, Бѣда.	Бѣда, Неволя.	Невоља, Сиромаштво, Сиротиња.	Пус, Поро́јник, Жа́лба.	

181) *Еденїе* је неправо написано, мјесто *еденье.*

182) *Тать* (а не *тать*) може бити да се говори по Илирији, али у Србији, и у Сријему и у Бачкој и у Банату, ја до сад нијесам чуо. *Крадивацъ* је неправо написано, мјесто *крадливацъ*, као што је и Јанковић поправио. Он има и *лоповъ* у Српскоме. 23

183) Јанковић има, и у Српскоме и у Илиријскоме, и *оклопъ* и *панциръ;* и још код *оклопъ* каже под звјездицом: „*Оклопъ* собственно значитъ *кирассъ.*" А код *панциръ* вели: „*Панциръ* есть сдѣланая, какъ будто рубашка изъ желѣзныхъ кольцевъ, которую надѣвали въ древнее время воины." Не само „въ древнее время," него и данас војници носе и *оклопе* и *панцијере.*

184) Јанковић има у Илиријскоме *стражникъ* и *стража* и *чуваръ*, а у Српскоме само *чуваръ* и *стража;* но *стража* у нас не значи *сторожъ* (der Wächter), него *сторожа* (die Wache). *Стражар* је само војник, који чува *стражу;* а *чувар* је сваки, који што чува.

185) *Натѣзанїе* ја нијесам до сад чуо никад; *среченье* (ако се говори?) по Илиријски би приличније било *срїеченье*. Јанковић има у Српскоме и *псовка* и *свадья;* но ја мислим, да је и *свадья* и *каранье* правије, него *псовка;* зашто је *псовка*, кад се људи руже и *псују*, а *свађати* се и *карати* може и без *псовке.*

186) *Юрищъ* је погријешено, мјесто *юришъ* (Sturm), као што је и Јанковић поправио.

187) *Бѣда* је у Илиријском неправо написано, мјесто *бїеда*. Јанковић има у Српскоме још и *беда* (Ресавски и Сремачки; а Шокачки је *бида*). *Биједа* у Српском језику значи unverdiente Beschuldigung, а и *напаст* је налик на то.

	Руски.	Илирујски.	Српски (по сравнитељном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.
188)	Побѣда.	Добитье.	Побѣда. Придобленіе.	Побједа.	Побѣда.На́двив.
189)	Война.	Ратъ.	Война.	Рат, Крајина.	Војска, Во́сћа.
24 190)	Воинъ.	Воиникъ. Витецъ, Затосникъ.	Войнъ.	Војник.	Војник.
191)	Лѣнь.	Лѣносъ. Лотро́ство	Лѣнь.	Лијеност.	Лѐнос. Лѐност.
192)	Ладъ.	Погодба, Складъ.	Сложность, Изрядство	Слога.	Сло́га
193)	Родины.	Радьянье. Роджење.	Бабинье.	Порођај.	Ро́жба.
194)	Полъ.	Поодъ, Пода. Тле́.	Патосъ.	Таван, Патос, Земља.	Дно.

188) *Придобленіе* је од Српскога глагола (придобити) по Славенском начину начињено; Јанковић мјесто *придобленіе* има *победа* (Ресавски и Сремачки). Мени се чини, да ова ријеч *побједа* није врло позната у народу Српскоме, него се највише говори с глаголима: *надвладати, надбити, добити, придобити* и т. д. а суштествително се каже Турском ријечи *мејдан* (или *мегдан*).

189) *Война* је Руски. Јанковић има и у Српскоме и у Илирјскоме и *ратъ* (дакле *поправио* наопако!) и *война* и *војска*. Истина да се каже: отишао *на војску*; али војска управо значи die Armee.

190) *Воиникъ* је неправо написано, мјесто *войникъ; витецъ* је погријешено, мјесто *витезъ*, а *затосникъ* мјесто *заточникъ* (који се *затече*, да изиђе коме на мејдан). Јанковић је *затосникъ* изоставио са свим, а *витецъ* је поправио, и још лијепо каже под звјездицом: „*Витезъ* значить собственно *храбраго воина*, какъ на Илирійскомъ такъ и на Сербскомъ языкѣ; а просто *воинъ* называется по Илирійски и Сербски *войникъ*.“ Но при свему овоме он опет има, осим *воиникъ*, у Српскоме и *воинъ* и *воякъ!*

191) *Лотроство* ја нијесам никад чуо. Може бити, да би по Илирјски било правије *лѣносъ* (или *лѣностъ*), него *лѣносъ*: а *лѣнь* је Руски. Јанковић има у Илирјскоме *лотро́ство* и *лѣность*, а у Српскоме и *лѣнь* и *лѣнивство* и *лѣность*.

192) *Изрядство* није Српска ријеч никако; и Јанковић ове ријечи нема ни у каком нарјечију. Јанковић нема ни *погодба* (зашто *погодба* значи Vertrag), него има у Илирјскоме *складъ* и *сложность*, а у Српскоме само *сложность*. (*Сложност* би се могло начинити од *сложно*, али има готова ријеч *слога*.

193) *Роджење* је погријешено, мјесто *рожденье* (или управо *родьенье*). Јанковић има у Илирјскоме *радьянье* и *рожденье*, а у Српскоме *радьянье* и *бабинѣ*. *Бабинье* (или *бабине*) значи оно вријеме (као празновање) послије порођаја.

194) *Поодъ* је неправо написано, мјесто *подъ*, а *пода* ваља да је метнуто у родит. падежу.

Руски.	Илиријски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
195) Пашня.	Гнива.	Оранье.	Њива.	Нúва.
196) Иго.	Ярамъ.	Иго. Яремъ.	Јарам.	Јарéм.
197) Судно.	Броодъ, Дрьево, Кораблїя.	Ладья.	Лађа.	Ђемúја.
198) Китъ.	Китъ.	Китъ.	Кит.	Кит.
199) Свѣтъ.	Свѣтъ.	Светъ.	Виђело.	Светúло.
200) Громъ.	Гармльенїе.	Гармлїавина	Гром.	Гром, Грмéш.
201) Молодъ.	Младъ.	Младъ.	Млад.	Млад.
202) Старъ.	Старъ, Дáвны.	Старъ.	Стар, Вет.	Стар.

195) *Гнива* је погрјешено, мјесто *нива* (т. ј. *њива*), као што је и Јанковић поправио. Он има у Илиријскоме само *нива*, а у Српскоме и *нива* и *оранђ*; но *оранђ* је њива узорана.

196) *Иго* је Славенски, а *яремъ* је по Рускоме. Јанковић има само *ярамъ* и у Српскоме и у Илиријскоме.

197) *Броодъ* је неправо написано, мјесто *бродъ* (као што је и Јанковић поправио), а *кораблїя* мјесто *корабаль* (Јанковић има *корабль*). *Дрьево* ја не знам, шта је овђе; ни Јанковић нема ове ријечи. Он има у Илиријском само *бродъ* и *корабль*, а у Српском *ладя* и *ораница* и *чамацъ* и *чунъ*, па још код свију толкује, шта је које: а) код *ладя*: „*Ладя* значитъ большее судно.“ б) код *ораница*: „*Ораницы* есть судно, выдолбленное изъ одного дерева, въ которомъ можно 10 или 12 человѣкамъ сѣсть.“ в) код *чамацъ*: „*Чáмацъ* можетъ быть и больше и меньше *ораницы*, но онъ сдѣланъ изъ досокъ и бревенъ.“ г) код *чунъ*: „*Чýнъ* самое малое судно выдолбленное изъ одного дерева, въ которомъ 3 или 4 человѣка помѣститься могутъ.“ Мени се чини, да између *чуна* и *оранице* нема никакве разлике.

199. *Свѣтъ* је по Илирijски неправо написано, мјесто *свїетъ* (но то у Српском језику значи die Welt. Ја се опомињем само у једној пјесми да *свијет* или *свет* значи Tageslicht: „Од вечера до *света*“). Јанковић има у Српскоме *светъ* и *свѣтъ*. *Виђело* се Ресавски говори *видело*, а Сремачки и Шокачки *видило*.

200) *Гармльенїе* је неправо написано, мјесто *грмльенье*, а *гармлїавина* мјесто *грмлявина*. Јанковић има у Српскоме *грмлявина* и *грмлявица*, а у Илиријскоме само *грмлявина*. *Грмлявица* није Српски; а *грмлявина* (и *грмлява*) не значи управо *гром*, него је то пуцњава громовна.

202) Мјесто *давный* (тако има Јанковић) у нас је обичније *давнашњи*. *Вет* (Ерцеговачки и *вегд*) само се аљинама каже. Животињама се каже и *матор*, мјесто *стар*.

	Руски.	Илирийски. (по сравнительном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
203)	Здоровъ	Здравъ, Цитаво, Яако.	Здравъ.	Здрав.	Здрав.
204)	Высоко.	Высоко, Узвысено.	Високо.	Високо.	Висо́ко.
205)	Низко.	Ниско, Нызоко.	Низко.	Ниско, (Низак).	Ни́ско. (Нисок).
206)	Велико.	Велико, Вельѣ.	Велико.	Велико. Големо.	Голѐмо.
26 207)	Мало.	Малагано. Мало. Жглѣ.	Мало.	Мало.	Мало.
208)	Бѣло.	Бѣло. Снѣехано.	Бѣло, Бело.	Бијело.	Бѐло.
209)	Черно.	Царно, Врано.	Черно.	Црно, Врано.	Црно, Че́рно.
210)	Кра́сно.	Зарлѣно, Рудно.	Червено, Црвено.	Црвено. Црљено	Црве́но, Черве́но.
211)	Зелено.	Зеле́но.	Зелено.	Зелено.	Зеле́но.

---

203) *Цитаво* је погријешено, мјесто *читаво* (цијело), а *яако* ваља да је мјесто *яко* (ſtarſ). Јанковић ови двију ријечи нема никако.

204) *Узвысено* је погријешено, мјесто *узвишено*, као што је и Јанковић поправио, (па још и са *и* написао! Али је опет зато у Српскоме *високо поправио* и написао са *ы*, као и у Илиријскоме!).

205) *Нызоко* може бити да је погријешено, мјесто *низак*. Јанковић има само *ниско* (а у Српскоме *низко*!).

206) *Вельѣ* ваља да је погријешено, мјесто *веле*; Јанковић ове ријечи нема никако.

207) *Жглѣ* је погријешено, мјесто *жлѣ*. Јанковић има само *мало*, и у Српскоме и у Илиријскоме.

208) По Илиријски је *бѣло* неправо написано, мјесто *біело*; *бело* је Ресавски и Сремачки (а Шокачки *било*). *Снѣехано* ваља да је погријешено, мјесто *снѣжано*; Јанковић ове ријечи нема никако.

209) *Царно* је неправо написано, мјесто *црно*, као што је и Јанковић поправио. *Черно* је Руски; Јанковић има *црно* и *врано* и у Српскоме и у Илиријском. У нашим народним пјесмама има и *чарно*.

210) *Зарлѣно* је погријешено, мјесто *црлѣно*, као што је и Јанковић поправио. *Рудно* ја нијесам у нас чуо до сад, да се говори, него се говори истина *руди*, и *зарудило* (*зарућело*) воће, кад почне да зри. *Червено* се не говори Српски; Јанковић нити има у Илиријскоме *рудно*, ни у Српскоме *червено*, него у Илиријскоме *црлѣно*, а у Српскоме *црвено*.

Руски.	Илиријски.	Српски. (по сравнитељном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.	
212) Остро.	Оштро, Артасто, Бодежгливо.	Оштро, Оштрлято.	Оштро, Остро.	О́стро.	
213) Сыро.	Влажно. Мокро, Сирово.	Сыро, Сырово.	Влажно; Сирово.	Суро́во.	
214) Легокъ.	Лагаганъ. Лакъ.	Легокъ. Лагъ.	Лак.	Лек.	
215) Толстъ.	Дебео. Круупанъ.	Дебелъ, Дебео.	Дебео.	Де́бел.	27
216) Добро.	Добро.	Добро.	Добро,	Добрò.	
217) Хорошо	Добро, Лѣпо.	Изрядно. Лѣпо.	Добро. Лијепо.	Хубаво.	
218) Лѣпо.	Лѣпо, Драгосно.	Лѣпо, Красно.	Лијепо, Красно.	Ху́баво, Кра́сно.	
219) Благъ.	Добаръ, Благословенъ.	Благъ.	Благ, Добар.	До́бар.	

---

212) *Артасто* ја не знам шта је (да није мјесто *ртасто* ?), а и Јанковић има тако. *Бодежгливо* је погријешено, мјесто *бодежливо*, него је за чудо, како Јанковић то није знао поправити, него метнуо тако исто! Он има дакле у Илиријскоме као што је и овђе, а у Српскоме још и *остро*. *Бодежљиво* је, (ако се говори тако ?), што *боде* (н. п. трава кака), а *оштрљато*, *зашиљено* (spitzig); даклем у Српском језику ниједно не значи scharf.

213) *Сыро* није Српски; Јанковић има и у Српскоме и у Илиријскоме *влажно* и *мокро* и *сырово* (даклем и ово поправио *на опако*!). *Мокро* је више, него *влажно*. *Сирово* значи roh, (н. п. дрво, месо, кожа).

214) *Легокъ* није Српски, а *лагъ* ваља да је штампарска погрјешка, мјесто *лакъ*; *лагаан* (или *лаган*) говори се истина, али Јанковић нема, него он има и у Српскоме и у Илиријскоме само *лакъ* и *лагацакъ*.

215) *Круупанъ* је неправо написано, мјесто *крупанъ*, као што је и Јанковић поправио и метнуо још и у Српскоме; али *крупан* друго значи, н. п. *крупан човек*, то значи и висок и дебео; тако се каже *крупно брашно*, *крупна со*; *крупна риба*, *крупни новци* и т. д. *Дебелъ* се не говори Српски: Јанковић има само *дебео* и *крупанъ*, и у Српскоме и у Илиријскоме.

217) *Лѣпо* је по Илиријски неправо написано, мјесто *лѥпо* (Ресавски и Сремачки *лепо*, а Шокачки *липо*). *Изрядно* није Српски; и Јанковић ове ријечи ни у каквом нарјечију нема, него има и у Српскоме *добро* и *лѣпо*, као и у Илиријскоме.

218) Јанковић мјесто *драгосно* има *красно* и у Илиријскоме.

219) Јанковић мјесто *благословенъ* има *благъ* и у Илиријскоме.

	Руски.	Илирийски. (по сравнительном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
220)	Зло.	Зло. Зледно, Злохудно.	Зло.	Зло.	Зло, Лошо.
221)	Дурно.	Зледно, Грубо, Гардно.	Ружно, Хердъяво.	Ружно.	Лóшо. Прúчаво.
222)	Худо.	Ґудно, Опако.	Худо, Неваляло.	Удо, Зло, Рђаво.	Лóшо.
223)	Скоро.	Барзо, Уреда, Наипрече, Ґарло.	Скоро, Хитро, Таки.	Брзо, Скоро.	Скóро, Брже.
28 224)	Тихо.	Тиго, Полакко, Лагано.	Тихо.	Полако. Полагано.	Полéка.
225)	Живо.	Живо, Обартно.	Жúво.	Живо, Брзо.	Жúво, Брзо.

220) Јанковић има у Илирийскоме само *зло*, а у Српскоме и *зло* и *злохудно*!

221) *Гардно* је неправо написано, мјесто *грдно*: а *хердъяво* је погријешено, мјесто *рђаво*. Јанковић има све као што је и овђе, само, што има *хердьяво*, мјесто *хердъяво*.

222) Осим ови ријечи Јанковић има још у Илирийскоме и *худно* и *удно*, а у Српскоме и *худно* и *удно* и *опако*.

223) *Барзо* је неправо написано, мјесто *брзо*, које Јанковић није поправио, али у Српском има *брзо*! *Наипрече* је неправо написано, мјесто *найпрече*, као што је и Јанковић поправио; а *хитро* је неправо написано, мјесто *итро*, но Јанковић то није поправио. *Ґарло* ја нијесам до сад чуо никад. *Таки* се говори само у Сријему и у Бачкој и у Банату. Јанковић има *скоро* и у Илирий-
28 скоме; но у Српском језику *скоро* понајвише значи *не давно* (unlängst), и отуда се каже *до скора* и *скорашњи*.

224) *Тиго* и *лагано* овђе у Илирийскоме ваља читати tiho, lahano, зашто је у Словару *г* назначено, да се чита као латинско *h*, но овђе се није могло назначити. И Јанковић је *тиго* тако назначио, а *лагано* није, него има овако, као што и треба: и *полакко* је такође поправио (*полако*): и осим ови трију ријечи он има у Илирийскоме још и *полагано*, а у Српскоме има и *тиго* и *полако* и *полагано*. *Тихо* се Српски каже *тијо* (*х* на *ј*, као и на више мјеста, н. п. *смеј*), али *тијо* у Српском језику значи still.

225) *Обартно* је неправо написано, мјесто *обртно*, као што је и Јанковић поправио.

Руски.	Илирийски. (по сравнителном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.	
226) Радъ.	Радъ, Весео.	Радъ.	Рад, Весео.	Рад.	
227) Ясти, (Есть. Кушать).	Ѣсти, Оброко- вати.	Ѣсти.	Јести.	Ја́сти.	
228) Пить.	Пити.	Пити.	Пити.	Пи́ти.	
229) Пѣть.	Пьевати, Пьети.	Пѣвати.	Пјевати, Појати.	Пе́јати.	
230) Бить, (Уда- рать).	Битти, Лупати, Удритти.	Бити, Тутьи.	Бити, Ударити, Туђи.	Би́ти.	
231) Спать.	Спати, Спавати.	Спа́ти, Спава́ти.	Спавати, Спати.	Спа́ти.	
232) Лечь, (Ложиться, Лежать).	Ложитисе.	Лечи, Летьи.	Леђи, Лежати.	Лежа́ти.	
233) Взять, (Брать, Имать, Принять).	Вазя́ти, Узяти, Прими́ти.	Взя́ти, Узе́ти.	Узети, Примити.	Зи́мати.	29
234) Любить, (Мило- вать).	Глюбити, Хютѣти.	Любити.	Пазити, Милова- ти.	Љу́бити, Милува́ти.	

227) *Оброковати*, мислим, значи само *јести оброком;* то јест: *доручковати*, *ручати*, *ужинати* и *вечерати*.

229) *Пьевати* и *пьети* неправо је написано, мјесто *пѣвати* и *пѣти* (ако се ово друго говори?). Јанковић има у Српскоме и *певати* (Ресавски и Сремачки; а Шокачки *пивати*) и *пояти*, и код *пояти* лијепо назначује под звјездицом: *„Пояти* собственно значитъ: *пѣть духовныя пѣсни.*"

230) *Битти* и *ударитти* неправо је написано, мјесто *бити* и *ударити*. Јанковић је *ударити* поправио, а *бити* није! *Лупати* значи бити с *лупом*, и слабо се у овом смислу говори, већ ако у шали.

231) *Спава́ти* неправо је написано, мјесто *спа́вати*, као што је и Јанковић поправио. *Спати* слабо се говори, него се у пјесмама чује.

232) *Ложитисе* ја нијесам никад чуо у Српском језику (може бити, да је овђе узето из Рускога), а *лечи* је по Руски. Јанковић има у Илирийскоме и *ложитисе* и *летьй* и *лежати*, а у Српскоме само *летьй* и *лежати*.

233) Ни *вазяти* ни *взяти* ни *узяти* није Српски. Јанковић има у Српскоме *узети* и *примити*, а осим ови двију ријечи, још и *взяти*!

234) *Глюбити* је погријешено, мјесто *любити*, као што је и Јанковић поправио; а *хютѣти* ја не знам, шта је. Јанковић има, осим *любити*, још и *ми-*

Руски.	Илирички.	Српски. (по сравнительном словару).	Српски. (поправљено).	Бугарски.
235) Носить.	Носити.	Носити.	Носити.	Нóсити.
236) Возить.	Возити, Свѣсти.	Возити.	Возити.	Вóзити.
237) Рѣзать.	Резати.	Рѣзати, Сѣчи.	Резати.	Рѐзати.
238) Сѣять.	Сїати.	Сеяти.	Сијати.	Сѐти.
239) Пахать.	Орáтти, Тéхати, Землю.	Орáти.	Ѐрати.	Орáти.
240) Скрыть, (Спрятать, Таить).	Крыти, Скрыти.	Сокрыти, Сакрыти.	Сакрити, Тајити.	Скрѝти.
241) Лить.	Лити.	Лити.	Лити.	— — —
242) Варить.	Кухати.	Варити, Кухати.	Кувати, (Куати), Варити.	Вáрити.
243) Есть.	Естъ.	Есть.	Јест ; Је.	Јест, Је.
244) Дай.	Дай.	Дай.	Дај.	Дај.

ловати, и у Српскоме и у Илириjском. *Љубити* у Српском језику значи *цѣливать* (küssen), а *миловати* истина да значи и *любить*, али понајвише значи liebkosen; него се највише говори *пазити*, н. п. пази га, као свога сина; пазе се човек и жена; пазе се као браћа и т. д.

236) *Свѣсти* ваља да је погријешено, мјесто *свести*, али Јанковић има тако, као што је и овђе.

237) *Рѣзати* и *сѣчи* није Српски; Јанковић има и у Српскоме и у Илириjскоме *резати* и *сетьи* (по Илирийски ваљало би да је *сѣтьи*; а Шокачки *ситьи*).

238) *Сеяти* је Ресавски и Сремачки. Јанковић има у Илириjскоме и *сїат* (боље би било *сїяти*) и *сѣяти*, а у Српскоме *сеяти* и *сѣяти* (*сѣяти* није требало ни у Српскоме ни у Илириjскоме).

239) *Оратти* је погријешено, мјесто *орати*, као што је и Јанковић поправио (и *орáти* је по Српски погријешено, зашто се говори *ѐрати*; Јанковић нема никако знака гласоударенија). *Техати, землю*, ваља да је погријешено, мјесто *тежати землю*. Јанковић нема ништа више, до *орати*.

240) *Сокрыти* није Српски; Јанковић има у Српскоме *крыти* и *скрыти* и *сакрыти*, а у Илириjскоме, као што је и овђе.

242) Јанковић има у Српскоме *варити* и *кувати* и *кухати*, а у Илириjскоме само *кухати*. *Кухати* не говори нико, а *варити* понајвише се говори само за *млијеко* и за *воду*.

243) Јанковић има и *есть* и *е*, и у Српскоме и у Илириjскоме.

Руски.	Илирijски. (по сравнителном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
245) Стой.	Стай.	Стой.	Стоj, Стани.	Стоj.
246) Иди, (Поди, Ступай).	Иди, Поги.	Пойди, Иди.	Иди. Пођи.	И́ди.
247) Я.	Я, Ю.	Я.	Ја.	Ја.
248) Ты.	Ты.	Ты.	Ти.	Ти.
249) Онъ.	Онъ.	Онъ.	Он.	Оне.
250) Она.	Она.	Она.	Она.	Онáја.
251) Мы.	Мы.	Мы.	Ми.	Ни́ја.
252) Вы.	Вы.	Вы.	Ви.	Ви́ја.
253) Они.	Они.	Они.	Они.	Они́ја.
254) Имъ.	Гнимъ.	Имъ, Нима.	Њима; Им.	Ним.
255) Что.	Что.	Что.	Што, Шта.	Што.
256) Чѣмъ.	Счѣмъ.	Чѣмъ, Чимъ.	Чим, Чиме.	Сос што.
257) Кѣмъ, (Кто).	Ки, Тко; Кее.	Гдо, Кой, Ки; Кѣмъ, Кимъ.	Тко, Ко.	Чрез когò.

246) *Поги* је погријешено, мјесто *подьи*. Јанковић има и у Српскоме и у Илирijском *иди* и *пойди*.

247) *Ю* не треба овђе; ни Јанковић нема.

248) *Ты* је, и у Српскоме и у Илирijскоме, неправо написано, мјесто *ти*.

252) *Вы* је, и у Српскоме и у Илирijскоме, неправо написано, мјесто *ви*.

254) *Гнимъ* је погријешено, мјесто *нимъ* (*ньимъ*), или управо *нима*. Јанковић има и у Српскоме и у Илирijскоме *нима* и *нимъ* (*нимъ*, то је твор. јединств.)

255) *Что*, и у Српском и у Илирijском, неправо је написано, мјесто *што*; Јанковић има и *что* и *што*.

256) *Чѣмъ* је Руски. Јанковић има у Илирijскоме и *чимъ* и *счѣмъ*, а у Српскоме и *чимъ* и *счемъ* и *счѣмъ*!

257) *Кее* ја не знам, шта је. Јанковић има у Илирijскоме само *ки* и *тко*, а у Српскоме *ко* и *тко*. Србин само код мртви ствари, којима се што ради, пита и одговара у творит. падежу, н. п. *чим? — ножем, дрветом, пером, крвљу, водом* и т. д.; али код живи ствари, које саме раде, тако не може казати, него окрене друкчије, н. п. ко је то учинио? — Петар, Павле и т. д.

	Руски.	Илирийски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
	258) Да.	Тако-ђ, Ђсъ.	Тако.	Да, Jà.	Јеј, Така̀.
31	259) Нѣтъ.	Не.	Нѣть, Нїе, Неима.	Не, Није, Нема.	Не.
	260) Гдѣ.	Гди, Гдино.	Гдѣ.	Гђе, (Ђе).	Де́ка, Где.
	261) Здѣсь.	Овди.	Овдѣ.	Овђе.	Тува, Тука.
	262) Тамъ.	Таммо, Онаммо.	Тамъ, Тамо.	Тамо.	Там.
	263) Подъ.	Подъ.	Подъ.	Под.	Под, Одо́ле.
	264) Надъ, (На).	На, Надъ, Гори.	Надъ.	Над.	Над, Од горе.
	265) Во (въ).	У.	У.	У.	В.
	266) Когда.	Када́, Кадъ.	Когда, Када.	Кад, Када.	Кога̀.
	267) Теперь. (Нынѣ).	Сада́, Садарь.	Сада, Садъ.	Сад, Јако.	Сега̀.

258) Јанковић има, и у Српскоме и у Илирийскоме, *да* и *я* и *тако* (*тако* и Руси имају, и то значи јо).

259) *Нѣть* је Руски. Јанковић има у Илирийском *не* и *нїе*, а у Српском *неима* и *нїе*.

260) Јанковић има у Илирийскоме као што је и овђе, а у Српскоме има и *где* (Ресавски) и *гди* (Сремачки) и *гдѣ* (ово се у Сарајеву може чути).

261) Јанковић има у Илирийск. *овдѣ* и *овди* и *овде*, а у Српском само *овдѣ* и *овде*.

262) *Таммо* и *онаммо* неправо је написано, мјесто *тамо* и *онамо*, као што је и Јанковић поправио. *Тамъ* је Руски. Јанковић има и у Илирийскоме и у Српскоме *тамо* и *онамо* (у Српском језику има мала разлика између *тамо* и *онамо*).

264) Јанковић има и у Српскоме *на*; али друго је *над*, а друго *на* и *гори* (горе).

266) *Когда* је Руски. Јанковић има *кадъ* и *када* и у Српскоме. Као *када* говори се и *каде*.

267) Јанковић има у Илирийскоме *сада* и *садарь*, а у Српскоме и *садъ* и *сада* и *садарь*. Као *сада* говори се и *саде*, а као *садарь* говори се ђешто и *садека* и *садекана* и *садекар* и *садекарена*, али је права ријеч *сад*.

Руски.	Илириски.	Српски.	Српски.	Бугарски.	
	(по сравнитељном словару).		(поправљено).		
268) Преж- де.	Прїе, Парво.	Прежде, Предье.	Прије, Пређе.	Пред, Напрѐд.	
269) Послѣ.	Послїе, Накомъ.	Послѣ.	Послије, По ; Наком.	По, На́покон.	
270) Какъ.	Какко, Коо, Якно.	Како.	Како.	Ка, Каквȍ.	
271) Безъ, (Кромѣ).	Безь, Брѐзь.	Кромѣ, Безъ.	Без, Брез, Осим.	Без.	32
272) Или, (Либо).	Илли, Алли.	Или, Либо.	Или.	Илѝ.	
273) Вотъ.	Эво, Ово, Этто, Нутти.	Вишъ.	Ето, Гле.	Етȍ.	

---

268) *Парво* је неправо написано, мјесто *прво*, као што је и Јанковић поправио. *Прежде* је Славенски. Јанковић има у Српскоме само *предье*. Ресавски и Сремачки говори се *пре*, мјесто *прије*.

269) Овђе је Јанковић у Илиријском са свим искварио, зашто је мјесто *послїе* метнуо (Славенски) *послѣ*, а од *накомъ* начинио *наконъ*! А у Српскоме има и *послѣ*, и *после* (Ресавски и Сремачки, а Шокачки *посли*).

270) *Какко* је неправо написано, мјесто *како*, као што је и Јанковић поправио. И *коо* је неправо написано, мјесто *као* или *к'о*, но Јанковић то није поправио. *Якно* ја нијесам чуо никад, а и Јанковић има тако исто. Он има у Српскоме и *као*; но *као* различно је у овоме смислу од *како*.

271) Јанковић има у Српскоме *безъ* и *брезъ* и *кроме* и *кромѣ*, а у Илиријскоме *безь* (са ь!) и *брезъ*. *Кромѣ* је Руски, али се може чути у Сријему и у Бачкој и у Банату по варошима.

272) *Илли* и *алли* неправо је написано, мјесто *или* и *али*; Јанковић је прво поправио, а друго није! *Либо* има и Јанковић, али се то не говори у Српском језику.

273) *Этто* и *нутти* неправо је написано, мјесто *это* и *нути* (или *нуто*); Јанковић је *этто* поправио, а *нутти* није! *Ово* овђе не треба, нити га Јанковић има. Он има у Српскоме *эво* и *вишъ* (скраћено од *видиш*). Између *ево* и *ето* и *ено* има мала разлика у Српском језику.

БРОЈ.

Руски.	Илиријски. (по сравнитељном словару).	Српски.	Српски. (поправљено).	Бугарски.
1 Одинъ.	Еданъ.	Единъ, Еданъ.	Један.	Једен.
2 Два.	Два.	Два.	Два.	Два.
3 Три.	Три.	Три.	Три.	Три.
4 Четири.	Четтари.	Четыри.	Четири.	Чети́ри.
5 Пять.	Пееть.	Пять. Петь.	Пет.	Пет.
6 Шесть.	Шеесь.	Шесть.	Шест.	Шест.
7 Семь.	Седамъ.	Седамъ.	Седам.	Се́дем.
8 Восемь.	Оссамъ.	Осамъ.	Осам.	О́сем.
9 Девять.	Деветъ.	Деветъ.	Девет.	Де́вет.
10 Десять.	Десееть.	Десетъ.	Десет.	Де́сет.
100 Сто.	Сто.	Сто.	Сто, Стотина.	Сто.
1000 Тысяча.	Тысучя, Ґилїада.	Тысуче.	Иљада.	Хиља́да.

---

1) *Единъ* није Српски; Јанковић има само *еданъ*.

4) *Четтари* је неправо написано, мјесто *четири*; Јанковић има *четыри* (ваљало би да је *четири*), и у Српскоме и у Илиријскоме.

5) *Пять* није Српски, а *пееть* и *петь* неправо је написано, мјесто *петъ*. Јанковић има *петь* и у Српскоме и у Илиријскоме.

6) *Шеесь* је неправо написано, мјесто *шесъ* или *шестъ*. Јанковић има *шесть* и у Српскоме и у Илиријскоме.

8) *Оссамъ* је неправо написано, мјесто *осамъ*, као што је и Јанковић поправио.

10) *Десеть* је неправо написано, мјесто *десетъ*. Јанковић има *десеть*.

1000) *Тысучя* и *тысуче* неправо је написано, мјесто *тисушта*, или *тисутья* (ако се ће говори та ријеч); а *гилїада*, мјесто *иляда*. Јанковић има у Илирijскоме *тысутья* и *гиляда*, а у Српскоме *хиляда* и *гиляда* и *иляда*.

[Неке речи из језика „илирског" у овом списку, за које вели Вук или да су погрешно записане или да не зна шта значе, јер их никада пре није чуо, могу се објаснити овако:

бр. 11.) **Дьевасъ** *стоји по свој прилици место* **дьевацъ** *или* **дјевац** *(а не место* дьевойка, *како је Вук мислио), јер је латин-*

ско с *у* djevac *могло бити погрешком преписано као Кириловско* с; *реч* дјевац *(vir castus, caelebs), и ако може бити начињена од писаца, долази још од XV века (види загребачки академ. „Rječnik hrv. ili srpsk. jezika“ код ове речи) у дубровачко-далматинских песника, а имају је и готово сви, како би Вук (пишући ове прилоге) рекао, „илиријски“ речници; најпосле, и другој речи под овим бројем* дьевица *боље одговара* дьевацъ *него* дьевойка.

бр. 12.) **Тетта** *пре може бити скраћен генетив једн.* **дѣтета** (—-тета), *као што је урађено и с другом речју под бр. 139.; па омашком испуштен номинатив* **дѣте**.

бр. 25.) **Власъ** *не значи* „само код кућеље и лана,“ *него и — како је доцније сам Вук означио у II. издању (1852.) свога „Српскога Рјечника“ под овом речју —* „ein einzelnes Haar, pilus. cf. **коса, длака.**“

бр. 75.) **Суначе** *и бр. 108.)* **бордаче** *могле су бити погрешно преписане и место* **суначе** *и* **брдаче**.

бр. 102.) **Парчина** *погрешно је записано место* **пржина**, *које значи — како има доцније и Вук у „С. Рј.“ (1852.) —* „по југоз. кр.) der Sand, arena. cf. пијесак;“ *— исто тако је и* **чалъ** *погрешно записано место* **жалъ** (жал), *што значи* песковита обала *(ове речи нема у Вукову речнику).*

бр. 110.) **Повѣтарзе** *биће да је погрешно место* **повѣтарце**, *а не* **повѣтарье** *(у старијим књигама латиницом писаним глас* ц *често се бележи и знаком* z*); тако и бр. 52. има* тизаніе *место* тицање, *и бр. 129* колазъ *место* колацъ, *како је и Вук означио.*

бр. 117.) **Диглина** *не стоји место* **дульина**, *него место* **диљина**, *јер се ова реч налази у облицима:* дљина, диљина, дугљина, дуљина, дужина, дугиња *и т. д. (види загреб. акад. „Rječnik“ s. v. dulina), премда облика* диљина *нема ни у Вукову Рјечнику од 1852. год. (има само adv.* диље*).*

бр. 120.) **Скраппа** *је* **шкрапа**, *што значи (у множ.* шкрапе, *нем.* Karren*): паралелни жлебови (дубље или плиће бразде) на каменитом земљишту (кршу); реч се у том значењу чује у Далмацији и у Црној Гори, а у Вукову речнику (1852.)* шкрáпа *значи (у Кастелима)* ситан камен.

бр. 121.) **Кук** *у II. издању Вукова речника значи и* велики камен *(у Далмацији).*

бр. 128.) **Стабар** *у II. издању Вукова речника објашњено је:* „(у Ц. г.) der Stamm, caudex, cf. стабло.“

бр. 132.) **Грекъ** *је* **хрек**, *коју реч има и Вук у II. издању свога речника, с објашњењем:* „(у Дубр.) Stamm, Strunk, caudex, truncus. cf. стабло, дебло.“

бр. 137.) **Гуоя** *је* **хвоја**, *код које речи Вук вели у свом новом речнику:* „(у Дубр.) vide грана.“

бр. 139.) **Ваде**, *овако узето као засебна реч, не може ништа ни бити, али је то, по свој прилици, спреда окрњен генетив од речи* **ливада** (— ваде) *: генетив се наводи (истина цео) у „илирийском“ језику и под бројем 112.* (огањ, огња).

бр. 140.) **Ситекь** *је по свој прилици погрешно место* **житак**, *која се реч налази у неким „илиријским“ речницима у значењу* жито (Korn), *а у Вукову речнику од г. 1852.* житак *значи: 1. живот, 2. victualia, 3. стока, благо.*

бр. 141.) **Герсъ** *је погрешан препис (с латинице:* hers*) речи* **рж**, *а не* ерж, *како је мислио (г. 1821.) Вук.*

бр. 174.) **Бодены** *неће бити* **бадањ**, *него треба укинути иза ове речи запету, па читати:* бодены жеберъ = **водени** чабар.

бр. 185.) **Натѣзанїе** *биће да стоји место* **натјецање** *(з место* ц, *као и у 52.* тизаніе, *129.* колазъ, *153.* прасазъ), *а* **сречење** *није* срїеченье, *како овде вели Вук, него је то место* **срчење**, *коју реч има II. издање Вукова речника с напоменом:* „vide срђење.“

бр. 191.) **Лотроство** *је талијанизам (од тал.* lotrina*) и долази, у значењу* леност, Faulenzerei, *у неким „илиријским“ речницима.*

бр. 223.) **Гарло** *је* **хрло** (harlo) *и значи (као адвераб)* хитро; *у Вукову речнику (1852.) има само придев* хрли *и* хр̏о, *и то само у другом значењу, место* врли, вр̏о.

бр. 234.) **Хютѣти** *је* **ћутјети**, *која реч у II. издању Вукова речника има три значења: 1. мучати, 2. осећати и 3.:* „(у Дубр.) кога, н. п. ћути га, lieb haben, diligo.“

бр. 257.) **Кее** *је* **ке** — *средњи род од заменице* ки, ка, ке — *место* које.

бр. 269.) *У II. издању свога речника Вук има и* **након** *и* **наком**.

бр. 270.) **Якно** *је* **јак' оно** *и говори се по западним крајевима српским место* као оно, кано.

бр. 273.) **Ово** *није било непотребно, како је Вук онда мислио, јер се говори у неким српским крајевима место* **ево**.*]*

2.

ОСОБИТИ ОГЛЕДИ 33

БУГАРСКОГ ЈЕЗИКА.

Будући да је Бугарски језик до данас врло мало познат ученим људма, зато ја ево овђе додајем још I. из јеванђелија историју о *Самарјанину* и о *изгубљеном сину*, и *Оче наш*; II. неколико *народни пјесама Бугарски*. За ово из јеванђелија дужан сам благодарити ономе истом Бугарину, коме и за ријечи, а за пјесме другоме Бугарину, такођер из Разлога.

I. ПРЕВОДИ ИЗ ЈЕВАНЂЕЛИЈА.

Лука X, 30.

СРПСКИ.

30. — — — Један човек силазаше из Јерусалима у Јерихон, па га уватише ајдуци,[1]) који га свукоше, и изранише, па отидоше, оставивши га пола мртва.

31. А догоди се, да силазаше тим путем некакав свештеник; и виђевши га, прође.

32. А тако и Левит, кад је био на том мјесту, приступи, и виђевши *га*, прође.

33. А Самарјанин некакав пролазећи дође над њега, и виђевши га, сажали му се.

34. И приступивши, зави му ране, и зали уљем[2] и вином;

БУГАРСКИ.

30. — — — Нѐкој човѐк слазеше от Јерусалим в Јерихон и падна в хајдуци, којито го соблѐкоха, и биха го, оставиха го половина мртов, отидоха.

31. И се згоди нѐкој свештеник слазеше по тоја паћ, и видѐ го, и замина.

32. Така истото и Левит прохождал по това мѐсто, дојдѐ видѐ го, и замина.

33. А нѐкој Самарјанин јахаше по тоја паћ, и дојаха код него, и кату го видѐ, разжали се.

34. И отиде при него, и поврза му раните, лѐјеше отгоре

[1]) Пустаије.

[2]) Зеитином.

СРПСКИ.

и посадивши га на своје кљусе, доведе га у гостионицу, и устаде око њега.

34 35. И сјутра дан полазећи извади два гроша, те даде крчмару, и рече му: Гледај га; и што више потрошиш, ја ћу ти платити, кад се вратим.

БУГАРСКИ.

масло и вино: качи го на добитоко си и отнесе го в крчмарницата, и грижѐше се за него.

35. На утрето когаси појдѐ, извади два гроша, даде на крчмаре, и вели му: Бринисе за тоја човѐк, и што би за него потрошил, ја кога се врна ће ти заплате.

Лука XV, 10.

10. — — Један човек имаше два сина.

11. И рече млађи од њи оцу: Оче! дај ми дијо, што припада мени. И *отац* им подијели имање.

12. И по том до неколико дана покупи млађи син све своје, и отиде у даљну земљу, и тамо просу имање своје, живећи беспутно.

13. А кад потроши све, постаде велика глад у оној земљи, и он се нађе у невољи.

14. И отишавши, приби се код једнога човека у оној земљи; и *он* га посла у поље своје, да чува свиње.

15. И жељаше напунити трбу свој рошчићима, што свиње једау, и нико му и не даваше.

16. А кад дође к себи, рече: Колико најамлика у оца мојега имају љеба и сувише, а ја умирем од глади!

17. Устаћу, и идем оцу мојему, па ћу му рећи: Оче! сагријешио сам небу и теби.

18. И већ нијесам вриједан назвати се син твој: прими ме, као једнога од твоји најамлика.

35 19. И уставши отиде к оцу својему. А кад је још подалеко

10. — — Нѐкој човѐк имал два сина.

11. И рече помладија от них на башта си: Оче! дај ми дело от имането, што ми се иде. И раздели им имането.

12. И не по много врѐме собра сичко малћија син, и отиде на далечна страна, и там расипа имането си живећи беспатно.

13. Кога сичко расипа, се згоди по таја страна јак глад, и тој почѐ да трпи нужда.

14. И отиде, та се прилепи при једнего човѐка от тија в таја страна, и тој го прати на селата му, да пасѐ свиње.

15. И жалеше да насити коремо си от козирозите, штоту јадѐха свињето, ама нико и му не даваше.

16. Дојдѐ на себеси, вели: Колцина оцаненици при башта ми насиштаја се хлѐб, а ја от глади умирам.

17. Ће стана, та ће ида при башта ми, и ће му река: Оче! згрѐших на небото и пред тебе.

18. И веће несам достојен да се називам син твој, напраи ме, кату једнего от твојите оцаненици.

19. И стана појдѐ ках башта си. И оште далеко тој бѐше, за-

СРПСКИ.

био, угледа га отац његов, и сажали му се, и потрчавши, загрли га, и пољуби га.

20. А син му рече: Оче! сагријешио сам небу и теби, и већ нијесам вриједан назвати се син твој.

21. А отац рече слугама својим: Изнесите најљепшу аљину, и обуците га, и подајте му прстен на руку његову, и обућу на ноге.

22. И доведите теле урањено, те закољите; да једемо и да се веселимо.

23. Зашто овај син мој бјеше мртав, и оживи; и изгубљен бјеше, и нађе се. И стадоше се веселити.

24. А син његов старији бијаше у пољу, и долазећи кад се приближи кући, чу пјевање и подвикивање.

25. И дозвавши једнога од слугу, запита: Шта је то?

26. А он му рече: Брат твој дође, и отац твој закла теле урањено, што га је здрава виђео.

27. А он се расрди, и не ћаше да уђе. Тада изиђе отац његов, и мољаше га.

28. А он одговарајући рече оцу: Ето те служим толико година, и никад не преступи твоје заповијести, па мени никад нијеси дао јарета, да би се провеселио с мојим друштвом.

29. А кад дође овај твој син, који ти је имање просуо с курвама, заклао си му теле урањено.

30. А он му рече: Сине! ти си свагда код мене, и све је моје твоје.

БУГАРСКИ.

гледа го баншта му, и умилѐ му, и потрчѐ падна на шијата му, и целува го.

20. А синомо му вели: Оче! згрѐших на небото и пред тебе, и веће несам достојен да се називам син твој.

21. Баштата рече на слугите си: Изнесѐте нај хубавата дреха и облечѐте го, наденѐте му прстен на раката, и ботуши на нозѐте.

22. Угојеното теле довѐдѐте и заколѐте го, да јадеме и да се веселиме.

23. Понѐ тоја ми син бѐше умрѐл и уживѐ: загубил се бе и најде се. И почеха да се веселеја.

24. А постарија му син бѐше на селото, и кату идеше на близи дома, чу пѐсни и игри.

25. И повика једнего от момчетата. питаше го: Што ле би било това?

26. Па тој му рече: Понѐ да си дојдѐ брат твој, башта ти закла угојеното теле, зашто го је здрав дочекал.

27. Тој се разгневи, и не ћѐше да влѐзе. Тога излѐзе башта му и молеше го.

28. Па тој отговори на башта си вели: Ето ја тебе толкова лѐта работе, и никога не преступих твојата заповест, но ти никога не даде ми јаре да бих се и ја с мојите дружина развеселил.

29. А сега, кога тоја твоја син, што изѐде имането ти с 36
курвите, дојдѐ, заклал му си угојеното теле.

30. Па тој му рече: Синко! ти сѐкога с мене си, и сичкото моје, твоје је.

31. Требало се развеселити и обрадовати, зашто овај брат твој мртав бјеше, и оживи; и изгубљен бјеше, и нађе се.

31. Требуваше да се развеселиме и разрадуваме, зашто тоја ти брат умрѐл бе и уживѐ, загубен бе, и најде се.

Оче наш, који си на небесима, да се свети име твоје; да дође царство твоје; да буде воља твоја, и на земљи, као на небу. Љеб наш потребни дај нам данас. И опрости нам дугове наше, као и ми што опраштамо дужницима нашим. И не наведи нас у напаст, но избави нас од зла.

Оче наш, што си на небата, да се свѐти името ти, да дојде царството ти, да биде вољата ти кату на небото така и на земјата. Хлѐбо наш катадневнија дај ни днесћа, и остави нам нашите дъжности, кату и нија што оставеме на нашите дъжници, и немој навожда нас на искушеније, него избави нас от злија.

37 II. НАРОДНЕ БУГАРСЌЕ ПЈЕСМЕ.

1.

Девојче младо јубаво!
Немој ми мина през двори,
Не задавај ми јадове,
Малко ле ми са мојите;
Та што да чине с твојите?
Девојче младо јубаво!
Ти ф мене гледај, ја ф тебе,
Да ти испишем лицету
На Турцка бѐла хартија,
Да носе мајци да види,
Какво сам љубъф заљубил,
Кату фиданче [1]) ф гардина
Пролѐтно врѐме ф маија
Кога цвѐћете цафтѐ.

2.

Што ми шеташ по дворове,
Марије!
Моји двори друми неса,
Јагнеле!
Што ми шеташ по башчѐта,
Марије!
Моја башчѐ гора неје,
Јагнеле!

[1]) *Фидан*, струк или присад.

Што ми шеташ по чердаци,
Марије!
Моји чердак пусти неје,
Јагнеле!

3.

Да дојдеш, моме, да дојдеш
На биħарската одаја,
На сигменската колиба, 38
Да видиш, моме, да видиш,
Биħарска манџе каква је:
Смокви, стафиди, момеле,
И благи јабуки, душуле,
Љута ми ракија, јагнеле,
И слатке ми разговоре.

4.

Мила ле Радо хубава!
Мило ле ти је за мене,
Какво то је мене за тебе? —
Мили Никола тај драги!
Видиш ле онаа планина,
На планината маглата;
Такова ми је на срце
И на срдечни корене
И на бѐлите дробове;
Такова ми је за тебе.

5.

Заспала мома, *лељом*,[1]) заспала
На широко поле крај море
Под зелено дрво дафино;
Тијен ми вѐтер подуна,
Дафина вѐħа открши,
Мома по поли[2]) удари,
Мома се от соњ пробуди,
Та вѐтра тију канѐше:
Вѐтре ле вѐтре! не навѐјал се!
Зашто ме от соњ пробуди?
Какоф си соњок сонувах!
Де дојдоха три млада јубави,
Један ми даде махрама,

---

[1]) Ово се *лељом* припијева у свакој врсти.
[2]) *Пола*, скут на аљини.

Фтори ми даде жълтица,
Трећи ми даде злат прстен,
Онај ме пригрна, целива!

---

39 **6.**

Седи Мара на чердаци,
На чердаци на капаци,[1]
Ђиди Маро!
Свила преде, гајтан плете,
Гајтан плете, ђердан ниже,
Ђиди Маро!
Сос пиле се разговаре:
Ојле пиле! славѐј пиле!
Ђиди пиле!
Не појрано од зарано,
Ђиди пиле!
Не буди ми господара,
Господара Михаила,
Ђиди пиле!
Сама го сам приспавала,
Сама ћу го ја разбуде,
Ђиди пиле!
Ће си флѐза ф гардината,
Да откасна страк босиљчец,
Ђиди пиле!
Да гу натопе водица,
Да попрскам господара,
Господара Михаила,
Ђиди пиле!
Да му река: Стани, стани,
Господару Михаиле!
Дружина те на двор чѐкаја
На лоф да идете.

7.

Јазаџиче свадба чини,
От четврток до четврток;
На вечер му ферман дојде,
Што праи да праи,
Да набере силна восћа,
Да ја води на Московo,
Да се бије сос Московo.
Јазаџиче коња ружа,
40 Коња ружа, съзи рони,
Девојче му диван чини,

---

[1]) *Капак*, пенџер.

Та и вели говореше: '
Што би толко безризично!'
Нија с тебе ни легнахме,
Ни легнахме, ни заспахме,
Ни се на соњ целивахме.

8.

Фитвиљу, кузум, Фитвиљу!
Што неси, кузум, на хоро?
Хоро је грозно без тебе,
Кату восћа без мене. —
Ахмете аголе, Ахмете!
Фчера сам била на пазар,
Голѐму чуду видѐла,
Јаничаре се писуваха,
На восћа, аго, да идеја. —
Фитвиљу, кузум, не чуле,
Да ли и мене писаха? —
Најнапрет тебе писаха
Млат барјактарин да будеш
Халени барјак да носиш.

9.

Марфелинко, гиздава девојко,
Мор' подај ми на коне водица
Из својата пребѐла рачица. —
Постој, постој, цареф јаничарју,
Да попитам моја стара мајка,
Дава ле се на јаничар вода. —
Марфелинко, гиздава девојко,
Макар питај, макар немој пита,
Сва нош ми си на рака лежала,
Дори ми је рака истрапнала,
Та не мога на кон да се каче
И не мога от кон да се свале;
Дружина ме на кон качуваја
И от кон свалеја.

---

10. 41

Соњ ме ломи, сон ме троши,
Соњ ми не доходи;
На соњ видѐх малка мома,
Де по двори ходи;

---

[1]) *Безризично*, несрећно; *ризик*, (il risico) срећа.

Запретала бѐли ракаве
Кату јаничарин;
Пропустила дъзи поли
Кату чохадарин;
Продал си бих врана коња,
Току с неја да се стана.
Де гу дочу малка мома
И му рѐч пусти:
Не продавај, луду, коња,
Ни се расиповај;
Да би фтѐла малка мома,
Сама ти би дошла,
Да ти се шета по чердаци
Кату пајуница,
Да ти гука по капаци
Кату грловица,
Да ти легне на рачица
Кату јаребица.

11.

Шетнала се кадън Митра
Низ лозјата Радовишћи,
Да набере бѐло грозде.
Догледа ја падарчето,
Та на Митра говореше:
Ојле Митро, кадън Митро!
Не бери ми бѐло грозде,
Бело грозде Радовишко;
Ће те фате, ће те врзе.

12.

Ој Маринће, млада Боснаринће!
Што си дошла дор' от Босна боса? —
А Маринћа пашо отговоре:
Ојле пашо, ојле Осман-пашо!
Дошла си сам дор' от Босна боса,
42 Ем ће ида дори ф Цариграда,
Да се плака царо и везиро
От твојата пуста силна восћа,
Сношти бѐха дома на конак,
Та попиха девет бачви вино,
Десетата долненцка раћија.

13.

Што ми је мило, што ми је драго,
Дилбер Стојано моме!

О вас да дојда, на стол да седна.
Вино да пија, ти да ме служиш.
Јаз да ти гледам црните очи.

14.

Забреждане се ајдуци,
Изишли са из Забреже,
Та са пошли низ Морава;
Напрет иде хајдук Осман,
И по негу Шемширчету.
Ручок ручет у Петровци,
Та са пошли у Павловци,
Да палеја да хараја.
Догледа и хајдук Стојан,
Милну сестри отговори:
Дај ми, сестро, дъга пушка,
Дъга пушка, остра сабја.
Пушка пукна, Осман падна,
Фтора пукна, Шемшир падна.

15.

Две девојћи по друм поминаха,
Једна везе везан ђерђеф на скути,
Фтора плете плетен чорап у раце;
И викнаа две девојће запејаа:
Да ли има боље нешто от назе?
Што не може млат јунак без назе.
Де и дочу славѐј пиле от гора,
Оно викна провика се:
Нема ништо боље от мене,
Што не може друго пиле да пѐје кату мене.
Де гу дочу зелен здравец от гора, 43
И он рукна провика се:
Нема ништо похубаво от мене:
Кога мине сиву стаду през мене,
Размериса сичка гора от мене.
Де го дочу зелен босиљок от башчѐ,
И он рукна провика се:
Нема ништо похубаво от мене,
Што не може света вода без мене.
Де го дочу бѐла пченица от нива,
Она рукна провика се:
Нема ништо похубаво от мене,
Што не може литије без мене.
Де ја дочу крива лоза от лозе,
Она рукна провика се:

Нема ништо похубаво от мене,
Што не може света летурђија без мене.

16.

Ојле горо зелена!
Што си горо повехнала?
Повехнала, посахнала?
Да ли те је, горо, слана узнобила,
Јели те је, горо, паржар опаржило? —
Нито ме је слана ознобила,
Нито ме је паржар опаржило;
Току ми је срце изгорело:
Фчера пројдоха три синџира робе:
Први синџир се млади девоћи Гркињки,
Кату идеха и плачаха:
Де је наше богаство?
Втори синџир се црнооки Влахињки
Идеха и плачаха: Милите Влашки жътици!
Трећија се млади невѐсти Булгарски
Идеха и плачаха: милото наше отечество!
Милите наши машки дечица!

17.

Калудо моме, Калудо!
Шетнала се је Калуда
Низ Цароградцка ћершија,
Та бѐлу си лице продаваше
И црни си очи залагаше.
Попита ја младо Јерменличе:
44 Калудо моме, Калудо!
Зашто си продаваш бѐлото лице
И си залагаш црните очи?
И тија му вели отговори:
Брат ми је Стојан затворен
У тешка тевна тевница.

18.

Растори ми, Боју моме, мађијата,
Да си појда, Боју моме, на велает;
Ће си иде, Боју моме, ден велигден,
Ден велигден, ден Ђурђофден;
Сички маћи ф црква ходет,
Бога молет,
Моја маћа дома седи,
Мене жали;

Сички браћа камен фрлет,
Моји браћа дома седе,
Мене жалет.
Сички сестри хоро играт,
Моја сестра дома седи.
Мене жали.
Сички башти на збор идеја,
Моја башта дома седи,
Мене жали.

19.

Стамато моме, Стамато!
За три години кошулета неје прана,
Чини добро, опери ја. —
Немам сапун да ја трија. —
Твоје лице раки-сапун,
Чини добро, опери ја. —
Немам вода да ја плаве. —
Твоји црне очи два бистра кладенца,
Чини добро, опери ја. —
Немам пералћа да ја пера. —
Твоји бѐли раце две пералћи,
Чини добро, опери ја.

20.

Јанинчице, мала моме!
Попросија Јанћа мала мома
Три дни от да оди от рода далеко,
Четири дни от милната мајка.
Неће Јањћа д' иде, де ја мајка дава,
Току иска д' иде, де ја срце тегли.
Говореја Јанинчини браћа:
Ђиди Јањће, ђиди наша сестро!
Немој оди, де те срце тегли,
Току иди, де те мајка дава;
Нија ти сме деветина браћа
Та ћем' тебе често да доходим,
Сећи петок, и недѐле.
Послушала Јањка нојни браћа,
Не отиде, де ја срце тегли,
На отиде, де ја мајка дава.
Поминаха девет годин врѐме,
Јанинчини браћа не дојдоха;
Кога била десетата пролет,
На Јањћа се жаљба нажалило,
Та си флѐзе ф гардина да плаче,
Говореше Јанинчина золва:

Ђиди Јањће, ђиди наша снаше!
Какви Турци двори испанија?
Прилѐгаја на твојите браћа.
Ка излѐзе Јањћа, млада Јањћа,
Гале[1]) били Јанинчини деветина браћа:
Једнему је рака целивала.
Фториму је ћитка подавала,
Трећего је пригрнала,
Пригрнала, целивала,
У раце му и душа искокнала.

21.

(ПЈЕСМЕ СВАТОВСКЕ).

Кога појдеја за невѐста с младоженецо, почнеја момите да пѐјеја така:

Сестра брата пратила
Ф друго село за мома
И му се милна молба молеше:
Мили брајно! Кога си флѐзеш ф момино село,
Проиграј си врана коња ранена,
Та си извади стрела белоперка,
Та си прѐстрели гиздава девојка.

22.

Кога поведа невѐстата на армас и на вѐнчѐне, пѐјеја така:

Стрели јунак стрела белоперка,
Та прѐстрели гиздава девојка.

23.

Кога ја поведа ках момкове, пѐјеја така:

А одби ми се е девоћо от милнаго рода,
Та се фови е девоћо у чужди чуждинци.

24.

Кога ја доведа дома си на дворо:

А излези ми момкова мајко,
Да си видиш, какво ти добро на дворо стоји.

---

[1]) *Гале* (агале) али, абег.

25.

Кога пojдeja на далеко за невѐста, сватовето почнеја на походо така да пѐјеја:

Израсло дрво високо.
Пустило стебла широћи.
Потсѐко стебло и дућан.
Дућанџији кујунџији
Златѐни седла ковѐха
И позлатни озди лѐјеха
И се јунаци ружаха 47
Ке ћа за мома да идеја,
За мома Јелка бѐла презморка.
Кога за Јелка појдоха.
Вишни черѐши цафтеха:
Кога се с Јелка врнаха.
Вишни черѐши узрели.
Кум господин зобаше
И Јелци говораше:
Јелко ле бѐла презморко!
Кога за тебе идехме.
Вишни черѐши цафтеха.
Кога се с тебе врнахме.
Вишни черѐши узрели.

26.

(ПЈЕСМЕ КРАЉИЧКЕ).

Ђетету.

Јоване галено дете!
Јована мајка галила.
Пресно го млѐко ранила,
Ројно го вино појила:
Расти ми расти, Јоване.
Да си те мајка ожени.
Да си се с тебе радува.

27.

Ђ а к у.

Тодореле младо ђаче!
Учил Тодор дробно книже.
Дробно книже, ситно писмо.
Учил учил, та научил.

ПОГОВОР.

1) Може бити да ове ђекоје пјесме нијесу ни читаве, а у млогима ни стихови нијесу једнаки (него има слогова *мање* или *више*); али се надамо, да ће нам читатељи то све опростити, особито кад помисле, да су ове *Бугарске* пјесме писане у *Бечу,* и да је овђе сад више стало за граматиком, него за поезијом. А ако да Бог, те се кад Бугарске пјесме по Бугарској скупе и напишу из уста прави пјевача и пјевачица, онда ће то све бити као што треба. Из ови неколико пјесмица види се, да су Бугарске пјесме као и Српске, и по свој прилици биће и тако млого, као и Српскије (према броју народа). Као што Српске *Краљице* пјевају о Тројичину дне, тако Бугарске ђевојке пјевају о Јовању дне (7. Јануарија), и од тије су пјесама ове двије пошљедње. Бугари имају и јуначки пјесама, које се пјевају уз гусле, као и Српске, и међу тима ће, по свој прилици, бити највише Српски пјесама, које су побугарене; зашто и сами Бугари то признају и за ове ђекоје пјесме (н. п. 15, 25). И у Бугарским пјесмама, као и у Српским, има ријечи, које се данас само у пјесмама чују, н. п. *хартија* (у говору се каже *книга*), *жълтица* (у говору *жътица*), *коња* (у говору *коне*) и т. д.

2) Из ови мали огледа сваки ће филолог одма познати највећу разлику Бугарског језика од остали Славенски нарјечија, то јест: а) *член* (Artikel), који се *наставља на крају,* н. п. *кръчмарницата, утрето, хлѣбо* и т. д. б) Што имена немају готово никаки склоненија, н. п. за тоја *човек*, от *Јерусалим,* крај *море,* на *кон*, от *кон*, немам *вода* и т. д.

Ја до сад познајем само три Бугарске књиге: а) малу књижицу (на осмини) о *митарствима*, коју сам лани виђео у Србији, али је сад немам код себе, и зато не могу ништа више о њој казати (чини ми се, да је штампана у Будиму). б) „Различна поучителна наставленїя сочиненная їеромонахомъ Іоакїмомъ Хаџи," у Будиму 1819. Ова је књига писана токорсе Бугарским језиком, али управо нити је Бугарски. ни Руски ни Славенски, него *бесправилна* смјеса из ова сватри језика. в) Учитеља и свештеника Москопољскога, *Данила, Λεξικόν τετράγλωσσον*. штампан први пут у Моско-

пољу прије 60 година, а 1802 године прештампан у Млецима. У овој Грчкој књижици има неколико говора Грчки, Влашки, Бугарски и Арнаутски, који су зато писани, да би ови народи *оставили* своје *„варварске* језике и *постали Грци*;“ и може бити да је овђе Бугарски језик чистији него и у какој дојакошњој књизи, али је Грчким словима тако ружно и покварено написано (нити се *Славенске* ријечи *Грчким* словима могу друкчије писати), да се готово ни овим нико не може ласно ползовати као што треба. Ове је Бу- 49
гарске говоре Енглез Leake (Лик) преписао Латинским словима по *својој* ортографији, и штампао и у Лондону (1813) с Енглеским преводом напоредо; и ми ћемо ђе гледати да и нашим словима (као што треба) препишемо и наштампамо.

Будући да су још тако ријетке књиге, у којима се прави Бугарски језик налази, зато ћу ја ево овђе да побиљежим, што сам до сад, које из ови превода и пјесама, које од ови моји пријатеља (које њиова смиреномудрија ради не могу овђе именовати), дознати могао о *Бугарској граматици*. Који љубитељ овога посла не зна Бугарски ни колико ја, ономе ће ове моје биљеге бити миле, и могу му бити за потребу; а који зна Бугарски више од мене, онај нека ми опрости, ако ђе нађе што погрешено.

Сви мени до данас познати гласови Бугарског језика могу се записати с овим словима: *а, б, в, г, д, ђ, е, ѐ, ж, з, и, ј, к, л, љ, м, н, њ, о, п, р, с, т, ќ, у, ф, х, ц, ч, ш, џ,* ъ.

За *ѐ* најбоље би било да се начини особити знак.

Ќ се понајвише изговара, као умекшано *к*, а *ђ*, као умекшано *г*.

Л је у Бугарском језику готово још нужније, него и у Српскоме, н. п. *земја* и *сабја*, у множ. броју *земји* и *сабји* како би се без *ј* паметно могло записати?

Х Бугарски писари радо пишу, али је устима Бугарским мало сносније него Српским. У почетку пред самогласним словом, и у сриједи међу самогласнима изговара се управо као Њемачко h, а на крају се чује *врло мало* јаче; у почетку пак пред полугласним словима не чује се ни мало, него се говори као и у Српском језику, н. п. *Ристо*, *лѐп* (или *лѐбо*), *ладно* и т. д. А ђешто је промијењено и у *ф*, н. п. *фтѐла* и т. д.

О се врло често изговара као *у*, или као између *о* и *у*, тако, да ни прави Бугари за сад не знаду управо свуда, које од ова два слова ваља писати (него у једној врсти пишу *о*, а у другој врсти у оној истој ријечи пишу *у*), н. п. *зелено*, или *зелену*; *голѐмо чудо*, или *гулѐму чуду*; *хлѐбо*, или *хлѐбу*; *като*, или *кату*; *го*, или *гу* и т. д. Колико сам ја до сад могао познати, чини ми се, да ће се овђе то правило наћи, да *О* свој прави глас само онђе задржава, ђе је тон на њему (тако свуда у једносложним ријечма); но и овђе ће бити изузимања, н. п. *като* и *кату*, да *го* и да *гу*. Може бити, да би на оваким мјестима ваљало писати *ѡ*; но то ће се онда моћи одредити, кад се језик добро позна по свему народу.

У Бугарском језику (колико сам ја до сад познати могао) нема у ријечма различни гласова, као н. п. у Српскоме *ра́на* и *ра̀на*, него је свуда један оштар глас (као у овој Српској ријечи *ра̀на*); и у овој је струци Бугарски језик млого наличнији на Руски, него на Српски. За ове огледе врло би добро било, да су се могли и ови преводи из јеванђелија и пјесме штампати са знацима гласоударенија, али се није могло, зашто овдашња наша штампарија нема тије знака. У ријечима смо *крпили* којекако, и зато је мјесто *и*, на коме је требало да буде знак гласоударенија, а одозго није било мјеста да се надметне, метнуто Латинско *í*; а над *у* ђе није било мјеста да се надметне, остало је онако.

У Бугарском језику имају три рода и два броја, као и у Српскоме, н. п. *тоа човѐк, таа жена, това тркало* (коло); *тија човѐци, тија жени, тија тркала*. Али је највећа особина Бугарског језика *член*, који се не меће пред ријеч (као н. п. у Њемачкоме, Талијанском, Француском, Енглеском, Шпанском, Арапском и Персијском језику), него се наставља на крају (као и у Влашкоме и у Арнаутском језику и у Скандинавским нарјечијама), и то (у јед. броју) код имена мушкога рода, која се свршују на полугласно слово, понајвише *о*, код неких *е*, а код неки *а*, н. п. *човѐко*, *писаре*, *брата* (илп, као што има у овој Москопољској књижици, мјесто ова сватри самогласна слова, *от*, н. п. *човѐкот, писарот, братот*; но кажу да се ово у Разлогу не говори, него доље око Дунава и по другим ђекојим мјестима); а код имена женскога рода (и мушкога рода која се на *а* свршују) *та*, н. п. *жената*; *рѐчта*; *војводата*; а код имена средњега рода

то, н. п. *тркалото, морето* и т. д. А у множ. броју, код имена средњега рода *та*, н. п. *тркалата, морета* : а код женскога *те*, н. п. *жените, рѐчите* ; а код мушкога рода *те*, или *то* : а) *те* имају она имена која се у множ. броју свршују на *ци*, н. п. *човѐците, јунаците, оцаненицитe, војниците, свеците* ; а б) *то* имају она, која се у множ. броју свршују на *е*, н. п. *галабето, писарето, дабето, мажето, коњето, синовето, кумовето, градовето* и т д.

Имена у Бугарском језику имају само зват. падеж (у јед. броју код имена мушкога рода, и женскога, која се на *а* свршују) различан од имен., н. п. *син, сине! брат, брате! писар, писарју! говедар, говедарју! цар, царју! човѐк, човѐче! Бог, Боже! жена, жено! снаха, снахо! Јанќа, Јанќе! Маринќа, Маринќе! пријателица, пријателице! мома моме!* (!) ; а остали су сви падежи као и имен., и у говору се крпи с предлозима (као н. п. у Талијанском, Француском, Енглеском, и у осталим новим језицима), н. п. *сино* ми дојде *от воќа* ; седни *код сино* ми ; дај *на сино* ми ; видел сам *сино* ти ; отишел *сос сино* ми и т. д. Даклем је код имена највећа (и осим зват. јед. једина) премјена јед. и множ. број, т. ј. *човѐк, човѐци ; галаб, галабе ; син, синове ; жена, жени ; тркало, тркала ; сънце, сънца ; куче, кучета* (с членом *кучетата*) ; а ђекоја имена средњега рода, која се свршују на *е*, немају ни те разлике, него се разликују само членом (без кога се у множ. броју не говоре), н. п. *поле* (— то), *полета ; море* (— то), *морета*.

Кад код имена суштествителног стоји прилагателно, онда се член настави на прилагателно, и то у мушком роду *ија* (као у Српском језику *и*), у женском *та*, а у средњем *то*, н. п. *почтенија* човѐк, *почтената* жена, *почтеното* дете; а ђе члену није мје|ста, онђе се говори онако, н. п. дошел ми 51
почтен човѐк ; бил сам *код почтен човѐк* ; дал сам *на почтен човѐк* ; видел сам *почтен човѐк* ; тргува *сос почтен човѐк*; тако *почтена* жена, *код почтена* жена и т. д. (По овом правилу може бити да је у овим преводима неправо казано „при *једнего човѐка*,“ Лук. XV. 14 ; „кату *једнего*?“ Колико сам ја до сад дознати могао, Бугарин би прости казао : при *један човѐк*, кату *један* ; али шта ћемо рећи за оно у пјесми (20.) *једнему, фторму, трећего*? Може бити да су оно Србизми, или је *само* пјесмено, као и друго којешта). Кад Бугарин оће да начини *сравнителни степен*, он само метне

спријед *по*, н. п. *похубав*; а кад оће да начини *превосходни степен*, онда метне *нај* (као и у Српском језику), н. п. *најхубав*. Па Бугарин тако сравњује не само прилагателна имена, него и суштествителна, н. п. ти си *по јунак* от него; оне је *нај јунак* и т. д.

Лична мјестоименија склањају се готово као и у Српском језику, такођер и *кој* (т. ј. *ко*). Ево њиови склоненија:

Јединствени број.

		(мушк.)	(женск.)	(средњ.)		
н. ја.	ти.	óне.	онáја.	онóва.	—	кој.
р. мéне.	тéбе.	нéго.	нéја.	нéго.	—	когó.
д. мéне, ми.	тéбе, ти.	нéму, му.	неј,	нéму, му.	си.	комý.
в. мéне, ме.	тéбе, те.	нéго, го.	нéја, ја.	нéго, го.	се.	когó.
з. — —	ти.	— —	— —	— —	—	—
т. мéне.	тéбе.	нéго.	нéја.	нéго.	—	когó.
с. мéне.	тéбе.	нéго.	нéја.	нéго.	—	когó.

Мложествени број.

н. нúја.	вúја.	онија.	за сватри рода.	—
р. нас.	вас.	них.		—
д. нам, ни.	вам, ви.	ним, им.		си.
в. нас.	вас.	и, ји.		се.
з. —	ви.	—		—
т. нас.	вас.	них.		—
с. нас.	вас.	них.		—

А остала мјестоименија употребљавају се са суштествителним именима као и прилагателна, н. п. *моја* брат, *не-*

1. Наклоненије

Вријеме

ЈЕДИНСТВЕНИ

сам.	играм.	óра.	пѐја.
си.	играш.	орéш.	пѐјеш.
је.	úгра.	орé.	пѐје.

МЛОЖЕСТВЕНИ

сме.	играме.	орéме.	пѐјеме.

гово син, *наше* пријател; *мојата, неговата, нашата* сестра; *мојето, неговото, нашето* дете и т. д.

Глаголи се такођер доста прилично спрежу, него је то код њи особито за чудо, што немају наклоненија *неопредјељенога*! Бугарин (као ни садашњи Грк) не може казати ни у каком догађају, н. п. *орати, возити, носити, пѐјати,* него он ту узме садашње или будуште вријеме, па се помаже са *ќе* и *да,* н. п. ја *ќе ора;* немој *да ореш* и т. д. (Даклем су овђе у ријечма сви глаголи неправо написани у наклоненију *неопредјељеном.* И ту сам ја више крив, него онај, који је ријечи преводио; зашто је он свуда био написао најприје суштествително од глагола, па онда наклон. неопредј.; а ја, мислећи да је једно сувише, изоставим *боље*, а задржим *горе*! А да сам управо знао, да Бугари не говоре у 52
наклон. неопредј., ја би написао у садашњем времену, као што је и у Латинском и у Грчком језику). Од глагола *оќу* имају Бугари само ово *ќе,* с којим се помажу у будуштем времену, а онако кажу *искам* (или *сакам*), мјесто *оќу* (а на неким мјестима, као н. п. доље око Дунава, и мјесто *ќе* говори се *ште*); а *јесам* спреже се мало налик на Српски, као што ћемо мало доље вијети.

Бугарски се глаголи по спрезању могу раздијелити у три реда, као и Српски: који се у Српском језику свршују на *ам* (у садашњем времену), они се тако и у Бугарском свршују, н. п. *играм;* а који се у Српском свршују на *ем,* они се у Бугарском свршују на *а,* н. п. *орем, ора;* а који се у Српском свршују на *им,* они у Бугарском на *е,* н. п. *чиним, чине.* А ево овако се спрежу:

ИЗЈАВИТЕЛНО.

садашње.

БРОЈ.

плéта.	чѝне.	лóве.
плетéш.	чѝниш.	лóвиш.
плетé.	чѝни.	лóви.

БРОЈ.

плетéме.	чинѝме.	лóвиме.

сте.	ѝграте.	оре́те.	пѐјете.
са.	ѝграја (-аа).	ора́.	пѐјеја (-еа).

Вријеме

ЈЕДИНСТВЕНИ

бѐх.	ѝграх.	орах.	пѐјех.
бѐше, бѐ.	ѝграше.	оре́ше.	пѐјеше.
бѐше, бѐ.	ѝграше.	оре́ше.	пѐјеше.

МЛОЖЕСТВЕНИ

бѐхме.	ѝграхме.	ора́хме.	пѐјехме.
бѐхте.	ѝграхте.	ора́хте.	пѐјехте.
бѐха.	ѝграха.	ора́ха.	пѐјеха.

Вријеме

ЈЕДИНСТВЕНИ

[1]	игра́х.	ора́х.	пѐх.
	игра́.	ора́.	пѐ.
	игра́.	ора́.	пѐ.

МЛОЖЕСТВЕНИ

	игра́хме.	ора́хме.	пѐхме.
	игра́хте.	ора́хте.	пѐхте.
	игра́ха.	ора́ха.	пѐха.

3

Вријеме

ЈЕДИНСТВЕНИ

бил, а́, о́, } сам. / си. / је.	игра́л, а, о, } сам. / си. / је.	ора́л, а, о, } сам. / си. / је.	пѐл, а, о, } сам. / си. / је.

МЛОЖЕСТВЕНИ

били́ сме.	игра́ли сме.	ора́ли сме.	пѐли сме.
били́ сте.	игра́ли сте.	ора́ли сте.	пѐли сте.
били́ са.	игра́ли са.	ора́ли са.	пѐли са.

[1]) *Бих* кажу да се у овом смислу не говори, него у другоме (као наше *би*), н. п. „продал си *бих* врана коња“: тако се говори и у млож. броју *бихме*.

плете́те.	чини́те.	ло́вите.
плета́.	чине́ја (-еа).	ло́веја (-еа).

полупрошавше.

БРОЈ.

плете́х.	чи́нех.	ло́вех.
плете́ше.	чи́неше.	ло́веше.
плете́ше.	чи́неше.	ло́веше.

БРОЈ.

плете́хме.	чи́нехме.	ло́вехме.
плете́хте.	чи́нехте.	ло́вехте.
плете́ха.	чи́неха.	ло́веха.

скоропрошавше.

БРОЈ.

пле́тох.	чини́х.	лови́х.
пле́те.	чини́.	лови́.
пле́те.	чини́.	лови́.

БРОЈ.

пле́тохме.	чини́хме.	лови́хме.
пле́тохте.	чини́хте.	лови́хте.
пле́тоха.	чини́ха.	лови́ха.

давно прошавше.

БРОЈ.

пле́л, сам.	чини́л, сам.	лови́л, сам.
а, о, си.	а, о, си.	а, о, си.
је.	је.	је.

БРОЈ.

пле́ли сме.	чини́ли сме.	лови́ли сме.
пле́ли сте.	чини́ли сте.	лови́ли сте.
пле́ли са.	чини́ли са.	лови́ли са.

бисте, биха. Али се у трећем лицу јед. броја говори и у правоме смислу, као што и овђе има у пјесми (7.): „што *би* толко безризично!“

Вријеме

ЈЕДИНСТВЕНИ

ће би́да (ће сам).	ће и́грам.	ће о́ра.	ће пѐја.
— би́деш (— си).	— и́граш.	— оре́ш.	— пѐјеш.
— би́де (— је).	— и́гра.	— оре́.	— пѐје.

МЛОЖЕСТВЕНИ

ће би́деме (ће сме).	ће и́граме.	ће оре́ме.	ће пѐјеме.
— би́дете (— сте).	— и́грате.	— оре́те.	— пѐјете.
— би́деја (— са).	— и́граја.	— ора́.	— пѐјеја.

2. Наклонение

Вријеме садашње

ЈЕДИНСТВЕНИ

—	—	—	—
би́ди.	и́грај.	о́ри.	пѐј.
нека би́де.	нека и́гра.	нека оре́.	нека пѐје.

МЛОЖЕСТВЕНИ

—	—	—	[—]
биде́те.	и́грајте.	оре́те.	[*пѐјете.*]
нека би́деја.	нека и́граја.	нека ора́.	[*нека пѐјеја.*]

3. Причастије

а) Дејст-

— —	игрешко́м.	орешко́м.	пејешко́м.

б) Страда-

— —	и́гран.	о́ран.	пѐјен.

4. Суштествително

— —	игра́не.	ораие́.	пѐјене.

будуће.

БРОЈ.

ће плéта.	ће чи́не.	ће лóве.
— плетéш.	— чи́ниш.	— лóвиш.
— плетé.	— чи́ни.	— лóви.

БРОЈ.

ће плетéме.	ће чи́ниме.	ће лóвиме.
— плетéте.	— чи́ните.	— лóвите.
— плетá.	— чи́неја.	— лóвеја.

ПОВЕЛИТЕЛНО.

и будуће.

БРОЈ.

—	—	—
плéти.	чи́ни.	лóви.
нека плетé.	нека чи́ни.	нека лóви.

БРОЈ.

—	—	—
плетéте.	чинéте.	ловéте.
нека плетá.	нека чи́неја.	нека лóвеја.

(gerundia et participia).

вително.

плетешкóм.	чинешкóм.	ловешкóм.

телно.

плéтен.	чи́нен.	лóвен.

(Verbale).

плетенé.	чинéне.	ловéне.

Овако се глаголи спрежу у Разлогу, а по другим ђе-
којим мјестима спрежу се мало друкчије у ђекојим време-
нима, и то: а) као што је казано, да се доље око Дунава
говори *ште*, мјесто *ће*, у будућем времену; б) тако се доље
54 око Дунава и у садашњем времену треће лице свршује
на *т*, као што и овђе има у пјесми (18.) „ф црква *ходет*,
Бога *молет*, камен *фрлет*, мене *жалет*, хоро *играт*.“ У об-
јема овђе поменутим Бугарским књижицама тога се времена
треће лице у обадва броја свршује на *т* (н. п. *имат*;
идат), но ја сад не могу бити судија, колико се човек у
том на њи ослонити може.

[Још су на последњој страни (54.) и **„Штампарске погрјешке.“** *у којима је исправљено 6 погрешака у бугарским речима. — Множина заповедног начина од глагола* пѐја *стављена је овде (стр. 238., вр. 17., 18. и 19.) у угласте заграде с тога, што је у књизи била испуштена, па та погрешка остала неопажена и неисправљена.]*

[Предња три одломка превода Светога Писма на српски (стр. 217.—220.) најранија су Вуков оглед овога посла. Незнатне разлике између овога превода (у години 1822.) и потоњих Вукових радова: „Огледи Светога Писма на Српском језику“ *(у год. 1824.) и* „Нови Завјет Господа нашега Исуса Христа“ *(у год. 1847.) показане су у „Додатку“ на крају ове II. књиге „Грамат. и Полем. Списа“ Вукових. —* **Платон Кулаковски** *мисли (стр. 237. његова списа* „Вукъ Караджичъ *итд.“) да је Вуков посао и оно, што је штампано у 68. и 69. бр. Давидовићевих* „Новина Србскихъ“ *за год. 1819. (стр. 517.—520. и 225.—528.), под натписом* „Руска Библія.“ *где је прештампан предговор петроградском издању рускога превода Светога Писма од год. 1819. и изнето неколико одломака из јеванђеља, преведених на „Славенски, Руссійски и Србски.“ Али, да то није Вуково, јасно казују не само разлике у језику овога превода на „србски“ према Вукову преводу у год. 1822., него и језик самога приказа ове „Руске Библије.“]*

XXII.

Serbische Grammatik[*]

*[**Немачки превод** (1824. г.) Вукове „**Српске Граматике**“ (пред „Српским Рјечником“ од 1818. г.) разликује се од изворника у овим тачкама :]*

1. Како из првог одељка („О словима“ = „Von den Buchstaben“), *тако и из свих потоњих, изостављени су у немачком преводу латински натписи, који су у изворнику додавани у загради испод српских натписа.*

2. Први одељак, „**Von den Buchstaben**“ *(стр. 1.—3.), место простога ређања слова у српском изворнику (7. и 8. врста 27. стране ове књиге) има (на 1. и 2. стр. немачког превода) ову таблицу:*

Gedrucktes griechisches Alphabet		lateinisches Alphabet	Aussprache. [1]
А	а	a	wie das deutsche a
Б	б	b	wie das deutsche b
В	в	v	wie das deutsche w
Г	г	g	wie das deutsche g
Д	д	d	wie das deutsche d
Ђ	ђ	dj	ungefähr wie dj (ungarisch gy)

[* Wuk's Stephanowitsch kleine **Serbische Grammatik** verdeutscht und mit einer Vorrede von Jacob Grimm. Nebst Bemerkungen über die neueste Auffassung langer Heldenlieder aus dem Munde des Serbischen Volks, und der Uebersicht des merkwürdigsten jener Lieder von Johann Severin Vater. Leipzig und Berlin bei G. Reimer 1824. — 8⁰. л. 4, стр. LXXII и 194.]

Gedrucktes griechisches Alphabet		Gedrucktes lateinisches Alphabet	Aussprache.
Е	е	e	wie das deutsche e
Ж	ж	x	ungefähr wie gelindes sch (franz. j, ungar. zs)
З	з	z	wie ein sanftes s (franz. z)
И	и	i	wie das deutsche i
Ј	ј	j	wie das deutsche j
К	к	k	wie das deutsche k
Л	л	l	wie das deutsche l
Љ	љ	lj	ungefähr wie lj (ital. gl, ungar. ly)
М	м	m	wie das deutsche m
Н	н	n	wie das deutsche n
Њ	њ	nj	ungefähr wie nj (ital. gn. ungar. ny)
О	о	o	wie das deutsche o
2 П	п	p	wie das deutsche p
Р	р	r	wie das deutsche r
С	с	s	wie ein scharfes s (ss)
Т	т	t	wie das deutsche t
Ћ	ћ	ch	ungefähr wie tj (ungar. ty) nicht ganz tsch,
У	у	u	wie das deutsche u sondern gelinder und weni=
Ц	ц	c	wie das deutsche z (ß) ger zischend, etwa tch, ge=
Ч	ч	cs	wie das deutsche tsch nau wie das schwedische k
Џ	џ	fehlt	wie ital. ge vor e, i, y.
Ш	ш	sh	wie das deutsche sch

3. *На крају одељка* „**Von Verwandlung der Consonanten**" *(стр. 3.—11.) преведена је (стр. 10. и 11.) 1. тачка из* „Додатка" Српској Граматици *(стр. 86. ове књиге).*

4. *У одељку* „**Von den Kirchen=Altslavischen Buchstaben**" *(стр. 13.—18.) објашњена је реч* „Србуљама" *(вр. 13. оздо на стр. 33. ове књиге) овом напоменом под линијом (које нема у српском изворнику):* „Altes Kirchenbuch, das dem Serbischen Dialekt näher ist, als die neuen russischen Auflagen" *(стр. 13. вр. 3. и 2. оздо). — У том одељку у тачки о слову* х *иза речи:* ора, Вла *и т. д. (стр. 34. о. књ.), а испред нем. превода* тих речи, додато је (стр. 14. нем. прев.) у заградама:* орѣхъ, Влахъ,

[* У целој су граматици сви примери превођени на немачки.]

хладъ, хромъ, храбаръ, махнути, духнути, маховина, махъ, грахъ, духовникъ; сухъ, глухъ, кухати, духати; смѣхъ; *још је уз реч* дувати (духати) *додата (на истој страни) под линијом напомена:* „Auch in solchen Wörtern zwischen zwei Vocalen wird [*глас* x] in einigen Gegenden (in Serbien und Boßnien) ganz ausgelassen, und gesprochen куати, дуати u. s. w.“ — *У овом је одељку тачка о слову* ѿ *(стр. 34. и 35. о. књ.) мало промењена и скраћена, те цела гласи (стр. 15. нем. прев.) овако:* „ѿ ist gar kein einzelner Buchstab, sondern Abkürzung für шт oder от, wie dergleichen Abkürzungen (титле) für mehrere gangbare und leicht zu errathende Wörter eingeführt worden sind (Vergl. **Dobrowsky** institt. p. 60. sqq.), z. B. хс̄, оп, двдь. бъ̄. гъ̄. bedeutet Христос, Christus; отац, Vater; Давид, David; Бог, Gott; Господ, Herr, u. s. w.“

5. *На крају 4. тачке одељка* „**Von der Accentuation**“ *(стр. 19.—22.) има засебан чланчић, који је преведена 4. тачка изворникова* „Додатка“ *(стр. 87. ове књ.) о тешкоћи и променљивости српских акцената.*

6. *Испред одељка* „**Von der Declination**“ (*у српск.* „Склонenија,“ *стр. 39. о. књ.) има у немачком преводу (стр. 22.—25.) нов одељак, кога никако нема у српском изворнику, под натписом:*

Von dem Geschlechte des Nomens. 22

In Serbischer Sprache gibt es drei Geschlechter, nämlich: männliches, weibliches, und neutrales.

Alle Substantiva endigen sich entweder auf einen Consonanten, oder auf einen der drei folgenden Vocale: auf *a*, oder auf *e*, oder auf *o*. Und blos nach diesen Ausgängen kann man das Geschlecht der Wörter bestimmen.

I. Alle Wörter, die sich consonantisch endigen, sind in der Regel Masculina, z. B. човек, der Mensch; камен, der Stein; нож, das Messer; пањ, der Baumstamm; мач, das Schwert; цар, der Kaiser; рај, das Paradies; крај, das Ende; миш, die Maus, u. s. w.

Ausgenommen sind nachstehende Feminina: 23

1) Positiv, ohne Rücksicht auf Endung oder Bedeutung; z. B. авет, das Gespenst; ач, (etwa: Närrchen); благовијест, Mariä-Verkündigung; благодат, der Segen; ваш, die Laus; вечер, der

Abend; власт, die Macht; врлет, die Steile; голет, kahle Gebirgsgegend; дуж, die Länge; жуч, die Galle; зановијет, Geißklee; заповијест, der Befehl; звијер, das wilde Thier; зелен, das Grüne; зоб, der Haber; кап, der Tropfen; коб, die Begegnung; клијет, eine Kammer; кокош, die Henne; корист, der Nutzen; кост, das Bein; костријет, Ziegenwolle; крв, das Blut; крмељ, der Eiter in den Augen; лаж, die Lüge; ласт, die Leichtigkeit; љубав, die Liebe; маст, das Schmalz; моћ, die Kraft; мочар, die Nässe vom Regen; муар, Muharklee; напаст, Unglück; нарав, das Naturell; немоћ, die Krankheit; ноћ, die Nacht; област, die Macht; памет, der Verstand, das Gedächtniß; папрат, das Farnkraut; пећ, der Ofen; плијесан, der Schimmel; подгор, Gegend unter dem Berge; помоћ, die Hülfe; постат, die Reihe bei der Ernte rc.; приповијест, das Sprichwort; прњад, faules Holz; простриж, am Rocke, oder Mantel die Oeffnung um die Hand durchzustecken; раж, der Roggen; ријеч, das Wort; руковет, die Handvoll; сваст, die Schwägerin; свијест, die Besinnung; сласт, die Süßigkeit, Wollust; смрт, der Tod; ствар, das Ding; стрмен, die Steile; студен, die Kälte; ћуд, das Naturell; уш, die Laus; цијев, die Röhre; црвен, die Röthe; чађ, der Ruß; част, das Gastmal; чељуст, der Kinnbacken; чест, die Ehre.

2) Alle Wörter, die von Adjectiven auf ост gebildet werden, z. B. младост, die Jugend; милост, die Gnade; мудрост, die Weisheit; радост, die Freude, u. s. w.

3) Alle Collectiva auf ад, welche junge Thiere bezeichnen; z. B. телад, Kälber; јарад, junge Ziegen; прасад, die Ferkel; чељад, die Frauensleute im Hause; момчад, die Bursche, u. s. w. Hierher rechne man auch дрвљад, Scheit-Holz; und бурад, Fässer; eben so перут, das Gefieder.

24 II. Alle Wörter, die sich auf *а* endigen, sind in der Regel Feminina, z. B. вода, das Wasser; земља, die Erde; муња, der Blitz; змија, die Schlange, u s. w.

Ausgenommen sind Masculina:

1) Die sich im Altslavischen (also ursprünglich) auf *х* endigen, z. B. ора (орѣхъ), die Nuß; пра (прахъ), der Staub; стра (страхъ), die Furcht; гра (грахъ), die Fasole.

2) Die Manns-Namen; z. B. Радоица, Милија, Никола, Зарија, Пантелија, u. s. w.

3) Wörter, die männliche Aemter, Würden oder Verrichtungen bedeuten, z. B. судија, der Richter; владика, der Bischof;

војвода, der Feldherr; слуга, der Diener, u. s. w. Doch letztere nur im Singularis, denn im Plur. sind sie aus Uebergewicht der Form weiblich, z. B. наш судија (unser Richter), наше судије; наш владика (unser Bischof), наше владике; мој слуга (mein Diener), моје слуге, u. s. w. Ja die Lieder dulden auch im Sing. das Femininum, z. B.

Слуго *моја,* Облачићу Раде —

Да ти да Бог, *Сибињска* војводо —

III. Alle Wörter, die sich auf *е* und auf *о* endigen, sind in der Regel Neutra, z. B. поље, das Feld; спасеније, die Errettung; писање, das Schreiben; сунце, die Sonne; пиле, das junge Huhn; перо, die Feder; злато, das Gold; дрво, das Holz, u. s. w.

Ausgenommen:

1) Masculina sind: a) Namen der Männer, z. B. Станоје. Милоје, Димитрије; Ранко, Бранко, Рашко, Божа, u. s. w. b) Wörter auf *о,* die sich im Altslavischen (also ursprünglich) auf *л* endigen, z. B. соко (соколъ), der Falk; котао (котелъ), der Kessel; сврдао (сврделъ), der Bohrer, u. s. w. c) Wörter auf *е,* die sich im Altslavischen auf ѣх endigen, z. B. мије (мѣхъ). der Schlauch; грије (грѣхъ), die Sünde, u. s. w.

2) Feminina, die im Altslavischen (also ursprünglich) auf *л* ausgehen, z. B. мисао (мысль), der Gedanke; со (соль),| das 25
Salz; поникао, das Hervorgesprossene; погибао (погибель), der Untergang, u. s. w. —

Es giebt außerdem noch einige Masculina auf *у* (solche, die im Altslavischen auf *х* ausgeben), z. B. кожу, der Pelz; репу, die Pestilenzwurz; ду, der Geist, u s. w. Einige Feminina haben den Plur. auf *и,* z. B. нити, das Webertrumm; прси, die Brust; очи, die Augen; уши, die Ohren. Der Sing. gebricht ihnen entweder, oder er ist anderes Geschlechts.

7. У одељку „**Von der Declination**“ („Склоненија,“ *на стр. 39.—46. о. књ.) прва тачка у немачком преводу (стр. 25.) гласи овако:* „Die Serbischen Substantiva haben viererlei Declinationen; jede Declination unterscheidet zwei Numeros, Singularis und Pluralis, keinen Dualis, in jedem Numerus aber sieben Casus: Nominativ, Genitiv, Dativ, Accusativ, Vocativ, Instrumentalis und Localis.“ — *У напомени под линијом уз локатив множ. друге деклинације (стр. 43. о. књ.) није преведен (стр. 31. нем. прев.) свршетак:* „ја не вјерујем *и т. д.*“ *У 2. напомени (над*

линијом) овој деклинацији (стр. 43. о. књ.) реч несретњицо *гласи у немачком (стр. 33.):* несреќницо. *У 3. пак напомени додато је на крају (после* „о Сарo *и т. д.,“ стр. 43. о. књ.) у немачком преводу (стр. 33.):* „Die auf *ца*, zuweilen auf *е*, z. B. Милица, о Милице; Аница, о Анице, u. s. w.“ — *У трећој деклинацији (стр. 44. о. књ.) додата је и 5. напомена (стр. 35. нем. прев.):* „5) Мати und кћи haben ein epenthetisches ер, wie das Paradigma lehrt.“ — *У четвртој деклинацији 1. напомена (стр. 45. о. књ.) промењена је и растворена у две, које гласе овако (стр. 36.—38. нем. прев.):*

36 1) Verschiedene Neutra dieser Decl. haben ein epenthetisches ет, ен und ес, welches im Gen., Dat., Instr., Loc. des Sing., so wie im ganzen Plur. hinzutritt. Nämlich a) ет schieben alle|
37 Neutra auf *е* ein, welche junge Thiere bedeuten, als теле (Kalb), прасе (Ferkel), чељаде (Dienstmagd), Gen. чељадета, u. s. w. b) ен alle Neutra auf ме, als име (Name), семе (Same), време (Zeit), виме (Euter), u. s. w. c) ес schalten nur wenige Neutra auf *о*, auch nicht, wie einige andere Slavische Sprachen thun, bereits im Sing., sondern nur im Plur. ein, als: небо, Plur. небеса: чудо (Wunder), Plur. чудеса, daneben aber auch чуда. Unüblich sind die Plur. колеса, пересa, etc.

2) Die in voriger Anmerkung unter a) gedachten Neutra mit epenthetischen ет bilden keinen Plur. Neutrius (wie andere Sla-
38 vische Sprachen телета, чељадета), sondern setzen ent|weder einen männlichen Plur. nach erster Decl., als: теоци (Kälber), прасци (die Ferkel), oder den Sing. des weiblichen Collectivums auf *ад* (s. dritte Decl.), als: телад, прасад; чељад. Einige Namen lebloser Dinge (meistens fremde Wörter) auf *е* schieben gleichfalls *ет* ein und behalten auch die neutrale Pluralform, z. B. тане (die Kugel), Gen. танета, Nom. Pl. танета; јапунџе (der Mantel), сплембе (der Brustriemen am Reitpferde), ћоше (das Eck), ћебе (die Kotze), u. s. w. — *Напомене 2.—5. постале су у нем. преводу 3.—6., и у 4. (у српск. 3., — о речи* дрво) *није преведено* „нарашћује на та,“ *а у 5-ој (4.) речи* „пашчад (женскога рода)“ *преведене су:* „пашчад (weiblich, von пашче);“ *напомена пак 6. (5.) гласи:* „Рамо (die Schulter) hat im Gen. рамена (von раме, welches andere Mundarte im Nom. setzen).“

8. У одељку „**Von dem Adjectivum**“ *први чланак (стр. 38.—40.) одговара првом чланку српског одељка* „О двојаком свршивању прилагателни имена“ *(стр. 46.—47. о. књ.), али је знатно промењен, те гласи:*

Von dem Adjectivum. 38

Der Serbe unterscheidet gleich dem Altslaven zwei Declinationen, deren einer oder der andern die einzelnen Adjectiva heimfallen; und unabhängig davon eine doppelte Biegungsform, welcher in der Regel jedes Adj., gehöre es zu der ersten oder zweiten Declination, zugleich fähig ist. In Bennenung dieser Flexionen weichen die Grammatiker von einander ab. Die Form, welche sie voranzusetzen pflegen, heißt bald die unbestimmte, bald die abstracte, bald die abgeschnittene, verkürzte (terminatio indefinita, abstracta, apocopata); die entgegengesetzte zweite Form aber bald die bestimmte, bald die concrete, bald die unabgeschnittene oder ganze (term. definita, concreta, non apocopata sive integra). Die beiden ersten 39
Namen sind von der Bedeutung hergenommen, der letzte bezieht sich auf das Formelle selbst. Ohne hier über die Schicklichkeit dieser Benennungen zu entscheiden, wollen wir der letzten, welche die älteste zu seyn scheint, gebührend folgen. G a n z (цијел) heißt jedes Adjectivum, zu dessen Wurzel oder Ableitung im Nom. Sing. Masc. der Voc. *и* tritt; a b g e s c h n i t e n (усјечен, eingeschnitten, von усјећи, einschneiden), dasjenige, welchem dieser Vokal mangelt, gleichsam abgehauen ist. Das abgeschnittene endigt daher gewöhnlich auf Consonanten, z. B. добар (gut), зелен (grün), древен (hölzern); oder auf *о* statt *л*, als: цијо (ganz), зрео (reif), труо (faul), весео (lustig). G a n z lauten dieselben Wörter: добри, зелени, древени, цијели, зрели, трули, весели. Femininum und Neutrum lauten in der ganzen Form buchstäblich wie in der abgeschnittenen, doch eine verschiedene Accentuation unterscheidet beide. Den Unterschied zwischen g a n z und a b g e s c h n i t t e n auf die Bedeutung angewandt, so pflegt letzteres das Unbestimmte auszudrücken, z. B. зец је *плашљив*, der Hase ist furchtsam, *поштен* човек не умије лагати, ein redlicher Mann kann nicht lügen; мени је мио *црвен* појас, mir ist der rothe Gürtel lieb; *златан* је прстен скупљи него *сребрн*, ein goldner Ring ist theurer, als ein silberner; Гојко се чини (да је) *паметан*, der Gojko stellt sich vernünftig; u. s. w. Das Ganze hingegen das Bestimmte, z. B. *црвени* појас изјели миши, die Mäuse haben den rothen Gürtel gefressen; изгубио сам *сребрни* прстен, ich habe den silbernen Ring ver|loren; продао сам мој *необрани* виноград, ich habe 40
meinen ungelesenen (unbeernteten) Weingarten verkauft, u. s. w. Hier auch einige Beispiele des verschiedenen Accents der Adj. Fem. und Neutr., um denselben Unterschied auszudrücken: боља је аљина

широка, него *уска,* besser ist ein weites, als ein enges Kleid; камо она *ширка̄* аљина, wo ist das weite Kleid? Ту је и *уска̄* и *широка,* hier ist das enge, und das weite; ово је прасе *дебело,* dieses Ferkel ist fett; пошто ћеш ми дати оно твоје *дебело* прасе, wie theuer gibst du mir dein fettes Ferkel? u. s. w.

Други и трећи чланак овога одељка у немачком преводу (стр. 40.—41.) потпуно одговарају другом и трећем чланку одељка „О двој. свршив. прилаг. им.“ *(стр. 47.—48. ове књ.), а реченица (после српског четвртог чланка, који је у немачком преводу стављен међу напомене)* „Прилагателна имена имају три рода и два склоненија“ *гласи у немачком преводу (као четврти чланчић):* „Alle Serbischen Adjectiva zerfallen, wie oben bemerkt worden ist, in zwei Declinationen.“ *После долазе (као и у српском) одељци:* „**Die erste Declination**“ *(стр. 41.—42.) и* „**Die zweite Declination**“ *(стр. 43.—44.).*

9. Прва тачка одељка „О имену прилагателном“ *(врста 7.—12. на стр. 46. о. књ.) није никако преведена на немачки, а нешто из друге и треће тачке тога српског одељка (иста стр.) и из четвртог чланчића потоњег одељка* „О двој. свршив. прилаг. им.“ *(вр. 8.—15. на стр. 48. о. књ.) ушло је у немачком преводу у напомене (стр. 44.—45.), које гласе:*

44 **Anmerkungen zu den Adjectiv-Declinationen.**

1) Einige Adjectiva sind nur der abgeschnittenen, nicht der ganzen Form fähig, namentlich: a) alle Possessiven auf *ов, ев,* als: попов (des Geistlichen), ковачев (des Schmidts); b) Possessiva auf *ин,* als: војводин (des Wojwoden).

2) Andere sind nur der ganzen Flexion fähig, nicht der abgeschnittenen, nämlich: a) Ableitungen von Substantiven mittelst der Endungen *и, љи, њи,* z. B. говеђи (Rinds-), козји (Ziegen-), рибљи (Fisch-), тичји (Vogel-), ђетињи (Kinds); b) Ableitungen auf *ски,* als: поповски (priesterlich), ковачки (schmidtisch), војводски (wojwodisch); c) Ableitungen von adverbiis, zumal loci et temporis, als: тамошњи (dortig), данашњи (heutig), лањски (vorjährig), токоршњи (seyn sollend), u. s. w.; d) Ableitungen von Verbis, z. B. *стајаћа* кошуља (sonntägliches Hemd), *плетића* игла (Stricknadel), *ораћа* земља (Ackerland), *куповни*
45 гуњ (gekaufter Mantel), *музовна* крава (Melkkuh), *те|кућа* вода (fließendes Wasser), und andere Participia; mehr vergl. unten die Note zum Particip erster Conjugation; e) sämmtliche Comparative; f) sämmtliche Ordinalzahlen; g) einzelne Adjectiva, namentlich: дивљӣ (wild), ма̏лӣ (klein), вѐликӣ (groß). Denn die abgeschnit-

tenen Formen дѝваљ, дѝвља, дѝвље; мал (oder мао), мàла, мàло; вѐлик, велѝка, велѝко sind unerhört. Man kann zwar für мал und вѐлик sagen: мален und голем, aber das sind andere Wörter, und z. B. in der Redensart јеси ли *велики* нарастао? (bist du schon groß gewachsen?) wird kein Serbe weder велик noch голем gebrauchen.

Тако је „Примјечаније“ *(о промени заменице* сав, сва, све, *стр. 50.—51. ове књ.) постало у немачком преводу (стр. 45.) 3.-ћа напомена.*

10. У одељку „**Von den Zahlwörtern**“ („О имену бројителноме“) *реченица* „Имена су бројителна петорогуба“ *(стр. 52. о. књ.) гласи у немачком преводу (стр. 48.):* „Es sind fünferlei Zahlwörter zu betrachten: Cardinalia, Distributiva, Ordinalia, Multiplicativa und Adverbialia.“ — *У трећој напомени под линијом у чланку* „1) Основна“ *(стр. 53. ове књ.) реченица* „Да не рече какав језикоисправитељ и т. д.“ *преведена је (стр. 49.):* „Niemand halte триест, четръест, шездесет für gemein und verdorben; *и т. д.*“ *Напомена пак (под линијом) у шестој тачки овога чланка код речи „пет стотина села и т. д.“ (23. вр. 54. стр. о књ.) која гласи:* „И овђе се до десет и т. д.,“ *није никако преведена на немачки. Још је из осме тачке српског изворника изостављена прва половина (од* „Један. једна, једно *и т. д.*“ *на стр. 54., па до* „А кад се *и т. д.*“ *у 3. вр. 55. стр. о. књ.), па је од целе седме тачке и остатка ове осме у српском начињена једна, седма, тачка у немачком преводу (стр. 51. вр. 6.—14.). — У чланку* „2) Distributiva“ *(стр. 51.—52.) није преведена трећа тачка српскога изворника (стр. 55. о. књ.):* „Као двоје склања се *и т. д.*“ — *На крају чланка* „3) Ordinalia“ *(у српском* „3) Редна,“ *на стр. 55.—56.) има у немачком преводу (стр. 52.) нова реченица:* „Nie können Ordinalia abgeschnitten flectirt werden.“

11. Прве четири врсте одељка „О мјестоименију“ *(стр. 57. о. књ.) преведене су на немачки (стр. 54. и 55.:* „**Von dem Pronomen**“) *овако:* „Es gibt sechserlei Pronomina: I. Die drei persönlichen und II. Das Reciprocum (welches weder Nom. noch Voc. haben kann) werden folgendergestalt flectiert:“ — *Последња тачка чланка (IV.) о* показним заменицама *(21. вр. 60. стр. о. к.) гласи у немачком преводу (стр. 60.):* „Исти, такови (таки), овакови (оваки), онакови (онаки), werden wie жути flectirt.“ — *На крају чланка (VI.) о* заменицама од-

носним *(в. вр. овдје стр. 61. о. књ.) има у нем. преводу (код речи „u. s. w.“, стр. 63.) под линијом ова напомена:* „Die altslavische Grammatik gebraucht ihr interogatives что noch nicht relativ, wohl aber kennen alle heutigen slavischen Sprachen solchen Gebrauch: russisch что, böhmisch poln. co, krainisch kar (für kajr) und ki.“

12. Први чланак и обадве напомене одељка „О глаголу“ *(стр. 62.— 63. ове књ.) прерађени су у немачком преводу и гласе (стр. 63.—64.):*

63 # Von dem Verbum.

Die bekannte Eintheilung der Verba in Activa, Passiva und Deponentia ist in der Serbischen Sprache, wie in sämmtlichen slavischen, müßig, d. h. ohne Einfluß auf die Flexionslehre. Es gibt nur eine active Conjugation, und die Formen des lat. Passivum und Deponens müssen umschrieben werden. Fast eben so unfruchtbar scheint uns hier die Unterscheidung in Activa (Transitiva) und ihnen entgegensetzte Neutra (Intransitiva). Sie hat es blos mit der Bedeutung zu thun, nicht mit der Form, und ohnehin Unbestimmtes genug. Es gibt zwar Neutra, die keine Activa werden können, aber es gibt sehr viele Verba, denen man bald einen transitiven Sinn unterlegt, bald einen intransitiven, z. B. пјевати пјесму, ein Lied singen; играти коња, das Pferd springen lassen; копати виноград, den Weinberg hacken; орати њиву, das Feld ackern; викати људе, die Leute rufen; das sind freilich lauter Activa; doch wenn es heißt z. B. боље je пјевати, него плакати, besser ist singen, als weinen; матор се коњ не учи играти, ein altes Pferd wird nicht springen gelehrt; нит' умијем орат', ни копати, ich kann weder ackern, noch hacken; јечам трче, а ракија виче, die Gerste läuft, der Brantwein schreit;[1]) so sind alle diese Verba auch Neutra.

64 Den activen Verbis, welche unsere auf einen dritten einwirkende Handlung bedeuten, pflegt man sodann diejenigen entgegenzusetzen, deren Handlung auf uns selbst zurückwirkt:

Reciproca. Sie entspringen im Serbischen durch den Anhang des Pronomens *се* für alle drei Personen, z. B. бријемсе (ich rasire mich); кајешсе, du bereust; надатисе, hoffen; накањиватисе, sich anschicken, und unzählige andere, deren Formen nicht als eine besondere Flexionsart betrachtet werden dürfen.

---

[1]) Sprichwörtlich von einem Betrunkenen, der auf wohlgefuttertem Rosse schreiend davonreitet.

Ungleich wichtiger und aus der Eigenthümlichkeit slavischer Zunge hervorgehend ist die Eintheilung der Verba in Perfectiva und Imperfectiva.[1])

13. У чланку о подели глагола на свршене *и* несвршене *(стр. 64.—66.) уз реченицу* „a) Perfectiva haben weder ein Imperfectum noch Participium Präsens" *(у српском:* „a.) савршителни глаголи не могу имати *и т. д.,“ вр. 8.—10. оздо на стр. 63. о. књ.) има у немачком (стр. 64. и 65.) и ова напомена под линијом:* „Ausnahme macht чути (hören), welches die Bedeutung eines Perfectivums hat, aber die Flexionen eines Imperfectivums: чу̀jâ, чу̀jâше, чу̀jâсмо, чу̀jâсте, чу̀jây, чу̀jу̀ћи, чувѐње, z. B. по чувењу (nach Hörensagen)."

14. Тачка испред чланка о временима *у српском изворнику* („Што је гођ склоненије *и т. д.,“ вр. 22.—30. стр. 65. о. књ.) изостављена је у немачком преводу, а почетак самога тог чланка у њему (стр. 67.) гласи:* „Die Serbische Sprache besitzt außer dem Präsens und Futurum ein doppeltes Präteritum, wovon wir das erste: Imperfectum,[2]) das zweite Präteritum (im eigentlichen Sinne) nennen wollen. Das Imperfectum ist nur den Imperfectivis eigen, das eigentliche Präteritum hingegen allen Verbis. Beispiele vom Imperfectum:" *и т. д. (као и у српском на стр. 65. и 66. о. књ.).*

15. Чланци о начинима („наклоненија“) *и о трпном стању* („страдателни залог“) *из „Српске Граматике“ (стр. 66. и 67. о. књ.) сасвим су прерађени у немачком преводу, па им је додат и чланак о састављању* временских *и* личних облика *(чега у српском изворнику нема никако), те све то гласи (стр. 69.—71.):*

Die altslavischen Grammatiker stellen zwar vier Modos auf, 69
den Indicativ, Conjunctiv, Imperativ und Infinitiv. Allein der Conjunctiv beruht weder im Altslavischen, noch weniger im Serbischen auf einer eigenthümlichen Flexion, sondern muß durch Umschreibungen ausgedrückt werden; z. B. да сам имао, wenn ich gehabt hätte; ако донесем, wenn ich bringen sollte; да сам био знао, wenn ich gewußt hätte; u. s. w. Misverstandne Analogie der lateinischen Sprache hat dieselben Grammatiker gleich jenem

[1]) Da die Grammatik nur wenige Beispiele beider Arten anführen kann, so ist im Wörterbuche bei jedem Verbo durch den Beisatz pf. oder impf. gelehrt, wohin es gehöre.

[2]) *Dobrowsky* in den instit, l. sl. vet. nennt es p. 522. 527. praeteritum *iterativum* und nimmt es nicht in die Paradigmen auf.

Conjunctiv auch ein Passivum der altslavischen Sprache aufzudrängen verleitet. Ein solches Passivum findet sich denn auch im Serbischen nirgends. Man sagt zwar umschreibend: био сам каран, ich bin gescholten worden; бићеш бијен, du wirst geschlagen werden; били су дочекани, sie sind gut empfangen worden; aber im Präsens wird doch niemand sagen: бивам каран, бивам мољен, sondern карају ме, sie schelten mich; моле ме, sie bitten mich; бију га, sie schlagen ihn; траже те, sie suchen dich, u. s. w. Auch im Präterito und Futuro wird nicht bei allen Verbis mit dem Particip. Pass. gesagt, z. B. биһу тражен, био сам мољен, vielmehr тражиће ме, er wird mich suchen; молили су ме, sie haben mich gebeten; звали су га, sie haben ihn geruft, u. s. w. Blos für das Participium besitzt die Serbiche Sprache eine Passivform.

Es stehen ihr aber außer diesem passiven Participium drei active Participia zu, nämlich eins für das Präsens, welches sich auf *ћи* endigt und vom Volk im Reden wie ein lateinisches Gerundium gebraucht wird, z. B. оде играјући, er ging spielend fort; пјева копајући, er singt grabend; једе стојећи, er ißt stehend; im Schreiben könnte man solche Formen für wahrhafte Participia (d. h. zugleich Adjectiva) nehmen, z. B. ѝграјӯћӣ (der Spielende), ѝграјӯћа̂ (die Spielende), ѝграјӯће̂ (das Spielende), auch setzt das Volk einige wirklich adjectivisch, als: *тѐкӯћа̂* вода (fließendes Wasser), *стѝјаћа̄* кошуља (Feiertagshemd), *спа̀ваће*
70 аљине (Schlafkleider), *плѐтиħа̄* игла (Stricknadel). Das Participium Präteriti Activi ist doppelt und in den Paradigmen durch I. und II. unterschieden. Das erste geht aus auf *вши*, und bedeutet ungefähr auch das latein. Gerundium, zumal bei Perfectivis, z. B. дошавши он (она, оно) у кућу, рече му, nachdem er (sie, es) ins Haus gekommen war, sagte er ihm; поигравши мало, сједе, nachdem er ein wenig getanzt hatte, setzte er sich; рекавши то, узе га за руку, nachdem er dies gesagt hatte, nahm er ihn bei der Hand; порадивши даће Бог, nach gethaner Arbeit wird Gott geben. Ueber пошав statt пошавши vergl. die Note zum Paradigma erster Conjugation. Auch dies Particip stehet selten adjectivisch, doch hört man бивши кнез, der gewesene Fürst; бившему кнезу, dem gewesenen Fürsten; бивши војвода, der gewesene Anführer, u. s. w. — Das andere Participium Prät. Act. wird mit dem Consonanten *л* gebildet, der im Masc. nach der Regel in *о* übertritt, z. B. био (gewesen), била, било, u. s. w. Dieses Particip stehet zwar immer adjectivisch und flexibel, aber nur prädicirend, d. h. mit dem Hülfswort јесам verbunden, um

das zusammengesetzte Prät. Ind. hervorzubringen; für sich allein steht es nie. Der Serbe kann es sowohl dem Hülfswort nachsetzen und dann bleibt es getrennt, z. B. јесам био, била, било; јест био; als vorsetzen und dann verwachsen beide: биосам, биласам, билосам; биоје, билаје, билоје; das Hülfswort darf nicht wegbleiben, in der ersten und zweiten Person wohl nie, in der dritten zuweilen. — Das Participium Passivi endigt meistentheils auf *н*, zuweilen aber auch auf *т*, worüber die achte Anmerkung zur zweiten Conjugation nachzusehen.

Alle und jede Verba (mit Ausnahme von оћу und могу) endigen sich in der ersten Person des Präsens Indic. auf *ам, ем,* oder *им*; und nach diesen Ausgängen ergeben sich drei Conjugationen. Weiß man, wie ein Verbum in der ersten Person des Präs. Indic. und im Infinitiv hat, so wird man es leicht conjugiren können. Imperativ und Part. Präsens richtet sich nach dem Präsens Indicativ, alles übrige nach dem Infinitiv, und es bedarf keiner verwirrenden Regel weiter.

Die eigentlich flectirten Tempora (nämlich: Präsens, Imper- 71
fectum und einfaches Präteritum, da das zusammengesetzte Pmäteritum und Futurum mit Auxiliarien erzeugt werden) haben für die drei Personen folgende Kennzeichnung.

1) Erste Person Präsentis Sing. *м*, Plur. *мо*; im Sing. des Imperf. und Prät. bloßer Vocal, ohne Consonans, doch lehrt die altslavische Grammatik, daß ein *х* weggefallen ist, welches der Serbe hier so wenig, als im Gen. Plur. des Nomens ausspricht, wenn er es auch noch schriebe. Der Plur. Imperf. und Prät. hat immer *смо*.[1])

2) Zweite Person Präs. Sing. *ш*; Imperf. Sing. *ше*; Prät. Sing. bloßer Vocal. Präs. Plur. *те*; Imperf. und Prät. Plur. *сте*.

3) Dritte Person Präs. Sing. und Plur. Vocal, doch in beiden waltete vor Alters *т*, das allmählig abgefallen ist; Imp. Sing. *ше*, Plur. Vocal. Umgekehrt Prät. Sing. Vocal, Plur. *ше*. Das Verhältniß der Vocale läßt sich im Allgemeinen nicht angeben. Sowohl im Imp. als Prät. fallen die zweite und dritte

---

[1]) In Schumadien (dem Theile Serbiens zwischen der Kolubara und Morawa) unterdrückt die Aussprache oft das с vor dem *мо*, als: кӯпљâмо (wir sammelten), jѐдâмо (wir aßen), нȍшâмо (wir trugen), дођомо (wir kamen), идомо (wir gingen), нȍсимо (wir trugen), кӯпимо (wir kauften), u. s. w. [Ова је напомена превод 2. тачке „Додатка“ *Српској Граматици*, стр. 86. о. књ..

Perſ. Sing. ſtets zuſammen. Im Prät. unterſcheidet ſich der Vocal der erſten Perſ. Sing. (wenn er nicht individuell abweicht, wie zuweilen in zweiter Conj.) durch ſeine Unbetonung von dem betonten Vocal der zweiten und dritten Perſon. Auch allein durch den Ton unterſcheidbar ſind die erſten Perſonen des Sing. Imp. und Prät., wenn ihr Vocal *a* lautet (wie in der erſten Conj. immer, in der zweiten und dritten zuweilen); nämlich das *a* des Imperfectivs hat den dritten Accent, das des Prät. gar keinen, welches man auch ſo ausdrücken kann: die erſte Perſ. des Imperf. lautet, in dieſem Falle, immer wie die zweite und dritte des Präteritum.

Према овом у свима конјугацијама „врпјеме полу прошавше" *зове се* „Imperfectum," „скоро прошавше" — „einfaches Präteritum," *а* „давно прошавше" — „zuſammengeſetztes Präteritum." — *Исто тако свуда* „Participium Activi Präteriti" („причастија дјејствителног вријеме прошавше") *има I. и II. место само једног — овде I. — у српском изворнику.*

16. *Од помоћног глагола* јесам Participium Activi Präteriti II. *гласи:* бйо, бйла, бйло; — *од помоћног глагола* оћу Einfaches Präteritum, *покрај облика:* ћѐдо (ћѐ: ктѐдо, ктѐ); ћѐде (ћѐ; ктѐде, ктѐ) *и т. д., има и:* тѐдо, тѐ: тѐде, тѐ; теде, те: тѐдосмо, тѐсмо: тѐдосте, тѐсте: тѐдоше, тѐше. *а његов* Participium Präteriti II. *гласи:* ћѐо (ктѐо, тео, тио, отио), ћѐла, ћѐло; *у напомени под линијом уз 2. л. ј. императива (стр. 69. о. књ.) није преведена прва половина, а друга гласи (стр. 74.):* „Дела bedeutet gerade das Gegentheil von немој, nicht doch (noli, nolite)."

17. *У I. конјугацији* Participium Activi Präteriti II. *гласи (стр. 77. нем. прев.):* ѝграо, ала, ло: ѝзиграо, а̂ла, ло: сѝпао, ала, ло, *а прва напомена под линијом, уз* сѝпајући (сѝпљућп) *(стр. 72. о. књ.), у немачком је овде изостављена, јер је пре тога ушла у чланак о начинима (стр. 69.), где је нашла места и прва и трећа тачка друге напомене под линијом, уз* „сѝпа̂вши" *(ibid.), те је овде (стр. 77.), такође као напомена под линијом, преведена само њена друга тачка.*

18. *У II. конјугацији* Participium Activi Präteriti II. *гласи:* прѐо, ла, ло; зàпрьо, тресао, плѐо, мѐтнуо, дѝгао (гнуо) *(стр. 82.—83.) и* пѐкао, òрао, снòвао, казѝвао, лѝо *(стр. 86.—87.). — У одељку, којим се почињу напомене овој кон-*

југацији, речи „као поред рјечника“ *(вр. 6. оздо, стр. 77. о. књ.) нису никако преведене, а на крају 1. тачке ових напомена место* „разумијем“ *(врста 13. озго стр. 78. ове књ.) у немачком је преводу* „разумјети“ *(стр. 87.). — Друга половина 7. тачке* („б) ивати *и т. д.“) ових напомена (последње 3 врсте текста на стр. 79. ове књ.) скраћена је у немачком преводу овако:* „в) Einige auf ивати (es sind beinahe lauter Imperfectiva)“ *(стр. 90.), па је изостављена и напомена под линијом, додата у српском изворнику уз реч* „frequentativa.“ — *У немачком је преводу на крају говора о II. конјугацији додата и 9. тачка (стр. 91.—92.) о имперфекту од глаголâ:* предем, везем *и т. д., што је у српском била 3. тачка „Додатка“* Српској Граматици *(стр. 87. о. књ.).*

19. Почетак III. конјугације (стр. 80. о. књ.) гласи у немачком преводу (стр. 92.—93.): „Die dritte Conjugation enthält alle Verba auf им.“ — Participium Activi Präteriti II. *гласи у овој конјугацији (стр. 96.—97.):* мјѐрио. др̏жао, вр̏ћео, му̑тио, љу̑био. — *Ова конјугација има у немачком преводу само 4 напомене, јер је 5. напомена (стр. 84. ове књ.) о вербалној именици (нешто промењена и скраћена) стављена као засебна тачка треће напомене (стр. 97.—98.):* „Dasselbe gilt auch von den Verbalien. Der Ressawer und Sirmier wird das л und н vor dem ење nicht leicht in љ und њ verwandeln, sondern sagen: молим, молење (das Bitten), балим, балење (das Rotzen), буним, бунење (das Aufschwingen), браним, бранење (das Wehren). Andere Mundarten ziehen мољење, баљење, буњење vor, wie sie врћење (das Bohren), трпљење (das Ertragen), срђење (das Zürnen) vorziehen dem Ressawischen вртење, трпење, срдење.“ —

20. Последње 2 тачке на крају овога списа („Овђе је сад *и т. д.,“ вр. 16.—18. стр. 84. ове књ.) изостављене су у немачком преводу, али је место тога дошао, као допуна „Српске Граматике,“ цео нов одсек (стр. 99.—104.):*

Von den Partikeln. 99

I. Präpositionen.

1) Den Genitiv regieren: без, брез, ohne; близу, nahe; више, oberhalb; до, bis, außer; из, aus; иза (из за), von hinten, von jenseits; z. B. иза брда, vom Berge her; из ван, außer, z. B. изван памети, außer Verstand; између, zwischen; изнад,

von oben herab; испод (из под), von unten; испред, vornen, weg; код, bei, z. B. код мене, bei mir; код куће, zu Hause; крај, am Ende, z. B. крај села, zu Ende des Dorfs; крај мора, am Ufer des Meers; крај мене, bei mir, neben mir; накрај, am Ende, unten, z. B. сједи накрај села, er wohnt unten im Dorfe; покрај, neben längs; украј, am Ende, beim Ende; мјесто, statt; наком, hinter, z. B. наком себе спомен оставити, Andenken hinterlassen; насред, mitten in, z. B. насред села, поља, mitten im Dorfe, im Feld; ниже, unten, unterhalb; од, von; око, около, um, herum, z. B. око куће, um das Haus; око божића, um Weihnachten; осим, außer; поред, neben; послије, nach, nachher; посред, mitten durch, z. B. ударио га посред главе, er stieß ihn mitten durch den Kopf; оде посред села, er gehet mitten durchs Dorf; преко, über; прије, vor (mit Bezug auf die Zeit); против, gegen; ради, заради, поради, wegen, um willen; свр (савр), von oben, z. B. скочио свр куће, er sprang oben vom Hause herab; савр главе до зелене траве, oben vom Kopf bis zum grünen Grase; с ону страну, jenseits.

2) Den Dativ regiert nur Eine Präposition: к, ка, zu, к мени, zu mir, ка Крушевцу, zu Kruschewaz.

3) Den Accusativ regieren: кроз, durch; мимо, vorbei; низ, hinab, низ брдо, воду, den Berg, das Wasser hinab; уз, hinauf, уз брдо, воду.

4) Den Accusativ und Localis regieren: на, auf; о, von, an, zu; говори о њему, er redet von ihm; виси о клину, hängt
100 am Nagel; ударио о камен, stieß sich an den| Stein; о божићу, zu Weihnachten; по, um, durch, nach, in, deswegen, als: отишао по ђевојку, er ging um das Mädchen fort; послао по ђевојци, er schickte durch das Mädchen; ударио га по глави, er stieß ihm nach dem Kopf; у, in (wenn у bei heißt, erfordert es den Gen., als: у бога je свашта доста, bei Gott ist alles genug). Die Präpositionen на und у, wenn sie auf die Frage: wo? die Ruhe eines Gegenstandes anzeigen, haben den Localis bei sich, стоји на брду, stehet auf dem Berg; погинуо на Косову, ging auf dem Amselfeld unter; био сам у цркви, ich war in der Kirche. Deuten sie aber auf die Frage: wohin? Bewegung an, so folgt ihnen der Acc., z. B. отишао на брдо, er ging auf den Berg; иде на Косово, er geht auf das Amselfeld; идем у цркву, ich gehe in die Kirche.

5) Den Acc. und Instr. regieren (so wie на und у den Acc. und Loc.) folgende: под, unter; оде под кућу, er geht unter

das Haus; стоји под кућом, er steht unter dem Haus; над, нада, über: над воду, über das Wasser; над водом, über dem Wasser; нада се, über es; нада мном, über mir; међу, zwischen, unter: то је међу нама, das ist zwischen uns; дај међу нас, theile unter uns aus; пред, преда, vor: стоји пред кућом, steht vor dem Haus; изнеси пред кућу, trägt vor das Haus; метни преда ме, setzt vor mich; стоји преда мном, steht vor mir; auch пред смрт, vor dem Tod; пред божић, vor Weihnachten; за, hinter, nach, um, bei: сједи за кућом, sitzt hinterm Haus; однеси за кућу, trägt hinters Haus; иде за њим, geht nach ihm; не брини се за њега, kümmert sich nicht um ihn; за новце свашта доста, um Geld alles genug; узети за руку, bei der Hand nehmen. Zuweilen steht bei за der Genitiv: за живота, während des Lebens; за младости, während der Jugend, u. s. w.

6) Gen. und Instr. regieren: с, са, mit, von, durch: с братом, mit dem Bruder; с брда, von dem Berge; с коња, von dem Pferde; са земље, von der Erde; пропао с брата, er ist 101
durch den Bruder zu Grund gegangen; са своје памети, durch seinen Verstand.

II. Adverbia.

1) Des Orts: амо, hierher; близу, nahe; горе, oben; далеко, weit; довде, довле, bis hierher; докле, so weit als; доље, unten; донде, донле, bis dorthin; дотле, bis dahin; ђе, wo; ђегођ, wo immer; ђе му драго, wo immer, es sey, wo es will; игђе, wo immer; из далека, von weitem; изнутра, inwendig, von inwendig; изокола, rund herum, von der Seite; изребар, изребра, von der Seite; испријека, von der Seite; куда, wo; лијево, links; надалеко, weit; напријед, voraus; нигђе, нигђе, nirgends; овамо, hierher, auf diese Seite; овђе, hier; овуда, hierher; одавде, одавле, von hier; одакле, von wo; одатле, von da; одсвакле, одсвакуд, von überall; одовуд, von hier, von dieser Seite; озго, oben; оздо, unten; около, herum; онамо, dorthin; онђе, dort; онуда, dort vorbei; остраг, von hinten; откуд (од куд), von wo; споља, von außen; свагђе, свађе, überall; спријед, vorne; тамо, dort; ту, dort, da; туда, dorthin; унутра, drinnen, hinein; чак, weithin, bis an.

2) Der Zeit: ва вијек, immer, ewig; вечерас, вечераске, diesen Abend; давно, lange; данас, данаске, heute; доцкан, доцне, spät; зими, Winters; зимус, зимуске, diesen Winter; зором, frühe, bei Tagesanbruch; игда, икад, irgendwann, je; истом,

erst; јако, jetzt; јеснас, јеснаске, diesen Herbst; јутрос, јутроске, heute früh; јуче, gestern; кад, wann, als; каткад, dann und wann; лани, voriges Jahr; љети, Sommers; љетос, љетоске, heuer; најзад, најпослије, zuletzt; нигда, никад, niemals; ноћас, ноћаске, heint; ноћу, ноћом, bei Nacht, Nachts; овога пута, gleich, auf der Stelle, jetzt; одма, gleich; онда, ондај, dann; ономадне, dieser Tage; послије, später; потом (по том), hernach; прекјуче, vorgestern; преклани, vor zwei Jahren; прек-
102 синоћ, vorgestern| Abend; прије, пређе, vor, ehe; пролетос, verwichenen Frühling; рано, frühmorgens; сад, jetzt; синоћ, gestern Abend; сјутра, сутра, morgen; сјутрадан, den Tag darauf; скоро, unlängst; тада, dann; удиљ, immer, beständig.

3) Der Quantität: више, mehr; довољно, hinlänglich, nach Herzenslust; доста, genug; изобила, überflüssig; истом, nur, nichts als; још, јошт, јоште, noch; колико, wie viel, so viel; коликогођ, soviel immer; малко, мало, малчице, ein wenig; мање, weniger; млого, viel; мрвичку, мрвке, мрвчице, ein klein wenig, Krümchen, Bißchen; неколико, einiges, etwas; николико, gar nichts; оволико, soviel; онолико, soviel; толико, soviel.

4) Der Qualität: боље, besser; готово, beinahe; тешко, schwer; слабо, schwach; царски, kaiserlich.[1])

5) Fragende Adverbia: зар, etwa? зашто, warum? јели (је ли), gelt? јер, warum? камо, wo ist? куда, wohin? нијели (није ли), nicht? пошто, wie theuer?

6) Bejahende, verneinende: да, ja; да како, allerdings; доиста, заиста, gewiß; ја, ja; јамачно, sicher; ље, gewiß, sicher; није, nein.

III. Conjunctionen.

а, aber, und; а камо ли, viel weniger; ако, wenn; ал, али, aber, oder; ама, aber; баш, gerade, auch, sogar; буд, wenn auch, sei es; будући, weil, indem, da aber, weil es so ist; ван да, außer, wenn; већ, sondern; већ ако, außer wenn; да, daß (да ја имам, daß ich hätte) wenn (да ја знам, wenn ich wüßte); дакле, also, daher; еле, einmal; зашто, denn; и, und; или, oder, entweder; ја, јали, entweder, oder; јер, denn; како гођ, so wie; ли, ob? него, sondern; ни, weder, noch; нити, weder, noch; но,

[1]) Beinahe jedes Adjectiv läßt sich auf diese Weise in ein Adv. verwandeln.

aber; опет. abermals, wieder; па, und, hernach, dann; пак. und, hernach, aber; премда, wiewohl; такођер, auch; то, so.

IV. Interjectionen. 103

А! ah! аа! aha! ах! ach! авај! oweh! weh! ај! hei! аја (ајја)! nein, auf keine Art! ао! (wundernd) ато (а то)! sieh da! благо! wohl! (mit dem Dat.) бл. мени! wohl mir! бог ме! bei Gott! бре! (befehlend) гле! schau, sieh! давори! he! wart! де! wohlan! деде, дедер! mache, mache! деде да видим! laß sehen! дела! (befehlend) жижа! (sich verbrennend) еј! hei! ево! sieh da (vor mir)! ено! sieh da (vor ihm)! ето! sieh da (vor dir)! ии! (wundernd) јао, јаој! weh! јатка! der Arme! јадо! weh! куку мени! weh mir! куку леле! weh! леле мени, weh! љу, љу! (zu Wiegenkindern) море! (s. das Wörterbuch) на, нај! da! немој! nicht doch! ну! нуде! нудер (betheuernd) нуто! sieh! о! (rufend) ој! (auf Rufen antwortend, in Liedern ausrufend) оп, опа! оп цуп! опа, цупа! (tanzend) оо! oho! пп! pfui! пик! (s. das Wörterbuch) помагај! zu Hülfe! пст! pst! пуһ! pflumpf! та! (не ћеш!) gewiß! тешко! weh (mit dem Dat. der Person: тешко мени, теби, њему, нама! weh mir, dir, ihm, uns!) ћа ћу! lari fari! у! uh! ук! (frierend, schaudernd).

Es gibt sodann viele Interjectionen für Thiere, zumal Hausthiere, sie zu locken, zu scheuchen, gehend und stehend zu machen. Lockwörter: бири, бири! (zu welschen Hühnern) вит, вит! (zu Tauben) гиц, гиц! (zu Schweinen) ђа, ђа! (zu Pferden) ма, ма! (zu Kühen) мац, мац! (zu Katzen) ћук, ћук! (zu Hühnern). Scheuchwörter: ош, оша! (zu Hunden) пис, пис! (zu Katzen) уш, уш! (zu Schweinen) уј, уј! (zu Krähen, hui, hui) воч! (zum Ochsen) цуки! (zum Hunde) шибе! (zu jungen Hunden). шике! (zu Ferkeln). Soll der Ochse angetrieben werden, so heißt es: ћа! soll er zurückgehen: сту! den Ochsen oder das Pferd zum Fortgehen zu bringen: де! Das Kalb von der Kuh zu trennen: љок! Lämmer von den Müttern: кит, кит! кит луч! Ziegen zu treiben: кец, кеца! Schafe zu treiben: ис, иса! die Ziege zum Melken stehen zu machen: тир, тири!

Andere Interjectionen stammen aus dem Türkischen, Grie- 104
chischen oder Deutschen, z. B. ајһиди! herlich! һиди! schön! аратос! verflucht! Teufel! аферим! bravo! куш! kusch, still!

бердо! wer da! аман! Pardon, Gnade! дур! halt! чала! die Trommel gerührt! јазук! Schade! јала! beim Allah! вала! bei Gott!

Merkwürdiger sind einige, die noch auf die heidnische Zeit zurückweisen und fast nur in den Liedern gebraucht werden, vgl. ладо! лељо! колалом! in dem Wörterbuch. In den Liedern finden sich auch zusammengesetzte, oft halbe und ganze Zeilen füllende Interjectionen, ja der Refrain mag als eine erweiterte Interjection betrachtet werden.

[О том, како је постао овај немачки превод „Српске Граматике" и како је издат на свет, казује Вук у књижици **„Вуков одговор на Утук Г. М. Светића"** *(у Бечу, 1843.), на стр.* **25.** *и 26. Тај пак „Одговор" види у* **трећој** *књизи Вукових „Скупљ. Грамат. и Полем. Списа."]*

*[***Гримов** *предговор (на немачком језику) пред овим преводом* **„Српске Граматике"** *види на крају ове (II.ге) књиге, у „Додатку."]*

XXIII.

ГЛАВНЕ РАЗЛИКЕ 41

ИЗМЕЂУ

ДАНАШЊЕГА СЛАВЕНСКОГА И СРПСКОГ ЈЕЗИКА.

[Из Вукове **„Данице“** *за 1826. г.,* стр. 41.—69.]*

I. У ријечма.

1) У млогим ријечма има у Српскоме језику Е, ђе је у данашњему Славенском ѧ (а послије Ж, Ч и Ш, а), н. п. *месо,* мѧсо; *име,* имѧ; *племе,* плємѧ; *клетва,* клѧтва; *кнез,* кнѧзь; *свет,* свѧтъ; *свезати,* свѧзати; *ред,* рѧдъ; *се,* сѧ; *ме,* мѧ; *те,* тѧ; *језик,* ѩзыкъ; *жетва,* жатва;[1]) *чедо,* чадо; *начети,* на|чати; тако у свима глаголима у трећем лицу млож. 42
броја прошавшег времена, н. п. *писаше,* писаша; *творише,* твориша; *играше,* играша; а у глаголима трећега спрезања (по Српскоме) и у садашњем времену (у истом лицу и броју), н. п. *служе,* слꙋжатъ; *уче,* ꙋчатъ; *суше,* сꙋшатъ и т. д. — Без сваке сумње ово својство Српскога (или јужно-Славенскога) језика није млађе од *Ћирила* и од *Методија*; јер у свима старим *црквеним* или *Славенским* књигама, које су гођ писане и штампане у нашим земљама, једнако стоји не само у таковим ријечма свуда Е мјесто ѧ, него и на онаким мјестима,

---

[1]) У старијим је (Руско-Славенским) рукописима и у оваким ријечма свуда ѧ, а не а, н. п. жѧтва, чѧдо, начѧти, писашѧ, творишѧ, слꙋжѧтъ, ꙋчѧтъ и т. д.

[* **Даница.** Забавник за годину 1826. издао *Вук Стеф. Караџић,* Философије доктор, и учени друштва: Санктпетербургскога вољнога љубитеља Руске Словесности, Краковскога, Тирингско-Саксонскога за истраживање отач. старине, и Краљевско-Гетингскога член кореспондент. Прва година. У Бечу, у штампарији Јерменскога намастира. — На 12⁰, 12 листова и 134 стране.]

ђе и Срби данас друкчије говоре, н. п. пречистыѧ (у род. јед. женскога рода), по данашњему Славенском пречистыѧ, а Српски *пречисте*! А и у Минхенском рукопису, који сви држе да је *најстарији* Славенски рукопис, стоји тако исто. Гледај Wiener Jahrbücher der Literatur 17. Band (Wien 1822.) на страни 102.

2) У старим Славенским књигама у млогим ријечма има у сриједи међу два полугласна слова ь или ъ, н. п. отьц,
43 коньц, овьн, овьс, равьн, кашьль, мьч, сь, вь, кь, пѣськ, шипьк, тънък, кратьк, кротьк, мрьзък, сьбрати, дьска, чьсть, крьвь, прьст, гръло и т. д. У оваким ријечма Руси су у данашњему Славенском језику пометали свуда, по њиовом нарјечију, Е или О мјесто ь, н. п. отец, конец, овен, овес, равен, кашель, меч; со, во, ко, песок, шипок, тонок, краток, кроток, мерзок, собрати, доска, честь, кровь, перст, горло; у врло мало ријечи остало је онако без самогласнога слова, н. п. тма, ржа, лжа, а особито код Р и Л, н. п. мѹдръ, мѹдрѣйшій, храбръ, храбрѣйшій, свѣтлъ, свѣтлѣйшій, реклъ, пеклъ и т. д. а у Српском језику у таковим ријечма, ђегођ није ъ код *р*, свуда је А мјесто ъ, н. п. *отац, конац, ован, овас, раван, кашаљ, мач, са, ва, ка, пијесак* (или *песак*), *шипак, танак, кратак, кротак, сабрати, даска, тама, магла, лажа* (за *чест, честит, честитати, чесница*, ја би прије рекао, да се помијешало са *чест* (Руско-Слав. часть, der Theil), од куда имамо *причестити* се и *причешће*, него да се увукло из данашњега Сла-
44 вен|ског језика; али се говори и *част*, н. п. на *част* му; *часни* крст, *благочастиви*; а отуда је и *част, частити се*); а ђе је ъ код *р*, онђе нема никаког самогласног слова, него *р* само за себе чини слог (као што је било и у старом Славенском, и као што је у Чешком и данас). н. п. *крв, прст, крст, грло, рђа* и т. д.

Ђекоје наше покондирене тикве оваке ријечи *свога* језика називају *свињарскима* и *говедарскима*, зато мислим, да је вриједно овђе додати неколико овога реда ријечи из књиге, која се зове: „Собраніе разныхъ недѣлныхъ и праздничныхъ нравоѹчителныхъ *поученій* въ трехъ частехъ по особъ состоѧщее,“ и која је наштампана „Во славѹ свѧтыѧ, единосѹщныѧ, животворѧщїѧ, и нераздѣлимыѧ Троицы, Отца, и Сына, и свѧтаго Дѹха; съ дозволеніемъ правителствѹющыхъ. благословеніемъ же православнаго Архіепископа и Митрополита Карловачкаго на дѹшевнѹю ползѹ всѣхъ православныхъ хрїстіанъ. въ царствѹющемъ
45 градѣ Віеннѣ, при Стефанѣ, благородномъ ѿ Новаковичъ въ лѣто

ѿ сотворенїа мїра ҂зтв. ѿ рождества же по плоти Бга слова ҂аѱчд. Їндїкта ві." На овој књизи не стоји, ко јој је био списатељ, али је познато, да је био покојни архимандрит *Раић.* У почетку имају готово пуна три листа предговора митрополитова, у коме препоручује и налаже владикама, да се ова поученија сваке нeђеље и празника по свим црквама, како по варошима, тако и по селима и по намастирима, чате без икаке премјене и изговарања и одлагања. Књига је ова у данашње вријеме неисказано важна за Српски језик, једно зато, што ни у једној другој књизи нема толико знака правога Српског језика колико у њој, а друго, што је она књига од Божанства, и што нико не може рећи, да су је каки јеретици писали и на свијет издали. Ја овђе не ћу из ње исписивати обични Српски ријечи, које су свима познате, него ћу само од они неколико назначити, које су или у народу слабо познате, или које су од Славенски посрбљене по својству Српскога језика. Ево и: Аганацъ (I, ѯа.), звездочатацъ (I, зі.), земледѣлацъ (I, гі.), победоносацъ (I, ои.), провидацъ (II, гі.), свевидацъ (II, ѕ.), тайновидацъ (III, лг.), 46
саастолюбацъ (II, ѯа.), сѣверацъ, ѱаламопевацъ (I, гі.); господарь (I, ки.), жизань (III, лз.), жезалъ (III, ѕ.), молбанъ (I, лз.), недостатакъ (III, г.), напоредакъ (II, аг.); мꙋдрацъ, мꙋдраца (III, ми.), мꙋдарствꙋ (I, ми.), любомꙋдарствꙋ (III, ѕ.); коначно (I, пд.), безконачни (I, ѯв.), свеконачни (II, л.); ка (ка бꙋдꙋщемꙋ животꙋ, II, кѕ.; ка окомꙋ, II, ми.; ка слꙋшаню II, н.); вадарь (I, не.), вадрость (I, од.), вадрствꙋ (I, мг.); любавь (II, кв.), любазнїи (I, ѯ.), прелюбазно (II, ѯз.), любазность (II, кѕ.), мазда (I, ли.), маздовазданїе (I, ад.), маздопрїиманѣ (II, м.), безмаздный (I, ли.), ѿмастити (I, мз.), ѿмаштавати (II, кд.), ѿмастителный (II, д.), ѿмаститель (II, д.), ѿмащенѣ (II, д.); прелазь (I, мл.); полазно (II, дг.), безполазна (I, кв.), неполазно (I, ад.); даждь (I, мз.), ѡдаждитисе (I, ѯг.); дошадшꙋ (I, кв.). сашадши, ушадши (I, ке.), 47
дошаствїе (III, ав.), сашаствїе (II, ѕі.), пришааца (III, д.), частность (III, од.), благочастивый, благочастїе (II, л.), нечастива (II, кѕ.), нечастїе (II, мв.), безчастїе (I, кд.), безчастанъ (II, ле.), ѡбезчастити (III, дг.), почаствованъ (II, и.); побожанство (III, ка.), набожанство (II, ѯи.), сведочанство (II, кз.), величаство (III, л.), множаство (I, ле.), ништожаство (III, зг.), общаство (III, ми.), рождаство (III, ме.), убожаство (II, пѕ.), сꙋщаство (III, д.), отачаство (I, гі.), отачаскїй (I, ад.), тр-

жастко (II, к҃.), тр҆жаствїе (I, лг҃.), всетр҆жаственный (I, ѯд҃.),
ср҆ачни (III, ѯи҃.), чистоср҆дачнїи (I, пз҃.), простосрдачанъ (II, а҃.);
истмитити (II, пд҃.), тащеславїе (I, і҃.), таштеславїе (II, мк҃.),
тащеславанъ (I, оз҃.), таштеслависе (II, мд҃.); каведенїе (III, ке҃.),
каверенъ (II, пе҃.), вазбꙋдити (II, ѯд҃.), вазбꙋђавати (II, мд҃.),
невазбꙋждака (I, лк҃.), предвазвестити (I, кѕ҃.), предвазвещавати
48 (II, лі҃.), пред҆вазгласїо (III, ме҃.), вазвеличати (II, л҃.), вазве-
личити (II, мз҃.), вазвишава (III, ѯд҃.), вазвышенъ (II, пл҃.),
ваздати (II, н҃.), ваздаанїе (II, ѯл҃.), вазднгнꙋти (III, ѯд҃.),
вазд҆р҆жаватисе (II, ві҃.), вазд҆р҆жанъ (II, ое҃.), вазд҆р҆жанѣ (II,
зі҃.), невазд҆р҆жанѣ (II, зі҃.), невазд҆р҆жанїе (III, лз҃.), вазд҆р҆ж-
никъ (II, л҃.), невазд҆ржникъ (I, лк҃.), ваздꙋхъ (II, аі҃.), вазлю-
бити (II, ѕ҃.), вазлюблѣнный (II, нв҃.), вазненавидити (II, ѕ҃.),
невазможно (I, п҃.), превазможемо (I, ѯг҃.), вазнети (II, кі҃.),
вазнестисе (II, кв҃.), вазноситисе (III, кв҃.), превазнесенъ (II,
кз҃.), превазносеђи (II, ві҃.), вазѡбновити (II, пл҃.), вазопїктъ
(II, г҃.), вапїемо (I, лл҃.), вазрадоватисе (I, пи҃.), вазрастъ (I,
лд҃.), вистинꙋ (I, і҃.), ванезапꙋ (I, кв҃.), ванниманїе (II, од҃.),
неваниманѣ (II, мд҃.), ванимати (II, нл҃.), ваобразити (I, гі҃.),
ваображавати (I, ми҃.), ваображенѣ (III, лѕ҃.), ваорꙋжаватисе (II,
кв҃.), васкрешавати (II, ѯе҃.), васпитавати (II, аі҃.), васпитати
49 (III, од҃.), васпитанїе (II, ол҃.), васпомаганѣ (II, аі҃.), васпоме-
нꙋти (II, кз҃.), васхытити (II, ѯг҃.), васхищенъ (II, мд҃.), пре-
васходный (II, мд҃.), превасходство (II, л҃.), вач҆л҆чиосе (II, еі҃.).
саблазанъ (I, лд҃.), саблажнаватисе (II, на҃.), саблазнителный (II,
нд҃.), саблазнитель (III, кв҃.), саболезновати (II, ѕі҃.), саборъ (I,
лг҃.), сабратъ (I, ни҃.), сабраћа (III, гі҃.), сабытїе (I, ѯг҃.), са-
вакꙋплати (II, ѕ҃.), савакꙋпити (II, ѯл҃.), присавакꙋпити (II, мд҃.),
присавакꙋпленѣ (II, е҃.), саваскр҆снꙋти (I, ѯг҃.), саваскр҆савати
(I, ѯд҃.), савестъ (I, ли҃.), добросавестанъ (II, а҃.), саветъ (I, ві҃.),
саветовати, савещати (II, аі҃.), савр҆шенство (III, мд҃.), савр҆ши-
тель (I, ѯе҃.), сагласїе (I, еі҃.), несагласїе (I, ѯѕ҃.), сагласовати
(I, ов҃.), сагласанъ (I, ѯз҃.), саграђанинъ (II, оз҃.), саграж҆данинъ
(II, лд҃.), сагревати (II, мѕ҃.), сагризати (II, ка҃.), сад҆р҆жати (II,
мд҃.), сад҆р҆жавати (II, нг҃.), сад҆р҆жанѣ (I, лд҃.), садрꙋгъ (II, л҃.),
садрꙋжество (III, ке҃.), садѣйствовати (II, и҃.), саединити, саеди-
50 няавати (II, з҃.), саединенїе (II, кв҃.), саединенѣ (I, гі҃.), присае-
динити (I, мѕ҃.), сажаловати (II, ѕі҃.), сажалѣнѣ (I, к҃.), са-
житакъ (III, лд҃.), саживленѣ, сажителство (III, мд҃.), сажитїе
(II, лд҃.), сажитель (I, нѕ҃.), саздати, сазданѣ (II, л҃.), сазда-
тель (II, ке҃.), несазданный (II, ми҃.), саизволенѣ (II, оз҃.), са-

крлѣенъ (II, мв҃.), сакровище (I, лѕ҃.), сакрꙋшенѣ (II, ке҃.), сабразанъ, сабразїе (I, ѯг҃.), сабщити, сабщаванѣ (I, кд҃.), сабщателно (III, м҃.), сабщенѣ (I, нп҃.), сабщество (III, мд҃.), сабщникъ (I, нп҃.), сaживлаватисе, саѿвѣтствовати (I, пд҃.), саплетавати (III, кв҃.), сапребыванѣ, сапрегнꙋтъ (II, кй.), саприносꙋщанъ (I, пз҃.), сапрославлатисе, сапротивитисе (III, п҃.), сапротивлѣнѣ (кг҃.), саравнити (I, пв҃.), сарадоватисе (III. м҃.), сарадованѣ (II, ѯд҃.), саразмерити (I, пе҃.), саразмеренъ (II, од҃.), саразмеритъ (III, вг҃.), сараспинатисе (I, ѯд҃.), саcловїе (II, н҃.), саставъ (II, лг҃.), састарититисе (I, г҃.), састоисе (II, гг҃.), састо- 51
анїе (II, лг҃.), састоанѣ (I, ѯѕ҃.), састрадати (II, д҃.), састраданѣ (I, к҃.), састрадателанъ (I, кд҃.), сасꙋдъ (I, кд҃.), сатворити (II, ме҃.), сатворенѣ (II, п҃.), сатворитель (I, пд҃.), саꙋживанѣ (I, нв҃.), саꙋчастникъ (III, гг҃.), сахранавати (I, ке҃.), предсахранавати (II, кг҃.), сачетаватисе (III, дг҃.), сачетанѣ (III, од҃.), сачинити, сачинавати (II, е҃.), сачиненїе (I, дг҃.), сачиненѣ, сачинитель (у предговору), саюзъ (I, пе҃.), саюзникъ (II, ѯп҃.), саꙋпарникъ (II, кд҃.). Од ријечи, у којима *р* чини слог, не само што има цр́вь, кр́вь, кр́вный, умр́о, вр́тоградъ, смр́ть, смр́тный, безсмр́танъ и безсамр́танъ (безсамр́тна пишта самъ Аганлцъ III, а҃.), безсмр́тїе; него и гр́дый (II, л҃.), гр́дость (I, п҃.), гр́дина (I, г҃.), гр́дитисе (II, нѕ҃.), гр́деливъ (II, ме҃.), искр́носердачни, чистоср́дачїе (I, дг҃.), кр́митисе (II, кг҃.), прикр́мити (II, гг҃.), прикр́млѣнѣ (II, нд҃.), скр́бь (I, дг҃.), скр́банъ (I, кѕ҃.), скр́бити (II, лз҃.), ѡскр́бити (II, д҃.), оскр́блавати (I, м҃.), скврна 52
(I, ѯ҃.), скврноделацъ, скврнаванъ (II, ѕг҃.), скврногъ (II, кй.), ѡскврнити (II, к҃.), ѡскврнѣнъ (I, нд҃.), устр́млаватисе (II, ке҃.), устр́млѣнѣ (II, ма҃).

3) У старим (и Српско- и Руско-) Славенским књигама у многим ријечма има лъ или ъл (или ль или ьл) међу два полугласна слова, н. п. слънце (или сълнце), длъгъ (дългъ), плънъ (пълнъ), влъна (вълна), сльза (сьлза) и т. д. Руси су у данашњему Славенском језику у таким ријечма или пометали о пред л, н. п. солнце, долгъ, полнъ, волна; или е послије л, н. п. слеза; а у Српском језику свуда је у таковим ријечма У мјесто Л, н. п. *сунце, дуг, пун, вуна, суза.* Крањци у оваким ријечма имају *оу* (које се изговара као дифтонг у једном слогу) мјесто Л; тако они говоре *соунце, доуг, поун, воуна, соуза.*

4) Л на свршетку слога у Српском језику обично свагда се претвори у О, н. п. *пепео, сеоце, жетеоци, котао, писао,*

говорио и т. д. Али како у говору самогласно слово послије *л* дође, онда *л* опет изиђе на своје мјесто, н. п. *иепела;*
53 *котла, котлу, котлови; жетелаца* (у род. множ.); *говорила, говорило, говориле, говорили* и т. д. Врло мало има прави Српски ријечи, у којима се преступа ово правило (н. п. *силни, тоболца*); али у туђим ријечма чешће се изговара, н. п. *болта, солдат, султан,* и т. д.

5) У Српском језику нема суштествителни имена да се свршују на *ије* (по Славенски їє) осим само неколико, које су из црквени књига узете, н. п. *спасеније, сретеније, моленије, ваведеније, васкрсеније* (а говори се и *васкрс*), *богојављеније* (а и *богојављење*), *преображеније* (а и *преображење*); а остале таке ријечи у Српском језику имају полугласно слово пред *е,* и то: а) које се у Славенском језику свршују на зїє, жїє, рїє, сїє, чїє, шїє, оне у Српском мјесто ї имају *ј,* н. п. *лозје, оружје, загорје, класје, подручје, подушје;* б) које се у Слав. свршују на дїє, лїє, нїє, тїє, щїє, у онима се у Српском ї слило с полугласним словом, те се претворило Д у Ђ, Л у Љ, Н у Њ, Т и Щ у Ћ, н. п. *запруђе, гвожђе, грожђе; весеље, коље, окриље; трње, камење, писање, учење* (и тако у свима оваким ријечма од глагола;
54 по овом је правилу Раић у поменутим поученијама посрбљавао све Славенске ријечи и од савршителни глагола, н. п. сагрєшєнѥ, сѡстоꙗнѥ, ꙋзвышєнѥ, дрзновєнѥ, излєчєнѥ, осꙋждєнѥ, изгꙋблєнѥ, помишлєнѥ, побꙋђєнѥ, ѡбєтованѥ, намєрєнѥ, украшєнѥ, попєчєнѥ, заблꙋждєнѥ, привиђєнѥ, сачꙋванѥ, угризєнѥ, магновєнѥ, изврьшєнѥ, жєртвоприношєнѥ, поврађєнѥ, загралєнѥ, ꙋвєдєнѥ, прєдсказанѥ и т. д.); *пиће, цвијеће, пролеће, ушће, причешће* (по овом је правилу Раић у *Боју змаја са орлови* начинио ꙋзєћє, и у поменутим поученијама быћє (III, лд҃.), нєбыћє (II, лв҃.), жићє (III, лг҃.), зачєћє (III, и҃.), достигнꙋћє (II, мг҃.), изданꙋћє (I, ѯ҃.), ѿвргнꙋћє (I, лд҃.), ѿдахнꙋћє (I, лг҃.), подигнꙋћє (III, мг҃.), покрићє (II, б҃.) прєлићє (II, од҃.), прєтакнꙋћє (II, нд҃.), прикоснꙋћє (II, к҃.), проклєћє (II, ог҃.), пропєћє (III, кг҃.), утрнꙋћє (I, кѕ҃.); *воће*; в) а које се у Слав. свршују на бїє, вїє, мїє, пїє, у онима се у Српском претворило ї у *љ,* н. п. *гробље, здравље, безумље, копље.*

55 6) Слово Щ Руси и други готово сви Славенски народи изговарају у читању Славенски књига као *шч,* а Срби и Бугари као *шт,* као што су га без сумње и у вријеме *Ћирила*

и Методија изговарали;[1]) у Српском пак језику или се изговара као *шт*, н. п. *штит, штука, штене, пришт, штипати* и т. д.; или се претвори у *ћ*, н. п. *ноћ, моћ, пећ; пећи, моћи, пишући, позлаћен* и т. д. (у оваким ријечма Руси и Крањци имају *ч* мјесто *щ*, н. п. *ночь, мочь, печь, позолоченъ* (Крањски *позлачен*); а Пољаци и Чеси имају *ц*, и говоре *ноц, моц, пец, позлацен*).

7) Какогођ што се у Српском језику Славенско *щ* и *т* 56
у млогим ријечма претворило у *ћ*, тако се *ж* и *д* претворило у *ђ*, н. п. *госпођа, међа, рођен, рађати, вођ, пређа, рђа; лађа* и т. д.

8) За слово Х у Српском језику данас нема гласа, него
или је са свим изостављено, н. п. *лад, ром, рабар, љеб,*
Ристос, ришћанин, вала (или *фала*; тако и у осталим ри-
јечма, ђе је у Славенском језику *х* пред *в*, по ђекојим мје-
стима, особито по варошима, изговара се *в* као *ф*, н. п. *фа-*
лити,| *зафалити, зафала, зафатити, дофатити, уфатити*), 57
манути, уздануmu, одма, маовина, дуовник, и т. д. Или се
претворило у друга слова, и то: а) (и највише) у *в*, н. п.
сув, глув, уво, кувати, дуван, дувна и т. д. б) у Ерцеговини
на крају ријечи у *г*, н. п. *дођог, виђег, чуг, нађог, ораг, кожуг*
и т. д. в) у *ј*, н. п. *тиј, тија, тијо;* а особито у Сријему,

---

[1]) У додатку к 68. ч. новина Српски 1821. године казано је, како се у
једноме од најзнатнији (још у *Русији* писани) Славенски рукописа из XI. ви-
јека, у *изборнику* великога кнеза *Светослава*, слабо налази слово *щ*, него свуда
шт мјесто њега, н. п. аште, ѥште, навъдашге, имѣюштоу, глюштоу, немоштьнъ и
т. д. У прошавши, за језик наш врло несрећни, 50 година и то се по Сријему,
по Бачкој и по Банату почело учити, да се *щ* зове *шча*. Поменута *поученија* 56
свједоче, да га је Раић до своје смрти звао и читао *шта*, н. п. ништꙋ и нищꙋ (I,
н̃і.), штедрꙋ и щедрꙋ (II, нд̃.), у III. књ. на листу а̃. гредꙋштега, а на є̃. гредꙋщега.
— Пошто је ово било написано и већ се почело штампати, дошла ми је у руке
Руска књига: „*Іоаннъ, Ексархъ Болгарскій*. Изслѣдованіе, объясняющее Исторію
„Словенскаго языка и литтературы IX и X столѣтій. Написано *Константиномъ*
„*Калайдовичемъ*,| Главнымъ Смотрителемъ коммисіи печатанія Государственныхъ 57
„Грамотъ и Договоровъ, Московскихъ Обществъ: Исторіи и Древностей Россій-
„скихъ, Любителей Россійской Словесности, Императорскаго Испытателей При-
„роды и С. Петербургскаго Вольнаго Любителей Россійской Словесности Чле-
„номъ и Кавалеромъ. Съ шестьнадцатью гравированными изображеніями. Москва
„въ Типографіи Семена Селивановскаго 1824.“ 218 страна на половини листа,
наштампана господски на лијепој велинској артији, као што само Славенски Ме- 58
ценат, Граф *Никола Петровић Румјанцов*, може чинити. Књига је ова врло
знатна и важна за све Славене, који мисле о Славенском језику и о историји
његовој, а на особиту је чест и славу Србима и Бугарима. У овој књизи на
стр. 87. и 104. Г. Калајдовић сам каже, да је *щ* састављено од *ш* и *т*, и не само,
вели, што га Срби и Бугари изговарају *шт*, него се у ђекојим ријечма може
чути и међу простим Русима, н. п. *шти* (чорба од кисела купуса), *ешто* (мје-
сто *еще*)!

у Бачкој и у Банату: *снаја, чоја, аждаја, смеј, греј* и т. д.
58 г) у *к*, н. п. *женик, грек.* — Може бити да је овој својство Српскога језика од свију поменути најмлаће (и зато ваља да није свуда по народу ни једнако); али је опет јамачно старије од свију наши књига. *Први* Српски буквар, који је наштампан (у Млецима?) око године 1767. свједочи на страни 18. и 19., да су Срби у оно вријеме не само говорили, него (ако је и написано било „хвалл, хвалк тѫ, Хрїстосъ“) читали „валл, валк тѣ, Рїстосъ.“ Прошавшега љета ја сам у намастиру Бешенови слушао Светогорског проигумна, Аћима Кнежевића, рођеног Србина из Боке Которске, ђе чита и поје
59 у цркви не само *вали, ваљу те* и *Ристос,* него и Господи *возва*! Овоме би се могао смијати само онај, који не разумије. — Кад би се *х* изговарало као Латинско *h*,[1]) онда би се на ђекојим мјестима (особито међу два самогласна слова и на крају) могло писати, јер се ђешто и онако говори *уо, дуан, куати, дуати* и т. д. али пред полугласним словима не треба нигђе никако: јер не само што би на таким мјестима ружило народни изговор, него ни од стотине један не би знао свуда ђе га ваља писати. Ево Раић у поменутим поученијама пише га обично свуда, али опет има ѿдалнѣвши (I. лї.), издалнѣћѣ (I. ѯ҃.), уздалнѹти (III, п҃.), ѹсалнѹти (III, иг҃.).

II. У граматици.

60 1) Највећа је разлика између Српскога и Славенскога језика у *глаголима*, и то:

а) (и најзнатније) што се у Славенском језику глаголи у првом лицу јед. броја садашњег времена свршују на ѹ или на к (по правоме писању *сви* на ѹ), а у Српскоме на М (*ам, ем, им*), н. п. пишѹ, *пишем*; учѹ, *учим*; игрлк, *играм*; творк, *творим*. Наши *језикопоправитељи*, који све у Српском језику, што није као у данашњим црквеним књигама, називају *поквареним* и *свињарским* и *говедарским*, казаће одма, без сумње, да су и ово Срби *покварили* од Славенскога; али паметан и у овоме послу вјешт човек тешко би могао казати.

---

[1]) Да *х* није **h**, него *ch*, то мислим да није потребе доказивати; јер иначе не би Руси писали *Гамбургъ* (Hamburg), *гусаръ* (Husar), *Гофмаршалъ* и т. д. нити би Раић у реченим поученијама писао гофмейстеръ (II. мѕ҃.), герой, геройчествовати (III. ѯв҃).

које је старије од овога двога (*пишу* или *пишем*?). Јер не само што се, осим Српскије, сви Крањски и Словачки, и млоги Бугарски и Чешки глаголи свршују на *м*, него и у самоме Славенском језику има єсмь, вѣмъ, имъ, имамъ! Ово се у Славенском језику зову *неправилни* глаголи, као и у Српскоме *могу* и *оћу*.

б) Што се треће лице и јед. и млож. броја тога истог 61
времена у Славенском језику свршује на *т*, а у Српском на самогласно слово (т. ј. у јед. броју на А или Е или И; а у млож. на У или на Е), н. п. (у јед. броју) играєтъ, *игра*; пишєтъ, *пише*; творитъ, *твори*; у млож. броју играютъ, *играју*; пишѹтъ, *пишу*; творѧть, *творе*. Ова је разлика према првој врло малена, а и од ове још је мало мања разлика

в) Што се у Славенском језику прво лице млож. броја у свим временима свршује на *м* (осим поменута 4 неправилна глагола, који се у садашњем времену свршују на мы), а у Српском сви се без разлике свршују на *мо*, н. п. играємъ, *играмо*; пишємъ, *пишемо*; творимъ, *творимо*; у прошавшем времену играхомъ, *играсмо*; писахомъ, *писасмо*; творихомъ, *творисмо* и т. д. Овака је, или још мања од ове разлика

г) Што се у Славенском језику друго лице јед. броја садашњег времена свршује на *ши*, а у Српскоме на *ш*, н. п. играєши, *играш*; пишєши, *пишеш*; твориши, *твориш*. Ово се лице и у Руском језику свршује овако, као и у Српскоме.

Осим ови разлика вриједно је још напоменути, да у 62
спрезању глагола један језик има нешто више од другога. Тако у Српском језику нема страдателнога причастија садашњег времена, н. п. играємый, пишємый, творимый. Тако у Српском језику глаголи *јесам* и *оћу* у сватри лица и у обадва броја садашњега времена имају двојако (*јесам* и *сам*, *оћу* и *ћу* и т. д.), а у Славенском нема. — Какогођ што Срби немају поменутога причастија, тако Руси немају ни полупрошавшега ни скоро прошавшега времена, н. п. Рус не може казати ни *творах* ни *творих*, него само *творил*!

2) *У именима суштествителним*:

а) Имена мушкога рода у јед. броју имају у Српском и у Славенском језику све остале падеже једнаке осим сказат., који се у Славенском језику свршује на ѣ или на и, а у Српскоме на *у*, као и дат. (као што су и у Славенском је-

зику ова два падежа једнака код прилагателни имена женскога рода, и код мјестоименија на млогим мјестима; а и домъ домѣ!). У множ. броју нема истина управо једнака ни једнога падежа осим имен. и зват. (а ни ови нијесу једнаки у они ријечи, које у Славенском језику имају ова два па-
63 дежа на Е, н. п. сынов́е, Римлѧне); но опет је највећа разлика у сказ., који се у Славенском језику свршује на ехъ или на ѣхъ, а у Српскоме на *ма*! (Што се кашто по ђекојим мјестима изостави *ма*, па се свршује на *и*, то може бити да је *негда* остало од Славенскога ѣхъ; но ту данас у Српском језику нема ни најмањега спомена од *х*, него се *и* мало продужује). *Родит.* је у Славенском језику обично двојак: за први може се рећи, да је као именит. јед. (а у Римлѧнъ и други оваки имена као именит. множ. без самогласнога слова), а други се свршује на ов или на ев (у неки имена на ей мјесто ев); а у Српском језику може се рећи, да је у обадва Славенска додато на крају А, само што на *ова* и на *ева* имају само она имена, која у цијелом множ. броју добију *ов* или *ев*. *Дат.* се у Славенском језику свршује на *ом* или на *ем*, као твор. у јед., које се и у Српском језику ђешто чује, али се у Српском понајвише свршује на *има* (тако у Српском језику сви се падежи у множ. броју свршују на самогласно слово, а у Славенскоме три на полугласно!). *Вин.* се у Славенском језику свршује на и или ы, а у Српскоме на *е*.

64 б) У именима средњега рода готово је ова иста разлика, осим што се у Српском језику и она имена, која у род. и у осталим падежима добивају *т* или *н*, свршују у род. на *а*, у дат. на *у*, а у твор. на *ом*, н. п. *име*, *имена*, *имену*, *именом* (а не *имене*, *имени*, *именем*); *прасе*, *прасета*, *прасету*, *прасетом* (а не *прасете*, *прасети*, *прасетем*).

в) Имена женскога рода, која се свршују на полугласно слово, готово се једнако склањају и у Славенскоме и у Српском језику (у јед. броју само је разлика у зват. падежу, који се у Славенском свршује на е, а у Српском на *и*; и у твор., који се у Славенском свршује на їю, а у Српском на *у* и на *и*: а у множ. броју и овђе је највећа разлика у сказ., који се у Славенском свршује на ехъ, а у Српскоме на *ма*, као и дат. и твор.). Но склоненије имена женскога рода, која се свршују на *а*, тако је различно, да ће бити најкраће и најбоље метнути овђе обадва, једно према другоме:

ЈЕД. БРОЈ.		МЛОЖ. БРОЈ.		65
(Слав.)	(Српск.)	(Слав.)	(Српск.)	
н. вода̀	*во̀да*	во́ды	*во̀де*	
р. воды̀	*во̀де̑*	во́дъ	*во̑да*	
д. водѣ̀	*во̀ди*	вода́мъ	*во̀дама*[1])	
в. во́дꙋ	*во̀ду*	во́ды	*во̀де*	
з. во́до	*во̀до*	во́ды	*во̀де*	
т. водо́ю	*во̀до̑м*	вода́ми	*во̀дама*[1])	
с. водѣ̀	*во̀ди*	вода́хъ	*во̀дама*[1])	

Истина да су и остала склоненија суштествителни имена у Српском језику *млого правилнија* него у Славенскоме, али је склоненије ови имена особито, н. п. у Славенском језику која се имена свршују на на, ла, жа, ча, ша, ща, їа, їа, она у дат. и сказ. јед. броја мјесто ѣ имају и (као и у Српскоме сва!); у зват. є мјесто о, у твор. єю мјесто ою; а која се свршују на їа и їа, она се још и у род. множ. свршују 66
на и и на єй; а у Српском језику то све иде по једном правилу (осим ђекоји ријечи, које се свршују на *ца,* што у зват. имају *е* мјесто *о*).

3) *У именима прилагателним:*

а) Овђе најприје ваља назначити, да се у Српском језику ни *цијела* прилагателна имена данас више у женском роду не свршују на ла, ни у средњему на ое (или ее), него прва само на *а,* а друга на *о* (или *е*), као *усјечена* у Славенском језику. Осим ове разлике највећа је

б) У мушкоме и средњем роду у јед. броју што се род. падеж (коме је у мушком роду и вин. једнак код живи ствари) у Српском језику не свршује на *аго* (ни на *его*), него на *ога* или *ега* (или на *ог, ег*), и што се сказ. свршује само на *ом*, а не и на ѣмъ. Осим тога још у Српском језику млога прилагат. имена (т. ј. сва она, која се у род. јед. свршују на *ога*) свршују се у дат. падежу и на Е, н. п. *светому* и *светоме;* а будући да су у Српском језику дат. и сказ. једнаки, тако се и у дат. (код свију прилагат. имена) може самогласно слово (У или Е) изоставити, и у сказ. додати. Тако и у творит. осим *им* има и *ијем*, н. п. *великијем* ножем, *су*- 67

[1]) У Сријему, у Бачкој и у Банату кашто се изоставља *ма*, и онда долази ближе к Славенскоме.

вијем дрветом. — У женскоме пак роду могло би се рећи, да су само дат. и сказ. у оба језика једнаки, но и ти се у Славенском језику свршују на ой и на ѣй (ђешто ей), а у Српскоме свуда само на *ој;* али кад узмемо Славенска *усјечена* прилагат. имена, онда су имен., зват. и винит. са свим једнаки у оба језика, а у род. и твор. имају ону исту разлику, као и код сушт. имена.

То је било о јединств. броју, а у множ. у мушком роду само су имен. и зват., а у средњему (кад се Славенско усијече) имен., вин. и зват. једнаки; за дат. може се такођер рећи да је једнак, осим што се у Српском језику, у сватри рода, не свршује само на *им,* него и на *има* и на *ијем* (да је у Српскоме твор. и сказ. као и дат., то се већ зна); род. у Славенском језику свршује се на ыхъ (или ихъ), а у Српскоме на *и* и на *ије*. Што се у Српском језику у мушком роду вин., а у женскоме имен., вин. и зват. свршују на *е,* то је као и у суштествителни имена.

в) Од свега овога највећа је разлика код прилагат. имена у *степенима уравненија. Сравнителни* степен у Сла-
68 венском језику постаје обично, кад се у цијеломе прилагат. промијени ый или їй на шїй, н. п. богатый, богатшїй, а у Српскоме, кад се дода на крају *ји*, н. п. *богатији, ученији;* или се последње полугласно слово претвори у друго њему сродно, н. п. *млад, млађи: благ, блажи: брз, бржи; црн, црњи: љут, љући* и т. д. *Превосходни* пак у Славенском језику постаје, кад се ый промијени на ѣйшїй, н. п. богатый, богатѣйшїй, а їй на айшїй (ђе се обично полугласна слова претварају у друга њима сродна), н. п. благїй, блажайшїй; сладкїй, сладчайшїй и т. д. а у Српском језику дода се сравнителноме степену спријед *нај*, н. п. *најбогатији, најмлађи, најбржи* и т. д.

Руси имају превосходни степен као и Славенски што је, само што му ђешто додају спријед и *най*, н. п. *найбогатѣйшїй, найславнѣйшїй:* али сравнителни млого је наличнији на Српски него на Славенски, само што га немају у сватри рода да се може склањати, него само у нарјечију (као у нас у средњем роду), које се употребљава у сватри
. . рода, н. п. *онъ богатѣе, она богатѣе, оно богатѣе!* Какогођ што је мала разлика између *богатѣе* и *богатије,* тако од прилике није већа ни у оним прилагат. именима, која одступају од општега правила, н. п. *широк, ширѣе* (шире): *дорог,*

дороже (драже); *молод, моложе* (млађе); *густ, гуще* (гушће) и т. д.

4) *У мјестоименијама.*

Овђе је највећа разлика у склањању мјестоимениja *он,* и то:

а) Што се у Српском језику сви остали падежи у сватри рода и обадва броја почињу са *н* (као у Славенском сказат. и други само с предлозима), н. п. *њега, њему, њим, њу, њи* и т. д.

б) У Славенском језику *ја* (азъ) и *ти* (ты) имају у јед. броју у дат. и винит., а у множ. само у винит. двојако, н. п. мнѣ и ми, тебѣ и ти, и т. д., тако у Српском језику има и *он,* па и то не само у поменута два падежа, него и у родит., н. п. *њега* и *га, њему* и *му, ње* и *је, њој* и *јој, њу* и *је* (или *ју*); *њи* и *и* (или *ји*), *њима* и *им* (или *јим*).

[О разликама између српскога и старога словенског и српско-словенског језика још се говори и у списима: „В. Ст. Караџића и С. Текелије **Писма** *високопреосв. госп. Платону Атанацковићу, правосл. владици будимском,* **о Српскоме правопису,** *са особитијем додацима* **о Српском језику**" *(у Бечу 1845.) и* **„Примјери Српско-Славенскога језика.** *Саставио их В. Ст. Караџић" (у Бечу 1857.), које види у III. књизи „Грамат. и полем. списа."]*

XXIV.

[95] **ОДГОВОР**

РУСКОМЕ РЕЦЕНЗЕНТУ.

*[Вукова „**Даница**“ за 1826. годину, стр. 95.—106.]*

Између различни, на различним језицима, рецензија о нашим народним пјесмама изишла је једна прошавше [1824.] године у 26. књ. Санктпетербургскога журнала, који се зове „*Сынъ отечества*,“ из кога је ове године [1825.] прештампана у II. књ. *Српскога љетописа* (страна 131—133). Истина да ово управо и није рецензија, него само *објављеније*, да су наше народне пјесме изишле на свијет: но будући да се оно свршује с *рецензирањем* ортографије, зато му ваља штогођ одговорити.
96 Као што се у свима осталим рецензијама наше пјесме фале, тако и овај Г. Рец. почиње с фалом, говорећи: „Въ „нынѣшнемъ году напечатана въ Лейпцигѣ книга, долженствующая обратить на себя вниманїе любителей Славянской „Литературы: Народныя Сербскїя пѣсни, въ трехъ томахъ, „собранныя и изданныя въ свѣтъ извѣстнымъ Сербскимъ Литераторомъ, Вукомъ Стефановичемъ, составившимъ Сербскую „Грамматику, Лексиконъ“ и т. д. По том додаје на Руском језику оно, што је Њемачки (прави) Рец. казао о нашим пјесмама и о језику у Гетингским ученим новинама, и што сам ја у почетку предговора додао на Њемачком језику; и то исто свршује опет својом фалом: „Сїе сказано о Сербскихъ „пѣсняхъ въ Германїи и Нѣмцами. Желательно, чтобъ оныя „возбудили по крайней мѣрѣ такое же вниманїе въ соплеменныхъ Сербамъ Славянахъ.“ Ово је објављеније и фала, за које смо му дужни благодарност. Сад иде *кућење*, о чему ћемо да говоримо: „Книга сїя напечатана исправно и кра-

„сиво въ Типографіи Брейткопфа и Гертеля; только почеркъ
„употребляемыхъ въ Германіи Рускихъ буквъ выводится уже
„изъ моды, и становится непріятенъ для глазъ, привыкшихъ
„къ новой Руской печати. Еще должно замѣтить, что Вукъ 97
„Стефановичь и нѣкоторые другіе новые Сербскіе Литераторы
„напрасно вздумали портить древнюю Славянскую Азбуку
„изобрѣтеніемъ новыхъ буквъ, и введеніемъ Орѳографіи, чуж-
„дой и дикой для Славянъ. Вмѣсто того, чтобъ сближать
„Сербовъ съ Рускими, и тѣмъ облегчать взаимную мѣну ихъ
„отечественныхъ произведеній, они расторгаютъ союзъ, за-
„ключенный между ихъ языками въ древнѣйшія времена при-
„нятіемъ Кириловскаго алфавита. По чему бы не удержать
„правописанія, которое употребляли Раичь и другіе ученые
„и умные Сербы?"

Сваки човек, који је, макар најмање, вјешт у овоме по-
слу, одма може познати, да Г. Рец. не разумије баш нај-
боље оно, о чему говорӣ; и да он није никакав учен и зна-
тан Рус, него или је какав полетарац, који тражи славу у
познању туђе Литературе, а не познаје ни своје; или може
бити да је какав Србин, који је негда нешто писао међу
нама, па му је сад онамо жао, што други оће да буду па-
метнији од њега. Један Њемачки Рец. исти наши пјесама
каже (и *доказује*) му управо (у 30. књ. Wiener Jahrbücher der
Litteratur), да он „aus eigenem oder fremdem Antriebe über Dinge
abspricht, deren Ele mente ihm fremd sind" (својевољно, или навра- 98
ђен од кога, суди о стварма, од који не зна ни азбуке). Да би се о
овој истини ученога Њемачког Рец. без муке могли увјерити и
они читатељи, који немају млого воље ни времена с оваким
стварма разбијати главу, само ћу напоменути ово:

1) Он каже, да ми (ја и ђекоји други *нови* списатељи)
сад раздиремо „союзъ," који је закључен међу нашим и Ру-
ским „языками въ древнѣйшія времена принятіемъ Кирилов-
скаго алфавита;" а не зна, да су Руси још прије 100 го-
дина нашли за добро и оставили *Кириловски алфавит*, с ор-
тографијом заједно!

2) Тако исто он каже, да је нама *сад* „напрасно" пало
на ум, кварити Славенску азбуку измишљавањем нови слова;
а не зна, да су наши стари начинили *ћ* и *џ* још прије 500
година! А будући да се *ћ* писало и мјесто *ћ* (по Руски *тъ*)
и мјесто *ђ* (по Руски *дъ*), тако се може рећи, да су нам ова
оба слова од старине.

3) Сад нека ми каже Г. Рец., кака је то *„чуждая* и *дикая* для Славянъ“ ортографија? *ћ, ђ* и *џ* наша су слова од старине; *љ* и *њ* то су права Славенска, и тако исто у
99 једно састављена, налазе се у најстарејим Славенским рукописима. Тако остаје само *ј*, за које се може рећи, да није Славенско; зато о њему ваља мало више проговорити. Да је *ј* (које друго ништа није, него доље продужено *і*) слово ружно, и да се са Славенским словима не слаже, то не може нико доказати; а да је у Славенском језику нужно, о том се може сумњати само онај, који управо не зна, што је језик, што ли је писмо; а кад је нужно, само би пуки и најсујевјернији простак могао рећи, да га зато не примимо, што су га најпрје Латини измислили и начинили. Такови би простак морао казати, да су Руси прави јеретици, што једнако примају различне науке и занате од Енглеза, од Француза и од Нијемаца; а још да чује, да су већ и имена слова примили од Нијемаца, и више не уче по школама *аз, буки, вједи*, него *а* (а), *бе, ве* и т. д.! Но да се оканимо таки простака. Што је гођ добро и полезно, паметан човек прима и од свога непријатеља, а што је зло, не само не прима ни од кога, него и своје баца и оставља. Још једно: да не спомињемо, да су слова свију народа од једније, и да су Латинска и Славенска од Грчкије; него ево *Петар* је *велики* од *Ћирилови* слова *грађанска* баш зато начинио, да
100 би и што више приближио к *Латинскима*, из који је ђекоја управо узео, н. п. *а, е, і, о*; а ђекоја смо и од прије имали једнака, н. п. *К, М, Т.*

Овђе је врпједно додати, што каже, по *Коректурним листовима Руске граматике*, и по Историји Руске Литературе и међу нама познати Руски списатељ и *граматик*, Г. *Никола Греч* о (новим) Руским словима. Он вели (Опытъ краткой Исторіи Руской Литературы. Санктпетербургъ, 1822. страна 98. и 99.): „Изобрѣтеніе и введеніе гражданской печати составляютъ главную эпоху въ нашей Литературѣ: посредствомъ оной видимо отдѣлился языкъ общенародный, „Рускій, отъ церковнаго, Славянскаго. Гражданская печать „отличалась отъ церковной, во первыхъ почеркомъ, близкимъ „къ шрифту Латинскому, а во вторыхъ уничтоженіемъ ударенiй и лишнихъ буквъ: з, и, ѯ, ѿ, є, ѧ, ѯ, ѱ, ѫ и ѵ.[1])

[1]) Овђе ваља напоменути и ѥ, које је још прије изостављено.

„Сія азбука претерпѣла однако многія пере|мѣны: Съ 1716 101
„года введена опять буква и, а съ 1718 го ѵ, съ 1733 го „ѕ, вмѣсто з, а ѵ и ѯ исключены, также опять принята бу„ква э, и съ того времени утвердился нынѣшній Рускій ал„фавитъ. Конечно должно сожалѣть, что при самомъ началѣ „его употребленія, не случилось при *Петрѣ Великомъ* такого „человѣка, который основалъ бы Рускую азбуку на истин„ныхъ свойствахъ языка: всѣ усилія позднѣйшихъ Писате„лей, исправить или перемѣнить оную въ нѣкоторыхъ ча„стяхъ, были тщетны."

Саме ове Гречеве ријечи могле би бити довољан одговор против ове рецензије. Кад су Руси могли изоставити слова, која њима (за њиов језик) не требају, и узети *ново э*, које се нимало мање не разликује од *є*, него *ј* од *ї*; можемо и ми изоставити она, која нама (за наш језик) не требају, и узети друга, која нам требају. Кад сам Греч тако јавно са жалости признаје, да ни данашња Руска азбука није основана „на истинныхъ свойствахъ языка;" то се само разумије, да он мисли, да је ваљало још или стари слова избацивати, или *нови* додавати: а без додавања нови слова не вјерујем да би се још које могло избацити осим *і* или *и* и *ъ* (које у Руском језику данас и није слово) :| тако ја ми- 102
слим, да се он десио онда код Петра Великога, да му према својствима Рускога језика ништа паметније не би могао казати, него да прими (или изнова да начини) *љ, њ, ќ, ђ, ј* и *ћ*, а да изостави *и* или *ї, й, ъ, ь, ѣ, э, ю, я.*

4) Тако исто Г. Рец. говори у вјетар и о ортографији Раића и други учени и умни Срба. Раићева је најславнија рукотворина *Историја народа Славенски*, за коју смо му дужни вјечну благодарност, и то само ради неисказанога *труда и родољубиве ревности*; али је у њој језик, као што је свима познато, *никакав*, т. ј. нити је Славенски ни Руски, а још мање Српски, него беспpавилна смјеса ова сватри језика, ишарана још к томе млоштвом туђи ријечи без невоље (н. п. *акциденція, арестъ, армія, лагеръ, караулъ, кондиціа, аттестація, трактатъ, диштриктъ, потентатъ, потенція, епистолія, циркулъ, фамилія, квартиръ, конакъ, сандукъ, претензіо* и т. д.); а како је *никакав* језик, тако је *никака* и ортографија. А од други учени и умни Срба не знам кога мисли, ако не Г. статскога совјетника и кавалера *А. Стојковића*, којега науци и јасним мислима чест и поштење, али 103

је у језику и у ортографији он још црњи и гори од Рајића! За њега се управо може рећи, да је *кварио* Српски језик. То би он сам најлакше сад признао (или барем *познао*), да га ко наћера, да из своји *Српски* књига прави граматику. Да ме не мрзи досађивати читатељима сад опет наново са сувим ријечма, могло би се овђе додати довољно примјера из књига обадва поменута списатеља; но мислим, да то није ни нужно, јер и сваки читатељ може и сам ласно наћи, колико му је воља.

5) Да не би ко помислио, да у Русији данас сви учени људи о измишљавању *нови* слова мисле овако, као овај мој Г. Рец., додаћу овђе још нешто из Петербургски учени новина, „*Библïографическïе листы*," које издаје славни Руски литератор, Г. надворни совјетник и кавалер *Петар Ивановић Кепен*, који је прије три године путовао и по Сријему (особито по Фрушкој гори), а по том и по свој Њемачкој. У 18. Nr. (од 29. Јунија ове [1825.] године) ови новина, на којима се потписује онај исти цензор („*Александръ Красовскïй*"), који и на онима, ђе је рецензија штампана,[1]) стоји ово:
104 „Изысканïе средствъ къ точному выраженïю всѣхъ звуковъ, „употребляемыхъ человѣкомъ въ рѣчи, занимало многихъ уже „ученыхъ и цѣлыя Общества. Совершеннымъ успѣхомъ въ „семъ дѣлѣ по нынѣ не увѣнчанъ еще ни одинъ опытъ. Но „не должно ли, по справедливости, благодарить всѣхъ тѣхъ, „которые предлагаютъ свѣту свои опыты по сему предмету? „Безъ сомнѣнïя должно бы! — Но, на самомъ дѣлѣ мы ви„димъ совершенно противное. Каждая *новизна* въ кругу Сло„весности почитается какъ бы *расколомъ*, и, кто вводитъ оную, „подвергается по крайней мѣрѣ нареканïямъ. Одного смуща„етъ боязнь всего новаго; другой готовъ умереть на битой
105 „дорогѣ, что бы только не перескочить какого либо, какъ „бы очарованнаго камня умо-преткновенïя; третïй по тще„славïю, по раболѣпству, или на конецъ и самъ не зная по „чему, готовъ вооружиться противъ новой *буквы*. Одно по„томство, или совершенно чуждые предмета прѣнïя, въ семъ „случаѣ могутъ судить — sine ira et studio.

104 [1]) Ово назначујем за оне, који, не знајући добро Руски, мисле и другима (који још мање знаду) толкују, да „печатать *позволяется*" значи, да је *заповиђено* (!), да се штампа; а не знаду, да *позволяется* не значи ништа више, него *дозволяется* (допушта се), које се у Русији још од прије неколико година штампа на свакој књизи, као у Будиму отскора Imprimatur.

„Если кто, не заботясь о какомъ либо десяткѣ (и то
„между собою несогласныхъ) Этимологовъ, пишетъ такъ, какъ
„говорятъ, желая, чтобы миліоны людей могли удобнѣе по-
„нимать его: — виновенъ ли онъ? Подлежитъ ли Литера-
„турному осужденію? — Если кто вмѣсто польскихъ *ń* и *l*
„(отличныхъ отъ n и ł) для выраженія подобныхъ же звуковъ
„у народа, пишущаго Кирилловскимы письменами, станетъ
„употреблять *нь* и *ль*, соединивъ обѣ буквы вмѣстѣ, для сбе-
„реженія бумаги, — преступникъ ли онъ? — Или когда
„станетъ писать *ḱ* вмѣсто *ть* (также какъ и ŋ,[1]) или *н* для
„означенія *ня*, буквы употреблявшіяся уже въ *X* вѣкѣ), за- 106
„служиваетъ ли укоризны?[2])

„Конечно трудно и непріятно привыкать къ новымъ бу„квамъ, но признаемся, труднѣе еще помнить всѣ разныя „произношенія одной и той же буквы у разныхъ, даже еди„ноплеменныхъ и самыхъ близкихъ сосѣдей. — Но каждый „опытъ въ семъ родѣ заслуживаетъ вниманіе, и рано или „поздно конечно будетъ принятъ въ уваженіе при составле„ніи общей для всѣхъ языковъ азбуки."

* * *

[Белешка, у којој је прештампан руски приказ из **„Сына Отечества"** *(26. књ., 1824. г.), изишла је у 2. свесци* **„Српскога Летописа"** *(г. 1825.), у одељку „Смѣсице" под 2., на стр. 130.—133. — „Један Њемачки Рецензент," кога овде (стр. 275.) помиње Вук да је говорио о том руском приказу, био је* **Копитар,** *чији је опширни реферат о Вуковим дотадашњим издањима наших народних песама штампан у* „Wiener Jahrbücher der Litteratur," *XXX.* Band *(1825 г.), стр. 159.—277. Види и 4. св.* **„Српскога Летописа"** *(за г. 1826. св. I.) стр. 146.]*

---

[1]) Тако је *ењ* начињено у новој Виндској граматици.

[2]) „Сїе *ть* у Кроатовъ пишется *ch*, а у Венгровъ *ty*. Имъ оканчиваются и „собственныя имена. въ коихъ у насъ вмѣсто сего стали употреблять *ть*, на пр. „Brankovich, Бранковић, по нашему Бранковичь и т. д."

XXV.

[Ia] # ПРВИ СРПСКИ БУКВАР.

НАПИСАО

ВУК СТЕФ. КАРАЏИЋ,

Философије доктор, и учени друштва: Санктпетербургскога вољнога љубитеља Руске словесности, Краковскога, Тирингско-Саксонскога за истраживање отач. старине, и Краљевско-Гетингскога член кореспондент.

У БЕЧУ.

У ШТАМПАРИЈИ ЈЕРМЕНСКОГА НАМАСТИРА.

1827.

[Мања 8°, 1 лист и 17 страна. — Чланак је најпре изишао (под натписом „Оглед Српскога Букварa") у Вуковој **„Даници"** *за годину 1827., на стр. 1.—26.]*

[1] ## ОГЛЕД СРПСКОГА БУКВАРА.

ПРЕДГОВОР.

Што су гођ људи на овоме свијету измислили, ништа се не може испоредити с *писмом.* Пријатељу или знанцу своме, који је на далеко преко бијелог свијета, послати мисли своје на комаду артије; читати, што су други писали прије двије иљаде година, и написати, да могу други послије неколико иљада година читати; то је наука, која ум људски готово превазилази, и могло би се рећи, да је онај, који је први њу измислио, био више Бог, него човек. Писмо је отворило пут уму људскоме, да се приближи к Богу по могућству своме. Оно је измишљено, од прилике, прије четири иљаде година; и послије свога тешкога и чуднога постања тако је ласно постало, да данас на свијету нема никаква заната лакшега од њега; и тако се по свијету размложило, да данас у Европи има народа, у којима нема човека, да не зна чи-

тати и писати. Срби су овај дар Божиј примили тек са законом ришћанским, прије иљаду година; и прем да се у нашим народним пјесмама врло често књиге пишу и уче, опет су у народу нашему још врло ријетки људи, који знаду *читати и писати*! Што Срби још слабо почињу *књигу* учити, и што је још сва Српска књига у читању часловца и псалтира, томе је криво млого којешта; али што мло|ги учи по 2
двије и по три године *читати*, па опет не може да научи, него остане *сврзислово*, томе су само криви буквари и учитељи. Сваки прави и паметни родољубац мора желити, да се и у нас буквари начине и школе уреде према данашњем вијеку; а онаке родољупце, који, „имајући ревност, но не по разуму,“ вичу, да се ништа не поправља, него све да остаје по старом обичају, онаке, велим, ваља сажаљавати, и молити се Богу, да би ји опаметио и на прави пут извео. То је највећа разлика између човека паметна, и између простака, што паметан човек једнако жели и труди се, да што *боље* научи или измисли, и да он буде паметнији од својије стари, а његова ђеца од њега; простак пак све је рад, да остане као што су му и стари били, а његова ђеца, као и он што је. Какав би јадан и жалостан род људски и овај свијет био, да су сви људи остајали онаки, као што су и њиови стари били! Бог је само безумним животињама усудио, да остају до вијека, као што су им и стари били: а човека је одредио, да се једнако учи, и све нараштај од нараштаја паметнији да постаје. Што се гођ људи по овој наредби Божјој већма труде и напредују, то све срећнији и славнији постају; а што се гођ већма лијене и задржавају, то наличнији на звјериње остају. Тако су пред нама измакли Енглези и Французи, и млоги други народи Европејски: тако су иза нас заостали млоги дивљаци по Африци и по Америци, који и данас живе голи по шумама и једу људско месо сирово.

Да не узимамо за углед народе други закона и племена, но ево Руса, који су с нама једнога закона и племена. Они су прије сто година, како су њиов језик и писмо одвојили од црквенога језика и писма, познали да су *имена* наши слова тешка и претешка за учење читати; зато су они још онда по њиовим школама мјесто *аз, буки, вједи, глагољ, добро, јест, живјете, земља, иже, како, људи, мислете, наш, он, покој, рци, слово, тврдо, ферт, хјер, черв,*| почели, учити: 3

а, бе, ве, ге, де, же, зе, і, ка, ел, ем, ен, ѡ, *пе, ер, ес, те, еф, хе, че.* Истина да је овако сто пута лакше научити читати; али ни ово још нијесу права имена полугласни слова, јер, н. п. *б* не може се читати *бе*, док се не метне предањга [иза њега] *е,* него је његов прави глас *бъ*. Тако учитељ, који је рад кога *најлакше* да научи читати, ваља да му не казује никака *имена* слова, него само њиове *гласове,* које имају у читању; па онда нема *срицања,* него, како се познаду слова, одма се може *читати*. Тако може човек врло ласно за *десет дана* научити читати! Ја сам то огледао још прије неколико година у Бесарабији и у Србији, и сад овђе у Бечу. Кад сам овако почињао учити, подсмијевали су ми се млоги, који су по старом обичају научили читати; но колика је моја радост била, кад сам прошавше године у Али (Halle), у ондашњој славној и на далеко чувеној *сиротињској кући*, виђео, да иљаде ђеце тако уче читати!

Желећи од свега срца, да би се учење писма у народу нашему олакшало, написао сам овај буквар, у коме су слова намјештена по реду, како је кога глас најлакше изговорити.

а е и о у
р с ш з ж ц ч џ
т ћ д ђ л љ к г
в ф б п м н њ ј

1.

ае ао; ос ош од он оп ој ис из иш им уд уз уш уб ум ај еј.

2.

4 са се си со су ва ви во да де до би| та те ти то ту га го ђа ђе ћа ће ћу за ли ко на не ни но ну ње њи њу па пи по ма ме ми му ја је ји.

3.

ба-ба, бе-ба, бо-ба, бу-ба, ба-ра, во-да, го-ра, ду-ша, зи-ма, же-на, ја-је, јо-ва, ју-не, је-ло, ку-ћа, ли-це, ло-за, лу-ка, љу-ди, љо-ке, ма-ма, ма-ти, му-ња, на-ма, но-га, њи-ва, па-ра, пе-ро, са-мо, се-бе, со-ба, ра-на, ро-са, ру-ка, та-ко, те-ле, ца-ру, ча-ша, че-ло, чи-ни, чу-до, ша-ра, ши-ра, ше-ва, шу-ма, џи-ца.

4.

а-ко, а-мо, е-во, е-но, е-то, и-ва, и-за, и-ди, и-ли, и-ма, и-ћи, о-ба, о-во, о-ди, о-де, о-но, о-ко, у-ба, у-во, у-же, у-до, у-ђи, у-ћи, у-ка.

5.

бан бар без бир боб бог бор бос буд вас век вид вир вис воз вук гај гој год гуњ дан дар дај дом дуд ђак жар жир жут зар зид зоб зуб јад јаз јак јеж још јој југ кад кас кос коњ кум куј лад лед лој луб лук луч љеб љок љут мак мед мир мој моћ муж наш нај нов нож њин пањ поп пун рад ред род рој рај сад сир сом суд тај тор туђ туп ћуд ћук цар цер час чеп чун шав шиб.

6.

ба-рем, ви-сок, го-лем, да-нак, ђа-чић, жи-вац, за-јам, ја-дан, 5
је-дан, ја-вор, ју-гов, ко-сац, ла-буд, љу-бав, ме-кан, мо-дар, му-чан, ни-зак, по-пов, ра-дин, су-дац, то-вар, ца-рев, це-ров, ча-сак, чо-век, ша-рац, ша-рен, бум-бар, муч-њак, кут-њак, воћ-ка, већ-ма, мањ-ма.

7.

бо-со-ног, ве-се-љак, до-го-вор, жи-во-тан, жи-во-ти-ња, ја-за-вац, је-ди-нац, је-ди-ни-ца, ка-ло-пер, ла-бу-дић, ла-бу-ди-ца, љу-ба-ван, муш-ка-рац, на-ши-нац, ро-ди-тељ, са-мо-во-љац, во-де-ни-ца, во-де-ни-чар, во-де-ни-чи-ште, по-бо-жан, ца-ре-вац, дан-гу-ба, дан-гу-би-ти, ко-мид-ба, ко-сид-ба, рав-ни-на.

8.

бра-на, вра-на, гра-на, гра-ђа, дра-го, зра-ка, кра-ва, мрав, мрак, мра-ка, прав-да, срам, тра-ва, траг, бре-за, вре-ћа, гре-да, гри-ва, грив-на, гроб, гром, гру-да, дре-њи-на, зре-ло, кре-мен, мре-жа, пре-ђа, сре-ћа, тре-ћи, бри-га,ври-је-жа, дри-на, зри, кри, мри, при, три, брод, броћ, број, дроб, кро-пи-ти, про-ћи, троп, брус, врућ, друг, кру-на, труд, прут.

9.

бла-го, вла-га, вла-да, гла-ва, глад, гљи-ва, дла-ка, зла-то, клас,
млад, млаз, млак, плав, плач, сла-ва, са-бља, зе-мља, кљук, 6
кљун, кључ, кле-ти, бле-ка, гле-дај, кло-ња, кло-бук, зло, плуг, слу-га, сло-га, глув, пло-ча, гло-ба, бли-зу, клин, пли-ва, пљу-ван-ка, бје-жи, вје-ра, дје-ца, зје-ни-ца, мје-ра, пје-на, рје-чит, пе-рје, пе-рја-ни-ца, сје-ме, сјај-но, тје-ме, о-ру-жје, по-ду-шје, на-ру-чје, су-ди-ја, о-лу-ја, спа-се-ни-је.

10.

сва, све, сви, свак, свој, свла-чи-ти, свра-ка, скот, скок, скра-
си-ти, скроб, сма-ми-ти, сми-сли-ти, смо-ла, смуђ, смла-чи-ти,
смрад, смре-ка, сна-га, сне-би-ва-ти-се, сни-ти, сноп, сње-жан,
спа-ва-ти, спе-ча-ли-ти, спи-ри-ти, спо-мен, спу-чи-ти, сплав,
спле-сти, спра-ва, спре-га, спро-ћу, ста-ти, сте-ћи, стид, стог,
стуб, гост, мост, сваст, сласт, раст, ра-дост, стра-на, стре-а.
стриц, струк, ствар, створ, зба-ци-ти, зби-ља, збор, збу-ни-ти,
збра-ти, зва-ти, зве-ка, зви-жда-ти, зво-но, зга-зи-ти, зго-да,
згло-би-ти, згра-да, згру-ва-ти, са-зда-ти, грозд, здрав, здро-
би-ти, змај, зми-ја, зна-ти, знoј, жбан, жва-ле, жган-ци, жде-
ра-ти, дужд, ждра-ло-ви, ждри-је-ло, жли-ца, жље, жми-ра-ти,
7 жму-ри-ти, жње-ти, ква-сац, квар, кве-ка, кво-чка, кмет, кнез.
књига, твар, твор, твој, тка-ти, тла-чи-ти, цват, цви-јет, чва-
рак, чво-рак, чкаљ. члан, чма-ва-ти, чпаг, шви-гар, шко-ла,
шкло-ца, шкри-па, шљи-ва, штап, ште-не, штит, што, шту-ка,
пришт.

11.

бр-бла, брв-но. бр-гља, бр-до, брз, брк, брст, брч-ну-ти, вр.
врг, вр-ба, врб-љак, врв-ца, вр-да-ти, вр-зи, врн-ча-ни-ца, вр-
ста, вр-шид-ба, гр-до-ба, грк, грм, гр-ло, грч, др-во, др-жи,
др-ма-ти, др-ну-ти-се, дрш-ка-ти, жр-вањ, зр-но, зрњ-ка-ти.
зрн-це, кр-бу-ља, крв, крст, крт, крш, мр-ва, мрв-ке, мрк.
мрс, пр-ви, пр-жи-ти, пр-зни-ца, пр-љи-ти, прст, прт. р-бат,
р-вач, р-ђа, р-за-ти, р-ка-ти, р-ња-ти-се, р-па, рт, рт-ни-ца,
р-чак, срб, ср-баљ, ср-бин, ср-бљин, ср-би-ја, срг, ср-дит, срп.
ср-це, ср-ча, скр-ши-ти, смрт, смр-ви-ти, свр-ши-ти, стрв, стр-
ви-на, стр-мен, стр-њи-ка, тр-бу, тр-за-ти, трк, трм-ка, трн,
тр-ска, тврд, црв, цр-ква, црп-сти, чврст, шкр-ге, шкр-гут.

12.

ко ради, бог не брани.
порадивши бог ће дати.
8 беспослица је мати свију гријова и прошње; а радња је мати среће.
ко се брине за туђе послове, сам своје заборави.
млоги човек није назадан богом, већ собом.
бог ником дужан не остаје.
бог не плаћа сваке суботе.
ради, као да ћеш сто година живити; а моли се богу, као да ћеш сјутра умријети.

боље је поклизнути ногом, него језиком.
у лажи су кратке ноге.
у лажи је плитко дно.
ко један пут слаже, други пут му се не вјерује, ако и истину каже.
и криво сједи, а право реци.
ако правда не поможе, кривда неће помоћи.
отето проклето.
ко зло чини, нек се добру не нада.
ко добро чини, неће се кајати.
ко другоме јаму копа, сам ће у њу пасти.
завист сама себе једе.
признат гриje пола је опроштен.
лијепа ријеч гвоздена врата отвора.
ко тебе каменом, ти њега љебом.
не враћај зло за зло, ни псовку за псовку.
цигани се псују.
ко у један пут млого иште, с празном се торбом кући врати.
ко оће веће, изгуби и оно из вреће.
ко не зна на орау, не зна ни на товару. 9
боље је поштење у сиромаштву, него богатство без поштења.
здравље је највеће богатство.
рука руку пере, а образ обадвије.
што нијеси рад да ти други људи чине, не чини ни ти ни коме; а што желиш да теби други људи чине, чини и ти свакоме.

13.

Обичај је, да се на ђекојим мјестима сваке ријечи, а ђекоје ријечи на сваком мјесту, почињу с великим словима; а ђекоја су велика слова мало друкчија од мали, зато се и она ево овђе постављају, и то у старом реду, као што у броју иду једно за другим:

А Б В Г Д Ђ Е Ж З И Ј К Л Љ М Н Њ О
а б в г д ђ е ж з и ј к л љ м н њ о

П Р С Т Ћ У Ф Х Ц Ч Џ Ш
п р с т ћ у ф х ц ч џ ш.

14.

Славенска или Ћирилова слова, која су у нашим црквеним књигама:

(слова)	(имена)	(значење)
А а,	аз,	а.
Б б,	буки,	б.
В в,	вједи,	в.
Г г,	глагољ,	г.
Д д,	добро,	д.
Є є,	јест.	е, је.
Ж ж,	живјете,	ж.
Ѕ ѕ,	зјело,	з.
10 З з ꙁ,	земља,	з.
И и,	иже,	и.
І ї,	и,	и.
К к,	како,	к.
Л л,	људи,	л.
М м,	мисљете,	м.
Н н,	наш,	н.
О о,	он,	о.
П п,	покој,	п.
Р р,	рци,	р.
С с,	слово,	с.
Т т,	тврдо,	т.
Ȣ ȣ,	ук,	у.
Оу оу,	у,	у.

(слова)	(имена)	(значење)
Ф ф,	ферт,	ф.
Х х,	хјер,	х.
Ѿ ѿ,	от,	от.
Ц ц,	ци,	ц.
Ч ч,	черв,	ч.
Ш ш,	ша,	ш.
Щ щ,	шта (шча),	шт, шч.
Ъ ъ,	јер,	
Ы ы,	јери,	и.
Ь ь,	јер,	
Ѣ ѣ,	јат.	је.
є,	је	је, е.
Ю ю,	ју,	ју.
Ѫ ѫ,	јус.	
Ѡ ѽ ѡ,	о,	о.
Ꙗ ꙗ,	ја.	ја.
Ѧ ѧ,	ја.	ја.
Ѯ ѯ,	кси,	кс.
Ѱ ѱ,	пси,	пс.
Ѳ ѳ,	тита,	т.
Ѵ ѵ,	ижица,	и, в.

Код ови слова ваља узети на ум:

1) є стоји само у сриједи и на крају; и прем да се зове *јест*, али се само послије самогласни слова чита *је*, а послије полугласни свагда *е*, н. п. спасеніє, моє, рєчє, тєнє, младєнецъ.

2) ї слитном састављено са и (ій) кад дође послије н, онда се н чита *њи*, н. п. горній, вечерній, ближній.

3) л по имену ваљало би да у читању значи *љ*; а по значењу ваљало би да се зове *луди*.

11 4) ъ не значи данас ништа, него само онако стоји на крају ријечи послије полугласни слова.

5) ь у ђекојим ријечма кад стоји послије л и н, онда се л чита као *љ*, а н као *њ*, н. п. оучитель, конь; а послије остали слова, као у ђекојим ријечма и послије л и н (н. п. соль, печаль; єлєнь, ламинь), ни оно не значи ништа.

6) ѣ, ю, ѧ кад стоје послије л и н, онда се л чита као *љ*, а н као *њ*, а ѣ као *е*, ю као *у*, ѧ као *а*, н. п. лѣто, нынѣ; любити, богиню; землѧ, богинѧ.

7) ѫ у данашњим књигама не налази се као слово, него само у скарама [старима?].

8) ѵ у ђекојим се ријечма чита као *и*, н. п. мѵро; а у ђекојим као *в*, н. п. Павелъ.

9) є у почетку се чита као *је*, н. п. єдинъ, єленъ, єсть; а кад је у сриједи (послије полугласни слова), онда се чита као *е*.

15.

Многе су ријечи у црквеним књигама скраћене (под титлама), од који се овђе додају најобичније у наше вријеме:

	(чита се)		(чита се)	
А҃ггл҃ъ	ангел	д҃ховный	духовни	
а҃ггскій	ангелски	д҃вдъ	давид	
арха҃ггл҃ъ	архангел	д҃вца	дјевица	
арха҃ггласкій	архангелски	д҃вство	дјевство	
а҃плъ	апостол	д҃нь	дењ	
а҃пласкій	апостолски	д҃ша	душа	
Б҃гъ	бог	Є҃пкпъ	јепископ	
б҃жство	божество	є҃ѵліє	јеванделије	
б҃ла҃женъ	блажен	є҃ѵлістъ	јевангелист	
б҃лгвенъ	благословен	є҃стство	јестество	
б҃гобла҃гтный	богоблагодатни	І҃иль	исраиљ	
б҃лгть	благодат	і҃илскій	исраиљски	12
В҃лка	владика	і҃исъ	исус	
в҃лчца	владичица	і҃ерлимъ	јерусалим	
в҃лчество	владичество	К҃ртъ	крест	
воскр҃ніє	воскресеније	кр҃щеніє	крештеније	
Г҃дь	господ	кр҃тль	креститељ	
г҃дство	господство	Любом҃ръ	љубомудр	
г҃динъ	господин	л҃кскій	људски	
г҃днь	господењ	М҃ръ	мудр	
г҃дрь	господар	м҃рсть	мудрост	
г҃пжа	госпожа	м҃лтва	молитва	
г҃лъ	глагол	м҃ти	мати	
Д҃хъ	дух	м҃лсть	милост	

	(чита се)		(чита се)
млⷭ҇рдїе	милосердије	стрⷭ҇ть	страст
млⷭ҇тыня	милостиња	смрⷮ҇ь	смерт
мрⷭ҇їа	марија	сл҃ва	слава
мцⷭ҇ъ	мјесјац	срⷣ҇це	сердце
мчⷭ҇никъ	мученик	ст҃ль	свјатитељ
млⷣ҇нцъ	младенец	Трⷭ҇тъ	трисвјат
Нб҃о	небо	трⷭ҇тое	трисвјатоје
нбⷭ҇ный	небесни	трⷪ҇ца	троица
нн҃ѣ	ниње	трⷪ҇ченъ	троичен
нлⷣ҇я	недјеља	Оучⷮ҇ль	учитељ
нⷲ҇ъ	наш	оучⷩ҇къ	ученик
Оц҃ъ	отец	оучнⷱ҇ескъ	ученическ
оч҃ь	отеч	Хрⷭ҇тосъ	христос
оч҃ство	отечество	Хрⷭ҇товъ	христов
Премⷣ҇рсть	премудрост	Хрⷭ҇тїанинъ	християнин
прⷪ҇ркъ	пророк	Ц҃рь	цар
прⷣ҇теча	предтеча	црⷭ҇тво	царство
13 прⷭ҇нѡ	присно	црⷭ҇кїй	царски
прⷭ҇тъ	пресвјат	црⷭ҇ца	царица
прⷭ҇толъ	престол	цр҃ковь	церков
прпⷣ҇бенъ	преподобен	Чл҃къ	човјек
првⷣ҇нъ	праведен	чл҃чь	човјеч
пнⷣ҇лникъ	понедјелник	чл҃ческїй	човјечески
Рⷤ҇тво	рождество	чⷭ҇ть	чест
рⷤ҇твенъ	рождествен	чⷭ҇тный	честни
ст҃ъ	свјат	чⷭ҇тнѣйшїй	честњејши
сщ҃енникъ	свјаштенник	чⷭ҇тота	чистота
сл҃нце	солнце		

16.

Сѵмволъ православныя вѣры.

Вѣрꙋю во единаго Бг҃а Оц҃а вседержителя, творца нб҃е и земли, видимымъ же всѣмъ и невидимымъ. И во единаго Гдⷭ҇а Ї҆иса Хрⷭ҇та, Сн҃а Бж҃їя, единороднаго, иже ѿ Оц҃а рожденнаго

прежде всѣхъ вѣкъ. Свѣта ѿ свѣта, Бг҃а истинна, ѿ Бг҃а истинна,
рожденна, не сотворенна, единосꙋщна Ѻц҃ꙋ, имже вса быша. Насъ 14
ради чл҃къ, и нашегѡ ради сп҃сенїа, сшедшаго съ нб҃съ, и воплотившагоса ѿ Дх҃а ст҃а, и Мр҃їи дв҃ы, и вочл҃вѣчшаса. Распатаго же за ны при Понтїистѣмъ Пїлатѣ; и страдавша, и погребена, и воскр҃шаго въ третїи день по писанїемъ. И возшедшаго на нб҃са, и сѣдаща ѡ деснꙋю Ѻц҃а. И паки градꙋщаго со славою, сꙋдити живымъ и мертвымъ, егѡже цр҃твїю не бꙋдетъ конца. И въ Дх҃а ст҃аго, Гд҃а, животворащаго, иже ѿ Ѻц҃а исходащаго, иже со Ѻц҃емъ и Сн҃омъ спокланаема, и сславима, глаголавшаго пр҃ороки. Во единꙋ ст҃ꙋю, соборнꙋю и ап҃скꙋю Цр҃ковь. Исповѣдꙋю едино крещенїе, во ѡставленїе грѣхѡвъ. Чаю воскр҃нїа мертвыхъ. И жизни бꙋдꙋщагѡ вѣка. аминь.

17.

Молитва Господна.

Ѻч҃е нашъ, иже еси на нб҃сѣхъ, да сватитса има твое, да прїидетъ цр҃твїе твое, да бꙋдетъ вола твоа, ꙗкѡ на нб҃си, и на земли. Хлѣбъ нашъ насꙋщный, даждь намъ днесь. И ѡстави намъ долги наша, ꙗкѡже и мы ѡставлаемъ должникѡмъ нашымъ. И не введи насъ во искꙋшенїе, но избави насъ ѿ лꙋкавагѡ.

Ꙗкѡ твое естъ цр҃тво, и сила, и слава во вѣки, аминь.

18. 15

Знаци броја.

ЦРКВЕНИ	ОБИЧНИ	ЛАТИНСКИ	ЗНАЧИ
а҃	1	I	један
в҃	2	II	два
г҃	3	III	три
д҃	4	IV	четири
є҃	5	V	пет
ѕ҃	6	VI	шест
з҃	7	VII	седам
и҃	8	VIII	осам
ѳ҃	9	IX	девет
і҃	10	X	десет
аі҃	11	XI	једанаест

ЦРКВЕНИ	ОБИЧНИ	ЛАТИНСКИ	ЗНАЧИ
ві҃	12	XII	дванаест
гі҃	13	XIII	тринаест
ді҃	14	XIV	четрнаест
єі҃	15	XV	петнаест
ѕі҃	16	XVI	шеснаест
зі҃	17	XVII	седамнаест
иі҃	18	XVIII	осамнаест
ѳі҃	19	XIX	деветнаест
к҃	20	XX	двадесет
ка҃	21	XXI	двадесет и један
кв҃	22	XXII	двадесет и два
кг҃	23	XXIII	двадесет и три
кд҃	24	XXIV	двадесет и чет.
кє҃	25	XXV	двадесет и пет
кѕ҃	26	XXVI	двадесет и шест
кз҃	27	XXVII	двадесет и сед.
ки҃	28	XXVIII	двадесет и осам
кѳ҃	29	XXIX	двадесет и дев.
л҃	30	XXX	тридесет
м҃	40	XL	четрдесет
н҃	50	L	педесет
16 ѯ҃	60	LX	шесет
о҃	70	LXX	седамдесет
п҃	80	LXXX	осамдесет
ч҃	90	XC	деведесет
р҃	100	C	сто (стотина)
с҃	200	CC	двјеста
т҃	300	CCC	триста
у҃	400	CD	четири стотине
ф҃	500	D	пет стотина
х҃	600	DC	шест стотина
ѱ҃	700	DCC	седам стотина
ѿ҃	800	DCCC	осам стотина
ц҃	900	CM	девет стотина
҂а	1000	M	иљада

17

19.

Један пут један.

1	пут	1	чини	1
2	—	2	—	4
2	—	3	—	6
2	—	4	—	8
2	—	5	—	10
2	—	6	—	12
2	—	7	—	14
2	—	8	—	16
2	—	9	—	18
2	—	10	—	20

3	пут	3	чини	9
3	—	4	—	12
3	—	5	—	15
3	—	6	—	18
3	—	7	—	21
3	—	8	—	24
3	—	9	—	27
3	—	10	—	30

4	пута	4	чини	16
4	—	5	—	20
4	—	6	—	24
4	—	7	—	28
4	—	8	—	32
4	—	9	—	36
4	—	10	—	40

5	пута	5	чини	25
5	—	6	—	30
5	—	7	—	35
5	—	8	—	40
5	—	9	—	45
5	—	10	—	50

6	пута	6	чини	36
6	—	7	—	42
6	—	8	—	48
6	—	9	—	54
6	—	10	—	60

7	пута	7	чини	49
7	—	8	—	56
7	—	9	—	63
7	—	10	—	70

8	пута	8	чини	64
8	—	9	—	72
8	—	10	—	80

9	пута	9	чини	81
9	—	10	—	90

* * *

[У „Даници," одакле је овај чланак у књижици „Први Српски Буквар" иначе верно прештампан, само није било речи у заградама (слова, имена, значење) *изнад таблице словенских слова (овде на стр. 286.). Речи пак у угластим заградама на стр. 282. у вр. 5.* [иза њега] *и на стр 287. у вр, 2.* [старима?] *додао је сада уредник исправке ради.]*

XXVI.

[1] ## ГЛАВНА СВРШИВАЊА

СУШТЕСТВИТЕЛНИ И ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА

У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ.

*[Вукова „**Даница**“ за 1828. годину,* стр. 1.—135.]*

Ја сам још прије неколико година почео преправљати грађу за Српску граматику по начину Г. *Добровскога* Чешке и Славенске граматике; но које различни други послови, које жеља и надежда, да обиђем најприје *све* предјеле народа Српскога, једнако ме још задржавају, да је не свршим и на свијет не издам. Из онога, што сам до сад за то скупио, скрпио сам за овогодишњи забавник ова *главна свршивања* суштествителни и прилагателни имена, за која ми је Г. *Јаков Гримм* писао још прије три године.

2 Све ријечи у језику могу се по етимологији раздијелити на *корене, производне и сложене*. О коренима *овђе* нема ни ријечи, него само о производнима и о сложенима. Производне ријечи опет се могу раздијелити на онаке, које су произведене од првобитнога *коријена* самим *самогласним* словима, н. п. *жен-а, рук-а, ног-а, брад-а, љет-о, пер-о, злат-о, пољ-е, лиц-е*: и на онаке, које су, понајвише од *други ријечи*, про-

---

[* **Даница.** Забавник за годину 1828. издао *Вук Стеф. Караџић*, Философије доктор. и учени друштва: Санктпетербургскога вољнога љубитеља Руске Словесности, Краковскога, Тирингско-Саксонскога за истраживање отач. старине, и Краљевско-Гетингскога член кореспондент. трећа година. У Бечу, у штампарији Јерменскога намастира. — На 12^0, лист. 12, стр. 248 и лист. 14.]

изведене *читавим слоговима.* Овђе се највише говори о овима посљедњим. По граматици би се могле, и морале, и ове ђекоје ријечи друкчије разредити, и по *значењу* ближе саставити; но будући да сам ја овђе највише гледао на *свршивање* њиово, зато сам ји овако разредио. Ја знам добро, да ће *Добровски, Копитар* и *Гримм,* и овђе наћи доста погрјешака; али се опет надам, да ће им овај мој посао и оваки бити милији, него да га никако није. А уз то може бити да ћу ја највише научити.

За ђекоје читатеље (мислим да) неће бити сувише, на- 3
значити овђе један пут за свагда о производу и слагању ријечи: а) Да се не само производна самогласна слова, него и читави слогови избацују, н. п. *вод-ен* од *вод-а, грађан-ски* од *грађан-ин.* б) Да се између себе сродна полугласна слова често претварају једно у друго, н. п. **к** и **ц** у **ч**, **г** и **з** у **ж**, **д** у **ђ**, **л** у **љ**, **н** у **њ**, **т** у **ћ** и т. д. По овом правилу у ђекојим ријечма, које се у Славенском језику свршују на **х**, показује се **ш**, н. п. *орашар* и *орашје* од *ора (орах, орѣх); коњушар* и *коњушница* од *коњух,* које ја у Српском језику до данас нијесам чуо никако! в) Млога имена (и суштествителна и прилагателна) имају пред посљедњим полугласним словом **а**, које се у свему даљем употребљавању (кад самогласно слово дође послије полугласнога) избацује. Ово је **а** свагда без гласоудара, и ми ћемо га овђе (по Г. *Добровскоме*) назвати *непостојаним.* Оно се и у производу
и у слагању ријечи свагда (по поменутом правилу) избацује, 4
н. п. *јечм-иште* од *јечам, равнина* од *раван.* Али кад се производни слог почиње с полугласним словом, онда остаје, н. п. *ловач-ки* од *ловац, старач-ки* од *старац.* У *старим* је Славенским књигама мјесто овога **а** *свуда* **ъ** или **ь**, а у *данашњима* **е** или **о**, као и у Рускоме (а и у Пољскоме и у Чешком) језику. Крањци пак нити изговарају чисто *а* ни *е* ни *о,* него као пола од каквога самогласног слова; тако би они, да имају Славенска слова, и данас морали писати **ъ** (н. п. *конъц, кратък).*

5

I. ИМЕНА СУШТЕСТВИТЕЛНА

ПРОИЗВОДНА.

1) АР.

а) С постојаним *а*, и то:

α) Од *глагола*, и значе човека, који што ради, н. п.

вид-ар	зид-ар	пис-ар
воз-ар	злат-ар	полет-ар
врач-ар	крм-ар	пуд-ар
гадљ-ар	крам-ар	пуц-ар
гат-ар	кув-ар	рат-ар
дрнд-ар	љек-ар	чув-ар
звон-ар	пек-ар	штамп-ар.

β) Од имена *суштествителни*; и значе човека, који што *гради, чува, има, милује,* чим *тргује* или *око шта ради,* н. п.

брд-ар	камен-ар	риб-ар
воћ-ар	кључ-ар	сабљ-ар
врат-ар	коз-ар	свињ-ар
гвожђ-ар	кокош-ар	седл-ар
дрв-ар	кол-ар	сол-ар
жен-ар	љеб-ар	стакл-ар
жит-ар	мед-ар	трпез-ар
игл-ар	мес-ар	чарап-ар
6 иљад-ар	пив-ар	шум-ар
кабл-ар	платн-ар	и т. д.

За ђекоје и од они први ријечи могло би се рећи, да иду међу ове, н. п. *врачар* од *врач, гадљар* од *гадље, звонар* од *звоно* (као и онај, који лије звона), *зидар* од *зид, златар* од *злато, љекар* од *лијек, штампар* од *штампа.*

Глав-ар и *поглав-ар, господ-ар* и *друг-ар* разликују се од пређашњије по значењу. — *Бољар* је по свој прилици од *бој-ар* (као што Руси и говоре), па се мало помало претворило *ј* у *љ*, те се данас мисли на *боље*. Неколико ји не значе људе, него ствари, н. п. *букв-ар, котар, ластар, муар, шевар, литар, оглав-ар, лоп-ар, шест-ар.*

б) С непостојаним *а*, н. п.

бак-ар	Иб-ар	Пет-ар
веп-ар	коп-ар	свек-ар
вјет-ар	Мит-ар	чаб-ар
даб-ар	пап-ар	чуб-ар.

2) **ац.** 7

(С непостојаним *а*).

а) Од корени слогова, који сами у Српском језику ништа не значе, н п.

буд-ац	кон-ац	пун-ац
враб-ац	кот-ац	туљ-ац
грн-ац	лон-ац	уј-ац
зај-ац	мољ-ац	шок-ац.
кал-ац	пал-ац	

б) Од *глагола,* и то:

α) Које показују онога, који што чини, н. п.

бод-ац	кус-ац	рон-ац
доброчин-ац	лов-ац	свир-ац
злочин-ац	од-ац	суд-ац
дроб-ац	пијев-ац	твор-ац
кос-ац	плат-ац	трг-ов-ац
куп-ац	пој-ац	чат-ац.
прекуп-ац	прос-ац	

β) Које значе или онога, од кога је што чињено, или ствари, које су рађене, или којима се што ради, н. п.

вуч-ац	ит-ац	свит-ац
живодер-ац	мам-ац	удар-ац
заклоп-ац	подроб-ац	цијеп-ац 8
поклоп-ац	пољуб-ац	шкоп-ац.

γ) Које значе онога, који што чини, али пред *ац* имају *ав,* н. п.

дрек-авац	пуп-авац	чуч-авац
кек-авац	рик-авац	шкрип-авац.
пуз-авац	скак-авац	

Међу ове ријечи по производу иде и *сјецавац,* али се по значењу од њи разликује.

δ) Од времена давно прошавшега (или дјејствителног причастија), и значе такођер онога, који што ради, н. п.

владал-ац	купил-ац	просил-ац
давал-ац	пратил-ац	убил-ац
комил-ац	прашил-ац	устал-ац.

Везилац и *жетелац* неправилно су произведене; а *дулац* значи цијев, *на коју* се дува.

Будући да се ова имена највише говоре у множ. броју: *купиоци, комиоци* и т. д.; зато ђекоји, особито у Сријему,
9 у Бачкој и у Банату, говоре и у јед. броју *везиоц, жетеоц, комиоц, купиоц* и т. д.

в) Од *причастија страдателнога,* н. п.

вијен-ац	пребран-ац	трпан-ац.
знан-ац	резан-ци	
пјан-ац	трган-ци	

г) Од имена *суштествителни,* и то:

α) Различнога значења, н. п.

бобар-ац	жал-ац	прас-ац
брав-ац	ждријеб-ац	свињ-ац
буквар-ац	зуб-ац	сир-ац
влас-ац	језич-ац	слин-ац
влаш-ац	квас-ац	ступ-ац
Градач-ац	клин-ац	штап-ац
гуњ-ац	крај-ац	штен-ац.
жаб-ац	периљ-ац	

Међу ове ријечи иду ђекоја *умалителна* имена, н. п. *братац, љебац*; а особито од ђекоји сопствени мушки имена, н. п. *Вилипац, Јованац, Максимац.*

10 *β)* Које показују од куда је ко, н. п.

Бијоград-ац	иностран-ац	Ресав-ац
Бјелопољ-ац	Пазар-ац	светогор-ац
Браничев-ац	прњавор-ац	Славон-ац
Ваљев-ац	подунав-ац	Сријем-ац
доњозем-ац	поморав-ац	Црногор-ац.
загор-ац	посав-ац	
Крајин-ац	Пријепољ-ац	

Босанац прима благогласија ради *а* међу *с* и *н,* а *Пештанац* **ан** пред *ац.* Од *Шумадија* каже се *Шумадинац,* а од *Далмације Далматинац.*

д) Од имена *прилагателни,* која показују *какво* је што, н. п.

балав-ац	крадљив-ац	сам-ац
бијел-ац	крастав-ац	свет-ац
вашљив-ац	крив-ац	сив-ац
вран-ац	лажљив-ац	слијеп-ац
глув-ац	љенив-ац	смрдљив-ац
губав-ац	љут-ац	стар-ац
жив-ац	мрт-ац	студен-ац
здрав-ац	мртв-ац	тепав-ац
јалов-ац	немарљив-ац	цијел-ац
јун-ац	нов-ац	шаљив-ац
коштуњав-ац	прав-ац	шугав-ац.

ђ) Од прилагателни имена, која показују *чије* је што, и то:

α) Од различнога дрвећа, и значе *штап* или *колац* од 11 оног дрвета, н. п.

брезов-ац	јасенов-ац	растов-ац
буков-ац	јасиков-ац	церов-ац
глогов-ац	љесков-ац	и т. д.

β) Које показују чиј је ко, н. п.

Ерцегов-ац	капетанов-ац	Никољ-ац
Ђурђев-ац	краљев-ац	пашин-ац
јеминов-ац	Лучин-ац	Рађев-ац
Јовањ-ац	Муамедов-ац	царев-ац
кадијн-ац	муселимов-ац	и т. д.

3) **ач.**

а) Од *глагола*, и то:

α) Које показују онога, који што ради, н. п.

ајк-ач	кос-ач	псов-ач
бер-ач	кроj-ач	рв-ач
бод-ач	ор-ач	свир-ач
бук-ач	пјев-ач	сиј-ач
дер-ач	плив-ач	скак-ач
игр-ач	погађ-ач	скит-ач
избир-ач	подбад-ач	спав-ач
пробир-ач	подупир-ач	струг-ач.
ков-ач	помаг-ач	
коп-ач	послов-ач	

12 *β)* Које показују ствар, *којом* се што ради, н. п.

дуб-ач	застир-ач	покрив-ач
жар-ач	отир-ач	простир-ач
завиј-ач	љок-ач	струг-ач
запуш-ач	подупир-ач	убрад-ач.

Ђекоје од оваки ријечи значе и *човека, који* ради, и *ствар, којом* се ради, н. п. *дубач, подупирач.*

б) Од имена суштествителни, н. п. бакр-ач, бу-ач, кол-ач, рог-ач.

Бѝрач, Бо́рач и *ȁрач* имају непостојано *а* пред *ч*.

4) **АК.**

*I. С постојаним **а**.*

а) На само *ак* (од различни ријечи), н. п.

Бошњ-ак	јун-ак	презимењ-ак
буњ-ак	камењ-ак	прост-ак
весељ-ак	кисељ-ак	рођ-ак
вјешт-ак	киј-ак	своj-ак
глув-ак	леж-ак	седм-ак
двиз-ак	лињ-ак	теж-ак
девет-ак	луд-ак	топољ-ак
13 десет-ак	љев-ак	уј-ак
дивљ-ак	љешт-ак	шиј-ак
доњ-ак	огрљ-ак	шиш-ак
дошљ-ак	ом-ак	шув-ак
жућ-ак	осм-ак	шур-ак
земљ-ак	пет-ак	и т. д.
имењ-ак	пјеш-ак	

б) У којима пред *ак* има још како полугласно слово или читав слог, и то:

α) њ или *ењ* или *ињ* (од прилагателни имена, произведени са *ни* или *ен* или *њи* или *ињи,* прем да се ђекоја сама и не говоре), н. п.

абењ-ак	бротњ-ак	вјетрењ-ак
анатемњ-ак	бубрежњ-ак	вотњ-ак
бадњ-ак	бурњ-ак	вођњ-ак

годишњ-ак	ледењ-ак	рибњ-ак	
голубињ-ак	лучњ-ак	рожњ-ак	
горњ-ак	маслењ-ак	рпњ-ак	
дешњ-ак	матичњ-ак	рудњ-ак	
дуждевњ-ак	медењ-ак	свијетњ-ак	
димњ-ак	мравињ-ак	свитњ-ак	
жабњ-ак	мучњ-ак	сребрњ-ак	
ждралињ-ак	наворњ-ак	становњ-ак	
жировњ-ак	опорњ-ак	уплетњ-ак	
зорњ-ак	павитњ-ак	уторњ-ак	
јармењ-ак	паличњ-ак	црквењ-ак	
кокошињ-ак	поскурњ-ак	чабрењ-ак	
копитњ-ак	поткожњ-ак	чивијњ-ак	14
копривњ-ак	поткоњ-ак	чивитњ-ак.	
кртичњ-ак	предњ-ак		
кутњ-ак	пријечњ-ак		

β) ећ (такођер од прилагателни имена), н. п. *ждребећак, крмећак, телећак, трећак.*

γ) ј (понајвише од имена суштествителни), н. п. *гложјак, муж-јак, шур-јак, прос-јак, без-јак.*

δ) љ (од имена суштествителни), н. п. *врбљ-ак, Жабљак, јовљ-ак, Србљ-ак, шибљ-ак.*

ε) шт (од прилатателни посвојителни), које показују човека, који слави какога свеца, н. п.

Аранђелов-штак	Мијољ-штак
Ђурђев-штак	Никољ-штак
Јовањ-штак	Стјепањ-штак.
Лучин-штак	

На ове је ријечи по свршетку доста налик и *гребештак* (од *гребем*? или од каквога мјеста?).

в) Неколико оваки ријечи, у којима је *а* без гласоудара 15
(а опет је постојано), н. п. *ја̏рмак, ка̏лпак, ковр̏џак, та̏слак, то̏рлак, ту̏цак.*

II. С непостојаним а.

а) Од корени слогова, н. п.

вос-ак	дроз-ак	моз-ак
гус-ак	дроњ-ак	пап-ак
дењ-ак	крм-ак	пат-ак

пијес-ак	пур-ак	ђур-ак
прљ-ак	рав-ак	цуц-ак
пу̑п-ак	тет-ак	чепер-ак
пу̏п-ак	туљ-ак	шуљ-ак.

б) Од глагола, и значе понајвише оно, што је урађено или што се ради; и то:

α) Од посљеднега кореног слога, н. п.

ваљ-ак	износ-ак	окрњ-ак
долаз-ак	лијев-ак	пабир-ак
домет-ак }	мућ-ак	поврат-ак
измет-ак }	навлач-ак	попас-ак
држ-ак	настав-ак	преград-ак
заборав-ак	обој-ак	стан-ак
затис-ак }	оброн-ак	точ-ак
притис-ак }	одлом-ак	увој-ак
збој-ак	оком-ак	и т. д.

16 *β)* Од наклоненија неопредјељеног, н. п.

добит-ак	навит-ак	почет-ак.
завит-ак	повит-ак	
зачет-ак	напит-ак	

Међу ове ријечи иде и *оснутак*, прем да се данас не говори *снути*, него *сновати*; тако и *свршетак*, које је начињено према *почетак*.

в) Од суштествителни имена и други различни ријечи, и то:

α) На само *ак*, н. п.

бубреж-ак	засјен-ак	подвољ-ак
виш-ак	зелењ-ак	прикрај-ак
девет-ак	издан-ак	прикум-ак
десет-ак	клип-ак	стотињ-ак
завјер-ак	навиљ-ак	успер-ак
закош-ак	нарам-ак	чвор-ак
залист-ак	ореп-ак	четврт-ак
зараван-ак	палуч-ак	члан-ак
засел-ак	пет-ак	чун-ак.

Међу ове ријечи иду и млога умилителна имена, н. п. *данак, синак, цвијетак, санак, гробак, листак, јеленак, мра-*

вак и т. д. Тако и *камичак, кремичак, пламичак, прамичак* 17
(од *камик, кремик, пламик, прамик,* која се данас и не чују).

β) У којима је пред *ак* уметнут још какав други слог, и то:

ат, н. п. *жератак, лупатак, кусатак, тежатак.*
ад, н. п. *кривадак, труладак.*
ањ, н. п. *поточањак.*
ољ, н. п. *пуповљак, чавољак.*
ут, н. п. *бјелутак, облутак, смрзлутак.*
уљ, н. п. *брежуљак, висуљак, трчуљак, човечуљак.*
оњ, н. п. *папоњак.*
ељ, н. п. *брдељак.*

5) **ик.**

а) Од имена суштествителни на само *ик,* и значе каку шуму, н. п.

брез-ик	јасен-ик	лип-ик	
букв-ик	јас-ик	топол-ик	
граб-ик	још-ик	цер-ик	
дрен-ик	кестен-ик	шевар-ик	18
јаблан-ик	круш-ик	шљив-ик.	

Јасик и *крушик* произведене су од самога коријена (*јас-* и *круш-*), а не од читаве ријечи (*јасика* и *крушка*).

Међу ове ријечи иде и *автик* (*аптик*), прем да не значи шуму, него траву.

б) Опет на само *ик*, али од различни ријечи, и различног значења, н. п. *вид-ик, влаш-ик, дан-ик, жен-ик* (од Слав. *жених*), *јар-ик, топл-ик, црн-ик, шин-ик.*

в) Од имена прилагателни, произведени са *ни* или *ени,* или са *ан* (с непостојаним *а*), н. п.

анатемн-ик	вршн-ик	издајн-ик
апсен-ик	гатњ-ик	комарн-ик
безбожн-ик	гаћн-ик	Копаон-ик
безобразн-ик	гладн-ик	Котлен-ик
болесн-ик	гласн-ик	крвн-ик
будион-ик	дужн-ик	кужн-ик
војн-ик	душн-ик	лисн-ик
врсн-ик	заповједн-ик	љетн-ик

милосн-ик	полазн-ик	рудн-ик
настојн-ик	послен-ик	слан-ик
невјерн-ик	приложн-ик	требн-ик
19 оклопн-ик	путн-ик	убојн-ик
подбрадњ-ик	раон-ик	угодн-ик
полажајн-ик	ртн-ик	чабрен-ик.

У оваким ријечма (као и у прилагателним именима, од којије оне постају) кад пред *н* дође *ст*, онда се *т* благогласија ради избаци, н. п. *болесник, врсник, лисник, милосник.* Тако се и у онима, које се свршују на *н* (или на *њ*) друго *н* избацује (или се не прима), н. п. *коњик* (мјесто *коњник*), *замјеник* и т. д.

г) Од прилагателни имена, произведени са *ан* (с постојаним *а*) или *ани,* н. п.

дрвљан-ик	кућан-ик	свечан-ик
коњан-ик	бескућан-ик	срчан-ик
копљан-ик	мождан-ик	уља-ник.
крпљан-ик	причан-ик	

У оваковим ријечма послије *р* благогласија ради уметне се *ј,* н. п. *горјаник, перјаник.*

20 д) Од прилагателни посвојителни имена, и значе воду од каке воћке, н. п. *вишњовик, јабуковик, крушковик, шљивовик.*

ђ) Од причастија страдателни, н. п.

варен-ик	познан-ик	сметен-ик
искушен-ик	покрштен-ик	суђен-ик
кућен-ик	послан-ик	несуђен-ик
мучен-ик	рањен-ик	утопљен-ик
натрен-ик	свештен-ик	утрен-ик
ојађен-ик	свјештен-ик	ушкопљен-ик.

Од *натрем* данас је причастије страдателно *натрвен* (или *натрт*), као и од *утрем, утрвен*; али се опет каже *натреник* и *утреник.*

6) **ин.**

а) Онакове ријечи, у којима се у множ. броју *ин* не изоставља, и то:

α) Које показују људе, н. п. *господин, домаћин, радин, нерадин, туђин, четвртин.*

Од овије се ријечи по значењу разликује *недоћин,* као и *аршин* и *перчин*; али по свршетку и оне иду међу њи.

β) Које значе коње, н. п. *дорин, ђогин, шарин.* 21

б) У којима се у множ. броју *ин* изоставља, и то:

α) Које показују људе од какога рода, н. п. *Арапин, Бугарин, Каурин, Србин (Србљин), Турчин, Циганин* и т. д. Међу ове ријечи иде и *касапин,* прем да се по значењу од њи мало разликује.

β) Које показују људе из какога *мјеста* или из *земље,* и ове се производе са *анин,* н. п.

Банаћ-анин	Зворнич-анин	Тимоч-анин
Бирч-анин	Ириж-анин	Топлич-анин
Брђ-анин	Јадр-анин	Травнич-анин
варош-анин	Карловч-анин	Ужич-анин
грађ-анин	Лознич-анин	Цетињ-анин
двор-анин	Мачв-анин	Шапч-анин
Дрињ-анин	Палеж-анин	и т. д.

Која имена мјеста и земаља имају на крају (или пред посљедњим самогласним словом) *б,* или *в,* или *м,* или *п*; у оније се пред *анин* уметне *љ,* н. п. *Убљанин, Новљанин, Липљанин, Римљанин.* Из овога се види, да је у свима 22
оваким ријечма пред *анин* било негда *ј,* пак се, по општем правилу Српскога језика, послије *б, в, м, п,* претворило у *љ,* а с ђекојим се словима слило, те ји претворило у друга, т. ј. *д* у *ђ, т* у *ћ, к* и *ц* у *ч, г* и *з* у *ж, с* у *ш, н* у *њ,* а *л* у *љ*; а код ђекоји се изгубило са свим, као н. п. код *р, ч, ж, ш.* — За чудо је, како је од *Бач* постао *Бачванин*! Овђе је *в* уметнуто онако.

7) АН.

а) С постојаним *а,* н. п.

балв-ан	врагол-ан	јец-ан
бјеж-ан	гркљ-ан	копил-ан }
блес-ан	домишљ-ан	копиљ-ан }
боцм-ан	дув-ан	корм-ан
брај-ан	ђавол-ан	котрљ-ан }
бршљ-ан	жуп-ан	тетрљ-ан }
буздов-ан	јабл-ан	кум-ан
ваг-ан	јергов-ан	Мил-ан

кошт-ан	Стој-ан	џб-ан
обруч-ан	таб-ан	шавр-ан }
периш-ани	Талиј-ан	шафр-ан }
23 полут-ан	ћур-ан	шар-ан
пур-ан	црњ-ан	шмокљ-ан.
сирот-ан	чл-ан	

У *враг-ол-ан* (као и у осталим ријечима од *враг*, н. п. *враголица, враголство, враголити*) уметнуто је по свој прилици *ол* мислећи на *ђавола*.

б) С непостојаним *а*: *ован* и *сан*.

8) АЊ.

а) С непостојаним *а*, н. п.

бад-ањ	ог-ањ	суж-ањ
буб-ањ	подупор-ањ	тар-ањ
вӥг-ањ	Рав-ањ	тор-ањ
глеж-ањ	раж-ањ	тут-ањ
жрв-ањ	реж-ањ	туц-ањ
наков-ањ	Рож-ањ	чеш-ањ
нож-ањ	Рт-ањ	шуш-ањ.
обрт-ањ	свеж-ањ	

б) С постојаним *а*, н. п.

виг-а̂њ	локв-ањ	тарт-ањ
крб-ањ	п-ањ	тиг-ањ.

9) АЉ.

а) С постојаним *а*, н. п.

24 бог-аљ	кус-аљ	скоб-аљ
ватр-аљ	м-аљ	чк-аљ.
губ-аљ	пасп-аљ	
кр-аљ	пут-аљ	

б) С непостојаним *а*, н. п.

каш-аљ	уг-аљ	чаг-аљ
рог-аљ	чеш-аљ	чук-аљ.
Срб-аљ	чав-аљ	

10) **ЕЉ.**

а) Од глагола, и то од наклоненија неопредјељенога, н. п.

пријат-ељ	родит-ељ	створит-ељ
непријат-ељ	светит-ељ	учит-ељ.
ранит-ељ		

б) Од различни ријечи, н. п.

власт-ељ	крм-ељ	руц-ељ
гред-ељ	крп-ељ	тем-ељ
жеж-ељ	курд-ељ	цец-ељ.
крат-ељ	м-ељ	

11) **АЈ.**

а) Од коријена, н. п.

змај	крај
Космај	рај.

б) Од глагола, н. п.

врш-ај	корач-ај	полаж-ај
догађ-ај	мјеш-ај	рођ-ај
завич-ај	нарашт-ај	порођ-ај
обич-ај	окрш-ај	случ-ај.
залог-ај	омрш-ај	
замаш-ај	опрошт-ај	

Лишај ће бити од имена прилагателнога (*лис*), а *тезјај* ваља да је Турска (или од Турске ријечи начињена).

в) Тако исто од глагола, али пред *ај* уметнуто *љ*, н. п.

завеж-љај	растег-љај
корак-љај	одгонет-љај
натег-љај	потпраш-љај.

12) **ЕН.**

а) Од који има сабирателно име на *ње*, н. п.

бус-ен	кам-ен	крем-ен
грум-ен	кест-ен	прам-ен
дробљ-ен	кор-иј-ен	прст-ен
јас-ен	кор-ен	угљ-ен.

б) Таке исте, али без сабирателног имена, н. п.

26

греб-ен	сршљ-ен ⎫
плам-ен	стршљ-ен. ⎭
прешљ-ен	

в) Мало друкчије од ови, н. п.

јел-ен ⎫	нев-ен	стрем-ен.
јељ-ен ⎬	пел-ен	
љељ-ен ⎭	сел-ен	

13) **еж.**

граб-еж	луп-еж	Пал-еж
дер-еж	мад-еж ⎫	пил-еж
дријем-еж	млàд-еж ⎭	ситн-еж
крп-еж	мла́д-еж	трул-еж.
лав-еж	мут-еж	

Међу ове ријечи по значењу иде и *ситниж.*

14) **еш.**

бар-еш	сриј-еш ⎫
лем-еш	ср-еш. ⎭
гр-еш	

15) **иш.**

густ-иш	окол-иш	стар-иш.
мав-иш	рад-иш	
мал-иш	слатк-иш	

27 16) **аш.**

будал-аш	крил-аш	помеђ-аш
бургиј-аш	крст-аш	регул-аш
ваг-аш	кубур-аш	робиј-аш
вергиј-аш	кул-аш	ров-аш
вунт-аш	марј-аш	сал-аш
гајд-аш	нокт-аш	таљиг-аш
гривњ-аш	ок-аш	тачк-аш
дупљ-аш	орл-аш	цицвар-аш
јел-аш	пађениј-аш	черг-аш
карт-аш	паприк-аш	чил-аш
колиб-аш	парусиј-аш	шајк-аш
комендиј-аш	пелен-аш	шиљк-аш.
кочиј-аш	погон-аш	

17) **ош.**

ај-ош	кок-ош	рад-ош
гал-ош	корман-ош	тарп-ош
грош	кош	ћелеп-ош
доб-ош	пап-ош	пуст-ош.
зељ-ош	раб-ош	

Ове су све ријечи, осим *кош*, *кокош* и *пустош*, Маџарске, или по Маџарски од Српски произведене, као *зељош* и *корманош*.

18) **ов.** 25

а) Од прилагателни имена, и значе псе, н. п.

бјел-ов	жут-ов	кус-ов
гар-ов	зељ-ов	шар-ов.

Међу ове ријечи иде и *шапов* (од *шапа*?) и *самсов*: такођер и *мрков*, прем да значи коња.

б) Понајвише од Маџарски ријечи, и различнога значења, н. п.

ак-ов	вал-ов	саб-ов
ал-ов	ваћ-ов	ћал-ов
ард-ов	виг-ови	чатл-ов
аш-ов	корш-ов	чик-ов
бир-ов	парц-ов	чок-ов.
буц-ов	пац-ов	

19) **ер.**

биб-ер	куђ-ер	стож-ер
бис-ер	об-ер	цим-ер
губ-ер	плет-ер	чем-ер.
ђев-ер	позд-ер	
ив-ер	сјев-ер	

Овђе се може напоменути и *водијер*, *колијер* и *косијер*, које се у другим нарјечијама свршују на *ир* (*водир*, *косир*, 29
колир или *колер*). *Коситер* је од Грчкога *κασσίτερος*.

20) **ир.**

ајг-ир	лепт-ир	паст-ир
вамп-ир	манаст-ир	тањ-ир
леп-ир	намаст-ир	чир.

21) **ОР.**

бок-ор	прњав-ор	цип-ор
јав-ор	пу-ор	чад-ор ⎫
лог-ор	страт-ор	шат-ор ⎭
мајст-ор	таб-ор ⎫	чвор
мрам-ор	таоб-ор ⎭	чоп-ор.

22) **УР.**

бож-ур	мос-ур	уз-ур
кот-ур	панд-ур	уш-ур
миј-ур	тањ-ур	чап-ур.

23) **АЋ.**

булум-аћ	муст-аћ	срн-д-аћ.
гол-аћ	пу-аћ	
зелемб-аћ	спан-аћ	

24) **ИЋ.**

а) Имена умалителна, и то:

30 *α*) Од прости имена, н. п.

зуб-ић	пањ-ић	конч-ић
град-ић	котл-ић	дршч-ић
грозд-ић	витл-ић	прст-ић
нож-ић	лонч-ић	и т. д.

β) Од умилителни имена на *ак*, прем да се ђекоја и не говоре, н. п. *син-чић* (од *синак*), *во-чић* (од *волак*), *рош-чић* (од *рожак*), *трбуш-чић* (од *трбушак*), *кнеш-чић* (од *кнезак*), *обраш-чић* (од *образак*), *мјеш-чић* (од *мјешак*) и т. д.

б) Презимена, и то:

α) Од (мушки) имена, која се свршују на полугласно слово и на *е* и *о*, и то од посвојителни прилагателни имена на *ов* и на *ев*, н. п. *Обренов-ић*, *Бранков-ић*, *Милошев-ић*, *Радивојев-ић*, *Црнојев-ић* и т. д.

β) Од имена женски и од мушки, која се свршују на *а*, н. п. *Нед-ић*, *Стан-ић*, *Руж-ић*, *Ружич-ић*, *Цвијет-ић*, *Чуп-ић*, *Војвод-ић*, *Милет-ић*, *Никол-ић*, *Лук-ић* (или *Луч-*
31 *ић*) и т. д. У презименима од имена, која се свршују на *ија*, изостави се посљедње *и* (пред *ћ*), н. п. *Милиј-ћ* (мјесто

Милиј-ић), *Илиј-ћ* (м. *Илиј-ић*), *Ациј-ћ* (м. *Ациј-ић*), *Обрениј-ћ* (м. *Обрениј-ић*) и т. д. Будући да се ђекоја имена по различним предјелима свршују и на *а* и на *о*, тако су и презимена од њи двојака, н. п. *Божић* од *Божа*, и *Божовић* од *Божо; Перић* од *Пера*, и *Перовић* од *Перо; Рајић* од *Раја*, и *Рајовић* (или *Рајевић*) од *Рајо* и т. д.

Међу ова презимена иду и ђекоја имена *млади* животиња, и дрвећа, а и мртви мали ствари, н. п. *жућић, вранић, сјеничић, косовић, чворковић, жабић, рибић, тић* (од самога коријена), *лисичић; буквић, брезић, крушчић; кладић, капић, полић* и т. д.

25) **ИЋИ.**

(Значе младе животиње само у множ. броју)

буч-ићи	мач-ићи	ћур-ићи	
гушч-ићи	пач-ићи	Швапч-ићи	32
јагањч-ићи	пил-ићи	Шокч-ићи.	
јар-ићи	прашч-ићи		
куч-ићи	Српч-ићи		

26) **ОГ.**

брл-ог	пашен-ог	ул-ози.
вртл-ог	стог	
парл-ог	тал-ог	

27) **ЛУК.**

а) Турске, н. п.

абаџи-лук	јекмекчи-лук	терзи-лук
ага-лук	папуџи-лук	ћурчи-лук
аџи-лук	спаи-лук	и т. д.

б) По Турски произведене, н. п. *безобраз-лук, прс-лук* (*прус-лук*), *ришћан-лук, шипча-лук.*

28) **О** мјесто **Л.**

а) ***ао***, с непостојаним *а*, н. п.

виж-ао	кут-ао	сврд-ао
вит-ао	ор-ао	смис-ао
ђет-ао	пак-ао	уз-ао
каб-ао	пијет-ао	чав-ао.
кот-ао	пос-ао	

33 Овђе да споменемо и *као* с постојаним *а*.

б) ***ео*** и ***ијо***, н. п. *анђ-ео, пеп-ео, дијо* (*део*).

в) У којима је ***о*** и пред ***л***, пак се оба *о* слила у једно дугачко, н. п. *вô, дô, ђаво, расо, соко, сто* и *пријесто*.

29) мјесто **х**:

ба	подсмије	кожу
Вла	подсмеј	кру
ма	подсме	очу
ора	грпје	пу
пра	греј	репу
сирома	гре	трбу
стра	мије	ћу
смије	меј	вр.
смеј	ме	
сме	ду	

30)

С различним слоговима; но од једног реда нема ји млого, н. п.

ам (с непостојаним *а*): *јарам, јечам.*

34 ***ат:*** а) с постојаним *а*, н. п. *ајат* (*вајат*), *рбат, својат, папрат*; б) с непостојаним *а*, н. п. *лакат, нокат.*

ас (с непостојаним *а*): *овас, пас.*

ав: а) с постојаним *а*, н. п. *пундрав, рукав*; б) с непостојаним *а*, н. п. *шав, обашав.*

иљ: *витиљ* (*фитиљ*), *метиљ, роштиљ, тоциљ, смиљ, приљ.*

ољ: *куколь, шогољ.*

уљ: *врндуљи, пасуљ, жуљ.*

ој: *ној, шебој*; и од глагола: *бој, разбој, завој, повој* и т. д.

уј: *крагуј, руј, славуј.*

аг: *бураг, мутљаг, пртљаг, чпаг.*

ез: *витез, гавез, кнез, баљемез.*

им: *побратим, поочим.*

уг: *бијочуг, бјелуг, тарчуг.*

ун: *паун, першун, рачун, сладун, сомун.*

ут: *колут, омут.*

ич: *бич, вратич, повратич.*

ек: *кукуријек* (*кукурек*), *окријек* (*окрек*), *човек.*

35 ***еб:*** *жлијеб* (*ждлијеб, жлеб, ждлеб*), *јастријеб* (*јастреб*), *тетријеб* (*тетреб*).

ук: *клобук, паук, унук.*
ок. *свједок, баток.*
ег: *ковчег, бубрег.*

31) **ица.**

а) Умалителна од имена, која се свршују на *а,* н. п. *вод-ица, гор-ица, трав-ица, нож-ица, руч-ица, руж-ица, ружич-ица, кач-ица, војвод-ица* и т. д. У оваковим ријечма од имена, која се свршују на *ија,* изостави се *и* испред *ца,* н. п. *кутиј-ца* (мјесто *кутиј-ица*), *ракиј-ца* (мјесто *ракиј-ица*) и т. д.

б) Од различни ријечи и различнога значења, н. п.

бедр-ица	десет-ица	обој-ица	
боков-ица	зјен-ица	осм-ица	
бремен-ица	ив-ица	отм-ица	
брк-ица	изнутр-ица	перај-ица	
буј-ица	јар-ица	препел-ица	
вар-ица	кл-ица	рњ-ица	
ведр-ица	крт-ица	род-ица	
гран-ица	круп-ица	стол-ица	36
грл-ица	лас-ица	трој-ица	
губ-ица	мат-ица	убој-ица	
дан-ица	метв-ица	уд-ица	
двој-ица	мјер-ица	уз-ица	
девет-ица	несвјест-ица		и т. д.

Ђекоје оваке ријечи значе суд, у коме се што држи, н. п. *бурмутица, зеитиница, катраница.*

в) Које показују женскиње, према коме се мушкиње свршује на *ац,* н. п.

близан-ица	магар-ица	прас-ица
враб-ица	мезим-ица }	пун-ица
ждреб-ица	мљезин-ица }	Срем-ица
Крањ-ица	пјев-ица	Шок-ица.
лов-ица	пособ-ица	

г) Од различни мушки имена, н. п.

бан-ица	видар-ица	другар-ица
берач-ица	вуч-ица	зеч-ица
бивол-ица	голуб-ица	играч-ица

капетан-ица	љекар-ица	сиромаш-ица
кмет-ица	паун-ица	сокол-ица
ковач-ица	пријатељ-ица	скитач-ица
краљ-ица	пророч-ица	спавач-ица
крчмар-ица	пудар-ица	цар-ица
лабуд-ица	рт-ица	и т. д.

37 д) Од сами прилагателни имена различнога свршивања, према којима се мушка имена понајвише свршују на *ац*, н. п.

балав-ица	јалов-ица	сљеп-ица
бистр-ица	јун-ица	шљеп-ица
бјел-ица	клизав-ица	стар-ица
вашљив-ица	љут-ица	тврд-ица
вјешт-ица	млад-ица	тепав-ица
вруħ-ица	модр-ица	цјел-ица
жут-ица	мудр-ица	црн-ица
здрав-ица	прав-ица	и т. д.

ђ) Од причастија страдателни и од прилагателни имена, произведени са *ан* (с постојаним *а*) или *ани*, прем да се ђекоја и не говоре, н. п.

бран-ица	земљан-ица	послан-ица
бројан-ица	знан-ица	проħеран-ица
вјенчан-ица	кључан-ица	сунчан-ица
award-ица	куħан-ица	ткан-ица
гибан-ица	моштан-ица	трепчан-ица
гнојан-ица	одрпан-ица	цјепан-ица
зван-ица	пијан-ица	и т. д.

е) Од прилагателни имена и од причастија страдателни, прозведени са *ен*, н. п.

38 брашњен-ица	лубен-ица	пржен-ица
воден-ица	маљен-ица	просен-ица
дрвен-ица	млаħен-ица	пшен-ица
иглен-ица	мучен-ица	вшен-ица
квашен-ица	објешен-ица	шен-ица
кичмен-ица	печен-ица	шарен-ица
леден-ица	плетен-ица	и т. д.

ж) Од прилагателни имена, произведени са *ни* или *ан* (с непостојаним *а*) или *њи*, н. п.

анатемн-ица	грозн-ица	млијечн-ица
безобразн-ица	двојн-ице	напојн-ица
болесн-ица	димн-ица	повојн-ица
варн-ица	задушн-ице	положн-ица
вратн-ице	златн-ица	скитн-ица
врсн-ица	јутрошњ-ица	стојн-ица
главн-ица	кошн-ица	и т. д.

Ђекоје оваке ријечи значе мјесто, ђе се што *ради* или *држи*, н. п.

бакалн-ица	ковачн-ица	пандурн-ица
берберн-ица	коларн-ица	пекарн-ица
воштарн-ица	коштурн-ица	прцварн-ица
гвожђарн-ица	медарн-ица	ракциjн-ица.
књижарн-ица	месарн-ица	

Међу ове ријечи по значењу иде и *бучница*, *ковница*, 39
пивница и *пушница*.

з) Од прилагателни имена, произведени с *ни* од времена давно прошавшега (или дјејствителнога причастија), која се сама не говоре, н. п.

гостион-ица	мочион-ица
дион-ица	парион-ица
ђељаон-ица	поступаон-ица
кадион-ица	предикаон-ица
мјешаон-ица	умиваон-ица.

и) Од прилагателни посвојителни имена, и то:

α) Које значе ракију ода шта, н. п. *комовица*, *крушковица*, *оскорушовица*, *трешњовица*, *шљивовица*.

β) Које значе чију *жену*, н. п.

банов-ица	Милошев-ица	кадијн-ица
бегов-ица	Благојев-ица	спаијн-ица
Мирков-ица	учитељев-ица	пашин-ица
Младенов-ица	војводин-ица	протин-ица
Милићев-ица	госин-ица	агин-ица
Милојев-ица	Милетин-ица	и т. д.

Међу ове ријечи по производу иде и *Аранђеловица* (пост 40
Аранђелов), *Петковица* (пост и празник св. Петке), *Теодо-*

ровица (Теодорова жена, и субота св. Теодора), и *синовица*; такођер и *боровица* и *луковица*, које су у значењу са свим различне од овије.

j) Од глагола, и то од давно прошавшега времена, н. п.

бајал-ица	изјел-ица	свезнал-ица
ваљал-ица	јал-ица	свјетл-ица
варал-ица	јаал-ица	сјецал-ица
вјешал-ица	мазал-ица	срасл-ица
гатал-ица	музл-ица	титрал-ица
гладил-ица	неваљал-ица	трл-ица
добјегл-ица	погорел-ица	ћутал-ица
држал-ица	пожегл ица	усиђел-ица
дрктал-ица	прегледал-ица	чангризал-ица
загорел-ица	пропал-ица	чистил-ица.
изгорел-ица	рал-ица	

На ове је ријечи налик и *жетелица* (а мало мање) и *крештелица*.

к) Које пред *ица* имају још какав слог или слово, и то:

41 α) **ав**, н. п.

бек-авица	киј-авица	пљуц-авица
брад-авица	кук-авица	рук-авица
брчк-авица	лап-авица	скак-авица
век-авица	ласт-авица	треп-авица
виј-авица	ног-авица	црк-авица.
жер-авица	пиј-авица	

β) **ун**, н. п.

бјег-ун-ица	кошт-ун-ица
брег-ун-ица	рук-ун-ица
зем-ун-ица	тек-ун-ица

Да ли међу ове ријечи иде и *јогуница*?

γ) **уљ**, н. п.

буб-уљ-ица	пит-уљ-ица
кук-уљ-ица	чиб-уљ-ица.

δ) **ур**, н. п. *кожурица, саћурица*.

ε) **аљ**, н. п. *батаљица, писаљица, стрцаљица*.

ξ) **в**, н. п. *наруквица, ноствица, шиљегвица.*

η) **а**, н. п. *бјелаице, шушљаица.*

У *брздица* је *д* уметнуто као и у више ријечи (н. п. *дрије-* 42
шити, ждријебе). *Бољетица* ваља да је од *бољети,* или је *ет* онако уметнуто. *Срнадица* је један пут произведена са *ад* (*срнад,* као што и говоре Чеси и Крањци), па онда са *ица*; тако може бити да је и *крупатица* (мала риба) по други пут произведена од прилагателног имена. *Потркушица* је од *потркуша* (као *превратуша*), ако се и не говори.

32) **ЦА.**

н. п. *ов-ца*; а особито умалителна имена од ријечи женскога рода, које се свршују на полугласно слово, н. п. *жеђ-ца, зоп-ца, кап-ца, коп-ца, крв-ца, врв-ца* (од *врв,* које ја нијесам ни чуо да се говори), *љубов-ца, ноћ-ца, ћер-ца.* Од *кокош* каже се *кокош-ица*; а *сочица* је од *соца.*

33) **ИНА.** 43

а) Имена увеличителна (augmentativa), и то:

α) од имена мушкога рода, н. п.

град-ина	момч-ина	орл-ина
јарч-ина	нож-ина	старч-ина
коњ-ина	пјевч-ина	човеч-ина
котл-ина	пс-ина	и т. д.

β) Од ђекоји имена женскога рода, која се свршују на *а,* н. п. *вјештич-ина, војшт-ина* (од *војска*), *воденич-ина, ђевојч-ина, крушч-ина, руч-ина* и т. д.

γ) Од неколико имена средњега рода, н. п. *кљус-ина, мес-ина, сјен-ина.*

б) Од различни ријечи, и различнога значења, н. п.

брв-ина	друж-ина	јар-ина
бун-ина	жив-ина	кит-ина
главч-ина	завјет-ина	кнеж-ина
грб-ина	завјетр-ина	крај-ина
девет-ина	закоп-ина	црвоточ-ина
десет-ина	зеч-ина	куп-ина
ђетел-ина	иж-ина	лед-ина

44 лисич-ина	омлад-ина	прж-ина	
љет-ина	осм-ина	трњ-ина	
мрц-ина	руб-ина		и т. д.

У *стотина* т је (пред *ина*) уметнуто.

в) Од имена суштествителни, произведени са *ар*, и значе *плату* за што, н. п.

баждар-ина	дрвар-ина	пудар-ина
видар-ина	козар-ина	свадбар-ина
винар-ина	љекар-ина	свињар-ина.
врачар-ина	пиљар-ина	
говедар-ина	писар-ина	

Међу ове ријечи по значењу иде и *кантарина.*

г) Од животиња (особито средњега рода на *е*), и значе месо њиово, н. п.

јагњ-ет-ина	прас-ет-ина
јањ-ет-ина	свињ-ет-ина
јар-ет-ина	срн-ет-ина
крм-ет-ина	тел-ет-ина.

Истина да се данас не говори *свиње свињета* и *срне срнета;* али је у производу ови ријечи и прилагателни имена тако *остало* (или се *узело* ?).

45 Међу ове ријечи иде (особито по значењу) и *говеђина* (од *говеђи,* као што се може чути и *свињећина, телећина* и т. д.).

д) Од имена прилагателни, која показују какво је што, н. п.

бистр-ина	готов-ина	копн-ина
бјел-ина	густ-ина	крив-ина
брз-ина	даљ-ина	крт-ина
ведр-ина	жид-ина	крућ-ина
вис-ина	жич-ина	љут-ина
виш-ина	жут-ина	мал-ина
вјешт-ина	зрел-ина	матор-ина
врл-ина	изгорел-ина	мекш-ина
врућ-ина	итр-ина	мил-ина
глач-ина	јач-ина	млад-ина
горч-ина	једр-ина	млач-ина
грч-ина	кисел-ина	модр-ина

мокр-ина	равн-ина	тиш-ина
мудр-ина	сиров-ина	топл-ина
нов-ина	ситн-ина	трул-ина
обл-ина	слаб-ина	уж-ина
округл-ина	слан-ина	црн-ина
остр-ина	стар-ина	чест-ина
оштр-ина	тавн-ина	чист-ина
плосн-ина	тамн-ина	шупљ-ина.
празн-ина	теж-ина	

ђ) Од посвојителни прилагателни имена (на *ов* и на *ев*), 46
прем да се ђекоја сама и не говоре, н. п.

α) на *овина*:

вр-ов-ина }	ладов-ина	попов-ина
овр-ов-ина }	лозов-ина	рисов-ина
деспотов-ина	маов-ина	самуров-ина
домов-ина	медов-ина	сомов-ина
ђедов-ина	овнов-ина	и т. д.
Ерцегов-ина	осов-ина	
југов-ина	полов-ина	

β) на *евина*:

козјев-ина	очев-ина	ујчев-ина
краљев-ина	прчев-ина	царев-ина
овчјев-ина	Рађев-ина	и т. д.

Међу ове ријечи иду имена од различнога дрвећа, која значе њиново дрво, н. п. *буковина, брезовина, липовина, растовина; рујевина, смрчевина.*

е) Од прилагателни имена, произведени с *ни*, н. п. *котарнина, крвнина, попутнина, товарнина.*

ж) Која пред *ина* имају још какав слог или слово, и то:

α) **ев** (од глагола), н. п. 47

брањ-евина	кош-евина	перај-евина
буч-евина	крч-евина	прош-евина
груш-евина	паљ-евина	теч-евина.

β) **от** (такођер од глагола), н. п. *бљувотине, зарезотина, оклизотине, пукотина.*

γ) **б** (од имена суштествителни и од глагола), н. п.

задуж-бина	наруџ-бина	род-бина
јаз-бина	постој-бина	таз-бина

δ) **уш,** н. п. *баб-ушина, ком-ушина, пер-ушина.* Међу ове ријечи иду и ђекоја увеличителна имена, н. н. *вин-ушина, гвожђ-ушина, орл-ушина.*

ε) **ер,** н. п. *кљув-ерина, кућ-ерина* (да ли ово није увеличително од *кућер* ?).

ζ) **шт,** н. п.

будала-штина	лукав-штина
госпо-штина	неопран-штина
иноко-штина	поган-штина
калау-штина	сирома-штина
лијен-штина	скуп-штина.

48 Међу ове ријечи по свршивању иде и *калуђерштина* (увелич. од *калуђер*), а налик је на њи мало и *воштина, трештина, дрождина* и *мождина.*

η) **ет** или **ур** (увеличителна од имена женскога рода, која се свршују на *а*), н. п.

баб-етина	или	баб-урина
брад-етина	—	брад-урина
брадв-етина	—	брадв-урина
бритв-етина	—	бритв-урина
врећ-етина	—	врећ-урина
клад-етина	—	клад-урина
крп-етина	—	крп-урина
крав-етина	—	крав-урина
књиж-етина	—	књиж-урина
кућ-етина	—	кућ-урина
пушч-етина	—	пушч-урина и т. д.

Од *жена* каже се *жентурина,* а од *трава травуљина,* тако и од *кровина* (које је увелич. од *кров*) *кровуљина.*

34) **КА.**

а) Различног значења, н. п.

49 бескор-ка	ваш-ка	ђевој-ка
бир-ка	врш-ка	евењ-ка
вар-ка	дињ-ка	жао-ка

жен-ка	петељ-ка	трм-ка
жио-ка	пећ-ка	трос-ка
жутовољ-ка	печур-ка	трс-ка
камилав-ка	плећ-ка	ћер-ка
кокош-ка	повор-ка	ћур-ка
колеч-ке	пуј-ка	ум-ка
коц-ка	пуш-ка	ун-ка
круш-ка	решет-ка	ципов-ка
ледој-ка	сар-ка	чав-ка
лијен-ка	сит-ка	челен-ка
лоћ-ка	сјен-ка	чељус-ка
лут-ка	сој-ка	чет-ка
мај-ка	срдач-ка	чип-ка
маслин-ка	стељ-ка	чкољ-ка
меч-ка	стрм-ке	шкољ-ка
миш-ка	сурут-ка	шај-ка
палац-ка	сирут-ка	шешар-ка
пастрм-ка	табар-ка	шиш-ка.

б) Од имена суштествителни, и значе само *једну* ствар из читавог друштва, н. п.

биљ-ка	лис-ка	суват-ка
бујат-ка	папрат-ка	трав-ка
воћ-ка	поздер-ка	трес-ка
граш-ка	праш-ка	трун-ка
жир-ка	сјемен-ка	шип-ка
звјер-ка	слам-ка	

Може бити, да од старине међу ове ријечи иде и *трска* и *лијеска*?

в) Од мушки имена, особито произведени са *ар,* н. п.

бољар-ка	кувар-ка	сабљар-ка
воденичар-ка	љештар-ка	титор-ка
волујар-ка	мјесечар-ка	туђин-ка
говедар-ка	надничар-ка	ципор-ка
десетач-ка	паор-ка	чешљугар-ка.
ђутуричар-ка	пастир-ка	
кашичар-ка	пудар-ка	

г) Које показују женскиње из кога је мјеста, или кога рода или реда, и то:

α) Према коме се мушка имена производе са *ин*, н. п.

Арап-ка	Гурбет-ка	острвљан-ка
Арнаут-ка	Јадран-ка	рпшћан-ка
Бачван-ка	Латин-ка	сељан-ка
Брђан-ка	Мачван-ка	укућан-ка
грађан-ка	орјат-ка	и т. д.

Ђекоје се оваке ријечи производе од сами мјеста (а не од произведени од њи мушки имена), н. п. *варошка*, *Цетињка*.

51 *β*) Према којима се мушка имена производе са *ац*, н. п.

горњозем-ка	планин-ка	прекодрин-ка
доњозем-ка	подунав-ка	прекомор-ка
Ерцегов-ка	поморав-ка	прњавор-ка
Загор-ка	посав-ка	Црногор-ка
оностран-ка	поцер-ка	и т. д.

д) Од коријена, од кога се мушка имена производе са *ак*, н. п.

гус-ка	мач-ка	пет-ка
двис-ка	пастор-ка	тет-ка.
куч-ка	пат-ка	

ђ) Од глагола, и то од самога коријена, од кога се глагол производи, н. п.

гат-ка	зврч-ка	плат-ка
гријеш-ка }	квоч-ка	плов-ка
погрјеш-ка }	клеп-ка	посип-ка
доj-ка	клеч-ка	приповијет-ка
загонет-ка	крпш-ка	простир-ка
закач-ка	лет-ка	проч-ка
зам-ка	љус-ка	псов-ка
запјев-ка }	мот-ка	свир-ка
попјев-ка }	њуш-ка	тач-ка
запрш-ка	обуш-ка	ћуш-ка
звеч-ка	одуш-ка	цјеп-ка.

52 Међу ове ријечи иде од старине и *колијевка* мјесто *колеб-ка*. *Битка* је од наклоненија неопредјељеног.

е) Од причастија страдателни, н. п. *кићен-ка*, *печен-ка*, *пијан-ка*, *пљуван-ка*.

ж) Од имена прилагателни, н. п.

бијел-ка	плос-ка	црњ-ка
јалов-ка	пљос-ка	шар-ка.
матор-ка	ран-ка	
плав-ка	рањ-ка	

з) Од имена бројителни, које понајвише значе бурад, н. п.

двој-ка	осмор-ка	трој-ка
деветор-ка	петор-ка	четвор-ка
десетор-ка	седмор-ка	шестор-ка.

и) Које пред *ка* имају још какав слог, и то:

α) ***аљ*** (од глагола), н. п.

воз-аљка	навиј-аљка	сад-аљка
дуд-аљка	обрт-аљка	свир-аљка
ма-аљка	пис-аљка	сказ-аљка
м-аљка	прд-аљка	стрц-аљка
мет-аљка	пу-аљка	чагрт-аљка.

β) ***уш,*** н. п. *ваљ-ушка, виљ-ушка, пер-ушка.* 58

γ) ***ав***, н. п. *мирис-авка* (да није од *мирисав*?), *служ-авка.*

Ђуљ-ашка , *тоциљ-ајка* , *шив-атка* и *вој-ска* немају друштва.

35) ИКА.

а) На само ***ика***, н. п.

авт-ика	кар-ика	сваст-ика
апти-ка	кеч-ика	срч-ика
бедр-ика	клокоч-ика	стрњ-ика
бун-ика	комон-ика	тамјан-ика
варен-ика	конопљ-ика	тамњан-ика
влад-ика	мљеч-ика	тамљан-ика
врљ-ика	мот-ика	цавар-ика
водњ-ика	okрај-ика	црвен-ика
девер-ика	омор-ика	чемер-ика
жест-ика	оштр-ика	шаврањ-ика
жубор-ика	пантљ-ика	шешар-ика
зелен-ика	папр-ика	шиндр-ика
јас-ика	перун-ика	шупљ-ика.
јел-ика	пиљц-ика	

Међу ове ријечи иде и *титр-еника,* прем да има *е* пред *ика.*

54 б) На ***љика***, н. п. *алат-љика, ват-љика, папрат-љика, трепет-љика.*

36) **АЧА.**

а) На чисто *ача,* понајвише од имена суштествителни и од глагола, н. п.

ајк-ача	киј-ача	пљуск-ача
алап-ача	коњув-ача	повез-ача
арлак-ача	копљ-ача	повраз-ача
бркљ-ача	котл-ача	подгрљ-ача
варј-ача	крављ-ача	покрив-ача
вељ-ача	крив-ача	превиј-ача
авељ-ача	крк-ача	прег-ача
овељ-ача	крм-ача	опрег-ача
врт-ача	кул-ача	простир-ача
греб-ача	кум-ача	ртм-ача
огреб-ача	кутл-ача	савиј-ача
гужв-ача	мисир-ача	сапињ-ача
дрљ-ача	назув-ача	сјемењ-ача
запињ-ача	натег-ача	сув-ача
зуб-ача	обар-ача	сумпор-ача
испир-ача	обув-ача	тјемењ-ача
јечм-ача	пасј-ача	ћелуп-ача.
карик-ача	пламењ-ача	
keњ-ача	плетив-ача	

Прат-љача има ***љ*** пред *ача.*

55 б) Које пред *ача* имају још какав слог или слово, и то:

α) ***њ*** (од прилагателни имена, производени са *ни* или *њи*), н. п.

бујадњ-ача	метерижњ-ача
верижњ-ача	обравњ-ача
вечерњ-ача	обрамњ-ача
зорњ-ача	опирњ-ача
јагодњ-ача	папратњ-ача
корњ-ача	сламњ-ача
кровњ-ача	упртњ-ача
ладњ-ача	џигерњ-ача.
лубњ-ача	

*β) *ењ** (од прилагателни имена, произведени са *ен* или *ени*), н. п.

вјетрењ-ача	кичмењ-ача	пртењ-ача
дрвењ-ача	литрењ-ача	ртењ-ача.
јечмењ-ача	папрењ-ача	

*γ) *ов** (од прилагателни посвојителни имена), н. п.

илов-ача	паљиков-ача
јабуков-ача	петков-ача
комов-ача	прутов-ача.
луков-ача	

У овај ред иду ријечи од различнога дрвећа, које значе 56
батину од оног древета, н. п. *буковача, брезовача, глоговача, љесковача, церовача,* и т. д.

37) **ЊА.**

а) На само ***ња***, и то:

α) Од глагола, и значе њиов посао, н. п.

гат-ња	мут-ња	рад-ња
грд-ња	нош-ња	ред-ња
загаж-ња	паж-ња	сип-ња
ит-ња	пат-ња	скит-ња
клад-ња ⎫	плаш-ња	слут-ња
склад-ња ⎭	потуц-ња	смет-ња
коп-ња	прат-ња	спрд-ња
љут-ња	прекрет-ња	срд-ња
мијеш-ња	прж-ња	тиш-ња
враж-ња	пријет-ња	шет-ња.
мрж-ња	прош-ња	

β) Од различни ријечи и различног значења, н. п.

виш-ња	лабр-ња	цреп-ња
глав-ња	треш-ња ⎫	чатр-ња
крош-ње	цреш-ња ⎭	шлак-ња.

б) На ***ања***, н. п. 57

болез-ања	пут-ања
коп-ања	чоб-ања
котоб-ања	џог-ања.
помаг-ања	

в) На *иња*, и то:

α) Од различни ријечи и различног значења, н. п.

авет-иња	кук-иња	пуст-иња
брек-иња	леп-иња	свет-иња
врушк-иња	лот-иња	чек-иња
глог-иња	мек-иње	шерп-иња.
дуд-иња	милост-иња	
живот-иња	проклет-иња	

β) Од имена мушки, која се понајвише свршују на *ак*, н. п.

Бошњак-иња	мишјак-иња	роб-иња
Вла-иња	момк-иња	седмак-иња
Грк-иња	омак-иња	трећак-иња
дивљак-иња	просјак-иња	шестак-иња
кнег-иња	простак-иња	шијак-иња.

γ) Од имена женски, произведени с *ка* (прем да се ђекоја и не говоре сама), н. п.

атк-иња	неротк-иња
бољарк-иња	орјатк-иња
58 дворк-иња	Осјечк-иња
дојк-иња	паорк-иња
загорк-иња	Пожешк-иња
Земунк-иња	присојк-иња
Маџарк-иња	слушк-иња
Мисирк-иња	Сремк-иња
Митровк-иња	Српк-иња и т. д.

δ) Која пред *иња* имају *от*, н. м. *бос-отиња, гол-отиња, жив-отиња, сир-отиња, сув-отиња.*

г) На *оња*, које показују *људе* и друге животиње *мушкога* рода, н. п.

брк-оња	крил-оња	мрк-оња
гал-оња	кус-оња	нос-оња
глав-оња	лит-оња	Рад-оња
глув-оња	мац-оња	рог-оња
дуг-оња	мед-оња	трб-оња
краст-оња	млит-оња	шар-оња.

38) **ВА.**

а) На само *ва,* и то:

α) Од коријена (различног значења), н. п.

бак-ва	дрет-ва	ост-ве	
бач-ва	зук-ва	ош-ве	
блит-ва	јетр-ва	рач-ве	
брад-ва	лет-ва	рдак-ва }	
бреск-ва }	лок-ва	ротк-ва }	
праск-ва }	мар-ва	свекр-ва	
броск-ва	Мач-ва	смок-ва	59
бук-ва	мрк-ва	тик-ва	
груд-ва	ноздр-ва	ут-ва	
гуж-ва	обр-ва	црк-ва.	

β) Од глагола, н. п. *брит-ва, жет-ва, клет-ва, заклет-ва, молит-ва, стат-ва.*

б) На *ава* (од глагола), н. п. *држ-ава, мељ-ава.*

в) На *њава* (од глагола), н. п. *гуд-њава, кук-њава, пуц-њава, туж-њава, тут-њава.*

Међу ове ријечи иде и *грмљава,* само што се *н* због *м* претворило у *љ.*

39) **ЉА.**

а) На само *ља* (различног значења), н. п.

баг-ља	зуб-ља	рок-ља	
бад-љи	кап-ља	саб-ља	
брк-ља	караб-ље	таб-ља	
гад-ље	коноп-ља	чак-ља	60
граб-ље	крп-ља	чап-ља	
дроп-ља	мак-ља	шик-ља.	
дуп-ља	пет-ља		
зем-ља	рак-ље		

б) На *иља,* од глагола, и значе жену, која што ради, н. п.

бјел-иља	дој-иља	род-иља }
вез-иља	пер-иља	пород-иља. }
дад-иља	плет-иља	

Међу ове ријечи по значењу иде и *гребенаља, праља* и *ткаља*; али су оне произведене од давно прошавшега времена.

в) На *уља* (од различни ријечи и различног значења), н. п.

амб-уља	мац-уља	сив-уља
бак-уља	мрк-уља	смук-уља
бик-уље	озимк-уља	Срб-уља
буц-уља	орд-уља	тург-уља
граб-уље	паст-уља	цвјет-уља
грот-уља	па-уља	цед-уља
гронт-уља	плав-уља	цреп-уља
јег-уља	прут-уља	чам-уља
кош-уља	рис-уља	џак-уља
крб-уља	рог-уље	шар-уља.
кус-уља	рос-уља	

61 40) **БА.**

а) На само *ба* од глагола, које значе њиов посао, и то:

α) Од садашњег времена, н. п.

бер-ба	жур-ба	свад-ба
бор-ба	мо-ба	свједоџ-ба
гоз-ба	мол-ба	сео-ба
дијо-ба	наред-ба	служ-ба
део-ба	уред-ба	труд-ба
друж-ба	погод-ба	туж-ба.

β) Од наклоненија неопредјељенога (но *т* пред *б* претвори се у *д*), н. п.

возид-ба	комид-ба	прашид-ба
гулид-ба	косид-ба	просид-ба
женид-ба	крчид-ба	удад-ба.

Међу ове ријечи иде и *везидба* и *вршидба*, прем да нијесу са свим по правилу произведене.

б) На **оба**, н. п. *грд-оба, зл-оба, руг-оба, тег-оба.*

41) **ОТА.**

(Понајвише од прилагателни имена)

62

глув-ота	добр-ота	мудр-ота
гриј-ота	крас-ота	њем-ота
гре-ота	љеп-ота	прост-ота
див-ота	мек-ота	раб-ота

сир-ота	чист-ота	шљеп-ота
срам-ота	нечист-ота	сљеп-ота.
стра-ота		

Овако се у нас свршује и *субота* и према њој произведена *бубота*.

42) **ОЋА.**

(Од прилагателни имена)

бјесн-оћа	груб-оћа	ром-оћа
бљед-оћа	зл-оћа	сам-оћа
вредн-оћа	јефтин-оћа	скуп-оћа
врл-оћа	кратк-оћа	стидн-оћа
врсн-оћа	ладн-оћа	чист-оћа
глув-оћа	мирн-оћа	нечист-оћа.

43) **ОСТ.**

(Од имена прилагателни)

безазлен-ост	нагл-ост
безгрјешн-ост	немарљив-ост
вјерн-ост	немарн-ост
дужн-ост	округл-ост
жал-ост	пак-ост
задовољн-ост	побожн-ост
ит-ост	покорн-ост 63
ит-ошт	непокорн-ост
итр-ост	рабр-ост
кратк-ост	рад-ост
крот-ост	сигурн-ост
лијен-ост	сјајн-ост
луд-ост	слаб-ост
љупк-ост	слад-ост
мил-ост	стар-ост
немил-ост	танк-ост
млад-ост	трул-ост
мудр-ост	упорн-ост.

44) **АРА.**

(Понајвише од суштествителни имена)

брашн-ара	врач-ара	глув-ара
бук-ара	вретен-ара	грнч-ара
волуј-ара	гат-ара	дашч-ара

звон-ара
јај-ара
кам-ара
кач-ара
кашич-ара
коз-ара
колач-ара
комад-ара
кош-ара
кришк-ара
купус-ара
лопат-ара
манд-ара
муз-ара
ом-ара
пив-ара
полож-ара
помиј-ара
поточ-ара
пу-ара
пу-аре
пуст-ара
ред-ара
свил-ара
сол-ара
страж-ара
танд-ара
ужин-ара
уштипч-ара
чанч-ара
туп-ара
џаг-ара
штен-ара
шуб-ара
шуљк-ара.

64 45) **УРА.**

ба-ура
баб-ура
глав-ура
гуд-ура
ђевојч-ура
клис-ура
кож-ура
куст-ура
линц-ура
луб-ура
манг-ура
поск-ура
саћ-ура
ча-ура
чут-ура.

Код ови ријечи могу се споменути *колотуре* и *калаштура.*

46) **УША.**

а) Од различни ријечи, а особито од имена суштествителни и прилагателни, н. п.

ајгир-уша
алат-уша
Бошњак-уша
говедар-уша
дор-уша
ђевер-уша
ђог-уша
крк-уша
мек-уша
мрк-уша
оскор-уша
пјеск-уша
просјак-уша
простак-уша
самар-уша
сељак-уша
солдат-уша
так-уша
Турк-уша.

б) Од глагола, н. п.

блебет-уша
крекет-уша
намиг-уша
опар-уша
поклап-уша
преврат-уша
провиј-уша
развар-уша
ред-уша
торок-уша.

65 47) **АЈА.**

луд-аја
мјеш-аја
ом-аја
пер-аја
сирћ-аја
шурн-аја.

48) **ИЈА.**

а) Различнога значења (понајвише од туђи ријечи), н. п.

арт-ија	луш-ија	роб-ија
аџ-ија	маз-ија	рушп-ија
бал-ија	мајстор-ија	син-ија
батал-ија	недођ-ија	спа-ија
боран-ија	низ-ија	Срб-ија
буд-ија	нур-ија	суд-ија
гал-ија	оран-ија	трпезар-ија
дад-ија	пит-ије	Турћ-ија
ђакон-ија	пом-ије	цагр-ије
загар-ија	провал-ија	чин-ија
зм-ија	пришиђелд-ија	и т. д.
кут-ија	пуста-ија	
лонц-ија	рак-ија	

Међу ове ријечи иду и имена (Турска) различни мајстора, н. п. *тергија, ћурчија* и т. д.

б) Које значе каку службу, н. п. *капетан-ија, каплар-ија, офиц-ија, пандур-ија, чобан-ија.*

в) Које значе млоштво људи од какога рода или реда, 66
и то:

α) Од мушки имена, н. п.

ајдуч-ија	катан-ија	солдат-ија
Арап-ија	Маџар-ија	фрајкор-ија
аргат-ија	поган-ија	Циган-ија.

β) Од имена, произведени са *ад* (прем да се ђекоја сама и не говоре), н. п.

Грчад-ија	Ђемчад-ија	Србад-ија
момчад-ија	пашчад-ија	Турад-ија
Ђемад-ија	пјешад-ија	Шокад-ија.

Рекао би човек, да је по овим ријечма произведена и *Шумадија,* и *попадија.*

г) Од причастија страдателнога, н. п. *писан-ија, пјеван-ија.*

д) Која пред *ија* имају *ар* (као да су од мушки имена, која се тако свршују), н. п. *лагар-ије, љекар-ија, петљар-ија.*

ђ) Која пред *ија* имају *ац*, н. п. *дац-ија*, *играц-ија*.

67

49) ЛИЈА.

а) (Од Турскога *ли*) које показују човека из кога мјеста, н. п. *Беч-лија*, *Будим-лија*, *Видин-лија*, *Босан-лија*, *Мисир-лија*, *Новопазар-лија* и т. д. Све се оваке ријечи могу и Српски произвести осим *Бечлија*.

б) Различнога значења, н. п.

арач-лија	карик-лија	узвод-лија
бат-лија	опак-лија	шувак-лија
бук-лија	павта-лија	и т. д.
занат-лија	пошур-лија	

Међу ове ријечи по свршетку иде и *ђечур-лија* (од *ђечура* — прем да се не говори — као *ђевојчура*, *бабура* и т. д.).

в) Које пред *лија* имају *ај*, н. п. *брк-ајлија*, *дуг-ајлија*, *нов-ајлија*.

50) ЏИЈА и ЧИЈА.

а) **џија** (од Турскога *џи*), и то:

α) Турске ријечи, н. п. *алваџија*, *анџија*, *бадаваџија*, *биљаџија*, *скелеџија* и т. д.

68 *β*) По Турски произведене, н. п. *валџија*, *говорџија*, *дуванџија*, *иркожџија*, *проводаџија* (*провођаџија*), *силеџија*, *четеџија*.

б) **чија** (од Турскога *чи*), н. п. *ашчија*, *јасакчија*, *јекмекчија* и т. д. По овима је произведен *порешчија* (који купи *порезу*).

51) АГА.

вињ-ага	преч-ага	тој-ага.
мреж-аге	рњ-ага	
мутљ-ага	рупч-ага	

52) УГА.

бјел-уга	остр-уга	чвор-уга
зељ-уга	пастр-уга	шеврљ-уга.
јар-уга	пол-уга	

53) **НА.**

грив-на	сестрич-на	уј-на
дув-на	стри-на	ус-на.
оп-на	тај-на	

54) **АНА.**

Пољана; и Турске (и по Турски произведене), које значе 69
мјесто, ђе што стоји или се ради, н. п. *барутана, ђумрукана, кавана, кречана, куглана, мезилана, циглана* и т. д.

55) **УНА.**

ма-уна, мор-уна, сек-уна.

56) **ДА.**

крив-да, прав-да, неправ-да, ељ-да, газ-да, уз-да, жлијез-да, звијез-да, браз-да.

57) **ОДА.**

госп-ода, јаг-ода, лоб-ода, слоб-ода.

58) **ЛА.**

иг-ла, маг-ла, мет-ла, тес-ла, гус-ле, јас-ле.

59) **ЛО.**

вес-ло	мас-ло	сед-ло
грот-ло	порек-ло	стаб-ло
деб-ло	подрпјет-ло	тр-ло.
лег-ло	пруг-ло	

60) **АЛО, ИЛО, ЕЛО.** 70

(Од глагола).

а) (Само на ***ало***) које значе онога, који што чини (и обично се говоре само у јед. броју), н. п.

бенет-ало	диз-ало
бргљ-ало	дријем-ало
буб-ало	измишљ-ало
вик-ало	кас-ало
гат-ало	кљуц-ало
дав-ало	кљуцк-ало

кок-ало	прич-ало
куц-ало	таљизг-ало
куцк-ало	турч-ало
наклап-ало	узим-ало
приклап-ало	чангриз-ало
приповијед-ало	и т. д.

б) Које значе ствар, којом се (или која) што ради, и то:

α) На **ало,** н. п.

вјеш-ала	кус-ало	р-ало
грн-ало	лаг-ала	црт-ало
гуд-ало	муљ-ало	чек-ало
држ-ало	оглед-ало	чект-ало
клеп-ало	пјев-ало	шиб-ало.
крч-ало	пробад-ало	

71 Међу ове ријечи иде по свршетку и *стоп-ало̀* (од *стопа*) и *бу̏б-ало* (од *бубрег*).

β) На **ило,** н. п.

б-ило	маст-ило	румен-ило
бјел-ило	мотов-ило	страш-ило
бјесн-ило	мртв-ило	твор-ило
вран-ило	нос-ила	цјед-ило
врат-ило	плаветн-ило	црвен-ило
жар-ило	плав-ило	црн-ило
жут-ило	прав-ило	ш-ило.

Мотовило је састављено од *мотам* и *вијем*. Међу ове ријечи иду и *чудила,* чему се чуди; такођер (по свршивању) и *брдила, варзило, огњило* и *оцило,* које нијесу од глагола.

в) Које значе мјесто, ђе се што ради, и то:

α) На **ало**, н. п. *бад-ало, дружич-ало* (*ружич-ало*), *сјед-ало, цјеп-ало.* Може бити да међу ове ријечи иде и *лег-ло* (од *легао*?).

72 *β*) На **ило,** н. п.

бјел-ило	моч-ило	раст-ило
јагњ-ило	пер-ило	сол-ило.
кл-ило	ран-ило	

γ) На **ело,** н. п. *врело, прело, сијело.*

г) Које значе оно, што је урађено, или се ради, н. п.

ђело	одијело	опијело
дјело	одело	пило
дело	јело	мет-ало.

61) ство.

а) Без и кака изузимања (од различни ријечи), н. п.

богомољ-ство	пијан-ство
везир-ство	пјан-ство
врагол-ство	побратим-ство
доброчин-ство	поглавар-ство
ђавол-ство	познан-ство
ђевер-ство	покуħ-ство
задовољ-ство	поочим-ство
злочин-ство	посестрим-ство
игуман-ство	старјешин-ство
јаран-ство	сужањ-ство
калуђер-ство	троj-ство
кум-ство	ħесар-ство
laком-ство	цар-ство 78
лукав-ство	и т. д.
пријатељ-ство	
непријатељ-ство	

б) У оваким именима, произведеним од ријечи, које се свршују на *д* или *т*, често се у говору изостављају ова оба слова (*д* и *т*), н. п.

богат-ство	п	бога-ство
брат-ство	—	бра-ство
војвод-ство	—	војво-ство
господ-ство	—	госпо-ство
људ-ство	—	љу-ство
проклет-ство	—	прокле-ство
старосват-ство	—	старосва-ство.

в) Које се ријечи свршују на *г, з, к, ц,* или *а* мјесто *ах,* у оније се по обичају претвори *г* и *з* у *ж, к* и *ц* у *ч,* а послије *а* (мјесто *х*) изиђе *ш*; али се даље овака имена од њи производе двојако:

α) У ђекоји мјесто свакога од поменути слова на крају дође *ш,* а у производноме слогу *с* се слабо чује, него само *тво,* н. п.

друштво	мјесто	друж-ство
74 јунаштво	—	јунач-ство
кнештво	—	кнеж-ство
млоштво	—	млож-ство
момаштво	—	момач-ство
сиромаштво	—	сиромаш-ство
старјештво	—	старјеш-ство.

β) У ђекоји се пак пред *ство* уметне *ан,* н. п.

Бож-ан-ство	рож-ан-ство
велич-ан-ство	свједоч-ан-ство
отач-ан-ство	човеч-ан-ство.

Тако је у *чудество* (од *чудо*) уметнуто *е* (ако није од *чудеса*?).

г) У ђекоји се имена производе од прилагателни посвојителни, н. п. *братин-ство, краљев-ство, материн-ство, очин-ство, попов-ство. Братимство* је од *братим* (као *побратим*), прем да се само не говори.

62) **ИВО.**

(Од глагола, и значе ствари, које се раде, или којима се што ради).

вар-иво	мл-иво	плет-иво
75 јест-ива	нош-иво	пред-иво
крес-иво	пец-иво	сјеч-иво
мељ-иво	п-иво	тец-иво.

Међу ове ријечи иде и *јагњиво;* а по производу и *сочиво; кољиво* је Грчки *κόλλυβον*; а *ћерчиво* или ће бити са свим Турска ријеч, или од Турске произведена.

63) **ОВО** и **ЕВО.**

(Имена мјеста, од посвојителни прилагателни имена).

а) На ***ово,*** н. п.

Вид-ово	Гра-ово	Кос-ово
Вир-ово	Жарк-ово	Крчаг-ово

Кутл-ово	Пра-ово	Так-ово
Поп-ово	Стрм-ово	и т. д.

б) На **ево,** н. п.

Барај-ево	Драгач-ево	Мириј-ево
Бранич-ево	Киј-ево	Сарај-ево
Ваљ-ево	Кисиљ-ево	Црниљ-ево
Гуч-ево	Краљ-ево	и т. д.

Међу ове ријечи по свршивању иде и *брашанчево* (од *брашанце*) и *крешево.*

76 64) **КО.**

а) Различнога значења, н. п.

вин-ко	клуп-ко	бабај-ко
деч-ко	плач-ко	брај-ко.
зелен-ко	свој-ко	

б) Људска имена, н. п.

Бош-ко	Здрав-ко	Срећ-ко
Бран-ко	Љубин-ко	Стан-ко
Велич-ко	Мир-ко	Стој-ко
Вељ-ко	Рај-ко	и т. д.
Жар-ко	Ран-ко	
Жив-ко	Слав-ко	

65) **НО.**

браш-но	вој-но	плат-но
брв-но	гув-но }	стег-но
влак-но	гум-но }	сук-но.

66) **ЕНО.**

врет-ено, кољ-ено.

67) **МО.**

пас-мо	плес-мо
пис-мо	повјес-мо.

77 68) **РО.**

бед-ро, вед-ро, јут-ро, реб-ро, среб-ро.

69) **о**.

а) Која значе *људе* или животиње *мушкога* рода (понајвише од имена прилагателни), н. п.

бал-о	жуј-о	мрш-о
брбл-о	зељ-о	муц-о
брк-о	згур-о	риђ-о
брњ-о	злоћ-о	рњ-о
бур-о	клемп-о	ром-о
глув-о	клич-о	слин-о
гољ-о	кљак-о	спрем-о
грив-о	крез-о	ћел-о
губ-о	крњ-о	ћор-о
гуш-о	кушљ-о	ћос-о
дор-о	липс-о	црњ-о
дроњ-о	маљ-о }	чуп-о.
жил-о	мањ-о }	

б) Од непознати (мени) ријечи: *баб-о, ћак-о, ћен-о, цук-о, чик-о, шврћ-о.*

в) С којима се коме ласка и тепа, и то:

78 α) Од имена мушки, у којима се читави слогови пред *о* изостављају, а кашто и промјењују са свим, н. п.

Нов-о	од	Новак
Ник-о	—	Никола
Игњ-о	—	Игњат
Глиш-о	—	Глигорије
Маш-о	—	Марко
Ик-о	—	Илија
Вуј-о	—	Вук
Вас-о } Вак-о }	—	Василије
Лаз-о } Лак-о }	—	Лазар
Сим-о } Сић-о }	—	Симеун
Јов-о } Јоц-о }	—	Јован
Пер-о } Пец-о }	—	Петар

Срет-о Срej-о	од	Сретен
Гавр-о Гаj-о Гач-о	—	Гаврило и т. д.

β) Од имена суштествителни, у којима се такођер слова ђешто изостављају и мијењају, н. п.

Бог-о 79
поп-о
прот-о

брајк-о брај-о брац-о	од	брат
дуј-о	—	дуовник и т. д.

г) Од имена народније, и не значе умиљавање и ласкање, него онако, од прилике, као што Нијемци кажу vertraulich, н. п.

Бошњ-о	од	Бошњак
Вла-о	—	Вла
Ер-о	—	Ерцеговац
Срб-о	—	Срб, Србин
Тур-о	—	Турчин
Циг-о	—	Циганин
Цинц-о	—	Цинцар
чов-о	—	човек.

Сви шест редова ови ријечи само се у Ерцеговачком нарјечију свршују на ***о***, а у осталима (особито у Сремачком) на ***а*** (!), н. п. *бала* (прем да се и женска ђекоја не могу друкчије казати, н. п. *гуша, муџа* и т. д.), *бáба, Јова, Јоца, попа* и т. д. По овој разлици у свршивању међу поменуте 80 ријечи иде и *Шваб-о*, прем да се цијела ријеч у значењу од свију њи разликује.

70) **ИШТЕ.**

а) Од имена суштествителни, и то:

α) Које значе мјесто, ђе је што било, н. п.

бостан-иште	воденич-иште
буњ-иште	град-иште
ватр-иште	двор-иште
вашар-иште	збор-иште

игр-иште	панађур-иште
јечм-иште	разбој-иште
конопљ-иште	ротка-иште
куђељ-иште	роч-иште
кукуруз-иште	рп-иште
купус-иште	рудник-иште
кућ-иште	сел-иште
лан-иште	стрн-иште
лубенич-иште	суп-иште
муар-иште	ћетен-иште
намастир-иште }	црка-иште
манастир-иште }	шенич-иште
огњ-иште	и т. д.

Међу ове ријечи иде и *дан-иште* (ђе се дан проводи),
81 и *пландиште* (ђе се *подне* — *пладне* — проводи!). *Буњиште* је произведено од самога корпјена (а не од *буњ-ак*). *Љетовиште* (ђе се љетује), *маковиште* (мјесто *мачиште*), и *спасовиште* (ђе се празнује *спасов* дан) имају *ов* пред *иште*.

β) Које значе држак од чега, н. п. *кос-иште, оств-иште; сап-иште.*

γ) Различног значења, н. п. *дер-иште, јер-иште, ирт-иште, сир-иште, сукн-иште.*

б) Од глагола (од времена давно прошавшег), и значе такођер мјесто, ђе се што радило, н. п.

играл-иште	рвал-иште
пјевал-иште	скакал-иште.
потркал-иште	

Међу ове ријечи иде (по производу) и *сметл-иште.*

71) **ЧЕ.**

(Значе ђецу какога народа, или младе или без разлике
82 рода и старости живо|тиње, и у род., дат., твор. и сказ. јед. броја добијају пред посљедњим самогласним словом *т*, а у значењу множ. броја постају сабпрателна женскога рода на *ад*)

а) У који је читаво **че** производни слог, н. п.

Арап-че	Бачван-че	бисер-че
Арнау-че	бивол-че	брав-че
а-че	Бијогра-че	Бугар-че

бу-че	кер-че	прњавор-че
варош-че	коњ-че	роп-че
гове-че	кум-че	р-че
голуп-че	Латин-че	свињ-че
грађан-че	мајмун-че	сиро-че
гурбе-че	Маџар-че	сом-че
двого-че	након-че	срн-че
дилбер-че	недонош-че	Срп-че
ђавол-че	одој-че	стражар-че
Ер-че	парип-че	Циган-че
изме-че	пастир-че	Цинцар-че
једин-че	паун-че	Чиву-че
јелен-че	паш-че	чобан-че
калуђер-че	поп-че	Швап-че.

Живинче је од *живина*, а *марвинче* има *ин* пред *че*. — По производу и склањању у јед. броју иду међу ове| ријечи 83
неколика имена мртви ствари, н. п. *аковче, вртаљче (фртаљче), прамче*.

б) У којима је *ч* из пређашње ријечи (од *к* или од *ц*): пак се само **е** дода, н. п.

Грч-е	Нијемч-е	тежач-е
гушч-е	озимч-е	ћурч-е
ђач-е	пасторч-е	унуч-е
ђевојч-е	пач-е	шишач-е
клупч-е	пловч-е	Шокч-е.
мач-е	рањенич-е	
момч-е	самоуч-е	

72) **Е.**

Будући да има ријечи произведени са самим **е**, које су у значењу и у склањању не само једнаке између себе, него налик са свим и на ове, о којима је сад говорено; зато се и оне ево овђе одма додају:

а) Које у склањању у јед. броју добијају **т**, и то:

α) Које значе младе или без разлике рода и раста животиње, па у множ.| броју постају сабирателна другога 84
рода, н. п.

близн-е	јун-е	пил-е
вижл-е	кљус-е	прас-е
Влаш-е	копил-е	тел-е
ждријеб-е	крм-е	чељад-е
звијер-е	лан-е	шиљеж-е
јагњ-е	магар-е	ши̑ш-е
јањ-е	назим-е	штен-е.
јар-е	ом-е	

β) (Готово све туђе) које значе ствари *мртве*, пак имају и множ. број у средњему роду, н. п.

грн-е	јапунџ-е	ћеб-е
деб-е	клемп-е	ши̏ш-е.
дугм-е	тан-е	
ис-е	текн-е	

У ред ови ријечи иде и *буре*, које у значењу множ. броја постаје сабирателно женскога рода (*бурад*); а налик је на њи и *јаје* (у мл. броју *јаја*), и *уже*.

б) Које значе мртве ствари, или само имена мислени
85 ствари, а у склања|њу у обадва броја добијају *н* пред посљедњим самогласним словом, н. п.

брем-е	им-е	сјем-е
вим-е	презим-е	тјем-е
вријем-е	плем-е	шљем-е
врем-е	рам-е	сљем-е.

73) **ЈЕ.**

а) Које значе сабирателна имена (понајвише од имена мушкога и женског рода), н. п.

бор-је	клас-је	пер-је
глож-је	лоз-је	обруч-је
ивер-је	мрамор-је	чапур-је.
јавор-је	ораш-је	
још-је	ос-је	

Јелашје (ако је од *јела*) има *аш* пред *је*.

б) Сложене, понајвише од предлога и од имена суштествителни, н. п.

Забреж-је	ограш-је	Потис-је
загор-је	оруж-је	Поцер-је
Међулуж-је	подгор-је	примор-је
навеч-је	подјаж-је	прозор-је
налич-је	подно̂ж-је	стобор-је
наруч-је	подруч-је	уздар-је, 86
обиљеж-је	подуш-је	
облуч-је	појутар-је	

Које су ријечи овако произведене од имена, која се свршују на *д, т, л,* и *н,* у онима се *ј* с поменутим словима слије, те постане *ђ* од *д*, *ћ* од *т*, *љ* од *л*, а *њ* од *н*, н. п.

α) Сабирателна:

влаћ-е	кољ-е	прстењ-е
грожђ-е	комађ-е	пруће
грумењ-е	коријењ-е	саћ-е
јасењ-е	кремењ-е	трњ-е
камењ-е	лишћ-е	труњ-е
кестењ-е	прамењ-е	цвијећ-е.
клијењ-е	прошћ-е	

У овај ред иду и ове ријечи: *древеће* (од *древета*), *лијешће* (од *лијеска*), и *тријешће* (од *треска*).

β) Од имена сложени:

забрђ-е	окриљ-е	прекоруђ-е
залађ-е	побрђ-е	премаљећ-е
запруђ-е	поврћ-е	причешћ-е
зачељ-е	подрињ-е	прољећ-е
насељ-е	покућ-е	раскршћ-е.
ождријељ-е	прекодрињ-е	

γ) Различног значења (које се у Славенском језику, 87
као и поменуте све, свршују на *їе*):

биљ-е	зељ-е	свануће
босиљ-е	ињ-е	смиљ-е
весељ-е	ковиљ-е	тренућ-е
воћ-е	миљ-е	уљ-е
гвожђ-е	пић-е	ушћ-е.

У овај ред по свршивању иду ријечи од свију несавршителни глагола, које се производе од причастија страдател-

нога, додавши *е* и претворивши *н* у *њ*, н. п. *писање*, *копање*, *закопавање*, *вођење*, *љубљење*, *слављење* и т. д. Неколико оваки ријечи има и од савршителни глагола, н. п.

вјенчањ-е	поуздањ-е
допуштењ-е	поштењ-е
заклањ-е	преображењ-е
крштењ-е }	саздањ-е
кршћењ-е }	створењ-е
опроштењ-е	чувењ-е.
постањ-е	

Међу ове ријечи иде и *зламење*, прем да је неправилно произведено.

88 Које су пак од ријечи, које се свршују на *б*, *в*, *м*, *п*, у онима се *ј* претвори у *љ*, н. п.

α) Сабирателна: *голуб-ље*, *гроб-ље*, *роб-ље*, *црв-ље*, *сноп-ље*. *Угљевље* је (мјесто *угље*) од *угаљ*, као и *зрневље* (мјесто *зрње*) од *зрно*!

β) Сложене: *безум-ље*, *зарукав-ље*, *подунав-ље*, *поздрав-ље*, *посав-ље*, *узглав-ље*.

γ) Различног значења: *здрав-ље*, *коп-ље*, *ум-ље*. *Бичаље* и *држаље* са свим су против правила добили *аљ*.

74) ИЈЕ.

богојављен-ије	поучен-ије
введен-ије	преображен-ије
ваздијан-ије	приказан-ије
васкрсен-ије	спасен-ије
виђен-ије	сретен-ије
ден-ије }	усјекован-ије
бден-ије }	цвјетонос-ије
молен-ије	чатан-ије.
обретен-ије	

89

75) ИЊЕ.

(Сабирателна имена)

женск-иње	мушк-иње
јалов-иње	пашч-иње.

76) **це**.

а) Различнога значења, н. п.

бијо-це	жуј-це	ср-це
бјел-ан-це	жум-ан-це	сун-це.

У *острице* (*оштрице*) уметнуо је *и* благогласија ради.

б) Умалителна од имена средњега рода, и то:

α) На само ***це*** (понајвише од имена, која се свршују на *о*), н. п.

вин-це	крио-це	пу-це
вретен-це	кољен-це	сео-це
гръо-це	мес-це	сијен-це
дрв-це	мотовио-це	слов-це.
зрн-це	неп-це	
јај-це	пер-це	

Које од оваки ријечи имају на крају два полугласна слова заједно, у они се уметне *а* међу она два полугласна слова, н. п.

бедар-це	јутар-це	ребар-це	90
брашан-це	писам-це	сребар-це.	
дан-це	повјесам-це		

А у којима је на крају *д* или *т*, у онима или се ова слова (пред *ц*) изоставе, као н. п. *пуце* (од *путо*): или се пред *це* уметне *аш*, н. п. *брдашце*, *кориташце*, *усташца*. По овом се правилу благогласија од *врата* каже *вратаоца* (уметнуто *ао* само да *т* и *ц* не дођу заједно, па да се не говори *враца*). Од *сунце* каже се *сунашце*; а *грлашце* је од *гръоце*.

β) Која пред ***це*** имају *и* (од имена, која се свршују на *е*), н. п.

гвожђ-ице	прошћ-ице
здрављ-ице	прућ-ице
пољ-ице	цвијећ-ице.

γ) Која пред ***це*** добијају ***ен*** (с дугачким *е* -é-) или ***еш*** (од имена, која се свршују на *е* и у склањању добијају *т* или *н*), н. п.

вим-е́нце	или	ви̑м-ешце
ждреб-е́нце	—	ждре̏б-ешце
јагњ-е́нце	—	ја̏гњ-ешце
91 јар-е́нце	—	ја̏р-ешце
пил-е́нце	—	пил-ешце
тел-е́нце	—	те̏л-ешце
тјем-е́нце	—	тје̏м-ешце и т. д.

77) **АД.**

(Сабирателна имена, *женскога* рода, од ријечи, назначени под бројем 71 и 72).

Арапч-ад	куч-ад	прњаворч-ад
Арнауч-ад	лан-ад	ропч-ад
биволч-ад	Латинч-ад	сироч-ад
близн-ад	магар-ад	сомч-ад
Бугарч-ад	мајмунч-ад	Српч-ад
варошч-ад	мач-ад	тел-ад
Грч-ад	момч-ад	Тур-ад
Гурбеч-ад	назим-ад	ћур-ад
ждреб-ад	Њемч-ад	унуч-ад
јагњ-ад }	озимч-ад	Циганч-ад
јањ-ад }	ом-ад	Цинцарч-ад
јар-ад	пастирч-ад	*чељ*-ад
јеленч-ад	насторч-ад	Чивуч-ад
јун-ад	паунч-ад	чобанч-ад
кљус-ад	пашч-ад	Швапч-ад
копил-ад	пил-ад	Шокч-ад
крм-ад	прас-ад	штен-ад.

Чељад је, против правила, од *чељ,* а не од *чељад-е.*

92 Осим ови произведени суштествителни имена млога су још начињена од глагола, и то двојако:

а) Од самога коријена, од кога је глагол произведен, без и кака настављања, н. п.

град	од	град-им
род	—	род-им
јаз	—	јаз-им
спомен	—	спомен-ем

говор	од	говор-им
дијел	—	дијел-им
доват	—	доват-им
број	—	број-им
крој	—	крој-им
залог	—	залож-им
звекет	—	звекећ-ем
лијек	—	лијеч-им
трк	—	трч-им
запис	—	запиш-ем
срез	—	среж-ем и т. д.

У произвођењу оваки ријечи (као и у самим глаголима) често се мијењају самогласна слова, а особито *е* и *и* са *о* (као и у Грчком λόγος од λέγω и т. д.), н. п.

бој	од	бij-ем
гној	—	гњиј-ем
повој	—	повиј-ем 93
плот	—	плет-ем
извор	—	извир-ем
рок	—	реч-ем
оброк	—	обреч-ем
пророк	—	прореч-ем
понор	—	понир-ем
сапон	—	сапињ-ем
избор	—	избер-ем, избир-ам
лог	—	леж-им
раздор	—	раздер-ем и т. д.

Ђе су у глаголу два или три полугласна слова на крају, онђе се у оваковим ријечма уметне самогласно слово међу њи, и то:

α) *а* (понајвише непостојано, већ ако у једносложним ријечма), н. п.

бакат	од	бакћ-ем
брчак	—	брчк-ам
дркат	—	дркт-им
надам	—	надм-ем
насап	—	насп-ем
расап	—	расп-ем

шапат	од	шапћ-ем
зајам	—	зајм-им
најам	—	најм-им
ујам	—	ујм-им
94 мраз	—	мрз-нем
свраб	—	сврб-им и т. д.

Тако је постао и *млаз* од *музем* (од старине *млзем*). У овај ред иду и она имена на *сак,* којије су посљедња полугласна слова у глаголима само *шт* (које је сродно са *ск*), или и *шт* и *ск*, н. п.

врисак	од	вришт-им
њисак	—	њишт-им
пљесак	—	пљеск-ам или пљешт-ем
пљусак	—	пљуск-ам или пљушт-им.

β) *о,* н. п.

прозор	од	прозр-ем
раздор	—	раздр-ем
успор	—	успр-ем
тор	—	тр-ем (?) и т. д.

γ) *и,* н. п.

вир	од	*вр-и.*

У који је глагола од старине посљедње полугласно слово *х,* од они се оваке ријечи свршују на *ј,* н. п.

95 задај	од	зада-нем (мјесто задах-нем)
уздај	—	узда-нем (мјесто уздах-нем).

Од неколико глагола добиле су оваке ријечи на крају *в* мјесто *ј,* н. п.

огрјев	од	огриј-ем
усјев	—	усиј-ем
кров	—	криј-ем
покров	—	покриј-ем
шав	—	шиј-ем
ков	—	куј-ем
тров	—	труј-ем
прољев	—	пролиј-ем

Може бити да је овако негда постао и *ров* од *ријем,* али се данас говори и *ровим,* као што се у Ресави може чути и *ковем.*

б) Овако исто од корени слова у глаголу, али с додатком ***а,*** н. п.

досад-а	од	досад-им
оград-а	—	оград-им
забав-а	—	забав-им
попар-а	—	попар-им
опал-а	—	опал-им
продај-а	—	продај-ем
удај-а	—	удај-ем 96
издај-а	—	издај-ем
гриж-а	—	гриз-ем
дрек-а	—	дреч-им
сјеч-а	—	сијеч-ем
паш-а	—	пас-ем
послуг-а	—	послуж-им и т. д.

Као што је мало прије споменут *врисак* од *вришт-им* и т. д., тако је и овђе *вриска* од *вришт-им, њиска* од *њишт-им, писка* од *пишт-им*; а као што је онамо *задај,* тако се и овђе говори *задаја.* —

II. ИМЕНА СУШТЕСТВИТЕЛНА

СЛОЖЕНА.

а) *С предлозима.* Оваковн сложени имена има највише, зато ћу овђе назначити са сваким предлогом само по неколика, н. п.

без: | *беза*: | *бес*: } безобразник, безазленост, безаконик, беспослица и т. д.

до: добјеглица, довратник, договор. 97

за: загорје, зазубица, заметак.

из: | *ис*: } извор, изјелица, измјена, исток, искушеник, исправа.

међу: међудневица, Међулужје.

на: набој, навлака, надница.

над: } *нат*: } надбијање, надметање, натпис, натпијање.

о: огребло, огрлица, одијело.

об: } *оп*: } оброк, обронак, обданица, опсјена, опкоп.

од: } *от*: } одмет, одметник, откос.

па: пабирак, паљетак, парог, парожак, патока.

по: поклон, понуда, побрђе.

под: } *пот*: } подбадач, подвлачак, подгорје, потков, потпала.

пра: прабаба, прађед, праунук.

пре: пребјег, преврата, прегледалица.

пред: предговор.

преко: прекодриње, прекоморка.

при: приговор, прикумак, приморје.

про: пробирач, провлак, продаја.

раз: } *рас*: } разбој, разговор, распутица.

с: } *са*: } *з*. } свод, смјеса, сапињача, саздање, згода, збјег, зграда.

су: сукрвица, сууложник, сукнежица, суродица, сумрачје, сусњежица.

98 *у*: убој, убрадач, удаја, удворица.

уз: } *ус*: } узбрдица, узвод, уздарје, ускрс, усперак, успор, устока.

Међу оваке сложене ријечи иде и *ваведеније, вазднјаније*, и *васкрсеније* (*васкрс*).

б) С *нарјечијама*, и то:

α) С **не**, н. п. *неправда, немилост, несрећа, непријатељ, несвјестица* и т. д.

β) С **ни**, н. п. *нидоклице, нитков.*

γ) С различним другим, која значе својство, н. п.

брзо-плет	зло-памтило
добро-твор	зло-рад
драго-куп	зло-слут
драго-љуб	зло-твор
зло-гук	криво-клетник

натраг-ођа
около-чеп
празно-слов
стрмо-глеђа
танко-преља
често-бродица.

в) С именима прилагателним и бројителним, која понајвише примају *о*, као свезу са суштествителним, и то:

α) Ђе имена суштествителна остају онака, каква 99
су, н. п.

Бијо-град
бјело-брк
бјело-нога
вино-вес
Више-град
воден-бика
Вражо-грнци
дво-гоче
дуго-брађић
зло-срећа
једно-мјесечић
криво-шија
само-киселина
свилен-гаћа
седмо-крак
сто-нога
тро-међа
чарно-ока }
црно-ока }
Цари-град.

Међу ове ријечи може се узети и *Самоков, самокрес, самораст, самоук* и *самоуче.*

β) Ђе се суштествително име производи, н. п.

божо-гробац
горњо-земац
дво-ножац
доњо-земац
једно-главац
прво-женац
пуно-главац
само-вољац
Свето-горац
Црно-горац
црно-капац
шесто-перац
добро-срећник
зло-срећник
сто-кућанин
добро-срећница
зло-срећница
пусто-сватица
само-никлица
тро-љетница
горњо-земка
доњо-земка
тврдо-корка
сто-кућанка 100
жуто-вољка.

г) С *глаголима*, или управо рећи, с именима суштествителним, која постају од глагола. У оваким је ријечма *о* свуда као свеза између двије сложене ријечи:

α) Ђе се у ријечи, поставшој од глагола, ништа не додаје, н. п.

вино-бој	крàјо-бер	соло-тук
вјетро-мет	крво-лок	сунцо-крет
водо-плав	кучко-дер	трно-коп
врато-лом	мачко-дер	трно-мет
врбо-пуц	мишо-мор	црво-точ
класо-бер	пушко-мет	чанко-лиз
кожо-дер	руко-вет	чело-пек
коло-врат	руко-пис	чорбо-лок
коло-маз	руко-сад	шако-пис
котло-крп	славо-љуб	шипо-дер.

Међу ове ријечи иде и *међед* (*медјед*) и *медвед*, само што немају *о* у сриједи; а и *аџи-недомак* мора се међу њи узети.

β) Ђе се у ријечи, поставиој од глагола, додаје на крају *а*, н. п.

101 абро-ноша	коло-вођа	торбо-ноша
бого-моља	љепо-шета	трбо-боља
вјетро-гоња	месо-јеђе	уво-лажа }
водо-јажа	младо-жења	уо-лажа }
водо-ноша	моро-кваша	чабро-ноша
водо-пија	рто-вођа	шљепчо-вођа }
главо-боља	ручко-ноша	сљепчо-вођа }
дрво-ђеља	срдо-боља	штето-чиња.

Међу ове ријечи иде и *војвода* (и *војевода*), и *дангуба*, само што немају *о* у сриједи. *Младожења* је од имена прилагателног и од глагола.

γ) Ђе је на крају додат читав производни слог (у мушки *ац*, а у женски *ица*, или *ина*, или *ка*), н. п.

бого-мољ-ац	штето-чин-ац
бого-нос-ац	Бого-род-ица
добро-чин-ац	вуко-јед-ина
зло-чин-ац	градо-бит-ина
крво-пил-ац	руко-твор-ина
чудо-твор-ац	црво-точ-ина
чутуро-испил-ац	мишо-лов-ка.
чутуро-твор-ац	

Крвопилац и *чутуроиспилац* су од времена давно прошавшега као и *старосиђелац* и *старосједилац*, у којима је

у почетку име прилагателно, као и у *староковка*; а *градобитина* је од наклоненија неопредјељенога. *Горопадник, горопадница, воловодница* и остала овака имена (на *ник* и на *ница*) произведена су од прилагателни имена, састављени од имена суштествителни и од глагола, прем да се ђекоја сама и не говоре. 102

д) С глаголима другога и трећег спрезања, наставивши име суштествително на глагол у наклоненију повелителном (оваке се ријечи готово све држе мало за *смијешне* и за шаљиве), н. п.

буљи-ока	назови-брат
виси-баба	назови-род
вуци-батина	напни-гуша
гази-блато	пеци-реп
глади-брк	пири-ватра
дери-гуша	пјеви-друг
дражи-вашка	плачи-друг
издери-лијеска	плети-коса
изједи-погача	плети-котарица
испи-чутура	пржи-баба
кажи-пут	пуни-шаке
лети-пас	распи-кућа
ломи-гора	сврзи-брада
моли-бог	сврзи-слово 103
мрси-петка	трчи-лажа.
надри-књига	

Пјевидруг је начињено према *плачидруг*; а у *буљиока* је на крају *а* мјесто *о* због женскога рода. На ове је ријечи налик *незнабожац* само по том, што је и у њему из почетка глагол, а на крају суштествително име; али се у свему осталом од њи врло разликује.

ђ) С другим суштествителним именима, н. п.

вино-град	горо-цвеће
вуко-длак	зимо-зелен.

Средозимац је произведено са **ац**, *стрампутица* (од *страна* и *пут*) са **ица**; а *братучед* и *братучеда* имају у сриједи **у** (од дат. падежа) мјесто **о**; *полуока* такођер има **у**; а *нацагбаба*, *паумперо*, *сандалгаће* и *тутункеса* (*дуванкеса*) немају ништа.

104
III. ИМЕНА ПРИЛАГАТЕЛНА
ПРОИЗВОДНА.

1) АН.

а) С непостојаним *а*, и то:

α) На само *ан*: н. п.

авлат-ан
алват-ан
безбож-ан
побож-ан
безвод-ан
подвод-ан
безглав-ан
бездуш-ан
безобраз-ан
безум-ан
берићет-ан
бијес-ан
бјесомуч-ан
благодар-ан
блат-ан
бол-ан
болест-ан
болес-ан
бриж-ан
безбриж-ан
буд-ан
ваљат-ан
вич-ан
105 вјер-ан
невјер-ан
влаж-ан
власт-ан
влас-ан
вољ-ан
довољ-ан
задовољ-ан
зловољ-ан
невољ-ан
повољ-ан
самовољ-ан

врлет-ан
врст-ан
врс-ан
гад-ан
глад-ан
горопад-ан
грд-ан
греш-ан
гријеш-ан
грјеш-ан
безгрјеш-ан
гроз-ан
дангуб-ан
дволич-ан
див-ан
дивљач-ан
дич-ан
докол-ан
досад-ан
дроб-ан
дуговјеч-ан
дуж-ан
ексич-ан
жалост-ан
жалос-ан
жед-ан
жељ-ан
живот-ан
жит-ан
жуд-ан
заборав-ан
завјет-ан
задруж-ан
зазор-ан
залуд-ан

замаш-ан
заод-ан
заруч-ан
згод-ан
незгод-ан
злат-ан
злоб-ан
злоћуд-ан
изобил-ан
имућ-ан
инокос-ан
ит-ан
јав-ан
јад-ан
јакост-ан
јакос-ан
јас-ан
јѐд-ан
јȇд-ан
језич-ан
јемуж-ан
јомуж-ан
јуж-ан
квар-ан
кив-ан
киш-ан
кож-ан
коп-ан
корист-ан
корис-ан
кочопер-ан
крас-ан
круп-ан
крш-ан
куж-ан

кукуруз-ан
кураж-ан
лад-ан
лас-ан
лач ан
лом-ан
љубав-ан
љубез-ан
мамур-ан
маст-ан
мас-ан
милокрв-ан
милостив-ан
мир-ан
млијеч-ан
могућ-ан
моћ-ан
немоћ-ан
мочар-ан
мрач-ан
мрс-ан
мут-ан
муч-ан
назад-ан
назуб-ан
наказ-ан
напрас-ан
напред-ан
незграп-ан
обич-ан
необич-ан
облапор-ан
облач-ан
одмор-ан
умор-ан
окор-ан
окрет-ан
опор-ан
оправ-ан
преправ-ан
ор-ан

осоч-ан
отров-ан
отуж-ан
пакост-ан
пакос-ан
памет-ан
памуч-ан
плавет-ан
плач-ан
плос-ан
пљос-ан
подоб-ан
поз-ан
поклап-ан
покор-ан
непокор-ан
полов-ан
помам-ан
понос-ан
пост-ан
пос-ан
послуш-ан
непослуш-ан
потреб-ан
правед-ан
праз-ан
праш-ан
прекор-ан
пресрт-ан
пријес-ан
прилич-ан
против-ан
пустош-ан
рав-ан
радост-ан
радос-ан
разговијет-ан
разговор-ан
различ-ан
рогобат-ан
рогоз-ан

рос-ан
руж-ан
самрт-ан
смрт-ан
себич-ан
сил-ан
силодрц-ан
сирот-ан
сит-ан
сјај-ан
скерлет-ан
слав-ан
слам-ан
слич-ан
слобод-ан
слож-ан
смијеш-ан 106
смјер-ан
снаж-ан
спрем-ан
спрет-ан
срам-ан
срамот-ан
срећ-ан
срет-ан
срод-ан
сроч-ан
стид-ан
постид-ан
страш-ан
стрв-ан
сувопар-ан
сувот-ан
суш-ан
тав-ан
там-ан
темељ-ан
терет-ан
тијес-ан
тов-ан
тријез-ан

трич-ан	ум-ан ⎫	челич-ан
труд-ан	разум-ан ⎭	чемер-ан
туж-ан	умјет-ан	чил-ан
угод-ан ⎫	упор-ан	чувар-ан
неугод-ан ⎭	уред-ан	шанат-ан
удес-ан	уријез-ан	шенич-ан
уљуд-ан	цјелокуп-ан	шуврт-ан.

107 Ђекоја се од оваки прилагателни имена говоре само уз једно суштествително име женскога или средњега рода, н. п. *младачна*, *озимачна* и *стеона* крава; *скозна* коза, *суждребна* кобила, *супрасна* крмача, *сјањна* овца, *суштена* (*суштен-на*) кучка, *скотна* мачка, *рујно* и *рујевно* вино.

β) На ***ован***, н. п. *бун-ован*, *буц-ован*, *вил-ован*, *гњец-ован*, *дрем-ован*, *дрн-ован*, *жир-ован*, *стан-ован*, *суд-ован*. На ове је ријечи налик и *уч-еван* и *недотуп-аван* (?).

γ) На ***ушан*** (умалителна прилагателна имена), н. п. *лаг-ушан*, *мај-ушан*, *тан-ушан*, *сић-ушан*.

δ) На ***ашан***, н. п. *издашан*, *подашан*, *несташан*, *попашан*. На ове је налик и *кол-ишан*.

ε) На ***азан***, н. п. *бој-азан*, *небој-азан*, *гој-азан*.

ς) На ***ачан***, н. п. *пробит-ачан*, *приступ-ачан*.

108 б) С постојаним ***а***, н. п.

ваљ-ан	лој-ан	срч-ан
вошт-ан	луч-ан	тан-ан
зељ-ан	мек-ан	тјешт-ан
земљ-ан	мес-ан	трњ-ан
знојан	млађ-ан	уз-ан
клеч-ан	повч-ан	чо-ан ⎫
конопљ-ан	рож-ан	чош-ан ⎭
кошт-ан	сан-ан	шајч-ан.
лаг-ан	сиђ-ан	
лађ-ан	сњеж-ан	

2) **ЕН.**

а) Од различни ријечи, а понајвише од коријења, н. п.

блаж-ен	мал-ен	трешт-ен
зел-ен	рум-ен	црв-ен
итл-ен	стрм-ен	црљ-ен
мав-ен	студ-ен	шар-ен.

б) Од имена суштествителни, н. п.

бакр-ен	јечм-ен	писм-ен
безазл-ен	кам-ен	плам-ен
брашн-ен	лан-ен	прос-ен
ватр-ен	лед-ен	свил-ен
вод-ен	марв-ен	стакл-ен
вун-ен	масл-ен	сукн-ен.
гвозд-ен	мед-ен	
дрв-ен	огњ-ен	

Мислим, да овђе иде и *сребрн* (ђекоји наши и пишу 109
сребрен, али ни сами тако не говоре).

в) Опет од суштествителни имена, али будући да значе као неко *присвојавање,* зато се усјечена никад не употребљавају, него с додатком *и* (као што се ђекоја и од више поменути употребљавају, н. п. *во̀дена* крушка — wäſſerig — и *во̀дена̄* тиква — Waſſer= —), н. п.

блитв-ени	клетв-ени	свадб-ени
брадв-ени	молитв-ени	тикв-ени
бритв-ени	пакл-ени	удадб-ени
игл-ени	посл-ени	пркв-ени
кав-ени	ротકв-ени	чабр-ени.

3) **ак.**

а) С непостојаним *а,* и то:

α) На само *ак,* н. п.

бљут-ак	колич-ак	пит-ак 110
брит-ак	крат-ак	плит-ак
вит-ак	крот-ак	ријед-ак
вриш-ак	љуб-ак	склиз-ак
гиб-ак	млеђ-ак	слад-ак
глад-ак	мрз-ак	тан-ак
гор-ак	нејач-ак	теж-ак
жид-ак }	низ-ак }	уз-ак.
жит-ак }	сниз-ак }	

β) На *ачак* (умалителна и увеличителна), н. п.

велик-ачак	слаб-ачак
дуг-ачак	сув-ачак
лаг-ачак	уз-ачак.
пун-ачак	

γ) На ***ецак*** или ***ечак,*** н. п. *ма-ецак* или *ма-ечак, ома-ецак* или *ома-ечак.*

б) С постојаним ***а,*** н. п. *двој-ак, једн-ак, трој-ак.*

4) АР.

(С непостојаним *а*)

бист-ар
вед-ар
доб-ар
жуст-ар
ит-ар
јед-ар
кад-ар
кашт-ар
мок-ар
мод-ар
муд-ар
ошт-ар
раб-ар.

5) АВ.

а) На само ***ав,*** н. п.

111 аљк-ав
бал-ав
бљут-ав
богињ-ав
брашн-ав
бур-ав
варнич-ав
врљ-ав
главнич-ав
глиб-ав
гњец-ав
грб-ав
грознич-ав
гронич-ав
губ-ав
гур-ав
гут-ав
гуш-ав
длак-ав
дрљ-ав
дроњ-ав
ег-ав
жил-ав
жмир-ав
жур-ав
зној-ав
јектич-ав
каљ-ав
кил-ав
клемп-ав
клиз-ав
клич-ав
кломп-ав
кљак-ав
краст-ав
крв-ав
крж-ав
кржљ-ав
крњ-ав
кршљ-ав
кудр-ав
кушљ-ав
лук-ав
маљ-ав
метиљ-ав
мрас-ав
мрш-ав
мут-ав }
муц-ав }
оспич-ав
пепељ-ав
пјег-ав
прљ-ав
пуп-ав
рањ-ав
рап-ав
рђ-ав
рит-ав
рњ-ав
руњ-ав
рут-ав
слин-ав
теп-ав
траљ-ав
трап-ав
трич-ав
труњ-ав
ћел-ав
ћор-ав
ћос-ав
ћул-ав
уб-ав
ул-ав
чађ-ав
чип-ав
чит-ав
чул-ав
чуп-ав

шант-ав	шуг-ав	шуш-ав.
шор-ав	шук-ав	

Истина да је у свима овим ријечма[1] (осим *крвав*) **а** без 112
гласоударa, али је опет свуда постојано осим у *мртав*.

б) Која пред **ав** имају друге (различне) слогове, н. п.

гол-ишав	кошт-уњав
гол-уждрав	крут-уљав
гољ-уждрав	сув-оњав.
гол-ушав	

6) **АТ.**

а) На само **ат,** н. п.

бај-ат	кљун-ат	плећ-ат
бог-ат	кос-ат	прс-ат
брад-ат	крил-ат	реп-ат
брк-ат	крст-ат	рог-ат
глав-ат	нос-ат	трбуш-ат
грл-ат	обил-ат	усн-ат
зуб-ат	ок-ат	умиљ-ат.

Дугуљат има **уљ** пред **ат,** а *оштрљат* и *заоштрљат* само **љ**.

б) Које пред **ат** имају **н** (од прилагателни имена, произведени са *ни,* прем да се слабо која сама говоре), н. п.

брс-нат	лис-нат	чвор-нат
кров-нат	рес-нат	шум-нат.

По производу иде међу ове ријечи и *илоснат* (*иљоснат*) 113
од *илосан.*

7) **АСТ.**

алат-аст	граор-аст	јагрз-аст
ашарij-аст	грив-аст	јастреб-аст
богаљ-аст	дежмек-аст	јогун-аст
брњ-аст	дорат-аст	каб-аст
броћ-аст	дрвен-аст	кит-аст }
будал-аст	дугуљ-аст	китн-аст }
буцм-аст	ђавол-аст	коврч-аст
вижл-аст	заруб-аст	кол-аст
врагол-аст	затуб-аст	корит-аст

крил-аст	мушкобан-аст	топал-аст
крун-аст	пепељ-аст	ћабл-аст
кук-аст	пјег-аст	ћуб-аст
куконос-аст	појас-аст	цвјет-аст
кулат-аст	приземљ-аст	црмпур-аст
кус-аст	прут-аст	црномањ-аст
лас-аст	путоног-аст	црноок-аст
лис-аст	ракљ-аст	чарноок-аст
мајмун-аст	рачв-аст	чилат-аст
мед-аст	рес-аст	шилер-аст
мркол-аст	руд-аст	шиљер-аст.
мург-аст	ружич-аст	
мургов-аст	сулуд-аст	

8) **каст.**

(Показују *мало* својство)

114

виц-каст	црвен-каст
жућ-каст	црњ-каст
зелен-каст	плаветн-икаст
луц-каст	шупљ-икаст.
румен-каст	

Посљедње двије ријечи добиле су благогласија ради *и* пред *каст.*

9) **ит.**

а) На само *ит,* н. п.

бремен-ит	ман-ит	ров-ит
бусен-ит	наоч-ит	сабор-ит
вјеч-ит	напрас-ит	склон-ит
времен-ит	непромјен-ит	скров-ит
глав-ит	особ-ит-и	срд-ит
поглав-ит	пламен-ит	сроч-ит
знамен-ит	племен-ит	стрмен-ит
истин-ит	понос-ит	убој-ит
камен-ит	разбор-ит	чест-ит.
љут-ит	рјеч-ит	

б) Која пред *ит* имају *ов* или *ев*:

α) На ***овит:***

ајгир-овит	вр-овит	мјеш-овит	
асн-овит	глас-овит	мраз-овит	
бар-овит	гор-овит	пјеск-овит	
бик-овит	дрн-овит	прњад-овит	
брд-овит	дурн-овит	пруд-овит	
вал-овит	јад-овит	сил-овит	115
вид-овит	јед-овит	стра-овит	
вил-овит	киш-овит	шар-овит.	
вир-овит	пла-овит		
вјетр-овит	љек-овит		

β) На ***евит,*** н. п.

змај-евит,	огњ-евит,	пољ-евит.

10) **ив.**

а) На само ***ив,*** н. п.

жалост-ив	љен-ив	страш-ив
кашљ-ив	лењ-ив	чкакљ-ив
крмељ-ив	милост-ив	шкакљ-ив
лежећ-ив	немилост-ив	шаљ-ив.
лепореч-ив	плаш-ив	
лишај-ив	пљесн-ив	

б) На ***љив,*** н. п.

абраш-љив	крад-љив	сип-љив	
баг-љив	лаж-љив	смјеш-љив	
бод-љив	пазор-љив	смрд-љив	
болеш-љив	немар-љив	стид-љив	
ваш-љив	осор-љив	страш-љив	
гњев-љив	плач-љив	ћуд-љив	
говор-љив	плаш-љив	урок-љив	116
досјет-љив	повод-љив	уш-љив	
дрем-љив	подат-љив	црв-љив	
завид-љив	сакаг-љив	школ-љив.	
загуш-љив	сан-љив		
кид-љив	свраб-љив		

Тугаљив и *сипљаив* имају ***а*** пред ***ив.***

11) **ОВ** и **ЕВ**.

(Посвојителна)

а) На *ов*, и то:

α) Која се цијела нигда не говоре, него само усјечена (од имена мушки на полугласно слово и на *о*), н. п.

Обрен-ов	јунак-ов	Здравк-ов
Младен-ов	војник-ов	Ранк-ов
Миладин-ов	сом-ов	бибер-ов
Живан-ов	мећед-ов	бисер-ов
поп-ов	Вељк-ов	шећер-ов
кум-ов	Живк-ов	и т. д.

Оваки неколико имена има и од средњега рода, н. п. *вранилов, жутилов*. Од *брат* говори се и *братов* и *братин*.

Која се имена суштествителна свршују на *ов* и на *ав*, од оније се овака прилагателна имена производе са **љев**, н. п.
117 *Јаков-љев, бјелов-љев; Влади|сав-љев, Станисав-љев, Милосав-љев* и т. д. Од овије посљедњи, која се свршују на *ав*, готово би се могло казати и по правилу, н. п. *Владисав-ов, Станисав-ов*; али се из презимена види, да је обичније са **љев**, н. п. *Владисављевић, Станисављевић* и т. д.

У Славенском се језику и овака прилагателна имена могу усјећи, н. п. Іаковль, Іѡань; од тога је у Српском језику остало (или се из Славенскога узело) *Јовањ* дан, *Ивањ* дан, *Стјепањ* дан, *Трипуњ* дан; *Никољ* (од Николин) дан. (Ово је за оне Славенске надрикњиге, које вичу, да су ове ријечи *просте*!).

β) Која се говоре и цијела и усјечена (од дрвећа, и на полугласно слово и на **а**), н. п.

бор-ов	јел-ов	раст-ов
брез-ов	јов-ов	јавор-ов
бук-ов	клен-ов	смрек-ов
граб-ов	крушк-ов	цер-ов
јабук-ов	љеск-ов	и т. д.

118 Међу ова имена иде и *автов*, и| *винов* и *комов*. — *Буков* је од *бук* (од чега је *буква* произведена).

б) На **ев** (од ријечи, које на крају имају или у производу добијају *ђ, ж, ј, љ, њ, ч, ш*), и то:

α) Која се цијела не говоре, н. п.

Благој-ев	змај-ев	ковач-ев
Радој-ев	ној-ев	јарч-ев
Милој-ев	славуј-ев	стрич-ев
Милош-ев	кнеж-ев	учитељ-ев
Милић-ев	спуж-ев	смиљ-ев
Ђурђ-ев	смуђ-ев	и т. д.

Од мушки имена, која се свршују на *ар* (с постојаним *а*), производе се овака прилагателна имена и на ***ев*** и на ***ов***, н. п. *писарев* и *писаров*. Од *отац* каже се *очин*, мјесто *очев* (!); а Крањци, у који се отац зове *оча*, мј. *очин* имају *очев*!! Шило за огњило!

β) Од дрвећа, н. п. *гранич-ев, луч-ев, смрч-ев, руј-ев.*

12) **ин.**

И ово су посвојителна прилагателна имена, од имена и женскога и мушкога рода, која се свршују на *а* (и жен- 119
скога на *и*), н. п.

Стан-ин	Милет-ин	кћер-ин
Милич-ин	Радоњ-ин	матер-ин
Руж-ин	војвод-ин	стрин-ин
Ружич-ин	владич-ин	уј-ин
жен-ин	слуг-ин	пунич-ин
Вуич-ин	ђеч-ин	и т. д.

У оваковим прилагателним именима, произведеним од ријечи, које се свршују на *ија*, може се *и* испред *н* и изоставити, н. п.

Милиј-ин	или	Милијн
Обрениј-ин	—	Обренијн
спаиј-ин	—	спаијн
кадиј-ин	—	кадијн
аџиј-ин	—	аџијн и т. д.

Будући да се ђекоја суштествителна имена по различним предјелима свршују на *о* или на *а* (као што је назначено на страни 79); тако се и овака посвојителна имена од њи свршују двојако, на ***ов*** или ***ин***, н. п. *Божов* од *Божо*, и *Божин* од *Божа; Перов* од *Перо*, и *Перин* од *Пера; про- 120
тов* од *прото*, и *протин* од *прота* и т. д.

13) **ски**.

(Посвојителна, и не могу се усјећи)

а) Од имена суштествителни, н. п.

богојављен-ски
брат-ски
бундев-ски
вин-ски
војвод-ски
гадљар-ски
гај-ски
говедар-ски
гор-ски
Светогор-ски
Црногор-ски
господ-ски
град-ски
гуњ-ски
двор-ски
додол-ски
121 Дрин-ски
Прекодрин-ски
дуван-ски
Дунав-ски
Подунав-ски
ђавол-ски
Задар-ски
збиљ-ски
Земун-ски
игуман-ски
истин-ски
јаблан-ски
језер-ски
јемин-ски

јесен-ски
каблар-ски
кмет-ски
коњ-ски
Косов-ски
лав-ски
лањ-ски
ономлањ-ски
преклањ-ски
Морав-ски
Поморав-ски
мор-ски
примор-ски
намастир-ски
манастир-ски
оностран-ски
општин-ски
планин-ски
рај-ски
Сав-ски
Посав-ски
свињ-ски
свој-ски
сел-ски
сео-ски
сијен-ски
старин-ски
шум-ски
цар-ски
и т. д.

Од имена суштествителни, која се свршују на *ија,* овака су прилагателна имена двојака, т. ј. по правилу, и с додатком *н* пред *ски* (од посвојителни имена), н. п.

пустаиј-ски	или	пустаијн-ски
ракиј-ски	—	ракијн-ски
ћурчиј-ски	—	ћурчијн-ски
спаиј-ски	—	спаијн-ски и т. д.

Кад се овака имена производе од имена суштествителни на ***ин***, које се у множ. броју избацује, онда се цијело ***ин*** (као и у другим ријечма *производни* слогови) изостави, н. п. *Арап-ски, Бугар-ски, грађан-ски, Латин-ски, ришћан-ски, касап-ски* и т. д. А од *Турчин* каже се *Турски*.

Кад се пак производе од имена су|штествителни, која 122
на крају имају (или у производу добију) *ж, з, с, ћ, ч, ш,* онда се благогласија ради изостави *с* испред *ки,* н. п.

ајдуч-ки	Карловач-ки	небес-ки
варош-ки	Крагујевач-ки	Енглес-ки
враш-ки	Тршић-ки	Францус-ки
сиромаш-ки	Коренић-ки	и т. д.

Која суштествителна имена имају на крају два полугласна слова, од они овака прилагателна имена добијају ***а*** међу њи, н. п. *Босан-ски, земаљ-ски* (а у сложенима од *земља* изостави се цијело ***ља***, н. п. *горњозем-ски, доњозем-ски*); или ***ан*** пред ***ски***, н. п. *Јадран-ски* (од *Јадран-ин*), *Мачван-ски* (од *Мачван-ин*), *Пештан-ски* (као од *Пештанац*), *поштан-ски*. Од ***во*** и ***ован*** добију ***уј*** пред ***ски*** *волујски, овнујски*.

б) Од имена прилагателни (на *ов* или на *ев* или на *ин*), н. п.

агин-ски	зетов ски	невјестин-ски
башин-ски	кметов-ски	оцин-ски
братин-ски	кнезов-ски	пашин-ски 123
волов-ски	кумов-ски	попов-ски
газдин-ски	маков-ски	сватов-ски.

У овај ред иде и *Ђурђевски, Ивањски, Јовањски, Никољски*; а и *спаијнски, ракијнски* и т. д., као што је мало прије напоменуто.

14) **ни**.

(Посвојителна)

авдес-ни	бој-ни }	гроб-ни
барут-ни	убој-ни }	дукат-ни
бибер-ни	воденич-ни	жит-ни
бисер-ни	врат-ни	задуш-ни
божић-ни }	глав-ни	запад-ни
божит-њи }	горушич-ни	зим-ни

зуб-ни
испрос-ни
источ-ни
јав-ни
југ-ни
калај-ни
каруч-ни
кач-ни
киш-ни
крај-ни
скрај-ни
крв-ни
креч-ни
124 крс-ни
куђељ-ни
купус-ни
кућ-ни
кут-њи
лов-ни
лубенич-ни
луч-ни
љеб-ни
љет-ни
прељет-ни
према-љетни
прољет-ни

мед-ни
мес-ни
мјесеч-ни
мотич-ни
мрс-ни
народ-ни
небес-ни
нећељ-ни
ноћ-ни
нот-њи
окол-ни
пазар-ни
пер-ни
пет-ни
пилич-ни
погреб-ни
покој-ни
пос-ни
рат-ни
реп-ни
руд-ни
руч-ни
сабор-ни
смрт-ни
самрт-ни
себич-ни

сјекир-ни
сикир-ни
синоћ-ни
синот-њи
сир-ни
сјевер-ни
соб-ни
со(соо)-ни
тавнич-ни
тамнич-ни
тај-ни
потај-ни
тар-ни
тарнич-ни
тор-ни
укоп-ни
упис-ни
цвјет-ни
час-ни
шећер-ни

и т. д.

Која суштествителна имена имају на крају *н*, од оније се овака прилагателна производе само са *и* (јер се два полугласна слова тешко изговарају), н. п. *безимени* (мјесто *безимен-ни*), *истини* (м. *истин-ни*), *камени* (м. *камен-ни*), *стрни* (м. *стрн-ни*). А која имају *ст*, од оније прилагателна имена благогласија ради избацују *т* (као што је и код суштествителни имена назначено). н. п. *крсни*, од *крст*; *посни*, од *пост*; *часни*, од *част*. Ђекоја пак благогласија ради доби-
125 вају *а* пред *н*, н. п. *пушч-ани*, *сол-ани*, *сунч-ани*, *трепч-ана* игла, *девеч-ано* брдо. *Громовни* и *дуовни* су од прилагателни имена (*громов* и *дуов*); а *куповни*, *невидовни*, *испросни*, *уписни* и *прељетни* од глагола.

15) **њи.**

бад-њи
вечераш-њи

гор-њи
данаш-њи

до-њи	посљед-њи
зад-њи	пошљед-њи
запад-њи	пото-њи
јесенаш-њи	пред-њи
јутрош-њи	преиспод-њи
крај-њи	ред-њи
скрај-њи	сред-њи
кут-њи	страж-њи
љетош-њи	тобож-њи
прољетош-њи	токорш-њи
ноћаш-њи	ускрш-њи.

Потоњи је од *потом*, па се ***м*** испред ***њ*** уклонило.

16) шњи.

(Понајвише од нарјечија)

а) На само *шњи* (задржавши производно самогласно слово), н. п.

јако-шњи	малопре-шњи 126
дојако-шњи	тамо-шњи.

б) Која благогласија ради добијају *а* пред *шњи*, н. п.

давн-ашњи	прв-ашњи
јучер-ашњи	сад-ашњи
прекјучер-ашњи	досад-ашњи
негд-ашњи	свагд-ашњи
овд-ашњи	сјутр-ашњи
овогод-ашњи	прексјутр-ашњи
ономад-ашњи	скор-ашњи
ономадн-ашњи	тад-ашњи.

Годишњи и *овогодишњи* имају *и* пред *шњи*.

17) ањи.

јучер-ањи, прекјучер-ањи, сад-ањи.

18) ињи.

буд-ињи	ждрал-ињи
бу-ињи	кокош-ињи
голу-бињи	мрав-ињи
гуј-ињи	оч-ињи.

19) **ји.**

	Бож-ји	коз-ји	пач-ји
	враж-ји	кокош-ји	пловч-ји
	врапч-ји	крештелич-ји	препелич-ји
127	вуч-ји	кукавич-ји	рач-ји
	гушч-ји	ласич-ји	сврач-ји
	зеч-ји	ластавич-ји	сјенич-ји
	јазавч-ји	лисич-ји	тич-ји
	јаребич-ји	мач-ји	ћур-ји
	јеребич-ји	миш-ји	чавч-ји
	јеверич-ји	овч-ји	човеч-ји
	вјеверич-ји	пас-ји	штуч-ји.

20) **љи.**

а) Од имена суштествителни, н. п.

брав-љи	жаб-љи	риб-љи
див-љи	крав-љи	сом-љи.

б) Од посвојителни прилагателни имена на *ов* и на *ев*, н. п.

дрозгов-љи	мужев-љи	синов-љи
керов-љи	осов-љи	чворков-љи.
косов-љи	пужев-љи	

21) **и.**

а) Од имена мушкога и женског рода, н. п.

128	врањ-и	јесењ-и	моруњ-и
	говеђ-и	кобиљ-и	шарањ-и.
	ђавољ-и	медвеђ-и	
	јелењ-и	међеђ-и	

б) Од имена средњега рода, која се свршују на *е* и значе младе животиње, и то од род. падежа (претворивши *т* у *ћ*, као што с таким словима и у производу други ријечи бива), н. п.

ждребећ-и	јунећ-и	прасећ-и
јагњећ-и	крмећ-и	телећ-и.
јањећ-и	магарећ-и	
јарећ-и	пилећ-и	

По овом је правилу произведено *свињећи* и *срнећи*, прем да се данас не говори *свиње свињета* и *срне срнета*. Овђе

иде по производу и *исеки* од *исето*; а у *трећи* је цијело **ећи** производни слог.

22) **ок.**

вис-ок жест-ок
дуб-ок шир-ок.

23) **ом.** 129

лак-ом, пит-ом, тр-ом.

24) **ов.**

јал-ов, гот-ов, сир-ов.

25) **о** или **л.**

а) На **ао** или **ал**, с непостојаним **а**, н. п. *нагао, округао, подмукао, свијетао; обал, топ-ал.*

б) На **ео**, н. п. *весео, невесео, кисео.*

Вел-ик, гол-ем и *дал-ек* немају друштва.

Осим ови, од различни ријечи, производни прилагателни имена, млога постају од *глагола,* и то:

а) Од *свакога* је глагола *страдателно* причастије прилагателно име, н. п. *знан, незнан, опран, неопран, поуздан, растркан; заблеснут, ћанут; клет, проклет; проливен, чувен,* 130
папрен, смушен (мјесто *смуштен, смућен,* од *смутити?*), *крштен, кићен, злаћен* и т. д.

б) Од ђекоји *средњи* глагола узело се и дјејствително причастије прошавшег времена (које се свршује на **о**) као прилагателно име, н. п. *врео, гњио, зрео, изгорео, кључао, пукао, неваљао, окорео, опузао, смрзао, усјао; остали, огријало* сунце, *умрли* час, *мркли* мрак. Међу ове ријечи иде и *потмоо* или *потмуо* (од *потамним?*).

в) Тако су од ђекоји глагола од дјејствителнога причастија садашњег времена постала прилагателна имена, на **ћ** или **ћи,** н. п. *врућ, имућ, могућ, речећ; болећи, бријаћа* бритва,

јаћи коњ, *орака* земља, *илетика* игла, *стајака* кошуља, *теглећи* во, *текућа* вода, *шивака* игла и т. д.

---

131 ## IV. ПРИЛАГАТЕЛНА ИМЕНА

СЛОЖЕНА.

а) Од сложени суштествителни имена и нарјечија, н. п. *Бијоградски, војводин, коловођин, подунавски* (од *подунавље*) *поцерски* (од *поцерје*), *прекодрински* (од *прекодриње*), *пролетни, посинački, незнабожачки, ускршњи, западни, источни, народни, удадбени, богојављенски; пргкјучерањи, ономадашњи, ономлањски, синоћни* и т. д.

б) С *предлозима*, н. п.

без: | *бес*: безазлен, безбожан, безводан, безглаван, безгрјешан, бездушан, безимени, безмитни, безобразан, безуман, беспослен, бесребрни.

до: довољан.

за: задовољан, задружан, зазоран, залудан, замашан, заручан.

из: издашан, изобилан.

на: назадан, назубан, наказан, накан, налик, наочит, напредан.

132 *о*: оближњи, озимачна крава, окоран, окретан, опор (опоран), оправан, осочан, отрован, отужан.

од: одморан.

па: пачисти (н. п. понеђељник).

по: побожан, повољан, поклапан, покоран, попашан, послушан, постидан, потребан.

под: подводан.

пре: прекоран, преправан, пресртан, претежнији.

при: приземљаст, прикладан, приличан.

про: пробитачан, прокисео, проклет, просјед, простран.

раз: | *рас*: разборит, разговијетан, разговоран, различан, разуман, распојас.

с: | *са*: | *з*: самртан, скозна (коза), скотна (мачка), смјеран, сродан, срочан, стеона (крава), згодан.

су: суждребна (кобила), супрасна (крмача), суштена (кучка).

у: увршан, угодан, удесан, уморан, уписни, упоран.

Неколика предлога мијешају се у значење прилагателни имена: *α*) *пре* (значи *врло*, или више него што треба), н. п.

прекрасан, предобар, превелик, прездрав и т. д. β) ***по*** (с простим прилагателним именима значи,| од прилике, *довољно* 133
(Њемачко ziemlich), са степеном сравнителним *још мало*, а с превосходним *готово*), н. п. *повелики, пократак, подугачак; побољи, повећи; понајбољи, понајљепши* и т. д. γ) ***на*** (само са неколика прилагателна имена значи *мало*), н. п. *наглув, накисео, накрив.*

в) С нарјечијем ***не***, н. п. *неблагодаран, невјеран, невјешт, невољан, нејак, немоћан, непокоран, непослушан, несносан, несташан, неук* и т. д.

г) С именима суштествителним (ђе се обично прима *о* у сриједу), и то:

α) Ђе је најприје име прилагателно, н. п.

бјело-грли	дуго-нокт	меко-уст	
бјело-лик	дуго-рук	младо-лик	
бјело-ног	дуго-реп	плаво-ок	
босо-ног	злато-кос	плосно-глав	
буцо-глав	злато-крили	танко-вр	
вито-рог	зло-ћуд	тврдо-глав	
врто-глав	зло-чест	тврдо-уст	
голо-брад	кре-зуб	тупо-глав	
голо-врат	криво-врат	црно-кос	134
голо-глав	криво-глав	црно-ок }	
голо-трб	криво-ног	чарно-ок. }	
добро-ћуд	крњо-рог		
дуго-врат	меко-пут		

β) Ђе је у почетку суштествително име, а прилагателно на крају, н. п.

бјесо-мучан	сило-дрцан
бого-дан	сњего-падан
бого-носни	средо-вјечан
водо-плаван	средо-зимни
горо-падан	средо-посни
куко-носаст	чудо-творан.
путо-ногаст	

д) С другим именима прилагателним, и то:

α) Која показују својство, н. п.

благо-даран
благо-частиви
голо-брадаст
дуго-вјечан
зло-вољан
зло-ран
зло-ћуд-ан
ино-косан
лепо-речив
мило-крван
прће-уснаст
само-вољан
само-жив
само-ран
само-саздани
само-твор
старо-ставни
суво-паран
танко-вијаст
цјело-купан.

135 *β*) Која показују посвојавање (од суштествителни имена, која имају узасе прилагателно), н. п.

горњо-земски
доњо-земски
Ново-пазарски
Ново-селски
Свето-горски
старо-сватски
Суво-долски
Црно-горски
Црно-ријечки
и т. д.

ђ) Од имена бројителни, н. п.

дво-губ
дво-личан
дво-струк
једно-лик
седморо-струк
тро-глав
тро-струк
тро-љетни
тро-пол
четворо-струк
шесто-крили
шесто-перни.

е) Од два суштествителна имена, н. п.

змијо-глав
псо-глав
свило-кос
свило-рун
сребро-кос.

Међу сложена прилагателна имена иде и *све-могући, све-знали, млого-знали* и *себе-знао.*

[*Овој радњи Вуковој има неуместан приговор* **М. Светића** *у напомени чланку (недовршеном)* „Єзык Србскій, Образаванье Србски речій," *у 18. свесци „Српскога Летописа" (за год. 1829. св. 3.), на стр. 92. А какве је вредности тај Светићев чланак, показао је Вук — по други пут изазван Светићевом књижицом* „Ситнице Єзыкословне, I" *(Нови Сад, 1837.) — у свом* „Одговору на Ситнице Језикословне Г. Ј. Хаџића = М. Светића" *(Беч, 1839.), на стр. 9. и 10. И овај други Светићев посао и Вуков одговор види у III. књизи ових „Скупљ. грамат. и полем. списа" Вуковых.*]

XXVII.

1.

ОБІАВЛЕНИІЕ

[О књизи „Луке Милованова ***Опит наставлења*** *к Србској* ***Сличноречности*** *и* ***Слогомјерју*** *или Просодии." — На 4°, 1 лист.]*

Лука Милованов Георгиіевић, бивши учитель Пештански, [Ia] кои іе у почетку 1829 године у Будиму умръо, написао іе іош 1810 године правила нашега *Стихотворства* под именом: *„Луке Милованова опит наставленьа к Србској Сличноречности и Слогоміеріу или Просодіи;"* но због различни узрока ниіе ій за живота свога могао на свет издати. Іа мислим, да се ова кньига ничим болье не може препоручити, него своим садржаньем, коіе се ево овде поставлья:

„Предсловіе. І. диел. *Увод. О Сличноречности.* Што іест сличноречност? Што іест Слогоміеріе? Што іест Слог? Што су писмена? Колико има писмена или знакова такови у нашем Србском іезику? Коликострук іест слог? Што іе дуги слог? Што іест кратак слог? Што іест обшти слог? Од куда ова различност слогова? Іе су ли сви слогови дугачки како и кратки іедног рода? Има ли штогодь, чим би се ова различност у писаньу назначити могла? Како се зову ови особни знаци, и колико и има? Будући ова различност слогова очевидна іест, и у изговараньу сматрати се мора, не били свакога слога таковог своі знак у писаньу поставити требало? Имаіу ли слогови іоште особити какови своі знак? Поглавак І. *О Слогоміеріу.* §. 1. у простим речма. Како се раздільуіу речи просте? Речи іеднословне какви слог даіу? Каково сло-

гоміеріе имаіу речи двоіесложне? Каково слогоміеріе имаіу речи троіесложне? Каково слогоміеріе имаіу речи четворосложне? Како се речи петоросложне просте разміераваіу? §. 2. У сложеним речма. На што треба у сложеним речма мотрити? Поглавак II. *О чланцима сличноредака.* Што іест чланак? Колико има чланака? — Поглавак III. *О сличноредцима.* Што іест стих? Како се раздіельуіу сличноредци? Кад се зове сличноредак прост, а кад сміешан? Колико врсти има іеднообразни сличноредака? Како се они іедноставни сличноредци по количести чланака разликуіу? 1. Род прости сличноредака. Дугократци. 2. Род прости сличноредака. Краткодузи. 3. Род прости сличноредака. Дугодвократци. (dactili) сличноредци сміешани. Поглавак IV. *О усіеку или Уломy.* Што іест усіек сличноредка или улом? Имаіу ли усіеци у сваком стиху міесто? Гди треба піесмотворцу ставити усіек? Поглавак V. *О слику.* Што іест слик? Количеструк іест слик? На што се има у слику мотрити? Има ли безслични стихова? О редцима, коій ни слогоміеріа, ни поредности чланачне, ни горе споменуте сличности праве имаіу, а под именом сличноредака стоіе. Како бива сличноредак и поред слогоміерности и поредка чланачног нечист? Како се зове нечист или неправилан слик? Сликови горе поменути триу родова коій су изборно добри, и коій нису? 1. Род сликова мужески. а) Врло добри. б) Средньe добри. в) не добри или нечисти. 2. Род сликова женски. а) Врло добри. б) средньe добри. в) недобри или нечисти. 3. Род сликова діетиньи. а) Добри. б) и в). Поглавак VI. *О слободности везаног списа.* Шта се
[16] разумева под именом слободности везанога| списа или Стихотворства? 1. Скратнья, 2. Продужнья. 3. Преметнья. 4. Преміена. II. Диел. *Піесме, коіе из ньемачкога іезика преведене, коіе саставльене, и колико се за сад дало, по горе назначеним слогоміеріа правилима уредьена* [-е]. 1. Мила, коіу іа мислим (по Биргеру); 2. На пчеле (по тому истому); 3. Моіоі діеци на Маіалес; 4. Позиванье проліьетья (из ньемачког Календара превод); 5. Природе право (по Биргеру); 6. Пианачка (по тому истом); 7. На кньижицу за ново льетни дар; 8. Слава льубве (по Биргеру); 9. О погребу Митра Поповића Калфе трговачког из Мохача; 10. Цвіетье (по Шраіберу); 11. Надежда (по Биргеру); 12. Смилька (из Ваіса); 13. Хвала Фантазиіи (по Виншеру). — *Разміера* сличноре-

дака у предложеним лирическим пiесмама. *Пословiе Читательу. Пзiасненье* речи ньеки, коiе се виде сумнителне.“

Никоме нiе нужде доказивати, колико су правила ова важна за свакога нашег кньижевника; они пак читательи и читательице, кои толико за правила немаре, читаће поменуте песме и друге различне, по своi кньизи као посеiане, стихове са особитом радости.

Кньига ће ова у свему од слова до слова бити онако наштампана, као што се у мене Лукином руком написана налази; iа ћу у особитом предговору назначити нешто од Лукина житиiа, и куд се оваi рукопис повлачио, док iе наiпосле мени у руке допао. Она ће бити око 10 штампани табака велика, и цена iоi iе 2 Форинте W. W. или 48 краiцара у сребру. Време пренумерациiе траiаће до конца месеца Маiiа ове године. До тога времена што ко скупи пренумеранта, нека изволи ньиова имена с новцима заiедно послати или мени у земун, или у Пешту Г. *Јосифу Миловуку,* кои ће о Пештанскоме Вашару у месецу Августу и Кньиге свима раздати и разаслати. Сваки Г. Скупитель, коiи пошалье десет пренумеранта, добиће iеданаесту Кньигу на дар.

Когод зна, како се наше Кньиге штампау и продаiу, нико неће помислити, да се ова Кньига издаiе какове трговине ради, а особито кад чуiе, да она за свога Списательа *мора* платити 110 Форинти дуга! И какогод што сам се iа из iедине льубави и ревности к нашему кньижеству примио овога сирочета, тако се надам, да ће му и родольубиви Г.Г. Скупительи и Читательи, као наiвећи Меценати данашньега Кньижества нашега, драговольно руку помоћи пружити, да би га на свет извели.

У Земуну 17. Јануариiа 1832 године.

Вук Стеф. Караџић.

[*Књига је ова изишла на свет у год. 1833. Вуков предговор види даље, под 2., на стр. 374.—383., а само* „Настављење к Србској Сличноречности“ *у „Додатку“ на стр. 461.—510.*]

2.

|в| # ПРЕДГОВОР ИЗДАТЕЉЕВ

[*Књизи* „Луке Миловaновa **Опит наставлења к Србској Сличноречности и Слогомјерју** *или Просодии,*“ *стр. в.—у.**]

Списатељ ове књиге, *Лука Милованов Георгијевић,* родио се у Босни у нaији Сребрничкој, у кнежини, која се зове *Осат.* Отац његов, *Милован Георгијевић,* који је био дунђерин, као што су готово сви Осаћани, досели се пред последњи Турски и Аустријски рат у Срем, и донесе Луку од две године дана. Изнајпре намести му се отац с фамилијом својом више Варадина у селу Черевићу, и стане радити свој занат; но уз Турски рат ишао је двапут у фрајкоре, и последњи пут био је постао стражмештер. Пошто се фрајкора сасвим избави, он се, као дунђерин, намести у Винковцима, где је и умръо 1820. године у старости око 80 година.

Лука је у Винковцима учио Српски и Немачки и изучио г шест Латински школа,| у Сегедину је свршио философију, а у Пешти права Мацарска и постао јурат. Године 1810., кад је ову књижицу писао, био је Српски учитељ у Пешти. Потом негде на великоме мразу пође у Ирму к Руским певцима, које је учио математици, и озебао ушавши у врућу собу, *оглуне* у једанпут. Тако изгубивши једно од најглавнији чувства, не само што више није могао учитељовати, него се учини и као сулудаст, и *пропије се.* Оставивши учитељство, стане, као јурат, писати код адвоката, а особито у Будиму код покојнога Глигорија Димића, који му је млого добра чинио; а после неколике године узме га Будимски владика, покојни Ђонисије Поповић, да му којекакве књиге преводи

[* Цео овај спис види даље у „Додатку“ под бр. 6., на стр. 461.—510. ове књиге.]

с Латинскога језика и преписује.[1]) Од владике је имао 10 форин|ти В. В. па месец, рану, и *вина,* колико му је требало (јер трезан није могао ништа радити, а за ракију није марио), а и по коју аљину. Тако се управо може рећи, да му је у тој новој служби било врло добро. Кад владика у почетку 1828. године, на особиту његову несрећу, умре, он онда тек остане права сирота, и стане опет паново адвокатима и другоме штокоме којешта преписивати, али је већ био ослабио, а и очи га почеле издавати. Владика му је у тестаменту био оставио 300 форинти В. В., но он није имао среће, да то добије. Тако у правој сиротињи умре у Будиму 23. Нојемврија 1828. године, не имајући од рођења више од 44 године. Био је раста средњега, више риђ, него црномањаст, врло шаљив, и до смрти *поштен човек.*

Из предговора Лукиног на страни III. и IV. види се, да је ова књига била готова 1810. године, и зашто се онда није наштампала. Године 1814. у пролеће саставши се ја с њим у Будиму, и разумевши за историју њену, замолим га, да је да мени, да је о свом трошку штампам у Бечу. Он на то пристане радо, али кад ми је донесе, неки листови од рукописа подерани, неки упрљани (н. п. он завијао у њи кобасице или печено месо), а неки сасвим погубљени; тако сам га морао наново молити, да је препише и потпуни, и да би он то радије и лакше учинио, примим га к себи у квартир. Кад је тако преправљену онога лета донесем у Беч, ато, несрећом њеном, ондашњи цензор наши књига, Г. *Копитар*, отишао пословима царске библиотеке у Париз; и тако не могући је штампати, вратим рукопис Луки оне јесени опет натраг. Године 1828. бавећи се у Будиму запитам Луку, који је к мени, као своме пријатељу и *земљаку* (јер од Јадра до Осата не ће бити пуна два дана) често долазио, где му је онај рукопис, а он ми одговори, да је опет онако разбачен, као што је био и 1814. године. По том га којекако наговорим, да га још једном искупи и потпуни, па док| се ја

[1]) Од они књига, које је Лука преводио и преписивао, владика је неке за живота свога издао на свет, но Лука њи није писао онаким језиком, као што су штампане, него ји је писао, како је он мислио да је најбоље Српски, па је владика после с другима *поправљао*, или управо рећи *ква|рио.* Лука је сам имао обичај одговорити, кад га је ко о том запитао: „Ја напишем, како знам, и како мислим, да је Српски најбоље, па после владика и * * * *штроје* по њиховој вољи.“

вратим из Србије, да гледамо како да га издамо. Но кад ја у пролеће 1829. године дођем из Србије у Будим, ато он умрьо, но рукопис заиста преправио и на смрти наручио, да се мени преда. Ја особито благодарим Госпођи *Еуфросинији Димић,* и Госпођи *Јулијани Поповић* и њеној кћери Госпођици *Марији,* што се ова жеља и препорука Лукина извршила.

Сад је ова књига штампана из онога истог рукописа, који је Лука 1814. године преписивао код мене, само су гдекоји листови, ваља да, који су били погубљени или подерани, наново преписани. Она је у свему наштампана од слова до слова онако, као што је Лукином руком писана, осим што је метнуто *ђ* место *дь, љ* место *ль, њ* место *нь, ћ* место *ть*, а *ј* место *і*. За то мислим да ме по правди нико не може кривити, јер Лука сам каже на страни 16. и 17., да место ова четири прва гласа (*ђ, љ, њ, ћ*) *за невољу* пише тако по два слова, док у штампи не добију сливен и прост знак; а *ј* не само што је преписујући Звеканов гробни натпис
ix писао, и мени говорио,| да тако жели своју књигу штампати, него је и у самоме овом рукопису на гдекојим местима, особито што је после поправљао, право *ј* писао.

Истина да је Лука, као што се из његова предговора види, пишући ову књигу имао право мњеније о Српскоме језику и књижеству; али се опет у њој налазе готово све обичне погрешке данашњи наши списатеља, а особито *непостојанство* свакога рода у писању различни речи, н. п. *Србскому* и *Сербског, први* и *первог, држати* и *обдержавају, црножучје* и *церножучје, срце, с'рдце* и *срдце; свјету* и *свиету, диел* и *дјел, рјeдко* и *редко, разумети* и *разумјевајући, лјепо, љепо, лепо* и *л'епо; гдикоји* и *гдјеког; штогод, штогод* и *штогођ; млоге* и *многе, страх* и *стра, пјесма* и *пјесна, одзиве* и *отзиве, састављају* и *собрати, мисао* и *мисал, свободна* и *слобода, светчани* и *свечан* и т. д. *Вредни* на страни 14. значи *шкодљиви,* а *вреди* на страни 117. значи es ist werth. — Тако, ваља да држећи се етимологије, не
x само што има *грозђа* (место *грожђа*), *упускао* (м. *упушћао*), *узишшу* (м. *усишшу,* за које и у Славенским Граматикама има правило), него и *лагко* (м. *лако*), и *обвикли* (м. *обикли,* као и *обичај* на страни 16.) — *Морја* и *морју* не знам, или је писао држећи се Славенскога (као и *њеки, њеколико* и *њешто,* место *неки, неколико* и *нешто*), или је примио из

Рватски речника (Крањскога наречија), као по свој прилици и *тежје, тежји, горји, најгорје, највишје* и *тишје.* — *Кошњице* (м. *кошнице*) ја у народу нашему никад нисам чуо да се говори. — И у самоме *сирезању глагола* налази се неколико погрешака (дакле онаки, за које Лука на страни 60. кара Дошеновића!), н. п. *изискивајући* (м. *изискујући,* као што је и на страни 117.), *подизајуће* и *преподизајуће* (м. *подижуће* и *преподижуће,* као што је и на стр. 21.), *дизајући* (м. *дижући*), *дајећ'* (м. *дајућ',* као што је и на стр. 96.), *разваљива* (м. *разваљује*), *вучућ'* (м. *вукућ'*), *скраћиваш* (м. *скраћујеш*), *обмањивај* (м. *обмањуј*). По моме| мњенију и и
појећ' је погрешено место *појућ',* јер колико се год могу опоменути, да сам у народу нашему чуо овај глагол, све сам га слушао на *ем* (*појем*), а не на *им* (*појим*), а и у Славенском језику не каже се *поиши, поит,* него *поеши, поет.* *Зажежу* место *зажегу* може *за невољу* поднети, али ја мислим, да је обичније и правилније друго. — На страни II. у другој врсти од озго *зато* је сасвим сувише. — Но све ове погрешке сваки ће читатељ Луки радо опростити, кад помисли: 1) Да је ово *прва* његова књига; 2) Да је писана пре 23 године; 3) Да је он сам није издао; 4) Да је почетак свакога посла, а особито овакога, и у оваким опстојатељствима (као што су данашњи наши списатеља) тежак; 5) Да се оваке погрешке налазе и *данас* у књигама први наши списатеља, који се од толико година с писањем и с издавањем књига забављају. Да је Лука сам ову књигу издао, јамачно би он гдекоје погрешке, особито што се тиче непостојанства, поправио; истина да сам то могао и ја учинити, али нисам тео (нити сам смео), јер кад би сам по својој| вољи почео ј
поправљати, не би сам знао, где би се уставио, па би најпосле књига изишла написана по моме данашњем мњенију, а не по Лукину ондашњем.

Све ово, што је до сад казано, казано је о *књизи ваопште,* сад ваља штогод проговорити и о садржању *ове* књиге; и тако:

1) На страни 14., 15., и 16., није најбоље одређена разлика изеђу *и* и *і*. Нити је *і* половина *и,* нити је *и* од два *і* начињено (као што мисли и Г. *Адам Драгосављевић* у 26. ч. Србскога љетописа на страни 57., 59., и 60.); него је наше *и* Грчко *Н* (ета, η), које Грци у време св. Ћирила већ нису више изговарали као *е,* него као ми данас што *и*

изговарамо; а *і* је Грчко јота (*ι*), које је у стари Грка пред самогласним словима свагда било самогласно слово и чинило слог за себе; тако и у најстаријим Славенским рукописима (н. п. у Остромирову јеванђелију од године 1057.), да се не би ïаковъ читало у два слога (*Јаков*), налази се написано ꙗковъ; тако се из исти узрока налази написано Июдєи, место ïоудєи и т. д. За то је св. Кирило, као што је и
к пре напомињато, за Славенски језик *свезао* а, є, оу, са ï (да му се по Грчком изговору не би читало *и-а, и-е, и-оу*), те начинио ꙗ, ѥ, ю. — Исто тако Лука није управо знао, где ће писати *ј*, н. п. он пише *није* и *прие; другојачије, основаније, обширније, напредније*, а на стр. 41. и 43. *милие*; на стр. 30. *двију*, а на 54. *двиу*. Имена суштествителна, која се свршују на *ија* обично пише без *ј* (*иа*), н. п. *Делиа, Аматузиа, просодие, просодии;* а да је у оваким речма писао *ј* после *и*, онда на страни 72. не би морало бити *Азји*, него *Азиј'*, које не само што би према говору и разуму било правилније, него би се и боље слагало с *класи!*

2) Сва правила, која су у првој половини ове књижице (од стране 11. до 71.) важна су и преважна за све наше стихотворце: али је најважнија ствар овде *просодија* или *слогомерје*. Да ће се у свему овоме, као у првоме огледу, наћи погрешака и недостатака, то се разуме само од себе; али кад је једанпут само оволико учињено, сад ће се ласно
л моћи поправити, што је погрешено, и додати, што недостаје. Од сад ће моћи Луку поправити и онај, који је до сад млого и млого мање од њега знао. Тако се и ја усуђујем овде, као мимогред, назначити нешто и о томе. а) Сваки ће прави читатељ ове књиге казати, да би на страни 19. ваљало *примерима* да је показано, за које слогове Лука мисли, да не иду ни у први род кратки, ни у три рода дугачки слогова, и т. д. Пример, који је он о том, као мимогред, под звездицом показао, врло је рђав, јер између *цр̀вен* (roth) и *цр̑вен* (die Röthe) разлика је у гласу, какогод и у значењу (ако није још већа); но о том ћемо после мало више говорити. Исто би тако нужни били примери и на страни 30. од озго на два места, где се говори о речима, које имају по два пригласила. А и на страни 67. не би с горега било, да је примером показано, које су то у Српском језику речи, *из почетка скраћене* (у обичном говору). — б) На страни 27. и 34. каже Лука, да *јунак, орач, копач* на *првом слогу не-*

мају пригласила, и зато да је у оваким речма први слог кратак, а други дугачак. Мени се чини, да је о овим речма врло мало казато, једно, што оваке речи имају на првом слогу пригласило подижуће (\`), као што је казато у Граматици поред Српскога речника на страни XXXVI., а друго, што оваки речи има млого, и од различни врсти, у нашем језику, н. п. *овчар, козар, ковач, ратар; црвен* (die Röthe), *зелен* (die Grüne), *стрмен* (die Steile); *камен, кремен, пламен, грумен; помоћ, немоћ; милост, радост, жалост; крвав; свети, добри; света, свето; светим, светом; во̀де̑* (у род. јед.), *водом; играм, играш, игра, играј; чиним, мељем; онај, овај; тако, туда, свуда, овда, онда, тада* и т. д. У *свима* оваким речма први се слог изговара *оштрије* од другога, а други се *отеже* више од првога. Може бити да би се према Грчкој просодији могло казати, да је на првом слогу акцент, а други слог да је дугачак; у нас пак ваља да се одреди, или ће оваке речи бити *јамби* (◡ —), као што је Лука на страни 27. и 34. казао, или *трохеји* (— ◡), као што ји је овде у својим песмама *употребљавао* (н. п.

Како ми се *мила* смије.

Слађа и од медног муста.

Тко ли *медни* њој глас даде.

Онај, од ког *славуј,* шева.

Онај, од ког *лабуд* прима.

Хвалим *милост* срдцем правим.

Пустош ову, весно *мила.*

Онда расте, *онда* цвјета,

Зелен краси сва дрвета.

Једва *чека, зове* хај.

Лепо време *мјесец* Мај.

Губи зима *спомен* свој.

О! поити *помоћ* дати.

— ∪
И мој *бокал* разбити.
— ∪
Камен срце њено и т. д.),

или *спондеји* (— —), или ће се оставити стихотворцима *на*
н *вољу,* да ји употребљавају, *како им кад затре|ба.* Уз то се такођер мора одредити, како ће се оваки слогови употребљавати у оним речма, које имају више слогова од два, и где слогови с пригласилима нису један до другога, н. п. *госпо̀да̑р, премѐта̑ње, го̀ле̑тан, гра̀ђа̑нче, у̏здиса̑ње, горо̀падни̑к* и т. д. Лука је оваке речи употребљавао, како му је кад какав слог

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪
требао, н. п. у *слушајте, сисајте, будете* слогови су с пригласилом подижућим узети за дугачке, а с преподижућим за кратке (као и они последњи, на којима никакога пригласила

— ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ —
нема!); а у *и украси, и уљуди, дај уживај, од жене* сасвим на против. — в) На млого је места Лука овде, по обичноме говору судећи, очевидно узео слог дугачак место краткога, а кратак место дугачкога, н. п.

— ∪ — ∪
Бјелог лица *руменило.*
∪ — ∪
Не б' *жалио* сад умрети.
∪ — ∪
И *суђена* мени није.
∪ — ∪
Много *добити.*
∪ — ∪
н, Красне *находи.*
∪ — ∪
Носи *прољеће.*
∪ ∪ — ∪
Цвјет *неотима.*
∪ — ∪
Један *пољубак.*
— ∪ — ∪
Услађује њоме нас.
— ∪ — ∪
Весели се свака твар.
∪ — ∪
Сви *весели* дакле стојмо.
— ∪ — ∪
Оди к мени *голубице.*

— ∪ — ∪
Узабрати имам власт.

∪ — ∪
Прстом ме *обори.*

∪ — ∪
За *свјетилник* ума.

∪ —
Пун *вина* нагута.

— ∪ — ∪
Обасјава сутра зрак.

∪ — ∪
Даје гроб *постељу.*

∪ — ∪
Почуј, о *надеждо.*

— ∪ — ∪ ∪ — ∪
Ти страх *погибели* (а на страни 78. Страх, *погибел* дише сав) и т. д. Тако је може бити натегнуто и у стиховима:

— ∪ ∪
Пића нека *ми траје,* и:

∪ — ∪ ∪ — ∪
Ту *Закона* јест *наставник.*

Истина да Лука каже на страни 69., да стихотворац може за невољу („*и то красоте неке ради у изговору?*“) узети слог кратак место дугачкога, и дугачак место краткога; но ја мислим, да је ово правило врло рђаво. Јер ако се оно прими, онда учени стихотворци имају изговор за сваку погрешку своју у овоме, и добијају власт, *против правила правилне* стихове писати; онда и у народним нашим песмама не би било ни једне погрешке у просодији.*) — г) На

---

*) Ја сам у првој књизи народни наши песама (у Липисци 1824. године) напоменуо нешто и о правилима и о *просодији* исти песама, о чему је напомињао и Рецензент прве књижице народни наши песама, Г. *Јаков Грим* (у Wiener Allg. Lit. Zeit. 1816. Mon. Sept. Nr. 74.); но у 17. ч. Српскога љетописа на страни 98—102. Господ. П. Б. против тога између осталога показује, да у нашим народним песмама нема ни *поетически стопа,* ни *слогомерја,* нити и каки други правила, осим броја слогова и одмора; и да у истраживању слогомерја ови песама не треба гледати на подизање и спуштање гласа у певању (мелодијски тон), као што смо ми гледали, и тиме се варали. Прочитавши ја сад наново и оно, што сам о том писао, и што Г. П. Б. против тога каже, остајем (што се главне ствари тиче) опет на ономе, што сам онда казао, и тако мислим, да је Г. П Б. на брзу руку о овом пресудио, и мене и поменутога Г. Рецензента на правди окривио. Овде није место, примерима о том уверавати Г. П. Б. (а код штампане књиге готово то није ни нужно) и истраживати разлику између *мелодијског тона и просодије,* него ћу му накратко казати ово: а) Број слогова и одмор то су у нашим народним песмама главна и једина правила, на која је песмотворац пазио (но и то не осећајући, него само држећи се ува и гласа у певању), а поетическе стопе и слогомерје *по својству језика* (у оном броју сло-

и страни 67. међу примерима, како стихотворац реч у среди скратити може, поставља Лука и *мо'м* место *мојему*, које не р би требало, јер се *мом* и *моме* говори тако, као и *мојему*; а што се год у обичном говору говори, онде не треба мес тати знака, да је што изостављено. Тако би он боље учинио, да је код *Сред* (на стр. 88.) назначио, да је скраћено из т по|четка (место *усред*), него што је таке знаке метао код речи, које се и онако говоре, н. п. *јошт'*, *к' твојем*, *угодним'* и т. д. Исто тако Лука на поменутој страни за пример

р гова и с оним одмором) намести се *само од себе* (та|ко је могао и Омир по својству ондашњега Грчког језика у егзаметрима спевати Илијаду и Одисеу и не мислећи о слогомерју, као н. п., што није мислио ни Дошен, пишући Аждају седмоглавну четворостопним трохејима); б) Ја нити сам онда мислио, нити мислим сад, да су наше народне песме по слогомерју *без погрешке*, него сам мислио, и сад мислим, да се у свакоме роду њиови стихова познаје, каково је слогомерје *требало да буде*, па што није по ономе, оно је *погрешено*, као што се (где мање где више) налази и код најзнатнији учени стихотвораца свију народа; в) Ја мислим, да метрум или слогомерје многи наши народни песама може ласно познати не само учен и у овом послу вешт Србин, него и Немац и Енглез и Француз, који ни једне речи Српски не зна, него само да му се песма неколико пута прочита или *отпева* (поред свега онога, што Г. П. Б. говори о разлици између мелодијскога тона и просодије, ја му опет слободно могу кас зати, да се певање гдекоји песама| *јавно* управља по слогомерју — а у погрешеним стопама *слогомерје по певању*; — о том би се он сам могао уверити, да чује, н. п., како се у колу пева *Расла танка јелика*, и: *Ајд' у коло, сејо моја*). Ја не знам, какав би у овоме послу вешт Србин могао казати, да, н. п. у стиховима:

Бога моли младо момче:
Дај ми, Боже, златне роге,
Да прободем бору кору

нису по четири трохејске стопе? Или у стиховима:

Расла танка јелика
На два брда велика.
То не била јелика,
Већ девојка Велика

да нису из почетка два трохеја, а на крају дактил? Или у стиховима:

Порани рано на воду,
Од злата нађо јабуку,
Дадо је оцу да дели

да нису у почетку и на крају дактили, а у средини трохеји? Или у стиховима:

т *Пројо гору, пројо другу и трећу*
Ал' у гори зелен боре нестао
Ајде Дука, ајде Лека на војску.
Дука Лека сирема коња да иде,
Вјерна љуба држи коња и плаче:
Јао Дука, јао Лека војвода!

да нису по четири трохеја и на крају по један дактил? Па кад се у нашим народним песмама нађе више оваки правилни стихова (или и сами стопа), него неправилни, не ће ли онда и Г. П. Б. признати, да је оно, што је правилно, *правило*, а оно, што је неправилно, *погрешка*?

у стихотворству *продужени* речи узима *њиме* и *њојзи,* које се обадве речи говоре и у обичном говору. Прави, и особити, примера о овоме има у нашим народним песмама, н. п.

Пије вино Краљевић*у* Марко;
Да зна крал*е*, како ја што знадем.
Ђе погибе славни кнеж*е* Лазо.
Ђе погибе Вуч*е* Бранковић*у*.
У Жабљак*а* у постојбину му.
Дође везир у Призрен*а* града и т. д.

Да ко овако у говору рекне, било би наопако; а у песмама је тако обично, да нико и не осећа, да је против језика. Па оваки додатака има у нашим народним песмама не само на крају речи, него и у среди, н. п.

Па призива старца Нед*и*јељка.
У Мл*и*јетку граду Латинскоме.
Кад то рече С*и*јењанин Ива.
Кад то чули С*и*јењски јунаци.
И дођемо здраво у С*и*јење и т. д.

Тако се опомињем, да сам слушао, где се пева и Кн*и*јеже, место *кнеже*; а тако је по свој прилици и *голијевно* благо постало од *големо* благо. Но Лука се и у осталом врло мало (или управо рећи, није ни мало) обзирао на наше народне песме (којије истина онда још није ни било наштампани); а може бити да би најбоље и најприличније било, да се оне поставе за темељ и за углед учене наше поезије. — д) На страни 92. у стиху *Свечан гај наш сутра* нема два слога, које може бити да је Лука у преписивању изоставио.

Но поред свију ови поменути (а и други оваки, које би ко нашао) погрешака може се слободно казати, да је Лука био прави естетически мајстор начинити стихове; и са самом овом, овако после смрти његове издатом књижицом, заслужује место међу првим нашим списатељима дојакошњега и данашњег времена, а да је којом срећом, од како је почео писати, једнако писао и књиге издавао, могао је бити први Српски класически списатељ.

У Бечу 22. Февр. 1833. године.

Вук Стеф. Караџић.

ДОДАТАК

А.

1.

ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА, [1а]

Философије доктора; Санктпетербургскога вољнога општества љубитеља Руске словесности, и Краковскога ученога - и Тирингско-Саксонскога друштва за истраживање отечествене старине члена кореспондента

ОГЛЕДИ

СВЕТОГА ПИСМА

НА

СРПСКОМ ЈЕЗИКУ.

У ЛИПИСЦИ,

У ШТАМПАРИЈИ БРЕЈТКОПФА И ЕРТЛА

1824.

[Мања 8⁰, 1 лист, IV и 25 стр. — Други је натписни лист :]

Огледи Светога Писма на Српском Језику. — Versionis Novi Testamente Serbicae Specimina auctore Wuk Stephanide Karadschitsch Philosoph. Doctore. Praefatus est Joannes Severinus Vater Theol. Dr. et Prof. Halensis. — Vindobonae 1824 prost. ap. Antonium Strauss (in commissis). [I]

VIRIS [III]

Summe Reverendis

C. F. A. Steinkopfio et R. Pinkertonio

SS. Theologiae Doctoribus

S. P. D.

Io. Sev. Vater.

Tanta Vestra sunt merita de Sacris Bibliis, vernaculisque eorum versionibus per totum terrarum orbem divulgandis, indagandisque regionibus, quarum incolae aut infelices aut adhuc rudes imprimis hoc doctrinae salutiferae ac solatii fonte indigent, ut quisque, quibus ea cognita

et perspecta sunt, aestumationis et grati animi sensa **V o b i s** declarandi occasionem lubenter vel arripiat. Aptam nactus mihi videor, cum observanter **V o b i s** offeram specimina novae bibliorum versionis, cuius in litteris ad **V o s** missis mentionem iam feci. Sollerrem eius auctorem peritissimum esse linguae patriae, cuius grammaticam, lexicon, et, quae populares ore propagarunt, cantica primus edidit, non minus constat, quam
IV po|pulos Serbiam, Herzegovinam, Bosniam, Montem nigrum sub Turcarum ditione incolentes suavi hac dialecto uti, neque alio modo intellecturos esse verba divina. Quare cum illustrissima et meritissima **S o c i e t a s b i b l i c a P e t r o p o l i t a n a**, fervens studio, cum omnibus, quantum fieri poterit, populis, qui in magno Russico imperio degunt, Sacram Scripturam communicandi Novi Testamenti versionem serbicam alia dialecto, eâ quidem, qua sacerdotes Serbici in Hungaria utuntur, typis exscribendam curet, illius quoque specimina prodeant, quo facilius utraque contendi possit. Servet incolumes **V o s** Deus O. M. Valete, favete!

Seribebam Halae Sax. Nonis Februariis
cIↄIↄccccxxiv.

[Да би се виделе разлике између овога Вукова превода (г. 1824.) и превода у књизи **Нови Завјет** *од г. 1847.,* овде се стављају (у другом ступцу) и потребна места из те књиге. У њима је штампана положеним словима свака промењена или нова реч или слово. Тако је опет у тексту ових огледа (у првом ступцу) штампано положеним словима све што је овде друкчије него у првом Вукову огледу овога посла г. 1822. (види стр. 217.—220. ове књиге).]*

[ОГЛЕДИ СВЕТОГА ПИСМА, Г. 1824.]

[1] **Матија глава VI.**

Пазите, да правду вашу не чините
пред људма, да вас они виде; иначе
плате немате од Оца вашега, који је
2 на небесима. Тако кад дајеш мило-
стињу, не труби пред собом, као
што чине лицемјери по синагогама
3 и по сокацима, да и вале људи. Заиста
вам кажем: примили су плату своју.
А ти кад дајеш милостињу, да не зна
љевака твоја, што чини десница твоја.
4 Тако да буде милостиња твоја тајна;
и Отац твој, који види тајно, пла-
5 тиће теби јавно. И кад се молиш
Богу, не буди као лицемјери, који

[НОВИ ЗАВЈЕТ, ГОД. 1847.]

Свето јеванђелије по Матеју. 11
Глава VI.

Пазите да правду *своју* не чините пред људима да вас они виде; иначе плате немате од *оца својега* који је на небесима.

2. *Кад дакле* дајеш милостињу, не труби пред собом, као што чине лицемјери по *зборницама* и по *улицама* да их хвале људи. Заисто вам кажем: примили су плату своју.

3. А ти кад дајеш милостињу, да не зна љевака твоја што чини десница твоја.

4. Тако да буде милостиња твоја тајна; 12
и отац твој који види тајно, платиће теби јавно.

5. И кад се молиш Богу, не буди као лицемјери, који радо по *зборницама* и на раскршћу по *улицама* стоје и моле

[* **Нови Завјет** Господа нашега Исуса Христа. Превео *Вук Стеф. Караџић*. У Бечу у штампарији Јерменскога манастира. 1847. — Обична 8⁰, 2 листа и 607 страна. У неким примерцима овога издања има испред натписнога листа и таблица српске с главним јевропским буквицама (као у II. издању „Српскога Рјечника“), испред садржаја и предговор Вуков на стр. I—XV.]

радо по синагогама и на раскршћу
по сокацима стоје и моле се, да и
виде људи. Заиста вам кажем, да
6 су примили плату своју. А ти кад
се молиш, уђи у клијет твоју, и
затворивши врата твоја, помоли се
Оцу твојему, који је у тајности, и
Отац твој, који види тајно, платиће
7 теби јавно. А кад се молите, не го-
ворите млого, као незнабошци; јер
они мисле, да ће због млоги ријечи
8 своји бити услишени. Ви не будите
као они; јер зна Отац ваш, шта вама
9 треба, прије молитве ваше. Овако
дакле молите се ви: Оче наш, који
си на небесима, да се свети име
10 твоје; Да дође царство твоје; да
буде воља твоја, и на земљи, као на
11 небу; Љеб наш потребни дај нам
12 данас; И опрости нам дугове наше,
као и ми што опраштамо дужницима
13 нашим; И не наведи нас у напаст,
но избави нас од зла. Јер је твоје
царство, и сила, и слава ва вијек.
14 Амин. Јер ако опраштате људма гри-
јове њиове, опростиће и вама Отац
15 ваш небески. Ако ли не опраштате
људма гријова њиови, ни Отац ваш
16 не ће опростити вама гријова ваши. А
2 кад постите,| не будите као лице-
мјери жалосни; јер они начине бли-
једа лица своја, да и виде људи ђе
посте. Заиста вам кажем, да су при-
17 мили плату своју. А ти кад постиш,
намажи главу твоју, и лице твоје
18 умиј; Да те не виде људи ђе постиш,
него Отац твој, који је у тајности;
и Отац твој, који види тајно, платиће
19 теби јавно. Не сабирајте себи блага
на земљи, ђе мољац и рђа квари,
и ђе лопови поткопавају и краду:
20 Него сабирајте себи благо на небу,
ђе ни мољац ни рђа не квари, и ђе
21 лопови не поткопавају и не краду. Јер
ђе је благо ваше, ту ће бити и срце
ваше.

Матија глава XIII.

И онај дан изишавши Исус из куће,
2 сјеђаше код мора. И сабраше се

се да их виде људи. Заисто вам кажем да су примили плату своју.

6. А ти кад се молиш, уђи у клијет *своју*, и затворивши врата *своја*, помоли се оцу *својему* који је у тајности; и отац твој који види тајно, платиће теби јавно.

7. А кад се молите, не говорите много, као незнабошци; јер они мисле да ће *за многе ријечи своје* бити услишени.

8. Ви *дакле* не будите као они; јер зна отац ваш шта *вам* треба прије молитве ваше.

9. Овако дакле молите се ви: Оче наш који си на небесима, да се свети име твоје;

10. Да дође царство твоје; да буде воља твоја и на земљи као на небу;

11. *Х*љеб наш потребни дај нам данас;

12. И опрости нам дугове наше као и ми што опраштамо дужницима *својијем*;

13. И не наведи нас у напаст; но избави нас *ода* зла. Јер је твоје царство, и сила, и слава ва вијек. Амин.

14. Јер ако опраштате *људима гријехе* њихове, опростиће и вама отац ваш небески;

15. Ако ли не опраштате *људима гријеха* њиховијех, ни отац ваш не ће опростити вама *гријеха* вашијех.

16. А кад постите, не будите *жалосни као лицемјери*; јер они начине блиједа лица своја да их виде људи *гдје* посте. Заисто вам кажем да су примили плату своју.

17. А ти кад постиш, намажи главу *своју*, и лице *своје* умиј,

18. *Да* те не виде људи *гдје* постиш, 13
него отац твој који је у тајности; и отац твој који види тајно, платиће теби јавно.

19. Не сабирајте себи блага на земљи, *гдје* мољац и рђа квари, и *гдје лупежи* поткопавају и краду;

20. Него сабирајте себи благо на небу, *гдје* ни мољац ни рђа не квари, и *гдје лупежи* не поткопавају и не краду.

21. Јер *гдје* је *ваше благо, ондје* ће бити и срце ваше.

Глава XIII. 30

И онај дан изишавши Исус из куће сјеђаше код мора.

око њега људи млоги, тако да мора
уђи у лађу и сјести; а народ сав
3 стајаше по бријегу. И он им казива
млого у причама, говорећи: гле,
4 изиђе сијач да сије. И кад сијаше
једна зрна падоше украј пута, и
5 дођоше птице, и позобаше и. А
друга падоше на каменита мјеста,
ђе не бијаше млого земље, и одма изни-
коше; јер не бијаше у дубину земље:
6 И кад обасја сунце, повенуше, и
будући да немау жила, посануше.
7 А друга падоше у трње, и нарасте
8 трње, и подави и. А друга падоше
на земљу добру, и доношау род:
ово по сто, а друго по шесет, а
9 друго по тридесет. Ко има уши да
10 чује, нека чује. И приступивши уче-
ници, рекоше му: зашто им говориш
11 у причама? А он одговарајући рече
им: вама је дано да знате тајне
царства небескога, а њима није дано.
12 Јер ко има, даће му се и претећи
ће му, а који нема, узеће му се и
13 оно, што има. Зато им говорим у при-
чама, јер гледајући не виде, и чу-
14 јући не чују, нити разумију. И збива
се на њима пророштво Исаијно, које
говори: ушима ћете чути, и не ћете
разумјети; и очима ћете гледати,
15 и не ћете виђети. Јер је одр-
венило срце овије људи, и ушима
тешко чују, и очи су своје затворили,
3 да како не| виде очима, и ушима не
чују, и срцем не разумију, и не обрну
16 се, да и исцијелим. А благо вашим
очима, што виде, и ушима вашим,
17 што чују. Јер вам кажем заиста,
да су млоги пророци и праведници
жељели виђети, што ви видите, и не
виђеше; и чути, што ви чујете, и
18 не чуше. Ви пак чујте причу о
19 сијачу: Свакоме, који слуша ријеч
о царству, и не разумије, долази зли,
и краде посијано у срцу његовом:
20 то је око пута посијано. А на ка-
мену посијано, то је, који слуша
ријеч, и одма с радости прими је;

2. И сабраше се око њега људи многи, тако да мора ући у лађу и сјести; а народ сав стајаше по бријегу.

3. И он им казива много у причама говорећи: *Гле*, изиђе сијач да сије.

4. И кад сијаше, једна зрна падоше 31
у крај пута, и дођоше птице и позобаше *их*;

5. А друга падоше на каменита мјеста, *гдје* не бијаше много земље, и одмах изникоше; јер не бијаше у дубину земље.

6. И кад обасја сунце, повенуше, и будући да немаху жила, посахнуше.

7. А друга падоше у трње, и нарасте трње, и подави *их*.

8. А друга падоше на земљу добру, и доношаху род, *једно* по сто, а *једно* по шесет, а *једно* по тридесет.

9. Ко има уши да чује нека чује.

10. И приступивши ученици рекоше му: *За што* им говориш у причама?

11. А он одговарајући рече им: Вама је дано да знате тајне царства небескога, а њима није дано.

12. Јер ко има, даће му се, и претећи ће му; а који нема, узеће му се и оно што има.

13. *За то* им говорим у причама, јер гледајући не виде, и чујући не чују нити разумију.

14. И збива се на њима пророштво Исаијно, које говори: ушима ћете чути, и не ћете разумјети; и очима ћете гледати, и не ћете видјети.

15. Јер је одрвенило срце овијех људи, и ушима тешко чују, и очи су своје затворили да како не виде очима, и ушима не чују, и срцем не разумију, и не *обрате* се да их исцијелим.

16. А благо вашијем очима што виде, и ушима вашијем што чују.

17. Јер вам кажем заиста да су многи пророци и праведници жељели видјети што ви видите, и не видјеше; и чути што ви чујете, и не чуше.

18. Ви пак чујте причу о сијачу:

19. Свакоме који слуша ријеч о цар-
ству и не| разумије, долази *нечастиви* 32
и краде посијано у срцу његовом: то је око пута посијано.

20. А на камену посијано то је који слуша ријеч и одмах с радости прими је,

21. Али нема коријена у себи, него је непостојан, па кад буде до невоље или га потјерају ријечи ради, одмах удари *на траг*.

21 Али нема коријена у себи, него је
непостојан, па кад буде до невоље
или га поћерају ријечи ради, одма
22 удари натраг. А посијано у трњу,
то је, који слуша ријеч, но брига
овога свијета и пријевара богатства
23 загуше ријеч, и без рода остане. А
посијано на доброј земљи, то је,
који слуша ријеч и разумије, који
и род рађа, и доноси овај по сто,
а овај по шесет, а овај по триде-
24 сет. Другу причу каза им, гово-
рећи: царство је небеско као човек,
који сије добро сјеме у пољу своме.
25 А кад људи поспе, дође његов не-
пријатељ, и посије кукољ по пше-
26 ници, па отиде. А кад никне усјев,
и род донесе, онда се покаже и
27 кукољ. Тада дођоше слуге дома-
ћинове, и рекоше му: господару!
нијеси ли ти добро сјеме сијао по
28 твојој њиви? а од куда кукољ? А
он рече им: непријатељ човек то
учини. А слуге рекоше му: оћеш
29 ли, да идемо да га почупамо? А он
рече: не; да не би чупајући кукољ
почупали заједно с њим и пшеницу.
30 Оставите нека расте обоје заједно
до жетве; и у вријеме жетве рећи
ћу жетеоцима: саберите најприје
кукољ, и свежите га у снопље, да
га сажежем, а пшеницу свезите у
31 амбар мој. Другу причу каза им,
говорећи: царство је небеско као
зрно од слачице, које узме човек и
32 посије на њиви својој, Које је исти-
на најмање од свију сјемена, али
кад узрасте, веће је од свега поврћа,
и буде дрво, да и птице небеске
долазе, и сједају на његовим гра-
33 нама. Другу причу каза им: цар-
ство је небеско као квасац, који
4 узме жена, и метне у три копање
34 брашна, док све не ускисне. Све
ово у причама говори Исус људма,
и без приче ништа не говораше им:
35 Да се збуде, што је рекао пророк,
говорећи: отворићу у причама уста
моја, и казаћу сакривено од постања

22. А посијано у трњу то је који слуша ријеч, но брига овога свијета и пријевара богаства загуше ријеч, и без рода остане.

23. А посијано на доброј земљи то је који слуша ријеч и разумије, који *дакле* и род рађа, и доноси *један* по сто, а *један* по шесет, а *један* по тридесет.

24. Другу причу каза им говорећи: Царство је небеско као човјек који *посија* добро сјеме у пољу *своjему*,

25. А кад људи *посиаше*, дође његов непријатељ и *посија* кукољ по пшеници, па отиде.

26. А кад *ниче* усјев и род донесе, онда се *показа* кукољ.

27. Тада дођоше слуге домаћинове и рекоше му: Господару! нијеси ли ти добро сјеме сијао *на својој* њиви? *Откуда дакле* кукољ?

28. А он рече им: непријатељ човјек то учини. А слуге рекоше му: хоћеш ли *дакле* да идемо да га почупемо?

29. А он рече: не; да не би чупајући кукољ почупали заједно с *њиме пшеницу*.

30. Оставите нека расте обоје заједно до жетве; и у вријеме жетве *рећи ћу*: саберите најприје кукољ, и свежите га у снопље да га сажежем; а пшеницу свезите у *житницу моју*.

31. Другу причу каза им говорећи: Царство је небеско као зрно *горушично* које узме човјек и посије на њиви својој,

32. Које је истина најмање од свију 33
сјемена али кад узрасте, веће је од свега поврћа, и буде дрво *да птице* небеске долазе, и сједају на његов*ијем* гранама.

33. Другу причу каза им: Царство је небеско као квасац који узме жена и метне у три копање брашна док све не ускисне.

34. Све ово у причама говори Исус људима, и без приче ништа не говораше им:

35. Да се збуде што је рекао пророк говорећи: Отворићу у причама уста *своја*, *казаћу* сакривено од постања свијета.

36. Тада остави Исус људе, и дође у кућу. И приступише к њему ученици његови говорећи: Кажи нам причу о кукољу на њиви.

36 свијета. Тада остави Исус људе, и
дође у кућу. И приступише к њему
ученици његови, говорећи: кажи
37 нам причу о кукољу на њиви? А
он одговарајући рече им: који сије
38 добро сјеме, то је Син човечиј; А
њива је свијет; а добро сјеме, си-
нови су царства; а кукољ синови
39 су зла; А непријатељ, који га је
посијао, јест ђаво; а жетва посљедак
о в о г а вијека; а жетеоци су анђели.
40 Као што се кукољ сабира, и огњем
сажиже: тако ће бити на посљетку
41 вијека овога. Послаће Син човечиј ан-
ђеле своје, и сабраће из царства
његова све саблазни, и који чине
42 безакоње; И баци ће и у пећ огњену:
43 ту ће бити плач и шкргут зуба. Тада
ће се праведници засјати као сунце,
у царству Оца њиовог. Ко има уши
44 да чује, нека чује. Још је царство
небеско као благо сакривено у пољу,
које нашавши човек, сакри, и од
радости његове оде, и све, што има,
45 продаде, и купи поље то. Још је
царство небеско као човек трговац,
46 који тражи добра бисера, Па кад
нађе једно млогоцјено зрно бисера,
оде, и продаде све, што имаше, и
47 купи га. Још је царство небеско
као мрежа, која се баци у море, и
48 заграби од сваке руке р и б е, Која
кад се напуни, извукоше је на крај,
и сједавши, избраше добре у судове,
49 а зле бацише на поље. Тако ће бити
на посљетку вијека: изићи ће ан-
50 ђели, и одлучиће зле од добрије; И
бациће и у пећ огњену: ту ће бити
плач и шкргут зуба.

Лука глава XII.

Кад се на њи скупише иљаде на-
рода, да стадоше газити један дру-
гога, онда поче најприје говорити уче-
ницима својим: чувајте се од квасца
2 фарисејскога, који је лицемјерје. Јер
ништа није сакривено, што се не ће
5 открити, ни тајно, што се не| ће
3 дознати. Јер што у мраку рекосте,

37. А он одговарајући рече им: *Који* сије добро сјеме *оно* је *син* човјечиј;

38. А њива је свијет; а добро сјеме синови су царства, а кукољ синови су зла;

39. А непријатељ који га је посијао, јест ђаво; а жетва *је* пошљедак о в о г а вијека: а жетеоци су анђели.

40. *Како* што се *дакле* кукољ сабира, и огњем сажиже, тако ће бити на пошљетку *овога вијека.*

41. Послаће син човјечиј анђеле своје, и сабраће из царства његова све саблазни и који чине безакоње,

42. И *бациће* их у пећ огњену: *ондје* ће бити плач и шкргут зуба.

43. Тада ће се праведници засјати као сунце у царству оца *својега.* Ко има уши да чује нека чује.

44. Још је царство небеско као благо сакривено у пољу, које нашавши човјек сакри и од радости *за то отиде* и све што има, продаде и купи поље *оно.*

45. Још је царство небеско као човјек 34
трговац који тражи добра бисера,

46. Па кад нађе једно многоцјено зрно бисера, *отиде* и продаде све што имаше и купи га.

47. Још је царство небеско као мрежа која се баци у море и заграби од сваке руке р и б е;

48. Која кад се напуни, извукоше је на крај, и сједавши, избраше добре у судове, а зле бацише на поље.

49. Тако ће бити на пошљетку вијека: изићи ће анђели и одлучиће зле од *праведнијех*

50. И бациће их у пећ огњену: *ондје* ће бити плач и шкргут зуба.

Свето јеванђелије по Луци.

Глава XII. 168

Кад се на њих скупише хиљаде народа да стадоше газити један другога, онда поче најприје говорити ученицима сво*ји*јем: Чувајте се *квасца* фарисејскога, који је лицемјерје.

2. Јер ништа није сакривено што се не ће открити, ни тајно што се не ће дознати;

чуће се на виђелу; и што на уво
шаптасте у клијетима, проповиједаће
4 се на крововима. Али вам кажем,
пријатељима мојим: не бојте се од
оније, који убијају тело, и по том
5 не могу ништа више учинити. Него
ћу вам казати, кога се ваља бојати:
бојте се онога, који има власт пошто
убије бацити у пакао: да, кажем
6 вам, тога се бојте. Не продаје ли
се пет врабаца за два динара? И
ниједан од њи није заборављен пред
7 Богом. А у вас је и коса на глави
избројена. Тако не бојте се; ви сте
8 бољи од млого врабаца. Него вам
кажем: којигођ призна мене пред
људма, признаће и Син човечиј њега
9 пред анђелима Божијим. А који се
одрече мене пред људма, њега ће
се одрећи пред анђелима Божијим.
10 И сваки, који рече ријеч на Сина
човечијега, опростиће му се, а који
кули на светога Дуа, не ће му се
11 опростити. А кад вас доведу у си-
нагоге, и на судове, и пред погла-
варе, не брините се како ћете, или
шта одговорити, или шта ћете ка-
12 зати. Јер ће вас свети Ду научити
13 у онај час, шта ваља рећи. Рече
му пак неки из народа: учитељу!
реци брату мојему, да подијели са
14 мном очевину. А он му рече: човече!
ко је мене поставио судијом или
15 кметом над вама? А њима рече:
гледајте и чувајте се од лакомства;
јер нико не живи тијем, што је су-
16 више богат. И каза им причу, го-
ворећи: у једнога богатог човека
17 роди њива; И мишљаше у себи го-
ворећи: шта ћу чинити? немам у
18 што сабрати моје љетине. И рече:
ево ово ћу чинити: покварићу ам-
баре моје, и начинићу веће; и ту
ћу сабрати сва моја жита, и добро
19 моје; И казаћу души мојој: душо!
имаш млого имање на млого година;
20 почивај, једи, пиј, весели се. А Бог
њему рече: безумниче! ову ноћ узеће
душу твоју од тебе: а што си пре-

3. Јер што у мраку рекосте, чуће се на видјелу; и што на ухо шаптасте у клијетима, проповиједаће се на крововима.

4. Али вам кажем, пријатељима *своjијем:* не бојте се од онијех који убијају *тијело* и по том не могу ништа више учинити.

5. Него ћу вам казати кога *да се бојите:* бојте се онога који има власт пошто убије бацити у пакао: да, кажем вам, *онога* се бојте. 169

6. Не продаје ли се пет врабаца за два динара? и *ни један* од њих није заборављен пред Богом.

7. А у вас је и коса на глави избројена. *Не бојте се дакле;* ви сте бољи од много врабаца.

8. Него вам кажем: којигод призна мене пред људима признаће и син човјечиј њега пред анђелима Божијим;

9. А који се одрече мене пред људима њега ће се одрећи пред анђелима Божијим.

10. И сваки који рече ријеч на сина човјечијега опростиће му се, а који хули на светога Духа не ће му се опростити.

11. А кад вас доведу у *зборнице* и на судове и пред поглаваре, не брините се како ћете или шта одговорити, или шта ћете казати;

12. Јер ће вас свети Дух научити у онај час шта *треба* рећи.

13. Рече му пак неки из народа: Учитељу! реци брату мојему да подијели са мном *достојање.*

14. А он му рече: Човјече! ко је мене поставио судијом или кметом над вама?

15. А њима рече: Гледајте и чувајте се од лакомства; јер нико не живи *онијем* што је сувише богат.

16. *Каза им пак* причу говорећи: У једнога богатог човјека роди њива.

17. И мишљаше у себи говорећи: шта ћу чинити? немам у што сабрати *своје* љетине.

18. И рече: ево ово ћу чинити: покварићу *житнице своје* и начинићу веће; и *ондје* ћу сабрати сва *своја* жита и добро *своје;*

19. И казаћу души *својој:* душо! имаш много имање на много година; почивај, једи, пиј, весели се.

21 правио, чије ће бити? Тако бива
ономе, који себи тече благо, а не
22 богати се у Бога. А ученицима својим
рече: зато вам кажем: не брините
се душом вашом, шта ћете јести:
23 ни телом, у што ћете се обући. Душа
6 је| претежнија од јела, и тело од
24 одијела. Погледајте гавране, како
не сију, ни жању; који немају по-
друма, ни амбара, и Бог и рани: а
колико сте ви претежнији од птица?
25 А ко од вас бринући се може при-
макнути расту својему лакат један?
26 Па ка́д ни најмање што не можете
учинити, зашто се бринете за оста-
27 ло? Погледајте крин, како расте; не
труди се, нити преде; али ја вам
кажем, да ни Соломун у свој слави
својој није се облачио, као један од
28 њи. А кад траву по пољу, која данас
јест, а сјутра се у пећ баца, Бог
тако одијева; а камо ли вас, мало-
29 вјерни! И ви не иштите, шта ћете
јести, или шта ћете пити: и не бри-
30 ните се. Јер ово све ишту и не-
знабошци овога свијета; а Отац ваш
31 зна, да вама треба ово. Него иштите
царства Божијега, и ово ће вам се
32 све додати. Не бој се, мало стадо!
јер би воља Оца вашега, да вам да
33 царство. Продајите, што имате, и
дајите милостињу. Начините себи
торбе, које не ће оветшати, азну.
која се никад не ће испразнити, на
небесима, ђе се лопов не прикучује,
34 нити мољац једе. Јер ђе је благо
35 ваше, ту ће и срце ваше бити. Нека
буду ваша бедра запрегнута, и сви-
36 јеће запаљене. И ви, као људи, који
чекају господара свога, кад се врати
са свадбе, да му одма отворе, кад
37 дође и куцне. Благо оним слугама,
које нађе господар кад дође, а они
чувају. Заиста вам кажем, да ће се
запрегнути, и посадиће и, и при-
38 ступиће, те ће им служити. И ако
дође у другу стражу, и у трећу
стражу дође, и нађе и тако; благо
39 тим слугама. Али ово знајте, кад

20. А Бог њему рече: безумниче! ову
ноћ узеће| душу твоју од тебе; а што 170
си *при*правио чије ће бити?

21. Тако бива ономе који себи
тече благо а не богати се у Бога.

22. А ученицима свој*иј*ем рече: *За то*
вам кажем: не брините се душом *својом*
шта ћете јести, ни *тијелом* у што ћете
се обући:

23. Душа је претежнија од јела и *тијело*
од одијела.

24. Погледајте гавране како не сију,
ни жању, који немају ни подрума ни
житница, и Бог *их храни*: а колико сте
ви претежнији од птица?

25. А ко од вас бринући се може при-
макнути расту својему лакат један?

26. *А* кад ни најмање што не *можете,*
за што се бринете за остало?

27. Погледајте *љиљане* како *расту*: не
труде се, нити *преду*; али ја вам кажем
да ни Соломун у свој слави својој *не*
обуче се као један од њих.

28. А кад траву по пољу, која данас
јест а сјутра се у пећ баца, Бог тако
одијева, а камо ли вас, маловјерни!

29. И ви не иштите шта ћете јести
или шта ћете пити, и не брините се;

30. Јер ово све ишту и незнабошци
овога свијета; а *отац* ваш зна да вама
треба ово.

31. Него иштите царства Божијега, и
ово ће вам се све додати.

32. Не бој се, мало стадо! јер би воља
вашега оца да вам да царство.

33. Продајите што имате и дајите ми-
лостињу; *н*ачините себи торбе које не
ће оветшати, *х*азну која се никад не ће
испразнити, на небесима, *гдје* се *лупеж*
не прикучује, нити мољац једе.

34. Јер *гдје* је *ваше благо ондје* ће
бити и срце ваше.

35. Нека буду ваша бедра запрегнута 171
и свијеће запаљене;

36. И ви као људи који чекају госпо-
дара св*о*јега кад се врати са свадбе да
му одма*х* отворе *како* дође и куцне.

37. Благо он*ијем* слугама које нађе
господар кад дође а они *страже.* Заиста
вам кажем да ће се запрегнути, и по-
садиће *их*, и приступиће те ће им служити.

38. И ако дође у другу стражу, и у
трећу стражу дође, и нађе *их* тако, благо
онијем слугама.

39. Али ово знајте: кад би знао до-
маћин у који ће час доћи *лупеж,* чувао
би и не би дао поткопати куће своје.

би знао домаћин, у који ће час доћи
лопов, чувао би, и не би дао пот-
40 копати куће своје. Тако и ви бу-
дите готови, јер у који час не ми-
41 слите, доћи ће Син човечиј. А Петар
му рече: Господи! говориш ли нама
42 ову причу, или свима? А Господ
рече: ко је **тај** вјерни и мудри
пристав, кога постави господар над
чељадма својим, да им даје рану на
43 оброк? Благо томе слуги, кога, до-
шавши господар његов, нађе, да
44 извршује тако. Заиста вам кажем:|
7 над свим његовим имањем поставиће
45 га. Ако ли рече тај слуга у срцу
своме: не ће мој господар скоро
доћи; и стане бити слуге и слуш-
киње, и јести и пити, и опијати се;
46 Доћи ће господар тога слуге у дан,
кад се не нада, и у час, кад не зна:
и расјећи ће га, и дијел његов мет-
47 нуће с невјернима. А онај слуга,
који зна вољу господара свога, и
није се преправио, нити учинио по
48 вољи његовој, биће врло бијен. А
који не зна, заслужио је бој, и биће
мало бијен. Коме је гођ млого дано,
млого ће се искати од њега; а коме
је предано највише, највише ће се
и искати од њега.

Лука глава XV.

И приближаваху се к њему сви
митари* и грјешници, да га чују.
2 И викау на њега фарисеји и књи-
жевници, говорећи: овај прима грјеш-
3 нике, и једе с њима. А он им каза
4 причу ову, говорећи: Који човек од
вас, имајући сто оваца, и изгубивши
једну од њи, не остави деведесет и
девет у пустињи, и не иде за из-
5 губљеном, док је не нађе? И на-
шавши, дигне је на рамо своје ра-
6 дујући се, И дошавши кући, сазове
пријатеље и комшије, говорећи им:
радујте се са мном, што сам нашао
7 моју овцу изгубљену. Кажем вам, да

* ђумрукчије, армиџари или царинари.

40. *И ви дакле* будите готови; јер у који час не мислите доћи ће син човјечиј.

41. А Петар му рече: Господе! говориш ли нама ову причу или свима?

42. А Господ рече: *Ко* је *дакле* **тај** вјерни и мудри пристав *којега* постави господар над *чељади својом* да им даје храну на оброк?

43. Благо томе *слузи којега* дошавши господар његов нађе да извршује тако.

44. Заиста вам кажем: над *свијем својијем* имањем поставиће га.

45. Ако ли рече тај слуга у срцу *своjему:* не ће мој господар *још за дуго* доћи; и стане бити слуге и слушкиње, и јести и пити, и опијати се;

46. Доћи ће господар тога слуге у дан кад се не нада, и у час кад не *мисли*, и расјећи ће га, и дијел његов метнуће с невјернима.

47. А онај слуга који зна вољу господара *својега* и није се *при*правио, нити учинио по вољи његовој, биће врло бијен;

48. А који не зна *па заслужи* бој, 172
биће мало| бијен. Коме је *год* много дано много ће се искати од њега; а коме *предаше* највише највише *ће искати* од њега.

Глава XV. 173

И приближаваху се к њему сви *цариници* и грјешници да га чују.

2. И викаху на њега фарисеји и књижевници говорећи: *Овај* прима грјешнике и једе с њима.

3. А он им каза причу ову говорећи:

4. Који *човјек* од вас имајући сто оваца и изгубивши једну од *њих* не остави деведесет и девет у пустињи и не иде за изгубљеном док је не нађе?

5. И нашавши дигне је на рамо своје радујући се,

6. И дошавши кући сазове пријатеље и *сусједе* говорећи им: радујте се са мном: *ја нађох своју* овцу изгубљену.

7. Кажем вам да ће тако бити **већа** радост на небу *за једнога грјешника*

ће тако бити већа радост на небу
о једном грјешнику, који се каје,
него ли о деведесет и девет пра-
ведника, којима не треба покајаније.
8 Или која жена, имајући десет ди-
нари, ако изгуби један динар, не
запали свијећу, и не помете кућу,
9 и не тражи добро, док не нађе? И
нашавши, сазове другарице и ком-
шијнице, говорећи: радујте се са
мном, што сам нашла динар изгуб-
10 љени. Тако, кажем вам, бива радост
пред анђелима Божијима о једном
11 грјешнику, који се каје. И рече:
12 један човек имаше два сина, И рече
млађи од њи оцу: оче! дај ми дијо,
што припада мени. И отац им по-
13 дијели имање. И по том до неко-
8 лико дана покупи млађи син све
своје, и отиде у даљну земљу, и тамо
просу имање своје, живећи беспутно.
14 А кад потроши све, постаде велика
глад у оној земљи, и он се нађе у
15 невољи. И отишавши, приби се код
једног човека, у оној земљи; и он
га посла у поље своје, да чува свиње.
16 И жељаше напунити трбу свој рош-
чићима, *које* свиње једау, и нико
17 му и не даваше. А кад дође к себи,
рече: колико најамлика у оца мојега
имају љеба и сувише, а ја умирем
18 од глади! Устаћу, и идем оцу мо-
јему, па ћу му рећи: оче! сагри-
19 јешио сам небу и теби, И већ ни-
јесам вриједан назвати се син твој:
прими ме, као једнога од твоји на-
20 јамлика. И уставши отиде к оцу
сво*ме*. А кад је још подалеко био,
угледа га отац његов, и сажали му
се, и потрчавши, загрли га, и по-
21 љуби га. А син му рече: оче! са-
гријешио сам небу и теби, и већ
нијесам вриједан назвати се син твој.
22 А отац рече слугама својим: изне-
сите најљепшу аљину, и обуците га,
и подајте му прстен на руку ње-
23 гову, и обућу на ноге. И доведите
теле урањено, те закољите; да је-
24 демо и да се веселимо: *Јер* овај син

који се каје, него ли *за* деведесет и девет праведника којима не треба покајање.

8. Или која жена имајући десет динара, ако изгуби један динар, не запали *свијеће*, и не помете *куће*, и не тражи добро док не нађе?

9. И нашавши сазове другарице и *сусједе* говорећи: радујте се са мном: *ја нађох* динар изгубљени.

10. Тако, кажем вам, бива радост пред анђелима Божијима *за једнога грјешника* који се каје.

11. И рече: Један човјек имаше два сина,

12, И рече млађи од њих оцу: оче! дај ми дио *од имања* што припада мени. И отац им подијели имање.

13. И по том до неколико дана покупи млађи син све своје, и отиде у даљну земљу; и *онамо* просу имање своје живећи беспутно.

14. А кад потроши све, постаде ве- 179
лика глад у оној земљи, и он се нађе у невољи.

15. И отишавши приби се код једнога човјека у оној земљи; и он га посла у поље своје да чува свиње.

16. И жељаше напунити трбух свој рошчићима које свиње јеђаху, и нико му их не даваше.

17. А кад дође к себи, рече: колико најамника у оца мојега имају хљеба и сувише, а ја умирем од глади!

18. Устаћу и идем оцу *својему*, па ћу му рећи: оче! *сагријеших* небу и теби,

19. И већ нијесам *достојан* назвати се син твој: прими ме као једнога од *својијех* најамника.

20. И уставши отиде *оцу својему*. А кад је још подалеко био, угледа га отац његов, и сажали му се, и потрчавши загрли га и *цјелива* га.

21. А син му рече: оче! *сагријеших* небу и теби, и већ нијесам *достојан* назвати се син твој.

22. А отац рече слугама *својијем*: изнесите најљепшу хаљину и обуците га, и подајте му прстен на *руку* и обућу на ноге.

23. И доведите теле *угојено* те закољите, да једемо и да се веселимо.

24. Јер овај *мој син* бјеше мртав, и оживље; и изгубљен бјеше, и нађе се. И стадоше се веселити.

мој бјеше мртав, и оживи; и из-
25 губљен бјеше, и нађе се. И стадоше
се веселити. А син његов старији
бијаше у пољу, и долазећи кад се
приближи кући, чу пјевање и *играње*;
26 И дозвавши једнога од слугу, запита:
27 шта је то? А он му рече: брат
твој дође, и отац твој закла теле
урањено, што га је здрава виђео.
28 А он се расрди, и не ћаше да уђе.
Тада изиђе отац његов, и мољаше
29 га. А он одговарајући рече оцу: ето
те служим толико година, и никад
не преступи твоје заповијести, па
мени никад нијеси дао јарета, да би
30 се провеселио с мојим друштвом. А
кад дође овај твој син, који ти је
имање просуо с курвама, заклао си
31 му теле урањено. А он му рече:
сине! ти си свагда код мене, и све
32 је моје твоје. Требало се развесе-
лити и обрадовати, *јер* овај брат
твој мртав бјеше, и оживи; и из-
губљен бјеше, и нађе се.

25. А син његов старији бијаше у пољу, и долазећи кад се приближи кући чу пјевање и *подвикивање*.

26. И дозвавши једнога од слугу запита: шта је то?

27. А он му рече: брат твој дође; и отац твој закла теле *угојено*, што га је здрава ви*дио*.

28. А он се расрди и не *шкадијаше* да уђе. Тада изиђе отац његов и мољаше га.

29. А он одговарајући рече оцу: ето 180
те служим толико година, и никад не преступих твоје заповијести, па мени никад нијеси дао јарета да бих се провеселио *са својијем* друштвом;

30. А кад дође *тај* твој син који ти је имање просуо с курвама, заклао си му теле *угојено*.

31. А он му рече: сине! ти си свагда *са мном*, и све је моје твоје.

32. Требало се развеселити и обрадовати, јер овај брат твој мртав бјеше, и оживље; и изгубљен бјеше, и нађе се.

9 Лука XVI, 19—31.

19 Човек неки пак бјеше богат, који
се облачаше у скерлет и у свилу,
и живљаше сваки дан господски и
20 весељаше се. А бијаше један сирома,
по имену Лазар, који лежаше пред
21 његовим вратима гнојав; И жељаше
да се насити мрвама, које падау с
трпезе богатога; и пси долажау, и
22 лизау гној његов. А кад умрије си-
рома, однесоше га анђели у наручје
Авраамово; а умрије и богати, и
23 закопаше га. И у паклу, кад бјеше
у мукама, подиже очи своје, и угледа
издалека Авраама, и Лазара у на-
24 ручју његовом, И повикавши, рече:
оче Аврааме! смилуј се на мене, и
пошљи Лазара, нека умочи у воду
вр од прста свога, и нек ми раз-
лади језик; јер се мучим у овом
25 пламену. А Авраам рече: синко! опо-
мени се, да си ти примио добра
твоја у животу твоме, и тако Лазар
зла; а сад се он тјеши, а ти се

Глава XVI.

19. Човјек неки пак бјеше богат, који 181
се облачаше у скерлет и у свилу, и живљаше сваки дан господски и весељаше се.

20. А бијаше један сиромах, по имену Лазар, који лежаше пред његов*ије*м вратима гнојав,

21. И жељаше да се насити мрвама које падаху с трпезе богатога; *још* и пси долажаху и лизаху гној његов.

22. А кад умрије сиромах, однесоше
га анђели у наручје Аврамово; а ум- 182
рије и богати, и закопаше га.

23. И у паклу кад бјеше у мукама подиже очи своје и угледа *из далека* Аврама и Лазара у наручју његов*у*,

24. И повикавши рече: оче Авраме! смилуј се на *ме* и пошљи *ми* Лазара нека умочи у воду врх од прста свој*е*га, и *да* ми расхлади језик; јер се мучим у овом*е* пламену.

25. А Аврам рече: синко! опомени се да си ти примио добра *своја* у животу *своме*, и *Лазар опет* зла; а сад се он тјеши, а ти се мучиш.

26 мучиш. И преко свега тога постав-
љена је међу нама и вама велика
пропаст, да они, који би ћели одо-
вуд к вама прећи, не могу, нити
27 они да отуда к нама прелазе. Тада
рече: а оно молим те, оче, да га
28 пошљеш кући оца мога; Јер имам
пет браће; нека им посвједочи, да
не би и они дошли на ово мјесто
29 мучења. Рече му Авраам: они имају
Мојсија и пророке, нека њи слушају.
30 А он рече: не, оче Аврааме! него
ако им дође ко од мртвије, покајаће
31 се. А Авраам му рече: ако не
слушају Мојсија и пророка, да ко
и из мртви устане, не ће вјеровати.

26. И преко свега тога постављена је међу нама и вама велика пропаст, да они који би *хтјели* одовуд к вама *пријећи*, не могу, нити они *отуда к нама да прелазе*.

27. Тада рече: *молим те дакле*, оче, да га пошљеш кући оца мо*је*га,

28. Јер имам пет браће: нека им посвједочи да не би и они дошли на ово мјесто мучења.

29. Рече му Аврам: они имају Мојсија и пророке, нека њих слушају.

30. А он рече: не, оче Авраме! него ако им дође ко *из* мртвијех покајаће се.

31. А Аврам му рече: Ако не слушају Мојсија и пророка, да ко и из мрт*вијех* устане не ће вјеровати.

Лука XXIV, 13—36.

13 И гле, двојица од њи идау у тај
дан у село, које бијаше далеко од
Јерусалима шесет потркалишта, и
14 зваше се Еммаус. И они говорау
међу собом о свима овим догађајима.
15 И кад се они разговарау и запити-
вау један другога, и Исус приближи
16 се, и идаше с њима. Но очи се њиове
17 држау, да га не познаше. А он им
10 рече: какав је то| разговор, који
имате међу собом идући, и што сте
18 невесели? А један, по имену Клеопа,
одговарајући рече му: зар си ти
сам од црквара у Јерусалиму, који
нијеси чуо, шта је у њему било
19 овије дана? И рече им: шта? а они
му рекоше: за Исуса Назарећанина,
који бјеше пророк, силан у ђелу и
у ријечи пред Богом и пред свим
20 народом; Како га предадоше погла-
вити свештеници и кнезови наши,
те се осуди на смрт, и распеше га?
21 А ми се надасмо, да је он онај, који
ће избавити Израиља; но свр свега
тога, ово је данас трећи дан, како
22 то би. А и жене неке од нашије
уплашише нас, које су биле рано
23 на гробу, И не нашавши тела ње-
гова, дођоше, говорећи, да су им се
јавили анђели, који су казали, да је
24 он жив. И идоше једни од нашије

Глава XXIV.

13. И гле, двојица од њих иђаху у *онај* 206
дан у село које бијаше далеко од Јеру-
салима шесет потркалишта и зваше се
Емаус.

14. И они говораху међу собом о свима ов*ије*м догађајима.

15. И кад се они разговараху и запитиваху један другога, и Исус приближи се, и иђаше с њима.

16. *А* очи *им се* држаху да га не познаше.

17. А он им рече: Какав је то разговор који имате међу собом идући, и што сте невесели?

18. А један, по имену Клеопа, одговарајући рече му: Зар си ти *један* од црквара у Јерусалиму који нијеси чуо шта је у њему било овијех дана?

19. И рече им: *Ш*та? А они му рекоше: За Исуса Назарећанина, који бјеше пророк, силан у *дј*елу и у ријечи пред Богом и пред св*иј*ем народом;

20. Како га предадоше *главари свештенички* и кнезови наши те се осуди на смрт, и *раз*апеше га?

21. А ми се надасмо да је он онај
који ће избави|ти Израиља; *али* сврх 207
свега тога ово је данас трећи дан како
то би.

22. *А уплашише нас и жене неке од нашијех* које су биле рано на гробу,

23. И не нашавши т*иј*ела његова дођоше говорећи да су им се *анђели јавили* који су казали да је он жив.

на гроб, и нађоше тако, као што
и жене казаше, али њега не виђеше.
25 И он рече им: о безумни и спорога
срца за вјеровање свега, што го-
26 ворише пророци! Није ли то ваљало
да Ристос претрпи, и да уђе у славу
27 своју? И почевши од Мојсија и од
свију пророка толковаше им у свему
28 писму, што је о њему. И прибли-
жише се к селу, у које идау, и он
29 чињаше се, да оће даље да иде. И
они га устављау, говорећи: остани
с нама, јер је дан нагао, и близу је
30 ноћ. И уђе с њима да ноћи. И кад
сјеђаше с њима за трпезом, узе љеб,
и благословивши, преломи га, и даде
31 им. Тада се њима отворише очи, и
32 познаше га. И њега нестаде. И они
говорау један другоме: не гораше
ли наше срце у нама, кад нам го-
вораше путем, и кад нам толковаше
33 писмо? И уставши тај час, вратише
се у Јерусалим, и нађоше у скупу
једанаесторицу, и који бијау с њима,
34 Који говорау: заиста устаде Господ,
35 и јави се Симону. И они казаше,
шта би на путу, и како га познаше,
36 кад преломи љеб. А кад они ово го-
ворау, и сам Исус стаде међу њима,
и рече им: мир вам!

11 **Јован глава XV.**

Ја сам прави чокот, и Отац је
2 мој посленик. Сваку лозу на мени,
која не доноси рода, одсјећи ће; и
сваку, која доноси род, очистиће,
3 да више рода донесе. Ви сте већ
очишћени ријечју, коју вам говори.
4 Будите у мени, и ја ћу у вама. Као
што лоза не може рода родити сама
по себи, ако не буде на чокоту, тако
5 и ви, ако у мени не будете. Ја сам
чокот, а ви сте лозе: и који буде
у мени, и ја у њему, он ће родити
млоги род: јер без мене не можете
6 чинити ништа. Ко у мени не остане,
избациће се на поље, као лоза, и
осушиће се; а таке се лозе скуп-
7 љају, и у ватру бацају, и горе. Ако

24. И идоше једни од нашијех на гроб, и нађоше тако као што и жене казаше, али њега не видјеше.

25. И он *им рече*: О безумни и спорога срца за вјеровање свега што говориште пророци!

26. Није ли то *требало* да Христос претрпи и да уђе у славу своју?

27. И почевши од Мојсија и од свију пророка *казиваше* им *што је за њега у свему писму*.

28. И приближише се к селу у које иђаху, и он чињаше се да хоће даље да иде.

29. И они га устављаху говорећи: Остани с нама, јер је дан нагао, и близу је ноћ. И уђе с њима да ноћи.

30. И кад сјеђаше с њима за трпезом, узе хљеб и благословивши преломи га и даде им.

31. Тада се њима отворише очи и познаше га. И њега нестаде.

32. И они говораху један другоме: Не гораше ли наше срце у нама кад нам говораше путем и кад нам *казиваше* писмо?

33. И уставши *онај* час, вратише се у Јерусалим, и нађоше у скупу једанаесторицу и који бијаху с њима

34. Који говораху: Заиста устаде Господ, и јави се Симону.

35. И они казаше што би на путу, и како га познаше кад преломи хљеб.

36. А кад они ово говораху, и сам Исус 208
стаде међу њима, и рече им: Мир вам.

Свето јеванђелије по Јовану.

Глава XV.

Ја сам прави чокот, и отац је мој 255
виноградар:

2. Сваку лозу на мени која не *рађа* рода одсјећи ће *је*; и сваку која *рађа* род очистиће *је* да више рода *роди*.

3. Ви сте већ очишћени ријечју коју вам говорих.

4. Будите у мени и ја ћу у вама. Као што лоза не може рода родити сама *од себе* ако не буде на чокоту, тако и ви ако у мени не будете.

5. Ја сам чокот а *ви лозе*: и који буде у мени и ја у њему он ће родити многи род: јер без мене не можете чинити ништа.

6. Ко у мени не остане избациће се на поље као лоза, и осушиће се, *и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити.*

7. Ако останете у мени и ријечи моје у вама остану, штагод хоћете иштите, и биће вам.

останете у мени, и ријечи моје у вама
остану: штагођ оћете, иштите, и
8 биће вам. Тим ће се Отац мој про-
славити, да род млоги донесете; и
9 бићете моји ученици. Као што Отац
љуби* мене, и ја љубим вас: оста-
10 ните у љубави мојој. Ако запови-
јести моје уздржите, остаћете у
љубави мојој: као што ја одржа
заповијести Оца мојега, и остајем у
11 љубави његовој. Ово вам каза, да
радост моја у вама остане, и радост
12 ваша да се испуни. Ово је запо-
вијест моја, да се љубите међу собом,
13 као што ја љубим вас. Од ове љу-
бави нико веће нема, кад ко душу
14 своју положи за пријатеље своје. Ви
сте пријатељи моји, ако творите,
15 што вам ја заповиједам. Више вас не
називам слугама; јер слуга не зна,
шта чини господар његов: него вас
називам пријатељима; јер вам све
16 каза, што чу од Оца мојега. Ви мене
не избрасте, него ја вас избра, и
постави вас, да ви идете, и род до-
несете; и да ваш род остане: да
штагођ заиштете од Оца у име моје,
17 да вам да. Ово вам заповиједам, да
18 љубите један другога. Ако свијет
на вас узмрзи, знајте, да на мене
19 прије вас омрзну. Кад бисте били
од свијета, онда би свијет своје љу-
био: а како нијесте од свијета, него
12 вас ја од| свијета изабра, зато мрзи
20 на вас свијет. Опомињите се ријечи,
коју вам ја реко: није слуга већи
од господара свога. Кад мене го-
нише, и вас ће гонити: ако моју
ријеч држаше, и вашу ће држати.
21 А све ће вам ово чинити за име моје,
јер не познају онога, који ме посла.
22 Да нијесам био дошао и говорио им,
не би грија имали; а сад изговора
23 не ће имати за грије свој. Који мрзи
24 на мене, и на Оца мојега мрзи. Да
нијесам био ђела творио међу њима,
која нико други не твори, не би
грија имали: а сад и виђеше, и

* пази.

8. Тијем ће се отац мој прославити, да род *многи* *родите*; и бићете моји ученици.

9. Као што отац *има љубав к мени*, и ја *имам љубав к вама; будите* у љубави мојој.

10. Ако заповијести моје уздржите остаћете у љубави мојој, као што ја одржах заповијести оца *својега* и остајем у љубави његовој.

11. Ово вам казах, да радост моја у вама остане и радост ваша *се* испуни.

12. Ово је заповијест моја да *имате љубав* међу собом, као што ја *имадох љубав к вама.*

13. Од ове љубави нико веће нема, *да* ко душу своју положи за пријатеље своје.

14. Ви сте пријатељи моји ако творите што вам ја заповиједам.

15. Више вас не називам слугама; јер
слуга не| зна шта *ради* господар његов: 256
него вас *назвах* пријатељима; јер вам
све казах што чух од оца *својега.*

16. Ви мене не избрасте, него ја вас изабрах, и поставих вас да ви идете и род *родите;* и да ваш род остане, да *штогод* заиштете *у* оца у име моје да вам да.

17. Ово вам заповиједам да *имате љубав међу собом.*

18. Ако свијет на вас узмрзи, знајте да на мене *омрзну прије вас.*

19. Кад бисте били од свијета, онда би свијет своје љубио: а како нијесте од свијета, него вас ја од свијета *изабрах, за то* мрзи на вас свијет.

20. Опомињите се ријечи коју вам ја рекох: није слуга већи од господара својега. *Ако* мене *изгнаше,* и вас ће *изгнати;* ако моју ријеч *одржаше,* и вашу ће *одржати.*

21. *Али* све ће вам ово чинити за име моје, јер не познају онога који ме посла.

22. Да нијесам био дошао и говорио им не би гријеха имали; а сад изговора не ће имати за гријех свој.

23. Који мрзи на мене и на оца мојега мрзи.

24. Да нијесам био дјела творио међу њима *којијех* нико други не твори, не би гријеха имали: а сад и видјеше, и омрзнуше на мене и на оца мојега.

омрзнуше на мене и на Оца мојега.
25 Али да се збуде ријеч написана у
закону њиовом: омрзнуше на мене
26 ни зашто. А кад дође утјешитељ,
кога ћу вам послати од Оца, Ду истине,
који од Оца излази, он ће по-
27 свједочити за мене. А и ви ћете свједочити,
јер сте од почетка са мном.

Јован глава XVII.

Ово говори Исус, па подиже очи
своје на небо, и рече: Оче! дође
час, прослави сина твојега, да и син
2 твој прослави тебе: Као што си му
дао власт над сваким телом, да свему,
3 што си му дао, да живот вјечни. А
ово је живот вјечни, да познају тебе
јединога истинога Бога, и кога си
4 послао, Исуса Риста. Ја тебе про-
слави на земљи: посао сврши, који
5 си ми дао да радим, И сад прослави
ти мене, Оче, у тебе самога славом,
коју имадо у тебе прије него свијет
6 постаде. Ја јави име твоје људма,
које си ми дао од свијета: твоји
бијау, па си и мени дао, и твоју
7 ријеч одржаше. Сад разумјеше, да
8 је све, што си ми дао, од тебе. Јер
ријечи, које си ми дао, дадо им: и
они примише, и познадоше истинито,
да од тебе изиђо, и вјероваше, да
9 си ме ти послао. Ја се за њи молим:
не молим се за сав свијет, него за
оне, које си ми дао, јер су твоји.
10 И моје све је твоје, и твоје моје:
11 и ја се прослави у њима. И више
нијесам на свијету, а они су на
13 свијету, а ја идем к теби. Оче| свети!
сачувај и у име твоје, оне, које си
ми дао, да буду једно, као и ми.
12 Кад бија с њима на свијету, ја и чува
у име твоје; оне, које си ми дао,
сачува, и нико од њи не погибе,
осим сина погибли, да се збуде писмо.
13 А сад к теби идем, и ово говорим
на свијету, да имају радост моју ис-
14 пуњену у себи. Ја им дадо ријеч
твоју, и свијет омрзну на њи, јер
нијесу од свијета, као ни ја што

25. Али да се збуде ријеч написана у закону њиховом: омрзнуше на мене ни *за што.*

26. А кад дође утјешитељ, кога ћу вам послати од оца, *Дух* истине, који од оца излази, он ће *свједочити* за мене.

27. А и ви ћете свједочити, јер сте од почетка са мном.

Глава XVII. 259

Ово говори Исус, па подиже очи своје на небо и рече: Оче! дође час, прослави сина *својега,* да и син твој прослави тебе;

2. Као што си му дао власт над сва*кијем тијелом* да свему што си му дао да живот вјечни.

3. А ово је живот вјечни да познају тебе јединога истинога Бога, и кога си послао Исуса *Х*риста.

4. Ја тебе прослави*х* на земљи: посао сврши*х* који си ми дао да радим.

5. И сад прослави ти мене, *оче,* у тебе самога славом коју имадо*х* у тебе прије него свијет постаде.

6. Ја јави*х* име твоје људ*има* које си ми дао од свијета; твоји бија*х*у па си их мени дао, и твоју ријеч одржаше.

7. Сад разумјеше да је све што си ми дао од тебе.

8. Јер ријечи које си *дао мени* дадо*х* им: и они примише, и познадоше истинито да од тебе изиђо*х*, и вјероваше да си ме ти послао.

9. Ја се за њи*х* молим: не молим се 260
за (сав) свијет, него за оне које си ми дао, јер су твоји.

10. И моје све је твоје, и твоје моје; и ја се прослави*х* у њима.

11. И више нијесам на свијету, а они су на свијету, а ја идем к теби. Оче свети! сачувај и*х* у име *своје,* оне које си ми дао, да буду једно као и ми.

12. *Док* бија*х* с њима на свијету, ја и*х* чува*х* у име твоје; оне које си ми дао сачува*х*, и нико од њи*х* не погибе осим сина погибли, да се збуде писмо.

13. А сад к теби идем, и ово говорим на свијету, да имају радост моју испуњену у себи.

14. Ја им дадо*х* ријеч твоју; и свијет омрзну на њи*х*, јер нијесу од свијета, као ни ја што нијесам од свијета.

15. Не молим те да и*х* узмеш са свијета, него да и*х* сачуваш *ода* зла.

15 нијесам од свијета. Не молим те, да
и узмеш са свијета, него да и са-
16 чуваш од зла. Од свијета нијесу,
као ни ја што нијесам од свијета.
17 Освети и истином твојом: ријеч је
18 твоја истина. Као што си ти мене
послао у свијет, и ја њи посла у
19 свијет. Ја посвећујем себе за њи,
20 да и они буду освећени истином. Не
молим пак само за њи, него и за
оне, који ме узвјерују њиове ријечи
21 ради. Да сви једно буду: као ти,
Оче, што си у мени, и ја у теби;
да и они у нама једно буду: да и
свијет вјерује, да си ме ти послао.
22 И славу, коју си ми дао, ја дадо
њима, да буду једно као и ми што
23 смо једно. Ја у њима, и ти у мени:
да буду са свим у једно, и да позна
свијет, да си ме ти послао, и да
љубиш њи, као мене што љубиш.
24 Оче! оћу да и они, које си ми дао,
буду са мном, ђе сам ја: да виде
славу моју, коју си м̂и дао, јер си
25 ме љубио прије постања свијета. Оче
праведни! и свијет тебе не позна,
а ја те позна, и ови познаше, да си
26 ме ти послао. И показа име твоје,
и показаћу: да љубав, којом си ме
љубио, у њима буде, и ја у њима.

Саборна књ. св. апостола Јакова.

глава I.

Од Јакова, Бога и Господа Исуса
Риста слуге, свима дванаест ко-
љена расијаним по свијету по-
2 здравље. Највећу радост имајте, браћо
моја! кад падате у различне на-
3 пасти, Знајући, да кушање ваше
4 вјере доноси трпљење; А трпљење
нека ђело довршује, да будете са-
14 вршени и цијели, без| и каке мане.
5 Ако ли коме од вас не достаје прему-
дрости, нека иште од Бога, који даје
свакоме без разлике, и не кори никога:
6 и даће му се. Али нека иште с вјером,
не сумњајући ништа: јер који се сум-
ња, он је као морски таласи, које вје-
7 трови подижу и размећу. Таки човек

16. Од свијета нијесу, као ни ја што нијесам од свијета.

17. Освети их истином *својом:* ријеч је твоја истина.

18. Као што си ти мене послао у свијет, и ја њих послах у свијет.

19. Ја посвећујем себе за њих, да и они буду освећени истином.

20. Не молим пак само за њих, него и за оне који ме узвјерују њихове ријечи ради.

21. Да сви једно буду, као ти, оче, што си у мени и ја у теби; да и они у нама једно буду, да и свијет вјерује да си ме ти послао.

22. И славу коју си ми дао ја дадох њима, да буду једно *као ми* што смо једно.

23. Ја у њима и ти у мени: да буду са св*ијем* у једно, и да позна свијет да си ме те послао и да| *си имао љубав* 261
к њима као *и к мени што си љубав имао.*

24. Оче! *хоћу* да и они које си ми дао буду са мном *гдје* сам ја; да виде славу моју који си ми дао, јер си *имао љубав к мени* прије постања свијета.

25. Оче праведни! *свијет* тебе не позна, а ја те познах, и ови познаше да си ме ти послао.

26. И показах *им* име твоје, и показаћу: да љубав којом си *мене* љубио у њима буде, и ја у њима.

САБОРНА ПОСЛАНИЦА [354]

светога апостола Јакова.

Глава I.

Од Јакова, Бога и Господа Исуса *Х*риста слуге, свима дванаест кољена расијан*ијем* по свијету поздравље.

2. *Сваку* радост имајте, браћо моја, кад падате у различне напасти,

3. Знајући да кушање ваше вјере *гради* трпљење;

4. А трпљење нека *дјело* довршује, да будете савршени и цијели без и каке мане.

5. Ако ли коме од вас не достаје премудрости, нека иште *у* Бога који даје свакоме без разлике и не кори никога, и даће му се;

6. Али нека иште с вјером, не сумњајући ништа; јер који се сумња он је као морски *валови,* које вјетрови подижу и размећу.

нека не мисли, да ће примити што
8 од Бога. Човек двоуман непостојан
9 је у свима путовима својим. Пони-
жени брат нека се вали висином
10 својом; А богати својом понизношћу;
јер ће проћи као цвијет травни.
11 Сунце огрија с врућином, и осуши
траву, и цвијет њезин отпаде, и кра-
сота лица њена погибе; тако ће и
12 богати у ођењу своме увенути. Благо
човеку, који претрпи напаст: јер
кад буде кушан, примиће круну жи-
вота; коју Бог обрече онима, који
13 га љубе. Нијед ан, кад се куша, да
не говори, да га Бог куша; јер
како се Бог не може злом иску-
шати, тако и он не куша никога.
14 Него свакога куша своја сласт, која
15 га вуче и мами. По том затруднивши
сласт, рађа гриje; а гриje учињен
16 рађа смрт. Не варајте се, љубезна
17 браћо моја! Сваки дар добри, и
сваки поклон савршени, од озго је,
долази од Оца свјетлости, у кога
нема промјењивања ни мијсњања ви-
18 ђела и мрака. Он драговољно по-
роди нас ријечју истине, да будемо
19 новина од његова створења. Зато,
љубезна браћо моја! нека буде сваки
човек брз чути, али спор говорити,
20 и спор срдити се. Јер срдња чове-
21 чија не чини правде Божије. Зато
одбаците сваку нечистоту, и остатак
злобе, и с кротошћу примите уса-
ђену ријеч, која може спасти душе
22 ваше. Будите пак творци ријечи, а
не само слушачи, варајући сами себе.
23 Јер ако ко слуша ријеч, а не твори,
он је као човек, који гледа лице
24 тела свога у огледалу. Јер се огледа,
па отиде, и одма заборави, какав
25 бјеше. Али који провиди у савршени
закон слободе, и остане у том, и не
буде заборавни слушач, него творац
ђела, онај ће бити блажен у ђелу сво-
26 ме. Ако који од вас мисли да вјерује,
а не обуздава језика свога, него вара
27 срце своје, његова је вјера узалуд. Чи-
15 ста| и без мане вјера пред Богом и

7. *Јер* такови чо*вје*к нека не мисли да ће примити што од Бога.

8. *Који двоуми* непостојан је у свима путовима сво*јијем*.

9. *А* понижени брат нека се *х*вали висином својом;

10. А богати својом понизношћу; јер ће проћи као цвијет травни.

11. *Јер* сунце огрија с врућином, и осуши траву, и цвијет њезин отпаде, и красота лица ње*зи*на погибе; тако ће и богати у *хо*ђењу сво*јему* увенути.

12. Благо чо*вј*еку који претрпи напаст; 355
јер кад буде кушан примиће *вијенац* живота, *који* Бог обрече онима који га љубе.

13. *Ни један* кад се куша да не говори: *Бог ме куша; јер се* Бог не може злом искушати, *и* он не куша никога;

14. Него свакога куша *његова* сласт, која га вуче и мами.

15. *Тада* затруд*њ*евши сласт рађа гри*јех*; а гри*јех* учињен рађа смрт.

16. Не варајте се, љубазна браћо моја!

17. Сваки *добри дар* и сваки поклон савршени од озго је, долази од оца свјетлости, у *којега* нема промјењивања ни мијењања *вид*јела и мрака;

18. *Јер нас* драговољно породи ријечју истине, да будемо новина од његова створења.

19. *За то*, љубазна браћо моја, нека буде сваки чо*вј*ек брз чути *а* спор говорити и спор срдити се;

20. Јер срдња чо*вј*ечија не чини правде Божије.

21. *За то* одбаците сваку нечистоту и *сувишак* злобе, и с кротошћу примите усађену ријеч која може спасти душе ваше.

22. Будите пак творци ријечи, а не само слушачи, варајући сами себе.

23. Јер ако ко слуша ријеч а не твори, он је као чо*вј*ек који гледа лице *тијела* сво*јега* у огледалу;

24. Јер се огледа па отиде, и одма*х* заборави какав бјеше.

25. Али који провиди у савршени закон слободе и остане *у њему*, и не буде заборавни слушач, него творац *дј*ела, онај ће бити блажен у *дј*елу сво*јему*.

26. Ако који од вас мисли да вјерује, *и* не *заузд*ава језика сво*је*га, него вара срце своје, његова је вјера узалуд.

Оцем јест ова: надгледати сироте
и удовице у њиовим невољама, и др-
жати себе не опогањена од свијета.

Глава II.

Браћо моја! у вјери Господа на-
шега славнога Исуса Риста не гле-
2 дајте ко је ко. Јер ако дође у вашу
скупштину човек са златним прсте-
ном и у свијетлој аљини, а дође
3 и сирома у рђавој аљини, И погле-
дате на онога у свијетлој аљини,
и речете му: ти сједи овђе лијепо;
а сиромау речете: ти стани тамо,
или сједи овђе ниже подножја мога.
4 И не расудисте у себи, и бисте су-
5 дије злије помисли. Слушајте, љу-
безна браћо моја! не изабра ли Бог
сиромае овога свијета да буду бо-
гати вјером, и насљедници царства,
које обрече онима, који га љубе?
6 А ви презрèсте сиромаа! не муче
ли вас богати, и не вуку ли вас они
7 по судовима? Не куле ли они на
добро име ваше, којим сте се на-
8 звали? Ако закон царски извршујете
по писму: љуби ближњега свога, као
9 самог себе; добро чините. Ако ли
гледате ко је ко, грије чините, и
бићете покарани од закона као пре-
10 ступници. Јер који сав закон одржи,
а сагријеши у једноме, крив је за
11 све. Јер онај, који је рекао: не чини
прељубе; рекао је и: не убиј; тако
ако не учиниш прељубе, а убијеш,
12 постао си преступник закона. Тако
говорите, и тако творите, као они,
којима ће се судити по закону сло-
13 боде. Јер ће ономе бити суд без
милости, који не чини милости: ми-
14 лост се вали на суду. Каква је полза,*
браћо моја, ако ко рече, да има вјеру,
а ђела нема? зар га може вјера
15 спасти? Ако, на прилику, брат
или сестра голи буду, и немају шта
16 да једу, Па им рече који од вас:
идите с миром, гријте се и наситите
се; а не да им потребе телесне, шта

* вајда.

27. *Јер вјера* чиста и без мане пред
Богом и оцем јест ова: *обилазити* си- 356
роте и удовице у њиховијем невољама,
и држати себе *не*опогањена од свијета.

Глава II.

Браћо моја! у вјери Господа нашега славнога Исуса *Христа* не гледајте ко је ко;

2. Јер ако дође у *цркву вашу* човјек са златнијем прстеном и у свијетлој *хаљини*, а дође и сиромах у рђавој *хаљини*,

3. И погледате на онога у свијетлој *хаљини*, и речете му: *Ти* сједи *овдје* лијепо, а сиромаху речете: *Ти* стани тамо, или сједи *овдје* ниже подножја *мојега*;

4. И не расудисте у себи, *него* бисте судије злијех помисли.

5. *Чујте*, љубазна браћо моја, не изабра ли Бог сиромахе овога свијета да буду богати вјером, и нашљедници царства које обрече онима који *њега* љубе?

6. А ви *осрамотисте* сиромаха. *Нијесу ли то богати који вас муче и вуку вас на судове?*

7. Не хуле ли они на добро име ваше којијем сте се назвали?

8. Ако *дакле* закон царски извршујете по писму: *Љуби* ближњега *својега* као самога себе, добро чините;

9. Ако ли гледате ко је ко, гријех чините, и бићете покарани од закона као преступници;

10. Јер који сав закон одржи а сагријеши у једноме, крив је за све.

11. Јер онај који је рекао: *Не* чини прељубе, рекао је и: *Не* убиј. *Ако дакле* не учиниш прељубе а убијеш, постао си преступник закона.

12. Тако говорите и тако творите као они *који ће законом слободе бити суђени*;

13. Јер ће ономе бити суд без милости 357
који не чини милости; *и хвали се милост*
на суду.

14. Каква је *корист*, браћо моја, ако ко рече да има вјеру а *дјѐла* нема? Зар га може вјера спасти?

15. Ако, на прилику, брат или сестра голи буду, *или* немају шта да једу,

16. *И рече им* који од вас: *Идите* с миром, гријте се, и наситите се, а не да им потребе *тј*елесне, шта помаже?

17 помаже? Тако и вјера, ако нема ђела,
18 мртва је по себи. Но може ко рећи:
ти имаш вјеру, а ја имам ђела.
16 Покажи| ми вјеру твоју без ђела
твоји, а ја ћу теби показати вјеру
19 моју из ђела моји. Ти вјерујеш, да
је један Бог; добро чиниш: и ђа-
20 воли вјерују, и дркћу. Но оћеш ли
разумјети, о човече безрасудни! да
26 је вјера без ђела мртва? Јер као
што је тело без дуа мртво, тако је
и вјера без добри ђела мртва.

глава III.

Не тражите, браћо моја, да будете
млоги учитељи, знајући да ћемо
2 већма бити осуђени. Јер сви погрје-
шујемо млого пута. Ко у ријечи не
погрјешује, тај је савршен човек;
3 може обуздати и све тело. Гле, и
коњма мећемо жвале у уста, да нам
се покоравају, и све тело њиово
4 окрећемо. Гле, и лађе, ако су и ве-
лике, и силни и вјетрови гоне, окрећу
се малим кормањићем, куда оће онај,
5 који управља. А тако је и језик
мали член, и млого чини. Гле, мала
ватра, и колико велике шуме сажеже.
6 И језик је ватра, свијет пун не-
правде. Тако и језик живи међу
нашим члeновима, поганећи све тело,
и палећи вријеме нашега живота, а
7 сам запаљујући се од пакла. Јер сав
род звјериња и птица, и свега оста-
лог, што живи на суву и у води,
припитомљава се и припитомљен је
8 роду човечијем; А језика нико од
људи не може припитомити, јер је
немирно зло, пуно једа смртонос-
9 нога. Њим благосиљамо Бога и Оца,
и њим кунемо људе, који су ство-
10 рени по облику Божијему. Из једни
уста излази благослов и клетва. Не
ваља, љубезна браћо моја! да ово
11 тако бива. Еда ли извор из једне
12 главе точи слатко и горко? Може
ли, браћо моја! смоква маслине ра-
ђати, или винова лоза смокве? Тако
нијеадан извор не даје слану и слатку

17. Тако и вјера ако нема *дјела*, мртва је по себи.

18. Но може ко рећи: *Ти* имаш вјеру, а ја имам *дјела*. Покажи ми вјеру *своју* без *дјела својијех*, а ја ћу теби показати вјеру *своју* из *дјела својијех*.

19. Ти вјерујеш да је један Бог; добро чиниш; и ђаволи вјерују, и дркћу,

20. *Али хоћеш* ли разумјети, о чов*је*че *сујетни!* да је вјера без *дјела* мртва?

26. Јер као што је т*ије*ло без духа мртво, тако је и вјера без добр*ијех* *дје*ла мртва.

Глава III.

Не тражите, браћо моја, да будете м*н*оги учитељи, знајући да ћемо већма бити осуђени,

2. Јер сви погрјешујемо м*н*ого пута. *Али* ко у ри|јечи не погрјешује, *онај* је 358
савршен чов*је*к, може *зауздати* и све т*ије*ло.

3. *Јер* гле, и коњма мећемо жвале у уста да нам се покоравају, и све т*ије*ло њихово окрећемо.

4. Гле и лађе, ако су и велике и силни *их* вјетрови гоне, окрећу се *малом крмицом* куда хоће онај који управља.

5. А тако је и језик мали *уд*, и м*н*ого чини. Гле, мала ватра, и *колике* велике шуме сажеже.

6. И језик је ватра, свијет пун неправде. Тако и језик живи међу наш*ијем* *удима,* поганећи све т*ије*ло, и палећи вријеме *живота нашега, и запаљујући се* од пакла.

7. Јер сав род звјериња и птица, *и бубина и риба,* припитомљава се и *припитомио се* роду чов*ј*ечијем*у*;

8. А језика нико од људи не може припитомити, јер је немирно зло, пуно *ије*да смртоносног*а*.

9. Њим благосиљамо Бога и оца, и њим кунемо људе, који су створени по *обличју* Божијему.

10. Из једн*ијех* уста излази благослов и клетва. Не ваља, љубазна браћо моја, да ово тако бива.

11. Еда ли *може извор* из једне главе *точити* слатко и грко?

12. Може ли, браћо моја, смоква маслине рађати или винова лоза смокве? Тако *ни један* извор не даје слане и слатке воде.

13 воду. Ко је међу вама мудар и па-
метан, нека покаже од добра жив-
љења ђела своја у кротости и пре-
14 мудрости. Ако ли имате горку завист
и свађу у срцима вашим; не валите
15 се, ни лажите на истину. То није она
премудрост, што силази од озго, него
16 земаљска, човечија, ђаволска. Јер
17 ђе је завист и свађа, ту је неслога
17 и сваки рђав посао. А која је пре-
мудрост од озго, она је најприје
чиста, а по том мирна, кротка, по-
слушна, пуна милости и добри ро-
18 дова, без атера и нелицемјерна. А
род правде сије се у миру оније,
који мир држе.

глава IV.

Од куда неслоге и распре међу
вама? Не отуда ли, од ваши сласти,
које се боре у вашим члановима?
2 Желите, и немате; крвнички мрзите
и завидите, и ништа не можете
да добијете; свађате се и борите
3 се, и немате, јер не иштете. Иште-
те, и не примате, јер зло иштете,
4 да у сластима вашим трошите. Пре-
љубочинци и прељубочинице! не знате
ли, да је пријатељство овога сви-
јета непријатељство Богу? Тако који
оће свијету пријатељ да буде, не-
5 пријатељ Божиј постаје. Или ми-
слите, да писмо узалуд говори: Ду,
који у нама живи, мрзи на завист?
6 И већу даје благодат; јер говори:
Господ супроти се поноситим, а по-
7 ниженим даје благодат. Тако поко-
рите се Богу; а противите се ђа-
8 волу, и побјећи ће од вас. Прибли-
жите се к Богу, и он ће се при-
ближити к вама. Очистите руке,
грјешници, поправите срца ваша,
9 двоумни. Будите жалосни, и плачите
и ридајте: смије ваш нека се пре-
твори у плач, и радост у жалост.
10 Понизите се пред Господом, и по-
11 дигнуће вас. Не говорите зло један
за другим, браћо! јер ко говори зло
за братом, или осуђује брата свога,

13. Ко је међу вама мудар и паметан нека покаже од добра живљења *дјела* своја у кротости и премудрости.

14. Ако ли имате грку завист и свађу у срцима *својијем,* не хвалите се, ни лажите на истину.

15. *Ово* није она премудрост што силази од озго, него земаљска, *људска,* ђаволска.

16. Јер *гдје* је завист и свађа *ондје* 359
је неслога и *свака зла ствар.*

17. А која је премудрост од озго она је најприје чиста, а по том мирна, кротка, *покорна,* пуна милости и добр*ијех* родова, без хатера, и нелицемјерна.

18. А род правде *у миру сије се онима* који мир *чине.*

Глава IV.

Откуда ратови и распре међу вама? Не отуда ли, од *сласти вашијех,* које се боре у вашијем *удима?*

2. Желите, и немате; *убијате* и завидите, и *не можете* да добијете; *борите се и војујете,* и немате, јер не иштете.

3. Иштете, и не примате, јер зло иштете, да у сластима *својијем* трошите.

4. Прељубочинци и прељубочинице! не знате ли да је пријатељство овога свијета непријатељство Богу? *Јер* који хоће свијету пријатељ да буде, непријатељ Божиј постаје.

5. Или мислите да писмо узалуд говори: Дух који у нама живи мрзи на завист?

6. *А он даје већу* благодат. Јер говори: Господ супроти се поноситима, а пониженима даје благодат.

7. *Покорите се дакле* Богу, а противите се ђаволу, и побјећи ће од вас.

8. Приближите се к Богу, и он ће се приближити к вама. Очистите руке, грјешници, поправите срца *своја, непостојани.*

9. Будите жалосни и плачите и *јаучите:* смијех ваш нека се претвори у плач, и радост у жалост.

10. Понизите се пред Господом, и подигнуће вас.

11. Не *опадајте* један *другога,* браћо; јер ко *опада брата* или осуђује брата
својега *опада за|кон* и осуђује закон, а 360
ако закон осуђујеш, нијеси творац закона, него судија.

говори зло за законом, и осуђује
закон; а ако закон осуђујеш, ни-
јеси творац закона, него судија.
12 Један је законодавац и судија, који
може спасти и погубити; а ти ко
13 си, што другога осуђујеш? Слушајте
сад ви, који говорите: данас или
сјутра ићи ћемо у тај и у тај град,
и сједићемо онђе једну годину, и
14 трговаћемо и добијаћемо; Ви, који
не знате, шта ће бити сјутра. Јер
шта је ваш живот? пара, која се
за мало покаже, а по том је не-
15 стане. Мјесто т о г а ваљало би да
18 говорите: ако Господ ћедбуде, и
живи будемо, учинићемо ово или оно;
16 Но ви се валите по вашој сили. Свака
17 је вала такова зла. Јер који зна
добро чинити, и не чини, грије му је.

Глава V.

Одите сад ви богати, плачите и
ридајте о вашим љутим невољама,
2 које иду на вас. Богатство ваше
иструну, и аљине ваше поједоше
3 мољци. Злато ваше и сребро зарђа,
и рђа њиова биће свједоџба на вас,
појешће тело ваше као ватра. Сте-
косте богатство у посљедње дане.
4 Гле, виче плата ваши посленика,
који су радили њиве ваше, па сте
им ви откинули; и вика жетелаца
5 дође до ушију Господа Саваота. Ве-
селисте се на земљи, и насладисте
се: уранисте срца ваша, као на дан
6 заклања. Осудисте, убисте правед-
7 нога, и не брани вам се. Тако тр-
пите, браћо моја! до доласка Гос-
подњега. Гле, тежак чека млого-
цјенога рода из земље, и радо трпи,
док не прими кишу рану и позну.
8 Трпите и ви, и утврдите срца ваша:
јер се долазак Господњи приближи.
9 Не уздишите један на другога, браћо,
да не будете осуђени: гле судија
10 стоји пред вратима. Узмите, браћо
моја, за углед страдања и трпљења
пророке, који говорише у име Го-
11 спода. Гле, блажене називамо оне,

12. Један је законодавац и судија, који може спасти и погубити; а ти ко си што другога осуђујеш?

13. Слушајте сад ви који говорите: *Данас* или сјутра *поћи* ћемо у *овај или* у *онај* град, и сједићемо он*дје* једну годину, и трговаћемо и добијаћемо.

14. Ви који не знате шта ће бити сјутра. Јер шта је ваш живот? *Он је* пара, која се за мало покаже, а по том је нестане.

15. *Мјесто да говорите:* Ако Господ х*тј*едбуде, и живи будемо, учинићемо ово или оно.

16. *А сад* се хвалите *својијем поносом.* Свака је *х*вала такова зла.

17. Јер који зна добро чинити и не чини, гри*јех* му је.

Глава V.

Х*одите ви сад* богати, плачите и ридајте *за своје љуте невоље* које иду на вас.

2. Бога*с*тво ваше иструхну, и *х*аљине ваше поједоше мољци;

3. Злато ваше и сребро зарђа, и рђа њ*их*ова биће *свједочанство* на вас: *изјешће тијело* ваше као *огањ.* Стекосте бога*с*тво у по*шљ*едње дане.

4. Гле, виче плата ваш*ијех* посленика који су радили њиве ваше *и ви сте им* откинули; и вика жетелаца дође до ушију Господа Саваота.

5. Веселисте се на земљи, и насладисте се; у*х*ранисте срца *своја,* као на дан заклања.

6. Осудисте, убисте *праведника,* и не брани вам се.

7. *Трпите дакле,* браћо моја, до доласка Господњега. Гле, тежак чека *племенитога* рода из земље, и радо трпи док не прими *дажд рани* и *позни.*

8. Трпите *дакле* и ви, и утврдите 361
срца *своја,* јер се долазак Господњи приближи.

9. Не уздишите један на другога, браћо, да не будете осуђени: гле, судија стоји пред вратима.

10. Узмите, браћо моја, за углед *страдања пророке* који говорише у име Господа.

који претрпљеше. Трпљење Јовљево
чусте, и посљедак Господњи вiђе-
сте; јер је Господ врло милостив и
12 жалостив. А особито, браћо моја, не
куните се ни небом, ни земљом, ни
другом каком клетвом: него нека
буде ваша ријеч, што јест, да; а
што није, није: да не паднете под
13 суд. Мучи ли се ко међу вама, нека
се моли Богу; јели ко весео, нека
14 вали Бога. Болује ли ко међу вама,
нека дозове старјешине црквене, те
нека чате молитву над њим, и нека
га помажу уљем* у име Господње.
15 И молитва вјере помоћи ће болес-
нику, и подигнуће га Господ: и ако
19 је гријове учинио, опростиће му| се.
16 Исповиједајте један другом гријове,
и молите се Богу један за другога,
да оздрављате: јер свесрдна молитва
17 праведнога млого може помоћи. Илија
бијеше човек смртан као и ми, и
свесрдно помоли се Богу, да не буде
кише; и не удари киша на земљи
18 за три године и шест мјесеци. И
опет се помоли, и небо даде кишу,
19 и земља изнесе род свој. Браћо! ако
ко од вас зађе с пута истине, и
20 обрати га ко, Нека зна, да онај,
који обрати грјешника од кривога
пута његова, спасе душу од смрти,
и покрије млоштво гријова.

Из књиге I. св. апостола Петра.

глава III.

Тако и ви, жене, будите покорне
својим мужевима, да се, ако који
не вјерују ријеч, женским живље-
2 њем без ријечи добију, Кад виде
чисто и богобојазно живљење ваше.
3 Ваша љепота да не буде споља у
плетењу коса, и ударању злата, и
облачењу аљина; Него у тајноме
4 човеку срца, у једнакости кроткога
и тијога дуа, што је пред Богом
5 млогоцјено. Јер се тако некад укра-
шавау и свете жене, које се уздау
у Бога, и покоравау се својим му-

* зеитином.

11. Гле, блажене називамо оне који претрпљеше. Трпљење Јовљево чусте, и пошљедак Господњи *видјесте*; јер је *Господ милостив* и *смилује се.*

12. А *прије свега*, браћо моја, не куните се ни небом ни земљом, ни другом каквом клетвом; него нека *буде што* јест да, *и* што није *не*, да не паднете под суд.

13. Мучи ли се ко међу вама, нека се моли Богу; јели ко весео, нека *хвали* Бога.

14. Болује ли ко међу вама, нека дозове старјешине црквене, те нека *читају* молитву над њим, и нека га помажу уљем у име Господње.

15. И молитва вјере помоћи ће болеснику, и подигнуће га Господ; и ако је *гријехе* учинио, опростиће му се.

16. Исповиједајте *дакле* један другоме *гријехе*, и молите се Богу један за другога, да оздрављате; јер *непрестана* молитва праведнога много може помоћи.

17. Илија бјеше човјек смртан као и ми, *и помоли се* Богу да не буде *дажда*, и не удари *дажд* на земљи за три године и шест мјесеци.

18. И опет се помоли и небо даде *дажд*, и земља изнесе род свој.

19. Браћо! ако ко од вас зађе с пута истине, и обрати га ко,

20. Нека зна да *ће* онај који обрати грјешника с кривога пута његова *спасти* душу од смрти, и *покрити* мноштво *гр[и]jèxâ.*

ПРВА САБОРНА ПОСЛАНИЦА [362]

светога апостола Петра.

Глава III. 366

А тако и ви жене будите покорне својијем мужевима, *да ако* који *и* не вјерују *ријечи*, женскијем живљењем без ријечи *да се* добију,

2. Кад виде *чисто живљење ваше са страхом*:

3. Ваша љепота да не буде споља у плетењу *косе*, и *у* ударању злата, и облачењу *хаљина*;

4. Него у тајноме човјеку срца, у једнакости кроткога и тихога духа, што је пред Богом многоцјено.

5. Јер се тако некад украшавагу и свете жене, које се уздаху у Бога, и покоравагу се својијем мужевима,

6 жевима, Као што Сара слушаше
Авраама, и зваше га господаром; ви
сте кћери њезине постале, ако чи-
ните добро, и не бојите се никакога
7 страа. Тако и ви, мужеви, живите
са својим женама по разуму, и
поштујте и, као слабије женско ство-
рење, и као снасљеднице благодати
живота, да се не смету молитве
8 ваше. А најпослије будите сви међу
собом сложни, жалостиви, милостиви,
9 братољубиви, понизни; Не враћајте
зло за зло, или псовку за псовку:
него насупрот благосиљајте, знајући,
да сте на то позвани, да насљедите
10 благослов. Јер који је рад да живи,
и да види дане добре, нека задржи
језик свој од зла, и усне своје од
11 лукави ријечи; Нека се уклони од
зла, и нека учини добро; нека
20 тражи мира, и нека се држи њега.|
12 Јер су очи Господње окренуте
на праведнике, и уши његове на
молитву њиову; а лице Господње
на оне, који зло чине, да и истри-
13 јеби са земље. И ко може вама нау-
14 дити, ако узидете за добром? Но
ако и страдате за правду, блажени
сте. Али страа њиова не бојте се,
15 нити се плашите; Него Господа Бога
светите у срцима вашим. А будите
свагда готови, с кротошћу и страом,
дати одговор свакоме, који вас за-
16 пита о вашем надању. Имајте добру
савјест, ако се за вама говори што
зло, као за злочинцима, да се постиде
они, што куде ваше добро живљење
17 у Ристу. Јер је боље, ако оће воља
Божија, да страдате добро чинећи,
него ли зло чинећи.

Из књ. св. ап. Павла к Римљанима. глава XII, 9—21.

9 Љубав да не буде лажљива. Мр-
10 зећи на зло, држите се добра. Брат-
ском љубави љубите један другога.
Чешћу један другога већег чините.
11 Не будите у послу лијени, будите
ватрени у дуу, служећи Господу.

6. Као што Сара слушаше Аврама, и зваше га господаром; *које сте ви кћери* постале, ако чините добро, и не бојите се никаквога страха.

7. Тако и ви мужеви живите са својијем женама по разуму, и поштујте их као *слабији женски суд*, и као *сунашљеднице* благодати живота, да се не смету молитве ваше.

8. А најпослије будите *сви сложни*, жалостиви, *братољубиви*, *милостиви*, понизни;

9. Не враћајте зла за зло, *ни* псовке за псовку; него *на супрот* благосиљајте, знајући да сте на то позвани да насл*и*једите благослов.

10. Јер који је рад да живи и да види 367
дане добре, нека задржи језик свој од зла, и усне своје, *да не говоре пријеваре*;

11. Нека се уклони од зла, и нека учини добро; нека тражи мира, и нека се држи њега.

12. *Јер очи* Господње *гледају* на праведнике, и уши његове на молитву њихову; а лице Господње на оне који *зло чине*, да их истријеби са земље.

13. И ко може вама наудити ако узидете за добром?

14. Но ако и страдате *правде ради*, блажени сте. Али страха њихова не бојте се, нити се плашите;

15. Него Господа Бога светите у срцима *својијем*. А будите свагда *готови на одговор* свакоме који вас запита *за ваше надање*,

16. *С кротошћу и страхом*; и имајте добру савјест, *да ако вас опадају за што као злочинце*, да се постиде они што куде ваше добро живљење *по* Христу.

17. Јер је боље, ако хоће воља Божија, да страдате добро чинећи, него ли зло чинећи.

РИМЉАНИМА ПОСЛАНИЦА [391]

светога апостола Павла.

Глава XII. 414

9. Љубав да не буде *лажна*. Мрзећи 415
на зло држите се добра.

10. Братском љубави *будите* један *к другоме љубазни*. Чашћу један другога већег чините.

11. Не будите у послу лијени; будите *огњени* у духу, *служите* Господу.

12 Надеждом веселите се, у невољи
трпите, у молитви будите једнако.
13 Дијелите потребе са светима; при-
мајте путнике радо на конак и до-
14 чекујте. Благосиљајте оне, који вас
гоне: благосиљајте, а не куните.
15 Радујте се с радоснима, и плачите
16 с плачнима. Будите једни мисли међу
собом. Не мислите о високим стварма,
него се држите нискије. Не мислите
17 за себе да сте мудри. А никоме не
враћајте зла за зло. Промишљајте о
том, што је добро пред свим људма.
18 Ако је могуће, што је од ваше стране,
19 имајте мир са свим људма. Не осве-
ћујте се за себе, љубезни, него по-
дајте мјесто гњеву; јер стоји на-
писано: моја је освета, ја ћу вра-
20 тити, говори Господ. Тако ако је
непријатељ твој гладан, нарани га,
ако је жедан, напој га. Јер чинећи
то, угљевље огњено скупљаш на
21 главу његову. Не дај се злу над-
владати, него надвладај зло добрим.

21 Глава XIII.

Свака душа да се покорава вла-
стима, које владају; јер нема власти
да није од Бога, него су све власти
2 од Бога постављене. Тако који се
супроти власти, супроти се наредби
Божијој; а који се супроте, при-
3 миће грије на себе. Јер кнезови
нијесу стра добрим ђелима, него злим.
Оћеш ли пак да се не бојиш власти,
чини добро, и имаћеш валу од ње.
4 Јер је слуга Божија, теби за добро.
Ако ли зло чиниш, бој се: јер уза-
луд не носи мача; јер је Божија
слуга, осветник на гњев ономе, који
5 зло чини. Тако се ваља покоравати
не само од страа, него и по савје-
6 сти. Зато им и порезе дајете: јер
су слуге Божије, које су зато исто
7 постављене. Тако подајте свакоме,
што сте дужни: коме порезу, по-
резу; а коме ђумрук, ђумрук; а
коме стра, стра; и коме чест, чест.
8 И не будите никоме ништа дужни,

12. *Надањем* веселите се, у невољи трпите, у молитви будите једнако.

13. Дијелите потребе са светима; примајте *радо путнике*.

14. Благосиљајте оне који вас гоне: благосиљајте, а не куните.

15. Радујте се с радоснима, и плачите с плачнима.

16. Будите *једне мисли* међу собом. Не мислите о висок*ијем* стварима, него се држите нискијех. Не мислите за себе да сте мудри.

17. А никоме не враћајте зла за зло; 416
промишљајте о том што је добро пред св*ијем* људима.

18. Ако је могуће, *колико до вас стоји*, имајте мир са св*ијем* људима.

19. Не освећујте се за себе, љубазни, него подајте мјесто гњеву, јер стоји написано: Моја је освета, ја ћу вратити, говори Господ.

20. *Ако је дакле гладан непријатељ твој*, нахрани га; ако је жедан, напој га; јер чинећи то угљевље огњено скупљаш на главу његову.

21. Не дај се злу надвладати, него надвладај зло *добром*.

Глава XIII.

Свака душа да се покорава властима које владају; јер нема власти да није од Бога, *а што су власти, од Бога су* постављене.

2. Тако који се супроти власти супроти се наредби Божијој; а који се супроте примиће гријех на себе.

3. Јер кнезови нијесу страх добр*ијем* ђјелима него зл*ијем*. *Хоћеш* ли пак да се не бојиш власти, чини добро, и имаћеш хвалу од ње.

4. Јер је слуга *Божиј* теби за добро. Ако ли зло чиниш, бој се; јер узалуд не носи мача, јер је *Божиј* слуга, осветник на гњев ономе који зло чини.

5. Тако се ваља покоравати не само од страха него и по савјести.

6. *Јер за то* и порезе дајете; јер су слуге Божије које су *за то* исто постављене.

7. *Подајте дакле* свакоме шта сте дужни: коме *дакле* порезу, порезу; а коме *царину, царину*; а коме страх, страх; а коме част, част.

8. И не будите никоме ништа дужни осим да љубите један другога; јер који 417
љуби другога закон испуни.

осим да љубите један другога: јер
који љуби другога, закон испуни.
9 Јер ово: не чини прељубе, не убиј,
не укради. не свједочи лажљиво, не
зажели; и ако има још кака друга
заповијест, у овој се ријечи изврщује, то јест: љуби ближњега свога,
10 као самог себе. Љубав не чини зла
ближњему: тако је љубав извршење
11 закона. И знајући ово вријеме, да
је већ час дошао, да устанемо од
сна: јер нам је сад ближе спасе-
12 није, него ли кад вјеровасмо. Ноћ
прође, а дан се приближи: тако да
одбацимо сва ђела тамна, и да се
13 обучемо у оружје виђела. Да одимо
поштено, као по дану: не у ждерању и пијанству, не у курварству
и нечистоти, не у инату и зависти;
14 Него се обуците у Господа нашега
Исуса Риста, и телу не угађајте
по жељама.

9. Јер ово: не чини прељубе, не убиј, не укради, не свједочи *лажно,* не зажели, и ако има још каква друга заповијест, у овој се речи извршује, то јест: *Љуби* ближњега *своје*га као самога себе.

10. Љубав не чини зла ближњему; *даклем* је љубав извршење закона.

11. И знајући ово вријеме да је већ час дошао да устанемо од сна; јер нам је сад ближе спасеније него *ли* кад вјеровасмо.

12. Ноћ прође а дан се приближи: *да одбацимо дакле* сва *дј*ела тамна, и да се обучемо у оружје ви*дј*ела.

13. Да ходимо поштено као по дану: не у ждерању и пијанству, не у курварству и нечистоти, не у *свађању* и зависти;

14. Него се обуците у Господа нашега Исуса *Х*риста; и *тиј*елу не угађајте по жељама.

глава VIX.

А слабога у вјери примајте лијепо,
да мисли његове не баците у
2 сумњу. Јер један вјерује, да смије
свашта јести, а који је слаб, једе
22 3 зеље. Који једе, нека не презире
онога, који не једе; и који не једе,
нека не осуђује онога, који једе;
4 јер га Бог прими. Ко си ти, који
судиш туђему слуги? Он своме господару стоји или пада. Али ће устати, јер је Бог кадар подигнути га.
5 Тако један разликује дан од дана,
а други држи све дане да су једнаки. Сваки да буде увјерен у својој
6 мисли. Који светкује дан, Господу
светкује; и који не светкује дана,
Господу не светкује. Који једе, Господу једе; јер вали Бога; и који
не једе, Господу не једе, и вали
7 Бога. Јер нијадан од нас не живи
8 себи, и нијадан не умире себи; Него
ако живимо, Господу живимо; и ако
умиремо, Господу умиремо. Тако ако
живимо, ако умиремо, Господњи смо.
9 Јер зато Ристос и умрије и васкрсе

Глава VIV.

А слабога у вјери примајте лијепо, да *се не смета савјест.*

2. Јер један вјерује да смије свашта јести, а који је слаб једе зеље.

3. Који једе нека не *укорава* онога који не једе; и који не једе нека не осуђује онога који једе; јер га Бог прими.

4. Ко си ти који судиш туђему слузи? Он сво*јему* господару стоји или пада. Али ће устати; јер је Бог кадар подигнути га.

5. Тако један разликује дан од дана, а други држи све дане да су једнаки: сваки да буде увјерен *за своју мисао.*

6. Који *разликује дане,* Господу *разликује*; и који не *разликује* дâна, Господу не *разликује.* Који једе, Господу једе: јер хвали Бога; и који не једе, Господу не једе, и хвали Бога. 418

7. Јер *ни један* од нас не живи себи, и *ни један* не умире себи.

8. *Јер* ако живимо, Господу живимо; а ако умиремо, Господу умиремо. *Ако дакле* живимо, ако умиремо, Господњи смо.

9. Јер *за то* Христос и умрије и васкрсе и оживље да облада и мртвима и живима.

и оживи, да облада и мртвима и
10 живима. А ти зашто осуђујеш брата
твога? Или ти шта презиреш брата
твога? Јер ћемо сви стати пред су-
11 диште Ристово. Јер је писано: тако
ми живота, говори Господ, покло-
ниће ми се свако кољено, и сваки
12 језик признаће Бога. Тако ће сваки
од нас дати Богу одговор за себе.
13 Зато да не осуђујемо више један
другога, него мјесто тога ово гле-
дајте, да не постављате брату спо-
14 тицања или саблазни. Знам и увје-
рен сам у Ристу Исусу, да ништа
није погано само по себи; осим
кад ко мисли да је што погано,
15 ономе је погано. Али ако је брат
твој јела ради жалостан, већ се не
владаш по љубави. Не губи јелом
твојим онога, за кога Ристос умрије.
16 Тако г л е д а ј т е, да се не кули на
17 ваше добро. Јер царство небеско
није јело и пиће, него правда и мир
18 и радост у Дуу светоме. Јер који
овим служи Ристу, угодан је Богу
19 и мио људма. Тако да се старамо
за мир, и за оно, чим водимо на
20 боље један другога. Не раскопавај
ђело Божије јела ради: јер је све
чисто; но зло чини онај, који једе
21 на саблазан д р у г о м е. Боље је не
јести меса, и вина не пити, и оно
не чинити, на што се твој брат
спотиче, или о д а ш т а гори по-
22 стаје или слаби. Ти имаш вјеру? Имај
23 је сам у себи пред| Богом. Благо
ономе, који не осуђује себе за оно,
23 што нађе за добро! А који се сумња,
осуђен је, ако једе; јер не чини по
вјери; а штагођ није по вјери, гријe је.

I. Коринћ. XIII.

Ако језицима човечијим и ан-
ђелским говорим, а љубави немам,
онда сам као звоно, које звони, или
2 прапорац, који звечи. И ако имам
пророштво, и знам све тајне и сва
знања, и ако имам сву вјеру, да и
горе премјештам, а љубави немам,

10. А ти *за што* осуђујеш брата *својега?* Или ти *за што укораваш* брата *својега?* Јер ћемо сви *изићи на суд пред Христа.*

11. Јер је писано: *Тако* ми живота, говори Господ, поклониће ми се свако кољено, и сваки језик *славиће* Бога.

12. Тако ће *дакле* сваки од нас дати Богу одговор за себе.

13. *За то* да не осуђујемо више један другога, него мјесто тога ово гледајте да не постављате брату спотицања или саблазни.

14. Знам и увјерен сам у *Х*ристу Исусу да ништа није *погано ао себи,* осим кад ко мисли да је што погано, ономе је погано.

15. *А* ако је брат твој јела ради жалостан, већ се не владаш по љубави: *не* губи јелом *својијем* онога за *којега* *Х*ристос умрије.

16. *Гледајте дакле* да се не хули на ваше добро.

17. Јер царство *Божије* није јело и пиће, него правда и мир и радост у *Духу* светоме.

18. Јер који ов*ијем* служи *Х*ристу угодан је Богу и мио људима.

19. Тако *дакле* да се старамо за мир и за оно чим водимо на боље један другога.

20. Не раскопавај *дјела Божијега* јела 419
ради; јер је све чисто; *него је погано за човјека* који једе *са спотицањем.*

21. *Добро* је не јести меса, и вина не пити, и оно не чинити на што се твој брат спотиче, или о д а ш т а гори постаје или слаби.

22. Ти имаш вјеру? Имај је сам у себи пред Богом. Благо ономе који не осуђује себе за оно шта нађе за добро.

23. А који се сумња осуђен је ако једе, јер не чини по вјери: а штагод није по вјери гријех је.

Коринћанима посланица прва [424]
светога апостола Павла.

Глава XIII. 446

Ако *језике човјечије* и *анђелске* говорим а љубави немам, онда сам као звоно које звони, или прапорац који звечи.

2. И ако имам пророштво и знам све тајне и сва знања, и ако имам сву вјеру да и горе премјештам, а љубави немам, ништа сам.

3 ништа сам. И ако раздам све имање
моје, и ако предам тело моје да се
сажеже, а љубави немам, ништа ми
4 не помаже. Љубав дуго трпи, ми-
локрвна је; љубав не завиди; љубав
5 се не велича, не надима се; Не
чини, што не ваља, не тражи своје,
6 не срди се, не мисли о злу, Не радује
се неправди, а радује се истини;
7 Све сноси, све вјерује, свему се нада,
8 све трпи. Љубав никад не престаје:
а буде ли пророштво, престаће, ако
ли језици, умукнуће, ако ли знање,
9 нестаће га. Јер нешто знамо, и нешто
10 пророкујемо; А кад дође савршено,
11 онда ће престати, што је нешто. Кад
ја бија мало дијете, као дијете го-
вора, као дијете мишља, као дијете
размишљава; а кад постадо човек,
12 одбаци ђетињско. Тако сад видимо
као кроз стакло у загонетки, а онда
ћемо лицем к лицу; сад познајем
нешто, а онда ћу познати, као што
13 сам познат. А сад остаје вјера, на-
дежда, љубав, ове три; али је љубав
највећа међу њима.

Из апок. св. ап. Јована Богослова.

глава IV.

По том виђе: и гле, врата отво-
рена на небу, и глас први, који чу
као трубу ђе говори са мном, го-
вораше: попни се амо, и показаћу
2 ти, шта ће бити за овим. И одма
24 би у дуу. И гле, пријестол| стајаше
на небу, и на пријестолу сјеђаше
3 неко. И онај, што сјеђаше, бијаше
по виђењу као камен јаспис и сард;
и око пријестола бјеше дуга, по ви-
4 ђењу као смарагд. И око пријестола
бијау двадесет и четири пријестола:
и на пријестолима виђе двадесет и
четири старјешине ђе сједе, обучени
у бијеле аљине, и имау круне златне
5 на главама својим. И од пријестола
излажау муње и громови и гласови;
и седам жижака огњени гораху пред
пријестолом, које су седам дуова

3. И ако раздам све имање *своје*, и ако предам *тијело своје* да се сажеже, а љубави немам, ништа ми не помаже.

4. Љубав дуго трпи, милокрвна је; љубав не завиди; љубав се не велича, не надима се,

5. Не чини што не ваља, не тражи своје, не срди се, не мисли о злу,

6. Не радује се неправди, а радује се истини,

7. Све сноси, све вјерује, свему се нада, све трпи.

8. Љубав никад не престаје, *а пророштво ако ће и престати, језици ако ће умукнути, разума ако ће нестати.*

9. Јер нешто знамо, и нешто пророкујемо;

10. А кад дође савршено, онда ће престати што је нешто.

11. Кад ја бија*х* мало дијете, као дијете говора*х*, као дијете мишља*х*, као дијете размишљава*х*; а кад постадо*х* чов*ј*ек, одбаци*х дјетињство*.

12. Тако сад видимо као кроз стакло у загонетки, а онда ћемо лицем к лицу; сад познајем нешто, а онда ћу познати као што сам познат.

13. А сад остаје вјера, *над*, љубав, 447
ово троје; али је љубав највећа међу њима.

Откривење светога Јована [570]
Богослова.

Глава IV. 576

По том ви*дјех*: и гле, врата отворена на небу, и глас први који чу*х* као трубу *гдје* говори са мном, *рече*: *П*опни се амо, и показаћу ти шта ће бити за ови*јем*.

2. И одма*х* би*х* у Ду*х*у; *и* гле, пријесто стајаше на небу, и на пријестолу сјеђаше неко.

3. И онај што сјеђаше бијаше по ви-
ђењу као| камен јаспис и сард; и око 577
пријестола бјеше дуга по виђењу као смарагд.

4. И око пријестола бија*х*у двадесет и четири пријестола; и на пријестолима ви*дјех* двадесет и четири старјешине *гдје* сједе, *обучене* у бијеле *х*аљине, и има*х*у круне златне на главама својима.

5. И од пријестола излажа*х*у муње и громови и гласови; и седам жижака огње*нијех* гора*х*у пред пријестолом, које су седам ду*х*ова Божијих.

6 Божији. И пред пријестолом бијаше
стаклено море, као кристал; и насред
пријестола, и око пријестола четири
животиње пуне очију спријед и са-
7 страг. И прва животиња бијаше као
лав, и друга животиња као теле, и
трећа животиња имаше лице као
човек, и четврта животиња бијаше
8 као орао кад лети. И свака од четири
животиње имаше по шест крила нао-
коло, и унутра пуна очију, и мира
не имау дан и ноћ, говорећи: свет,
свет, свет Господ Бог сведржитељ,
који бјеше, и који јест, и који иде.
9 И кад даше животиње славу и чест
и благодарност ономе, што сјеђаше
на пријестолу, што живи ва вијек
10 вијека; Падоше двадесет и четири
старјешине пред оним, што сјеђаше
на пријестолу, и поклонише се ономе,
што живи ва вијек вијека, и мет-
нуше круне своје пред пријестолом,
11 говорећи: Вриједан си, Господе, да
примиш славу и чест и силу: јер
си ти саздао све, и по вољи твојој
јест, и створено је.

6. И пред пријестолом бијаше стаклено море, као кристал; и насред пријестола и око пријестола четири животиње пуне очију спријед и састраг.

7. И прва животиња *бјеше* као лав, и друга животиња као теле, и трећа животиња имаше лице као човјек, и четврта животиња *бјеше* као орао кад лети.

8. И свака од четири животиње имаше по шест крила наоколо, и унутра пуна очију, и мира не *имају* дан и ноћ говорећи: Свет, свет, свет Господ Бог сведржитељ, који бјеше, и који јест, и који *ће доћи*.

9. И кад даше животиње славу и част и *хвалу* ономе што сјеђаше на пријестолу, што живи ва вијек вијека,

10. Падоше двадесет и четири старјешине пред он*ијем* што сјеђаше на пријестолу, и поклонише се ономе што живи ва вијек вијека, и метнуше круне своје пред пријестолом говорећи:

11. *Достојан* си, Господе, да примиш славу и част и силу; јер си ти саздао све, и по вољи твојој јест и створено је.

глава XI, 15—18.

15 И седми анђео затруби, и посташе
велики гласови на небесима, гово-
ворећи: поста царство над свијетом
Господа нашега, и Риста његова, и
16 цароваће ва вијек вијека. И два-
десет и четири старјешине, које
сјеђау пред Богом на пријестолима
својим, падоше на лица своја, и по-
17 клонише се Богу, Говорећи: валимо
те, Господе Боже сведржитељу, који
јеси, и бјеше, и идеш, што си при-
25 мио| силу твоју велику, и царујеш.
18 И незнабошци се прогњевише, и дође
гњев твој, и вријеме мртвима да се
суди, и да се да плата слугама тво-
јим, пророцима и светима, и онима,
који се боје имена твојега, малим
и великим; и да се погубе они, који
земљу погубише.

Глава XI. 536

15. И седми анђео затруби, и посташе 587
велики| гласови на небесима говорећи: 588
*П*оста царство *свијета* Господа нашега и *Х*риста његова, и цароваће ва вијек вијека.

16. И двадесет и четири старјешине које сјеђ*аху* пред Богом на пријестолима својима, падоше на лица своја и поклонише се Богу

17. Говорећи: *Х*валимо те Господе Боже сведржитељу, који јеси, и бјеше, и *бићеш*, што си примио силу *своју* велику, и царујеш.

18. И незнабошци се прогњевише, и дође гњев твој и вријеме мртвима да се суди, и да се да плата слугама твојима, пророцима и светима, и онима који се боје имена твојега, малима и великима, и да се погубе они који земљу погубише.

глава XV, 3. 4.

3 И пјевау пјесму Мојсија слуге
Божијега, и пјесму јагњетову, го-
ворећи: велика су и дивна ђела
твоја, Господе Боже сведржитељу,
праведни су и истинити путови твоји,
4 царе светије. Ко се не ће побојати
тебе, Господе, и прославити име
твоје? Јер си ти један свет. Јер ће
сви незнабошци доћи и поклонити
се пред тобом: јер се твоји судови
јавише.

Глава XV. 593

3. И пјеваху пјесну Мојсија слуге
Божијега, и| пјесну јагњетову, говорећи: 594
Велика су и дивна *дјела* твоја, Господе
Боже сведржитељу, праведни су и исти-
нити путови твоји, царе светијех.

4. Ко се не ће побојати тебе, Го-
споде, и прославити име твоје? Јер си ти
један свет; јер ће сви незнабошци доћи
и поклонити се пред тобом; јер се твоји
судови јавише.

[Овај посао Вуков — „Огледи Светога писма на Српском језику“ — похвално је приказан у 2. броју **Кепенових** *„Библіографическіе Листы 1825 года“ (Петроград, 1826.), ступац 259.—260.]*

2.

ЧЕТИРИ ЛУДА БРАМИНА, [121]

ИНДИЈСКА ПРИПОВИЈЕТКА.

[*Вукова* **Даница** *за год. 1827.,* стр. 121—142.*]

ПРЕДГОВОР.

На цијелој земљи живи око 1000 милиона људи, који, по прегледу Росијско-Императорскога дјејствитељнога статског Совјетника и Кавалера *Фридрига Аделунга*, говоре 2064 језика и нарјечија. Како су од ови свију људи постали различни, између себе мање или више сродни, *народи*, тако су и њиови језици.

Наш *Славенски* род има око 60 милиона људи, којије се језик раздјељује на 12 нарјечија. С језиком овога рода ђекоји су други сродни у ријечма и у Граматици врло у| близу, ђекоји из даљега, а ђекоји ни- 122
јесу нимало. Језици још нијесу тако познати и описати, да би се могла *кољена* (степени) сродства њиовог назначити: али су сви учени људи у том сложни, да су ови језици сродни са Славенским:

[* **Даница.** *Забавник* за годину 1827. издао *Вук Стеф. Караџић*, Философије доктор, и учени друштва: Санктпетербургскога вољнога љубитеља Руске Словесности, Краковскога, Тирингско-Саксонскога за истраживање отач. старине, и Краљевско - Гетингскога член кореспондент. друга година. У Бечу, у штампарији Јерменскога намастира. 1827. — На 12°, 6 лист., 126 стр. и 6 лист.]

1) *Славенски.*

2) *Њемачки*, са свима нарјечијама (у Оландији, Данији, Шведској, Исландији и Англији).

3) *Латински*, с новим синовима својим (Талијанским, Шпанским, Француским, Португалским и Влашким).

4) *Грчки*, и стари и нови.

5) Стари *Галатски* (Келтски).

6) *Арнаутски.*

7) *Осетски* у Кавказу.

8) *Јерменски.*

9) *Персијски.*

10) Стари *Индијски* (Санскритски), са својим новим нарјечијама.

Између ови 10 народа у Европи највише има Славена (око 60 милиона), па онда Нијемаца и т. д. Али Индијана, којије земљу ми познајемо и из народни пјесама наши, има готово *двапут* колико Славена; и Славени имају писмо тек од 1000 година, а Индијани га имају од
123 4000 година! Они су данас готово сви под Англијском владом. Европа је Енглезима дужна благодарити, што Индијане мало боље познаје; они су, које у Лондону, које у Индији, наштампали различне Индијске Рјечнике и Граматике, и читаву библиотеку књига. У Лондону и у Паризу има Индијски професора; а и у Бечу Г. *Венрих*, професор у Лутoранској Богословији, даје лекције о Индијском језику.

С помоћу Пруског краља славни је *А. В. Шлегел* у Бони на Рајни начинио Индијску типографију. Овај исти Г. *Шлегел* издаје журнал о Индијској литератури под именом *Индијске библиотеке*, из кога је узета ова приповијетка.

Да би се ова приповијетка боље разумјела, нужно је још ово додати, да су сви Индијани (као што су били и стари Мисирци) раздијељени на четири *насљедна* чина (касте). Први је чин *брамински* (свештенички), други *војнички* (господски), трећи *грађански*, а четврти *сељачки*. Људи првога и другог чина (дакле богати, који могу избирати) не једу никака *меса* ни данашњи дан; а који су тако несрећни, да нијесу ни у четвртом чину (као, н. п. у нас што би били цигани), они једу и *мрцино*.

---

124 У једном крају бијаше се објавило, да ће се празновати један од они велики празника, кад се брамини часте и милостиња им се даје. Четири човека од овог чина, сваки из другог села, подигну се да иду тамо. Они се изненада састану у путу, и разумјевши, да сви на једно мјесто једним послом иду, договоре се, да остали пут у друштву прођу.

Идући тако сретну једног војника, који, дошавши поред њи, поздрави ји као што се пристоји према браминима: саставивши руке, подигне ји до свога чела, и рекне: „Поклон вашој пречестности!" на које га свачетири брамина у један пут благослове по обичају.

Наскоро по том дођу они на један извор крај пута, код кога сједну у ладу под једним дрветом да се одморе. Будући да нијесу имали о чему другом говорити, тако једноме падне на ум, да прекине мучање, по-

чевши к осталима: „Заиста ваља признати, да је онај војник, што га сад сретосмо, поштен и паметан човек. Јесте ли виђели, како ме особито и умилно поздрави?" — На то рече други, који је до њега сједио: „Он није тебе поздравио, него мене самога." — „Ви се обојица варате, рече трећи, ја вас могу увјерити, да је његов поздрав само за мене био. 125
За знак тога војник окрену очи на моју страну, изговарајући: *поклон вашој пречестности.*" — „Нема од тога ништа, одговори четврти; он је самога мене поздравио: зашто би му ја иначе одговорио, *да си благословен!*"

Тако се мало помало сваде, и тако здраво, да се готово побију, док један од њи, који је нешто мање био луд од остали, даде овај савјет: „Зашто да се ми узалуд срдимо? Макар се колико између себе ружили, макар се, као највећи простаци, и почупали; оће ли с тим наша распра што добити? Ко може у том боље пресудити од онога, који нас је завадио? Војник, кога смо срели, и који је једнога нас поздравио, још није врло далеко. Тако ја велим, да трчимо брзо за њим, да из његови уста дознамо, коме је од нас четворице поклон учинио."

Овај савјет сви нађу да је врло паметан, и приме га радо. Тако повративши се за војником, стигну га готово без душе даље од сата од оног мјеста, ђе ји је поздравио. Како га из далека угледају, повичу нањ, да стане; по том му се прикуче, те му кажу, око шта су се свадили, и замоле га, да ји он, казавши, кога је поздравио, помири.

Војник одма из њиове тужбе позна, с каким лудама има посла; и 126
намисливши да се с њима мало прошали, одговори им као од збиље: „Е; најлуђега од вас четворице ја сам поздравио." — По том им окрене леђа, и отиде својим путем. Брамини, забуњени овим одговором, врате се такођер њиовим путем, и неко вријеме пођу ћутећи.

Но поздрав војников тако им је јако на срцу лежао, да опет свађа о том постане још жешћа. Сад је сваки оснивао право своје на ријечима војниковим; сваки је од њи четворице себи ласкао, да је он млого луђи од осталије.

Доказујући сваки да је он најлуђи између њи тако се посвађају, да би се заиста морали потући, да онај пређашњи домишљан не измисли други савјет.

„Ја држим, вели, једнако, да сам ја луђи од свакога вас, а ви сваки држите то за себе. Сад ми кажите, ако се ми и одеремо вичући, ако се и истучемо, оћемо ли с тим пресудити, чија је лудост највећа? Ја велим, да ми за сад престанемо од свађе. Ето смо близу Дармапура; ајдемо тамо на суд, пак ћемо молити старјешине ондашње, да нас они помире."

Овај се савјет свима учини врло паметан, и сви пристану нањ. 127

Они тамо ни у какав божи час не би могли доћи. Тек се старјешине Дармапурске, брамини и остали, бијау скупили у суд; и будући да тај дан нијесу имали кака важнијега посла, тако путнике одма пусте унутра, и заповједе им, да кажу, шта имају. Један од њи четворице изишавши на сриједу, искаже све по реду, шта се због војникова поздрава и дволичнога одговора међу њима догодило.

Слушајући судије ово приповиједање неколико су се пута гроотом насмијали. Предсједатељ, будући велики весељак, неисказано се обрадује овој згоди, да се развесели. Тако он као без и каке шале заповједи, да сви ћуте, па тужитељима каже овако: „Будући да сте ви људи издалека, и у овоме мјесту непознати, зато није могуће ту ствар пресудити по свједоцима. Ја мислим, ви само на овај начин можете ваше судије обавијестити: сваки од вас редом да приповједи по један догађај из свога живота, који лудост његову најочевидније показује. Пошто вас ми саслушамо, онда ћемо тек моћи пресудити, који је од вас четворице у том први, и коме дакле поздрав војников припада." — Тужитељи сви пристану на то.

128 Први од брамина, коме се заповједи да говори, почне овако:

„Као што видите, моје одијело није баш најљепше, и овако подеран и одрпан не идем ја тек од данас или од јуче. Први је узрок овога мога рђавог одијела овај: један богат трговац из нашега сусједства, који велике милостиње браминима даје, поклони ми прије неколико година два комада најљепше свиле, какова се игда у нашему селу видила, да начиним аљине. Ја ји покажем свима мојим пријатељима, који ји се нијесу могли нагледати и начудити им се. Тако срећни добитак, говорау они, може бити само награда за добра ђела, која си ти чинио у пређашњему животу. Прије него начиним аљине, оперем по обичају оба комада, да би ји очистио од поганштине, која је за њи прионула од руку ткачеви и трговачки. По том, да би ји осушио, привежем сваки крај по за једну грану од дрвета; у том некако псето изненада протрчи испод њи; ја то опазим, кад је оно већ подалеко било, и нијесам могао управо знати, јели доватило до њи и опоганило ји опет. Запитам моју ђецу, но она ми одговоре, да нијесу на то пазила. Како би се ја сад од ове сумње изба-
129 вио? Начетвороножим се тако, да леђа моја од прилике толико ви|соко буду као у псетета, па се онако провучем испод комада свиле. „Јесам ли доватио?" Запитам моју ђецу, која су гледала. Она одговоре, нијеси. Чувши овај весели глас, ја скочим од радости. У том падне ми у једанпут на ум, да је псето било реп заковрчило, и тако да је његовим врљом могло доватити комаде моје свиле. Да би се у том увјерио, привежем обрнути горе срп себи на леђа, па почнем опет огледати као и прије. Ђеца моја, којој сам препоручио, да добро пазе, кажу ми, да је срп сад мало доватио до свиле. Сад не могући сумњати, да је тако исто и реп псећи учинио, спопаднем у љутини, која је сваки разлог у мени забунила била, комад свиле, и све ји издерем у крпе.

Овај се догађај наскоро разгласи по свој околини, и сви ме стану држати за лудака. Један вељаше: „Баш да је псето, доватившн репом својим, комаде свиле и опоганило, нијеси ли ји могао другим прањем опет очистити?" — Други вељаше: „Не би ли боље било, да си оне комаде свиле поклонио спромашним надничарима, него што си ји подерао? Ко ће ти у напредак послије таке будалаштине опет аљине поклонити?" —
130 Камо срећа, да се ово посљедње није посвједочило! Од тада кад| би сам кога замолио за помоћ, да би се пристојно ођео, све би ми одговорили: „Ваља да си добио вољу, да свилу опет подереш у крпе?" —

Кад сврши он своју историју, рече један од судија: „Рекао би, да ви знате врло добро ићи на четири ноге." — „Знам, да како, одговори брамин: у томе сам ја особито вјешт: ево сад да видите." — По том се начетвороножи, па онако четвороношке пролети по соби два три пут и тамо и амо, тако да сви, који су гледали, мало нијесу поцркали од смија.

„То је доста, рекне предсједатељ; ово, што смо сад чули, свједочи много за вас, али прије него што пресудимо, морамо виђети, какова ће свједочанства њиове лудости ови други показати." — По том други брамин почне овако говорити:

Један пут се огласи, да ће у нашему сусједству бити част. Да би ја тамо пристојније изишао, дозовем берберина, да ми обрије главу и браду. Пошто он то учини, ја речем мојој жени, да му да једну пару; но она неотице даде му двије. Залуду сам ја искао, да ми берберин врати једну пару натраг, он никако не ћедне то учинити. Тако се мало помало свадимо здраво, и већ се почнемо псовати, док берберин попустивши 131
мало рече: „Има, истина, један начин, којим се можемо намирити. За ову пару, што иштете натраг, обријаћу вам жени главу, ако оћете." Промисливши се ја мало, одговорим: „А! право велиш; тако ћемо се намирити, да ни једном не буде криво."

Чујући моја жена ове ријечи и предвидећи, шта ће да је снађе, пође да побјегне; но ја је уватим, и наћерам је, те сједне на земљу, а берберин с бријачем у руци притисне је, те јој обрије главу као да није ни било на њој косе. У том је моја жена викала иза гласа, и нас обојицу псовала и проклињала; али ја за то нијесам марио ништа; ја сам волио њу гледати с обријаном главом, него берберском објешењаку поклонити пару, коју није заслужио. Моја жена, изгубивши таковим начином своју лијепу косу, сакрије се од срамоте, да је нико не види. Берберин пак изишавши од мене, сретне моју матер на сокаку, и једва дочека, да јој приповједи, шта се у мојој кући догодило. Она одма дотрчи, да види, јели то истина; и видећи своју снау као ћелаву, стане неко вријеме од чуда нијема и као окамењена. Али се одма распали у њој гњев, и навали на мене с укором и са псовком, које ја све поднесем не одговоривши ни једне ријечи, јер сам већ био почео признавати, да 132
сам крив.

Објешењак берберски пак светећи ми се приповиједао је свуда овај догађај, тако да ја у цијелом мјесту постанем за подсмије. Зли језици пските његове приповијетке још већма, и стану додавати, као да сам ја мојој жени зато обријао главу, што сам је уватио у рђаву послу. Сусједи се скупе гомилама пред моју кућу, и још доведу магарца, да моју жену посаде на њега наопако, пак да је онако воде кроз све сокаке; јер је то код нас народна казан (каштига) за жене, којије рђава ђела изиђу на виђело.

Глас о овом догађају отиде наскоро и у мјесто моје тазбине. И таст и пуница потрче одма к мени, и можете сами ласно знати, каку су вику и буну чинили, видећи њиову кћер тако урећену. Одведу је са собом кући, али су морали путовати само ноћу, да је људи онако не гледају. Четири године су је држали код себе, одбацујући све моје поздраве и поруке о помиренију, док ми је једва даду натраг.

Због ове проклете лудости морао сам остати од части, за коју сам се тродневним постом био преправио. Ово ми је још више зато жао, што
133 сам разумијо, да је особита част била, и да су сви гости имали мекога сира докле је гођ који могао. Послије тога на четрнаест дана објави се опет друга част; ја будем луд, те отидем тамо; но преко осам стотина брамина, који се онђе бијау скупили, дочекају ме на сами подемије. Они ме увате, и кажу, да ме не ће пустити, док им не кажем онога, који је моју жену преварио, да се казни по закону, одређеноме за наш чин. Ја им се закунем, да сам ја сам томе крив, и кажем им прави узрок, зашто сам тако учинио. Слушајући они моје приповједање нијесу се довољно могли начудити овом догађају, згледали су се говорећи: «Јели и ко кад чуо, да се обрије глава удатој жени, која дужност брачне вјерности није нарушила? Или је овај човек варалица, или је највећа будала на свијету.» — Ја се надам, тако сврши брамин своју бесједу, да ћете и ви тако судити као и они, и да ћете признати, да је моја лудост претежнија од оне, којом вас је друг мој мало прије забављао. —

Скупштина нађе, да је ова лудост од најправијега реда, али није су прије ћели пресуђивати, док и ону другу двојицу не саслушају.

134 Трећи, који је ред једва чекао, почне овако:

«Мени је прије било име Анантаја, а сад ме свуда зову Бетел-Анантаја. Овај је догађај мога живота био узрок, те су ми то име изђенули: био је од прилике један мјесец дана прошао, како моја жена, која је дотле због њене младости у очиној кући стајала, код мене живи. Једно вече лијежући у постељу речем ја, сад се не опомињем, зашто, да су жене блебетуше. Она ми одговори оштро, и не промишљајући млого, да познаје људи, који најмање толико блебећу, колико и жене. Ја познам одма, да она мене мисли, зато ме њен одговор врло раздражи, те јој речем: ајде да се опкладимо, ко ће од нас двога прије проговорити. С драге душе, одговори она, него у што ћемо? У један лист бетела,[1]) одговорим ја. Опкладивши се тако, легнемо спавати, не рекавши ни једне ријечи више. Други дан у јутру, пошто сунце већ изиђе, а ми ни једно
135 још не излазимо, зовну нас поименце, али се ми не јавимо. Зовну још већма, ми једнако ћутимо. Стану здраво лупати у врата наше собе, но све залуду. Сад се побуни сва кућа, поплаше се, да нијесмо обоје ноћу умрли напречац. Брже боље дозову сеоскога дрвођељу с његовим алатом те истави врата.

Наши се укућани упропасте од чуда, кад виде нас обоје са свим будне и с прекрштеним ногама сједећи; чинило се, да смо у добром здрављу, само што смо нијеми. Свакојако су огледали, да би нас како навели да проговоримо, но све узалуд. Моје матере, која је од страа била изван себе, стане јаук иза гласа, на које сви брамини из села с њиовим женама дотрче, да виде, кака се несрећа догодила. Наша се кућа одма напуни људи, и сваки од своје руке толковаше, шта нам се догодило, те не можемо да говоримо. Најпослије се сви у том сложе, да нас је некакав тајни злотвор опчинио. Зато моји родитељи брже боље дозову

---

[1]) *Бетел* је трава, која се у оним земљама *жваће*, као у нас дуван што се пуши.

некога славног врачара из сусједства, да нам чини раздријеши. Како овај дође, најприје нас погледа неколико минута, па онда неколика пута обиђе око нас, говорећи некакe чудновате ријечи, опипа нам било (Puls) на различним мјестима, и учини толико други беспослица, да ни сад још не могу на њи помислити не насмијавши се. Најпослије објави, да смо заиста 136
опчињени; он именује и ђавола, који је у нама, и каже, да је врло непослушан и тврдоглав. Будући да га је тешко ишћерати, тако одсијече он трошак за жертве и остале нужне потребе на пет дуката. Родитељи моји нијесу били богати, зато ји ова велика цијена поплаши; али су опет вољели на то пристати, него мене и моју жену нијеме гледати, и обреку му још особити дар, само ако нам говор поврати. Истом врачар бијаше наумио да почне свој посао, док један брамин од наши познаника, који се ту бјеше десио, свима на срамоту стаде доказивати, да је наше стање дошло од каке природне болести, као што је он још више примјера видио; он обећа излијечити нас без и кака трошка. За тај посао заповједи он одма те му донесу једну таву жеравице, и златну шипчицу. По том метне ону шипчицу у ватру, те се усија већ готово да се растопи, па онда узевши је клијештима, довати ме њом по табанима, испод пазуа, по лажичици, и напослије по тјемену. Ја ову страшну муку отрпим, не макнувши се, нити јаукнувши. Волио би за невољу и умријети, него доживити срамоту изгубљене опкладе.

Да огледамо сад на жени, рече наш немилостиви љекар, којега је 137
моје постојанство већ било мало смело. Он се прикучи к њој, и метне јој усијану шипчицу на табан. Тек што она осјети силу ватре, а она тргне ногу к себи, пак повиче: Доста! доста! Онда се обрне к мени говорећи: „Ја сам изгубила опкладу, ето ти лист бетела." —

Нијесам ли ја још у напредак знао, повичем ја, да ћеш ти најприје проговорити? Ти потврђујеш с тим, што сам ја казао полазећи спавати, да су жене блебетуше. — Морам трпити, одговори она; у напредак се не ћу више с тобом ни за што опклађати.

Сви, који су ово гледали, згледали су се од чуда, не знајући, шта ће да мисле о овој комедији. Кад им ја кажем узрок, онда сви у глас повичу: „Какова ријетка будалаштина! Шта? Све сусједство побунити, дати се пећи од главе до пете, само да не изгуби лист бетела! Заиста на свему бијелом свијету не ће се наћи тако изгорео мозак, као његов што је." — Од тога доба мене сва околина зове једнако Бетел-Анантаја.

Ова се проба од лудости учини скупштини са свим од паметодостојнога реда. Али се за право нађе, прије него се пресуди, да се саслуша и четврти тужитељ. Он почне овако:

Ја сам био испросио за себе врло младу ђевојку, која због њезине 138
ђетињске младости остане још шест-седам година у очиној кући. Пошто већ буде на удају, поручи њезин род моме, да је већ за вођење. Од нашега села до куће мога таста било је шест-седам сати ода. У то исто вријеме, кад овај весели глас добијемо, моја мати бијаше нешто немоћна. Тако она заповједи мени, да идем, да доведем моју жену, и препоручи ми, да се добро узмем у памет, и да ништа не чиним нити говорим, што би открило мале силе мога разума. Ја се бојим, рече она на растанку, да ти не учиниш каку будалаштину, јер врло добро знам, како је рђаво

твоја глава памјештена. — Ја обећам по њезиним савјетима владати се паметно, и отидем на пут.

Мој ме таст дочека како се најбоље може, и мени за чест даде част свима ондашњим браминима. Кад дође одређени дан да се вратим натраг, допусте мени и мојој жени, те пођемо. Таст нас мој благослови, и на растанку пролије читаву ријеку суза, као да је у напредак знао за несрећу, која ће његову јадну кћер снаћи.

Баш је тада било настало вруће доба године, и онај дан, кад смо
139 пошли, била је| нескaзана врућина. Наш је пут ишао преко једне суве равнине, која се протезала око два сата. Наскоро пијесак опали табане мојој младој другарици, која, будући одрасла у ладу под очиним кровом, није била научена такоме трудном путу. Она стане плакати, ја је узмем за руку, и станем је разговарати. Но мало по том она малакше са свим, и легнувши на земљу каже, да воли онђе смрт чекати, него даље ићи.

Ја се нађем у највећој сметњи. Сједем код ње, не знајући, шта ћу чинити, док ето ти једнога трговца, који гоњаше пред собом буљук волова, натоварени различним тргом (робом). Ја му се јавим, потужим му се са сузама из очију на мојy невољу, и замолим га, да ме научи, шта ћу чинити у овоме очајаноме стању.

Трговац се прикучи к мојој жени, и, погледавши је добро, рече: [«] На овој страшној врућини, која још расте, ово јадно несрећно створење мора пропасти, лежала ту, или даље пошла. — Мјесто да доживите жалост и муку, да је гледате пред вама ђе умире, и још може бити да вас по том окриве, да сте је ви убили, ја би вам рекао, да ће боље бити, да је мени дате. Ја би је метнуо на једнога од моји волова, па би
140 је однијо;| тако би се избавила од смрти, која је иначе не може минути. Истина да ће она за вас и тако пропасти; али је опет боље изгубити је сачувавши јој живот, него још да вас нађе биједа, да сте је убили. Њезин накит вриједи око двадесет дуката; ево вам двадесет и пет, дајте ми вашу жену.» —

Мени се учини, да не може бити паметније него што овај човек говори. Тако ја узмем од њега новце, а он, узевши мојy жену у наручје, метне је на једног вола, па отиде брзо својим путем. Онда и ја узмем мој пут; моје су ноге од врућега пијеска, преко кога сам читав дан ишао, биле готово изгореле, док једва у вече у неко доба стигнем кући.

Камо ти жена? Запита моја мати, зачудивши се врло видећи ме сама. Ја јој приповједим све по реду, шта ми се догодило, како сам од куће отишао, и кажем јој најпослије жалосни догађај, који се другарици мојој догодио, и који ме је нагнао, те сам је волио дати једном трговцу, него ли бити свједок њезине смрти, и још може бити пасти у биједу, да сам је ја убио. У том извадим и двадесет и пет дуката, што сам за њу добио.

141 Слушајући моја мати ово приповиједа|ње изнајприје онијеми од љутине, и стајаше као окамењена. Но затворени гњев одма провали себи на силу одушку с великим бјеснилом: она навали на мене са псовкама и клетвама, које су јој се још једнако чиниле мале за луди мој поступак. «Будала! несретњик!» повиче: «продао своју жену! предао је другоме! Браминска кћи да буде милосница подлога ћифте! Шта ће свијет о том

мислити? Шта ће казати род несретне ђевојке и наш, кад чује овај покор? Оће ли и кад моћи вјеровати таку нечувену лудост и будалаштину.“ —

Жалосни догађај моје жене дође наскоро до ушију њезина рода. Они као бијесни дотрче с батинама, не мислећи ништа мање, него да ме на смрт истуку. И ово би се заиста догодило и мени и мојој сироти матери, премда она ни најмање није била крива, да нијесмо зарана чули и утекли од њиове освете. Кад тако нијесу могли искалити срце на мени, они ме туже старјешинама нашега чина, које ме јединодушно осуде, те платим двјеста дуката глобе, као накнаду за учињену срамоту племену. Осим тога још објави се свима, да ће онај изгубити права браминска, који би игда оваком луди, као што сам ја, дао другу жену. Тако ме дакле осуде, да остало вријеме живота мога проведем у| бећарлуку. Још 142
је била велика срећа, те ме нијесу навијек ишћерали из браминскога друштва; за ову сам милост дужан благодарити моме покојном оцу, којега и данас још сва околина спомиње као поштена и паметна човека.

Сад ви судите, уступа ли и што ово свједочанство лудости онима, с којима су вас моји супарници забављали, и не припада ли мени по свој правици поздрав војников.

Послије зрелога договора скупштина пресуди: Сваки од четири супарника показао је неоспориме пробе своје лудости; свима припада једнако и добро основано право на преимућство у овој струци; и тако сваки за себе може казати, да је он најлуђи, и да је војник њега самога поздравио. — „Ви сте сви заједно вашу парницу добили, рече им предсједатељ: идите сад, ако је могуће, вашим путем с миром!“

Са свим задовољни с овом праведном пресудом подигну се брамини опет на пут, подвикујући један другоме: Ја сам моју парницу добио! И ја сам! И ја сам!

3.

[У **Даници** *за г. 1834.* штампано је, на стр. 55.—83., као други чланак :]*

ПИСМО П. Б. ЈОСИФУ МИЛОВУКУ
О
МАТИЦИ СРПСКОЈ.

[Улазећи у започету расправу између Јосифа Миловука и других оснивача Српске Матице, овим писмом хоће П. Б. (Павао Берић?) да покаже које су, по његову мњењу, биле праве побуде при оснивању Матичину, те осуђујући писање Ђ. Магарашевића, којим се и сувише хвале заслуге Милоша Светића, сузбија и разметање Миловуково у овој ствари. При крају писма (стр. 72.—82.) има овијех шест напомена (под линијом), о којима се поуздано може рећи да су **Вукове**:*]*

[* **Даница.** *Забавник* за годину 1834. издао *Вук Стеф. Караџић*, Философије доктор, учени друштва: Санктпетербургскога вољнога љубитеља Руске Словесности, Краковскога, Тирингско-Саксонскога за истраживање отач. старине, Краљевско-Гетингскога, и Московскога историје и старине Росијске члеи кореспондент, и бивши президент славнога магистрата наије и вароши Београдске. пета година. У Бечу, у штампарији јерменскога намастира. — На 12°, 12 лист. и 130 страна.]

72 Ја по свему установленију Матице Србске или, управо рећи, фундуса оног, кога су приложници тога завели, ништа у њему друго не видим, него капитал макар којег ферлегера у Немачкој, с којим овај свој посао
73 води,[1]) с том јед|ном разликом, што капитал онај има свога господара, и
74 њему фруктифицира, а| фундус Матице Србске правога газде нема — јер

72 [1]) Матица је, као што је сама објављивала, постала управо за то („да се књиге Србске рукописне на светъ издаю и распространяваю"); али се сад начинила *учена* (литературна) *партија*, и рада би списатељима да заповеда, и да одређује, како ће се писати, како ли да се
73 не пише. Прво је намерење Матично заиста вредно чести и фале, али је с овим другим и новим заслужила срамоту и подсмеј код свакога паметног човека. У данашњему стању наше литературе не могу ни најученији наши списатељи у један пут одредити, како ће се писати, једно за то, што смо ми (садашњи Српски списатељи) *сви дилетанти* (да не речем *фушери*), јер се ни један није преправио за писање књига у свом језику, него је сваки учио нешто друго; па је у један пут Српски почео писати без и каке у том науке и преправе; а друго, што је стање наше литературе, које као у сваком почетку, које особито код нас због црквенога језика и други којекаки сметњи и недоскутица, тешко и претешко; а камо ли то да одреди Матица, која делима својим јавно показује, да, са свима својим *учредницима* и *актуарима*, не зна управо, ни што је језик, ни што је ортографија (ни Српска, ни Славенска)!
74 Матица само онима, који се| у овој ствари не разумевају више од ње, може казати, да се она држи Славенске ортографије; а пред људима, који ово разумеју, као што треба, она грди Славенску ортографију горе од мене: н. п. Русу, а и другоме сваком човеку, који Славенски језик и ортографију зна, није тако противно, кад у Српскоме језику на своме месту види *ј*, *љ*, и *њ*, као кад види *ѣ*, где му није места, н. п. у овим речма: *землѣ* (у имен. множ.), *свинѣ*, *полѣ*, *учителѣмъ*, *конѣмъ*, *кралѣвъ*, *колѣмъ* (од *клати*), *стенѣмъ*, *наставлѣнъ*, *начинѣнъ*, *писанѣ*, *среднѣ*, *нѣму* и т. д. Ко би тео Српски да пише управо по Славенској ортографији (колико се може), онај не би смео *ѣ* писати на другим местима, осим, где се у Славенском језику налази (јер су оно понајвише такова места, која показују не само главне разлике између Српски наречија, него која иду и у разликовање Славенски наречија између себе
75 од Дубровника до Камчатке), а у поменутим горе примерима, и у осталим онаким речма, морао би писати или **ѥ**, као што је и у Србуљама и у осталим свима старим Славенским рукописима, и у самоме Остромирову јеванђелију (од године 1057.), и као што је пре сто и неколико година писао Црногорски владика Данило (н. п. **ѹзличашнѥ**, **клѥхѹ**, **медалѥ**, **пошлѥмо**), које се може видети у „*Пѣванніяма Церногорским и Херцеговачким*" на ономе листићу, што је прилепљен на страни 64., и у осталоме оном писму, које је онде на страни 62—64. штампано, или ъ и *е* (ко за инат не ће *ље* и *ње*), као што и Руси пишу *писанье*, *былье*, *перье* и остале оваке речи, и као што је гдешто писао и Г. владика *Мушицки полье*, *цыглье* и *землье*. За сад **имѣяй ѹшы слышати, да слышитъ**, а други пут може бити да ће се и више о овом говорити.

су се приложници одрекли свој|ствености своји прилога[2]) — и фрукти- 75
фицира, вухерује себи самом. Од тако|вог фундуса књижество Србско не 76
може више ништа очекивати, него од макар каквог доброг ферлегера,
особито ако је ферлегер човек, који разуме свој посао.[3]) Књиге, као
ствар коммерцијална, не потребују, за иждивеније своје, фундуса, јер се
оне ником не поклањају; него требају могућна и вешта човека, који ће
тај коммерцијум водити. То је по целоме свету, то ће бити и код нас.
Ни фундус књижевни не може у том послу другојачије| поступати, него 77
приватни човек. Трговину водећи, мора и он вухеровати, као и при-
ватан.[4]) ...... — Истина да Матица за сад има манипуланта, који послове туне 78
води, ал то је зато, што нема млого посла; кад буде више посла, мораће
се и манипулант плаћати;[5]) иначе све друге| трошкове има: поштанске, 79
транспортуалне, провизионалне и проч. А друго, овај процент, који трго-
вац за себе вади, и који Матица Србска у некој части не мора вадити,
расположен на целу продавајему робу, тако је незнатан, да се Матица
спроћу приватног ферлегера као благодјетелница каква не може сматрати;
тако н. п. ако би ферлегер принужден био књигу по 32 грошића продавати,
ту би исту књигу Матица без једне части процента (оне сирјеч, коју
ферлегер управ за своје содржаније узима), могла дати за 30 грошића,
Заиста велики добитак! Два грошића по књиги (или више, мање, како
је књига већа, мања) поклања прекупитељима своји производа Матица.
У том се дакле сва полза состоји, коју књижество Србско од Матице
имати може (јер данас још ни те нема, поклем Матица у сравненију с
Вама своје књиге ни за грошић јефтиније не даје)!

Сад нека суди сватко, по чему заслужује то заведеније, које сте
Ви први приложници 4. Февруарија 1826. Матицом Србском нарекли, ту
фалу и славу, коју| је први Магарашевић у писму Филосрбском разносити 80
почео, и у Вама ревност побудио, да се Ви за участије те фале и славе
Матичине, које основатељ у њој има, с истим учредником и са Светићем

[2]) Одрекли су се само, док су у друштву, а како који или сво-
јевољно из друштва изиђе (као што су у самом| почетку изишли ГГ. 76
Петар от Аси-Марковић, Гаврило Бозитовац и Јосиф Миловук), или га
друштво истера (као што се приповеда да се скоро догодило с Г. Ни-
колом Стојановићем, који је био најревностнији и најзаслуженији мати-
чар), онда сваки своје новце иште натраг.

[3]) По свој прилици би један *такови* приватан човек могао више
учинити, него Матица; јер би он овај посао држао и радио, као свој
сопствени, а матичари сви имају своје друге трговине и послове, а ово
раде само мимогред.

[4]) Кад би се Матица заиста старала *само* за ползу наше литера- 77
туре и за славу народну, она би за гдекоје од они књига, које је до
сад својим трошком штампала, ваљало пре да плати, да се не штампају,
него да се штампају. Али се Матица, као сваки трговац, држи онога
правила: *„Боље је на мекињама добити, него на злату штетовати.“*
Зато мислим, да се матичари не ће нимало срдити на Г. *Шафарика*,
што им је у Часопису Чешког музеума летос казао, да и Матица Српска
гледа највише на *трговачки добитак*.

[5]) Сад се манипуланту већ плаћа сто сребрни форинти на годину. 78

онако жестоко препирете. По чему заслужује та Матица оно ваше изражеије: „Тако Серби у первомъ развіенію културе свое, не на малу радость „и преумилно чувство свію истини родолюбаца, вѣчне и необориме памятнике „новомъ заведенію Матице Сербске дизати починю," и: „Права имена „родолюбиви виновника и начинъ основанія Матице Сербске, као што е „истина, быће у Исторіи потомака наши вѣковѣчитомъ славомъ озарено" — и оно: „Матица Сербска, мило и прелюбезно име!" и проч? Ако је Магарашевић у тој неприличној фали меру претерао, он је бар имао то побужденије, што је њему Матица Србска заиста користно заведеније било;[6])
81 али Ви, шта Ви у том толи|ко трубите, Ви, који сте делом, изишавши из тог друштва, показали, да у слави њеној не ћете да участвујете?

80 [6]) Највећи су добитак од Матице имали Магарашевић и Светић.
81 Магара|шевић је имао за издавање Љетописа на годину 400 фор. W. W. и 25 књига од сваке частице, а Светићев је добитак био, што су га у Љетопису фалили, а на онога, на кога он мрзи, викали. Како се по томе плану почела у Љетопису вика на мене 1828. године (кад је Светић из Беча у Нови Сад сишао), ево траје једнако до данашњега дана; па у том нити се тражи прави узрок, нити се гледа, шта ће читатељи рећи, него само нек се пише против Вука! Ево очевиднога примера о том у 33. (или, као што је наштампано, 34.) частици Љетописа на страни 176. и 177. Когод има здрав људски мозак у глави, онај може, како из мога објављенија и предговора, тако и из смисла и језика, без и каке муке видети, да у Лукину *Опиту к Српској Сличноречности* нити је моје *пословје*, ни *приглисило*, ни *изјасненије речи*, па Матица опет мене за
82 то онако лудо и безобразно криви! Овакови примера мо|гла би се из Љетописа и из *Пчеле* (коју је Матица родила) саставити читава књижица. Па не само што Матица у Љетопису и у својој Пчели оваке будалаштине сама против мене једнако пише, него и кад други ко, пишући о нашој литератури, о мени што добро рекне, она то често *изостави*, не стидећи се ни онога, који говори, ни своји читатеља, као што су, н. п. у последњему Љетопису (34. — на корицама 35. — ч.) на страни 4. у врсти 4. и 5. одозго изостављене речи славнога и општепознатога Славенског списатеља, Г. *П. Ј. Шафарика „осим Г. Вука Стефановића Караџића и гдекоји његови последоватеља."* За оваку подлост мора човек имати ђон-кожу на образу и особиту (а не праву људску) памет у глави. — Ја знам, да међу матичарима има највише добри, поштени и паметни људи, који ни мало нису криви за ове будалаштине;
83 они дакле нека се теше и правдају тим, да су они с добрим намерењем, из родољубиве ревности, дали Матици по сто форинти, а што су други то на зло употребили и употребљују, да они томе нису криви.

[О Вуковој „Даници" за 1834. год. изишао је неповољан приказ у 36. свесци **„Српскога Летописа"** *(св. I. за г. 1834.), на стр. 148.—151. Ту је изречена и сумња да је П. Б. желео да му писмо буде у „Даници" штампано, па се обећава да ће одговор изићи у потоњој свесци „Летописа" (ни у њој ни у којој доцнијој није изишао), где ће бити показано* „да писмо то није изъ чистогъ сердца произходило, за садъ само то на нѣга одговарамо, да є Матица дѣли свои показала, у место Г. П. Б. и Г. Вука хуле, похвалу одъ рода да заслужуе" *(стр. 150.).]*

Б.

4.

КО БЛАГООХОТНЫМЪ ЧИТАТЕЛЕМЪ 9a

[Предговор III. књизи Видаков. „Ђубомира у Елисијуму,“ лист 9. -20.]*

Безъ сумнѣ любезнїи мои читатели многїи сте помыслили, да я
ову третью часть нашего Любомира, пре 5 година Вамъ обѣщану, нећу
на свѣтъ ни издати, и то заръ збогъ оне, на перве двѣ мое части,
реценсїе. Но я бы се и самъ стыдїо, кадъ бы самъ се я оне реценсїе
уплашїо, или ньомъ толико се увређенъ признао, да вишше писати пре-
станемъ. Не воистинну! него їощь ми є и жао было, што и ову послѣдну
часть одма издати нисамь могао, нека бы ми и она сквозъ исте шибе
протерчала, пакъ онда да видимъ, шта бы завистъ противъ истине, шта
ли злоба противъ чисте любови, и добра намѣренїя учинити могла. Зашто
я, благоразумнїи мои читатели, увѣренъ о мои дѣлы, и познаюћи духъ 6
и остроумїе Сербина, ни мало се бояти нисамь могао, даће она ре-
ценсїа вредъ каковый на мое книге нанети, и даће ихъ читателемъ моимъ
омразити. Ово ми може свакїй и оттудъ вѣровати, што самь я таки, како
є рецензїа она изишла, обявленїе у новинахъ Сербскихъ издао, и чита-
теле мое и на ову часть пренумерриратисе учтиво понудїо: но наста-
доше оскудне у новцу године, и люди се немогоше пренумеррирати. А
можно найпосле, да є кога и она реценсїа соблазнила; зашто кодъ мно-
гихъ є лакше ствар похулити, нежели, ако є и како добра, похвалити;
не проницава бо свако око у внутреность вещи, и слабога разсужденїя
лако се отъ другога обманути даде. И ако є ово, то судите сами, на
кога кривица пада? —

Книга се истина, може цензурирати, но валя знати, да се у томъ ово двое изискуе, перво: онай, кои дѣло каково крїтїзїра, исто дѣло

[* **Любомиръ у Елїсїуму,** или *Светозаръ* и *Драгиня.* моралная повѣсть сочинена Миловановъ Видаковичемъ народнаго, Греко неун: Гум: Новосадскаго Профессоромъ, посвящена же Господару Георгїю Варсану купцу житарскому, и жителю Панчевачкому, и любезной супруги его Госпожи Персїди рожд: Радановичь Часть третая. Въ Будимѣ Писмены Кралевск: Всеучилища Пещанск: 1823. — **Мања 8°, 20 лист., 432 стр. и 4 листа. — Види спреда бр. XIII., стр. 91. ове књиге Вукових „Скупљ. грамат. и полем. списа."**]

внимателно прочитавши мора га совершено разумѣти и҄то не само просте
10a рѣчи, но и смыслъ, а ко᾿ тому на што се онай смыслъ клони, и на што
сочинитель цилуе; а второ: треба да є свакїй у крїтїки своїой безпри-
страстанъ и сердца искренна; да каже само свое мнѣнїе (но пристойнымъ
начиномъ) а не да се инати, и псуе, да другога срамоти и ружи.

Ясамь истина бую у намѣренїю, да му на ону рецензїю одма и
отговоримъ, него ме многїи отъ тога отврате, говорећи да онакова ре-
ценсїа отговора и не заслужуе, но сасвимъ презрѣнїе и великодушну
немарность. Но опеть за удовлетворити нѣкима, по обѣщанїю моемъ,
непропущамъ на нѣколико пунктова овде отговорити му, изъ коега свакїй
и самъ на проча заключенїе учинити може.

Мой є рецензентъ мене найвише крїтїзїрао у єзыку, што я сирѣчь
у писаню узимамъ нѣка окончєнїя Славенска, а по гдикою и рѣчцу сла-
венску: но єсамь ли я самъ кой то чинимъ? Мѣшалису и мѣшаю и
другїи Славенскихъ рѣчїй са Сербскима, како што и у гражданскомъ
б говору чуемо, да наши многе славенске| рѣчи узимаю, и ни кога у томъ
не крїтїзїраше, но мене, зато, што я не пишемъ, како што народъ го-
вори. Но то бы было не правилно, и правила єзыку Грамматїка кодъ
свакога народа опредѣлява, а мы ову по нещастїю, до данась на Серб-
скомъ, коимъ говоримо, єзыку, и неимамо; зато морамосе поне засадъ
придержавати по мало Славенске, кое су намъ се и праотцы наши при-
державали. Или вальда мой Г. Рецензентъ захтѣва, да пишемо по Ву-
ковой писменицы? Но нек᾿ ми опрости, я се по оны правила у писаню
књига водити не могу, коима се свѣтъ смѣе! — Вукъ бо нїе писао Грам-
матїку (писменицу) како треба да народъ говори, но како говори, а
гди бы могао всеобщїй, и простъ, кои се у народу по усты разлива,
говоръ, єднака правила єзыку опредѣлити, кадъ почти у свакомъ пре-
дѣлу землѣ другоячїе люди говоре. Н. п. Славенскїи кажесе: дѣло, вѣра,
время, сѣно, сѣду, мѣсяцъ, дѣтя, и проч: а наши Сербли нѣкїи истина
у древныхъ своихъ земляхъ изговараю: дѣло, вѣра, сѣно, сѣдимъ, мѣсецъ,
11a дѣте, време, и т. д. но нѣкїи дїфтонги ѣ| и я растворивши у писмена е
и ї изговараю: дело, вера, сено, седимъ, месецъ, дете, време; а нѣкїи
(по Славонїи Римокаѳ) дїло, вїра, сїно, сїдимъ, мїсецъ, дїте, и проч:
Равнымъ начиномъ и у склоненїяхъ рѣчїй, у нѣкихъ падежехъ ружно отъ
Славенскога, као коренита нашему єзыку отступамо н. п. радость, ми-
лость, у творителномъ єдинственномъ отъ *радост᾿ю*[,] *милостїю*, наши
изговараю: радошћу, милошћу! у род: множ: вмѣсто радостїй или ра-
достей, кажу: радошћа, милошћа! — и т. д. При оваковомъ убо изви-
тїю рѣчїи, неимаюћи мы Грамматїке, коећемо рѣчи, или коя окончєнїя
ихъ намъ за правилна признати? Не само Вукъ, но и искуснѣйшїи наши,
како у Славенскомъ, тако и Сербскомъ єзыку, и научени мужеви, да се
скупе, тешко бы и за дуго време согласитисе могли, како бы правила
опредѣлили и Грамматїку Сербску у саданѣ време сочинили, коя бы
aукторїтетъ свой одержала, и кою бы тако одобрили, да се сви по
ньой владамо. А мой рецензентъ захтѣва отъ мене єдиога особиту нѣку
б у Сербскомъ єзыку точность кою ни онъ самъ не зна, а и може ли ю
знати? Мы можемо у уму нашемъ и по воздуху градове зидати али учи-
нити не можемо.

Нашъ Вукъ каже у своїой писменицы „*Пиши као што говоришъ, а читай, као што си написао.*" Но я незнамъ можелиму кто са зрѣлымъ разсужденїемъ у овомъ за право дати? И кой народъ їощъ то чини? Я велимъ нека народъ по свомъ обычаю говори како му драго, но мы, кадъ пишемо книге, да наблюдавамо свойство єзыка и правила, грамматїку и орѳографїю. Зашто кадъ ћемо писати, као што говоримо, мы кажемо: шньимъ, шньима, шньомъ; и нѣкїи: ишћерао, ћевойка, ћете, и т. д. кое се види неправилно. Мы треба да гледимо, коя є рѣчь съ коїомъ, и како є сложена, коя отъ кое происходи и у извитїю нѣномъ коренните рѣчи писмо да не промѣнюемо н. п. *шньимъ*, рѣчь ова отъ *онъ*, у падежу творителномъ у скоромъ говору слыва у себе предлогъ *съ* на *ш* дакле тако и да пишемо? — *Ишћерао*, долази отъ предлога *из* и глагола *терамъ*, с. дакле изтерао, или претворивши *з* збогъ послѣдующега писмена *т* на *с*, *истерао*, а не ишћерао! подобно и *ћевойка*[,] *ћете* зашто 12а
да не пишемо: дѣвойка и дѣте? зашто да претварамо отъ коренните рѣчи *д* на *ћ*? Као и браћа! а зашто не братья? Кадъ у числу единственномъ некажемо *браћъ*, но *братъ*, и не велимо: *прућъ* него *прутъ*: с, дакле прутье а не пруће и братья а не браћа, кое су умекшате мало рѣчи: *прутїе* и *братїя*.

Нѣкїи пакъ наши као непрїятели Славенскога єзыка, или великїи прїятели свога, пробиралису сваку рѣчцу Славенску истребити изъ Сербскихъ, но никто имъ не одобрава: н. п. у Славенскомъ предлогъ *воз* кодъ насъ е *уз*, садъ на мѣсто воспитанїе и воспитао сына, Г. Давидовичь пише: успитанїе, и успитао сына! Дакле и *воздухъ* да пишемо: уздухъ! и будући, да Вукъ писмо *х* (кое Сербли истина рѣдко и изговараю) избацуе, и на мѣсто: духъ онъ пише *ду*! дакле отъ *воздухъ* морали бы по ньїовой новой фїлологїи писати узду! Што нигди на свѣту Сербли не изговараю. Єто на што му изиде: пиши као што говоришъ! Здрави ми єзыкоисправители! и дивнїи фїлологїи! а особито орѳографисте! намѣсто поправити што у єзыку, већма га їощъ кваре. б

Рећиће ми може быти кто „зашто я пишемъ на нѣки мѣсты: *тъ* а на нѣки *ћ* а нѣки *дь*? Зато како коя и откудъ рѣчь происходи тако ю и писати валя, коећу и самъ отъ садъ и болѣ наблюдавати н. п. съ *тъ* све оне рѣчи пишу се, гдѣгодь се намъ писмо *т* умекшава као: цвѣтье отъ цвѣтъ[,] претьи отъ прейти, платья отъ платити, вратьа отвратити, дотьи отъ дойти а съ *дь* гди се писмо *д* умекшава н. п. додье отъ дойти, предье отъ прейде, предья отъ предемъ и т. д. нити мы потребуемо оно новоизмышлено у нѣкихъ писмо *ћ* за рѣчи отъ *д* и *г* умекшате. кое и изгледа ружно као разбїене гусле, писмо пакъ *ћ* давно Серблемъ усвоено пишесе свагди, гди Славенско *щ* Сербинъ умекшава и пишесе свагди н. п. нощь Сербинъ умекшавши *щ* каже: *нoћь*; пещь *пећь*; врещa *врећа*; хощу *хoћу*; куща, *кућа*; помощь, *помоћъ*; немощь, *немоћь*: и проч: подобно и Георгїй Гьоргье; ангелъ ангьео и т. д.

Но мой є рецензентъ мене и у дѣлу крїтїзирао, кое онъ, или нїе 13а
добро разумѣо, или га нїе ни хотѣо разумѣти. — Пыта ме, да му кажемъ, гди є Любомиръ быо затворенъ, кадъ є вели, за єдну ноћь до зоре съ Милорадомъ на Мораву стићи могао? Кадъ убо я неназначихъ мѣсто оно, гди є онъ затворенъ быо, како може мой Ценсоръ отъ неизвѣстна мѣста къ мѣсту извѣстному разстоянїе оно мѣрити, и моимъ чи-

тателемъ доказывати, да Любомиръ нашъ онамо ни за нѣколико дана стићи нїе могао? Та онъ ако є и быо изъ Херцеговине, не слѣдуе да нїе могао и у Сербїи затворенъ быти, кое я нисамъ морао писати, што є моимъ читателемъ до тога. Ако мы стадосемо коекакове маленкости у книгама претресати, то, неима те книге на свѣту, у коей погрѣшке нећемо натьи.

За кафу што ми каже да ове у оно їоще време у Европи нїе ни было, и мени є то, може быти, и болѣ нежели и ему познато, но я као
6 у роману волеосамъ и кафу Господи за фруштукъ дати, него сланине или мандаре. Но да су ю Грецы, као сосѣдни страни оной, откуда є кафа и изишла, могли много пре имати, него штоћесе намъ она и у далше Европейске стране пренети ни то ми мой Г. Рецесентъ отрећи не може. И кадъ є Вїргїлїевъ Еней идући изъ Трое, могао се къ Дїдони Царици свратити, а ова є на 300 година каснїе живила, зашто не бы и я као поета, у Роману написао, да є и у време Любомира, поне у Грецїи кафе почело быти, кадъ и тако є се не долго потомъ свуда у Европи препела? — Мы на Хронологїю у повѣсти истинитой пазити морамо, а у измышленой хотя и съ истинномъ помѣшаной како хоћемо.

За Парменїона онога вели ми, како є могао найпре быти Фїлософъ, добаръ Поета, Елинъ и што я знамъ, кадъ га потомъ за будалу я описуемъ? Зашто не, то є могло лако быти! Колико ихъ и данась, у наше време видимо, кои науке лѣпе притяжавају и више єзыка совершено знаю, изъ поступка ньїова видимо, да неимаю добре памети; за кое и обы-
14 чествуемо рећи „штета оне науке, кадъ нейма памети[“]. Употребленїе бо науке на добро, паметнымъ чини човека. И истый Парменїонъ, ако є и знао Гречески, нїе быо грекъ, но нѣкїй Албанезъ. — Пребацуе ми и онай Светозара съ Милесомъ разговоръ, и то ли є вели ми моралъ! Но кадъ се онъ тако строго морала держи, да ни у роману шаљивой рѣчци мѣста не да, и єданъ невинный разговоръ зна опорочавати; нек' ми каже, пытамъ га, на што намъ є у рецензїи своїой увео ону куму съ прутитьемъ у руцы, да се у шуми суща, брани отъ кума. — Куда ли му се оне рѣчи клоне „рецы секо к и — рецы м![“] пфуй! срамота! враче исцѣлисе найпре самъ. Овде се управ' мой истый рецензентъ своимъ собственымъ ножемъ колѣ.

Но што ми и овде као на амфїѳеатру подвикуе, и ћаска у вѣтаръ „Светозару є вели было 10 мѣсецїй, а овде каже намъ Видакъ да є двѣ године и полъ кодъ матере быо[“]. И овде є се мой брзоплетый рецензентъ яко спотакао! онъ є весма у истраживаню моихъ погрѣшака при-
6 лѣжанъ быо, и нїе оно време, на кое самъ я мысли мое романтїческе разроивао, ни комбїнирати могао. Онъ є само съ єднога края одма претерчао на другїй! Као да є Косара дѣте абїе родила онда, кадъ є отъ отца съ Младеномъ избѣгла. Нек' прочита само свакїй повѣсть ону Косарину, кою она старому сказуе, пакъ ће видити. Само то што є Светозару истина и година прошла была, кадъ є старому поднетъ; но нїе му на челу написано и време было, да му Любомирова челядъ и године погоди. И треба мой рецензентъ да зна, да више путїй мы и у самомъ — маломъ нѣкомъ — непорядку порядокъ налазимо.

Далѣ: пребацуе ми за Светозара, кадъ є оно вече съ Влайкомъ къ удовици Мари отишао, како є, вели ми, она Мара найпре поштена и честна душа была, кадъ є после отъ нѣ онако побѣћи морао? Живъ

ми быо Θодоръ, да се чини говоръ! Опеть кажемъ да мой рецензентъ не гледи нити види вещь, но лети за сѣнкомъ нѣномъ; заръ є убо то каково чудо, да се више путїй и совершеный мужъ о непознатой персони превари, а коль ми не бы єдно младо момче, кое нигда у подобной 15a прилики донде нїе ни было. И ясамъ оно само єданъ примѣръ за увѣщанїе младићемъ навео, да у подобной прилики опаснїи на себе буду и у владању Светозару поревную.

А онай разговоръ нашега Светозара, съ Влайкомъ пре штоћеду на удвой изити, коисе моему рецензенту дѣчинъ разговоръ види быти, оставлямъ на разсужденїе моимъ читателемъ! —

Но да видимо штаће мой рецензентъ мнимый себи великїй у єзыку исправитель — овде пише вели ми, *Парїсъ* и *Фїлософїа* и — зашто не Парїзъ и Фїлозофїа? Овде хоће да га учимъ у орѳографїи! то бы морао дакле и ово му толковати зашто пишемо *Монастырь*, а не *намастыръ*, како што онъ пише. Простїи наши кажу у говору и Стеванъ, а и Степанъ, Мїяило, ангьео, архангьео и проч: овако дакле и у книгахъ да пишемо, пакъ да се намъ свѣтъ смѣє! не, не! Я мыслимъ простїи валя да за ученымъ и книжевнымъ иду, и отъ нѣга се у чемъ исправе и науче, а не ученъ отъ простыхъ. — На єдномъ мѣсту каже ми, нїе 6 онда їощь бурмутица было, зашто є каснїе дуванъ изъ Амерїке донеть. У какове опеть овде маленкости забада! И нїе ли могао и отъ друге какове траве прашакъ онай быти, отъ кога є Бурямъ кинуо? Мой рецензентъ незна самъ што говори. Како што и овде се вара, да самь я Буряма найпре описао млада, а потомъ старца, но овде є се онъ као онъ, и могао преварити, рѣчь бо она (у втор: час: стр: 135) *старецъ* стои у родителномъ множественномъ вмѣсто стараца, и она се не возноси на Буряма, но на оне старце, кое овако треба читати „Посадесе сада сви кодъ Светозара, и старецъ, (стараца) Бурямъ окретаюћи коло и т. д.[“] а што є онде запята изоставлена я нисамь кривъ.

Крїтїзїра ми и оно Любомира съ Влайкомъ сраженїе, како су се, вели, могли люди у царству тако скупляти и тући? Здрава ми и овде примѣчанїя! Како? онако, као и кодъ Нѣмаца у оно време Рїттери! „Є оно су само романи![“] а да што су и мое книге него романи? Само 16a што се и на истинитой повѣсти оснивају. Романи бо, Сатvре, и басне єсу такова сочиненїя, съ коимасу паметни люди многе погрѣшке у роду человѣческомъ истребили, и люде къ добродѣтели приклонили.

На єдномъ мѣсту я пишемъ: наново очищено оружїе као млеко (сирѣчь бѣло) свѣтляшесе на ньима. [„]Млеко вели, свѣтло быти не може“ Млеко и не може но Сребро на оружїю може; млеку є убо свойственна бѣлостъ, а сребру свѣтлость: ова два свойства на єдномъ тѣлу то єсть оружїю, сливена, издаю и свѣтлость и бѣлость. — Далѣ: [„]кадъ бы смо вели мыслили да є овай сочинитель (за мене) Омїра читао, рекли бы смо, да га є подражавао, но сумнямосе“ Овде опеть царскимъ нѣкимъ тономъ починѣ „*кадъ бысмо*, и — *сумнямосе*![“] Спретава себе у число множественно. Нек' се онъ о мени и сумня, да самь я Омїра читао, я му се у овомъ правдати и нећу, но я се о нѣму ни мало не сумнямъ, него му управ' кажемъ, да є онъ само слушао не што за овога славнога 6 Поету, а читао га заисто нїе, нити бы га онъ и разумѣти могао, зашто га на Сербски и неймамо. Но онъ овде на нѣкїй начинъ лѣпъ компилї-

ментъ мени чини. Сумня се, да самь я Омїра читао, а овамо види му
се, да самь га подражавао. Не читати онакова мужа, а у мыслима своима
нѣмусе по нечесомъ приближавати, више чини, нежели да бы га и читао.
На ономъ образцу каже ми, не стои Драгиня полумертва, но жива
у велике! И овде мой рецесентъ празднослови, и у вѣтаръ говори. Та
Бурямъ ню нїе їощь са землѣ полумертву дигао, но живу, и после чувши
она гласъ: погину Светозаръ, тронута страхомъ обамре! Мѣдорѣзецъ убо
ню є у первомъ положенїю изрѣзао а не у второмъ.

Мой рецесентъ держи за непристойно и то, што є Влайко най-
после предъ Любомира клекао! съ овымъ се намъ рецесентъ самъ по-
казуе, да отъ свега тверда чувства има, и да онъ то учинїо не бы, што
17a є покварена сердца Влайко учинїо, отъ овудъ се лагко види, у каково
бы га сравненїе и съ Влайкомъ узели. Та мы ако и описуємо кога,
да є ружна характера, опеть валя да му кадъшто и кои знакъ добро-
дѣтели придодамо: зашто тежко тко у неваляству толико отверднути
може, да га кадгодъ случай кои и на раскаянїе не доведе. А што нїе
Влайко предъ отца свога клекао, нїе ни чудо; зашто є и отацъ, хотя
да є праведнымъ гнѣвомъ разяренъ быо, у ярости своей границу прела-
зїо. — За оно пакъ сребрно постолѣ смѣемисе, и каже „то є было, као
у саданѣ време по Аустрїи[“], спрѣчь не знамъ откуда бы имъ сребрно
постолѣ было. Онъ зарь мысли, да нигди у оно време Сребрна постоля
нїе могло быти, као садъ у Бечу! него вальда є хотѣо, да напишемъ
древене кашике, и таньире земляне? кое да самь учинїо, онъ бы ми
рекао: какова су то Господа была, кои су древеными кашиками єли.

Но не знамъ, шта е ово моему рецесенту противно быти могло,
што є Любомиръ Светозара онако совѣтовао, кадъ га є у Призренъ
″ шиляо, говорећи „Совѣтуе Любомиръ Светозара, кадъ га є у Призренъ
шиляо, да се чува свака неваляства, као да га вели, у Парїзъ или Бу-
каресть шилѣ“ По нѣговомъ убо мнѣнїю само є Парїсъ и Букаресть за
младе люде найгоре мѣсто, а за Призренъ, зарь гди є Сербскїй, онъ
суди, тамо се покварити не може! — Согѣтъ є онай, ако хоће мой ре-
ценсентъ, да зна, онде приложенъ само за саданѣ, и будуще Сербске
Светозаре. Зато и опеть кажемъ да мой рецесентъ, колико изъ нѣго-
вихъ рѣчїй судимъ, нїе ме разумѣо, и не гледи на вещь но лети за
сѣнкомъ нѣномъ.

Као и овде, кое ми и смѣшно пада, што ми у своей рецесїи каже,
зашто я не написа, да су у Соборной Душановой церкви кандила златна
была, него Сребрна! Садъ шта є хотѣо сотимъ, не знамъ. Но чинимисе,
да кадъ бы я написао быо златна, онъ бы ми рекао, а зашто не сре-
брна? И тако веуећешъ се ты правдати предъ онымъ, кой ти жели, и
18a силомъ хоће да си кривъ. Зато што є злато благороднїи металъ, не слѣ-
дуе, да бы и златна кандила у церкви лѣпше у очи падала нежели сре-
брна: шта ми є убо то знао крїтїзїрати?

[„]У Херцеговини вели ми, познатесу быле онда колеснице, као садъ
у Бечу самари“ Мое неволѣ и съ нимъ! Правый є пецало, но што му
знамъ. Право вели нѣкїй Россїйскїй списатель „который хошетъ да
пишетъ книги, да научится первѣе терпѣти блохи“ то єсть: кой хоће да
пише книге, да се научи найпрїе терпити буве. Я мыслимъ, кадъ су ко-
леснице могле познате быти у Егvпту їощь у време Моvсеа, а тому има

скоро петь тысяща година; зашто не бы — какове му драго быле —
познате быти могле и у Херцеговини пре 400 година: а Херцеговина є
почти на средъ просвѣщене Європе и онда Еvропе?

Изъ цѣле заисто нѣгове кріітіке, кадъ ю разсудимо, по Сербской
оной пословицы рећи можемо: Седила руга у край пута, пакъ се сва-
кому руга а њой свакъ.

Но я му Благоразумнїи мои читатели праштамъ! я га презиремъ, 6
я и нѣга и нѣгову онакову рецензїю, купно и оне, кои су га на ню
подговарали, за ништо вменявамъ. Мене су мои читатели, люди нау-
чени, и многа высока лица увѣрили, съ колико они моя дѣла одобра-
ваю, а безъ погрѣшке нитко быти п не може, ову ни я мени не отричемъ.
Я отъ мене совершенїимъ, и у єзыку, како Славенскомъ, тако и Серб-
скомъ отъ мене искуснїимъ учтиво уступамъ, и ни кому не завидимъ,
но све ихъ любимъ, и почитуемъ, свима се радуемъ, и у любовь се ихъ
препоручуемъ. Я пишемъ, како могу, а кой зна болѣ, я молимъ, нек' ме
исправи, яћу то драговолно прїимити, само нек' ми управъ докаже и
пристойнымъ начиномъ, а не као мой Рецензентъ, кой диже гласъ, као
нѣкїй дїкторъ, и радъ є заръ све Сербске главе подъ свой шеширъ
узети, пакъ виче и псуе! види иверъ у туђьемъ оку, а не види балванъ 19а
у своме. Нек' запыта само свакога, кой є годъ нѣгово дѣло читао, пакъ
ће чути, шта ће му се рећи! — Я судимъ, да єдно дѣло, кадъ на свѣтъ
изиде, публїкумъ найболѣ ценсурїрати уме. И є ли дѣло добро, таково
више ихъ, — да не рекнемъ сви — радо читаю; є ли дѣло худо,
гдикой само и зеваюћи га чита.

Садъ Вы благоразумнїи читатели мои, прїимите отъ мене и ову
послѣдню часть, и читайте ю само съ онымъ усердїемъ, съ коимъ сте и
оне двѣ читали, читайте съ вниманїемъ, пакъ судите и сами безпри-
страстно, какове є важности дѣло, и съ колико ће се у чемъ вамъ оно
допасти, не слушаюћи онакове, кои чуже погрѣшке презъ увеличително
стакло траже и испытую; и кои не изъ ревности къ общей ползи то
чине, но само изъ слабости нѣке, воле што похулити, нежели похва-
лити. Я признаемъ, да су Сербли Народъ Славенскїй, за то се и име- 6
ную Славено-Сербли, и пишу Славено-Сербски. Єзыкъ дакле Славенскїй,
кои се у црковнымъ книгама находи, нїе нѣкїй странный, но нїовъ
стародревный чистый єзыкъ, кои є у толико совершенство Грамматї-
ческо поставленъ, да ни коему другомъ не уступа. А єзыкъ, коимъ
Сербли садъ говоре, єсть несретна смеса съ многими странными єзыцы.
Ову смесу садъ изнова гладити и тесати и по Грамматїческими прави-
лами силомъ натезати, за произвести отъ нѣ єданъ совершенный, къ
просвѣщенїю Народа нуждный єзыкъ, несравненно бы, кромѣ сваке
нужде како и до садъ, више труда стало, нежели мало по мало ономъ
чистомъ старогъ Србскогъ єзыка источнику приближаватисе, отъ коего
толико удалени нисмо, да скорымъ временемъ къ нѣму доспѣти не бы
могли, само када бы се мало више о томъ у школама пробринули, на 20а
мѣсто што нѣкїи не сматраюћи на далѣ, на своме новомъ, никадъ до
скоро нечувенномъ єзыку книге наопако и наузнако пишући, разумъ
старога у ветїй мракъ погрузити, и тако га всеконечномъ забвенїю
предати несмотренно трудесе. А што бы свѣтъ єдномъ сыну рекао, кои
бы отъ своихъ старыхъ єданъ тврдо основанъ и богатоукрашенъ домъ

у недалекомъ разетоянїю имао, а онъ бы по многомъ странствованью у едну блатну. на пасыну и на глибкой земли лежетьу колибицу обитавати дошао, и не хотетьи оно мало путнаго труда предузети, да се у свое отечественно сасвимъ у цѣлости сохранено наслѣдїе усели, него презирутьи ово, и не сматраютьи на невозможность предпрїятїя, другїй на мѣсту колибице великолѣпный домъ съ несравненно ветьимъ трудомъ и иждивенїемъ зидати почео? воистинну свакъ живый бы му се смѣяо. и за безумна бы га держао; Я дакле овомъ моемъ мнѣнїю вѣрно слѣдуютьи, писаосамь Славено-Сербски. и ако мотьи будемъ, писатитьу и говорити и у напредакъ овако, а нигда онако, како што мой Рецензентъ каже. Между тимъ желећи, да веселе часе съ нашымъ Светозаромъ и Драгиньомъ проведете, и молећи за опрощенїе, што сте подуго на ову часть изгледали, благодаримъ, како Гд: Георгїю Варсану купцу житарскому изъ Панчева, кои ме є у состоянїе ставїо, да и ову часть издамъ, тако и свимъ моимъ любезнымъ Г. Г. Пренумерантомъ, кои су ми изъ усердїя къ общей ползи у томъ любовь показали, те су ми се пренумерирали. Єсмь са свакимъ почитанїемъ роду и любезнымъ моимъ читателемъ

наслужби
М. Видаковичь.

У Новомъ-Саду 15. Септемв: 1822.

5.

[I] # Vorrede.

[Wuk's Stephanowitsch **kleine Serbische Grammatik*** *rc., стр. I.—LIV.]*

Schon zu der Zeit, wo alle Geschichte ihrer schweigt, müssen Slaven in Europa heimisch gewesen seyn; nur an anderer Stätte. Als uralter Trieb der Völker von Norden nach Süden oder ein in Asien erregter Drang von Osten nach Westen, fast ganz Europa aufruhrte; zogen deutsche Stamme gegen Mittag und Abend vor, slavische ihnen im Rücken nach. In Cometenweise hatte der hunnische Sturm über den Don her bis nach Gallien gestreift, Länder versengt, Völkerschaften aus ihrer Lage gebracht, ohne deutliche Spur von sich selbst zu hinterlassen. Allgemach mit dem sechsten Jahrhundert fängt die ungeheure Wanderung an sich zu stillen; Strecken, aus welchen der Deutsche gewichen ist, hat der Slave erfüllt, zwischen adriatischem, schwarzem und baltischem Meer beinahe die ganze Breite. In seine Hand übergegangen ist, was im Römerreiche Sarmatien, Dacien, Mösien, Pannonien, Illyrien,

[* Види спреда бр. XXII., на стр. 241.—260. ове — II. — књиге Вукових „Скупљ. грам. и полем. списа.“]

Noricum geheißen war. Es mangelt Kunde, ob hier nicht früher und wie lange
schon¹) slavische Stämme neben Gothen, Vandalen, Gepiden, Longobarden, Marco- II
mannen und andern Deutschen gehaust haben; bedeutsamen Einfluß slavischer Zunge auf gothische Mundart, gothischer auf slavische lehrt uns die Sprachforschung.²) Schwacher Schimmer in einer Dunkelheit, wo uns Licht und Leuchte verlassen. Höchst unsichrer Auslegung sind einzelne von den Alten angegebene thracische oder scythische Eigennamen.³)

Auf so großem Gebiete würde friedlich gesinnter Slaven Herrschaft ungestörter gediehen seyn, wo nicht Einbrüche wilder Avaren im sechsten und siebenten Jahrhundert erfolgt wären, noch, als diese zum Theil durch serbische Tapferkeit be-
schwichtigt wurden, gegen das zehnte neue und gefährlichere Nachwanderer, die III
kriegfertigen Ungarn sich gerade mitten eingeschoben, ja für immer gleichsam im slavischen Herzlande behauptet hätten. Dadurch wurde die Macht slavischer Völker auf lange hin gebrochen und aus ihrem natürlichen Gewichte geworfen.

Von diesem Mittelpunkte aus sind die bis heute gebliebenen Sitze aller Slaven-Stämme am leichtesten zu übersehen; westlich den Ungarn wohnen Mähren und

---

¹) Slavismen im Neugriechischen, zusammengehalten mit Eigenheiten der Krai- I
nischen Mundart, leiten Kopitar (Wien. Jahrb. XVII. 1822. S. 196. 197.) zu wichtigen Folgerungen. Vielleicht waren die Karantaner und Bulgaren die ältesten slavischen Metanasten, Jahrhunderte früher eingewandert als Serben und Croaten. Im Osten des alten Sparta wohnen die Tschakonen, deren Sprache slavische Abkunft verräth.

²) Der Gothe des vierten Jahrh. gebraucht slavische Wörter, die sich in kei- II
nem Dialecte des innern Deutschlands nachweisen lassen, z. B. dulg (altslavisch длг, долг), das Gothische plinsjan (saltare) ist ohne Zweifel das altslavische плѧсати, russisch плясать, polnisch pląsać; smakka (altslavisch смоква), wogegen der Slave стклo (stikls) u. a. vom Gothen borgte, wahrscheinlich мзда (mizdô), das schwerlich aus μισθός entlehnt wurde, da es sich auch im angelsächs. méord findet. Das gothische sipôneis (μαθητής) war bisher in der deutschen Sprache unerklärlich; wie wenn es das gleich dunkle slav. жупанъ wäre? Der Begriff von Jünger berührt sich mit dem von Junker (junger Herr) nobilis, domicellus, nachgeborner Herr? so wie Frau, Fräulein mit Edelfrau. Blos die Südslaven haben жупан (croat. шпан, woraus ungar. ispan und deutsch Gespann); die Westslaven allein pan (dominus, nobilis), vgl. poln. panna (virgo); litth. pónas (Herr), ponàtis junger Herr), župponē (Frau); altpreuß. supuni (Frau). Die romanischen Sprachen bildeten aus dem entgegengesetzten senior, seigneur denselben Begriff von Herr. — Der litthauische Sprachstamm hat zwar eignen Grund, aber auch Gemeinschaft mit Gothen und Slaven, die auf sehr frühe Zeit weist; einen Beleg bietet das letzte Beispiel.

³) Doch verdienten die nomina propria, welche sich auf römischen in Illyrien und Sarmatien gehauenen Inscriptionen darbieten, von einem gelehrten Slavisten critisch zusammengestellt und bearbeitet zu werden. Möglichkeit, ja Wahrscheinlichkeit, daß jene frühere Illyrier und Sarmaten schon wirkliche Slaven gewesen, leugne ich nicht.

Böhmen, nordwestlich Schlesier, Sorben, Polen, nordöstlich Russen. Südlich den Ungarn Krainer, Kroaten, Dalmatiner, Bosnier, südöstlich Serben. Und wie im Südwesten ein deutscher Volkszweig Mährenland von der Steiermark scheidet, bricht auch die Kette im Osten. Wallachen, halb ein lateinischer, halb ein slavisch gewordener Stamm in Wallachei und Moldau, Tartaren in Bessarabien liegen zwischen dem Russen und Serben. Zwar kein großer Raum, doch beweisen läßt sich durchaus nicht, daß vordem beide unmittelbar zusammengehangen haben, geschweige Serben von den Russen ausgegangen sind. Vielmehr hat sich längs Siebenbürgen in Podolien ein westslavischer Ast tief heruntergezogen und dem westlichen Stamme schloß sich der nördliche Russe vormals genauer an als heute. Weitest hinab im Südost erstreckt sich slavische Zunge nach Bulgarien und Macedonien. So viel Völker man aber zähle, ihre ganze Sprache trennt sich in zwei Hauptdialecte, jeder Dialect wieder in drei Abtheilungen. Dem südlichen Dialecte fallen Slovenen, Serben und Bulgaren, dem nördlichen Böhmen, Polen und Russen zu. Der nördliche hatte sich auszubreiten ein weites Feld, der südliche wurde durch das Meer, Ungern und
IV Türken eingeschrankt. Nur noch anderthalb Millionen reden die slovenische Mundart, nach sechs bis sieben Mittelpunkten in Ungarn, Croatien, Steiermark, Kärnthen, Krain und dem Littorale zerstreut. Die bulgarische höchstens eine halbe Million in der Bulgarei und in Macedonien; sie ist Einflüssen des Neugriechischen, Albanesischen und Türkischen ausgesetzt und unter allen slavischen Sprachen innerst am meisten angegriffen. Wogegen die serbische Mundart, oben von der Kulp, unten vom Timok begrenzt, noch unter fünf Millionen Menschen lebt, unter allen südslavischen die kräftigste.

Das Licht des Christenthums ist nicht auf demselben Wege zu diesen Völkern gedrungen. Haufen über die Donau in Mösien, Macedonien bis Thessalien und den Epirus einbrechend, nach kriegerischer friedliche Berührung mit dem damals noch gewaltigen Griechenreiche suchend, mögen zuerst bekehrt worden seyn. Also Südslaven, spätere Bulgaren oder Serben. Glaublich ist selbst Kaiser Justinian[1]) solcher Abkunft gewesen. Croatiens und Dalmatiens Küsten wurden im siebenten Jahrhunderte durch römische Geistliche zum Christenthum gebracht. Karentanern aber predigten frühe im neunten, wo nicht im achten, über Salzburg und Aquileja her zu ihnen reisend deutsche oder italienische Missionare; um gleiche Zeit hatte sich der südlichste
V Theil mährisch-pannonischer Slaven taufen lassen. Unter Svatopulk, als der Mähren Reich blühte, zogen pannonische Boten, christliche, der Sprache kundige Lehrer zu erbitten, gen Constantinopel. Ihnen gewährte Kaiser Michael im Jahr 862 den Methodius und Constantin, Gebrüder aus Thessalonich, vielleicht geborne Grie-

---

[1]) Der Name scheint Uebersetzung oder Anpassung des slavischen управда, byzantinisch οὐπραȣδα, vgl. правда (justitia) управо (recte); sein Vater hieß Istok oder Sabbatius, исток serbisch: sol oriens und Sabbatius, vielleicht im Zusammenhang mit dem phrygischen Σαβάζιος und dem Mithras; vgl. den in einer der folgenden Noten angeführten Vaterschen Aufsatz S. 108. 109.

chen, durch Umgang mit dort wohnenden Slaven der slavischen Zunge mächtig. In Pannonien angelangt, begannen sie beide Gottes Wort in die Sprache der Slaven zu wandeln.[1]) Methodius verblieb und wirkte lange als pannonischer Bischof; Constantin, mit dem Klosternamen Cyrillus, war in seine Heimath zurückgekehrt. Gegen Ausgang des neunten Jahrhunderts wurden die Böhmen von Deutschland aus zum Christenthum geführt, öffentlich bekannten sich dazu ihre Herrscher erst im zehnten. Zulängst beim Heidenthum verharrten die nordwestlichen Slaven. Griechischer Ritus war über Mähren nach Polen verbreitet worden, den im zehnten Jahrhundert unter deutschem Einflusse lateinischer, doch nie ganz, verdrängte. Rußland begab sich gegen Ende des zehnten völlig zu griechischem.

Es muß als ein anderes Unglück des Slavenvolkes betrachtet werden, daß in seinem Lande die Sprengel lateinischer und griechischer Geistlichkeit zusammentrafen. So lange nicht inneres Bedürfniß zur Verschiedenheit in Glaubenssachen leitet, lernen die Menschen Einwirkungen äußerer Umstände auf das Beharren in Nebendingen selten schätzen und dulden. Die Masse wechselt den Glauben wie ein Kleid, nicht VI
ohne Gefahr guter Sitten und von Natur bestehender Bande. Als sich die Kirche entschieden gespaltet hatte, kam es in diesen Gegenden dahin, daß brüderliche Stämme einander befeindeten und verketzerten; die griechische Gemeinde zog das dunklere Loos. Im Verlaufe der Zeit war Byzanz immer tiefer gesunken, und erlag endlich den Türken, gegen welche noch die Serben mannhaft gestritten hatten. Bald wurden einzelne Südslaven, der größte Theil Bosniens, abtrünnig. Dem nicht mehr freien Patriarchen zu Constantinopel entzog sich allmählig die russische Kirche; die serbische nach öfterer Entzweiung ist bis auf den heutigen Tag zerrissen, ein Theil steht unter griechischen Bischöffen, die von Constantinopel gesandt, Land und Leuten fremd zu seyn pflegen. Der andere Theil ist dem nach Carlowitz ausgewanderten Erzbischoffe unterwürfig.[2]) Wäre nicht Rußland zu solcher Macht gestiegen, dürfte sich die griechische Kirche mit der römischen an äußerm Ansehen lange nicht messen. Wie ganz anders aber würde sich das Schicksal Europas gestaltet haben, wenn im vierzehnten Jahrhundert Serben gesiegt und Constantinopel unter ihre Botmäßigkeit gebracht hätten![3])

---

[1]) Nestor übers. von Jos. Müller, Berlin 1812. S. 90—93. Dobrowsky V
in seinen gelehrten Anmerkungen zu diesem Buche S. 193 bis 207. spricht zwar die ganze Erzählung dem Nestor ab und erklärt sie für spätere Interpolation. Immerhin bleibt es eine in alten latein. oder griech. Chroniken enthaltene Ueberlieferung.

[2]) Vgl. J. S. Vater uber den jetzigen Zustand der serbischen Kirche im Kir- VI
chenhistorischen Archiv für 1823. Heft 3. S. 107—127.

[3]) Selbst unter den Türken behaupteten die Südslaven gewissen Einfluß; noch im sechzehnten Jahrhundert bestand eine slavonische Staats-Canzlei zu Constantinopel, man hilft sich mit der slavischen Sprache in Kleinasien und Aegypten. Die bosnischen Janitscharen reden slavisch.

In der Erscheinung einfacher, glänzender nähert sich der griechische Cultus
VII mehr den Sinnen des Volkes, als der catholische, dem vielleicht tiefere Eindrucke auf den Geist zu Gebote stehen. Beider eigentliches Wesen bleibe hier unberührt, welchen außerordentlich verschiedenen Einfluß jeder von ihnen auf die Sprache der Völker ausgeübt habe, will ich kurz entwickeln.

Der Einfalt des frühsten Christenthums schien es naturlich, daß das göttliche Wort allen Menschen in ihrer Muttersprache verkündigt würde; daher Uebersetzungen des hebräischen Textes in das Griechische, des Griechischen ins Lateinische, und schon im vierten Jahrhundert ins Gothische. Priesen syrische Christen Gott in syrischen Gesängen, warum wäre es später bekehrten Völkern verboten gewesen, ihre eigne Sprache zum Lob und im Dienste des Höchsten erschallen zu lassen? Allein die römische Kirche, deren Sprache romanischen Völkern halb verständlich war, achtete die fernen Deutschen und Slaven anfangs zu gering, als daß sie ihnen Messelesen und andere feierliche Kirchenhandlungen in deutschen, slavischen Worten erlaubt hätte. Allmählig setzte sich die lateinische Sprache in der abendländischen Kirche fest und wurde unabänderliche Gewohnheit.[1]) Allem, was aus der heiligen Schrift übertragen oder von geistlichen Hymnen und Formeln in die Landessprache
VIII gebracht wurde, entging öffentliches Ansehen, daher solche Arbeiten nicht häufig abgeschrieben, leicht vergessen und immer von neuem wieder versucht wurden. Anderes erfuhren die Slaven griechischen Bekenntnisses. Das fromme Werk, woran jene Thessalonicher erste Hand gelegt, gedieh und erwarb sich solchen Beifall der Geistlichkeit, daß es bald auch außerhalb Methodius Bezirk verspreitet wurde, zuerst in das angrenzende Serbien und Gallizien. Ja den dalmatinischen Christen erlaubte Pabst Innocenz IV. sich dieser Uebersetzung zu bedienen und die slavische Sprache statt der lateinischen in der Kirche zu gebrauchen. Die neubekehrten Russen dachten nicht daran, eine neue Uebertragung der heiligen Schriften zu beginnen. Homilien und andere Erbauungsschriften in demselben Dialecte abgefaßt, folgten nach und vervielfältigten sich in Abschriften. Ohne so schatzbare, reichhaltige Denkmähler gebräche der Geschichte slavischer, gleich der deutschen Sprache ohne Ulphilas unsterbliches Werk, aller Grund und Boden.

In welchem slavischen Dialecte eigentlich die Cyrillische Uebersetzung der heiligen Schrift niedergeschrieben worden war, ist noch keineswegs ausgemacht. Gleichzeitige Handschriften sind nicht auf die Nachwelt gekommen, die drei bekannt altesten, um zweihundert Jahr jünger, sämmtlich erst aus der zweiten Halfte des eilften Jahrhunderts, und leider noch nicht einmahl in treuen Abdrücken herausgegeben. So

[1]) Gründe, deren man sich dafür wohl erst in unserm Zeitalter bewußt geworden ist, wie: daß die Sprache zum heiligen Gebrauch unwandelbar neben der fluctuirenden gemeinen Sprache bestehen müsse, daß die Alltagssprache der Feierlichkeit Abbruch thue u. s. w. verschwinden bei der Erwägung, wie bald und sicher auch der uberseßte Text stillstehe und dadurch würdige, feierliche Haltung gewinne, wahrend die weltliche Sprache fortlauft.

wie untereinander, weichen sie von den spätern ab. Natürlichste Annahme scheint, daß ihrem Ruf und ihrer Sendung gemäß Cyrillus und Methodius sich nicht der ihnen zu Hause geläufigen südöstlichen Mundart (welcher die heutige bulgarische etwan am nächsten stünde) bedient, daß sie vielmehr in Pannonien die pannonische, deren sie sich durch Befragung eingebor|ner Geistlichen leicht bemächtigen konnten, IX gewählt und genommen haben werden.[1]) Methodius wenigstens mußte sich während seines langen Aufenthaltes vollkommene Fertigkeit in dem Dialect des Landes erwerben, andere zum Theil unbekannte Nacharbeiter vollendeten das Werk. Als die Ungarn in Pannonien fielen, flüchtete man ohne Zweifel die ältesten Handschriften der Kirchenbücher auswärts, und gerade dies mag zu ihrer großen Verbreitung mitgewirkt haben. Serbische, polnische, litthauische, endlich auch russische Geistliche schrieben sie ab, wagten aber nur geringe Abweichungen nach ihrer Mundart einzuführen. Eine critische Vergleichung aller Handschriften wird diesen Abweichungen ihr Recht thun und aus den noch lebenden Volkssprachen erläutern; sie wird darauf Rücksicht nehmen, daß eben der pannonische Dialect, von dem die Kirchensprache ausgegangen zu seyn scheint, in seiner Entwickelung gehemmt wurde und heutzutage, wo nicht gänzlich erloschen ist, nur noch schwach in einigen Comitaten Westungarns fortlebt. Einige Gelehrte neigen sich zu der Meinung, in früher Zeit seyen alle slavischen Dialecte bis auf einzelne, unbedeutende Abweichun|gen, einander näher gewesen. Wenn X die Analogie deutscher Sprache hier etwas gilt, so muß ich dies leugnen. Laut- und Flexionsverhältnisse der verschiedenen Dialecte mögen früher weit bestimmter hervorgetreten seyn, als heutzutage. Aber alle werden damahls mehr reinslavische Wurzeln gehabt und sich weniger durch Einmischung von Fremdlingen unterschieden haben. Andrerseits übte die erstarrende Kirchensprache, so weit sie sich erstreckte, bei dem gänzlichen Mangel aller weltlichen Litteratur, freilich bedeutenden Einfluß auf die Volksmundarten aus und machte sie dadurch einander ähnlicher; den bedeutendsten auf das Russische, welches gleichsam wider seine Natur südslavisch gestimmt worden ist, geringern auf das Polnische, wo der lateinische Ritus bald überwog. Von der Bedeutung der Kirchensprache für das Serbische werde ich gleich nachher reden.

An jene Uebersetzung der Bibel ins Slavische hatte sich noch eine andere Wohlthat geknüpft: die Einführung einer eignen Buchstabenschrift. Wie Ulphilas seiner

---

[1]) Dobrowsky (instit. p. V. und mehr ausgeführt in Müllers Nestor S. 194. 205.) glaubt, daß die Brüder in Constantinopel die erste Uebersetzung begonnen, vielleicht schon da die slav. Buchstaben geregelt, also Schrift und (in bulgarischem Dialect abgefaßte) Bücher nach Mähren und Pannonien mitgebracht haben könnten. Eine Vermuthung, die sich hauptsächlich auf des bulgar. Erzbischofs Clemens griechischen Biograph gründet, der aber leicht bulgarisch für slavisch überhaupt brauchte. Und warum hätten gerade die nach Pannonien gesandten und nicht andere Geistliche in Bulgarien die ersten Uebersetzungsversuche gemacht? Wäre ihr Werk und ihr Name nicht von den Byzantinern der Nachwelt überliefert worden?

Arbeit das griechische und lateinische Alphabet, mit Zuziehung runischer oder willkührlicher Zeichen für die besondern Laute gothischer Sprache unterlegte; ebenso nahm Cyrillus zwar die griechischen Buchstaben zur Grundlage, wählte aber mit verständiger Benutzung des Koptischen und Armenischen eine Reihe neuer Zeichen, welche die Lauteigenthümlichkeit des slavischen Dialects, in dem er schrieb, ausdruckten. Dieses Cyrillische Alphabet hat sich in alle slavischen Länder, welche die Kirchensprache annahmen, mitverbreitet und ist erst späterhin von lateinischen Slaven in
XI Dalmatien, die sie beibehalten durften, um die rein ersonnene, ungefügere Glagoliza vertauscht worden.

Wären alle Slaven griechischem Bekenntnisse zugethan, eine und dieselbe slavische Kirchensprache unter allen eingeführt und die Kiriliza ohne Modification von allen angenommen worden; so würde darunter die Mannigfaltigkeit und Besonderheit der slavischen Dialecte mit der Zeit gelitten haben. Was also der römische Cultus, insofern er frühe Aeußerungen der Sprache nicht begünstigte oder gar hinderte, dem Sprachstudium schadet, vergütet er ihm auf der andern Seite dadurch wieder, daß er das spätere Aufblühen der Landesmundarten zum weltlichen Gebrauche nirgends störte. Selbst das, an und für sich treffliche, nur insofern man es auch zu grundverschiedenen Sprachen hinreichend glaubte, überschätzte lateinische Alphabet, führte zwar ungeschickte und unbequeme Anpassungen herbei, schied und sicherte aber eben dadurch die Dialecte. Und wie in Italien, Frankreich, Deutschland maßte sich in Böhmen, Polen und Illyrien das Latein der Kirche nichts über die Bulgarsprachen an, es hatte gar keinen Einfluß auf deren Ausbildung. In diesen Ländern gab es wohl auch Schulgelehrte, die den unersetzlichen Werth lebendiger Muttersprache verkennend, es vorzogen, ihre Gedanken in dem todten Latein auszudrucken; aber nicht das enge Latein der Kirchensprache, sondern das weite und freie der alten Römer hatten sie dabei im Sinn. Die slavische Kirchensprache hingegen, gerade weil sie den gemeinen Idiomen beträchtlich näher stand, als die in ihrem Umfang ohnehin beschränktere lateinische der römischen Geistlichkeit irgend einem
XII Idiom jener Länder, hat die freie Entwicklung der Bulgardialecte, da, wo sie herrschte, ohne Frage zurückgehalten und vervortheilt.[1]) Das war der Fall in Rußland, bis endlich seit hundert Jahren die weltliche Sprache ihr Recht nach und nach geltend machte und glücklich gediehen ist.[2]) Es ist aber beinahe noch jetzt der Fall in Serbien. Eine der ausgezeichnetsten, lieblichsten slavischen Mundarten lebt und webt unter dem Volke fort, nur ihre Litteratur liegt in tiefstem Schlummer, aller

---

[1]) Den Einfluß der griechischen Kirchensprache auf die neugriechische Bulgaris kann man vergleichen, doch nicht ganz. Die Griechen nämlich haben weniger von der byzantinischen Kirchensprache gelitten, weil sie ihre altclassische Litteratur nie völlig aus dem Auge ließen. Die Slaven besaßen aber nichts als den Kirchenstil.

[2]) Slovanka von Dobrowsky. S. 173. Doch ist Igors Lied und vielleicht ähnliche, verlorene aus früherer Zeit, nicht zu übersehen; vgl. Vater's Gesch. der russ. Sprache. S. 30—38.

ide unberechenbaren Vortheile, die aus geistiger Sprachbildung für Volksbildung hervorgehen, muß der Serbe bis jetzt entbehren.

Das übrige Europa wird, wenn es aufmerken will, nach den Ursachen fragen, die hier im Wege stehen, nach den Gründen, die eine von Millionen Menschen geredete Sprache schriftunfähig machen? Weder das Ansehen der Kirchensprache an sich, noch die türkische Oberherrschaft erklären alles; denn jenes ist auch in Rußland beschwichtigt worden, diese erstreckt sich nur über einen Theil des serbischen Volkes.

Die Geistlichkeit und die meisten, welche in Serbien den Wissenschaften obliegen, haben den seltsamen Wahn gefaßt, daß ihre angeborne Landessprache, welcher sie gleichwohl tagtäglich pflegen, nichts als ein aus der Cyrillischen Kirchensprache entstelltes, durch türkische Wörter vollends verderbtes Idiom sey, das man billig gemeinen Hirten und Bauern überlasse.[1]) Dieses Vorurtheil beruht theils auf einer XIII oberflächlichen Kenntniß beider sowohl der altslavischen als der serbischen Mundart, theils auf völligem Verkennen dessen, was todte und lebendige Sprache seyn können und sollen.

Gesetzt der serbische Dialect ließe sich wirklich aus dem altslavischen unmittelbar ableiten und dieser wäre in Serbien entsprungen, so dünkt es mich heißt das offenbar die Ehrwürdigkeit einer heiligen Sprache verletzen, wenn man sich ihrer auch für weltliche Händel und Geschäfte bedienen, sie zu diesen herabziehen will, die ihrem Kreise fremd sind. Hätte ein provenzalischer Troubadour, ein deutscher Minnesänger in der Kirchensprache singen können? Sie sey noch so wohllautend, reich und gewaltig, in weltlichen Dingen ist sie unbeholfen, arm und versagend. Ich bin fern davon zu glauben, daß in dem Umfang des Cyrillisch-altslavischen die ganze Fülle der altslavischen Zunge enthalten seyn könne. Der Wörter und Wurzeln zu geschweigen, selbst gewisse Flexionen, Bildungen, Ableitungen, z. B. Diminutiva, Augmentativa, vor allem eine Menge natürlicher, poetischer Wendungen, deren das Leben nicht entrathen mag, die ganze comische Kraft, m ü s s e n ihr mangeln, da sie ihre Würde beeinträchtigt hätten. Solche weltliche Wörter und Bildungen leben aber in der Volkssprache, die Hohes und Niederes für alle Bedürfnisse in sich trägt und duldet. Dieses Vorraths kann weder die Dichtkunst entbehren, noch die Geschichte. Was dem Dichter, dem Geschichtschreiber unbrauchbar wäre, weiß der Sprach- XIV forscher anzuwenden. Es muß also neben der kirchlichen Sprache noch eine weltliche, vollgültige bestehen. Aber soll jene auf diese einwirken, sie regeln und bestimmen helfen?

Eine solche Einwirkung ließe sich alsdann eher behaupten, wenn die serbische Sprache in der That aus der kirchlichen herzuleiten wäre. Nichts ist indessen unglaublicher, nach dem was ich vorhin gesagt habe. Die nach Pannonien gerufenen Griechen stammten nicht aus Serbien, noch haben sie es je betreten. Die im Lande

---

[1]) Wuk Vorrede S. V. lautet das noch stärker: да је само свињарски и говедарски језик, и да је покварен од првога.

der Serben späterhin genommenen Abschriften der heiligen Bücher weichen mehr ab und liefern einen entstellteren Text, als die in Polen und Rußland gefertigten. Wer unbefangen den Wortbestand und die Grammatik der wahren serbischen Volkssprache studiert, wird wie in dem echt Russischen, nur bei jedem auf eigenthümliche Weise, solchen Abweichungen von der altslavischen Kirchensprache begegnen, die sich nicht durch die bloße Annahme des allmähligen Sinkens eines und desselben Dialects wegräumen lassen. Die Kirchensprache hat vielleicht auch ins Serbische Spuren ihrer Herrschaft eingedrückt, die nicht ganz zu verwischen sind. Aber die Serben sollen wieder die Eigenthümlichkeit ihrer schönen Muttersprache walten und ihre Jugend nicht bloß aus Mrazowitsch unterrichten lassen! Erfreuten sich doch viele Völker der gebildeten Welt, deren Litteratur jetzt in voller Blüte steht, einer so wort- und formreichen, bildsamen und edlen Sprache, als diese Hirtensprache gescholtene, unter südlichen Himmel südlich wohllautige serbische ist! Der Einwand, daß sie eine ver-
XV hältnißmäßig nicht große Anzahl türkischer Wörter[1]) in sich aufgenommen habe, scheint besonders unerheblich. Nicht nur ist die russische Mundart mit weit mehr tartarischen, die böhmische mit deutschen, die polnische mit deutschen und französischen Wörtern untermischt, darum aber von niemanden die Fähigkeit geschrieben zu werden, einer von diesen abgestritten worden; sondern gründliche Sprachforschung erkennt auch die Nothwendigkeit und Natürlichkeit der Einmischung einiger fremden Bestandtheile in beinahe jeder Sprache an. Sie sind festigender Mörtel und füllen Lücken aus, ja sie dienen wohl dem Ausdrucke zur Färbung und Schmeidigung, doch bisweilen gehen sie bloß (und das ist bei den serbischtürkischen Wörtern meist der Fall) aus dem Einflusse fremder Oberherrschaft hervor, deren gesetzliche Einrichtungen und Würden unübersetzbar bleiben. Daher solche türkische Wörter hauptsächlich in Namen bestehen; aufgenommene (nicht von jenen Namen herleitbare) Verba wird man schwerlich finden. Und hat nicht selbst die Kirchensprache Wörter aus dem Griechischen beibehalten müssen, andere aus dem Deutschen entlehnt? welches letztere ein vortrefflicher Sprachkenner mit Recht auf den pannonischen Ursprung der Kirchensprache bezieht. Es ist auffallend, wie rein sich die südslavischen Dialecte von italienischen und ungarischen Wörtern erhalten haben, da doch umgekehrt aus ihnen eine Menge in das Ungarische eingeflossen sind.

XVI Unparteiische Beobachter können der Unduldsamkeit, welche das Serbenland seiner eignen, serbischen Sprache beweist, eine einzige schlagende Thatsache entgegenstellen. Die lateinischen Südslaven in Illyrien pflegen ganz dieselben Mundart seit dreihundert Jahren und bauen sie sorgfältig an. Zu Ragusa (Дубровник) und Venedig (млецн. млетака) ist eine nicht unbedeutende Zahl geistlicher Erbauungs-

[1]) Della Bella giebt ihnen den Beisatz: illir. barbaro; Wuk besternt sie. Wie in andern Sprachen die Flexion angenommener fremder Wörter gehemmt wird, oder völlig wegfällt, so auch im Serbischen, z. B. мор (fuscocoeruleus), сам (solus), sind indeclinabilia.

schriften und weltlicher Bücher, vorzüglich Dichtungen, im Druck erschienen.[1]) Aber auch auf die Erforschung der Sprache selbst und Sammlung ihres Wörtervorraths hat man dort löblichen Fleiß gewendet. Denn obgleich die Critik manches an den in der Note[2]) angegebenen Werken auszusetzen findet, so liefern sie doch ein gehaltiges reiches Material. Diese Beispiele hätten schon lange die türkischen und östreichischen Serben zur Nachahmung anfeuern müssen, wo nicht aus jenem unverständigen Eifer für das altslavische Kirchenidiom schnöde Verachtung der Landesmundart hervorgegangen wäre. Man wollte weder in ihr schreiben, noch ihre Grammatik erforschen, XVII
noch ihr Wörterbuch aufstellen. Gebildete Serben waren beflissen, ihre natürliche Sprachgabe, das was sie mit der Muttermilch gesogen hatten, selbst zu verderben und sich einem buntlappigen Stil anzugewöhnen, der weit entfernt, die Reinheit der echten Kirchensprache zu erreichen, von dem echt serbischen Ausdrucke abwich, und beiden gegenüber nur einem unstäten, unmündigen Stammeln oder trostlosem Ermatten einer göttlichen Fähigkeit verglichen werden kann.[3])

Aus solcher Schmach und Ertödtung Serbien und die serbische Sprache zu retten, hat sich erst in unsern Tagen ein einzelner Mann unterfangen, und mit einem Erfolge, dessen Tüchtigkeit jetzt wohl außerhalb Serbien mehr in die Augen fällt,

---

[1]) Verzeichnisse und Namen der Autoren finden sich vor dem dizionario des Della XVI
Bella und bei Stulli im zweiten Bande des illyrischen Theils. S. 671—674.

[2]) Fausti Verantii dictionarium quinque — linguarum, latinae, italicae, germanicae, *dalmaticae* et ungaricae. Venet. 1595. 4to. mit Hinzufügung des Böhm. und Poln. repr. Pragae 1605. 4to. — Barthol. Cassius institutionum linguae illiricae libri duo, Romae 1604. 8vo. — Jacob Micalia thesaurus linguae illyricae. 8vo. — Laureti 1649 begonnen, Ancona 1651 beendigt. — Ardelio Della Bella dizionario italiano, latino, illirico. Ven. 1728. 4to, vermehrt herausg. von Carol. Anton. Occhi, Rag. 1785. 4to. in zwei Theilen. — Joh. Voltiggi Ricsoslovnik illiricskoga, italianskoga i nimacskoga jezika, Vienna (беч) 1803. — Joach. Stulli lexicon latino-italico-illyricum, Budae 1801. Rjecsosloxje etc. Ragusa 1806. vocabolario italiano-illirico-latino, Rag. 1810. Zusammen 6 Quartanten.

[3]) Altserbische Urkunden aus dem vierzehnten Jahrh., unter König Lazar, XVII
vor allem Kaiser Duschans Gesetz von 1349, erwarten erst einen critischen Herausgeber, ehe sich über ihre Sprache vollständig urtheilen läßt. Es steht zu erwarten, daß auf wahrscheinlich aus geistlicher Feder geflossene Diplome die damahls längst befestigte Kirchensprache einwirkte; doch wird es auch an Spuren und Kennzeichen des Serbismus nicht mangeln. Proben finden sich in Wuks предговор Seite III. IV. V., das ganze Gesetzbuch hat Raitsch (Раић) Theil IV. S. 242. ff. drucken lessen und Engel Th. III. S. 293.—310. übersetzt. Es scheint, daß der serbische Chronist des 14ten Jahrh., Metropolit Daniel, auch eine Uebersetzung der Kormtschaja (кормчая книга) veranstaltete (Wien. Jahrb. 1823. S. 229). Unter den spätern Schriftstellern ist Раић (geb. 1726 zu Carlowitz) der verdienteste. Seine 1794. 1795 zu Wien in vier Bänden gedruckte Geschichte enthält schätzbare Materialien, zumahl für Serbien, ist aber in geradbrechtem Kirchenslavisch abgefaßt, daher unbedenklich zu Petersburg nachgedruckt worden.

als in seiner Heimath, bewiesen, was unverdrossener Eifer und glückliche Arbeit-
XVIII samkeit in schneller Frist ausrichten. Womit er sich in andern Ländern die Krone
öffentlicher Anerkennung des Verdienstes errungen hatte, hat ihm in seinem Vater-
lande vielleicht Verfolgungen zugezogen. In der Vorrede zur ersten Ausgabe seiner
Grammatik (Wien 1814) sagt Herr Wuk[1]) selbst, daß er mit blinzelnden Augen
unvorsichtig in die Dorner gesprungen sey, um, wenn auch blutig, hindurchzudrin-
gen.[2]) Für dieses Wegbahnen wird ihm die Nachwelt danken, wann der gestreute
Saame aufgegangen ist. Geboren und erzogen an der Scheide von Serbien und
Bosnien, hat er mit seiner Muttersprache, die auf dem Lande weit reiner als in
den Städten geredet wird, frühe vertraut werden können. Sie zu ergründen ist er
hernach an die lauterste Quelle getreten, die gleichsam Schadloshaltung für entbehrte
Bildung diesen Gegenden reichlich strömt. Ich meine ihre Volkspoesie.

Alle slavischen Stämme scheinen von Natur dichterisch begabt, zu Gesang und
Reigen aufgelegt. Ihre Lieder zeichnen sich durch stille, tiefe Empfindung aus. In
den westlichen Ländern, Böhmen und Polen mag jetzt das echt slavische Kolo am
seltensten geworden seyn. Aber noch heute pflanzt sich in der Gegend von Cracau
ein gewiß altes Geschlecht fröhlicher, zierlicher Lieder fort, dem ich einen verständigen
Sammler wünsche. Böhmen hat, wenn sie ihm endlich ausgestorben sind, vor Zeiten
einen Reichthum von Volksliedern besessen, die nach den neulich aus einer Hand-
XIX schrift des vierzehnten Jahrhunderts geretteten Stücken[3]) fast ganz zu Wort und
Weise der serbischen Lieder stimmen. Aehnliche lassen sich ohne Zweifel heutzutage
in manchen Gegenden Rußlands sammeln; von Busse hat schöne Heldenlieder in
deutscher Uebersetzung, leider ohne den russischen Text, herausgegeben.[4]) Aeltere An-
klänge, vielleicht schon aus dem zwölften oder dreizehnten Jahrhundert, bewahrt uns
der ausgezeichnete Heldengesang von Igor.[5]) Das croatische Wörterbuch des Bello-
sztenecz und Jambressich (Agram 1740) ist voll von Anführungen aus Liedern.
Nichts aber läßt sich der Fülle von Liedern vergleichen, die in allen Landstrichen
Serbiens lebendig ist. Stellen, auf jedem Blatte seines Wörterbuchs von Della Bella
beigebracht, sind zwar durch die Hand Gebildeter gegangen, halten aber meist das

---

XVIII [1]) Mit vollständigen Namen Wuk Stephanowitsch Karadgitsch, geb. den 26.
Oct. (a. St.) 1787 zu Trschitch im Jadar Gebiete.

[2]) Seite VIII. мене је истинита ревност к роду моме ободрила, и
принудила ме да зажмурим и да једанпут тумарим главом кроз ово трње,
макар на ону страну сав подеран и крвав изишао.

XIX [3]) Rukopis králodworský, wydán od Wáclawa Hanky. w Praze 1819.

[4]) Fürst Wladimir und dessen Tafelrunde. Leipz. 1819.

[5]) Zuerst herausg. (von Mussin Puschkin) Moskau 1800. Dann in den Ab-
handl. der russ. Academie. Petersb. 1805. Deutsch übers. von Jos. Müller.
Prag 1811. und neuerdings mit dem Urtext und böhmischer Version von Wenzesl.
Hanka. Prag 1821.

Versmaas der Volkslieder und erinnern auch sonst an sie. Eine ansehnliche, nur
nicht reingehaltene, sondern durch Interpolationen getrübte Sammlung, veranstaltete
Andreas Caçich.[1] Raitsch in seiner Geschichte beruft sich nicht selten auf ihm be-
kannte Heldenlieder, verachtet sie aber, weil er wenig Historisches daraus gewinnen
konnte, ihren poetischen Gehalt nicht verstand. Richtiger würdigte diesen der Reise- XX
beschreiber Albert Fortis, der einige gefühlvolle morlakische (d. h. serbisch-croatische)
Lieder bekannt machte, und Stellen aus andern, die einen verborgenen Schatz ahnen
ließen, anführte. Doch an Planmäßigkeit, Treue und Vollständigkeit der Sammlung
hat nur Herr Wuk alle Vorgänger weit übertroffen, meistentheils ganz entbehrlich
gemacht. Gedanke und Ausführung seines Werks, das nicht untergehen wird, sind
gewiß gleich vortrefflich. Die Weiberlieder gewähren eine lyrische Poesie, wie sie
sich so klar und innig bei keinem der neueren Völker ergossen hat. Was epische
Volksdichtung sey, wie sie sich gestalte und fortpflanze, welche natürliche, überra-
schende, keiner Kunst erreichbare Kraft der Erfindung ihr zu Gebot stehe, wird man
aus den Männer- oder Heldenliedern studieren können, deren Inhalt Mährchen, Sagen
und neuere Geschichte umfaßt, und sich mit den Denkmählern ferner Völker berührt.
Metrum und Sprache haben in diesen Liedern den reinsten Fluß. In dem, was
sonst noch von ihrer Eigenthümlichkeit zu sagen wäre, will ich der Einleitung nicht
vorgreifen, womit der verdiente Sammler den ersten Theil der gegenwärtig zu Leipzig
erscheinenden neuen Auflage eröffnen wird. Für die Sprache ist durch die Samm-
lung nicht weniger geleistet worden, als fur die Poesie. Wer die Grammatik und
das Wörterbuch des Verfassers gebraucht, könnte glauben, die Lieder seyen bloß jenen
zur festen Gründlage gesammelt worden; wer die Lieder liest, wird nachfühlen, mit
welchem Gefühl sie gesammelt wurden, und daß Grammatik und Lexikon, gleichsam
nur Nebenvortheile, mit herausspraugen. Braucht noch die Thor'heit: es gebe keine XXI
serbische Sprache, mit weitern Gründen bestritten, die Klage: es gebreche an Mu-
stern edler Schreibart, weggeräumt zu werden? Allen andern slavischen Mundarten,
die ihre Schwester nicht anerkennen wollen, zum Trotz liegt jetzt vor den Augen der
Welt ein Werk, dem sie ihrer übrigen Vortheile und Begünstigungen unerachtet nichts
an die Seite zu setzen haben. Versuche es einer, diese Gedichte ins Russische, Böh-
mische zu übertragen oder nach den Regeln der Kirchensprache zu meistern; ihr ganzer
Reiz, ihre unnachahmliche Einfalt müßte geschwächt oder verflüchtigt zu Grunde gehen.

Deutschen, denen Sprachstudium und Geschichte der Poesie etwas gilt, wird
die Uebersetzung der vor dem Wukischen Wörterbuch abgedruckten serbischen Gram-
matik hoffentlich willkommen seyn. Mit der Zeit entschließt sich vielleicht Herr Wuk

---

[1]) Razgovor ugodni naroda Slovinskoga etc. v. Mleczi (Venedig) 1759; XIX
den vollständigen Titel giebt Engel I. S. 287.; einen Auszug mit lateinisch-ge-
reimter Uebersetzung einiger Gesänge Emerich P a v i c h in der descriptio regum,
banorum et heroum illyricorum. Budae 1764. 8vo. Des Caçich (Качић)
Sammlung wird außerdem durch häufige Druck- und Sprachfehler entstellt.

eine weit ausführlichere, wozu er vor allen andern berufen ist, bekannt zu machen. In den Noten ist weggelassen worden, was eine wohl jetzt schon überflüssige, in Deutschland vollends unnöthige Polemik enthalt. Im Text brauchte außer einigen Zusammenziehungen nur weniges anders gestellt zu werden. Dafür ist das nothwendigste über die Partikeln hinzugefugt worden. Wer das Serbische mit den übrigen slavischen Dialecten vergleicht, wird die Vorzüge und Mangel seiner Formenlehre leicht wahrnehmen, z. B. der noch im Slovenischen (Krainischen) lebende Dualis ist ihm ausgestorben. Das noch im Russischen dauernde Part. Präs. Pass. gebricht ihm, aber dafür bedient es sich frei des Imperfects und einfachen Prateritums, welche
XXII anderwärts längst veralteten. Dem Wohllaut der serbischen Buch|stabenverhältnisse kann kein Unbefangener Gerechtigkeit versagen; wir würden die feine Modification der Consonanten weniger erkennen, wenn der Verfasser mehr die etymologische Wurzel festgehalten, als die Abstufungen der wahren Aussprache beachtet hätte. Mit Recht schreibt er намастир, пјесма, млоги, млити, weil man kein манастир, пјесна, многи, мнити, oder seltner sprechen hört; die letzteres behaupten, vergessen, daß sie damit die Erklarung des von jedermann geschriebenen Млеци, Млетака (aus Мнеци, Внеци)[1]) abschneiden und wer weiß wie viel anderes[2]) verdunkeln. Noch unbedingteren Beifall verdient, daß der Verfasser alle Buchstaben der Kirchensprache weggelassen hat, wofür die serbische, wenigstens die jetzige keine Laute mehr besitzt; umgekehrt, daß einige wirklich vorhandene serbische Laute, denen kein altslavisches Zeichen genug thut, durch neue Buchstaben ausgedrückt werden. Nicht einmahl durch lauter neue oder rein erfundene. Denn љ und њ können für Zusammenschiebungen des ль und нь gelten, worauf ich noch hernach kommen werde; das j scheint sogar rathsam, selbst in das Altslavische aufzunehmen, џ und ћ sind bereits altserbisch, d. h. wurden vor funfhundert Jahren von serbischen Schreibern gebraucht und das ђ ist dem ћ vollig analog bestimmt und erfunden worden. Gleich befugt haben die Russen in ihrer heutigen Schrift einige altslavische Buchstaben für entbehrlich erachtet,
XXIII die Gestalt der übrigen mehr der lateinischen zu nähern gestrebt. Man weiß, daß Peter der Große diese neuen Typen in Holland schneiden ließ; ohne Zweifel wäre er mit voller Einsicht in das Wesen eines Alphabets noch einige Schritte weiter gegangen. Das lateinische schönste und deutlichste Alphabet würde mit verständiger Vermehrung für die eigenthümlichen Laute jeder Sprache und Mundart allen europäischen Sprachen wohlthätig werden. Wider den gothischen, angelsächsischen und hochdeutschen Typenplunder habe ich mich schon in meiner deutschen Grammatik erklärt. —

Daß die serbische Sprache für das, was sie ist, für eine selbständige nämlich und in den verschiedenen Landstrichen ihres Umfangs ein' und dieselbe, von den Zeitgenossen jetzt schon erkannt werden werde, laßt sich, wo noch so viel Leidenschaft-

---

[1]) в und м geben auch sonst ineinander über, vgl. тама, тавнина; рамо, обравница u. s. w.

[2]) Haben doch die Böhmen und Polen медвед verändert in nedvéd, niedźwiedź.

lichkeit mit ins Spiel kommt, kaum erwarten. Die Wahrheit hier früher als andere auszusprechen ist Beruf der Grammatiker. Selbst der Name wird in diesen zwei weltlichen und drei geistlichen Oberherrn gehorsamen Gegenden Anstoß geben, weder der türkische, noch der illyrische, noch der croatische Serbe Serbe heissen wollen. In der That aber scheint Serbe die beste Benennung, mit der man alle diese Völker einer Abkunft und Sprache grammatisch umfassen konnte. Serbe, (Срб,[1]) an sich dunkler Bedeutung (gleich den meisten alten Volksnamen) ist ein echtslavisches Wort, welches Dobrowsky sogar für geeignet hielt, die allgemeine Bezeichnung aller slavischen Stämme zu werden.[2]
Auch trifft es sich eben sowohl unter dem westlichen Zweige, als unter dem süd- XXIV
lichen. Die in der Lausitz wohnenden Slaven heißen gleichfalls Sorben, man darf nur nicht darum diese aus den Serben, geschweige die Serben aus den Sorben herleiten.[3]) Nächstdem scheint es mir keinen ruhmlichern Namen für alle Südslaven zu geben. Kein anderer südslavischer Stamm erfreut sich einer Geschichte, die der serbischen vergleichbar wäre. Die Küstenbewohner Illyriens und Dalmatiens erlagen frühe theils den Venetianern, theils den Ungarn, thels den Türken, sie haben nie eine erhebende Rolle gespielt. Bosnien, vorher mit Serbien vereinigt, erhob sich im vierzehnten Jahrhundert zu eignem Konigthum, welches jedoch schon im fünfzehnten den Ungarn, im sechzehnten den Türken unterworfen ward und, wie es vorher Hauptsitz der Patarener gewesen war, sich nun zum Muhammedanismus überzutreten gezwungen sah. Kaum hat ihm ein Stern der Freiheit geblinkt, deren Sonne über Serbien Jahrhunderte lang leuchtete. Acht Könige, zwei Kaiser gingen aus dem Nemanitschischen Geschlechte hervor; der größte war Stephan Duschan, nach Besiegung der Griechen waltete er in Serbien, Bulgarien, Macedonien. Als dieser Glanz erlosch, fiel das Reich zerstückelt in die Hände kleinerer Fürsten, deren einer, der heldenmüthige Lazar auf Kossowo[4]) für das Vaterland und die Christenheit fiel.[5])

[1]) Nicht Serve oder Serwe, denn nie kann в, sondern nur б in п übergehen XXIII
und es heißt im abgeleiteten Adj. српски (serbisch).

[2]) Slovanka. Prag. 1814. S. 165.

[3]) So wenig die alten Ost- und Westgothen mit den heutigen in Schweden XXIV
zusammen hängen.

[4]) Косово, Amselfeld, ungar. rigomezö; im Jahr 1389.

[5]) Serbien war eines glücklichern Geschickes werth. Zu schwach allein gegen die einbrechenden Türken hatte es in der Zeit der Noth keine Hülfe an den Un- XXV
garn, die es selbst bedrangten und auf Venedig eifersüchtig dem Falle Constantinopels unthatig zusahen. Serbien fiel nur kurze Zeit in ihre Gewalt; bald wurde es der Unglaubigen Beute. Selbst unterjocht ist es bis auf unsere Tage Schutzmauer der Christenheit verblieben und viel Tausend Serben haben das Elend der Auswanderung der Gemeinschaft mit den Türken vorgezogen und im Krieg ihr Blut verspritzt. Ein geborner Serbe wird diese Geschichten lebhafter beschreiben, als der fleißige, aber verwirrte, in slavischer Sprache ungelehrte Engel. (Allg. Weltg. Th. XLIX.)

XXV Ihn und den Marco Kraljewitsch besingen bis auf den heutigen Tag rührende unveraltende Lieder in Dalmatien, Bosnien, Herzegowina wie im innern Serbien. Ueberhaupt auch die Ausbreitung aller Volkssagen in diesen Ländern verbürgt ihre genaueste Genossenschaft, der lebendige Name serbisch ist besser als der gelehrte und halbtodte illyrisch, besser als der von einigen (frühern) Illyriern gebrauchte bosnisch.[1])

Festgesetzt, daß oben die Kulp, unten Cattaro, hinten der Timok serbischen Dialect von slovenischem, albanischem, bulgarischem scheide, so erstreckt sich sein Gebiet über folgende Landschaften:

1) Süd-Ost-Croatien, denn die Provincial-croaten fallen zu den Krainern deren (slovenische) Mundart sie rein sprechen. Der Name Hrvat (Рват) ist unbezweifelt alt und echtslavisch.

2) Dalmatien. Die Einwohner sind zum Theil lateinisches, zum Theil griechisches Bekenntnisses. Seinen lateinischen Bruder nennt der griechische Serbe Schokaz (шокац), seinen griechischen Bruder der lateinische und türkische Serbe Walach (Влa) und daraus erklärt sich die beim dalmatinischen Volke gangbare Benennung XXVI Morlach (Моровлa, pl. Моровласи), d. h. Walache, der am Meer (море) wohnt. Aus der Bulgarei braucht man die Morlachen nicht einwandern zu lassen,[2]) sie reden rein serbisch. Die Lateinischgläubigen in Dalmatien heißen Glagoliten, weil sie sich zwar der Cyrillischen Kirchensprache, aber einer später erfundenen Schrift dazu bedienen.

3) Slavonien zwischen Croatien, Bosnien, Serbien; in diesem schmalen Landstriche, der allein den Namen des ganzen großen Stammes fortgepflanzt hat, herrscht, wie in Croatien, durchgehends lateinischer Ritus.

4) Bosnien, großentheils turkischer Religion, doch giebt es auch lateinische und griechische Bosnhiaken. Die Hauptstadt heißt Sarajewo (Сарајево). Im ungarischen Canzleistil bedeutet Rama Bosnien. Es begreift allgemein genommen auch die südlichsten Landschaften serbischer Zunge, die Herzegowina (Ерцеговина)[3]) und Montenegro (црна гора).

5) Das eigentliche Serbien, meist unterwürfig den Türken, doch stehet ein Theil unter Oestreich, namentlich Sirmien (Сријем, Срем) und der Banat und im 17. 18ten Jahrhundert erfolgten große Auswanderungen türkischer Serben nach Ungarn, in dessen südlichen Comitaten sie sich niederließen. 1690 zog Patriarch Arsenius III. (Чарнојевић Арсеније) mit 37000 Familien ein, 1737 Arsenius IV. mit noch mehrern, seit welcher Zeit Ansehen und Gelehrsamkeit der Geistlichen XXVII in türkisch-Serbien beträchtlich gesunken ist. Die Ungarn nennen den Serben Рац (Rascianus. Raize).

---

[1]) Vgl. Micalia in der italien. Vorrede.

[2]) Engel Th. 2, 166. 234.; 3, 330. Slovanka S. 194. 225. Der eigentliche Wallache heißt Каравла.

[3]) Friedrich III. erhob den Fürsten Stephan zum Herzog (ерцег).

In der ansehnlichen Ausdehnung[1]) aller dieser Länder herrscht im Ganzen ein und dieselbe Sprache; Abweichungen, wie sie stattfinden, kann man nicht einmahl dialectische Spielarten nennen. Auf einer einzigen Tagreise durch Italien oder Deutschland würde man bedeutendere Verschiedenheiten antreffen. Gemeine, pöbelhafte Entstellungen der Sprache begegnen aber nirgends.

Unser Verfasser giebt in der Vorrede S. XVI. XVII. dreierlei Mundarten an und zeichnet sie im Lexikon bei den Wörtern, worauf sich die Verschiedenheit bezieht, sorgfältig aus: die herzegowinische, ressawische und sirmische. Zu der herzegowinischen schlägt er die Einwohner der Herzegowina, Montenegros, Bosniens, Dalmatiens, Croatiens und des oberen Theils von Serbien bis Mathschva, Valjevo und Karanowatz. Die ressawer Mundart herrscht in Branitschewo, bis an den Timok, in Ressawa, im Parakiner Distrikt bis Nissa, Levatsch, Temnitj (Jagodiner bezirk), in Kruschevaz bis nach Kossovo. Die sirmische in Sirmien, in der Batschka, im Temesvarer Banat, in Serbien zwischen der Save, Donau und Morava. Das Kennzeichen gründet sich auf die Aussprache des Vocals, der dem altslavischen ѣ entspricht (Dobrowsky inst. p. 28.). Herzegowinisch lautet er auf viererlei Weise. XXVIII
1) wie *je*, wenn er scharfbetont ist, z. B. бјѐлило, цвјѐтови, пјѐвати, рјѐчит, сјѐнина, вјѐчит etc.; 2) in solchen Fällen verwandelt sich davor stehendes д, л, н, т in ђ, љ, њ, ћ und der Vocal bleibt bloßes *e*, als: ђѐд, ђѐвојка; разбо̀љети се, ко̀љено, љѐса, врћети etc. 3) wie *ije*, wenn er gedehnten Ton hat, z. B. бијѐло, ри̏јеч, дијѐте (Gen. ђѐтета), цви̏јет, си̏јено, ви̏јек, пијѐвац, ријѐдак (Compar. рјѐђи). Zuweilen hört man ије auch in Wörtern, wo der heutige Text der Kirchensprache e hat, z. B. пијѐсак (пјеско̀вито) вријѐме (Gen. врѐмена; врѐменит) млијѐко (мљѐчика, мљѐчар) ждри̏јебе (Gen. ждрѐбета; ждребѐћи), ја̀стријеб (Pl. јастребови; јастребаст) etc. 4) Vor j wird er wie *u* ausgesprochen, z. B. си̏јати, ви̏јати, гри̏јати etc. — Die sirmische Mundart hat nur eine doppelte Weise, diesen Vocal auszusprechen: 1) meistens wie *e*, als: вера, цвѐтови, мѐра, рѐчит, бе́ло, де́те, сѐјати, ре́дак, вѐјати, грѐјати etc. 2) wie *u*, als: лѐтити, ви̏дити, вр́тити, сти̏дити се, разбо̀лити се, зелѐнити се etc. — Die ressawer Mundart spricht in allen Fällen reines *e*, z. B. летети, видети, вртети, стидети се, разболети се, зеленети се. Auch in Sirmien hört man zuweilen dieses *e*, zumahl in Verbis der dritten Conjugation, so wie der herzegowinische Dialect neben seinem ђе, ће, ње, ље wohl nach sirmischer Weise ди, ти, ни, ли gebraucht. Die türkischen Serben in Bosnien, besonders in den Stadten sprechen wiederum nicht völlig herzegowinisch,

---

[1]) Eine Bevölkerung von ungefähr fünf Millionen läßt sich so berechnen: Drei Millionen nicht-unirter Griechen (eine in Serbien, eine in Ungarn, eine in Bosnien, Herzegovina, Montenegro, Dalmatien); von den zwei übrigen Millionen leben $^{2}/_{3}$ in Bosnien, sie nennen sich Türken ihrem neuen Glauben nach, doch nicht der tausendste unter ihnen spricht türkisch; $^{1}/_{3}$ ist catholisch in Bosnien, Dalmatien, Slavonien und Croatien wohnhaft.

nicht ђед, ђевојка, ђеца, врђети, виђети, sondern дјед, дјевојка, дјеца, вр-
XXIX тјети, видјети, ја родјак, братја (in allen übrigen serbischen Dialecten рођак, браћа). Man könnte vielleicht richtiger statt jener dreifachen Dialectverschiedenheit zwei Hauptmundarten ansetzen, eine südwestliche und nordöstliche. Jene zerfiele in den bosnischen und herzegowinischen, diese in den sirmischen und ressawischen Dialect. Der südwestliche spräche бијело, бјелило, цвијет, цвјетови, ријеч, ријечит, сијати, вијати etc. Der nordöstliche белило, цвет, цветови, реч, речит, сејати, вејати etc. Bei den Buchstaben д, т und manchmahl л u. н bräche die Unterabtheilung hervor.[1])

Nächst diesen schwankenden Vocallauten verdienen noch einige andere dialectische Unterschiede angemerkt zu werden: a) hypocoristische Masculina[2]) gehen in der herzegowiner Mundart auf о aus: Басо, Јово, ђого; in den andern auf а: Баса, Јова, ђога. — b) Der Ressawer wandelt bei Substantiven erster Decl. auf г und к auch im Acc. Pl. diese Consonanten in з und ц; die auf а und у bekommen auch im Acc. Pl. е, als: во има *розе*, разбио *Турце*, има добре *опанце*, изео све *орасе*, продао *кожусе* etc. Und Substantiva zweiter Decl. haben auf ressawisch im Dat. u. Loc. Sing. е, als: дао *девојке* јабуку, носи на *главе*, седи у *Ресаве*, на *Мораве*. — c) Von der Ressawa über den Jagodiner und Kruschewazer Kreis nach Kossowo bis zur Grenze von Herzegowina und Montenegro zieht sich die Eigenheit, daß Substantiva auf жје, чје, шје, das ј wegwerfen, z. B. оруже, наруче, подуше statt оружје etc. Desgleichen Ad-
XXX jectiva auf жиј, чиј, шиј (nach dem Wörterbuche жји, чји, шји) z. B. божа, боже statt божја, божје; овча, овче statt овчја, овчје; миша, мише statt мишја, мишје. — d) Ableitungen auf ство, haben in ressawer Mundart (besonders gegen Süden nach Kossowo) nur *сто*, als друсто, кумсто statt друштво (altsl. дружьство), кумство. — e) Von der Ressawa nach Kossowo und an der Grenze von Herzegowina und Montenegro wird oft der Acc. statt des Loc. gebraucht, z. B. у *јунаке* крвца узаврела; грднијега у *сватове* нема: сребрн столак носи у *наруче*; љепоте јој у *сву земљу* нема etc. — f) In Schumadien (so heißt der Theil Serbiens zwischen der Kolubara und Morava) sagt man еве, ене statt ево, ено. — Anderes ist in der Grammatik und im Wörterbuch angegeben.[3])

---

[1]) Die Schokzen in Slavonien geben dem и den Vorzug und sprechen вира, мира, рич, дивојка, вриме.

[2]) Im Lexicon durch hyp. bezeichnet.

[3]) Das Eichhörnchen heißt in der Herzegowina вјеверица, anderwärts јеверица; ein Meißel глијето neben длијето; брез und без gelten nebeneinander. Wenn die illyrischen Wörterbücher uho (auris) muha (musca) suh (siccus) schreiben, Vuk aber уво, мува, сув, thut das noch keine wirkliche Dialectverschiedenheit zwischen Dalmatien und Serbien dar: jenes kann ungenaue, der gelehrten Sprache zu Gefallen gewählte Fassung der Aussprache seyn.

Einzelne Wörter, die nur in der einen oder der andern Gegend vorkommen, begründen keine wahre dialectische Verschiedenheit, z. B. außerhalb Bosnien und der Herzegowina wird man kaum das mit ћевонка gleichbedeutige цура (aus dem griech. *κόρη*) hören. Nicht wenige Ausdrucke erhalten sich fast allein in den Liedern, die gemeine, tägliche Rede hat ihrer vergessen, z. B. мома (puella), утва (ein zauberhafter Wasservogel, vgl. ruſſ. утка, Ente) ризница (conclave) etc. und Stulli und Della Bella haben sie nicht alle aufgenommen.

Eine Uebersicht der serbischen Syntaxis wird man zwar vermissen; doch sind XXXI
verschiedene wichtige Lehren daraus bei Gelegenheit der Flexionen und der Partikeln beigebracht oder berührt worden.

Ich beschließe diese Vorrede, indem ich Sprachforschern einige allgemeinere Bemerkungen mittheile, die mir unter der Arbeit theils über die Formen des Serbischen selbst, theils uber sein Verhaltniß zu den andern slavischen Dialecten, so wie ihrer aller zu dem Deutschen eingefallen sind. Eile und Unmuße gestatten mir nicht, sie weiter auszufuhren; es sollte mich freuen, wenn ein Dobrowsky und Kopitar unter leeren Halmen einige nützliche Korner wahrnahmen. Daß ich verschiedene ihrer Lehren anfechte, wird sie nicht verdrießen; denn mein Fehlschlagen schadet ihnen nicht und mein Treffen hilft der Wahrheit, die wir alle suchen.

I. Die südslavischen Sprachen scheinen mir mehr Feinheit der Consonanten, die nordslavischen mehr Feinheit der Vocale kundzugeben. Der Serbe besitzt nur ein einziges у (deutsch u) ohne weitere Abstufung, er schreibt ум (mens) разум (ratio) уво (auris) уста (labia) дуг (longus) гусак (anser mas) гусле (cithara) суд (judicium) зуб (dens) рука (manus) голуб (columba) муа (musca) угал (angulus) etc. In solchen Wörtern unterscheidet der Böhme u und au (sprich ou): rozum (ratio) usta (ora) dlauhy (longus) hus (anser) hauser (anser mas) hausle (cithara) saud (judicium) sud (justitiarius) zub (dens) ruka (manus) holub (columba) holaubek (columbellus) maucha (musca) uhel (angulus). Der Pole mischt seinen Rhinesmus ein, aber unterscheidet gleichfalls: rozum, usta, dlugi, gęś, gąsior, gęśle, guslarz (histrio). sąd. ząb. zębaty (dentatus). XXXII
ręka, goląb, golębica. węgiel. Der altslavischen Sprache scheinen diese Unterschiede nicht unbekannt, da nach Wostokows Entdeckung der Ostromirsche Codex sorgfältig ѫ für das polnische ą (ѧ für ę) und оу für polnische u setzt. Wäre das auch polonisirt und der pannonischen Kirchensprache nicht gemäß, so hat doch in so früher Zeit jene Eigenheit der nordwestlichen Mundart gewiß bestanden. Des (kurzen) у bedient sich der Altslave wohl nur in fremden (griechischen) Wörtern? Das оу. ȣ hält Dobrowsky für keinen Diphthongen. Meiner Meinung ist es einer, wie das griechische *οὐ* (ȣ) und das böhmische au einer ist. Der Nasallaut wandelte оу in ą (wie a in ę); er wird uns sehr alt erscheinen, wenn wir ręka dem litthauischen rankà, węgiel (altslav. ѫгълъ) dem lat. angulus, deutschen Winkel, goląb dem lat. columba vergleichen, selbst swięty (altsl. свѧт, serbisch свет) dem sanctus. Vgl. goth. plinsjan mit плѧсати, poln. pląsać.

II. Hätte denn die altslavische Sprache nur jenes lange (diphthongische) u besessen? Sicher fehlte ihr das kurze nicht, wie folgende Erörterung der altslavischen Jer und Jerr näher entwickeln wird.

Nur Serben, die die Natur ihrer Mundart verkennen, schleppen sich mit den ь und ъ der Kirchensprache. Der Verfasser hat ihnen mit vollem Fug entsagt. Die serbische Sprache weiß von den ъ gar nichts mehr [vgl. Grammatik S. 3 über das ъ nach р vor Vocalen*]; das ь ist ihr noch in einigen Fällen geblieben, nämlich nach л und н; statt ль, нь wählt aber Vuk die angemessenere Schreibung љ, њ, das zusammengezogene, vereinfachte Zeichen für das getrennte, doppelte.

XXXIII Russische Grammatiker pflegen ь das mildernde, ъ das hartmachende Zeichen zu nennen, altslavische das dünne (тонкоје) und das dicke (дебелоје). Dies verführt, beide für einen Gegensatz zu halten, was sie ursprünglich schwerlich waren. Selbst Dobrowsky lehrt (inst. p. 21.) hinter wortschließenden Consonanten das crassum überall anzunehmen, wo das lene nicht stattfinde, folglich sey es, in diesen Fällen, das ъ zu schreiben überflüssig. Mit demselben Rechte dürfte man der Schreibung des ь entsagen und ъ schreiben. Keines von beiden ist die Negation des andern.

Auf den ersten Blick ist es eine an der altslavischen und russischen Sprache befremdende Erscheinung, daß kein Wort auf reine Consonanz auslautet, da doch beide reinen Consonanz-An- und Inlaut erkennen. Historisch betrachtet erklärt sich der Grund dieser Regel sehr befriedigend.

Die Vergleichung slavischer Sprache mit verwandten fremden könnte auf den Gedanken leiten: ъ entspreche dem Geschlechtskennzeichen der Masculina im Nom. Sing. (griech. -ς, lat. -s, litth. -s, altnord. und hochdeutsch -r). Dieses Kennzeichen mangelt allerdings der ganzen slavischen Sprache und keiner ihrer Dialecte hat sonst die mindeste Spur davon. Wirklich steht den meisten Masculinis ъ, den consonantisch auslautenden Femininis hingegen ь zu (instit. p. 18. 267.) und außerdem ließe sich das -мъ der Dat. Pl. (inst. p. 19.) dem litth. -ms, altnord. -mr (deutsche Gramm. I, 829.) so wie das -мъ der Prima Pl. dem lat. -mus, althochd. mês u. s. w. vergleichen. Allein es giebt auch Masculina auf -ь (institt. p. 275.)
XXXIV und der ganzen Vermuthung tritt das entscheidende Bedenken in den Weg, daß, während in jenen fremden Sprachen das -s des Nom. Masc. im Accus. nothwendig ausfällt, der slavische Acc. -ъ gleich dem Nom. behält.

Nächstdem ist bekannt, daß im Altslavischen auch ein inlautendes ъ und ь eintreten, wobei jene Erklärung des -ъ durch -s völlig im Stiche läßt. Daß die Sprache hierin feinen und stätigen Unterscheidungen folge und in je älteren Handschriften desto sicherer, geht aus Dobrowskys vortrefflichen Untersuchungen hervor und ist durch Wostokow bestätigt worden. Nämlich wo ъ und ь in der Mitte eines Worts zwischen Consonanten stehen, entspricht ihnen ein späteres russisches о und

[* Додато из „Druckfehler und Berichtigungen" на крају књиге, с. 104.]

e.[1]) Ich gehe noch einen Schritt weiter und behaupte 1) diese o und e waren früherhin wahrscheinlich kurzes u und i. 2) ъ und ь am Ende der Wörter deuten nicht weniger auf ein früheres u und i. In beiden Fallen sind ъ und ь geschwächte, unbestimmter gewordene Vocale, denen in der Mitte, zwischen schützenden Consonanten noch voller, am Ende hingegen, wo sie von einer Seite bloß gegeben sind, nur halber Vocalgehalt bleibt. Dieser halbe Vocal wirft sich auf den voransstehenden Consonanten und afficirt ihn, d. h. nachdem ihm ein halbes u oder i folgt, empfängt er eine dickere (härtere) oder dünnere (weichere) Aussprache. Auslautende ъ XXXV und ь sind folglich ursprüngliche Bildungsvocale, die sich geschwächt haben, gleichsam nur noch nachhallen und im Verlauf der Zeit völlig zu Grunde gehen [2]) Die scheinbare Wahrnehmung, von welcher wir vorhin ausgingen, daß die altslavische Sprache keinen reinen Consonanten zu Ende des Worts leide, muß demnach dahin berichtigt werden: daß sie noch kein nacktes Wort kenne, vielmehr jedes mit einem (in ъ, ь nur halblauten) Vocal der Ableitung bekleide. Hierin ist sie der lateinischen und griechischen ähnlich und alterthümlicher, als die meisten altdeutschen Sprachen. Reiner Consonantauslaut würde ihr an sich gar nicht zuwider seyn; sie wird ihn früher bei noch schärfern Flexionen ohne Zweifel besessen haben. Zur Zeit aber, wo wir sie zuerst kennen lernen, sind bereits ihre schließenden Flexionsconsonanten verschwunden, z. B. jenes -s des Nom. Sing. Masc. In Erhaltung des Geschlechtzeichens haben die altdeutschen Sprachen mehr Alterthümliches, namentlich die gothische.

Einige Beispiele mögen zeugen. Zuerst für das inlautende ъ, ь = u, i: вълкъ, влъкъ,[3]) griech. λύκος, wie goth. vulfs, lat. lupus, lauter Formen desselben Worts; блъха, lat. pulex, hochd. floh: плънъ, goth. fulls: търгъ, altnord. torg; ветъхъ, lat. vetus; тънъкъ, althochd. dunni: јаблъко (für јабълко?), althochd. apful; грькъ, althochd. krieh (graecus): льнъ, lat. linum: лабьдь (cygnus), althochd. alpiz. Dann für die auslautenden: сынъ, goth. sun-us: XXXVI

[1]) Der Serbe drückt diese Inlaute verschiedentlich aus: 1) лъ oder ъл verschmilzt ihm in у, als вълкъ, плъпъ, in вук, пун; ebenso ль, ьл, als сльза in суза. 2) Vor oder nach р schreibt er gar keinen Vocal, z. B. грг, три, смрт für гъргъ, тьрнъ, смьрть, obgleich die Illyrier targ, tarn, smart schreiben. 3) In allen andern Fällen ersetzt er beide durch ein helles а: сат, лаж, дан, мач für altslav. сътъ, лъж, дьнь, мьч. — Der Böhme unterdrückt neben l und r den Vocal, als wlk, plny, slza, trh, trn, smrt. Neben andern Vocalen steht e: lež, den, meč u. s. w. XXXIV

[2]) Ich würde auch das Augment -ов in der Substantivdeclination auf dieses -u beziehen und z. B. синове, синов von сынъ mit dem goth. sunjus, sunive oder домове von домъ mit domus vergleichen, wenn nicht auch Masc. auf -ь ein augmentatives -ев bekämen (institt. p. 468.), z. B. коневи Dat. Sing. von конь. Es ist also nur das o und e in diesen Augmenten in Anschlag zu bringen. XXXV

[3]) Auf die Beweglichkeit der den e und o parallelen ь und ъ hat bereits Kopitar mit Recht gewiesen. Auch das bestätigt den kurzen Vocal.

медъ (mulsum), angelsächs. med-u: льнъ, lat. lin-um; das slav. Supinum auf -тъ, das lateinische auf tum; огнь, lat. ign-is; гость, althochd. kast, Pl. kest-i; гѫсь (anser), althochd. gans: Pl. gens-i: litth. żas-is; камень (lapis), litth. ákmen-is. Aufmerkende werden bei weiterer Vergleichung manche altslav. Nomina auf -ъ lateinischen auf -us, und altsl. auf -ь lateinischen auf -is entsprechend finden.

In den heutigen slavischen Dialecten haben die auslautenden Consonantaffectionen ein verschiedenes Schicksal gehabt. Den südslavischen sind sie meist geschwunden. Die -ъ allen drei Mundarten. Die -ь auch der bulgarischen gänzlich, denn man spricht коn (equus) ohne allen Nachklang des i. Nur noch nach л und н behält sie die serbische, z. B. краљ (rex) учитељ (magister) огањ (ignis) коњ (equus); ebenso die krainische: kralj, konj.* Diese wenigen Fälle abgerechnet lauten alle Consonanten rein aus.

Anders bei den Nordslaven. Die Russen haben alle -ъ und -ь bewahrt (nur zuweilen verwechselt), sey es durch strengern Einfluß der Kirchensprache oder durch
XXXVII innern Trieb ihrer Mundart.[1] Ihnen zunächst stehen die Polen. Die ь sprechen sie noch beinahe vollständig aus und bezeichnen sie mit einem dem Consonanten übergeschriebenen Strich, der vermuthlich ein i bedeutet; ihr auslautendes ń, ś, ć, dź, rź etc. gilt dem russ. нь, сь, ть, дь, рь gleich, z. B. dzień, день: ogień, огонь: gęś, гусь: niedźwiedź, медведь: twarź, тварь.[2] Nur das l überstreichen sie nicht, sondern schreiben krol, russ. король. Nämlich von dem -ъ ist ihnen die einzige Affection des l geblieben und wird mit ł bezeichnet, vgl. stoł, woł, russ. столъ, волъ, dieses Zeichen würde sich mit dem Accente für ь vermengt haben und sollte doch ganz etwas verschiednes ausdrücken. Darüber scheint die Aussprache des ль abhanden gekommen zu seyn und krol lautet mit unafficirtem l aus. Die Böhmen haben heutzutage die afficirte Aussprache mancher Consonanten auch in der Schrift aufgegeben; früher war ihre Sprache in diesem Stück der polnischen ähnlicher, doch sind die Slovaken den meisten -ь, so wie dem -лъ treu geblieben.

Bemerkenswerth ist zumal, daß die Schwächung des -и in -ь noch in einigen Flexionen weiter um sich gegriffen hat. Statt des altsl. Infinitivs auf -ти, den alle südlichen Stämme beibehalten und die Böhmen wenigstens schreiben, lautet er den Russen -ть (wogegen das Supinum -тъ früher abstach),[3] den Polen -ć. Umgekehrt scheint das serbische und slovenische -мо der Prima Plur. vollständiger als selbst das altslav.
XXXVIII -мъ (lat. -mus). Wenn aber alte Codices -мы zeigen (institt. p. 398.), so deutete das eher auf -мь, vgl. jесмь und das poln. -my, böhm. -me (althochd. -mês).

[1]) Misbräuchlich scheinen in verschiedenen Flexionen -ь und -ъ einander verdrängt zu haben.

[2]) So wenig im Altslav. -ь nach Gutturalen stattfindet (institt. p. 17.), eben so wenig ein poln. bestrichens k, ch, g.

[3]) z. B. im Nestor, noch s. Dobrowsky in Müllers Ausg. S. 44.

[* У „Druckfehler und Berichtigungen“ на крају књиге (стр. 104.) има овај додатак: „Hier war auch des ђ und ћ zu erwähnen.“]

In der deutschen Sprache wirkte derselbe Naturtrieb auf Schwächung, Abnutzung und endliche Wegwerfung derselben Vocale hin; allein vieles entwickelte sich nach ganz andern Wegen und mit verschiedenen Mitteln. Auch aus deutschem i und u gestalteten sich ë und o (goth. aí und aú). Wie aus slavischem меду erst медъ, endlich мед, aus кони erst конь, endlich кон; ebenso ist aus deutschem mëtu erst mëte, endlich mët geworden und aus hirti erst hirte, endlich hirt. Aehnlichkeit zwischen beiden Sprachen liegt ferner darin, daß das deutsche -u früher ausstirbt, als -i, gerade wie im Slavischen -ъ eher als -ь. Doch die Nachwirkung des erlöschenden Endungsvocals zeigt sich eigenthümlich und abweichend. Der vorstehende Consonant bleibt völlig unangegriffen, in her, netz lautet r, tz wie früher in here, netze. Der Vocal wirft sich aber auf den Vocal der Wurzel und lautet ihn um, sofern er des Umlauts fähig ist. Und gerade wie der Südslave von keiner Affection durch -ъ weiß, kennt der Hochdeutsche keinen Umlaut durch -u; die nordische Sprache läßt das -u und das -i Umlaut wirken, wie dem Nordslaven -ъ und -ь die Consonanz angreifen. Das altnord. mögr, net stehet für magur, nati wie das russische носъ. день für носу, дени, der Sprachgeist will, was er besitzt, nicht so schnell fahren lassen; er strebt es zu bergen. Damit würde sich zugleich offenbaren, warum der Gothe noch keinen Umlaut hat, er sagt magus, nati, die volle Endung steht ihm fest und sicher. Erst wann sie zu wanken und zu weichen beginnt, rettet sie sich gleichsam in den empfänglichen Wurzelvocal. In gewissen XXXIX
Fällen bestehen Umlaut und Endvocal nebeneinander.

Die ganze Untersuchung bestätigt, daß sich ь und ъ nicht mehr entgegengesetzt sind als die Vocale i und u überhaupt, oder als das altnordische e und ö (Umlaute des a durch i oder u).

III. Sichtbar hat der slavische Sprachstamm mit der ihm angrenzenden hochdeutschen Mundart mehr Berührung, als mit der ferneren niederdeutschen und nordischen. Das zeigt sich schon im allgemeinen Lautverhältniß an dem ausgearbeiteteren, lebhafteren und schwankenden System der hochdeutschen Consonanten (während die niederdeutschen und nordischen eine ruhige Haltung behaupten), an den Lingualen und Sibilanten, an einzelnen eingedrungenen slavischen Wörtern. Aber auch die Flexionen bieten solche Vergleichungspunkte dar, z. B. die hochdeutschen paragogischen -er (früher ir, -is), -en im Plural einiger Substantive sind den slavischen Einschiebungen -ес, -ен, -ет höchst ähnlich. Eine andere Verwandtschaft glaube ich in folgender Eigenheit zu finden. Die alt- und mittelhochdeutsche Sprache zeichnet einige belebte Masculina dadurch aus, daß sie ihren Acc. Sing. von dem Nom. unterscheidet. Im Neuhochdeutschen hat sich der Gebrauch nur noch bei Eigennamen erhalten. Die Unterscheidung besteht aber in der diesen Accusativen zu Theil werdenden adjectivischen Biegung -an, später -en, z. B. truhtîn (dominus), truhtînan (dominum). Petrus, Acc. Petrusan. Bekanntlich geben alle heutigen slavischen Dialecte belebten Masculinis einen vom Nominativ abweichenden Acc. Sing., während bei unbelebten beide Casus völlig übereinstimmen. Dieser Acc. be- XL

lebter Wesen endigt auf -a, fällt also mit dem Gen. Sing. zusammen; derselbe Trieb äußert sich wieder durch ein verschiedenes Mittel. Dobrowsky lehrt S. 462. 463, daß das Altslavische den Acc. Sing. belebter Masc. noch nicht unterscheide, vielmehr ihn dem Nom. gleichlasse. Auch dem Gothischen ist jene althochdeutsche Auszeichnung durchaus unbekannt. Spätere gedruckte Ausgaben der slavischen Bibel haben inzwischen die genitivischen Accusative eingeschwärzt; selbst Handschriften scheinen dergleichen zu gewähren, vergl. вълка (lupum) institt. p. 73. und чловка (hominem) p. 676. Gesetzt, sie ließen sich aus älteren Handschriften bestätigen, wer weiß, ob dieses -a, nicht eine abgestumpfte, organisch vom Genitiv unterschiedene Form gewesen ist?

IV. Noch in einer andern, tiefer eingreifenden Formlehre mahnt mich die Vergleichung deutscher Sprache von den Annahmen slavischer Grammatiker abzuweichen.

Die griechische und lateinische Sprache geben jedem Adjectiv nur e i n e Flexion, die deutsche und slavische jedem in der Regel eine doppelte.

Unser Verfasser richtet sich in der Aufstellung und Benennung dieser Formen nach dem Altslavischen meint jedoch (S. XLII. des Originals), da das ganze Adjectivum eher aus dem abgeschnittenen hervorgegangen scheine, so seyen die Namen усјечено und цијело untreffend; welcher Ansicht ich nicht gerade beitrete. Beiderlei Formen, dünkt mich, hat er insofern vermischt, als er namentlich dem Gen. und Dat. Sing. Masc. der abgeschnittenen neben -a, -y auch die der ganzen Form zugeschriebenen Endungen -ога, -оме einräumt. Wenigstens im Altslavischen und Böh-
XLI mischen geben die Paradigmen diesen Casibus einmüthig nur -a, -ꙋ; -a, -u; die verschiedene Betonung des Wurzelvocals in жу́то̀га, жу́то̂ме und жу̀то̀га, жу̀то̂ме möchte ich vorläufig für bedenklich halten.

Allein schwerlich hat Wuk zu der erwähnten Vermengung gar keinen Anlaß in der serbischen Sprache gefunden. Ich gestehe, daß mich auch die Grammatiken der übrigen slavischen Mundarten in der Art und Weise, wie sie das Paradigma des doppelten Adject. hinstellen, nicht befriedigen und wage die Behauptung daß sie den Rumpf und das Haupt beider Formen verwechselt haben. Wie, wenn der Nom. жут zum Gen. жутога, Dat. жутоме gehörte, der Nom. жути zum Gen. жута, Dat. жуту? ersteres die ganze, letzteres die abgeschnittene Form wäre? Wenn also auch im Altslavischen благъ, Gen. благаго, Dat. благомꙋ die ganze Declination; благыи, Gen. блага, Dat. благꙋ die abgeschnittene vorstellten?

Alle werden einverstanden seyn, daß der Unterschied auf das nämliche hinauslaufe, was ich in der deutschen Grammatik mit nicht unanalogen Namen starke und schwache Adjectivdeclination genannt habe.

Nun ist aber Eigenschaft der starken deutschen Form, daß der Nom. Sing. Masc. die bloße, nur mit dem Geschlechtszeichen versehene Wurzel, der Gen. -s, der Dat. -m. zeige. Folglich entspricht das althochd. plint (plintêr). plintis, plintemu dem serbischen слеп, слепога, слепоме. Die schwache deutsche Decl.

fügt dem Nom. Sing. Masc. einen Vocal bei und endet den Gen. Dat. auf einförmiges -in. Daher ich wiederum plinto, plintin, plintin dem serbischen слепи, слепа, слепу an die Seite stelle. Offenbar läßt sich plint, plintis, plintemu XLII weder mit слеп, слепа, слепу noch plinto, plintin, plintin mit слепи, слепога, слепоме vergleichen, d. h. nur die Nominative stimmen in beiden Fällen, nicht die andern Casus. Vertauscht man diese, so fugt sich alles. Die Namen sind richtig und passend vom Nom. hergenommen. In allem Betracht verdient aber die ganze (starke) Form als die ursprüngliche und vollkommnere der abgeschnittenen (schwachen) vorauszustehen.

Die allgemeine Analogie des Deutschen und Slavischen bestätigen außerdem besondere Analogien. Der Organismus der deutschen Sprache will, daß alle Comparative nur schwach, nicht stark gehen (deutsche Gramm. I. 756); alle Ordinalzahlen nur schwach, nicht stark (das. 764); alle Pronomina Possessiva nur stark, nicht schwach (das. 783.). Dobrowsky lehrt aber gleichfalls S. 320. 583. daß alle Comparative nur definite. S. 339. 501. daß alle Ordinalia nur definite decliniren. Ist meine Vorstellung gegründet, so mussen sie nicht allein im Nom. Masc. -и (das nimmt auch Dobrowsky an), sondern im Gen. -a, im Dat. -y haben, wenigstens organischerweise gehabt haben. Ich vermag nicht die ältesten Handschriften in dieser Rücksicht zu prufen; ich weiß, daß im Paradigma der Institutionen für den Comparativ S. 504. der Gen. -аго, Dat. -емѹ angenommen wird, lese aber gerade auch S. 488. daß nicht selten der Gen. велїѧ. Dat. велїю vorkomme. Blickt hier das Richtige durch? Finden sich gleich Belege fur -аго, -емѹ, so könnte eben in ihnen Störung der älteren Einrichtung gesehen werden. Was die Ordinalia angeht, so soll mir einstweilen die böhmische Sprache zeugen: „nach půl (halb) nehmen čtwrtý, pátý etc. im Gen. für ého nur a, im Dat. für -emu XLIII nur -u an.“ [1]) Hat sich in dieser Verbindung nicht die echte Gestalt des Gen. und Dat. erhalten? frage ich. Nicht weniger für die possessiven Pronomina kann man übereinstimmend mit dem Deutschen die Regel stellen: non nisi indefinite flectuntur; die Paradigmen stehen bei Dobrowsky S. 499: мой, моего, моемѹ; наш, нашего, нашемѹ; das й in мой, твой, свой ist, wie das parallele наш etc. lehrt, nicht das -и des definiten Nom. Sing. Masc. vielmehr anderer Natur (vgl. serb. мој, böhm. můg). Endlich, wenn die Institutionen S. 495 das Pronomen он und die auf gleichem Fuß stehenden ов, сам, ин so wie die Cardinalzahl един bei den definiten Adjectiven vortragen; so hält zwar der gelehrte Verfasser die Formen оного, оноѵѹ; единого, единомѹ für definite, warum setzt er ihnen aber den (seiner Ansicht nach indefiniten) Nom. он, един auf? warum heißt es S. 496. „nom. он, она, оно definitae terminationis capax est: оный, онаѧ, оное“? Folgerichtig hätte оный zu dem Gen. оного etc. gesetzt und bemerkt werden sollen: nom. он refert terminationem indefinitam. Freilich

[1]) Dobrowsky ausführl. Lehrgeb. Prag 1809. S. 278.

von једнн wird sich so wenig ein јединый beibringen lassen, als von dem deutschen Cardinale ein ein eino (deutsche Gramm. I. 760).[1] In der That stellt Dobrowsky von diesen Wörtern das vollkommen richtige Paradigma (wider sein System) auf; sie geben sämmtlich indefinite, d. h. nicht blos ihr Nom. он, јединн, сам, sondern auch ihre Gen. -ого etc. sind indefinite Formen.

XLIV Noch eine Aehnlichkeit deutscher und slavischer Sprache: der Vocativ des Adjectivs pflegt gern in schwacher Form construirt zu werden (deutsche Gramm. I. 815). Auch im Slavischen (institt. p. 486). Dem plinto (caece!) entspricht ganz ein слѣпый.

Dobrowsky erklart S. 493. seine, von mir angefochtene, Aufstellung der definiten Adjectivdeclination aus einem Affix des Pronomens и oder ји (dessen Nom. Sing. nirgends vorkommt, nur aus dem Acc. geschlossen werden muß). Mir scheint das ein Cirkel, der eigentlich nichts erklärt. Wenn благаго aus блага его, благомꙋ aus благꙋ емꙋ entspringt, was ich bezweifle, so fragt sichs immer: woher das го in его, das мꙋ in емꙋ entspringe? Wer darauf antwortet, hat uns zugleich die Pronominalform und die adjectivische aufgeschlossen. Eine jener ähnliche Erklarungsweise habe ich im Deutschen abgelehnt.[2])

Ein Blick auf neuere slavische Sprachen. Das krainische Schema lép, lépiga, lépimu erscheint unter meinem Gesichtspunkt völlig gerecht und zeigt uns die organische ganze (starke, indefinite) Form. Diese Mundart hat aber der abgeschnittenen (schwachen, definiten) Adjectivdeclination beinahe entsagt und sie nur noch im Nom. Neutr. erhalten, wo sie durch veränderten Ton ausgedruckt wird (indifinitè: lépo; definitè: lepó). Das -i des definiten Masc. dauert in einigen Zusammensetzungen (Kopitar S. 258) oder Constructionen, z. B. lépi mladénetz (der schöne Jüng-
XLV ling). Doch auch Comparative und Ordnungszahlen zeigen das organische -i im Nom. (das. S. 267. 277.) wiewohl kein -a und -u im Gen. Dat. Das Polnische ist für den Nom. Sing. Masc. gerades Widerspiel des Krainischen, er heißt nicht slep, bial, sondern slepy, bialy, bloß ausnahmsweise haben gewisse Adj. beide Formen behalten, z. B. zdròw, neben zdrowy; wesòl neben wesoly. Dann pflegt auch das Neutrum -e statt -o zu bekommen. Das Femininum geht einförmig auf -a, ohne unterscheidende Betonung und Gen. Dat. Masc. auf -a, -u sind unerhört, alle lauten auf -ego, -emu. Deutlicher dauern im Böhmischen und Russischen die altslavischen Doppelformen. Im Böhmischen steht das indefinite bos, bosa, boso dem definiten bosý, bosá, bosé gegenüber; die Grammatiker legen freilich dem Nom. Masc. bos den Gen. bosa, den Dat. bosu bei, dem Nom. bosý den Gen. bosého, Dat. bosému. Meine Ansicht forderte: bos, bosého, bosému; bosý, bosa, bosu. Gesteht doch Dobrowsky selbst (Lehrg. S. 270) daß spasen den Gen.

[1]) Vgl. unsre serb. Gramm. S. 49. über један (nicht једин!)

[2]) Deutsche Gramm. I, 834. Dagegen anderwärts (Gött. gel. Anz. 1822. S. 1796) den Ursprung der Casusflexionen aus Partikeln behauptet.

spaseného, Dat. spasenému bilde und nicht spasena, spasenu, daß auch janůw lieber janowého, janowému als janowa, janowu bekomme. Nur daß er für spätere Verderbniß hält.[1]) was mir richtigere, ältere Form zu seyn scheint. Im Serbischen endlich lebt die Unterscheidung zwischen жȳт und жȳти fort, wird aber im Fem. und Neutr. nur durch Accentuirung bewirkt, жýта, жýто und жȳтâ, XLVI
жȳтō. Diesen Nominativen ordnet Wuk die Genitive und Dative nach Weise der altslavischen, russischen, böhmischen Grammatiker zu, giebt aber, wie erwähnt, den Gen. Dat. seiner abgeschnittenen Form auch noch die Flexionen der ganzen.

Offenbar hat sich in den neuern Sprachen die Unterscheidung ganzer und abgeschnittener Adjective mehrfach gemischt und großentheils aufgehoben. Man erkläre sich für welche Ansicht man wolle, für die gewöhnliche oder die meinige, so wird in einzelnen Mundarten der zerstörte Organismus nicht zu verkennen seyn. Nach jener Ansicht muß man aber das krain. lép. lépiga, lépimu für die Mischform, das böhm. lepý, lepého. lepému für die echte halten, während ich das umgedrehte annehme. Mischungen, glaube ich, sind bereits im Altslavischen vorgegangen.

Will man die Richtigkeit beider Vorstellungen an der Bedeutung prüfen, die von einer oder der andern Adjectivform abhängt, so ist Behutsamkeit nöthig. Im Deutschen entspricht die schwache Form zwar sehr oft den Fällen, wo der Grieche seinen Artikel dem Adjective vorsetzt; oft auch nicht. Wenn daher ein altslav. слѣпа *τυφλόν*, слѣпаго *τȣ̃ τυφλȣ̃* übersetzt (institt. p. 595.), so wird andremahl die definite Form da gebraucht, wo der griech. Text keinen Artikel setzt (ibid. p. 596.). Und so erklärt sich die in andern Dialecten ohne Rücksicht auf Bedeutung abgewichene Form, z. B. der Krainer unterscheidet vòl je slep (der Ochse ist blind) von slépi vol (der blinde Ochse). Desgleichen der Serbe: вô je слијеп. слијепи вô, XLVII
der Pole setzt einförmig in beiden Fällen wol jest ślepy und ślepy wol.[2])

Der Kürze wegen habe ich übrigens diese Untersuchung auf die drei ersten Casus Sing. Masc. beschränkt. –

V. Auf Darstellung der serbischen Conjugation hat unser Verfasser besondern Fleiß gerichtet. Mir scheint, daß dabei nicht genug getrennt worden ist, was ursprünglich verschieden war. Theilt man bloß nach den Vocalen des Präsens ab, so fallen freilich sämmtliche Verba in drei Conjugationen *ам, ем, им*, allein bei der zweiten, unstreitig der wichtigsten, die ältesten Wörter umfassenden, geräth zu viel

---

[1]) Auch Wuk und die Institutionen p. 597. lehren, daß die Possessiva auf XLV
-ов, -ев etc. nicht definite decliniren. Für den Nom. kein Zweifel. Sollte es aber keine Gen. und Dat. -овѧго. -овемꙋ geben? freilich neben -ова, -овꙋ; denn p. 485 steht unter den Belegen: домꙋ Царевꙋ etc.

[2]) In den serbischen Liedern bestärken unzählige Stellen meine Ansicht, z. B. XLVII
III. 66. Дмитар иште врана коња и сива сокола. wird jeder Deutsche übersetzen: Demetrius sucht das schwarze Pferd und den grauen Falken, obgleich nicht вранога. сивога stehet. Einige Zeilen weiter folgt: узе сивога сокола in gleicher Bedeutung des Adjectivs.

zusammen. So hätten namentlich die auf *-нути* (altsl. -нѫти, böhmisch -nauti, poln. nąć) ein gesondertes, anomales Paradigma erfordert; es sind abgeleitete Verba, den gothischen auf -nan vergleichbar. Wie das goth. Präsens nach erster, das Prät. nach zweiter schwacher Conjug. geht (deutsche Gramm. I. 854.), z. B. gathaúrsna (siccesco) gathaúrsnôda (siccui), gastaúrkna (rigesco) gastaúrknôda (rigui), so hat auch das serb. Präs. -ем, das Prät. -у, z. B. оглунем (surdesco) оглуну (surdui) von оглунути (russisch глохнуть, böhmisch ohlechnauti, polnisch ogłuchnąć).[1]) Merkwürdig daß sich dieses у (welches ich nach Anmerkung I. für ein
XLVIII ursprünglich langes halte, wie das goth. ô lang ist) im Krainischen beinahe verloren und in i verwandelt hat, vgl. serb. дигнути, махнути etc. mit dvigniti, mahniti, nur neben miniti giebt Kopitar S. 350 noch minúti an. Nicht anders lösten sich die altdeutschen ô allmählich in e auf. — Die deutsche Sprache besitzt sehr wenige, oder näher besehen gar keine Verba, wo sich die Infinitivflexion (-an) dem Vocal der Wurzel anschlösse. Die slavische hingegen viele, wo der Wurzelvocal unmittelbar die Flexion des Infin. (-ти) berührt. Anders ausgedrückt: im Deutschen giebt es fast keine Wurzeln mit vocalischem Ausgang; im Slavischen scheint es an solchen nicht zu mangeln. In der That hat Dobrowsky ihrer genug in seiner ersten Wurzelklasse verzeichnet (institt. p. 83.), andere mit Doppelconsonanzanlaut in seiner zweiten (зна, спа etc.), vergl. S. 346. 348. Darf ich meinen Unglauben an dergleichen Wurzeln bekennen? Sollte nicht jedesmahl entweder der echte Vocal oder ein Consonant ausgefallen seyn? Die deutsche vocalisch anhebende Infinitivflexion störte den letzten Consonanten der Wurzel nicht; das slavische -ti mußte ihn zuweilen stören (etwa wie das d oder t im deutschen schwachen Präterito). Einige Beispiele. In пити ist пи die unvollständige Wurzel. Schon lange hat Kopitar S. 340. 341. aus dem krainischen Präs. pijem geschlossen, daß piti aus pijiti erwachse, ebenso andere analoge Verba. Die wahre Wurzel hatte noch einen Labial oder Gutturallaut hinter dem pi; vgl. das lat. bib-ere, serb. пив-о (potus), griech. *πίν-ω, πί-ω* (wo auch etwas weggefallen ist). In спа von спати wäre das a wurzelhaft? so wenig als das zweite a in глагола von глаголати;
XLIX es ist ein Vocal zwischen dem с und п ausgeworfen, etwan o, man vergleiche сопати mit dem lat sopor und dem altnord. svefa, sofa. Nicht viel anders steht брати (colligere) ткати (texere) für берати, текати etc. Nur das зн in зна von знати, altnordisch knâ (noscere) gehört der Wurzel und steht für зин, зен = griech. *γεν*, lat. gen, deutsch kin, kun.[2]) Diese kleine Abschweifung ins Ge-

XLVIII [1]) Vgl. böhm. blednauti (pallescere) sladnauti (dulcescere), Part. Act. blednul, sladnul mit althochd. pleihhanên, altnord. soetna.

XLIX [2]) Wie жена, *γυνή*, altdeutsch kona, quena; im lat. nosco und nascor ist nichts wurzelhaft als das n, alles andere Ableitung (für gnosco, gnascor, ginosco, genascor) -osco = esco in olesco etc. Dergleichen Wörter, denen nur ein Buchstabe aus der Wurzel geblieben ist, haben alle Sprachen, auch die slavischen, z. B. рало, böhm. radlo (aratrum) = р-ало für ор-ало von орати (arare).

biet der Etymologie zeigt vielleicht Vortheile, die aus dem Studium der Wurzeln
und Ableitungen auf das Verständniß der Flexionen zurückfließen. Wie gesagt, es
muß mehr gesondert werden. In der dritten Conjugation gehören мјерити und
држати, wie ich glaube, durchaus nicht nebeneinander, jenes ist regelmäßig, dieses
anomal. Eine gute Aufstellung der Conjugationen und jeder Flexion überhaupt ist
mir nicht die, welche Aehnliches dem oberflächlich lernenden Gedächtnisse zu Gefallen
vereinigt, sondern die jede noch so kleine Abweichung ehrt. Wir wollen den Grund
wissen, warum weder сним auf einen Inf. снити, noch спати auf ein Präs. спам
führt; Absonderung hebt aber die Schwierigkeiten der Forschung hervor.

VI. Sehr richtig erklärt der Verfasser die üblichen Eintheilungen der Verba
in Activa und Neutra, in Transitiva und Intransitiva hier für unnütz. Dagegen
will er eine andere, allen slavischen Sprachen eingenthümliche, besonders ausge-
zeichnet wissen: die in Perfectiva und Imperfectiva. Es wird einem L.
Deutschen nicht so leicht, sich davon den gehörigen Begriff zu bilden. Dauer und
ihre Abstufung anzuzeigen, sind ja gerade, sollte man meinen, die Tempora vorhan-
den; ist es nicht störender Ueberfluß, wenn diese Ideen nochmals in etwas anderes
gelegt werden? müssen nicht, sofern das Verbum an sich schon entweder Erfüllung
oder Fortwähren einer Handlung ausdrückt, in jenem Fall Präsens und Imperfec-
tum, in diesem Fall das eigentliche Präteritum (Perfectum) erlöschen? Es wird sich
hernach weisen, daß dies, zum Theil wenigstens, allerdings geschieht.

Vollkommene Bildsamkeit jedes Verbums zu allen Temporalunterschieden scheint
freilich das Vorzüglichste. Wenn aber untergegangene Flexionen des Tempus durch
doppelte Verba ersetzt werden, so haben Sprachen, wie die deutsche, die ihrer frü-
hern Tempusflexion gleichfalls verlustig gehen, die slavische um den ihnen versagten
Ersatz zu beneiden. Selbst die lateinische ist hierin ärmer und der Slave nähert
sich beinahe dem Reichthum des Griechen; mit seinen Perfectivis vermag er oft die
griechischen Aoriste zu erfassen. Scharfsinnig hat Kopitar S. 306. vs-dígniti mit
ἆραι, vsdigáti mit *αἴρειν* verglichen (serb. дигнути und дизати). Sie sind ein-
andern nicht formell, aber syntactisch vergleichbar. Und haben sich nicht in andern
Conjugationsverhältnissen fast aller Sprachen die Themata gemischt? ausgestorbene,
ungebräuchliche Tempora Hülfe bei fremden oder abgeleiteten Wurzeln geholt? Die
slavische Formlehre kann also des Unterschieds zwischen Perfectivis und Imperfec-
tivis nicht ganz entbehren, obgleich er strenge genommen die Flexion nichts angeht
und der Syntax zufällt.

Wie die griechischen Aoriste seltner gebraucht werden, als die übrigen Tem- LI
pora, sind auch im Slavischen die Imperfectivverba Regel und die ursprünglichsten
einfachsten Wörter umfassend. Perfectiva kann man häufig an vorgesetzten Präposi-
tionen oder an Ableitungsmitteln erkennen. Gleichwohl giebt es verschiedene einfache
Perfectiva, z. B. дати, poln. dadź, dessen Imperfectivum давати poln. dawać, lautet.

Alle Perfectiva sind defectiv, in der näheren Bestimmung weichen die Mund-
arten ab. Die serbische Grammatik entzieht ihnen Imperfectum, Participium Präs.,

und verbales Substantiv, z. B. man kann von тиснути (premere) nicht bilden тисна (premebam), weil der Sinn des Worts auf einmaligen, fertigen Druck geht. Della Bella leugnet ihnen auch das Präsens, welches Wuk aufstellt. Die Form тиснем, метнем, дигнем wird nicht zu bestreiten seyn, es fragt sich: ob die Bedeutung nicht ins Futurum ausweiche? Wenigstens im Polnischen etc. hat bei Perfectivis die Form des Präsens Bedeutung des Futurums und das russ. двину heißt movebo. Im Krainischen behauptet Kopitar (S. 311.) Bedeutung des Präsens, doch nicht durchgängig (S. 332.). Dobrowsky nennt solche Präsentia: futura unitatis (p. 356), führt aber auch (p. 375) futurische Bedeutungen von einfachen Perfectivis auf, die ihr Präsens aus andern Imperfectivis lehnen.

Die Imperfectiva sind nicht defectiv und besitzen namentlich Präterita, einfache und zusammengesetzte. Hieraus schließe ich: in den Fällen, wo sich Verba beider
LII Art zur Seite stehen, sind fürs gesammte Präteritum *doppelte*, aber *gleichbedeutige* Formen vorhanden. So fallen serbisch дигох von дићи und дигнух von дигнути im Sinne levavi zusammen[1]) und das russische я двигалъ scheint commovi wie я двинулъ. Das polnische czytałem wird von przeczytałem nicht ferner stehen, als legi von perlegi; nur weil dem Polen die einfache Form des Imperfectums ausgestorben ist, mag ersteres legebam, letzteres legi ausdrücken.

Es ist nicht unmöglich Spuren eines die slavische Sprache so durchdringenden Unterschiedes auch in der deutschen aufzufinden. Composita mit -ver, -be, -hin, -durch etc. (wie im Slavischen mit -по, -до, -на etc.) böten etwa Perfectiva dar, unzusammengesetzte dagegen Imperfectiva. Kopitar lehrt S. 310. daß auf die Frage: was machst Du? thust Du? nicht mit dem Präsens eines Perfectivums geantwortet werden könne. Danach prüfe man auch deutsche Verba. Wirklich ist uns fühlbar, daß von einem Sterbenden, Reisenden, Lesenden, Bleibenden nicht gesagt werden dürfe: er verstirbt, verreist, durchliest, verbleibt, sondern nur: er stirbt, reist, liest, bleibt. Wogegen es im Prät. unbedenklich heißt: er verstarb, verreiste, verblieb, durchlas; verstarb aber und starb unterscheiden sich wie im Serbischen умрије und мрије, d. h. man muß sagen: er siechte und *starb* gleichsam sein Leben lang; er *verstarb*
LIII gestern an seiner Krankheit. Und wiederum spielt das deutsche Präsens in die Bedeutung des Futurums über: ich verreise morgen etc. Sobald in der Partikel eine Abänderung des Sinns liegt, hat das Präsens nichts Anstößiges, z. B. ich verachte. Vielleicht entdecken wir bei näherer Aufmerksamkeit auf diesen Gegenstand, daß die altdeutsche Sprache der slavischen hierin genauer folgte, als die heutige,[2]) welche

---

LII [1]) Im Paradigma hätte ich дићи mit дигнути nicht vermengt; дићи scheint (gegen das Wörterbuch) Imperfectivum wie пећи etc.

LIII [2]) Nicht ganz unanalog ist auch den slavischen Partikeln bei Perfectivis unser dem Part. Prät. vorgesetztes, Vollendung der Handlung bezeichnendes *ge*-. Stellen wie Tatian 5, 13. thaz siu *bâri*, inti *gibar* (ut pareret, et peperit) weisen aber auf einen älteren, feineren Gebrauch dieser Partikel.

zumahl einfache slavische Perfectiva nur durch Umschreibungen auszudrücken im Stande wäre, meist aber, wie die feineren griechischen Tempora, unausgedrückt läßt. —

VII. Die schwierige Untersuchung über die Doppelform der slavischen Participia Prät. Pass. auf -н und -т (was deutlich an das deutsche starke auf -n und schwache auf -d, -t erinnert) gedenke ich bei einer andern Gelegenheit aufzunehmen. Unser Verfasser scheint den Perfectivis nur die -т Form einzuräumen. Von der -н Form leiten die Grammatiker das verbale Substantivum (суштествително) auf -ње her, nehmen es aber selten in die Conjugation mit auf, doch thut es z. B. der krainische Bohoritsch. Beispiele in den Institutionen p. 284. 292. Solche Verbalia können von jedem Imperfectivum gebildet werden und decliniren wie andere Neutra. Form, Geschlecht und Bedeutung führt auf eine Vergleichung mit dem deutschen Infinitiv, dessen Declination nicht in allen deutschen Dialecten üblich ist (deutsche Gramm. I. 1021). Auch das n n ließe sich aus n j deuten, erscheint aber LIV
erst im obliquen Gen. und Dativ. Das slavische орање (böhm. woranj, russ. opaнïe), Gen. орања, Dat. орању wäre das hochdeutsche aran, Gen. arannes, Dat. aranne. Ist die Analogie statthaft, so möchte ich das slavische Verbale nicht aus dem passiven Part. Prät. entspringen lassen, zumal es Bedeutung des Präsens hat und selbst formell von jenem Participium leise abweicht, z. B. vom serbischen лити lautet das Verbale лијење, jenes Part. aber ливен. —

Cassel im Januar 1824. **Jacob Grimm.**

[Предговор је овај неко био почео преводити (године 1825.—1826.) на српски у „Српском Летопису," св. 2. (стр. 88.—101.), 4. (стр. 101.—109.) и 7. (стр. 112. 119.), под натписом **„Сербскій языкъ** (По Г. **Грïмму**)," *али је превод дошао само до стране XXV. (овде стр. 446.).]*

6.

ЛУКЕ МИЛОВАНОВА [a]

ОПИТ НАСТАВЛЕЊА

к Србској

СЛИЧНОРЕЧНОСТИ

и

Слогомјерју или Просодии.

По новом правописанија начину смотрајући на повод к новој весма нужној Србској Писмености или Језиконауку списан 1810. А издао га

ВУК СТЕФ. КАРАЏИЋ.

У БЕЧУ 1833.

У ШТАМПАРИЈИ ЈЕРМЕНСКОГА МАНАСТИРА.

[Мања 8°, страна V. X — 136. — Види спреда под бр. XXVII., стр. 373. и 374.]

[6] Помало колико ко може (а има ӣ данас хвала Богу, који подобрано могу); наћиће се у исто време, који ће из ови свију ма̂ла једно велико сабрати много.

Соларић,

у улогу ума у малену.

[„Предговор издатељев“ (стр. в—у) штампан је на стр. 374.—383. ове књиге.]

[1] ПРЕДСЛОВЈЕ.

Предраги родољубче мој!

Свака немало Србскому нашему роду списана књига, колико ӣ ја за моји њеколико љета на свјет издани видио јесам, свака велим по њеколико стихова у себи има. Како Списатељ узме перо у руку с намјером, да свјету књижевном себе учини познана, ето ти њега са стиховима. Ово би, чини ми се, на памет узети достојно било зато, што човек, који стихове дјелати хоће, стихотворења знање, и правила имати мора: а ми у овој струки ни правила, ни наставлења имамо. Од куда то дакле бива, да ми без пра̂вила, без Просодие, или Слогомјерја, и без

II стихотворног знања силом к стихотворењу тежимо? — Да није може бити зато од туда, што Г. Рељковић у предсловју својега Сатира вели: Јербо су нашег рода људи од себе пјевачи, радо пјесме слушају и стихове дјелају. Е добро: Кад су пјевачи, и кад радо пјесме и стихове слушају и дјелају; не би ли требало, да прйе положимо правила, по којима да се то чини? Јербо без пра̂вила штогод' сдјелано рједко честито и ваља́но изићи може.

Ево дакле читатељу драги! ја сам њешто мало овде у овој књижици назначио, правила њека поставио, и по њима на крају ове књижице приложене пјесме уредити, колико сам знао, потрудио се, с том намјером, да би ово људе, који у овој струки боље од мене могу, побудило, и на ову књижевности струку наложити десницу. Ово је од мене

III мали опит; и други нека к овому мало што додаде, и јоште који мало; *пак ће се наћи, који ће од ови свију ма̂ла, једно велико собрати много.*

Дјелајући ово дјелце одма прво и прво писмена била су ми камен, о који сам се подкнуо. Старао сам се, произнаћи, каковим би се начином у Правописању простог нашег Сербског језика лагкост и једнообразност увести могла; Ја сам и овде моју мисал одкрио. Наћиће се и ту, који ће оно, што је ромо изправити, и недостатност допунити. Увјерен сам, да већ има такови, који ће моју мисал одобрити, и како се надам, о писменима далеко боље и основаније, него што сам ја овде назначио, писати.[1])

[1]) Овде сам ја мислио на високоученог Господина С. Меркаила. Но неима-

IV јући ова књига у оно време за штампу трошка, заостане, премда је љета 1810. на 10. дан месеца Августа била у Цензури прочитана, са свим одобрена, подпи-

А кад се један пут једногласност о писменима међу списатељима IV
унсти, и утверди, бити ће лагши поступак к Писменици. Ова је књига V
сад за нас најнуждниja и најпотребнија. Ова ће нас у писању, и у го-
ворењу ближе притегнути и сјединити. Најприе дакле и најприе Писме-
ницу! — или онако писати треба, да није очевидно против можне у
нашему језику Писменице. О! да би ово сваког Списатеља Србског же-
лање било! како што велики Србског језика ревнитељ виче: *Писме-
ницу дај!*

Да би велим ово сваког жеља била, неби се гдикоји користољу- VI
биви Новцесбиратељ у велика и многа упуснао дјела, прие, него што би
окончао правила, по којима ће писати, нити би једне и те исте речи
сад по Славенскому, сад опет по Србскому склањању писао. Знало би
се један пут, држи ли наш прекрасни Србски језик за покварен, и пи-
сању неспособан? Поправља ли га он, и како га поправља. Знало би
се, треба ли га смјешивањем Славенскога језика поправљати, и каковим
смјешивањем: Јели она смјеса, коју списатељ у својој књизи има, пра-
вилна или није? Не чини ли она једном или другом језику обиду? Једним
словом, један списатељ не би се усудио иначе, него по правилима оне
Писменице, коју имамо, то јест за сад чисто Славенски писати. Аколи
би који Србске матере син, матерњим језиком писати волио, то би тре- VII
бало, да најприе Писменицу својег језика изда. — Или да основ по-
ложи, по којему ће писати: и у писању сталан да буде. Будући да сам
ја ову књижицу простим мојим матерњим језиком писати наумио, зато
сам и у писмена дирнуо. Ја сам њека писмена, која обично употребљивамо,
изоставио, јер су ми на сметњи, а њека друга на мјесто њи поставио.
Мислим, ово ће онима, који Србски узпишу, дати повод, да штогод о
овом мојем начину писања попробесједе, и њега одобре, или опровргну.
А може бити да ће ово дјело јоште и то учинити, да који Научен,

сана, и на штампу датисе допуштена. Мало потом месеца Септембра изиђе ре-
ченога Господина књижица под именом *Азбукопротрес*; и тако мене овај пред-
тече. И његова иста књижица стане овој и до данас на пут: Јербо на пролеће
1811. года нашавши ја к нашој књижевности благоревниве људе,*) који ће за
штампу положити трошак, добијем од Господина цензора одговор тај, да се ова
књига сад штампати не може, из узрока (јели праведан нека други суде) што је
у њој правописања начин, какогођ и у Азбукопротресу, и да је то овому и оному
противно, изискивајући и наговарајући мене, да ову књигу по обичном (управо
рећи неправилном) писања начину препишем. Ја нити сам Азбукопротресом на
овај правописања начин наведен, нити ћу оно, што сам дуговетним размишлива-
њем и многим с ученима људма о том разговарањем за правилно нашао, с не- V
правилним промјенити: какогођ што у Г. Обрадовића Сљепац Марко вељаше: да
он сада за атар туђи не прогледа. Ја, како што сам прие Азбукопротреса на-
писао, тако исто сада, ако суђено буде да на штампу изиђе, издајем, и при том
правописања начину остајем, докле гођ на свјет не изиђе простог Србског језика
Писменица свеобштим учени људи одобрена гласом. Пазн: мјесеца Црвња 1814.

*) Das waren die russischen Sänger Clemens und Feodor.

виђећи какову ја мојим основом Писменицу издати намјеравам, неповољством побуђен брже боље поитти, мене предтече, и Писменицу простог
VIII Србског језика изда. Благо нама! ако срећно проломи кршину, пут отвори. — Одма ће други за њим лагше ићи моћи. Онда ће више Србски списатеља писати Србски. Прави Србски син, који улог ума Господином Соларићем издани, читао буде, наћиће узрок, зашто и ја просто Србски пишем, и да и он просто Србским језиком пише, оно ће га лагко наговорити моћи, што речени љубитељ рода Србскога о Србском језику вели.

У овој књижици премда је прости језик Србски, налазисе њеколико речи, које су или нове, или новим знаменовањем овде мном употребљене, и које сваки мој читатељ одма јасно разумети не би могао; зато сам такове речи на крају ове књиге побиљежити, и које на Србском, које прилогом знаменовања на другом којем језику изјаснити старао се.

IX Читатељи моји, који буду здравог разума и самомислитељи, о свему овом онако ће судити, како буду знали, да је осуђено бити заслужено. А који умом својим поработили се јесу другима, и дају се од други мислими Свезнанаца водати, они ће о овом онако судити, како кад од које стране за њи јачи вјетар дувао буде. Молба дакле моја, и препорука, да се о овом добро суди, код први није потребна, а код ови последњи не би била користна. Јоште нитко није цјелом свету колач умјесио. — Ако се само њеколико учений нађе, којима је ова књижица повољна, довољно утјехе за мене, и побуде, да ју другојачније и обширније по други пут произведем. Малина разумни претеже множество празноглаваца. Првима допасти се желим, од последњи похвалу нечекам.

X
Ако они, који знаду,
Дјелу твојем чест не даду;
Вјеруј зао јест то знак.
Ако ли тек главе мале
Дјело твоје сами хвале;
Баци дјело то у мрак.

Гелмрг.

Писа у Пешти месеца Августа љета 1810.

Лука Милованов
Георгјевић.
Код високославне Краљев:
судејске Табл: Присежник.

I. ДИЕЛ. [11]

УВОД.

О СЛИЧНОРЕЧНОСТИ.

Што јест Сличноречност?

Сличноречност јест вјештина, речи смисла каковог по правилима слогомјерја разположити у редке, који обично на крају подобогласно звече.

Што јест Слогомјерје?

Слогомјерје јест знање слогова, како и́ треба изговарати, а особито како и́ треба у Сличноредцима употребити.

Што јест Слог?

Слог јест једнога или више писмéна једним уста јазом изговорен глас. Једно дакле или више писмéна, једним отвором уста изјаснено, чини један слог.

Што су писмена? 12

Писмена јесу најпростији знаци гласова, којима људи мисли своје одкривају другима.

Колико има писмена или знакова такови у нашем Србском језику?

Србски језик види се за изјаснење рêчи, које њега чине, или састављају, непотребавати више од 28 писмéна, или свепрости знакова. Ф двадесет девето писме, чинисе за туђе речи нуждно: Но Србљи Грађани већ су га присвојили у свој језик, с њим дакле битиће 29. писмéна. Писмена ова јесу:

а. б. в. г. д. дь. е. ж. з. и, і. к. л. ль. м. н. нь. о. п.
а, бе, ве, ге, де, дье, е, же, зе, и, -, ка, ел, ель, ем, ен, ень, о, пе,
р. с. ш. т. ть. у. ф. х. ц. ч. џ.
ер, ес, еш, те, тье, у, еф, ха, це, че, џе. Ако узмемо да И, I, јесу два знака, онда ће́ бити у Сербском језику равно 30. писмéна. Прекрасно и знаменито число.

Ова писмена раздјељују се на двоје. Има међу њима писмéна, која не потребују другог писмена за изјаснење својега гласа, и зато зовусе 13 самогла̀сници. Или тако да рекнем, зову се јасногласници, за то, јер су то знаци онӣ гласова, који отвореним устма, самом паром извјестно угођеном и оглашеном бивају. Такови писмена Србски језик има само 5. то јест: А. Е. И. О. У. Оста̂ла писмена зову се сгласници, нејасногласници, или подмуклагласници зато, што сами собом посебице неиздају јасно глас. И да би лагше свој глас изјаснило, потребује свако по једног само самогласника у помоћ. Два писмена Х и К узимају самогласник А у помоћ, а остали писме Е њеки спред а њеки састраг својега гласа.

Овако су обвикли Латини своја писмена изговарати, пак и други, који су или тӣ истӣ писмéна изговор, или и писмѐна и изговор примили.

тако изговарају. Увјеравао ме човек од истине, да се тај изговор и у
России предаје. И како се види, тај је изговор понајбољи. Барем боље
изговарају од нас, како што обично изговарасмо до сад: Аз, буки, вједи,
глагољ. А боље и од Грка: Алфа, вита, гама, делта. И од Жидо́ва: Алеф,
14 бет, гимел,| далет. А кад је овај изговор понајбољи, неваља га одме-
тати. Тај је изговор малој дјеци лагши, и да је далеко напреднији, то
је очевидно. Могла би се писмена језика нашег и обликом ближе прибли-
жити. У новој штампи налази се гдикоје, да је баш како и Латинско,
а у рукопису јесу многа, која са свим облик Латински писмена имају.
Ако би који то учинио, да се сва писмена, која гођ могу, обликом Ла-
тинскима писменима уподобе, ваља да зато не би дошао у пакао. А не
би језику ни штету, ако паче не велику корист учинио. О писменима
имало би се јоште подобрано говорити, но тому овде није мјеста, то се
тиче Писменице, који њу за наш Србски род писао буде, нек тај носи
ово бреме.

Овде јоште само нешто о писмену И споменути за потребно судим.

Писме И или I (то је у мене једно и то исто писме, само што
се обликом разликује, и то не без узрока) слива се кадшто с' другима
самогласницима, а кадшто пак неслива се; или да рекнем овако: Писме
15 И кад стои пред или за другим Самогласником, изговара се једна|ким
трајањем гласа, како и друго писме, које пред њим, или за њим стои:
н. п. ИА, ИЕ, ИИ, ИУ, АИ, ЕИ, ОИ, УИ; Свака ова два писмена како
једно тако и друго у два једнака мâ изговарајусе, и овде велим да се
писме И с другим самогласником неслива.

Кадшто пак овако стојећа два писмена као једним маом изгова-
рају се, и онда велим писме И слива се с другим самогласником, губи
свој изговора мâ (pronuntiationis momentum) и изговарају се обадва јед-
ним маом.

У овом случају знака ради сливења пишесе половина I, али боље
с точком од озгор, или с' двема, како га писменосливатељ у олову на-
чини; овде за сад стои овако: AI, EI, ИI, OI, УI. IA, IE, IИ, IO, IУ;
изговарасе какогођ код Мацара AJ, EJ, IJ, OJ, УJ. JA, JE, JИ, JO,
JУ. Од туд види се лагко, да писме I у нашем језику то чини, што у
Њемаца, или Мацара писме *j*. Чест и свободна мисал о том нека буде
сваком Списатељу писменице именовати ово писме како зна; ја се до
сада пригнути немого, да га јотом назовем. Него велим да је И, само
16 у первом| случају разумјевајући да је *цјело-И*, а у другом *полу-И*.
И будући оно двие службе одправља, за то је оно двојаког рода, бива
самогласник, и сгласник.

Писмена ДЬ. ТЬ. ЛЬ. НЬ. то јест: ДЬЕ, ТЬЕ, ЕЛЬ, ЕНЬ; јесу
знаци прости гласова, на подобност, ког му драго другог писмена. Како
гођ што писме ЕІ. Л. има свој глас, и својега гласа има знак собствени,
тако исто и писме Елу ЛЬ има свој глас; треба му дакле дати његов
собствени знак. Знак овај Ћ, који се у обичају налази, могао би се
употребити на мјесто ТЬ, и то врло добро, само неваља га промјењи-
вати с гласом другим, то јест писмена ДЬЕ *наћи*, *дођи*, тако свагда
писати или оно значило *натьи*, *дотьи*, или значило *надьи*, *додьи*, не
би ваљало. Кад сваком простом гласу назначим и његов прости соб-
ствени знак, које треба да буде, онда промјена и премјенљивост писмена

престаје. Такови знакова у нашем језику неће више од 30 потребовати. Ни мађарски језик нема више него 32 писмена и то, она два сувише Ö и Ü, који у нашем језику нема. Ова четири писмена ЛЬ, НЬ, ДЬ, ТЬ за сад нужде ради пишем тако, докле у штампи не добију сливен 17
и прост знак.[1])

Инди када слог из писмена једног или из више писмена бива, како што горе јест казано, коликострук јест слог?

Слог пригледом, како што ми о њему разговор имати хоћемо, јест трострук: дуги, кратки, и општи.

Што је дуги слог?

Дуги слог јест онај, који гледећ' друге слогове, који се у тој истој речи код њега находе, спазљиво више времена неголи један од други ту стојећи слогова к изговору потребује; то јест: на којему се њешто мало више, него што на другом задржава и продужује глас, н. п. *Кӳпити, да̑вати*; Овде слог *кӳ* и слог *да̑* њешто мало више времена по- 18
требују, неголи који од ови слогова *пи, ти, ва, ти.*

Што јест кратак слог?

Кратки слог јест, који сматрајући на други слог краћим временом изрекне се. н. п. *разполагати*, овде слог *раз* или *по, га, ти* скорије изрекну се, неголи слог *ла*, дакле су они кратки, а овај јѐ дӳг.

Што јест општи слог?

Општи слог јест онај, који по употребљавању искусни пјеснословаца сад на мјесто дугог, сад на мјесто кратког поставити се може, н. п. *во̀да* (aqua); овде слог *во̀* велим, да се и на мјесто кратког и дугачког слога узети може, и такови слог јест општи.

Од куд ова различност слогова?

Само јестество и природа, које је све ствари овога свјета извјестном њеком мјером у сгласност разположило, хотјело је, да та мјера буде и у слоговима, како што се они у бесједи употребљавају.

Јесу ли сви слогови дугачки како и кратки једног рода? 19

Понајвише кратки слогова има, и ови једног рода могли би се нарећи. Но дугачке слогове добро уво у три реда разположити може. Између ови трију родова дугачки, и међу првим родом кратки слогова, јесу њеки слогови, које гдикоје уво ни у ова три рода дугачки, ни у онај кратки слогова род поставља. Ови се чине, да су за себе особити род слогова између они *посредњи*, И ако који Научених не би доказао, да су и ови међу собом двојаки,[2]) онда би се могло рећи: У

---

[1]) Господин Ревај Списател Мађарске велике Грамматике чини ми се, да 17
је тако природу и својство ови писмена погодио, да ми се његова боље, него Господина Домбровског о овим писменима мисао допада.

[2]) По мојој мисли не могу и́ раздвоити премда ми се њека разлика међу 19
њима чини, н. п. Цр̀вен, roth, ruber: Црвê̄н, die Röthe, rubor. Разлика ова бива 20
од туд, што први слог у другом случају њешто уимље, особито од дугачког до себе стојећег слога.

слоговима Србског језика јест пет родова, три рода дуги, један кратки, и један посредњи слогова.

Има ли штогођ, чим би ова различност у писању назначити се могла?

По несрећи и па штету Србске књижевности писмена, која би само
20 знаци| прости гласова бити морала, уврзла су се у главу скоро свима списатељма, да опа и ову службу одправљати, то јест различност дужине гласа или изговора означивати имају: али ово могу прекрасно њеки знаци особни извершивати; и дуге слогове од кратки, и дуге опет међу собом разликовати.

Како се вову ови особни знаци, и колико и́ је?

О знацима предаје нам науку Писменица: Но будући да наш језик јоште до сад Писменицу своју на свјет издану видити жели,[1]) зато овде њешто мало о знацима овима особнима споменути нуждно ми се види. Ове знакове именујем приглапсила, и четири бити мислим. Приглапсило одуљујуће (´) accentus prolongans. Приглапсило преодуљујуће (ˆ) accentus
21 superprolongans. Приглапсило подижуће (`)| accentus elevans. Приглапсило преподижуће (̑) accentus superelevans. Н. прим:

Данас видила се једна *ду́га.*
Ја сам видио много *ду̂га.*
Ова ми је хаљина *ду̀га.*
Ја неимам много *ду̑га.* Или:
Прешао је преко многи *во̂да.*
И зна добро што је *во̀да.*
Јучер својега коња *во́да.*

Данас жену своју *во̑да.* Тако ра́на, die Nahrung, nutrimentum, Ра̂на. der Nahrungen. nutrimentorum, Ра̀на. die Wunde. vulnus, ра̑на, der Wunden, vulnerum.

Будући ова различност слогова очевидна јест, и у изговарању сматрати се мора, неби ли сваког слога таковог свој знак у писању поставити требало?

Да се њеки знаци у писању кадшто поставити морају, то ће и мало учивши се језику овоме допустити: али да се свако приглапсило, или знак, гди се гођ његов како одуљен глас чује, поставити мора, у том списатељи до сад нису сједногласили се. Јербо њеки веле, да и́
22 постављати треба; а њеки су давно на ове надметке и црвиће подигли хајку, и веле, да њи треба изостављати, на приклад Њемачког или Талианског језика: јербо њи постављати у писању јест дангубно. А кад би се свакп у штампи постављао, не само што би печатање тежје и скупље било; него и напечатана књига не би тако с њима, како без њи љепа была. Два приглапсила на једној речи постављати, тога не било у нас! — Маџарима просто, нека им. Писменица то јест Грамматика или Језиконаук учиниће о том најбољу одсуду. Она и Словар јесу, како вели учени Соларић, два судилишта, по којима ће се и последњи чркало

[1]) *Онда кад је ово писано.*

судити моћи. Она нек прекине распру. Но усудио би се рећи, да колико можно савршени Словар свако потребно на својему мјесту и свакој речи, гди се изискује које приглaсило, имати, а Грамматика руководство даљег употребљавања и измјењивања овиј приглaсила у прѐгнутим речма давати мора.

Имајули слогови јоште особити какови свој знак? 23

Имају слогови јоште, осим горе назначени знакова, њеке знакове, којима се назначују. Дуги слог обично назначује се знаком једне праве прýге то јест овако (¯) Кратки слог кривом обадвоим крајевима гóре угнутом прýгом (˘). А кад овај кратког слога знак над знаком дугачког слога постави се н. п. (˘̄), таков онда знак означује обшти, обојети, или двојаки слог.

ПОГЛАВАК I.

О СЛОГОМЈЕРЈУ.

§. 1.

У ПРОСТИМ РЕЧМА.

Како се раздјељују речи просте?

Речи просте раздјељују се на просте једносложне, [двојесложне,] тројесложне и четворосложне. Вишесложне просте речи редко се находе.

1. Речи једносложне какови слог дају? 24

Речи једносложне у стихотворењу чине обшти, обојети, или двојаки слог. Но позорствовати ваља, да се то од оний речи разумјева, које приглaсило подизајуће имају.

Речи једносложне с' приглaсилом преподизајућим, (а и одуљујућим) дају поредно дугачки слог, а без икаква приглaсила речи јесу поредно кратке, како н. пр: ме, те, се, на, и пр. Прве једва онда и то у једном и том истом чланку окраћене бити могу, кад би се случило, да у том истом чланку друга реч тога истога приглaсила стоји, н. п. *Свōднă мīрŏ дaj глăс jāснй.* Овде реч *глас* има приглaсило преподизајуће и јест на мјесто кратког слога употребљена, но обстаје зато, јербо пред њом стоји реч *дај*, која то исто приглaсило преподизајуће има. Тако је и онда, кад у једном чланку предходи реч с приглaсилом одуљујућим, то јест сљедујућа реч с приглaсилом таковим или с преподизајућим може по нужди бити слог обшти, ако је у једном чланку с првом.

25 Речи једносложне без приглaсила самостојеће неодуљивајусе. Ако свежњу образак слободе (connexio figura licentiae poeticae) Пјесмословац употреби онда то бива што ће се о том после казати.

Ако ли пак две такове речи стоје или три једна до друге, онда бива кадшто, да прва сама по себи добива приглaсило, н. п. *на ме, за те, по се;* Ако ли не, а оно опет с другом речју у једном чланку постављене лагше може прва обшти слог бити, него самостојећа; јербо речи *ме, те, се, на, по, у,* и пр. које се чине без приглaсила, а и

остале, које имаду приглaсило подизајуће, н. п. *сад, кад, том,* и пр. већма су наклоњене у самостојности и слогу краткому. Речи једносложне од четири писмена или ту био самогласник, или не, с приглaсилом подизајућим, н. п. *брат, смрт, прст,* већма су наклоњене дугачком слогу, а тако и од пет писмена, н. п. *сгреб.*

2. Како слогомјерје имају речи двојесложне?

а) Речи двојесложне просте на првом слогу с приглaсилом поди-
26 зајућим дају| слог општи, други слог, на којему приглaсила неима, јест кратак, н. п. *Да̄нӑс ње̄мў ве̄лӑк.* Овде слогови *да, ње, ве,* јесу за дугачке постављени, но могу кадшто и кратки бити, особито ако предходи приглaсило одуљујуће или преподизајуће, н. п. *Дај да̄нӑс | да̄р њӗмў | ве̄сӗло̆ | дӑ пр̆инӗсӗмо̆.*

б) То се разумјева и од они слогова, који самогласника неимају, јербо из гóре о слогу реченога то проистиче, да слог без самогласника бити може, н. п. у једносложним речма *смрт, врт,* а овде у двојесложнима *смрти, хрти.*

Док имáтци јесу цјели,
Сам ти своје благо дјели:
Јер по твојој одма *смрти,*
Туђи буду вукли *хрти.*

Јамбрешић.

в) Ако ли на први или други слог приглaсило преподизајуће или
одуљујуће пада, а на другом слогу неима приглaсила, онда онај слог, на
27 којему је приглaсило, свагда остаје дуг, а онај, на које|му неима приглaсила, јест кратак, н. п. *дра̄го, бла̄го, лúце, знáду, дáду, ју̀на̄к, ора̄ч, кола̄ч,* размјеравају се овако: *дра̄го̆, бла̄го̆, лицӗ, знáдў, дадў.*

Дај ил недај как'ти *драго*
Твоје свагда мило *благо.*

Јамбреш.

Лије твоје који гођ *знаду*
Красна *лица* цвјетни шар
Славу дâну нека *даду,*
Шарокрасност дај на дар.

2. Пада ли пак на први слог приглaсило преодуљујуће или преподизајуће, и други слог нешто себи од преодуљеног или преподигнутог узимље, онда и овај може бити дуг, то јест, он је општи; то се понајвише случава у другом падежу множественог числа, н. п. *дâна, пôља,* мјери *да̄нӑ, по̄љӑ.*

Ка̄к' нӗвје̄стӑ сва̄тбнй *да̄нӑ*
Њо̄м сӗ дӣчй *по̄љӑ* ре̄д

28 3. Каково слогомјерје имају речи тројесложне?

а) Реч тројесложна буди каково приглaсило на првом само слогу имала, дáје први слог дуг, а друга два кратка, н. п. *дје̄чйцӑ, пче̄лйцӑ, кње̄жйцӑ, љӯдймӑ.*

б) Ако ли приглaсило пада на средњи слог, то такови јест дуг, а први и трећи јесу кратки, н. п. *весéље, држáње, јунáка, орáча, ковáча;* мјери: *вӗсе̄љӗ, др̆жа̄њӗ, јўна̄кӑ.* и т. д.

Вр̄лŏ лēпŏ бāш *др̄жāњĕ*
Мрзска гиздост све осмради.

Јамбр.

в) Ако после преодуљујућег пригласила, кад на средњем слогу стоји, сљедујући слог од његове дужине себи штогод унмље, онда је трећи слог обшти, н. п. *писмêна* бива *пйсмēнā*.

4. Каково слогомјерје имају речи четверосложне? 29

а) Речи четверосложне просте, које пригласило на првом слогу имају, први и трећи слог имају обшти, а други и четверти јесу кратки, н. п. *голубови, лабудови.*

Сутра возе голубови
Њу у луга нашег сâд.

б) Тако исто бива, кад пригласило на трећи слог пада, но то се разумјева о пригласилу подизајућем, јербо први и трећи слог с пригласилом одуљујућим, преодуљујућим, или преподизајућим поредно кратке поставити неваља, н. п. *гŏлӯбовй, гŏвŏрењй* (sermonis), *гŏвŏрењā* (sermonum) der Reden.

в) Ако ли пригласило на други слог пада, то такови јест дуг, а остали, то јест 1и, 3и, 4и, јесу кратки, н. п. *јӯнāцймā.* Ако се у четверосложним простим речима четверти слог нешто одтеже, то је такови слог обшти, н. п. гŏлӯбйњāк. Пригласило подизајуће ако би се у једној речи случило, гди се јоште које од њега јаче пригласило находи, то оно 30 ништа друго, но онај слог, на који падати чује се, чини обштим.

Како се речи петеросложне просте размјеравају?

Речи петеросложне просте обично два пригласила имају, или имати чине се, зато и виде се, како да би сложене биле, могу се дакле по начину сложенй речи размјеравати.

§. 2.

У СЛОЖЕНИМ РЕЧМА.

На што треба у сложеним речма мотрити?

а) Реч сложена или има предлог један, или има два, или ни једног, него састављена јест из други двију речи. Ако је предлог један и без пригласила, то такови свагда кратак јест, н. п. *ӯмрēтй, прĕмӣлй, зāзвĕчй, йзљӯбй.*

Блāгŏдāтнā слāст дрӯгŏвā 31
Њŏм *прĕмӣлй* бйвā рŏд
Сăд зăзвĕчй мāјŏпŏјӯ
Цйтĕрйĕ слāвŏјĕк.

То се разумјева од двојесложни и вишесложни речи.

б) Ако ли је у речи једно пригласило подизајуће, и на предлог пада, онда у двојесложним речма предлог даје обшти слог, а други је

кратак, ако ли и други слог њешто мало затежесе, то су онда оба општа слога, н. п. *нёзнӑ* (er wußte nicht), *нёзнӑ* (er weißt nicht).

Сӯтрӑ љӯбӣ штō дŏ сāдĕ
Љӯбвĕ јōштĕ *нēзнӑ* слāд.
Ōн прĕстӑ тӯжӣт' зӑ њōмĕ.

в) Ако ли је над предлогом пригласило преподизајуће или одуљујуће, н. п. за́бав, за́кон, на́гон, за́лог, до̑ђе, про̑ђе, онда први слог јест
32 дуг, а други је општи; а у тројесложним речма и трећи слог јест кратак и други, н. п. на́гони, за́логом, дођете и т. д. размјерава се овако: *нāгŏнӣ, зāкŏнӣ,* зāлŏгŏм, дŏђĕтĕ.

г) Ако ли је у тројесложним речма на првом слогу, то јест предлогу, пригласило подизајуће, онда прва два слога јесу општа, а трећи јест кратак, н. п. *ŏстăдĕ, нĕдăдŏ, прŏдăсмŏ.*

д) Ако ли у тројесложној речи с предлогом пригласило преодуљујуће на предлог пада, онда су сва три слога дугачка, н. п. за̑кона, на̑гона. У овом случају обадва прва слога отежусе, а трећи од њи уимље; бивају дакле сва три дугачка, како: *зāкōнā* (legum, der Gesetze), *нāгōнā* (instinctum, der Triebe).

ђ) Ако су два предлога, то први предлог свагда општи даје слог, други предлог, и тако неимајући пригласила, бива кратак, н. п. *прĕӯмāлнӑ, прĕӯкрāшĕнӑ.*

е) Поставивши да предлог први даје општи слог, а предлог други
33 кратак слог,| јавно бива, да оставша реч по својему начину слогомјерје добива.

ж) Равним начином речи четверосложне, и вишесложне с предлогом, или без предлога с другом речју сложене, раздјеле се у мисли на своје саставке, и по начину прости ре́чи размјеравају се; ако пригласило није измјенило своје мјесто.

ПОГЛАВАК II.

О ЧЛАНЦИМА СЛИЧНОРЕДАКА.

Што јест чланак?

Чланак јест количество и поредак слогова, којима се стихови мјере, и сличнословства редци разликују. Чланци су различни, има и̑ више родова, који своја имена имају.

Колико има чланака?

Чланци раздјељују се на просте и на сложене. Прости чланака има (12) дванаест. А кад се која гођ два од ови прости чланака са-
34 ставе, онда бива сложени чланак. Из тога види се, да сложени чла|нак треба разставити у мисли, како је састављен, и онда буду два проста чланка. У овој Књижевности струки, то јест, у Сличноречности, Србљину није стало до сложени чланака, довољно му је ове просте засад имати.

Прости чланци, који у сличноречности мјесто своје имати могу, јесу ови:

1. *Дугократак* (Choreus). Овај чланак има два слога, први дугачак, а други кратак, н. п. *гла́ва, ру́ка*; знак његов јест: (¯ ˘)

2. *Краткодуг* (Jambus). Овај чланак има два слога, први је кратак, а други дугачак. Знак овога чланка јест: (˘ ¯) н. п. *јўна̄к, о̆ра̄ч, ко̆вач.*

3. *Дводуг* (Spondeus). И овај чланак има два слога, оба дугачка. Он се означује овако: (¯ ¯) Н. п. *гла̄ва̄* (capitum, der Köpfe), *по̄ља̄* (camporum, der Felder).

4. *Двократак* (Pyrrhichius). Од два слога, обадва кратка; знак његов јест: (˘ ˘), н. п. *во̆дӑ, ло̆зӑ.*

Ова четири чланка јесу двојесложна, Остало 8 чланака, имају по три слога.

5. *Дугодвократак* (Dactylus). Има три слога, први је дуг, други и трећи кратак. Знак овога чланка јест ово: (¯ ˘˘) Н. прик. *љӯбйтй, сӯдйтй, мо̄лйтй.* 35

6. *Краткодвоједуг* (Bacchius). Има три слога, први кратак, а друга су два дугачка. Знак његов јест: (˘ ¯ ¯) н. п. *о̆ра̂ча̄, ко̆ва̂ча̄, ко̆па̂ча̄.*

7. *Краткодугократак* (Amphibrachys). Состои се из трију слогова, први и трећи кратак, а средњи је дуг. Овај чланак означује се овако: ˘ ¯ ˘, н. п. *о̆ра̄чӑ, ко̆па̄чӑ,* aratoris, fossoris.

8. *Тродуг* или *Троједуг* (Molossus): сва три слога дугачка; знак му је ово (¯ ¯ ¯) н. п. *на̂го̄на̄, за̂ло̄га̄,* у множ: числу.

9. *Тројекратак* (Tribrachys) ˘ ˘ ˘.

10. *Двократкодуг* (Anapaestus) ˘ ˘ ¯.

11. *Дводугократак* (Antibacchius) ¯ ¯ ˘.

12. *Дугократкодуг* (Creticus) ¯ ˘ ¯.

О сложеним чланцима из го́ре пане|шеног узрока овде даљега спо- 36
минања чинити није потребно. Јер какова му драго реч Србска четири, пет, или више имала слогова, може у просте разставити се чланке.

ПОГЛАВАК III.

О СЛИЧНОРЕДЦИМА.

Што је Стих?

Стих јест њеколико извјестни правилно разположени чланака, н. п. *Бо̄јтӗсӗ Бо̄гӑ. Тво̄рйтӗ пра̄вдў.*

Више стихова, у којима последњи чланци пристојном сличногласношћу окончавају се, зовусе сличноредци, н. п. *Сви сӑд нӑ о̆во̆, Слӯшајтӗ сло̆во̆.* Више или сами стихова, или више сами сличноредака, или пристојно помјешано једне и друге врсти (species, Gattung) поредно разположено, састављa пјесму.

37 Како се раздјељују сличноредци?

Сличноредци раздјељују се по количести (количеству) или по каковости (качеству) чланака. По каковости чланака сличноредци раздјел'ени јесу прости или смјешани.

Кад се зове сличноредак прост, а кад смјешан?

Сличноредак прост, једноставан, једнообразан, или једноврстан зовесе онда, кад је из чланака једног рода, једне феле, или једне врсти сложен, или састављен. Аколи су различни чланци у једном стиху или редку помјешани, онда је стих или сличноредак смјешан, које бива многоврстно.

Колико врсти има једнообразни сличноредака?

Једнообразни или прости сличноредака находе се три феле: 1. Кад су сами Дугократци, 2. Кад су сами Краткодузи, 3. Кад су сами Дугодвократци у редку постављени.

38 Како се ови једноставни сличноредци по количести чланака разликују?

Једноставни сличноредци по количести чланака раздјељени јесу различни. Има ӣ од два, три, четири, пет, шест, чланака и више. Овде ћемо споменути, који су обични.

I. Сличноредци прости.

1и Род прости сличноредака. Дугократци.

1. Сличноредци једноставни од два дугократка, који овако иду:

Србљин бије,
Крв се лије,
Сабље звече,
Турци јече.

Нејоз.

2. Сличноредци једноставни од три дугократка у пјесмама кратки ариа врло лепо и удесно гласају. Они иду овако:

Зелени се трава,
Свуд се вију класи,
Цвјетоносна слава
Земљу љепо краси. —
39 Мати Бога слави,
Сад ће видит' свате:
Ево! — — гологлави
Њега к' гробу прате.

3. Сличноредке једноставне од четири дугократка чешће су употребљивати обвикли наши стихотворци, него она прва два рода сличноредака; они иду овако:

Сваки скупац свога блага
Мора имат' разсипника,

Кој' ће раздат' све без трага,
С туђим њему биће дика.

Јамбрешић.

Другу своју лактом креће:
Гледај друго те одеће.

Списат: Седмоглавне аждаје.

Три сплетена с'неба цвјета
Сад у кити теби стоје,
Свак те својом дуом срета,
Мутне бистри часе твоје;
Свак ти даје красност нову,
Ал' како се знаш ли зову?
Пријатељство, љубов, радост,
Ово твоју кити младост.

Желим да ти овог љета
Непрестано здравље цвјета,
Јошт' и љубве дјете мало 40
Љубодруга теби дало!

4. Сличноредци од пет дугократака имају десет слогова. Ови сличноредака находи се највише у нашем Србском језику, тако да би се рећи могло, да су се Србљи у ову једну једину фелу стихова и сличноредака заљубили; јербо или чуо у гори пастира, или сљепицу код Монастира, или у крчми јунака, или у пољу тежака, све то овим стихом пјева. И многи Србљин док отвори уста, он ти начини овај стих, јербо стихови ови иду лагко. Цјеле књиге на Србском језику нашем списане, никакве друге, него саме ове петеродугократачне сличноредке имати видесе. Истина је да ови редци нису по горе положеним правилима окончани. Често је ту дугачак слог на мјесто кратког, а кратак на мјесто дугачког постављен, тако, да човек слободно рећи може, да се ту ни на чланак, ни на поредак, а достапут ни на Слик, него само на број слогова, сматрало. Али опет у многим пјесмама, особито у Г. Рељковића Сатиру, у Описању Турског рата, и у другим Славонским и Хорватским књигама, находи се немало редака, који с го́ре положеним слогомјерја правилима 41
добро се слажу. Ови сличноредци иду овако:

Славонио земљо племенита
Велетиси љепо узорита! —

Рељковић.

С' говорљивцем мани се инада
Ако тебе он нападне када
Јер говорит' скоро сваки знаде
Али мудрост мало тко имаде.

5. Сличноредци од шест дугократака рједко се налазе, више пут виде се раздјелени по половини, тако да буду подобни редцима од три дугократка, и онда милше падају у уво. и. п.

О премила вило!
Коју Бог сам собом
С' неба људма посла,
Да се тјеше тобом.

6. Сличноредци од седам дугократака налазесе, и јесу врло угодни, ако су с' раставком. Ево ти прекрасан приклад:

Све што мене окружава
То све самном тужи,
Нити птица птици поје,
Нит се с' другом дружи.

Обрадовић.

42 На тај начин могу се и сличноредци од 8 дугократака дјелати; више дугократака постављати прелази редка пристојну величину.

2и Рóд прости сличноредака. Краткодузи.

1. Сличноредци од два краткодуга овако иду ˘ ¯ ˘ ¯ Самоставни више овакови редака нити сам налазио у кога, нити сам ӣ правио; они би, зато што су весма кратки, нелјепо узасобце стојали.

2. Сличноредци од три краткодуга равним начином самоставни неналазе се, но са сличноредцима друге које врсте постављени весма су угодни уву, и красно звече: н. п. ˘ ¯ ˘ ¯ ˘ ¯ О Фебе ти постој!

Хранислав.

3. Сличноредака од четири краткодуга може дати приклад овај: ˘ ¯ ˘ ¯ ˘ ¯ ˘ ¯

О моја мајка што ме роди
Нă ōвăј бјēдě пӯнй свјēт!
Да мисал мене свуда води,
Й мӣслěћ' вěннěм кăкŏ цвјēт.

43 Сличноредци од пет краткодуга налазе се гдишто у пјесмама и Србскима књигама, али су далеко тежји за Србски језик, него сличноредци од пет дугократака; у кратко рећи: Краткодузи за дугачке сличноредке Србском језику за сад тежки виде се, докле који на то рођен неотвори пут.

Сличноредци од шест и више краткодуга како гођ и дугократака многи један за другим постављени тежки и њешто несносни падају њежном уву, но с другима краћима помјешани милие звече.

3и Род прости Сличноредака. Дугодвократци (dactyli).

1. Једночланачни Сличноредак дугодвократачни налази се по обичају пјесмословаца између други редака понајвише на крају штрофе постављен.

2. Сличноредци из два, три, или више дугодвократака могу се дјелати, но до јако мислим да се једва самоставни налазе осим у гдикојој пословици или загонетки; но измеђ други, или с другима помјешани чешће се налазе.

II. Сличноредци смјешани. 44

Сличноредци смјешани, то јест такови, у којима су чланци различни, јесу такођер по различности смјесе чланачне различни, и по броју чланака различна добивају имена, тако н. п. двочланци, трочланци, четверо-, петеро- и шестерочланци, и т. д.

1. Двочланачни смјешан сличноредак биће, н. п. Кад један дугодвократак и један дугократак саставим: ‒ ˘ ˘ | ‒ ˘.

Ја знам сад штоћу
Писати хоћу
Дјеци малену
Лепу шарену
Књижицу.

2. Смјешан редак из дугократка, двократка, дугодвократка и опет дугократка, н. п.

Тō бјāшē нāм блāжēнō врēмē.

Смјеса сличноредка стои у произволењу пјесмотворца, но мотрити треба, да предузета поредност смјесе непремјенна остане, и онда ће без сумње такови редци, неимајући друге какове погрјешке уву бити 45
благогласни. Слушај ова два сличноредка сладкоречног Обрадовића, која су смјешана из дугократака и дугодвократака овако:

‒ ˘ ‒ ˘ ‒ ˘ ‒ ˘ ˘ ‒ ˘ ˘ ‒ ˘
‒ ˘ ‒ ˘ ‒ ˘ ‒ ˘ ˘ ‒ ˘ ˘ ‒ ˘

Ал' је мени дан дугачак и време далеко,
Кад ћу ја у вјечност доћи и рећи утеко?

Колико би красоте изгубили, да поредност чланака у другом редку није та иста, која је у првом! —

Ово о смјешаним сличноредцима за сад доста нека буде. Љубитељ стихова, који буде хотјео поучавати се дјелањем таковй, може из овог, што је речено, сам више извести, и себе упутити.

ПОГЛАВАК IV. 46

О УСЈЕЌУ ИЛИ УЛОМУ.

Што јест усјек сличноредка или улом?

Усјек јест постојак близу средине сличноредка, кад се у размјеравању, или у читању редка њешто мало стане, дане, и тако усјеком чланци удесно разставе.

Имају ли усјеци у свакоме стиху мјесто?

Из горе реченога лагко може се видити, да усјек или усјека иначе улом, своје мјесто у дугачкима само редцима од десет или више слогова имати мора, кратки сличноредци усјеке непотребују. Приклад овог можемо у Госп: Стојковића имати. Кандор ли. 62.

Ти одзиве вјерни пој,
Побуждавај јестество.
Человјече горди ти!
Падни ниц пред Божество.

Овде се видити може, да је сличноредак један како у два раз-
47 стављен, раз ставак овај сличноредка јест то, што ја овде усјеком име-
нујем. Равним начином и овде:

Бистрострујни потоци
Горког морја вода
Ви највишји борови
Дрвље сваког рода.

И опет:

Велик свјета творац јест,
И без числа небеса
Стоје окол' престола,
Свуд он твори чудеса.

А. Стојковић из *Клајста.*

Гди треба Пјесмотворцу ставити усјек?

По различности величине сличноредака различно Пјесмотворцу треба и усјек употребљивати. Љепотокусности навикнуто уво најбољи чини се бити у том наставник; међу тим из поуке у кратко овде споменути могу.

1. Да сличноредци од пет дугократака на четвертом слогу, то јест, после другог чланка одма усјек изискују. Ево овога приклад:

48 Ходи амо | и ти заручниче
Пак послушај | што ти писмо виче.

Рељков.

У мјесецу | који има рци
Чисто вино | пити веле грци:
Акол' рци | у мјесецу није,
Онда нек се | с' водом вино пије.

Својство ово овог стиха јест тако природно и обично, да стих овог рода без усјека на том мјесту несносан бива.

2. Сличноредци дугократачни од једаннајест слогова, једним слогом даље, то јест, после другог чланка на првом или од почетка бројећи на петом слогу усјек свој имају, то је усјечни слог (caesura), н. п.

Већ дрвећа лист
Мног на земљи лежи,
Бистрооки ждрал
Сад од зиме бјежи.

3. Сличноредци дугократачни од дванаест слогова усјек имају на трећем чланку, то јест, на средини, н. п.

Ти и болном смртне
Муке малиш силу,
Дајећ' другог свјета
Славе мисал милу.

4. Сличноредци дугократачни од тринаест слогова усјек на шестом, 49
или на седмом слогу имати могу, подобно сличноредцима дугократачнима од једаннаест слогова, примјери могу се у Гос: Рањћа имати; Бој змаја с' орловима, н. п.

Арависки љути змај
Потресује крйли.

Раић.

5. У сличноредцима дугократачнима од 14 слогова усјек на осмом слогу удесно своје мјесто имати видисе. Ево овде красан приклад:

Све што мене окружава,
То све са мном тужи.
Нити птица птици поје,
Нит' се с другом дружи!

Одзив мени из сред горе
С плачем одговара,
Зефир ми се међу лисђем
На жалост претвара.

И потоци с ладном водом
Сви са мном уздишу;
Проливајте очи моје
Горки суза кишу! —

Обрадов.

6. И сличноредци дугократачни од 15 слогова усјек на осмом слогу 50
имају: н. п.

Ја у топлом мајке крилу
Прођо грозне зиме власт —

7. Сличноредци дугократачни од 16 слогова кадшто на осмом, кадшто пак, но рједко, на десетом слогу имају усјек, н. п.

Кад те злобљив језик пеца,
Сам се тјеши и подноси:
Баш најгорје није воће,
Које гризу љути оси.

Биргер.

8. Сличноредци дугократачни од 18 или 20 слогова будући весма дуги, и по два усјека изискују:

Ова ладна земља, | ово мило мјесто, |
то је моја радост;
Ја се плачућ' тјешим, | што је другим горко, |
то је моја сладост!

Обрадов.

Много се овим усјеком красоте прибави сличноредцима, кад се удесно употреби. Обвикли су њеки Пјесмотворци не само уломити на 51
једном, или на двима мјестима, но и на усјеку подобогласност употреб-

љавати, и тим начином постану краћи сличноредци, гди први с' трећим а други редак с четвертим подобогласно звечи, н. п. у сличноредцима од 12 слогова:

С' тебе мајке млоге
О ти смртни мачу,
Ладне грле ноге,
Сузе роне, плачу.

Удесније звече оваковн сличноредци ако су једним слогом у другом редку краћи, н. п.

Пој ми мили попче,
Под огњиштем стој,
Никаково грло
Ценим тако врло
Како гласак твој.

Царској у палати 52
Злобно који враг
Вребо би те удиљ;
Али овде гудиљ
Ти си мени драг.

Ти твој у тишини
Дајеш чути глас:
Како Мудрац збиљски,
Који овај мирски
Бјежи дружбе прас.

Када дуге ноћи
Сна неимам гди,
Пак те онда чујем;
Тим се утјешујем:
Са мном попак бди!

Ту ти мили попче
Непрестанно стој;
А кад умрем, теби
Кров ти сделај себи
Гробни камен мој.

По Пфефелу.

Из 8 дугократака сличноредци упомљени и на улому подобогласношћу снабдивени, подобни су сличноредцима четворочланачнима, н. п.

Кад те пеца језик злоће,
Сам се тјеши и подноси:
Баш најгорје није воће,
Које гризу љути оси.

По Биргеру.

53 Јоште удеснији видесе ови сличноредци ако су у другом редку једним слогом краћи: н. п.

Родитељма цвјете мили
Многољетно био здрав!
Срећни твоји дневи били,
Пун весеља живот сав.

Кад одлети дјетско време,
Онда није можно нам'
Лоптом звања нашег бреме
Разтерати којекам'.

По Геллерту.

Примјетба.

Што је овде речено о сличноредцима дугократачнима, може се употребити од прилике по њешто и у сличноредцима, у којима стоје краткодузи. У петерочланачницима из дугодвократака усјек после другог чланка бити има. То исто и у шестерочланачницима смјешаним може се узети. Иначе Пјесмотворац није обвезан како у простима тако особито у смјешанима Сличноредцима усјек тако, како је овде речено а не иначе употребити. Може он размјерност сличноредака и усјек по обстојателствима и намјери своје пјесме, како најблагогласније буде му се видило окрај- 54
чити. При том чини ми се, да усјек непремјенно мјесто своје онако одржати мора, како што му је у првом стиху назначено. Но то све понајвише спада на кратке лирическе пјесме.

П О Г Л А В А К V.

О СЛИКУ.

Што јест слик?

Слик или слика јест двију сличноредака на последњем чланку (или слогу) подобногласности, или иначе сличности слога.

Коликострук јест слик?

Слик јест трострук по броју слогова, који се подобногласношћу окончавају, једносложни, двојесложни, и тројесложни слик; иначе први именује се *мужески*, други *женски*, а трећи *дјетињи* или дјетински слик, н. п. Мужески слик јест: *ред, лед; скут, пут; стој, пој.* Женски слик јест: *вода, рода, драго, благо.* Дјетински слик: *радити, ладити;* 55
ходати, водати.

На што се има у слику мотрити?

У слику има се на то мотрити, да подобногласност од сгласника зачнесе, и ова два сгласника (то јест у два редка) буду различна, а не једнака, н. п. *ход, род,* а не *род, род; вода, рода,* а не *рода, рода;* иначе слик бива нечист. Можесе рећи слик и онда чист, кад се у једном редку самогласником, а у другом редку сгласником зачиње, н. п. *има, зима:* Или кад и у једном и у другом редку находе се једнаки сгласници, но у једном, или у обадва редка покрива се таков сгласник другим којим сгласником, н. п. Ако би у једном редку слик писменом *р* зачињао се, такови слик само онда могао би се именовати чист, ако писме *р* другим којим сгласником буде покривено, Н. п. *рана, грана; глад, млад; зрак, мрак; страна, грана;* иначе би нечист био слик.

Примјетба. Нечисти сликова находи се скоро у сваком списању наши пјесмотвораца, а гдикоје пак тако је овим напуњено гадом, да га 56
је читати мрзко. То је знак, да на ову чистоту сликова Пјесмотворац није сматрао. Цигло један једини Високоучени Господин А. Мразовић у цјелој својој оди на смрт блаженопочивше Г. Г. *Палатиновице* Великокњегиње Россиске, види ми се, да је ову чистоту сликова непрестанце пред очима имао. Сви остали Пјесмотворци, које сам ја до сад

читао, који мање, који више нечисти сликова имају, тако да ни сами Вис: уч. Г. Стојковић, велик иначе стихотворења дух, није од овог порока чист.

Има ли безслични стихова?

Безслични стихова налази се у многим пјесмама и књигама. Ови премда неимају сличности на крају, то опет могли би добри, и за књижевност Србску весма угледни бити, кад би иначе против поредка члана-начног, и слогомјерја ту непогрјешавало се. Тако н. п. Шестерочланачници (Hexametri) и Петерочланачници (Pentametri) посебице чисто, или измјенце помјешани постављени, премда би и безслични били, то би они
57 књижевности Србској не малу гизду и красност давали. Овамо спадају којиму драго мало по дугачки редци у јуначким и другим дугачким пјесмама.

О редцима, који ни слогомјерја, ни поредности членачне, ни горе споменуте сличности праве имају, а под именом сличноредака стоје.

Редци они, у којима ни поредка членачног ни слогомјерја, ни сличности праве није, то јест, ако су нечистим сликовима напуњени, зову се *черупци*, или неуглађени неочешљани стихови (versus hirsuti, die Knittelverse). Ми нисмо у овом оскудни; у коју гођ књигу на стихове писану завиримо, ту ћемо одма и нечисти наћи стихова.

Како бива сличноредак и поред слогомјерности и поредка членачног нечист?

Сличноредци поред слогомјерности и членачног поредка бивају нечисти, ако су им на крају нечисти сликови.

58 ### Кад се зове нечист или неправилан слик?

Нечист или неправилан слик бива:

1. Ако се слик једнаким непокривеним сгласником (или више) почиње, то јест: ако на крају редака, који се сликују, једногласне речи стоје, или биле оне једног, или различног знаменовања, н. п. *рòда, рóда; знаш, знаш:*

> Цока! цока! дед' поиграј како боље знаш;
> Немој се срамотити, да баш ништа незнаш.

Гледај Г. *Вуића Јестествословје на страни* 640.

2. Кад се сликови мужески, женски, и дјетињи непоредно склапају: *умрети, насљедити*, и т. д.

3. Кад се сами самогласници слажу, или сликују, а сгласници не, или изврнувши, н. п. *Павлу, славу*, то јест: Кад у слику писме находи се таково, које од сличности на страну реве.

4. Кад се на крају много глагола, особито ако су дугачки, находи. Благогласности навикнуто уво једва четири глагола, и то кратка узасобце на крају редка постављена отрпити може: По више глагола, н. п.
59 8, 10, 12, и т. д. узасобце на крају постављено, показује слабост Стихотворца, да он у стихотворству није далеко поступио. Друго је што-

гођ, ако тко узчита много, н. п. више од стотине глагола у којем језику све узасобце на крају постављено, овде велим да је стихотворац намјеравао показати своју вјештину, што је знао толико глагола различни, а једнаког окончавања у смислу свезати, или је с намјером шалу сбијати толике на крају поређао глаголе.

Јоште ако се у оваковим глаголима којигођ од триу вишеречени случајева налази, или којег главног својства сличноредачног неима, онда је доста два поставити глагола на крају, да се такови редак већ нечист или *черупак* именовати може. Ево овде приклад оваковн черупака:

Две дјевице једанпут *служише*,
И своју стару тетку *дворише:*
Старка поче дјевице *мучити*,
На посо по полноћи *будити*,
Како чује петла *кукурикати*,
Таки почне дјевице *викати*. и т. д.

И тако даље јоште све узасобце стоје на крају глаголи: *тужити*, 60
убити, *спавати*, *отимати*, *убише*, *осветише*, у Вунћа Јестествословју.

5. Кад се сличности ради језик повређује, и правила Писменице јако нарушавају, н. п.

Бјеж' одступи тамну мрежу,
Гди ми бједне кости лежу.

Дошеновић.

Лежу на мјесто *леже* поставити неваља; тако Србљи прави неговоре, а и Писменица недопушта. Није ли могао Стихотворац ово другчије изврнути, и уклонити се ове погрјешке? Врло лагко:

Бјеж' уклон' се тамне мреже,
Гди ми бједне кости леже!

Пак не би тако грубе против језика било погрјешке. Ако такова погрјешка без нужде сличности бива, онда је баш гадна, и сасвим песносна, јер показује, да списатель језик свој добро и чисто незна. Не могу знати, како би онај, који Србски добро говорити зна, одобрио говорења, н. п. ова:

Моим брату,	НА МЈЕСТО	Мојему брату. 61
На овим путу,		На овом путу.
По свим свету,		По свему свету.
При сувим хљебу,		При сувом хљебу.
У нашим роду,		У нашем роду.

Много такови говорења има и у везаном и у невезаном спису, која Србски језик врло вређају пити се Стихотворцу, премда он слободност њеку има, допуштају.

Сликови горепоменȗти триу родова који су изборно добри, и који нису?

Да раздјелимо сваки род сликова у три реда, поставимо у први ред *врло добре* сликове, у други *за невољу добре*, то јест у средњу

руку добре, а у трећи ред оне, који се добри звати немогу, то јест, који су нечисти: и тако ћемо знати избирати све боље и боље сликове, а чувати се од нечисти сликова.

Iи род сликова мужески.

а) Врло добри.

Да би мужески сликови первог реда, то јест врло добри били, потребно јест, да

62 1. Или речи једносложне, и обе једнаког приглаcила сликују се,
н. п. *Бој, рој; гла̂д, гра̂д; ску̏т, пу̏т; са̀д, ка̀д.* И ту од самогласника да се никакво даље писме у другом слику нечује, којега у првом слику неима.

2. Или ако се с једносложном речју сликује двојесложна, или вишесложна реч, то такова да не буде проста, него сложена, и да је саставак последњи јединослог и оног истог пригла̀сила, којег је други с њим у реду слик, н. п. *круг, љубодруг.*

б) Средње добри.

1. Ако се по сад реченом начину сликују речи, но сликови неимају једнако приглаcило, него један је, н. п. с приглаcилом подизајућим, а други с приглаcилом одуљујућим или преподизајућим, н. п. *са̀д, гла̏д; ра̀д, ла̂д:* то су средње добри.

2. Ако се између сликова једносложни речи или саставака у којем друго које писме чује, но тако, да се једва разпознаје, н. п. *туђ, врућ.*

3. Могу се још овамо узети сликови једносложне речи и двоје-
63 сложне, у којој на последњем слогу прилично приглаcило находи се,
н. п. *плач, ковач; зрак, корак,* и пр.

в) Недобри или *нечисти.*

Ако се једносложне с двојесложнима и вишесложнима простима, или ове саме собом у мужеске стављају сликове не сматрајући на пристојно приглаcило, то ће у таковом случају произићи трећег реда сликови, то јест недобри.

IIи род сликова женски.

а) Врло добри.

Женски сликови биће врло добри онда:

1. Ако се речи двојесложне просте од првог јавног, или тајног гласника никаково друго писме неимајуће, него она, која су у другом слику с једнаким приглаcилом на првом слогу у сликове поставе, н. п. *гла́ва, тра́ва; по̏ља, во̏ља; гла̂ва, тра̂ва; смрти, хрти.*

2. Ако се речи сложене с првима, или саме међу собом сликују,
64 и имају на крају двојесложан саставак једнаког приглаcила, н. п. *пре-
обвлада, нада; милно, љубосилно.*

3. Ако се речи тројесложне и вишесложне просте у сликове поставе, а имају на предпоследњем слогу једнако, или једног рода приглосило, н. п. *војака, тежака; голубова, иготови; одабрани, руковани*. Овамо спадају сликови, у коима су по две речи једносложне, н. п. *на тё, за тё*.

б) Средње добри.

1. По начину овде реченом речи у слик постављене ако нису једнаког приглосила, онда су средње добри сликови, н. п. *крило, мило; глава, слава*.

2. Речи у којима се нешто сувише, или друго које писме чује, али једва се спазити може, ради мекости, или подобогласности своје, н. п. *ружом, душом; пољу, коју*.

3. Речи једногласне једанпут у многим стиховима постављене могу међу добрима за средње добре пропустити се.

в) Недобри или *нечисти*. 65

1. Ако се речи тројесложне или вишесложне просте или сложене у женске сликове поставе немајући на предпоследњем слогу пристојно приглосило, то такове дају трећег реда сликове женске, који нису добри.

2. Ако се два самогласника налазе у слику, или између њи штогођ ушима противно чује се, н. п. *лице, сердце*.

IIIи род сликова дјетињи.

а) Добри.

Слик дјетињи у лирическим пјеснама и сличноречности ређе се поставља, кадшто стои самоставан, редко се односи сликом своим к другом пораздалеко од њега стојећему слику. Са женскима сликовима како ни с мужескима несликују се, него сами за себе; pueri puerilia tractant, осим особите какве редности, или арие ради. Просте тројесложне, или вишесложне просте и сложене, ако на трећем од краја слогу једнако имају приглосило, дају првога реда сликове, то јест добре.

б. и *в.* 66

Из оног, што је горе споменуто, може се дознати, како ови сликови бивају средње добри и како недобри.

ПОГЛАВАК VI.

О СЛОБОДНОСТИ ВЕЗАНОГ СПИСА.

Што се разумјева под именом слободности везаног списа, или стихотворства?

Под именом слободе Стихотворца разумјевају се образи или начини неки говорења, по којима се Стихотворцу од правила Писменице мало одступити прашта. Често је Стихотворац усилован од обштег правила Писменице одступити мало, и то се њему на дару одбија. Оваковн допуштени говорења образи у наши Стихотвораца видити се могу.

1° Скратња.

Бива онда, кад Стихотворац писме које у речи изостави; ово може
67 бити или на крају речи, п. п. *как', бит', знат',* на мјесто: *како, бити, знати*: и то често бива. Или у среди речи, које се рјєдко случава, н. п. *тол'ко, вел'ко, мо'м,* на мјесто: *толико, велико, мојему.* Или у почетку речи, н. п. *'намо, 'вако,* на мјесто: *онамо, овако.* Залуду Стихотворцу њеки приговарају, и веле, да је онда реч у главу усјечена, и да то неваља. Србски језик има рѣчи с почетка скраћени, које се и у невезаном спису кадшто употребљивају; колико више у везаном спису може то бити допуштено.

2° Продужња.

Продужња бива, кад се које писме речи додаде, н. п. *њиме, њојзи, саде, садан, садекан,* на мјесто: *њим, њој, сад.* По у овом Стихотворац нека не прелази мјеру: нове нигди ни у којем Славенски језика Диалекту нечувене додатке нека не додаје, и штедљиво нека у том поступа.

3° Преметња.

Преметња бива, кад се која реч на мјесто у невезаном спису, и
68 у обичном говору са свим необично постави, н. п. *Царској у палати,* на мјесто: *У царској палати; Тјела за повијање,* на мјесто: *За повијање тјела.* Ево приклад:

Камо благо које скупи
Лаком, трудом и страхом?
Од смрти се не откупи:
Задовољан је с' прахом.
Два три лакта земљице
И четири дасчице
Јоште беза њеколико
Тјела за повијање:
Благо му је свеколико
Кућа и пребивање.

Катанчић.

Његово на прошење. Србског језика на глаголању; на мјесто што би рећи требало: *На његово прошење. На глаголању Србског језика.* Ова и овим подобна говорења виде се језику Србском праве непотребе, који се изван везаног списа чувати ваља. — У везаном спису гдјегдје нужде њеке ради постављено пропустити се може.

69

4° Премјена.

Овај образак бива, кад Стихотворац усилован дугачки слог на мјесто кратког, или кратки на мјесто дугачког употреби, и то красоте њеке ради у изговору, које би иначе нестало: н. п. у горе постављеном: *И четири;* овде слог *че* јест кратким постављен.

5° Вежња.

Често се случи, да Стихотворац реч коју свеже с другом спред или остраг, или са обе стране: у којем случају приглаcило или се из-

мјени, или друго добије мјесто, и тако учини се, као да би једна реч била. Такове спред додатљиве речи јесу понајвише предлози: а остраг прилепљиве речи јесу: *ме, те, се, ми, му, га,* и т. д., које и у простом говорењу обично јест.

У горе постављеном прикладу може се видити, да је Стихотворац ове речи *од смрти се* по овом образку у једно свезао, тако да се сматра, како да је реч једна *о̄дсм̆ртп̄се́ нео̆дкӯпй — Ка̀мо̆ бла̄го̆ ко̄јӗ скӯпй.*

Сваки овај образак које ређе, које честће допуштен и употребљен 70
по нешто вређа спис. Што се мање такови налази, и што ређе Стихотворац ту слободу своју употребљава, то је чистије и пријатније дјело.

II. ДЈЕЛ. [71]

ПЈЕСМЕ, КОЈЕ ИЗ ЊЕМАЧКОГ ЈЕЗИКА ПРЕВЕДЕНЕ, КОЈЕ САСТАВЉЕНЕ, И КОЛИКО СЕ ЗА САД ДАЛО, ПО ГОРЕ НАЗНАЧЕНИМ СЛОГОМЈЕРЈА ПРАВИЛИМА УРЕЂЕНЕ.

1. МИЛА, КОЈУ ЈА МИСЛИМ.

(По Биргеру.)

Како ми се мила смије!
Каква красност на њој није!
Каж'те моја уста јасно,
Тко то створи чудо красно?
Које стопут срдце моје
Узме так', да није своје! —

Плаве очи тко просјаја,
Као земљу красног раја?
Кој' над земљу и над море
Свјетло небо простре горе,
Тај к'о земљу красног раја
Плаве очи њој просјаја.

Чије дјело јест то било 72
Бјелог лица руменило?
Оног, кој' у л'епо цвјеће
Красност сваке боје меће,
Оног, дјело јест то било
Бјелог лица руменило.

А тко створи пурпуруста
Слађа јошт од медног муста?
Кој' на цвјеће даје росе,
Да нам пчеле сласти носе,
Тај њој створи пурпуруста
Слађа и од медног муста.

Тко низ раме русу косу
Сладкољубно милој просу?
Онај, кој' у врућој Азји
Твори, да се вију класи,
Тај низ раме русу косу
Сладкољубно милој просу.

Тко ли медни њој глас даде,
Којим пјеват' сладко знаде?
Онај, од ког славуј, шева,
Глас свој има, сладко пјева.
Онај, медни њој глас даде,
Којим пјеват' сладко знаде.

73 Тко то милој сладке прси
Лјепо сведе, и украси?
Онај, од ког лабуд прима
Свод у прси' пернатима,
Онај милој сладке груди
Сладко сведе и уљуди.

Чија мудра створи рука,
Да је мила красна струка?
Ким се свака красност твори,
Себе висе танки бори,
Оног мудра створи рука,
Да је мила красна струка.

А тко милој духа тога
Даде тако прекроткога?
Тко би други, него слава,
И духова свију глава?
Онај милој духа тога
Даде тако прекроткога.

Мудрост твоју Творче славим,
Хвалим милост срдцем правим;
Јер свим, твари дао што си,
Тим ме образ твој заноси! —
Славна творче мудрост твоја!
Хвална милост јест без броја.

74 Ал' за ког се мила смије?
Красност њена ком' се вије?
Боже мили и пресвети!
Не б' жалио сад умрети,
Ако с' за ме та не смије
И суђена мени није.

2. НА ПЧЕЛЕ.
(По тому истому.)

Пчелице мале!
Би ли ви знале?
Гди ћете пити
Много добити
Сладчице!

Слушајте милно,
Гди се обилно
Више нег' овди
Красне находи
Меднице!

С хиљаде травки
Спсате сладки
Мед непреривно
Красите дивно
Кошњице.

75 Хиљадом сла̑сти
Могу вас па́сти
Анчице једне
Богатомедне
Устнице.

Селно тек цвјеће
Носи прољеће:
Али ни зима
Цвјет неотима
Анчици.

Сласти су скоре
Цвјета у Флоре
Ал' је у Ане
Ток непрестанне
Меднице.

Само на ово
Слушајте слово!
Будете л' ит'и,
С пурпура пити
Сладчицу.

Један пољубак
Даде ми на знак,
Как' ту опака 76
Превара лагка
Пчелице!

Чувајте крила,
Как' су вам мила!
Огањ је жаркп
Тај мед пресладки
Анчице.

— —

3. МОЈОЈ ДЈЕЦИ НА МАЈАЛЕС.

Љепо ти је погледати
У прољеће Божји дар,
Када земља наша мати
Плодоносни прима жар!
Онда расте, онда цвјета,
Зелен краси сва древета,
Весели се свака твар! —

Гди год' видиш птицу коју,
Богодани чујеш глас,
Којим пјева пјесму своју.
Услађује њоме нас:
Слушајућег' сласти ове
Сваког тајно нешто зове:
Дај! уживај који час!

77 Сад сва младеж дан светчани
Једва чека, зове хај!
Красни воздух богодани
Лепо време мјесец Мај!
Пак на коли или пјешке,
Ако нејма сметње тежке
Иде у в'рт ил' у гај.

И ми, друзи, сада гди смо,
Какви ово овде рај?
Училиште остависмо,
Пак смо дошли сви у гај:
Да се скупа веселимо,
Данас овде почастимо,
Празник нама даде Мај!

Ту закона јест Наставник,
С Учитељем води нас:
Данас с нама славе празник,
И весеља дјеле час:
Сви весели дакле стојмо,
Пјесму нову сад сви појмо,
Сви весеља дајмо глас!

Многољетност Инпшектору
Милостиви Боже дај!
Мјестном нашем Директору
Срећу дават' непрестај!
78 Милом нашем Учитељу
Њему даруј, у весељу
Многољетно видит' Мај! —

---

4. ПОЗИВАЊЕ ПРОЉЕЋА.

(Из Њемачког календара превод.)

Гди, о весно преумилна!
Гди нам оста дуго так'?
Сваког жеља мори силна,
Да већ дођеш чека свàк.

Бјесно распе љута зима
На твом пољу шатор свој,
Мислећ', скоро да не има
Оставити предјел твој.

Љуто счепа гњева руком
На озеблој води лед,
Треска она силном хуком
Њим о крјепки наспа ред.

Баш к'о страшно разјарени
Дивјом борбом смушен лав,
Кад се пропне, љуто пјени,
Страх, погибел дише сав.

Тако стоја зима љута, 79
Просу свуда студен снјег.
Рјека цичом сврнув с пута,
Разваљива насна брег.

Пустош ову, весно мила!
Коју справи зиме гроз,
Јоште ниси увидила,
Како проби свашто скроз!

Не чује ли, зимо, змају!
Грозност твоја марве рик?
Не чујеш ли, гди свуд дају
Свој невинна дјеца крик? —

Мила весно, већ не косни,
Не заостај дуже нам!
Ходи! смјех твој дуоносни
Грозност њену свлада сам.

Ил' зар и ти ње се бојиш?
Те ти њежне стопе знак
Метнут' на ту земљу стоиш.
Којој она сатре злак.

Ал' ти идеш, и већ кули,
Да отиђе даје знак:
Мрмља! — неће да уступи —
Нег' оклева вучућ' крак.

Метни само милу ногу 80
На отрављен поља скут!
Мигни, и већ рјеке могу
Свој с весељем тећи пут.

Оним трагом, гди је била
Распрострла зима гроз, —
Пружит' хоће своја крила
Љепи цвјетци одма скроз.

Забављај се, прамаљеће,
И на нашем пољу стој!
Кад ти код нас красиш цвјеће
Губи зима спомен свој,

Али кад се она врати,
Грозном стужом поспе нас:
О! поити помоћ дати,
Скоро почуј ти наш глас! —

5. ПРИРОДЕ ПРАВО.
(По Биргеру просто).

Ходи к мени голубице!
Ти прекрасни љубве цвјет,
Да загрлим твоје лице.
С тобом мила голубице
Да уживам овај свјет! —
81 И од воћа и од рода
На потребу и на сласт,
Узабрати имам власт:
Што на земљи сладка плода,
Право имам свашто паст'.

Бјелорунно мило стадо
Вуну даје, млеко, лој:
Воли, коњи, старо, младо:
Воља Божја да све радо
Врат преклоња мени свој.
Сладко грозђе, лјепи цвјетак,
Ситни пчела сладки мед,
За прекрасном дјевом глед,
Ни у чему имам нетак,
Све ми служи то на сњед.

Када славуј птица поје,
Љубки њејзин слушам глас:
Пра̂во има срдце моје
За умалит' мисли своје
Сладит' себе сваки час.
Зашто дакле твоје лице
Љубит' да не имам власт
Срдцу мојем једну сласт!
Кад без тебе милотице
Морам у гроб тјелом паст'?

82 Ходи дакле, јагње моје,
Срдца твога ја сам роб;
Дај ти мени срдце твоје
И однеси бреме моје,
Да не паднем ја у гроб.
Срдце ми је љубосилно,
Ти не двои, него знај,

Ја ти дајем ево нај;
Биће теби, знам, умилно.
Зато твоје мени дај! —

---

6. ПИАНАЧКА.
(По тому истом.)

Ја сам себе заклео
Под чепом умрети;
Тек мог' вина баш неће
Насљедник узети.
Са мном и кап последњу
У гроб ћу однети:
И мој бокал разбити
На хиљаде црепи.

Сваки човек особне
Има славе своје:
Мени иде од руке
Лит' у грло моје.
Пиће, јело, то чини,
Да ми ноге стоје;
Пића нека ми траје 83
Док је главе моје.

Ја сам слаб баш к'о жена,
Од жене јошт горји.
Док ме год глад и трезност
Све једнако мори;
И најмање дјетенце
Прстом ме обори:
Риса свладам, тек кад ми
Груд сва вином гори.

Чисто вино јест олај
За свјетилник ума,
Диже духа у небо
Од силног разума;
Умност, мудрост сва иде
Из пуног подрума:
Онда пјевам и играм,
Кад ми глава љума.

Ја сам гладан и трезан
Без икакве владе,
Док се мили мој трбу
Пун баш не накладе.

84 Ал' кад Бахус[1]) у главу
Сву крјепост ми даде,
Онда језик мој странне
Све језике знаде.

Док сам гладан и трезан,
Мој језик све мута.
Кљаст у руку и ногу,
На обадва бута.
Кад се мили мој трбу
Пун вина нагута:
Философи, Јуристе,
Нек' се клоне с пута! —

Зато сам се заклео
Под чепом умрети,
Са мном и кап последњу
У гроб ћу однети,
Нек ме Бахус по смрти
Крчмарем посвети! —
Пијанице, спаси Бог!
Спаси Бог! те у бок, г. г. г. etc.
Пијанице Спаси Бог!
Недај им умрети.

85

7. НА КЊИЖИЦУ ЗА НОВОЉЕТНИ ДАР.

Дјечици младој
Играт' се радој
Рад сам да знадем
Какву да дадем
Лутчицу.

Дјетенце младо
Знам да све радо
86 Мало што прима,
Тиме да има
Игрицу.

Птичар ја нисам,
Дјеци да би сам
Ловом у пољу
Добио коју
Птичицу.

Воду не гацам,
Мреже не бацам,
Да им ја овим
Малу уловим
Рибицу.

Врт ја не градим,
Цвјеће не садим:
Нит' је прол'ећа,
Да им дам цвјећа
Китицу.

Ха! знам сад што ћу,
Писати хоћу
Дјеци малену,
Лјепу, шарену
Књижицу.

---

[1]) Вино.

8. СЛАВА ЉУБВЕ.[1)]
(По Биргеру.)

I. Предпјев.

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште пезна слад!
А што љубве радост знȁде,
Љуби сутра к'о до сад!

С милољубним, сладким појом
Пробуди се весне сок;
Гле! как' милна мисљу својом
Нове сласти даје ток!
Златан долом и брежуљцй 87
Плавозлаткаст вије плод;
Благочувства даје крилци
Тихог вјетра пред њим ход.
А облâка за њим редак
Појећ' селни трава шар,
Сладност, рану и напредак,
Свакој твари даје дар.

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

Ово љубов и узљубност
Сдваја божја благодет.
Штеди њену сластопунност
Љубов, док не приспје цвјет.
Што на земљи и воздуху
Дух живота дише дан,
Кроз мирисну травоводуу
Желећ' губи мира стан.
Сама чезност ладна прије
И умрла прима жар,
Кад се пу́пак сам развије
Лепчуј лица каже шар. —

Сутра љуби што до саде 88
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

Већма сјајан, румен, златан,
Обасјава сутра зрак,

---

1) Неразумителност њеку ове пјесме причињавају нагађивања Митологическа и Стихотворства образци.

Него прва свјетлост кадан'
Воздух с' земљом слави брак:
Кад супругом обкриљена
Прими цвјеће и сав сок,
И кад травња прва сјена
Красни чеда чува бок.

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знàде,
Љуби сутра к'о до сад!

Сред високог оног зрака
Из њедара морски здрав
Изви тихо Ципр256ианка
Красни уда свој састав.
Мислећ': какво чудо буде
Божји пос'о пјеном дан?
Небо, земља с морем свуде
Милољубни сања сан.
89 Кад у себе свитој милно
Бисершкољка бјаше стај[1])
Талас њија љубосилно
Њу на морја цвјетокрај.

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знàде,
Љуби сутра к'о до сад!

II. Светопој.

Дај свак на дан љубве часни
Сваки сгласуј пој за вјек!
Сводна лиро, дај глас јасни!
Дај отзиве стјенам' јек! —
Сутра возе голубови
Њу у гаја самосад;
Гди највишји уготови
За храм себи његов лад.
Сутра сједи ту на столу
Царства жезал сјаће свуд:
Сваком казне, дара сполу
Кротким правом даће суд.

90 Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

---

[1]) Стај или стаја.

Дај! сви крас'те престол њојзи,
Гласосложност сваки дај! —
Њоме цвјетородна што си
Цвјетокрасност Цвјето ткај.
Лије твоје, кој'гођ знаду
Красна лица цвјет и шар!
Славу дану нека даду,
Шарокрасност дај на дар!

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

С Грациама одабрани
Иде синчић њејзин го,
Сви свечано руковани
Сви обкол'мо њејзин сто!
Луг и поље што имаде,
Све су Нимфе зване там'.
Орејаде и Најаде
Њејзин хоће красит' храм.
Љубопуно њом позвата 91
Дужност чини свака груд,
С преклонењем свога врата
Клечећ' царски чека суд.

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

Већ на праздник амо мирно
Јатом грну Нимфе све:
Амор поздрав даје милно;
Ал' га гости клоне се.
Нимфе! што вам тул' стра даде?
Нут'! што Амор чини нут'!
Оружје му с плêћа спаде,
С миром он свој ходи пут.
Данас њему закон вели,
Ког испунит' има суд:
„Срдце које не устрјели
Премда голу каже груд."
Али бјелим тјела нага
Красит' свака га се бој!
Безоружна оружа га
Сав прекрасни облик свој.

92 Сутра љуби, што до са̀де
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост зна̀де,
Љуби сутра к'о до сад!

Нимфе, к'о ти чисте нравом,
Ти о чиста Делиа!
С молбом шаље и поздравом
Венус-Аматузиа:
Свечан гај наш сутра
Неоскверни крв ни бој.
Лова твога буну и стра̂
Дубравником дават' стој!
Она би ти дошла сама
Да те моли за тај вред:
Ал' ју страши од твог храма
Величества твога глед.
Бјежи одма првом зором!
Венус-Аматузиа
Нек' ту хода с' своим хором:
Бјеж' о чиста Делиа!

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

93 Срдцу би јој драго било
Зват' и тебе на дан сад,
Да се љубве шали мило
Оштра дјево[1]) дајеш кад:
Ил' да имаш радост праву
Три њој свете ноћи бар
Афродите слушат' славу
Срећни срдца благодар.
Ил' да строгост теб' не смета
Гледат' игре колокруг:
Гди под китом љубоцвјета
Одмара се љубодруг. —
Јер јунак је, кој' код Инда
Горд на парду води рат;
Церес, јошт' и бог од Пинда,
Пријатељски њом позват.

---

[1]) Она је (Диана) тако љута била, да је Актеона, што ју је изненада у купјели голу видио, претворила у јелена. Тако вели Овидиус:

Dat sparso capiti vivacis cornua cervi,
Nec nisi finitâ per plurima vulnera vitâ
Ira pharetratae fertur satiata Dianae.
Ovid. Metamorph. L. III. 250.

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

III. Славопој. 94

Нут, већ светчан дан се ближи:
Дај свак почни славозвек!
Света лиро глас твој дижи!
Дај одзиве стјенам' јек! —
Љубве дишљај проницава
Чак у ведра неба двор:
Гдигођ која живи глава
Штогођ свјета држи тор:
Вјерно вије он и рани
Овај чудни силе жар,
Који род и плодство брани,
Производећ' нову твар.

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

К'о невјеста сватбни дана
Њом се дичи поља ред.
Цвјета свака воћна грана,
Бисер нејма љепши глед.
Жутрај, звонце, искричица,
Скерлетина, љепи жљак,
Шафран златни стабаљи̑ца
Свуда красе по̑ља зрак.
Развија се из свог струка 95
Лепо лале уокруг:
Али љепше њена рука
Твој у̏краси ружо струк.
Нежном њеном трнораном
Твоју црвен доби врт;
Њој захвали дуом даном
Адонида жалећ' см'рт.

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

Та избави род Анхизу,
Кад обузе пламен дом:
Та од бједа стопут близу

Што измаче огњу том.
Та од Троје чак далеко
Сину стече жену, дом.
Реи свети појас реко,
У сну Марс одпаса њом.[1]
Љубосвезом мир, спасење
Укротивши Кива моћ,
Ромуловцем утјешење
Она даде любве ноћ. —
96 Риме! твоји сви јунаци
Чудан свем' породу број:
Твоји мудри славни старци
Од ње род имаду свој.

Сутра љуби, што до саде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

Сад зазвечи мајопоју
Цитерин славојек!
Дол, брежуљак радост своју,
Шуме, поља дају звек.
Чуј! од стада глас весеља
С оне паше кликти њој!
Љубко зуи посред зеља
Ситни пчêла хитлен рој.
Виком кућна живад виче
Њој захвалу сваки час,
Њу све птице појем диче
Дајућ' њојзи сладки глас.
Славуј звижди преумилно
Усред тополика чак;
Љубов звечи из њег' силно,
Туге ово није знак.
97 С ума сметну већ одкада
Што од краља[2] страда тај;
Слађе њему прси сада
Љубов диже и мил' Мај.

Сутра љуби, што до сàде
Љубве јоште незна слад!
А што љубве радост знаде,
Љуби сутра к'о до сад!

---

[1] Ovid. Metamorph. lib. 10. fab. ult.

[2] Пупавац разумјева се. Ovid. Metamorph. Lib. 6.

Пјевци јатом роду пјене[1])
Шире славу уокруг.
Зар не гласи весна мене?
Нећу л' бити њиов друг?
Зар не уста јошт' у соку
К поју љубве моја груд?
Ил' увенут' вјенци могу,
Што ми сплете Феба труд?
Учећ' мене Феб утруђен
Уз'о б' глас од лире мој:
Кад би Мајом непробуђен
Не д'о љубви славопој.
Нут', о поју, кад у гушти 98
Славуј справи ложе њој,
Одма првог дана пусти,
Нек' се чује гласак твој!

Сутра љуби и пр.

М.... a dd. 10. Aug. 1810.

---

9. О ПОГРЕБУ МИТРА ПОПОВИЋА,
калфе трговачког родом из Мохача, 1810.

С тебе мајке многе,
О ти смртни мачу!
Ладне грле ноге,
Сузе роне, плачу. —

Јер им многа чеда
Нег' што мисле брже,
Непазећи реда
У гроб ладан врже. —

Мати свога синка
Већ се спрема браку,
А ти њој јединка
Спратиш тек у раку. —

99 Мајка чедо своје
Књиге учит' даде,
Оно истом што је
Дошло, да ӣ знаде,

И сад носи бригу,
Да прослави име;
Започело књигу:
А ти у гроб њиме! —

Друга чедо драго
На занату гледи,
Цјело своје благо
Све за њега штеди.

Благо! вели, мајци!
Знаде рукодјеље,
Сад ће сватбе данци
Бити, и весеље.

Готова је млада,
Браћа, сестре, скачу;
Ал' ти изненада
Дођеш, смртни мачу! —

---

[1]) Роду пјене или Пјенородној или из пјене рођеној, или Афродити, све то значи колико Венери.

Скоро њином свему
Справиш крај весељу:
Јер у земљу њему
Даје гроб постељу. —

100 Трећа трговини
Милог сина даде.
Благо јој се чини,
Калфом већ постаде;

Она Бога моли,
Сад ће видит' свате.
Ево — ! главом голи —
Њега у гроб прате! —

Што ће да сведочи
Мени чије слово?
Када моје очи
Данас виде ово.

Како с овог' свјета
Поповића Митра,
Двaест другог љета
Смрт похити хитра,

Ког на трговину
Мила мати даде:
Ал' да он премину,
Јошт' до сад незнаде.

Ево појећ' *Святый*
Другови га прате:
Гди си тужна мати?
Да му видиш свате! —

Дај! понеси цвјеће, 101
Кити чедо своје:
Јер га више неће
Видит' око твоје.

Већ смо гробља близу,
Тужна за њим мамо!
Црну носећ' ризу
Ходи скоро амо! —

Ево га покрива
Земља, ах зарана:
Ту он да почива
Чак до страшног дана.

---

10. Ц В Ј Е Ћ Е.
(По Шрајберу).

Ја у топлом мајке крилу
Прођо грозне зиме власт;
Сад топлина ме на милу
Прамаљетну зове сласт.

Врела дају шуштећ' свуде
Нов живота мени сок:
Птице мене појем буде,
Вјетрић љуља мл̂ади бок.

102 Мати, мене да обуче,
Тка стошарно зубун мој.
Да ми справи сјајне луче,
Рана роса служи њој.

Дуу сипам мјеште ића
Ведри простор пуним њом:
Стотме млади животиња
Сладе се у морју том.

А кад приспје љута зима,
Да ме мучи стужом злом:
Онда мила мати прима
Мене опет у свој дом.

---

11. НАДЕЖДА.

(По Биргеру).

О премила вило!
Коју Бог сам собом
С' неба људма посла;
Да се тјеше тобом!

Красна јутросвјетла
Румени те боја:
Медом красноречја
Капљу уста твоја. —

103 Почуј, о надеждо!
Почуј, молбу моју:
Срдце ми се диже
К' твојем славопоју.

Оно гоређ' жели,
Да ти хвалу шири;
Милостиво уво
Пригни к мојој лири! —

Кад побјеже светост
Од нас, куд? не знамо:
Онда Бог свеблаги
Посла тебе амо.

Да несрећу малиш,
Злу скраћиваш владе;
Радост да донесеш,
Које нам нестаде.

Зато покој тихи
Вјечно тебе прати,
Ког' у злој незгоди
Итиш трудну дати.

Приe нег' очајност
Њиме преобвлада,
Храбрећ' утјешаваш,
Да се добру нада.

Ти страх погибели 104
Гониш од војака!
Ти у бједној суши
Тјешиш нам тежака!

Ти, по вјетру, киши,
Сунца сјању, роси,
Предсказујеш, да му
Плодност усјев носи.

Из твог витог крила
Тужну с' балзам лије,
Малаксану срдцу
Љубки вјетрић вије.

Увенуто дишљај
Твој подиже снагом:
Мртволадне соке
Оживљаваш влагом.

Ти и болном смртне
Муке малиш силу,
Дајећ' другог свјета
Славе мисал милу.

Сном му показујеш
На последњем крају;
Да он сласти чашу
Пије већ у рају. —

На дну тамне куле 105
Роб убоги чује,
Гди му глас твој, оков
Сметнут' пророкује!

Ти на морју сињем
Лакшаш весла бреме,
Плаватељу кажеш:
Биће добро време.

О премила вило!
И у очајности
Кликтећ' глас твој Тужна
Умирењем гости!

Тобом он од бједе
Сад умакне јадне,
Смртоносна чаша
С уста њему спадне! —

Ах! Презрена љубов
Путовања штаку
Преломивши, рано
Копала би раку.

Ал' јој пресанано
Дизајући чело
Велиш, благу ведру
Да се нада смјело.

106 То зна срце моје
Да је већ од давна
Туге моје мјера
Била пуноравна.

Већ се паштит' преста,
Очи већ затвори;
Ал' твој умиљати
Глас ме диже гори. —

„Та ваљ' да последња
Тече сӯза твоји,
Скоро мож' бит' да ће
Њежни уздис који

Пригнут' тврдосрдну
Осјетљивом бити
И узљубљем тебе
Срећна учинити.

Ако л' овог свјета
Камен срце њено
Пригнути се неда
Бити заљублено,

Тко ти брани о том
Мило помислити,
Да ће бар у рају
Суђена ти бити?

Кад красота дивна 107
Без земаљске мане
И премили углед
Лица твог огране;

Кад, к'о ангел, душа
Твоја се украси
И с небесном харфом
Љубко глас узгласи,

Онда празне прси
Милост ће напасти,
Или покајање
Пуне љубве сласти:

„Љубов тебе чека
У едема ладку."[1]
Суздрж', о Надеждо!
Мисал ову сладку! —

---

12. СМИЉКА.

(Из Вајса).

1.

Љепа ружа јест и крин,
Док јошт у прољеће
Недотакнут цвјетак њин
Лучом росном трепће!
108 Ал је јоште лепши цвјет
Смиљке струк, ког чиста

---

[1]) Едем значи рај.

Љубов краси како свјет;
Блажен, ком тај блиста! —

2.

Тих је дољњак, умилан
Дол се с пољем смије,
Кад на Флорин свечан дан
Тихо цвјетке вије;
Ал за тишје држим ја
Смиљке глас и речи,
Уво сласт и срце зна;
Блажен, ком' тај звечи.

3.

Сладак јест из грозђа цјед,
Кад су зреле бобе:
Сладак ситни пчела мед,
Ког по цвјећу робе;
Ал је слађи Смиљкин час,
Ког та љубећ' губи,
Да не види нитко нас:
Блажен, ког та љуби! —

---

13 ХВАЛА ФАНТАЗИИ. 109

(По Виншеру).

Теби хвалу плести
Ја сам наумио,
Благодатна! многим
Страшна Фантазио!

Достојна си кадкад,
Чест да ти се впси,
Али често тога
Ти заслужнаниси.

Знам ја преужасна
Позоришта многа
Учињена мигом
Повелења твога.

Познате су мени
Баш по доброј мјери
Раскош и бјеснота,
Две зле твоје кћери.

Знам ја, да у људма
Ти зажежеш ватру,
Којом многи уми
Сасвим себе затру.

Јоште Списатељи 110
Кад се њом зажежу,
Цјели предјел вуче
Дим у своју мрежу,

Који многог духа
Ил' сасвим задави,
Ил' остави барем
Буну злу у глави.

Знам, да ти зададеш
Ужас многој души.
Који, ако сасвим
Њу баш не угуши,

Барем силу њену
Осакати здраво,
Да нит' може мислит',
Нити творит' право.

Ал' и дари твоји,
Којим' слаб и снажни
Блажи себе често,
Јесу велеважни! —

Теби хвала буди
На угодним' снима;
Што нас и без воље
Спеће блажиш њима.

111 Тебе ваља срести
Хвалом јоште бољом;
Што се сном најави
Забављамо вољом.

Ти живота срећном
Дану множиш радост!
Ти несрећном дајеш
Несуђену сладост.

Ти два свељекарства
Справљаш јошт' гдикому,
Злима судбинама
Обременитому!

То јест *терпјеливост*
И *надежду* благу;
Да подноси лагше
Зле несреће снагу.

Ти у њедро примиш
Гдјеког душом болног,
Кога и надежда
Остави невољног.

Ти се љечбом твојом
Стараш здравље дати,
Или барем њешто
Бол му олагшати.

112 Ти! о Фантазио,
Имаш моћ толику,
Произвести вӣде
Страшне раскошнику:

Да му у ужитку
Весма наглу ногу
Мудре штедљивости
Уздом спети могу.

А живота тр̑удну
Бодрост могу дати;
Да не мисли, како
Живот свој да скрати.

Ти не идеш само
К силним у палате;
Трула колебица,
И та знаде за те! —

Ти љубимце береш
Силне, Кнезе, Царе:
Но и многом сужњу
Дајеш твоје даре.

Буди ми, о добра!
Свагда милостива.
Дај, да дух мој љубко
Так' занешен бива,

Да је к добротворству 113
Ходит' мени мило;
Макар и по трњу
Путовање било.

Лади срдце моје,
Када страстма гори! —
Жари у њем' жељу,
Када добро твори!

Гони црножучје
Из мог с'рдца силом,
Кад се супротиви
То весељу милом. —

Буди срдчаности
Подпор у несрећи,
Када та у бједи
Овој јест подлећи!

А у срећи подпор
Буди мени вјеран,
Да у њојзи свагда
Будем ја умјеран.

Дај, да држим мало
За имућност многу,
Кад, што имам, више
Смножит' ја немогу.

114 И кад нисам кадар
Достат' које благо,
Дај, да тога свагда
Лишавам се драго.

Ти надежди мојој
Гране дај зелене,
Да ми терпјеливост
Са свим не увене.

Ако Божјом судбом
Нисам збиља штастан,
А ти, о прехитра!
Начин имаш властан;

Ти ме барем дању
К'о и ноћу снима
Свагда обмањивај
Благоугоднима.

Нека сан мој љубком
Подоби се бдењу,
Бдење моје барем
Милољубком спењу.

Недај мојем уму
Блудит' чак по безднй
Врêдни љубопитства
Или безполезни.

У испиту правде 115.
Чувај, да не иде
Трагом људи, који
Мисле, да све виде.

Недај мени с њима
Гледат' на далеко,
Да не кратковидност
Од њи будем стек'о.

Р А З М Ј Е Р А

Сличноредака у предположеннма лирическима пјеснама.

У 1$^{oj.}$

– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑.

У 2$^{oj.}$ и 7$^{oj.}$

– ⏑ ⏑ – ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑
– ⏑ ⏑.

У 3$^{oj.}$ и 4$^{oj.}$ и 10$^{oj.}$

– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –.

У 5$^{oj.}$ 116

– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –

– ˘ – ˘ – ˘ – ˘
– ˘ – ˘ – ˘ – ˘
– ˘ – ˘ – ˘ –
– ˘ – ˘ – ˘ – ˘
– ˘ – ˘ – ˘ –
– ˘ – ˘ – ˘ –
– ˘ – ˘ – ˘ – ˘
– ˘ – ˘ – ˘ –.

У 6ој.

– ˘ – ˘ – ˘ ˘ | – ˘ – ˘ – ˘.

У 8ој.

– ˘ – ˘ – ˘ – ˘
– ˘ – ˘ – ˘ –.

У 9ој.

– ˘ – ˘ – ˘.

У 11ој. и 13ој.

– ˘ – ˘ – ˘ | – ˘ – ˘ – ˘.

У 12ој.

– ˘ – ˘ – ˘ –
– ˘ – ˘ – ˘.

ПОСЛОВЈЕ ЧИТАТЕЉУ.

117 Лагко се могу надати томе, да ће ми читатељ који приговорити оно Евангелско: Врачу, исцјели се сам! Ти овде постављаш њека правила, и по њима дјелаш којекакве стихове, изискујући, да и други пјеснописци обдержавају та правила, која ти сам преступаш: Врачу, исцјели се сам! — Или овај човек зна, и може обдержавати собом постављена правила, или незна и неможе: ако зна, и може, зашто ѝ необдержава; ако незна и неможе, зашто ѝ намеће другима?

Одговорити на то заиста би требало, и то баш пообширно, кад самим натписом ове књижице, и предсловјем не би се подавао њеки на то изговор. Но да та постављена правила обдержавати се могу, о том неимам сумње, али припознајем, да она потребују исправлења. Само сачувај Боже! да се не нађе читатељ тако фантаста сулуд, који би друге убјеравао, да све, што је у овој књижици написано, неваља ништа, нити вреди једне потуре.

Ја благоразумном читатељу могу смјело казати подобно С. отцу
118 Августи|ну: Тако сам сердчан, да не само благоразумног читатеља, него и простодушног исправитеља желим. Али како што нисам рад имати мога читатеља одданог мени, тако нисам рад, да мој исправитељ оддан буде

себи. Како што кажем ономе: немој моје писање држати за свету истину, и правилима овде постављенима служити као Логическима истиноосновима; него Логической и Естетической исправности вјеруј, у овоме пак овде постављеном, ако Логики и Естетики сходно што ненађеш, немој тврдо држати. Тако велим овоме: немој ти моје писмо по твојој самој мисли, него по Логики, Естетики, и здравом разуму исправљати. Ако што у њему нађеш за истинито, оно суштествовањем није моје, али разумјевањем и употребом нека и твоје буде и моје: ако ли пак што нађеш безпутно, то погрјешком нека буде моје; али чувајући се од тога, нека буде ни моје ни твоје. И тако да тежимо к облагоображењу Србске књижевности! —

ИЗЈАСНЕНЈЕ 119

Речи њеки, које се виде сумнителне.

Амор, то је из Латинског *amor.*
Афродита, пјенородна, т. ј. Venus.
Бабино звонце, име цвјета названог тако.
Бакхус, Bachus, der Gott des Weines.
Бо́р, и бȍр: бо́р дрво, бȍр бо́рба.
Весна, прољеће, der Frühling, ver.
Врт, башча.
Грацие, Венерине три кћери: Аглаја, Талиа, Евфросина.
Гај, der Hain, nemus.
Гро́з, љутост.
Гушта, трњак, die Hecke, dumetum, spinetum.
Де́лиа, Delia (од острова Delos), Diana.
Диел, der Theil, pars.
Дуа, die Duft, exhalatio.
Едем, рај.
Жутрај, име цвјета.
Збиљски, der wahre, verus.
Злак, зеленоћа.
Искричица, име цвјета.
Јаз, отвор.
Јек, jȅка, јекање, der Hall.
Крак, das Schienbein, crus, краци, crura. 120
Крик, крича, кричање.
Лепчуј, лјепи чово, име цвјета.
Љубко, мило.
Љубопуно, liebevoll.
Ма, momentum.
Миг, der Wink, nutus.
Најада, die Flußnymphe, Najas, dis.
Обојет, zweyerley, anceps.
Ореада, dei Waldnymphe, Oreas, dis.
Ос, или *Оса,* die Wespe, vespra.
Пој, der Gesang, cantus.

Прас, праска.
Примјетба, die Anmerkung, nota.
Рик, рика, рикање.
Ромуловац, који Ромулову држи страну.
Сњед, јело.
Спис, der Styl, stylus.
Стај, стаја, мјесто.
Стотма, eine Million.
Тул, у чему се стрјеле носе.
Увод, Einleitung, introductio.
Узљубност, die Gegenliebe.
Феб, Apollo, Phoebus.
Флора, Цвјета.
Харфа, die Harfe, cithara.
121 *Хор,* иначе лик.
Цвјета, die Göttin der Blumen, Flora.
Церес, боље Церера, die Göttin der Frucht.
Церножучје, melancholia.
Цитериа, die Göttin der Liebe, Cytherea.
Цјед, од цједим, ако није цједим од цјед.
Черупак, ein Knittelvers, versus hirsutus.
Шар, боја, die Farbe.
Штастан, срећан и благополучан.

Остале нагатљиве речи находе се у Митологии.

[*На стр. 122.—136. штампана су* ИМЕНА Г.Г. ПРЕНУМЕРАНТА.]

Исправке.

Треба исправити : на страни 5., у врсти 4.: тридесетолетанъ; — 9,35: ex alio; — 17,9: доказујући; — 38,23: (`); — 41,8: твор. јед.; — 80,30: љубите; — 83,17: трпљео; — 84,30: XXII; — 91,32: Новковић; — 96,6: књижици; — 97,9,10: {да се}; — 100,41: знајући; — 101,24: ниједним [*ни једнијем*]; — 104,1: уплаши; — 120,14: *бы ти* было; — 122,38: проми*сли*тел; — 145,36: настояште; — 164,37: великъ; — 166,21: управо; — 185,6: дупките; — 186,14: лáкот; — 241,23: Vorrede; — 242.2: griechisches; — 252,10: z. B.; 13: Serbische; — 254,21: тѐде, тѐ; — 262,29: данас), ; — 279,5: Польскихъ; 7: Кирилловскими; — 299,30: од какога; — 302,47: уљан-ик; — 318,4: н. п.; — 322,1: ријечи; 28: произведени; — 355,20: црквени; — 361,22: пунич-ин; — 368,23: попашан; — 377,36: између; — 382,12: пишући; — 386,16: Scribebam; — 389,23: почупамо; — 400,21 (лево): си ме ти; 26: моју коју; — 416,38: комаде; — 419,19: најпослије; — 422,38: Славенским; — 423,19: 30 грошића.; — 425,28: Георгію; — 439.1: der; — 446,37: Vgl.; — 452,35: verdrängt; — 454,4,5: Auszeichnung; — 456,5: sondern; — 476,24: мајко.

Шарене заграде (кламаре) нису изишле чисте код рѐчй : на стр. 316: висина, вишина; 317: тавнина, тамнина; 321: ранка, рањка; 352: власан, властан; 364: кући, кутњи.